

SOCIJALISTIČKA FEDERATIVNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA
SAVEZNA SKUPŠTINA
STENOGRAFSKE BELEŠKE

GODINA 1963.

BEOGRAD

SVESKA 2.

PRIVREDNO VEĆE

3. SEDNICA OD 7. OKTOBRA 1963. GODINE

PROSVETNO-KULTURNO VEĆE

2. SEDNICA OD 31. OKTOBRA 1963. GODINE

SAVEZNO VEĆE

3. SEDNICA OD 1. NOVEMBRA 1963. GODINE

ORGANIZACIONO-POLITIČKO VEĆE

2. SEDNICA OD 1. NOVEMBRA 1963. GODINE

SAVEZNO VEĆE I ORGANIZACIONO-POLITIČKO VEĆE

1. ZAJEDNIČKA SEDNICA OD 1. NOVEMBRA 1963. GODINE

SOCIJALNO-ZDRAVSTVENO VEĆE

1. SEDNICA OD 4. NOVEMBRA 1963. GODINE

PROSVETNO-KULTURNO VEĆE

3. SEDNICA OD 16. NOVEMBRA 1963. GODINE

SOCIJALNO-ZDRAVSTVENO VEĆE

3. SEDNICA OD 16. NOVEMBRA 1963. GODINE

SAVEZNO VEĆE I PRIVREDNO VEĆE
2. ZAJEDNIČKA SEDNICA OD 18. i 19. NOVEMBRA 1963. GODINE

PRIVREDNO VEĆE
4. SEDNICA OD 19. NOVEMBRA 1963. GODINE

SAVEZNO VEĆE
4. SEDNICA OD 28. NOVEMBRA 1963. GODINE

SAVEZNO VEĆE I ORGANIZACIONO-POLITIČKO VEĆE
2. ZAJEDNIČKA SEDNICA OD 28. NOVEMBRA 1963. GODINE

**SAVEZNA SKUPŠTINA I SAVEZNI ODBOR
SOCIJALISTIČKOG SAVEZA RADNOG NARODA JUGOSLAVIJE**
ZAJEDNIČKA SEDNICA OD 29. NOVEMBRA 1963. GODINE

S A D R Ź A J:

3. sednica Privrednog veća od 7. oktobra 1963. godine	Strana	3. sednica Saveznog veća od 1. novembra 1963. godine	Strana
<i>Pre dnevnog reda:</i>		<i>Pre dnevnog reda:</i>	
1. Usvajanje zapisnika — — — — —	5	1. Usvajanje zapisnika — — — — —	50
2. Saopštenja — — — — —	5	2. Saopštenja — — — — —	50
3. Usvajanje dnevnog reda — — — — —	5	3. Usvajanje dnevnog reda — — — — —	50
<i>Dnevni red:</i>		<i>Dnevni red:</i>	
1. Razmatranje kretanja privrede u 1963. godini — — — — —	6	1. Pretres Predloga zakona o prenošenju poslova iz nadležnosti sreskih organa unutrašnjih poslova na opštinske organe unutrašnjih poslova — — — — —	51
2. Razmatranje orijentacionog programa rada Veća — — — — —	20	2. Pretres Predloga zakona o posebnom regulisanju određenih pitanja sudskog postupka u vezi sa zemljotresom u Skoplju — — — — —	51
3. Obrazovanje nekih tela Veća — — — — —	21	3. Pretres Predloga zakona o završnom računu o izvršenju saveznog budžeta za 1962. godinu — — — — —	51
2. sednica Prosvetno-kulturnog veća od 31. oktobra 1963. godine		4. Pretres Predloga zakona o ratifikaciji Ugovora o zabrani eksperimenata sa nuklearnim oružjem u atmosferi, kosmosu i pod vodom — — — — —	51
<i>Pre dnevnog reda:</i>		5. Pretres Predloga zakona o zabrani održavanja i uspostavljanja ekonomskih odnosa sa Južnoafričkom Republikom — — — — —	53
1. Usvajanje zapisnika — — — — —	25	6. Pretres Predloga zakona o dopunama Zakona o obrazovanju i upotrebi sredstava republičkih i opštinskih rezervnih fondova za potrebe privrednih organizacija — — — — —	53
2. Obaveštenja — — — — —	25	7. Pretres Predloga zakona o prestanku važenja Odluke o uplati doprinosa iz prometa žitarica za unapređenje proizvodnje i prometa žitarica — — — — —	53
3. Usvajanje dnevnog reda — — — — —	25		
<i>Dnevni red:</i>			
1. Utvrđivanje orijentacionog programa rada Veća i obrazovanje komisija Veća — — — — —	26		
2. Razmatranje nekih problema obrazovanja na drugom stupnju — — — — —	34		
Zaključci — — — — —	48		
Izbor članova Komisije za razmatranje pitanja obrazovanja na drugom stupnju — — — — —	48		
3. Izbor dva člana Veća u Zakonodavno-pravnu komisiju Savezne skupštine — — — — —	49		

	Strana		Strana
8. Pretres Predloga zakona o izmenama Odluke o privremenom regulisanju naknada saveznim poslanicima i funkcionerima koje bira ili imenuje Savezna skupština — — — — —	53	<i>Dnevni red:</i>	
		1. Razmatranje prosvete, nauke i kulture u Nacrtu društvenog plana za 1964. godinu — —	114
2. sednica Organizaciono-političkog veća od 1. novembra 1963. godine		3. sednica Socijalno-zdravstvenog veća od 16. novembra 1963. godine	
<i>Pre dnevnog reda:</i>		<i>Pre dnevnog reda:</i>	
1. Usvajanje zapisnika — — — — —	57	1. Usvajanje zapisnika — — — — —	138
2. Saopštenja — — — — —	57	2. Saopštenja — — — — —	138
3. Usvajanje dnevnog reda — — — — —	57	3. Usvajanje dnevnog reda — — — — —	138
<i>Dnevni red:</i>		<i>Dnevni red:</i>	
1. Pretres Predloga zakona o prenošenju poslova iz nadležnosti sreskih organa unutrašnjih poslova na opštinske organe unutrašnjih poslova — — — — —	58	1. Pretres Nacrta društvenog plana Jugoslavije za 1964. godinu — — — — —	138
2. Pretres Predloga zakona o posebnom regulisanju određenih pitanja sudskog postupka u vezi sa zemljotresom u Skoplju — — — — —	59	2. Pretres Predloga odluke o isplati jednokratnog dodatka na penzije — — — — —	168
3. Pretres Predloga zakona o završnom računu o izvršenju saveznog budžeta za 1962. godinu — — — — —	59	2. zajednička sednica Saveznog veća i Privrednog veća od 18. i 19. novembra 1963. godine	
4. Izbor dva člana Organizaciono-političkog veća u Zakonodavno-pravnu komisiju Savezne skupštine — — — — —	59	<i>Pre dnevnog reda:</i>	
5. Obrazovanje i izbor komisije i odbora — — — — —	60	1. Utvrđivanje dnevnog reda — — — — —	171
6. Pretres Izveštaja Mandatno-imunitetske komisije — — — — —	60	<i>Dnevni red:</i>	
1. zajednička sednica Saveznog veća i Organizaciono-političkog veća od 1. novembra 1963. godine		1. Pretres Nacrta društvenog plana za 1964. godinu — — — — —	171
<i>Pre dnevnog reda:</i>		4. sednica Privrednog veća od 19. novembra 1963. godine	
1. Utvrđivanje dnevnog reda — — — — —	63	<i>Pre dnevnog reda:</i>	
<i>Dnevni red:</i>		1. Usvajanje zapisnika — — — — —	260
1. Pretres Prednacrta odredaba zakona o Ustavnom sudu Jugoslavije — — — — —	63	2. Saopštenja — — — — —	260
2. sednica Socijalno-zdravstvenog veća od 4. novembra 1963. godine		3. Usvajanje dnevnog reda — — — — —	260
<i>Pre dnevnog reda:</i>		4. Poslanička pitanja — — — — —	260
1. Usvajanje zapisnika — — — — —	89	<i>Dnevni red:</i>	
2. Saopštenja — — — — —	89	1. Pretres Predloga zakona o dopunama Zakona o obrazovanju i upotrebi opštinskih i rezervnih fondova za potrebe privrednih organizacija — — — — —	262
3. Usvajanje dnevnog reda — — — — —	89	2. Pretres Predloga zakona o prestanku važenja Odluke o uplati doprinosa iz prometa žitarica za unapređenje proizvodnje i prometa žitarica — — — — —	263
4. Odgovori na poslanička pitanja — — — — —	90	3. Pretres Predloga odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije — — — — —	263
<i>Dnevni red:</i>		4. Obrazovanje nekih tela Veća — — — — —	263
1. Utvrđivanje orijentacionog programa Veća za narednu godinu i obrazovanje nekih komisija Veća — — — — —	92	4. sednica Saveznog veća od 28. novembra 1963. godine	
2. Razmatranje nekih problema socijalnog osiguranja — — — — —	97	<i>Pre dnevnog reda:</i>	
3. sednica Prosvetno-kulturnog veća od 16. novembra 1963. godine		1. Usvajanje zapisnika — — — — —	266
<i>Pre dnevnog reda:</i>		2. Saopštenja — — — — —	266
1. Usvajanje zapisnika — — — — —	113	3. Dopuna dnevnog reda — — — — —	266
2. Saopštenja — — — — —	113	<i>Dnevni red:</i>	
3. Poslanička pitanja — — — — —	113	1. Izveštaj o radu 52. konferencije Interparlamentarne unije — — — — —	266
4. Usvajanje dnevnog reda — — — — —	114	2. Pretres Predloga odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije — — — — —	267

	Strana
3. Pretres Predloga odluke o isplati jednokratnog dodatka na penzije — — — — —	267
4. Predlog za potvrdu statuta Fonda za obnovu i izgradnju Skoplja — — — — —	254
5. Izbor jednog člana u Komisiju za autentične tekstove na slovenačkom jeziku — — —	269
6. Razrešenje jednog sudije Vrhovnog privrednog suda i izbor jednog sudije Vrhovnog privrednog suda — — — — —	269
2. zajednička sednica Saveznog veća i Organizaciono-političkog veća od 28. novembra 1963. godine	
<i>Pre dnevnog reda:</i>	
1. Usvajanje dnevnog reda — — — — —	272
2. Saopštenja — — — — —	272
<i>Dnevni red:</i>	
1. Pretres Predloga zakona o državnom pečatu i pečatima saveznih organa — — — — —	272

	Strana
2. Pretres Predloga zakona o dopuni Zakona o saveznom budžetu za 1963. godinu — — —	272
Zajednička svečana sednica Savezne skupštine i Saveznog odbora Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije od 29. novembra 1963. godine	
<i>Pre dnevnog reda:</i>	
1. Saopštenja — — — — —	275
2. Pozdravni govor predsednika Savezne skupštine Edvarda Kardelja — — — — —	275
3. Pozdravni govor George Georgiju—Deža, predsednika Državnog saveta Rumunske Narodne Republike — — — — —	276
<i>Dnevni red:</i>	
1. Referat potpredsednika Savezne skupštine Mijalka Todorovića o značaju Drugog zasedanja AVNOJ-a — — — — —	277
2. Donošenje zaključaka o osnivanju Fonda AVNOJ-a — — — — —	286

PRIVREDNO VEĆE

3. SEDNICA

OD 7. OKTOBRA 1963. GODINE

S A D R Ž A J

Pre dnevnog reda:

1. Usvajanje zapisnika;
2. Saopštenja;
3. Usvajanje dnevnog reda.

Dnevni red:

1. Razmatranje kretanja privrede u 1963. godini;
Govornici: Ivica Kukoč — izvestilac, Todor Arsov, Dušan Bogdanov, Filip Bajković, savezni sekretar za industriju, Ciril Mravlja, Velimir Potežica, Dragutin Kosovac, savezni sekretar za trgovinu, Milun Ivanović, državni podsekretar za poljoprivredu i šumarstvo, Ante Vidović, Osman Karabegović

2. Razmatranje orijentacionog programa rada Veća;

Govornici: Osman Karabegović, jedan poslanik.

3. Obrazovanje nekih tela Veća.

Govornici: Osman Karabegović, Vasilije Skendžić — predlagač, Dušan Bogdanov — predlagač: Todor Arsov, Dušan Bogdanov, Filip Bajković, Ciril Mravlja, Velimir Potežica, Dragutin, Kosovac, Milun Ivanović, Ante Vidović, Vasilije Skendžić.

PREDSEDAVAO

PREDSEDNIK

OSMAN KARABEGOVIĆ

Početak u 9 č

Predsednik Osman Karabegović:

Dugarice i drugovi poslanici, otvaram Treću sjednicu Privrednog vijeća Savezne skupštine.

Konstatujem da postoji kvorum i da Vijeće može punovažno odlučivati. Zapisnik prethodne sjednice Vijeća dostavljen je svim članovima Vijeća. Da li ima primjedaba na zapisnik? (Nema). Pošto primjedaba nema, zapisnik će biti ovjeren.

Molim da saslušate saopštenja.

Poslanici Milan Đakov, Paško Romac i Savo Čečur spriječeni su da prisustvuju današnjoj sjednici i molili su da im se odobri odsustvo se ove sjednice. Da li se Vijeće slaže da se tražena odsustva odobre? (Slaže se).

Obavještavam da ovoj sjednici pored članova Privrednog vijeća prisustvuju: drug Petar Stambolić, predsjednik Saveznog izvršnog vijeća, drug Miloš Minić, potpredsjednik Saveznog izvršnog vijeća, drug Slavko Komar, predsjednik Odbora za plan i finansije Saveznog vijeća, drug Filip Bajković, savezni sekretar za industriju, drug Marin Cetinić, savezni sekretar za saobraćaj i veze, drug Dragutin Kosovac, savezni sekretar za trgovinu, drug Hakiya Polderac, savezni sekretar za opšte privredne po-

slove i drug Alojz Dular, državni podsekretar u Saveznom sekretarijatu za industriju.

Za ovu sjednicu, kao što ste obavješteni u pozivu, predlažem sljedeći dnevni red:

1. Razmatranje kretanja privrede u 1963. godini;
2. Razmatranje orijentacionog programa rada Vijeća i
3. Obrazovanje nekih tijela Vijeća.

Da li ima drugih prijedloga? (Nema). Da li Vijeće prihvata ovaj dnevni red? (Prihvata).

Objavljujem da je dnevni red utvrđen.

Prelazimo na prvu tačku dnevnog reda: Razmatranje kretanja privrede u 1963. godini.

U vezi sa ovom tačkom dnevnog reda članovima Vijeća je dostavljen sljedeći materijal: »Pregled i ocena kretanja privrede u 1963. godini«, koji su pripremili Savezni sekretarijat za opšte privredne poslove i Savezni zavod za privredno planiranje i »Informacija o tržištu i potrošnji«, koji je pripremio Savezni sekretarijat za trgovinu.

Ove materijale razmatrao je Odbor za razmatranje tekućih problema privrede u 1963. godini Privrednog vijeća i s tim u vezi podneo izveštaj koji je jutros podeljen članovima Vijeća.

Pre prelaska na diskusiju, molim izvestioca Odbora za razmatranje tekućih problema privrede u 1963. godini da obavijesti Vijeće o prijedlozima i sugestijama ovog Odbora.

Ima riječ poslanik Ivica Kukoč, izvestilac Odbora.

Ivica Kukoč (Izborna jedinica Sinj):

(Čita izveštaj o predlozima i sugestijama Odbora za razmatranje tekućih problema privrede u 1963. godini — videti u prilogu.)

Predsjednik Osman Karabegović:

Obaveštavam da sjednici prisustvuju drug Voja Leković, predsjednik Odbora za saobraćaj Saveznog vijeća, drug Milun Ivanović, državni podsekretar u Saveznom sekretarijatu za poljoprivredu i šumarstvo.

Otvaram diskusiju o prvoj tački dnevnog reda. Molim poslanike da prilikom javljanja za riječ predaju ispisano na ceduljici ime i prezime i izbornu jedinicu.

Ko se javlja za riječ?

Ima riječ poslanik Todor Arsov.

Todor Arsov (Izborna jedinica Štip):

Drugovi poslanici, iz materijala koji su nam dostavljeni vidi se da izvesne grane industrije, kao što je obojena metalurgija, izostaju za predviđenim planskim zadacima, i pored toga što industrija u celini, beleži značajan porast.

Takođe, neke grane zaostaju i u izvozu. Podatak naveden u materijalu »Pregled i ocena kretanja privrede u 1963. godini« da naša zemlja i pored velikog privrednog uspona u posleratnom periodu i daleko većeg izvoza u masi i strukturi, govori da procentualno učešće u svetskom izvozu, u odnosu na predratni period, nije u srazmeri sa našim potencijalnim privrednim mogućnostima. Činjenica je da su porasle i naše unutrašnje potrebe i da je domaća potrošnja u velikoj meri povećana što je uticalo na stopu porasta izvoza. Međutim, zaostajanje izvoza proizvoda pojedinih privrednih grana, u odnosu na stalan porast ukupne proizvodnje, nameće potrebu da se te grane privrede brže razvijaju.

Naša zemlja je poznata po bogatstvu rudama obojenih metala i ti se proizvodi, po tradiciji, izvoze. Međutim, učešće obojenih metala u ukupnom jugoslovenskom izvozu iznosilo je 1951. godine 28,8%, dok je sledećih deset godina izvoz u stalnom padu, tako da je 1961. godine iznosio svega 10,7%. Naš ukupan izvoz (prema novčanim pokazateljima) za period 1952—1962. porastao je za 126%, dok je vrednost izvoza obojenih metala porasla svega za 3%.

Iz ovih podataka se vidi da se ova grana privrede, u odnosu na njene potencijalne mo-

gućnosti, neproporcionalno razvija poslednjih desetak godina, naročito kad su u pitanju aluminijum, olovo, cink i bakar. Opšte smernice naše politike ukazuju na važnost i mesto ove grane u našoj privredi, a osobito u izvozu.

Ja ovim hoću da podstaknem razvoj ove grane. Posebno, mislim da treba više ulagati za razvoj rudnika i prerađivačkih kapaciteta za obojene metale i uskladiti ih sa kapacitetima za finalne proizvode obojenih metala. U posleratnom periodu nedovoljno je ulagano u prerađivačke kapacitete boksitnih i olovno-cinkovih ruda i koncentrata. Izgradnjom elektrolize cinka u Šapcu, tvornice aluminijuma u Kidričevu i prerađivačkih kapaciteta bakra u Sevojnu nisu iskorišćene sve mogućnosti za eksploataciju i finalizaciju ovih sirovina u zemlji. Zbog toga, naša zemlja danas izvozi velike količine boksitnih ruda i znatne količine cinkovih koncentrata. Proširenjem i otvaranjem novih rudnika uvećao bi se uvoz sirovina, jer nedostaju kapaciteti za njihovu preradu. Svakako, treba posvetiti veću pažnju razvoju ovih privrednih grana, osobito finalizaciji proizvoda, i dati im pravo mesto u razradi daljih planova privrednog razvitka naše zemlje.

U sistemu raspodele ukupnog prihoda i dohotka nastale su početkom 1961. godine značajne promene. Pre svega, izmenjeni su način raspodele između privredne organizacije i društvene zajednice i raspodele čistog prihoda u privrednoj organizaciji. Pored ostalih, uveden je i rudnički doprinos kao instrument raspodele ukupnog prihoda. Ovaj doprinos uveden je za pojedina rudarska preduzeća za koja se smatra da imaju naročito povoljne prirodne uslove. Prilikom određivanja stope rudničkog doprinosa, pored prirodnih uslova, kao osnovni faktor uzeta je u obzir akumulativnost pojedinih preduzeća. Iz ovoga je proizišlo da pojedini rudnici olova i cinka, koji su imali povoljnije prirodne uslove (veći procenat metala u rudi), zbog slabije akumulativnosti nisu obuhvaćeni ovim instrumentom. Međutim, u rudarskim preduzećima koja plaćaju rudarski doprinos, a koji je u suštini dobio funkciju poreza na promet, delovao je negativno na ostvarenje finansijskog rezultata, što je dovelo do poremećaja uslova privređivanja, do smanjenja mogućnosti da se više ulaže radi povećanja obima proizvodnje i produktivnosti rada.

Prema tome, rudnički doprinos trebalo bi ukinuti da bi se stvorili povoljniji uslovi za jačanje materijalne baze i brži razvoj rudarstva i obojene metalurgije.

Pravilnijom raspodelom i ravnomernijim opterećenjem privrednih organizacija — prema njihovim stvarnim ekonomskim mogućnostima, postigla bi se i određena stimulacija privrednih organizacija za racionalnije poslovanje i povećanje proizvodnje i produktivnosti rada.

Predsednik Osman Karabegović:

Ko želi riječ?

Ima riječ poslanik Dušan Bogdanov.

Dušan Bogdanov (Izborna jedinica Pančevo):

U materijalima se dosta govori o problemima tržišta — o sređivanju i snabdevanju tržišta.

Ove godine imamo iskustva koja bi trebalo sumirati da bi videli šta treba da učinimo da se tržište, na područjima gde je uznemireno, na određen način smiri, kako bi se postigli rezultati kakvi su postignuti u nekim drugim proizvodima.

Ja mislim da naša javnost treba da bude obavještena kakva je snabdevenost tržišta i situacija na tržištu prehrambenih proizvoda, jer to zadire neposredno u interes svakog našeg građanina i o tome se vrlo mnogo u javnosti govori.

Kad je reč o tržištu — snabdevenosti i sređivanju, ja neću ulaziti u sve probleme, nego ću govoriti o značaju organizovane proizvodnje, ugovaranju proizvodnje i zasnivanju čvršćih ugovornih odnosa zasnovanih na ekonomskim interesima između proizvođača sirovina, prerađivača, snabdevača tržišta i trgovinske mreže. Drugim rečima, koliko ugovaranja doprinose unapređenju proizvodnje, povećanju proizvodnje i smirivanju tržišta, koliko doprinose kontinuiranom snabdevanju tržišta i koliko doprinose da proizvodne organizacije mogu čvršće da planiraju proizvodnju, da planiraju sirovine i reprodukcioni materijal za proizvodnju.

Jedne godine imali smo sasvim dobro snabdeveno tržište povrćem i cene su bile vrlo niske, tako da proizvodnja nije bila stimulirana. Iduće godine proizvođači su smanjili proizvodnju i došlo je do nenormalnog skoka cena. Evo jedan primer — izvinite što iznosim detalje: jedne godine cena kupusa iznosila je pet dinara, a druge dvesta dinara za kilogram. Iz ovoga se vidi da je potrebno da se nivo cena uravnoteži, da stimulira proizvodnju i da je osigura svake godine. Tada bi imali stabilnije i bolje snabdeveno tržište i ne bi imali takve ekscese, a ujedno i kritiku građana zbog tako velikih oscilacija u snabdevanju.

Drugim rečima, ekonomika i cene treba da bude na takvom nivou da osigura sve njene materijalne troškove i interes proizvođača za proizvodnju. Isto tako je važno da i prerađivačke organizacije i organizacije za snabdevanje sa svoje strane doprinose da se formiraju cene na nivou koje bi stimulirale proizvodnju i osigurale snabdevenost tržišta tim proizvodima.

Ove godine imali smo relativno dobro snabdeveno tržište povrćem. Cene su bile niže nego prošle godine s tendencijom daljeg pada.

Na sređivanje tržišta i povećanje proizvodnje uticalo je, u prvom redu, što je proizvodnja ugovorena još na početku godine, što je veliki broj komuna pokušao da stvara fondove rizika i da pokriva gubitke snabdevačkim organizacijama ukoliko ne ostvare kroz cenu ono što moraju da plate. Preduzimane su i druge ekonomske mere koje su doprinele povećanju proizvodnje.

Tako u ovom sistemu ima dosta slabosti, mislim da je od interesa za našu zemlju da se izvuku određena iskustva, da se razvija sistem blagovremenog i dugoročnog ugovaranja proizvodnje i ojačaju fondovi rizika. Ujedno je potrebno da se svim sredstvima utiče da se što je moguće više izvrši ugovaranje proizvodnje za iduću godinu. To govorim zbog toga što se bojim da se sada neke organizacije, koje snabdevaju naše gradove i industrijske centre, ne povuku, da se komune ne uplaše visine sredstava koja su morale dati iz fondova rizika za pokriće gubitaka. Bojim se da se zbog svega toga ne smanji proizvodnja i da tržište iduće godine ne bude snabdeveno i dođe do naglog skoka cena.

Poslednjih godina imali smo pojavu da su cene mesa bile niske i stočarstvo bilo nerentabilno. Preterano klanje stoke zbog nerentabilnosti, stvaralo je utisak o porastu stočarstva, porastu proizvoda od mesa i mesnih preradevina. Ja mislim da se svi slažemo u tome da porast osnovnog fonda stoke prošle i ranijih godina nije bio dovoljan u odnosu na potrebe domaćeg tržišta i izvoza. Taj raskorak sve više je rastao čak i do apsolutnog smanjenja stočnog fonda, tako da proizvodnja sve više nije u stanju da podmiri potrebe naše potrošnje i izvoza. Posebno je zapaženo da je u govedarstvu postojala tendencija stagnacije i pada. Osim toga, proizvodne organizacije koje su imale jače stočarstvo mnogo su teže ekonomski izlazile na kraj, pa su čak godišnje bilanse završavale sa gubicima. Bez obzira koliko je bilo objektivnih ili subjektivnih slabosti, ja ne ulazim u to, ali, činjenica je da je govedarstvo, pa i svinjogojstvo, predstavljalo opterećenje za privredne organizacije. Drugim rečima, to što na tržištu postoji nestašica dolazi, pre svega, zbog stagnacije u proizvodnji. Zbog toga pozdravljam mere koje je preduzelo Savezno izvršno veće poslednjih nekoliko meseci da se proizvodnja što više stimulira i da se poveća stočni fond kako bi tržište bilo stabilnije snabdeveno.

Ovome treba dodati i nestašicu stočne hrane u celoj ovoj godini, posebno kukuruza. Činjenica je da se nestašica odrazila na brzinu tova i na broj tovljenih svinja i druge stoke. Osim toga, dinamika izvoza nije bila sinhronizovana.

Izvestan broj naših prerađivačkih kapaciteta — klanica, nisu se dovoljno brinule za sirovin-sku bazu, bilo putem blagovremenog ugovaranja proizvodnje sa poljoprivrednim organizacijama ili sopstvenom proizvodnjom. To je imalo

za posledicu da se unosi nervoza na tržište i narušavali odnosi koje su zasnivale druge organizacije. Nervoza na tržištu imala je za posledicu raskidanje ugovora, narušavanje cena i nepoštovanje JUS-a i svih uzansi koje su neophodne za proizvodnju, i poslovne odnose. Mi još uvek imamo na tržištu prilično veliku nervozu — potražnja raste, a proizvodnja nije dovoljna da pokrije potražnju.

Ne može se ni očekivati da će posle mera koje je donelo Savezno izvršno veće situacija da se izmeni za 24 sata. Da bi se situacija sanirala, povećala proizvodnja i postiglo ono što se želi, za stočarstvo je, na primer, potreban duži period, osobito kada se radi o govedarstvu. Zbog toga treba da se bude mnogo strpljiviji prilikom sprovođenja tih mera i mnogo strpljiviji u očekivanju rezultata. Mislim da je najvažnije da svim našim merama pomognemo da se poveća proizvodnja, da se poveća stočni fond. Mislim da je, pored ovog o čemu sam govorio, isto tako važno da se osiguraju materijalni bilansi za povećanu proizvodnju, a to je da se osigura dovoljan uvoz onih vrsta stočne hrane koju ne proizvodimo. Dalje, principi na kojima treba da bazira uvoz hrane treba da budu tako postavljeni da stimuliraju ugovaranje proizvodnje i integraciju poljoprivredne i prehrambene industrije i stimuliraju organizovanost na tržištu. Pored toga, mislim da je neophodno potrebno da svi političko-teritorijalni organi i sve komore, sve privredne organizacije deluju sinhronizovano sa istim ciljem da se poveća proizvodnja i smiri tržište, da se poštuju izvesne uzanse koje se zasnivaju ugovornim odnosima. Jer, dejstvom samo jednog faktora u našem društvu, bilo da je to Savezno izvršno veće, bilo Privredno veće Savezne skupštine, ili Savezna privredna komora, neće se postići efekti, ako se svi društveni faktori ne budu orijentisali ka istom cilju.

Mi moramo razviti akciju za ugovaranje tova, ali isto tako i za proizvodnju stočne hrane, moramo mnogo organizovanja prići povećanju stočne hrane, pre svega kukuruza. Mi sada imamo razne vrste hibridnog kukuruza koje daju visoke prinose. Imamo i proizvodna iskustva i na bazi tih iskustava mislim da treba da se razvije društvena akcija da bi se osigurala proizvodnja stočne hrane.

U našem sistemu, u vreme kada su odnosi na tržištu nenormalni, uvodi se sistem dogovornih cena. Sada postoji raspoloženje svih faktora da se dogovorne cene prošire na sve vrste stoke i stočnih proizvoda i na sirovine, odnosno na kukuruz i druge artikule za ishranu stoke. Mislim da se svi slažemo, da smisao dogovornih cena nije u tome da se njima reše svi problemi već da imaju kao cilj borbu protiv ekscesa i neorganizovanosti na tržištu, a za utvrđivanje pravilnih korelacija, gde će svi fak-

tori od proizvodnje do potrošnje i prerade biti ekonomski stimulirani da se proizvodnja poveća. Ukoliko se ne osiguraju materijalni bilansi, ukoliko se ne osigura stočna hrana za proizvodnju stoke koliko je potrebno za našu potrošnju, mislim da ni dogovorene cene neće moći da se održe. Zato plediram da težište naše akcije bude u povećanju proizvodnje i u izravnavanju naših bilansa, i to proizvodnjom, da učinimo sve da naše tržište bude dovoljno snabdeveno i da se obezbedi izvoz koji je sigurno od interesa za našu zemlju.

Predsednik Osman Karabegović:

Ko se javlja za riječ?

Riječ ima drug Filip Bajković.

Filip Bajković, savezni sekretar za industriju:

Drugarice i drugovi savezni poslanici, iz izveštaja i analize videli ste da u ovoj godini privrednu aktivnost u celini, a posebno industriju, karakteriše visoka stopa rasta proizvodnje.

Industrijska proizvodnja porasla je za 15%, pri čemu je proizvodnja sredstava rada porasla za 15%, reprodukcijonog materijala za 14%, a potrošne robe za 17%. U sedamnaest industrijskih grana proizvodnja se kreće oko ili iznad planiranog nivoa.

Ja ću se ukratko osvrnuti na neke probleme u onim granama koje zaostaju u proizvodnji i koje nemaju izgleda da ostvare planska predviđanja. Mislim, u prvom redu, na crnu metalurgiju i drvenu industriju, koje zauzimaju veoma značajno mesto u našoj privredi. Mereno nivoom plana, u crnoj metalurgiji podbačaj proizvodnje iznosi oko 5 poena, a u drvenoj industriji oko 3 poena. Uzroci koji su delovali da proizvodnja u ovim granama podbaci, mogu se rezimirati u sledećem:

— U crnoj metalurgiji plan nije izvršen, pre svega, zbog nepovoljnih vremenskih prilika na početku ove godine, koje su otežavale i usporavale rad u rudnicima, u transportu rude, u topionicama i valjaonicama. Pored toga, zakasnilo se i u investicionoj izgradnji nekih kapaciteta (rekonstrukcija u Železari Ravne i u pogonu šavnih cevi u Železari Sisak), a takođe i zbog povremenog ispadanja pojedinih dotrajalih postrojenja iz proizvodnje (slučaj u Železari Jesenice).

— U drvenoj industriji delovalo je niz faktora, počev od istog uzroka kao i u crnoj metalurgiji — nepovoljne vremenske prilike, što se naročito odrazilo u snabdevanju trupcima za rezanje, pa do brojnih nerešenih problema objektivne i subjektivne prirode, kao što su: disproporcije između cena sirovina i finalnih proizvoda; usitnjenost proizvodnih organizacija, otežani plasman pojedinih proizvoda uglavnom

zbog slabog kvaliteta, zastarelost mašinskog parka, nedovoljan stepen komercijalne i tehničke saradnje između proizvođača itd. Do kraja godine, s obzirom na sadašnje kretanje proizvodnje, u ovim granama, može se očekivati izvesno povećanje proizvodnje, ali ne u takvoj meri da se planirani obim proizvodnje u celini ostvari.

U industrijskoj proizvodnji pojedine grane postigle su do sada vrlo dobre rezultate, na primer: metalna i tekstilna industrija, osobito ako se ima u vidu da učešće ovih grana u ukupnoj industrijskoj proizvodnji iznosi oko 30% i da prošle godine nisu ostvarile planirani obim proizvodnje. Međutim, za sada, u strukturi ovih, a i nekih drugih grana, proizvodnja pojedinih važnijih proizvoda zaostaje. To se, međutim, u okviru grane kompenzira povećanom proizvodnjom drugih proizvoda. U pretežnom delu važnijih proizvoda, kao na primer: šinska vozila, kompletna postrojenja, veliki elektroagregati i proizvodi prehrambene industrije, čija proizvodnja sada nije na planiranom nivou, ovo zaostajanje ima relativan značaj zbog toga što je njihova proizvodnja uslovljena sezonskim karakterom, ili planiranom dinamičkom proizvodnje, odnosno finalizacijom proizvoda. Za ostale proizvode, kao na primer: mašine alatličke, šinska vozila, azotna đubriva, roto-papir i druge, uzroci zaostajanja proizvodnje su raznovrsni i druge su prirode. Posebno ističemo zaostajanje proizvodnje u grupaciji — alatne mašine. Na smanjenje tražnje proizvoda ove grupacije dejstvuju: nedostatak specijalizacije i izrada tipova mašina koje već zastarevaju. Takođe, ukazujemo i na zastoje u radu pojedinih kapaciteta sa kontinuiranom proizvodnjom, što je bio slučaj u proizvodnji azotnih đubriva, roto-papira, i još nekih drugih proizvoda, koji su nastali zbog neredovnog snabdevanja potrebnom energijom ili sirovinama. Ocenjuje se da do kraja godine neće doći do značajnih promena u povećanju proizvodnje ovih proizvoda i pored napora koji se ulažu. Ovakvo stanje, međutim, neće imati značajnije reperkusije na izvršenje pa i premašenje plana u odgovarajućim granama, ali s obzirom na značaj pojedinih od ovih proizvoda za našu privredu i u međunarodnoj razmeni dobara, njihova proizvodnja predstavlja ozbiljan problem i mora da joj se posveti puna pažnja.

Smatram za potrebno da posebno istaknem neke aktuelne probleme koji su od neposrednog značaja za tekuću industrijsku proizvodnju.

Disproporcije u razvitku pojedinih grana, posebno između proizvođača reprodukcionog materijala i delova i proizvođača finalnih proizvoda, sputavale su, i u ovoj kao i ranijih godina, snažniji porast proizvodnje u prerađivačkoj industriji, i ako su potrebe u reprodukcioni materijalima bile uvozom mnogo bolje obezbeđene. Iako je za rešenje ovog problema

potreban duži rok, ističem ga radi toga što smatram da treba učiniti neophodne napore da se i u sledećim godinama uvozom obezbedi kontinuirano i blagovremeno snabdevanje deficitirnim reprodukcionim materijalom.

U toku godine preduzimane su razne mere da se usklade cene (na primer: za proizvode crne metalurgije). Međutim, pitanje odnosa cena još nije dovoljno sagledano i u drugim granama, osobito između bazne i prerađivačke industrije. Usled toga pojavljuju se problemi koji se odnose na ujednačenje uslova privređivanja, prelivanje akumulacije i teškoće prilikom sprovođenja socijalističkog principa nagrađivanja prema radu.

Drugo pitanje odnosi se na modernizaciju naše industrije i unapređenje industrijske proizvodnje, posebno onih grana i grupacija koje čine osnovu razvoja svake savremene industrije.

Poznato je da u našoj industriji postoji znatan broj kapaciteta sa zastarelom opremom i prevaziđenim tehnološkim procesom rada. Samo u metalnoj industriji otpisanost opreme iznosi oko 54%, a u pojedinim njenim grupacijama znatno je veća. Pored toga, postoje i drugi problemi. Mašinogradnja, na primer, nema svoj dugoročni razvojni program i program njenih korisnika; specijalizacija je nedovoljna; sporo se usvajaju savremena konstruktivna i tehnološka rešenja; nedostaju sopstvene konstrukcije; proizvode se male i neekonomične serije itd. To su uzroci koji našoj mašinogradnji onemogućavaju da se u uslovima brzog razvoja tehnike i tehnologije prilagodi nastalim promenama, bilo da se radi o domaćim potrebama ili o međunarodnoj podeli rada. Zbog toga su i nastale navedene posledice, da nam zaostaje i podbacuje proizvodnja mašina radilica, a i mašina drugih vrsta. Ne može se prenebregnuti činjenica da koreni navedenih uzroka nisu samo objektivne, već i subjektivne prirode. Uspesno rešavanje ovih problema u mnogome zavisi od radnih kolektiva, od toga kako će organizaciono, tehnički i materijalno pristupiti njihovom rešavanju.

Na povoljno kretanje industrijske proizvodnje u ovoj godini uticalo je više faktora, među kojima su naročito značajni: dosta dobra i blagovremena snabdevenost reprodukcioni materijalom, veća orijentacija na izvoz i bolje prilagođavanje proizvodnje potrebama domaćeg tržišta uz proširenje asortimana i podizanje kvaliteta proizvoda, racionalnije i celishodnije investiranje i drugi.

Snabdevenost industrije reprodukcioni materijalom u ovom periodu bila je dosta dobra, osim nekih materijala u prvom kvartalu (ugalj, drvo). Domaća proizvodnja reprodukcioni materijala porasla je za 14% a uvoz za oko 20%, tako da su zalihe kod indu-

strijskih potrošača krajem avgusta bile veće za 8% od prosečnih u prethodnoj godini. Takođe, proizvođači su obezbedili i veće zalihe pogonskog materijala, nesumnjivo, kao posledica lošeg iskustva iz prethodnog perioda. Tako, na primer, zalihe uglja krajem avgusta ove godine bile su 12% veće od prosečnih zaliha u prethodnoj godini.

Snabdevanje pojedinim reprodukcionim materijalima, međutim, pratilo su i izvesne teškoće. Nedostatak bakra, sumporne kiseline, svinja za klaničnu industriju itd., otklonjeni su uvozom. U pojedinim slučajevima isporuke nekih materijala su zakašnjavale. Ovakve pojave, zbog blagovremeno preduzetih mera, nisu predstavljale značajniju smetnju za normalnu industrijsku proizvodnju, osim u proizvodnji superfosfata. Nedostatak transportnih sredstava predstavljao je jednu od važnijih teškoća u snabdevanju proizvođača sirovinama i reprodukcionim materijalom. Skoro permanentno, tokom godine, nedostajalo je manje ili više željezničkih vagona. U ovom periodu pojačanog prevoza roba (šećerna repa, žitarice, potrebe Skoplja), problem transporta se zaoštrio. Dnevni manjkovi iznose 2.000—4.000 vagona.

U vezi sa snabdevanjem reprodukcionim materijalom, posebno želim da ukažem na izvesne negativne tendencije u našoj praksi. Ove tendencije su dvojake. Prvo, naša preduzeća, i pored opravdanih ograničenja, uvoze i takve reprodukcione materijale koji se mogu supstituirati pojedinim materijalima, pa čak i takve koje proizvodimo u dovoljnim količinama. Uzrok ovakve orijentacije leži u tome što su cene domaćeg materijala znatno više od uvoznog i što je kvalitet uvoznog materijala bolji. Na što, pored monopolističkih tendencija domaćih proizvođača, utiče možda i znatniji nivo doprinosa koje domaći proizvođači moraju da plaćaju. Drugo, pojedini materijali, koje ne proizvodimo ili proizvodimo u nedovoljnim količinama, nabavljaju se na konvertibilnim područjima iako se mogu nabaviti u zemljama s kojima imamo povoljnije uslove plaćanja, ponekad i po povoljnijim cenama. Ovakve tendencije narušavaju osnovne principe ekonomičnog poslovanja i nanose znatne štete čitavoj društvenoj zajednici.

Izvoz industrijskih proizvoda za osam meseci ove godine ostvaren je po vrednosti u visini od 115,4 milijarde deviznih dinara ili 19% više nego u prethodnoj godini. Šematski izveden račun pokazuje da je plan izvoza industrijskih proizvoda ostvaren sa 62%, što je za oko 5 poena niže od osam dvanaestina planiranog obima. Ako se ima u vidu da je obično izvoz industrijskih proizvoda nainiži u III tromesečju, i da, zaključno sa julom, visina izvoznih zaključaka premaša za oko 20% planirani obim izvoza, možemo očekivati da će plan izvoza industrijskih proizvoda biti ne samo ostvaren,

već u izvesnom stepenu i premašen. Regionalni plan izvoza takođe se dobro odvija.

U izvozu većina grana pokazuje dobre rezultate. Veća zaostajanja u dinamici postoje u crnoj metalurgiji, metalnoj industriji, industriji nemetala i hemijskoj i drvnoj industriji. Ove grane učestvuju jednom trećinom u planu izvoza industrijskih proizvoda i ostvarile su u proseku godišnji plan sa oko 55%. Među njima posebnu pažnju privlači zaostajanje dinamike izvoza metalne industrije kao celine i pojedinih proizvoda. Izvoz proizvoda ove grane čini skoro jednu petinu od ukupno planiranog industrijskog izvoza, a proizvodi koji podbacuju jednu polovinu od izvoznog programa grane. Plan izvoza podbacuju industrija alatnih i drugih vrsta mašina, a osobito šinskih i motornih vozila, koje su plan ostvarile sa 37%, odnosno 16%. Podbačaj u izvozu mašina objašnjava se otežanim plasmanom u zapadnim zemljama, gde postoje visoke carine, i zbog nedovoljnih sredstava za obradu tržišta, nepodobnim asortimanom i kvalitetom mašina koje više ne odgovaraju tražnji svetskog tržišta. Podbačaj izvoza motornih vozila objašnjava se jakom konkurencijom nižih inostranih cena, a šinskih vozila zbog neblagovremene isporuke reprodukcionog materijala iz zemalja koje su uvoznice ovih proizvoda i snabdevači materijalom za njihovu proizvodnju.

I u nekim drugim granama imamo zaostajanje dinamike izvoza pojedinih proizvoda. U obojenoj metalurgiji zaostaje izvoz valjanih i vučenih proizvoda od bakra koji proizvodi su predviđeni da se izvezu u vrednosti od 5,4 milijardi deviznih dinara, što čini jednu četvrtinu programa grane. Ostvareno je nešto preko 50%. U industriji nemetala zaostaje izvoz baznih opeka, cementa i sintermagnezita. Ovih proizvoda treba da se izveze u vrednosti od 3,85 milijardi deviznih dinara, a izvezeno je za 1,69 milijardi ili 53%. Učešće ovih proizvoda u programu izvoza grana čini više od 50%.

Izvoz proizvoda od bakra u periodu od osam meseci 1963. godine veći je za 3.000 tona, ali po vrednosti je skoro isti kao 1962. godine. Uzrok tome je što se proizvodi grublji asortiman u 1963. godini i zato što naši izvoznici prodaju po nižim cenama od svetskih. Zbog toga su strani proizvođači protestovali.

Manji izvoz bazičnih opeka posledica je neostvarenog izvoza po robnim listama, nižih cena i otežanog plasmata na svetskom tržištu. Ovo važi delimično i za sintermagnezit.

Osnovni razlozi usporenog izvoza cementa su relativno visoke, a time i nekonkurentne cene našeg cementa na stranom tržištu. Zbog postojećih izvoznih instrumenata, cene na domaćem tržištu su za naše proizvođače povoljnije. Smanjenje obima izvoza prouzrokovala je i povećana potrošnja za izgradnju po-

rušenog Skoplja. Takođe, zaostaju i program izvoza rezane građe četinara (plan ostvaren sa 46%), farmaceutskih proizvoda (22%), konfekcije (47%) i još nekih drugih proizvoda. Ovi proizvodi imaju znatno učešće u izvoznom programu svoje grane (20% do 30%), pa, prema tome, imaju i odraz na nivo izvršenja izvoza cele industrije.

U poslednje vreme na domaćem tržištu oseća se dosta naglašeni pritisak potrošnje. Zbog toga su zalihe kod proizvođača u opadanju, a sami proizvođači jače se orijentišu na plasman svoje robe u zemlji. Dalje jačanje ovakve orijentacije može da prouzrokuje snažan pritisak na platni bilans. Iz tih razloga treba sagledati posledice koje mogu da nastanu u industrijskoj proizvodnji zbog nedovoljnih deviznih sredstava za blagovremeno i kontinuirano snabdevanje reprodukcijom materijalom iz uvoza. Proizvođači, izgleda, ostvaruju veću zaradu prodajom u zemlji i nisu dovoljno stimulirani da izvoze između ostalog, i zbog nedovoljnog učešća u ostvarenim devizama tzv. retencionim kvotama.

Razvijanje i usmeravanje proizvodnje za izvoz, predstavlja za našu privredu jedan od prioritetnih zadataka, pored ostalog, i zbog toga, što pojedini postojeći kapaciteti u našoj industriji prevazilaze potrebe domaće potrošnje, te je njihovo ekonomično iskorišćavanje moguće usmeravanjem proizvodnje na izvoz. Osim toga, razvoj naše industrije i njeno podizanje na viši nivo uslovljen je potrebom sve šireg učešća u međunarodnoj podeli rada, putem razmene dobara, kooperacije i drugih pogodnih oblika povezivanja. Čini se da u ovom pogledu još nismo sagledali, niti iskoristili naše mogućnosti. Razume se, ovako krupan i složen problem otvara u praktičnom sprovođenju i određene probleme. Posebno treba istaći teškoće da se usklade ekonomska zainteresovanost proizvođača za usmeravanje proizvodnje na izvoz i opštedruštvenih interesa.

U nastojanjima da se izvoz poveća, pojavljuje se kao problem i razlika između cena domaćih i inostranih proizvođača, koja nastaje, ne samo zbog niže produktivnosti rada, nego i viših cena reprodukcijom materijala i raznih opterećenja koja imaju domaći proizvođači u odnosu na inostrane. Ovaj problem treba izučiti kako sa stanovišta odobravanja izvoznih instrumenata, tako i sa stanovišta konkurentne sposobnosti domaće industrije na inostranom tržištu.

Društvenim planom za 1963. godinu u investicije industrije (bez standarda) predviđen je ukupan obim ulaganja u iznosu od 437,0 milijardi. U toku godine, posebnim odlukama Saveznog izvršnog veća ova sredstva su povećana iz privrednih rezervi federacije za 33 milijarde — za garantovane investicije (10,1 mlrd.),

za dovršenje objekata prenetih iz Opšteg investicionog fonda (3,5 mlrd.), za objekte industrije nafte (3,7 mlrd.) i daljom dodelom sredstava federacije i republika (15,7 mlrd.), što ukupno čini 470 milijardi.

Prema raspoloživim podacima, za sedam meseci ove godine plan investicija izvršen je u vrednosti od 257 milijardi ili 55%. Ocenjuje se da će ukupna ulaganja do kraja godine iznositi preko 500 milijardi, što je za oko 13% više od izvršenja u 1962. godini, odnosno za oko 8% preko iznosa predviđenog korigovanim planom za 1963. godinu. Na ovakvo kretanje investicija delovalo je više faktora od kojih ističemo: visoku stopu rasta industrijske proizvodnje, povoljan priliv deviznih sredstava i relativno dobra snabdevenost investicionim materijalom.

Međutim, i ovde se javljaju određeni problemi. Izgradnja pojedinih značajnih investicija kasni. Pored toga, problem je i dovršenje pojedinih značajnih objekata za koje, prenosom obaveza Opšteg investicionog fonda na decentralizovana sredstva, nisu obezbeđena sredstva za izgradnju ili se ne raspolaže sredstvima za participaciju u kreditima iz Opšteg investicionog fonda.

Razlozi za sporu izgradnju nisu samo finansijske prirode, već leže i u nedostatku dovoljno specijalizovanih »inženjering« organizacija, koje bi organizovale i realizovale izgradnju počev od njene koncepcije do predaje na upotrebu.

Dozvolite mi da istaknem još dva pitanja o kojima je i ranije bilo govora u Saveznoj skupštini. Prvo se odnosi na stanje stručnih tehničkih kadrova u našoj industriji. Za poslednje dve godine i pored apsolutnog porasta priliva ovih kadrova u industriji stanje se u relativnom smislu nije značajnije popravilo. Evo nekih činjenica o tome. Krajem prošle godine na jednog inženjera dolazilo je, u proseku, oko 110 radnika, a na jedno industrijsko preduzeće — tri inženjera. Mada mi nismo proučili kakvi odnosi treba da budu u ovom pogledu, iskustvo drugih zemalja nam govori da su ovakvi odnosi nepovoljni i da našoj industriji nedostaju tehnički kadrovi.

Posebno zabrinjava činjenica što postoje velike migracije kadrova sa visokom, višom i srednjom stručnom spremom. Tako, na primer, prošle godine fluktuiralo je oko 55% kadrova sa visokom stručnom spremom, podrazumevajući pod fluktuacijom odlazak i dolazak u preduzeća. Ovakva česta kretanja, i to u kratkim razmacima imaju nepovoljne reperkusije na rad preduzeća. Ne ulazeći u detalje u razloge navedenih pojava, potrebno je istaći da naša preduzeća i svi društveno-politički faktori moraju posvećivati stalnu brigu kadrovima, počev od rešavanja njihovih ličnih dohodaka i drugih vrsta materijalnog obezbeđenja, pa do pružanja

podrške korisnim inicijativama i razvijanju samostalnosti u radu. Bez toga ne može se očekivati ni uspešno rešavanje tekućih zadataka, niti perspektivno programiranje.

Drugo pitanje odnosi se na integraciona kretanja u našoj industriji. U sklopu mera za unapređenje i rad industrijske proizvodnje, značajno mesto zauzima sve obimnija i sadržajnija saradnja privrednih organizacija u oblasti proizvodnje i poslovanja. Privredne organizacije sve više shvataju značaj specijalizacije i kooperacije za izvršenje svojih zadataka i postizanje povoljnijih ekonomskih efekata proizvodnje.

U prethodnim godinama, proces integracije ostvarivan je najviše u formi fuzije preduzeća i stvaranja poslovnih udruženja, pretežno u oblasti prometa. I ove godine dovršena su spajanja nekih preduzeća i osnivanja poslovnih udruženja. Ali, dok je integracija ranije sprovedena u formi brojnih fuzija i osnivanja poslovnih udruženja bez temeljnih priprema i razrađenih programa razvoja, na bazi podeli proizvodnih zadataka i kooperacije i često praćena administrativnim merama, ove godine zapaža se temeljitije prilaženje suštinskim problemima integracije. U velikim proizvodnim organizacijama koje su nastale fuzijom i u nekim poslovnim udruženjima učinjen je napredak u podeli proizvodnih zadataka, na bazi postojećih kapaciteta, i usklađivanju programa daljeg razvoja. Prilikom izgradnje velikih objekata u zemlji i u inostranstvu, sve više dolazi do ugovorene saradnje između velikih proizvodnih zajednica i između poslovnih udruženja. To će, prirodno, voditi razvijanju trajnije saradnje ovih organizacija. Ugovori i programi saradnje sa drugim zemljama neminovno su doveli neke grupacije naših proizvođača da kooperiraju kako bi ostvarili saradnju sa inostranim partnerima. Privredne organizacije sve više postaju stvarni nosioci razvijanja saradnje i sve se više oslobađaju začaurenosti u uske okvire svog preduzeća.

Procesi integracije još su u fazi razvoja, pa je razumljivo, što na nekim sektorima još nije sagledana ekonomska prednost integracije, što još nije ovladala psihoza ekonomske zainteresovanosti i za bržu i sveobuhvatniju podelu proizvodnih operacija. To se ogleda u činjenici da se u nekim proizvodnim granama i dalje široko podudaraju programi i da se neorganizovano i sasvim odvojeno osvajaju složeni tehnološki procesi. Još nema dovoljno spremnosti za doslednu podelu rada, za pravilno korišćenje kadrova i materijalne baze kao preduslova za kvalitetnu i jeftinu proizvodnju velikih serija.

Savezni sekretarijat za industriju i posebno Savezna privredna komora, pomagali su i podsticali pozitivna nastojanja privrednih organizacija. Savezna privredna komora i naš Sekre-

tarijat organizovali su dogovore proizvođača radi usklađivanja programa proizvodnje i razvoja u nekim značajnijim grupacijama, na primer: u elektronskoj industriji, u brodogradnji i u motornoj industriji. Savezna i republičke privredne komore organizovale su izradu programa razvoja i saradnje proizvođača u nekoliko važnijih grupacija. Na tome su angažovani sami proizvođači, uz pomoć nekih stručnih i naučnih ustanova.

Izvršene su izmene i dopune nekih zakonskih propisa. Izmenjene su odredbe koje su neposredno otežavale proces integracije.

I pored pozitivnih kretanja i uspešnih ostvarenja saradnje, kao što vidite, ima još velikih i značajnijih grupacija proizvođača koje nisu našle osnove za uspostavljanje trajnijih odnosa saradnje i usklađivanje programa daljeg razvoja. Neka pitanja međusobnih odnosa preduzeća kooperanata nisu rešena, kao što je: iznalaženje realnih osnova za raspodelu dohotka koji ostvare zajedničkom proizvodnjom. U ovom pogledu potrebna je stručna pomoć i ekonomsko stimuliranje proizvođača.

Radi dugoročnog usmeravanja procesa integracije, predstoji nam zadatak da usavršimo propise o organizaciji preduzeća i o udruživanju, pre svega da ih usaglasimo sa Ustavom. Isto tako, treba da se ispita uticaj pojedinih instrumenata raspodele na proces integracije, da se razviju ekonomske mere za stimuliranje ovog procesa.

Rešavanje problema dugoročnog usmeravanja procesa integracije Savezni sekretarijat za industriju uzima kao značajan zadatak, pa će, u saradnji sa drugim organima i sa Saveznom privrednom komorom, raditi na ukazivanju pomoći privrednim organizacijama, a posebno u razradi nacрта zakonskih propisa i ekonomskih mera za podsticanje i usmeravanje integracionih procesa.

Drugarice i drugovi, ovo izlaganje ima za cilj da ukaže na neke aktuelne probleme i uočene slabosti u našoj industriji, o kojima je i ranije bilo reči u ovom visokom Domu. Pozitivna kretanja samo su delimično dotaknuta, iako je neosporno da ih ima mnogo i to veoma značajnih. To najbolje potvrđuje permanentno, iz meseca u mesec, visoka stopa rasta industrijske proizvodnje. Zbog toga, treba odati puno priznanje svim našim radnim ljudima na rezultatima koje su ostvarili.

Ostvarena proizvodnja za osam meseci ove godine, u odnosu na godišnji plan, iznosi 109%, što znači da nam za njegovo puno izvršenje nedostaje 1%. Kako za sada ne raspolažemo podacima za septembar, a pred nama je i četvrto tromesečje, kada pojedine grupacije tek dolaze do punog razvoja u pogledu finalizacije njihovih proizvoda, to s punim poverenjem možemo očekivati da će planirana industrijska proizvodnja ne samo biti izvršena već i premašena.

Predsednik Osman Karabegović:

Ima riječ poslanik Ciril Mravlja.

Ciril Mravlja (Izborna jedinica Novo Mesto):

Iz predloga i ocene kretanja privrede u ovoj godini i iz zaključaka Saveznog izvršnog veća vidi se da je porast privrede u celini povoljan. Sa zadovoljstvom možemo konstatovati da ovaj povoljan porast proizvodnje nije prolazna pojava, pošto je nastao kao posledica slobodne inicijative radnih organizacija i stimulacije proizvođača.

Smatramo da treba, uprkos dobrih prognoza u pogledu ostvarenja privrednih zadataka u ovoj godini, kritički da raspravljamo o problemima koji se, usled neravnomernog razvoja pojedinih grana privrede, pojavljuju svake godine. Istina, pojedine prepreke mogu se otkloniti boljom organizacijom rada, tehnološkim poboljšanjem, efikasnom poslovnom saradnjom između pojedinih privrednih organizacija i sl. Isto tako, jedan od glavnih zadataka samoupravnih i upravnih organa treba da bude otkrivanje unutrašnjih rezervi, racionalnije privređivanje društvenim sredstvima i ekonomičnija investiciona politika.

Ali, pored subjektivnih, postoje i objektivne smetnje koje se mogu, priznajem, rešavati samo postepeno. Takve smetnje traže neodložno rešenje ako želimo da postignemo skladan razvoj celokupne privrede.

Jedna od takvih smetnji razvoja naše privrede je vanredna zaostalost saobraćaja.

Već iz samih ocena, koje smo čuli, vidi se da »problem transporta može da postane u narednim mesecima i u idućoj godini izvor poremećaja u privredi i limitirajući faktor proizvodnje i izvoza«. Raspoloživi kapaciteti za prevoz, u svim granama saobraćaja, kako smo videli prošle jeseni i ovog leta, ne mogu da odgovore zahtevima i potrebama privrede koja se brzo razvija.

Najviše zaostaje železnički saobraćaj, koji je sada i koji će ostati glavni prevoznik za masovnu robu i na dužim relacijama, pa i jedini ekonomični prevoznik. Železnicom se, naime, još uvek prevozi oko 78% robe i oko 60% putnika.

Prevoz robe u prvom polugođu ove godine porastao je za 18%, a samo železnički za 19%. Znatno povećani prevoz roba ostvarila su železničko-transportna preduzeća i to gotovo isključivo boljim korišćenjem prevoznih kapaciteta i kolskog prostora i boljom saradnjom između onih železničko-transportnih preduzeća koja su pre nekoliko meseci uvela neprekidno radno vreme za utovar i istovar kola i korisnika prevoza.

Prema raspoloživim podacima, na teritoriji Slovenije i Istre, železnička preduzeća prevezla

su za 23% više robe, nego u isto doba prošle godine. Kao dokaz ranijoj konstataciji navodim primer da su železničko-transportna preduzeća stavila na raspolaganje privrednim organizacijama 13% više vagona nego prošle godine. U isto vreme, ova preduzeća nisu nabavila nijedna nova kola, a inventarski park se čak smanjio za oko 4%. Prema tome, osnovni problem nije u nedostatku vagona, nego u njihovom slabom korišćenju. Kao dokaz neka nam posluži sledeće: 80% putnog vremena teretnih kola upotrebi se za manipulacije na stanicama, a samo oko 20% za stvarni prevoz robe.

Vanredno slabo iskorišćavanje teretnog parka posledica je manjkave organizacije posla, kako železničkih kolektiva, tako i korisnika železničkog prevoza i suviše neefikasne materijalne i društvene stimulacije radnih kolektiva za bolje korišćenje teretnog parka.

Ovo je povezano s problemima kao što su: tehničko poboljšanje pruga, propusna moć ranžiranih stanica, povećanje nosivosti kola, modernizacija vuče, mehanizacija utovara i istovara i paletizacija, neprekidno utovarivanje i istovarivanje noću, nedeljama i praznicima i sl.

Navodim dalje da je samo jedna trećina pruga sposobna za 18-tonske osovinski pritisak, a samo jedna petina za brzine preko 80 kilometara na čas. Prosečna brzina putovanja teretnih vozova je svega 17 kilometara na čas. Oko 90% parnih lokomotiva prekoračilo je propisani vek trajanja, a samo 20% stanica su odgovarajuće obezbeđene signalno-sigurnosnim i telekomunikacionim uređajima.

Mišljena sam da bi prilikom rešavanja ovog problema trebalo, pre svega, bolje iskorišćavati postojeći teretni park i tek posle misliti na nabavku novih vozila. Ubeđen sam čak, da bi povećanje teretnog parka, bez istovremenog poboljšanja ostalih železničkih kapaciteta, samo pogoršalo situaciju, jer bi prouzrokovalo nago milavanje vozova na pojedinim prugama i čvorovima i izazvalo zastoje saobraćaja.

Na kraju, ipak je u pitanju samo uvođenje skladnog i racionalnog razvoja svih železničkih kapaciteta, kako bi se što manjim sredstvima postigli što veći efekti.

Kada govorim o poboljšanju železničkih kapaciteta, mislim, pri tome, na neodložnu potrebu da se modernizuje osnovni železnički saobraćajni sistem u zemlji — to je glavna magistrala od zapada ka istoku i jugu s priključenim prugama koje povezuju naše suse i glavne luke.

Modernizacijom osnovnog saobraćajnog sistema koji obuhvata samo oko 30% svih pruga u Jugoslaviji, ali se njime prevozi oko 80% robe, mogle bi se, po kvalitetu i kvantitetu, zadovoljiti sve potrebe naših glavnih privrednih centara i tranzit železničkim prugama. Za ovaj problem treba da se zainteresuje federacija.

Za sve ostale pruge, među kojima ima veliki procenat nerentabilnih, mora da se brinu za interesovane teritorijalne i privredne organizacije.

Rekao sam uslovno: mogle bi se zadovoljiti sve potrebe. Iako poboljšanje tehničkog stanja železnica imperativno iziskuje veća ulaganja, smatram da samo milijardama nećemo rešiti problem železničkog transporta, ako u isto vreme ne omogućimo železničkim transportnim preduzećima da nastupaju kao ravnopravni partneri sa ostalim privrednim organizacijama.

Zakon o organizaciji jugoslovenskih železnica im to doduše omogućava, ali se taj proces vrši suviše sporo. U suštini, položaj svih saobraćajnih grana, a osobito železnice, u odnosu na ostalu privredu nije se mnogo izmenio zato što su železničke tarife još uvek određene i što se određene privredne delatnosti time subvencionišu.

Železnička preduzeća još nisu oslobođena obaveze da održavaju nerentabilne pruge i stanice, da obavezno vrše prijem za prevoz bilo kakvog tereta i na svakoj stanici i sl. Još ima suviše administrativnih odnosa između železničkih transportnih preduzeća i njihovih zajednica koje, po sadržini delatnosti, treba da predstavljaju ekonomska poslovna udruženja železničkih preduzeća.

Sadašnji odnosi uslovljeni su neizmenjivim sistemom administrativnih tarifa i manje-više administrativnom podelom zajedničkih prihoda mreže JŽ, koja je uvedena još u vreme kada je železnica bila javna služba.

Tarifni sistem i podela zajedničkih prihoda tako su tesno povezani elementi privređivanja da ih odvojeno nije moguće rešavati. Oba uslovljavaju jedan drugog i oba određuju odnose unutar železnice.

Po mom mišljenju, bez temeljne i kompleksne revizije, ne samo postojećih prevoznih tarifa, nego i samog tarifnog sistema, ne može se ni zamisliti uspešna realizacija načela Zakona o organizaciji Jugoslovenskih železnica. Bez revizije tarifnog sistema železnica ne može stvarno privređivati u skladu s našim privrednim sistemom, na osnovi radničkog samoupravljanja. Zato je nužno da Sedmogodišnji plan, pored poboljšanja tehničkog stanja saobraćajnih grana, predvidi mere za njihovu postepenu ekonomizaciju, a naročito železničkog saobraćaja.

Smatram, da bi morali razmišljati o sledećim merama:

— Postojeći sistem tarifa »ad valorem«, uveden na osnovi vrednosti pojedinih vrsta robe i koji je jedinstven za svu mrežu Jugoslovenskih železnica, treba da se ukine i da se prepusti železničkim transportnim preduzećima da određuju tarife na osnovi troškova prevoznih usluga na pojedinim prugama, naravno pod

društvenom kontrolom. Za zajedničke prevoze po osnovnoj saobraćajnoj mreži Jugoslovenskih železnica, železnička transportna preduzeća treba da se dogovore o zajedničkim tarifama i o raspodeli realizovanih transportnih prihoda:

— Troškovi nerentabilnih pruga treba da se pokrivaju na poseban način ukoliko društvena zajednica smatra da takve pruge treba još da postoje;

— Treba da se omogući da se tarife usklađuju s kretanjem cena na tržištu;

— Elastičnijom komercijalnom politikom treba maksimalno da se iskorišćava propusna moć pruga, kako u unutrašnjem prevozu, tako u tranzitu;

— Dosadašnja podela zajedničkih transportnih prihoda Jugoslovenskih železnica treba da se zameni obračunom prema izvršenom radu i na osnovu cena dogovorenih između železničkih transportnih preduzeća;

— Postepeno zatvarati stanice i stajališta koja imaju mali saobraćaj i postepeno napuštati pruge koje nemaju perspektive da postanu društveno rentabilne;

— Treba ukinuti obavezu prijema tereta na svakoj stanici. Prevoz robe na kratkim relacijama i prijem robe za prevoz na dugim relacijama treba koncentrisati u zbirnim železničkim centrima uz pomoć drumskog saobraćaja.

Pokušao sam da objasnim nekoliko osnovnih problema našeg saobraćaja jer znam da imate, kao predstavnici privrednih organizacija, teškoća sa prevoznicima, a naročito sa železnicom. Iako sam svestan da saobraćajne organizacije, osobito železnica, moraju učiniti još mnogo da poboljšaju svoj rad, da otklone subjektivne slabosti i da bolje koriste unutrašnje rezerve i sl., ipak sam ubeđen da prevoznici neće zadovoljiti sve potrebe privrede za prevozom ako se, ranije pomenuti tehnički, i pre svega, ekonomski problemi saobraćaja, a osobito problemi železnice, ne budu ozbiljnije uzeli u razmatranje i rešili.

Stoga se potpuno slažem sa zaključcima Saveznog izvršnog veća da je »još u toku ove godine nužno razraditi potrebne ekonomske mere, koje će više podsticati radne organizacije u transportu na racionalnije poslovanje.«

Predsednik Osman Karabegović:

Ima riječ poslanik Velimir Potežica.

Velimir Potežica (Izborna jedinica Prije-polje):

Drugovi i drugarice poslanici, želim da istaknem zadovoljstvo što je u materijalima koje smo dobili, a koje je pripremila Savezno izvršno veće, i zaključcima Saveznog izvršnog veća konstatovano da je brzi razvoj naše privrede nastao kao posledica preduzetih mera i stvaranja povoljnijih uslova za privređivanje.

Takođe, mislim da je sasvim na mestu to što je podvučena i uloga subjektivnih faktora u našoj privredi koji su se do maksimuma založili za takav napredak naše privredne proizvodnje.

Međutim, mislim da bi trebalo obraditi neka pitanja koja bi pomogla da se proizvodnja razvija još brže i da se postignu još povoljniji privredni rezultati. Kad to kažem mislim na amortizaciju, njenu funkciju, ubrzanu amortizaciju i takozvani doprinos na vanredni prihod.

Želim da govorim o transportu, o kapacitetima u transportu i o politici kreditiranja transportnih organizacija. Problemi transporta ne mogu da se reše samo poboljšanjem stanja železničkog transporta, već i svih ostalih grana saobraćaja. Ovih dana, a i ranije, na proizvođače teških kamiona i autobusa vršen je jak pritisak od strane kupaca, jer su potrebe za transportnim sredstvima ogromne, osobito sada, prilikom jesenje setve, branja plodova, itd.

Postavlja se pitanje: na koji način da se kreditira kupovina transportnih sredstava? O tome je bilo govora u Veću proizvođača Savezne narodne skupštine prilikom razmatranja predloga Društvenog plana za 1963. godinu. Odbor za privredu Veća proizvođača i Veće proizvođača usvojili su zaključak da Savezno izvršno veće razmotri ovaj problem i pronađe mogućnosti za njegovo rešenje. Koliko mi je poznato, sredstva za tu svrhu ne mogu se dati iz investicionih fondova, a federacija do sada nije rešila to pitanje. Mislim da je vreme da se to reši.

Uzmimo kao primer: grupacija-industrija transportnih vozila imala je krajem prošle godine na zalihama neprodatih vozila u vrednosti od oko 14 milijardi dinara, a proizvodnja vozila nastavlja se i u toku ove godine, tako da se ovoj cifri može dodati novih oko 30 milijardi dinara. To znači da ukupna proizvodnja i zalihe od prošle godine iznose oko 44 milijarde dinara. Javni saobraćaj i druge privredne organizacije traže vozila, ali, iako vozila ima ne mogu se kupiti. Međutim, proizvođači su isporučivali vozila, ali banka nije davala kredite pa su preduzeća angažovala svoja sredstva i zato su dovedena u vrlo tešku situaciju. Privredne banke socijalističkih republika Srbije i Makedonije intervenisale su svojim sredstvima, ali ta sredstva su bila mala, jer Srbija sa četiri milijarde i Makedonija sa jednom milijardom, nisu mogle da reše ovaj problem. Banke su, doduše, kreditirale proizvođače, ali u ovim uslovima, s obzirom na potrebe, ta sredstva su bila nedovoljna.

Prošle godine prilikom debate rečeno je da će ta sredstva, po mogućnosti, da obezbede komunalne i republičke banke. Ali pošto to nije učinjeno, postavlja se pitanje: da li će se i dalje ići s takvom proizvodnjom i kako će se rešiti

plasman tih proizvoda? Možemo slobodno konstatovati da su transportna sredstva potrebna. Međutim, postavlja se pitanje kreditiranja, jer sami proizvođači to ne mogu da reše. Proizvođači mogu samo da smanje obim proizvodnje.

Koliko mi je poznato, vozila ovakve vrste prodaju se u celom svetu na kredit. Osim toga, nijedna grana u bilo kojoj oblasti nije rešila ovaj problem tzv. sopstvenom akumulacijom. To se ne može očekivati ni od drumskog saobraćaja.

Poslednjih dana, kako sam obavešten, vršen je veliki pritisak na proizvođače transportnih sredstava pa je čak i Savezni sekretarijat za saobraćaj i veze razmatrao mogućnosti da se transportna sredstva uvezu. Mislim da bi prvo trebalo naći rešenje da se potrebe za vozilima pokriju s domaćim kapacitetima, jer sa izgrađenim kapacitetima ne može se ići na manju proizvodnju, ako želimo da odgovorimo obavezama prema društvenoj zajednici, prema anuitetima, prema kolektivima itd. Mi danas imamo nekoliko ugovora zaključenih sa kupcima. Znači, vozila se traže. Ali, ti ugovori ne mogu do kraja da se realizuju zbog toga što su kupci dovedeni u tešku situaciju s kreditima.

Na kraju da dodam da je prošle godine predloženo da se anuiteti pretvore u stalan kredit koji bi služio za kreditiranje kupovine vozila, ili da se rezerve koje postoje u komunalnim i drugim bankama izvesno vreme angažuju za te svrhe, ili, na kraju, da se iz privrednih rezervi federacije odvoje određena sredstva za tu svrhu.

Predsednik Osman Karabegović:

Ima riječ drug Dragutin Kosovac.

Dragutin Kosovac, savezni sekretar za trgovinu:

Uspješna privredna kretanja u proteklih osam mjeseci omogućila su da se ostvari i porast realne lične potrošnje više nego što je predviđeno Društvenim planom za 1963. godinu.

Činjenica je da taj porast nije jednak za sve kategorije zaposlenih i na svim područjima zemlje — visok je posebno u privredi, dok je za kategorije sa fiksnim primanjima osjetno niži. Porast je različit i po pojedinim područjima, zavisno od kretanja privredne aktivnosti i ličnih dohodaka na pojedinom području, ali i zavisno od stepena snabdevenosti toga tržišta i nivoa cena koji je na njemu formiran. Međutim, iako su te razlike velike, ove godine možda i veće nego u prethodnim godinama, ipak je činjenica da je ostvaren značajan porast realne lične potrošnje.

Takve tendencije se nastavljaju. Tako, na primjer, porast prometa na malo, zaključno sa avgustom, ostvaren je za 14%. Samo u avgustu

platni fond je porastao u odnosu na avgust prošle godine za 26%. Dok smo u prvom polugodištu prošle godine imali u industriji i rudarstvu svega 33% zaposlenih sa zaradom preko 25.000 dinara mjesečno, ove godine u julu imamo 52,4%. U avgustu se ta tendencija nastavila. Još jedan indikator kretanja lične potrošnje su štedni ulozi koji su za osam mjeseci porasli za 37 milijardi. Sve to očigledno govori o značajnom porastu realne potrošnje.

Što su kretanja realne lične potrošnje ovako pozitivna, pored ukupnog porasta proizvodnje, produktivnosti i ličnih dohodaka, bitan značaj ima i to što je ove godine tržište stabilnije nego u prethodnim. Za razliku od prošle godine kada je u osmomesecom periodu porast opšteg nivoa cijena bio 8%, u odgovarajućem periodu ove godine taj porast iznosio je oko 3%. I taj porast posljedica je skoro isključivo porasta cijena mesa, mlijeka i njihovih prerađevina. Tržište industrijske robe i ostalih poljoprivrednih proizvoda bilo je stabilno. Ove godine porast cijena mesa je visok, a i snabdevenost tržišta slabija. To se i očekivalo, ali ne u ovoj mjeri.

Pored već navedenih razloga za takva kretanja, o kojima je bilo riječi u analizama — smanjenje stočnog fonda, posljedice dve sušne godine, konjunktura mesa na evropskom tržištu — treba istaći još jedan razlog s kojim u buduću mora ozbiljno da se računa. Naime, svi podaci o strukturi ishrane gradskog stanovništva govore da kategorije sa većim prihodima i većom ličnom potrošnjom troše više mesa, ne samo u apsolutnim, nego i u relativnim odnosima. To znači da pri povećanju lične potrošnje i povećanju realnih zarada, tražnja mesa raste ne proporcionalno sa porastom standarda, nego u određenoj progresiji brže nego što raste lična potrošnja. Prema tome, u uslovima porasta lične potrošnje od 7% do 8% godišnje, nije moguće da se potrošnja mesa održi na nivou od 24 do 26 kilograma po glavi stanovnika. Ako materijalni bilansi ne dozvoljavaju veću potrošnju, onda je normalno da mora dolaziti do ekscesa na tržištu i do značajnog i neproporcionalnog porasta cijena.

Međutim, porast cijena mesa koji je usledio ne utiče negativno samo na ličnu potrošnju, nego, ukoliko se ne bi preduzele odgovarajuće mjere, prijeti da negativno utiče i na cijene i proizvodnju ostalih poljoprivrednih proizvoda a time i na cjelokupni privredni razvitak. To bi dovelo do podizanja cijena industrijskih proizvoda. Radi toga treba da se preduzme niz mjera za sređivanje tržišta. Te mjere su ovdje predložene, a neke su preduzete, i njihov je cilj, u prvom redu, da se stabilizuju cijene stočne hrane i na toj osnovi da se poveća proizvodnja stoke i mesa jer se jedino tako mogu riješiti teškoće u koje smo zapali. Neke od ovih mjera, međutim, imaju izvjesne administrativne ele-

mente, što nije sasvim u skladu sa našim tržištem, ali su u današnjoj situaciji nužne, jer će pozitivno uticati na sređivanje tržišta.

Neki drugovi postavili su pitanje: kako to da je naša zemlja od nekadašnjeg izvoznika kukuruza postala uvoznik? To nije tačno. Mi smo i prethodnih godina i izvozili i uvozili kukuruz, a vjerovatno je da ćemo ga i ubuduće izvoziti. Naša ovogodišnja proizvodnja, iako s njom nismo zadovoljni, već je za 740.000 tona od desetogodišnjeg proseka (1952 do 1962). Mi treba sada da uvezemo 150.000 tona kukuruza radi intervencije na tržištu jer nemamo obezbeđene rezerve za intervenciju. To nam samo govori da i za niz drugih proizvoda moramo obezbjeđiti značajnije rezerve da bi mogli da intervenišemo na tržištu kad bude potrebno.

Osnovni uslov za sređivanje tržišta mesa jeste povećanje proizvodnje. To je, međutim, težak dugoročan zadatak, osobito kad je u pitanju goveđe meso. Ali, zajedničkim i koordiniranim naporima možemo u kraćem roku obezbjeđiti znatno veću proizvodnju ostalih vrsta mesa — živinsko, svinjsko i ribe. Koristeći iskustva koja smo stekli ugovaranjem povrća, veliki potrošački centri i klanična industrija svoje potrebe za naredni period treba da obezbede putem ugovaranja sa proizvođačima. To bi značajno doprinijelo proizvodnji i stvorilo uslove za dugoročniji plasman.

Savezni sekretarijat za trgovinu, zajedno sa Stalnom konferencijom gradova, priprema organizovanje jedne akcije za ugovaranje proizvodnje.

Ove godine, u odnosu na prošlu, je rod povrća dobar i cijene su niže. Međutim, obilan rod nije došao samo kao posljedica dobrih prirodnih uslova — za neke proizvode ti uslovi su čak bili lošiji od prosečnih — već i zbog toga što su s povrćem zasejane znatno veće površine, a dobrim dijelom i kao rezultat ugovaranja proizvodnje koje je sprovedeno krajem prošle i početkom ove godine. Potrošački centri ugovorili su za svoje potrebe veće količine povrća nego što je prošle godine ukupno prodato putem maloprodajne mreže. Moramo istaći da su ove godine potrošački centri ispunili svoje obaveze iz ugovaranja, iako je za mnoge od tih centara to bilo skopčano značajnijim finansijskim izdacima. Dovoljne količine proizvoda na tržištu povoljno su uticale na formiranje cijena.

Ova godina pokazala je da je sistem ugovaranja i u ovoj oblasti dao pozitivne rezultate i da tim putem treba nastaviti. Međutim, povoljni rezultati ne znače u isto vrijeme da su svi problemi u ovoj oblasti riješeni. Ova godina, u odnosu na ranije, karakteristična je i po tome što je, i pored obilnog roda, propadalo znatno manje povrća. Ipak, činjenica je da promet još nije na zadovoljavajući način organizovan. To se naročito vidi po vrlo velikim razlikama

cijena po pojedinim područjima, pa čak i susjednim gradovima. Karakteristično je, međutim, da je ove godine u velikim potrošačkim centrima snabdevanje bilo bolje i cijene niže nego u manjim mjestima. To govori da u ovoj oblasti još nemamo organizovanu mrežu u cjelini i da nemamo jedinstveno jugoslovensko tržište. Zato, pored napora za modernizaciju tržišta i obezbjeđenje materijalnih uslova za njegov razvitak, biće potrebno uložiti još mnogo napora za bolje organizovanje mreže.

Do sada smo, kao po pravilu, posle jedne rodne godine s povoljnijim cijenama voća i povrća imali drugu s lošijim prinosima i, razumljivo, višim cijenama. Radi toga, koristeći pozitivna iskustva ovogodišnjeg ugovaranja, nužno je da se odmah nastavi sa ugovaranjem proizvodnje za iduću godinu. Mišljenja smo da bi za iduću godinu trebalo ići na još veći obim ugovaranja, već za oko 30% u odnosu na ovu godinu. To bi predstavljalo preko 70% ukupnih potreba potrošačkih centara. Isto tako, ove godine bilo bi nužno da prehrambena industrija unapred ugovori sve svoje potrebe i to u svojoj neposrednoj blizini. Naredne godine treba da se posveti veća pažnja i ugovaranju proizvodnje i prodaje ne samo povrća nego i voća, jer je obim ugovaranja ove godine bio mali.

Pored toga treba vršiti ugovaranja i drugih vrsta voća — za neke vrste voća (jagodasto) u kratkom roku mogu se zasaditi veće površine i postići veći prinosi — da bi se proizvođači dugoročnije orijentisali na veću proizvodnju, da bi se obezbedila sigurnost u poslovanju i omogućilo sređivanje odnosa u prometu i ovim artiklima.

Poslovi na ugovaranju su već otpočeli i njih vode koordinirano republički organi za trgovinu i poljoprivredu i privredne komore. I baš zbog toga što je ova godina bila rodna i što smo imali povoljne cijene na tržištu, bilo bi nužno dati punu podršku i pomoć ostvarenju ovog programa, da bi kroz ugovore i naredne godine obezbijedili još veću proizvodnju za zadovoljenje potreba tržišta koje su iz dana u dan veće.

Na kraju, mislim da je nužno istaći da brzi razvitak i visoke stope porasta proizvodnje i prometa postavljaju pred trgovinu nove i sve veće zadatke. Ako ne želimo da trgovina postane usko grlo našeg privrednog razvitka moramo uložiti napore za njeno jačanje i razvijanje.

Predsednik Osman Karabegović:

Dajem odmor od 20 minuta.

(Posle odmora)

Predsednik Osman Karabegović:

Nastavljamo sjednicu.

Naknadno je prijavljeno da zbog bolesti ne mogu prisustvovati ovoj sjednici poslanici Josip Krpan i Vladimir Višnjić.

Da li ko želi dalje da diskutuje?

Ima riječ drug Milun Ivanović.

Milun Ivanović, državni podsekretar za poljoprivredu i šumarstvo:

Drugarice i drugovi poslanici, informisaću vas o nekim problemima iz oblasti poljoprivredne proizvodnje i šumarstva.

Poznato je da je, posle stalnog porasta od 1957/1958. godine, zbog suše, nedovoljne proizvodnje i iscrpenih zaliha stočne hrane, krajem prošle i početkom ove godine fond goveda smanjen za 9%, fond ovaca za 10%, a fond svinja u poslednje dve godine za 14%. Zbog smanjenja stočnog fonda očekivano je i planirano manje proizvoda mesa nego što je ostvareno prošle godine. Međutim, stvoren je i utisak, da je na tržištu manje mesa nego prošle godine i da je izvezeno više mesa nego što je to bilo moguće u odnosu na proizvodnju i domaće potrebe. U proceni ukupne proizvodnje mesa savezni organi se ne slažu. Te razlike su čak i vrlo značajne. No, bez obzira na ukupnu proizvodnju mesa, podaci o otkupu stoke za klanje u prvih osam meseci ove godine pokazuju sledeće kretanje:

a) goveda za klanje otkupljeno je, za osam meseci ove godine, 306.000 tona ili za 40.000 tona više;

b) svinja za klanje, u istom periodu, otkupljeno je 136.000 tona, ili za 2.000 tona više;

c) izvoz goveđeg i svinjskog mesa bio je ove godine za 9.300 tona veći, uvoz svinjskog mesa za 12.300 tona žive vage manji, a uvoz goveđeg mesa za 650 tona veći.

Prema tome, na tržištu je bilo ukupno 2.200 tona mesa više. U stvari, bilo je 9.200 tona goveđeg mesa više, a 7.000 tona svinjskog mesa manje. U julu i avgustu bilo je 4.200 tona više goveđeg mesa, a s uvozom 4.850 tona, a svinjskog mesa 770 tona više.

Količine mesa na unutrašnjem tržištu nisu opale, ali je porast od svega 2.200 tona bio nedovoljan s obzirom na porast ličnih dohodaka i pojačan priliv inostranih turista. Ponuda je bila na nivou iz prošle godine, ali je potražnja bila znatno veća, pa su cene stoke za klanje i mesa rasle, a i tržište nije bilo dovoljno snabdeveno.

Karakteristično je da su cene goveda za klanje nižeg kvaliteta i masnih i polumasnih svinja imale veći porast nego kvalitetna goveda i mesnate svinje.

Za sada se ne može tačno oceniti kako će klanje stoke u prvih osam meseci delovati na fond stoke u narednom periodu. Povećano je klanje starijih goveda u odnosu na prošlu godinu, a smanjeno klanje mladih. Kao tendencija to bi bilo u redu, ali je teško dati sigurnu ocenu bez jasnijeg škartiranja i klanja.

Izvoz goveda i goveđeg mesa bio je u uglavnom iz organizovane proizvodnje mladih tovnih goveda i svinjskog mesa i konzervi od belih mesnatih svinja. Pošto je ova proizvodnja skuplja, plasman ovog mesa, i da ga je bilo više na tržištu u zemlji, ne bi bio osiguran.

Povećana isporuka tovnih goveda i svinja uglavnom je sa poljoprivrednih dobara i iz zadržana i kooperacije. Isporučka svinja individualnih proizvođača iz neorganizovane proizvodnje je opala, a goveda je povećana. Snabdevenost industrije i potrošačkih centara je bila neujednačena. Tamo gde su integracije i dugoročna ugovaranja proizvodnje bili razvijeniji, potrošači su bili bolje snabdeveni i obratno. Nejednaka snabdevenost je dovela i do pojave nabijanja cena i kršenja ugovornih obaveza.

Ugovaranje proizvodnje za iduću godinu je već počelo. Pošto su osnovni preduslovi uglavnom obezbeđeni moglo bi se očekivati da će se organizovana proizvodnja stoke za klanje još odlučnije povećati nego u ovoj godini.

Proizvodnja kabaste stočne hrane ove godine je vrlo velika. Proizvodnja koncentrovane hrane — kukuruz, ječam i ovas, je nešto veća nego prošle godine. Proizvodnja kukuruza se ceni da će iznositi 5,500.000 tona, prema 5,270.000 tona u prošloj godini. Međutim, neposredno pred berbu kukuruza došlo je do vrlo velikog povećanja cena kukuruza koji je i inače imao cenu iznad dozvoljenog pariteta u odnosu na druge poljoprivredne proizvode. Cene po kojima su kupovali krupni potrošači, i izvozne cene proizvođača kretale su se preko 56 dinara. To je pretilo da ugrozi politiku cena stočne hrane i cena stoke za klanje i mleka. Stoga, Savezno izvršno veće, pored dogovora sa Saveznom privrednom komorom da se ide na dogovaranje cena kukuruza i svih vrsta stoke za klanje, odobrilo je sredstva za uvoz 156.000 tona kukuruza i 80.000 tona ječma. Ovim uvozom će se intervenisati na tržištu i podmiriti potrebe krupnih potrošača kako bi se stvorili uslovi za normalizovanje cena kukuruza. Isto tako, uvozni instrumenti za kukuruz dovedeni su u sklad sa otkupnim cenama kukuruza poljoprivrednih proizvođača od 42 dinara.

Već za ovaj mesec obezbeđen je uvoz 30.000 tona kukuruza i ječma. Potrošači su obavesteni o tome i tržište kukuruza se smiruje. Već ima ponuda na veliko po cenama od 24 i 25 dinara za kilogram kukuruza u klipu. To odgovara ceni suvog kukuruza od 42 dinara za kilogram.

Očekuje se da će sve ove mere uticati na stabilizaciju tržišta stočne hrane i stoke za klanje i da će povišenje cena mleka i stoke za klanje od jula ove godine i povišenje cena kukuruza stimulatивно delovati na povećanje društveno organizovane proizvodnje, naravno, sve pod pretpostavkom da će se preduzeti i odgovarajuće organizacione mere i nastaviti s poli-

tikom ekonomske integracije i dugoročnog poslovnog povezivanja između krupnih proizvođača i potrošača.

Današnji prirodni uslovi za jesenje setvene radove su vrlo povoljni, pripreme za jesenju, setvu u poljoprivrednim organizacijama izvršene su vrlo dobro. Pripreme i izvođenje radova u prošloj godini bili su na visini, ali su ove godine još bolji. Na mnogobrojnim stručnim i opštim sastancima o jesenjoj setvi vladao je optimizam, a političke pripreme i angažovanje političkih faktora takođe je vrlo intenzivno. Takođe, i materijalno obezbeđenje je na znatno višem nivou nego prošle godine. Obezbeđeno je 300.000 tona semena visokorodnih sorti i 1,250.000 tona đubriva za setvu, a za jesenje i zimsko prihranjivanje 1,400.000 tona. Đubrivo iz uvoza nešto zakašnjava, ali se na terenu već nalazi preko 800.000 tona, dok je prošle godine do kraja novembra bilo ukupno 750.000 tona. Prema tome, ovaj najvažniji faktor proizvodnje obezbeđen je na znatno višem nivou. Mehanizacija se nije bitno povećala. Osnovni problem je što organizacije nisu snabdevene rezervnim delovima i gumama iz domaće proizvodnje i iz uvoza.

Prema programu, proizvodnja pšenice i raži iznosiće 4,900.000 tona uz prosečne prirodne uslove, a kao minimalna 4,500.000 tona. Predviđa se da će društvena gazdinstva zasejati oko 400.000 ha, prema 360.000 ha prošle godine. Ove površine nisu mogle biti veće jer se površine društvenih gazdinstava nisu povećale kako se predviđalo. Setva u kooperaciji predviđa se na oko 700.000 ha, prema 680.000 ha prošle godine. Tu se ne očekuje neko bitnije povećanje. Čak, biće i poteškoća da se i ovo ostvari s obzirom na ovogodišnju prosečno nisku proizvodnju u kooperaciji. Zadruga će u jesenjoj setvi ići sa više ulaganja u proizvodnju pšenice, pa se očekuju i bolji rezultati.

Iskustvo je pokazalo da bolja agrotehnika i veća ulaganja, i u prirodno nepovoljnim godinama, obezbeđuju bolje i proizvodne i finansijske rezultate. Poljoprivredne organizacije su to shvatile, te će u poljoprivrednim dobrima i u zadrugama agrotehnika pšenice u ovoj ekonomskoj godini biti na višem nivou. Prilikom planiranja obima proizvodnje pšenice i raži za narednu godinu imalo se u vidu da su obezbeđeni materijalni bilansi i da su uspešno obavljene pripreme u radnim organizacijama.

Rezultati ovogodišnje proizvodnje povrća u poljoprivrednim radnim organizacijama i snabdevanje povrćem krupnih potrošačkih centara, prerađivača i izvoznika su više nego zadovoljavajući. Bilo je tu i dosta problema. Ali, smatramo da su uspesi daleko veći i da nam je iskustvo pokazalo da sistem ugovaranja s dogovorenim cenama uz garantovano preuzimanje proizvodnje treba dalje izgrađivati, a takođe

i sistem fondova rizika u ovoj grani proizvodnje i prometa. U nekim rejonima ugovaranje je već počelo. Smatramo da ugovaranje povrća i svih drugih kultura treba upravo sada da se najintenzivnije odvija i ako se produži s ugovaranjem proizvodnje povrća postoje uslovi da se obezbedi još veća snabdevenost tržišta, uz povoljnije cene za potrošače. Programi i planovi proizvodnje radnih organizacija u poljoprivredi su realni ako se sačine i izbalansiraju na početku ekonomske godine.

Na kraju nekoliko reči o celuloznom drvetu. Odnosi cena između raznih sortimenata četinarica izgleda nisu usklađeni prema sadašnjem stanju privrede, prema stanju prerađivačkih kapaciteta u industriji drveta.

Savezno izvršno veće i savezni organi proučiće odnose cena i druge organizacione mere koje očekuju rešenja u oblasti privređivanja, proizvodnje drveta i prerade drveta.

Međutim, za doradu i industriju drveta postavljaju se kao ozbiljni problemi metod gazdovanja u šumama naročito kad se radi o porastu proizvodnje i budućim proizvodnim kapacitetima. Tu treba mnogo šta da se promeni.

Predsednik Osman Karabegović:

Ima riječ poslanik Ante Vidović.

Ante Vidović (Izborna jedinica Zagreb):

Drugarice i drugovi poslanici, postaviću jedno pitanje: da li je korisno izvoziti polufabrikate bakra i crne metalurgije na svjetsko tržište »tvrde« i »meke« valute, a da domaća industrija, mašinogradnja, brodogradnja i elektro-industrija, izvoznici finalnih kompleksnih postrojenja i polufabrikata moraju uvoziti polufabrikate crnih i obojenih metala koji se redovito plaćaju čvrstim valutama?

Ja bih to potkrepio pismom koje je uputila jedna privredna organizacija — proizvođač obojenih metala, drugoj — koja je korisnik polufabrikata. U pismu se, između ostalog, kaže: „Vrlo dobro nam je poznato da su neke obaveze prema izvozu nezadovoljavajuće, kao i proizvodnja za domaću privredu i da to ni u kom slučaju nije naša krivica niti naš propust. Osim toga, navedeno činjenično stanje mi vam ponovo stavljamo do znanja da ćemo isključivo i imperativno proizvoditi uglavnom za izvoz, te pitanje vašeg redovnog snabdevanja iz tih razloga moramo staviti u drugi plan«.

Mi molimo nadležne savezne organe da ovo pitanje proanaliziraju i, ukoliko nije moguće dati odgovor na današnjoj sjednici, onda na jednoj od narednih sjednica kada bude slična problematika na dnevnom redu.

Predsednik Osman Karabegović:

Da li želi još neko da diskutuje? (Niko se ne javlja).

Mislim da je najbolje da se na pitanja koja su postavili drugovi poslanici — poslanik Velimir Potežica o plasmanu vozila i poslanik Ante Vidović o izvozu polufabrikata — odgovori kasnije, prilikom diskusije o orijentacionom programu rada.

Pošto je diskusija o prvoj tački dnevnog reda iscrpena i više nema prijavljenih govornika, mislim da možemo da konstatujemo da je veoma dobro što je Vijeće razmotrilo ove probleme i zadatke koji se odnose na izvršavanje Društvenog plana za 1963. godinu.

Iz zaključaka Saveznog izvršnog vijeća, iz Izvještaja Odbora ovog Vijeća i iz diskusije poslanika vidi se da smo u proteklm mjesecima ove godine postigli značajne rezultate u povećanju proizvodnje i produktivnosti rada, u povećanju izvoza i u proširenju naše spoljnotrgovinske razmjene, u izvršenju plana investicione izgradnje, u povećanju potrošnje i njene veće usklađenosti s proizvodnjom i u porastu opšte privredne aktivnosti.

Ovi uspjesi su tim značajniji što dolaze poslije prethodne dvije godine kada su privredni rezultati bili mnogo skromniji.

Sigurno je da su ovi uspjesi postignuti kao posljedica niza preduzetih mjera u oblasti naše ekonomske politike, u planiranju, ali, takođe, i kao rezultat političke mobilizacije naše radničke klase na ovim pitanjima i svih odgovornih činilaca u našem društvu.

Razumije se da za ovako kratki period nismo mogli otkloniti sve teškoće i slabosti koje su pratile naš privredni razvoj u ranijem periodu, kao što su neke neusklađenosti, neki strukturni problemi, pa i neke subjektivne slabosti.

Međutim, važno je da smo sada raznim mjerama i preduzimljivošću radnih kolektiva i njihovih organa samoupravljanja, komora, društveno-političkih organizacija i dr., izašli iz ekonomskih teškoća koje su postojale u 1961. i u prvoj polovini 1962. godine.

Naši ljudi koji rade u privredi počeli su ozbiljnije da shvataju potrebu i nužnost da racionalnije posluju, da proizvode ono što se može uspješno realizovati bilo u zemlji ili na spoljnom tržištu, shvatili su da se mora više izvoziti, jer je to jedan od preduslova za potpunije korišćenje kapaciteta i za brži razvoj, i da ne treba uvoziti sve ono što možemo racionalno proizvoditi u zemlji, shvatili su da u nas treba da vlada veća finansijska disciplina i odgovornost.

Sada je važno da u slijedećim mjesecima ne samo održimo, već i da pojačamo do sada ispoljeni tempo privredne aktivnosti. Potrebno je sada upozoriti na to da ponegdje ne ovlada samozadovoljstvo zbog postignutih rezultata, a to se nama dešava, pa da ne uočimo pojedine sla-

bosti i probleme kojih ima u izvršenju plana, na primjer:

— postoje izvjesne grane koje ne izvršavaju plan proizvodnje;

— postoje neke grane koje ne iskorišćavaju dovoljno svoje kapacitete;

— postoje izvjesni problemi i u oblasti naše spoljne trgovine, i pored toga što se izvoz sa uspjehom razvija, pa neke grane zaostaju u izvozu, dok naš uvoz, a osobito uvoz reprodukcionog materijala, povećava se iznad planom predviđenih okvira;

— na tržištu, i pored postignutih uspjeha, zadaci u vezi sa sređivanjem tržišta poljoprivrednih proizvoda, a osobito stočnih proizvoda i stočne hrane ne uzimaju se dovoljno ozbiljno i ne forsira se u dovoljnoj mjeri ugovaranje mesa i drugih poljoprivrednih proizvoda, kao što je slučaj s povrćem.

Svi znamo da je usled suše i duge oštre zime prošle godine stočni fond smanjen. Razumljivo je da je smanjenje koje je došlo zbog većeg klanja usled nedostatka stočne hrane, moralo dovesti do izvjesnog povišenja otkupnih, pa i maloprodajnih cijena. To je bilo neminovno. Ali, moramo voditi najozbiljnije računa da nam se druge stvari — razne slabosti u prometu ne odražavaju na nivo cijena, jer to onda pogađa standard ogromnog broja ljudi. Mi možemo i drukčijom dinamikom izvoza stočnih proizvoda dijelom uticati na tržište stoke. Ove godine ta dinamika nije bila najpovoljnija. Osnovno je, razumije se, kako je to i u diskusiji rečeno, da se poveća proizvodnja poljoprivrednih i stočnih proizvoda i zatim da se obezbede rezerve poljoprivrednih proizvoda s kojima bi uticali na stabilnost cijena. Zato je od velikog značaja izvršenje jesenje sjetve, obezbeđenje gnojiva i potrebne mehanizacije. Moramo sve učiniti da se ostvari plan sjetve i ugovaranje pšenice. Isto tako, treba da se založimo za povećanje proizvodnje stoke i stočnih proizvoda.

Uspješno rješavanje ovih pitanja traži od svih nas da budemo mobilni i dobro organizovani i da sve ove probleme rješavamo što efikasnije i zajedničkim naporima. Od aktivnosti koju u ovom pravcu budemo razvijali u četvrtom kvartalu ove godine zavisice i uspjesi politike koja se bude postavila u planu za 1964. godinu, koja je, u isto vrijeme, i prva godina našeg novog perspektivnog plana.

Polazeći od zajedničkih konstatacija koje su iznijete u materijalima, u izvještaju Odbora Privrednog vijeća za razmatranje tekućih privrednih problema i današnje diskusije, mislim da bismo mogli zaključiti slijedeće:

1. Da se Privredno vijeće saglašava sa ocenom Saveznog izvršnog veća o kretanju privrede u ovoj godini i da prihvata zaključke koje je donijelo jula ove godine u cilju rješavanja

postojećih problema i daljeg razvoja privrede, a koji se odnose na dalji porast proizvodnje i produktivnosti rada, dalji porast izvoza, sređivanje tržišta, poboljšanje uslova privređivanja pojedinih grana privrede i rješavanje onih pitanja od kojih zavisi dalji, brži i stabilniji privredni razvoj uopšte.

Ukazujući na potrebu što dosljednijeg sprovođenja tih zaključaka, Vijeće smatra da privredne organizacije i svi ostali društveni faktori treba da ulože sve napore da se tempo privrednog razvoja, ispoljen u prethodnim godinama, ne samo održi, već i ubrza, kako bi se zadaci Društvenog plana za ovu godinu što uspješnije izvršili.

2. Vijeće prihvata prijedloge i sugestije koje su u pogledu rješavanja tekućih privrednih problema i daljeg privrednog razvoja iznijete u izvještaju Odbora ovog Vijeća za razmatranje tekućih privrednih problema.

3. Vijeće takođe prihvata i prijedloge i sugestije, koje su date u diskusiji, a koje se odnose na obezbeđenje visokostručnih kadrova privredi, na dalji plasman nekih proizvoda i na izmjenu nekih instrumenata radi stvaranja boljih uslova privređivanja. Ova pitanja će biti raspravljana u Vijeću prilikom donošenja plana za 1964. godinu.

4. O ovim zaključcima i stavovima Vijeća biće obaviješteni nadležni organi.

Da li se saglašavate s ovim zaključcima i stavovima? (Saglašavaju se).

Konstatujem da Vijeće prihvata iznete zaključke i stavove.

Prelazimo na drugu tačku dnevnog reda: Razmatranje orijentacionog programa rada Vijeća.

Povodom druge tačke dnevnoga reda, odnosno prijedloga okvirnog programa Vijeća koji vam je jutros podijeljen, dozvolite mi, drugarice i drugovi poslanici, da kažem nekoliko riječi.

Da bi se što uspješnije i celishodnije razvijao rad Vijeća potrebno je da imamo utvrđen orijentacioni program rada za jedan kraći vremenski period, koji bi sadržavao najaktuelnije probleme koje Vijeće treba da razmatra.

Kao što ste vidjeli iz predloženog programa, rad Vijeća, odnosno program rada Vijeća obuhvatao bi slijedeća osnovna pitanja: 1. Tekuća privredna kretanja u izvršenju Društvenog plana za 1963. godinu, 2. Neka privredna pitanja i probleme raspodjele ličnih dohodaka i probleme trgovine, odnosno robnog prometa u cjelini, 3. Probleme vezane za donošenje Društvenog plana za 1964. godinu, uključujući uslove privređivanja i druge mjere uz Plan, 4. Izradu Društvenog plana za period od 1964. do 1970. godine i 5. Zakonodavnu djelatnost.

Ovakav program rada je rezultat zajedničkog dogovora predstavnika ostalih tijela Skup-

štine, predstavnika Saveznog izvršnog veća i članova odbora Privrednog vijeća.

Potrebno je da se ovaj plan dopuni eventualnim vašim prijedlozima. Osim toga, nama predstoji posle obavljenih razgovora sa društveno-političkim organizacijama, dopuna ovog programa. Dobro bi bilo da prilikom izrade programa učestvuju i poslanici i daju konkretne prijedloge.

Otvaram diskusiju po ovoj tački dnevnog reda. Ko se javlja za riječ? (Niko se ne javlja).

Pošto se niko ne javlja za riječ, mislim da možemo konstatovati da Vijeće prihvata predloženi program rada za ovu godinu.

Da li ima još neki prijedlog da se unese u plan (Nema).

Jedan poslanik:

Mislim da je važno da se utvrde mere za povećanje izvoza kao i da se analizira politika uvoza s ciljem da se uvoz smanji. Društveni plan za iduću godinu predviđa uvoz 4.000 tona butana. To je značajna bilansna stavka. Međutim, mogućnosti naše reprodukcije su taman tolike da to može ne samo da podmiri naše potrebe, nego i da se izvozi. Mislim da nema razloga da se tereti naš platni bilans kad su postojeće proizvodne mogućnosti zemlje sposobne da smanje uvoz. Tu se radi o mogućnostima domaćeg potencijala za proizvodnju proteinske stočne hrane, za što je predviđena značajna stavka od 27 milijardi dinara za uvoz.

Predlažem da to uđe u program rada.

Predsjednik Osman Karabegović:

Da li se Vijeće saglašava s prijedlogom orijentacionog programa? (Saglašava se).

Prelazimo na treću tačku dnevnog reda: Obrazovanje nekih tijela Vijeća.

Pre nego što pređemo na diskusiju o ovoj tački želim da kažem slijedeće: prema članu 3. Odluke o privremenom poslovnom redu Privrednog vijeća, Vijeće je ovlašćeno da po potrebi formira stalne i privremene odbore i komisije za razmatranje pojedinih pitanja iz nadležnosti Vijeća.

Sprovođenje programa koji smo prihvatili zahteva da se formiraju dva nova odbora: jedan — za pitanja društvenog plana, koji bi razmatrao probleme vezane za donošenje kako tekućeg plana za 1964. godinu, tako i perspektivnog plana, uključujući, pored koncepcije plana odnosno proporcija, i pitanje investicija i uslova privređivanja, a drugi — za razmatranje trgovine u cjelini, uključujući stanje trgovinske mreže i položaj trgovine u privrednom sistemu u cjelini.

Za formiranje ovih odbora važe isti razlozi koje smo iznijeli na prošloj sjednici kada smo

razmatrali formiranje odbora za razmatranje tekućih problema privrede.

Da li se Vijeće slaže da se formiraju ovi odbori? (Slaže se).

Da li ima još neki prijedlog? (Nema).

Konstatujem da je Vijeće prihvatilo prijedlog za formiranje Odbora za društveni plan i Odbora za trgovinu.

Pored toga, potrebno je, u smislu člana 24. Odluke o privremenom poslovnom redu, izabrati dva člana u Zakonodavno-pravnu komisiju Savezne skupštine, koji će učestvovati u njihovom radu i donošenju odluka.

Pošto smo prihvatili prijedlog za formiranje ova dva odbora, treba da izaberemo članove odbora.

Prema članu 24. Odluke o privremenom poslovnom redu Vijeća, prijedlog za izbor odbora i komisija Vijeća, pored Komisije za pitanja izbora i imenovanja, mogu podnijeti 10 članova Vijeća. Prema članu 34. i 36. pomenute Odluke, svaki odbor i Komisija ima predsjednika koga bira Vijeće a odbori mogu imati od 7 do 15 članova.

Ko ima prijedlog za članove Odbora za društveni plan.

Ima riječ poslanik Vasilije Skendžić.

Vasilije Skendžić: (Izborna jedinica Gospić):

Na osnovi člana 24. Odluke o privremenom poslovnom redu Privrednog veća Savezne skupštine predlažem da se u Odbor za društveni plan izaberu sledeći poslanici: za predsjednika Nikola Andrić; za članove: Stjepan Puklek, Veber Norbert, Dušan Arsić, Vladimir Jasić, Ante Jurjević, Branko Karanović, Milija Kovačević, Simon Pešec, Vlado Stamenkov, Majda Škerbic Branko Žeželj, Branko Gligorijević, Đorđije Savićević i Đorđe Blagojević.

Predsjednik Osman Karabegović:

Ima li drugih prijedloga za formiranje ovog Odbora? (Nema).

Pošto nema drugih prijedloga, stavljam na glasanje prijedlog poslanika Vasilija Skendžića. Ko je za, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržao od glasanja? (Niko).

Objavljujem da je Privredno vijeće usvojilo prijedlog poslovnika Vasilija Skendžića da se u Odbor za društveni plan izaberu predloženi poslanici.

Prelazimo na izbor članova Odbora za trgovinu.

Ima li ko prijedlog? Ima riječ poslanik Dušan Bogdanov.

Dušan Bogdanov (Izborna jedinica Pančevo):

U ime deset poslanika, na osnovi člana 24. Odluke o privremenom poslovnom redu, predlažem sledeće poslanike u Odbor za trgovinu:

za predsjednika: Andrej Verbič; za članove: Dušan Reljić, Savo Čečur, Vasil Dimovski, Milan Đakov, Stjepan Jureković, Ljubinko Kovačević, Zlata Kralj, Šćepan Matijašević, Branko Mirko-
vić i Natalija Gržetić.

Predsjednik Osman Karabegović:

Čuli ste prijedlog koji je podneo poslanik Dušan Bogdanov. Da li ima ko drugi prijedlog? (Nema).

Pošto nema drugih prijedloga, stavljam prijedlog poslanika Dušana Bogdanova na glasanje. Ko je *za*, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko).

Objavljujem da je Vijeće usvojilo prijedlog poslanika Dušana Bogdanova da se u Odbor za trgovinu izaberu predloženi poslanici.

Prelazimo na izbor dva člana Vijeća u Zakonodavno-pravnu komisiju Savezne skupštine.

Molim poslanika Dušana Bogdanova da predloži poslanike za Zakonodavno-pravnu komisiju.

Dušan Bogdanov:

U ime istih poslanika, predlažem sledeće poslanike za članove Zakonodavno-pravne komisije Savezne skupštine: Dragutina Boškovića i Vojina Moraču.

Predsjednik Osman Karabegović:

Ima li ko drugi prijedlog? (Nema).

Stavljam na glasanje prijedlog poslanika Dušana Bogdanova za izbor dva člana u Zakonodavno-pravnu komisiju Savezne skupštine: Dragutina Boškovića i Vojina Moraču.

Ko je *za*, neka digne ruku? (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko).

Objavljujem da je Vijeće izabralo u Zakonodavno-pravnu komisiju Savezne skupštine predložene poslanike.

Ovim je dnevni red iscrpen.

Molim da saslušate jedno saopštenje.

Predsjedništvo Savezne skupštine razmatralo je pitanje izrade poslovnika Savezne skupštine i vijeća i metode rada predstavničkih tijela u cjelini i vjerovatno da će se u toku oktobra održati sjednica Savezne skupštine, odnosno svih vijeća da bi se razmotrili metodi rada i donošenje poslovnika.

Kako smo obaviješteni od predstavnika Savezanog izvršnog vijeća, vjerovatno da ćemo u toku oktobra početi razmatranje problema u vezi sa donošenjem Društvenog plana za 1964. godinu.

Zaključujem sjednicu.

(Sednica je zaključena u 12 č).

P R I L O Z I

I Z V E Š T A J

ODBORA PRIVREDNOG VEĆA SAVEZNE SKUPŠTINE ZA RAZMATRANJE TEKUĆIH PROBLEMA PRIVREDE O DISKUSIJI O PITANJIMA KRETANJA PRIVREDE U 1963. GODINI

Odbor Privrednog veća Savezne skupštine za razmatranje tekućih problema privrede razmatrano je kretanje privrede u ovoj godini na svojoj sednici od 23. septembra 1963. godine.

Pristupajući razmatranju kretanja privrede u ovoj godini, Odbor je svoju ulogu shvatio kao pripremu za iznošenje ovih problema pred sednicu Privrednog veća.

Osnovu za diskusiju u Odboru predstavljali su materijali Saveznog sekretarijata za opšte privredne poslove i Saveznog zavoda za privredno planiranje u kojima su dati pregled i ocena kretanja privrede u 1963. godini i informacija Saveznog sekretarijata za trgovinu o tržištu i potrošnji. Pored toga na sednici Odbora saslušana su obaveštenja koja su dali savezni sekretari: za opšte privredne poslove, za poljoprivredu, za trgovinu, podsekretar u Saveznom sekretarijatu za industriju i pomoćnik Saveznog sekretara za saobraćaj i veze.

Na bazi pomenutih materijala i primljenih obaveštenja, Odbor se saglasio sa ocenama, da se privredni razvoj u ovoj godini u osnovi uspešno ostvaruje i u skladu sa zadacima koji su postavljeni Društvenim planom za ovu godinu. To se pokazuje pre svega u porastu proizvodnje u celini, u porastu produktivnosti rada, u uspešnijem razvoju spoljnotrgovinske razmene, u skladnijim odnosima između proizvodnje i potrošnje, kao i u usklađenijim odnosima u kretanju privrede uopšte.

Odbor je takođe prihvatio konstatacije iznete u pomenutim materijalima i primljenim objašnjenjima da, pored ostvarenih uspeha i pozitivnih tendencija u kretanju privrede postoje i izvesni problemi vezani za dalji, brži i stabilniji privredni razvoj.

Saglašavajući se sa zaključcima koje je po ovim pitanjima donelo Savezno izvršno veće, kao i sa merama koje je ono preduzelo u cilju rešavanja postojećih problema, Odbor je posebnu pažnju posvetio sledećim pitanjima:

1) Iako proizvodnja u celini pokazuje ove godine značajan porast, proizvodnja nekih grana industrije, kao što su crna i obojena metalurgija i drvna industrija zaostaju za predviđenim planskim zadacima. U nekim granama i grupacijama privrednih organizacija, i pored povećane proizvodnje kapaciteti se još ne koriste u potpunosti, dok u nekim granama, kao na primer u industriji građevinskog materijala, proizvodnja izvesnih proizvoda ne zadovoljava u potpunosti povećane potrebe potrošnje.

Zaostajanje proizvodnje nekih grana, naročito u oblasti proizvodnje reproduktionog materijala, utiče na povećanje uvoza ovih proizvoda i nepovoljno deluje na platni bilans.

U vezi sa ovim Odborom smatra da je potrebno pored mera koje Savezno izvršno veće već preduzima, naročito u okviru priprema za donošenje Društvenog plana za 1964. godinu i Perspektivnog plana za period 1964-1970. godine, ova pitanja temeljitije izučiti, posebno sa gledišta efekasnijeg delovanja na veću proizvodnju reproduktionog materijala.

2) U Odboru su pozitivno ocenjeni rezultati ostvareni u oblasti izvoza i izraženo uverenje da treba nastaviti napore za povećanje izvoza i proširenje naše spoljnotrgovinske razmene. Istovremeno je konstatovano, da neke grane ne ostvaruju predviđeni program izvoza, dok dinamika izvoza nekih grana odstupa od planskih predviđanja. Povodom toga Odbor je mi-

šljenja, da je u okviru mera za dalje povećanje izvoza potrebno posebnu pažnju posvetiti merama za porast izvoza onih grana koje zaostaju u izvozu, razmotriti dinamiku izvršenja izvoza pojedinih proizvoda sa gledišta usklađenosti izvoza sa potrebama unutrašnjeg tržišta, kao i pitanje ekonomičnosti izvoza pojedinih proizvoda.

3) Odbor se saglasio sa ocenama o pozitivnom dejstvu koje su promene u privrednom sistemu, kao i poboljšanje ekonomskog položaja pojedinih grana imale na privredna kretanja u ovoj godini. Međutim, pored toga u diskusiji na Odboru ukazano je da postoje problemi kod nekih grana koji proizlaze iz postojećih ekonomskih uslova poslovanja, kao što je slučaj sa preduzećima u drvnoj industriji, crnoj metalurgiji, industriji uglja, industriji duvana, prehrambenoj industriji i u nekim drugim granama. Takođe je ukazano i na potrebu izučavanja obima zahvatanja sredstava iz privrede od strane ustanova i organizacija van privrede.

Odbor je obavešten od predstavnika nadležnih organa da je razmatranje ovih pitanja u toku i očekuje, da će se na bazi rezultata tih proučavanja i u okviru priprema tekućeg i Perspektivnog društvenog plana za ove probleme iznalaziti odgovarajuća povoljna rešenja.

4) Povećanje proizvodnje i sprovođenje usvojenih mera za sređivanje tržišta, po oceni Odbora povoljno je uticalo na snabdevenost i razvoj tržišta u celini. To se između ostalog pokazuje u poboljšanom snabdevanju poljoprivrednim proizvodima i sniženju cena povrća kao i u relativno stabilnijim cenama na tržištu industrijskih proizvoda.

Međutim proces sređivanja i stabilizacije tržišta ozbiljno remeti stanje na tržištu stoke i stočnih proizvoda. Saglašavajući se razlozima zbog kojih su izvršene korekcije u otkupnim cenama stoke, Odbor je uvažio činjenicu da su ove mere morale da dovedu do izvesnog porasta cena mesa i stočnih proizvoda, ali je to povećanje na pojedinim područjima izvršeno iznad predviđenih okvira.

Odbor smatra da na ovakvo stanje na tržištu, pored smanjene proizvodnje stočarstva, koje je izazvano pre svega smanjenjem stočnog fonda u prošloj godini usled manje proizvodnje i porasta cena stočne hrane, deluju i drugi faktori kao što su: slabosti u organizaciji prometa, nedovoljno staranje pojedinih organa za sređivanje tržišta i stvaranje povoljnijih uslova za razvoj trgovine, zatvaranje tržišta u uske okvire, izvesni neregulisani problemi tržišta i neke druge slabosti. Otuda se javljaju po pojedinim područjima i znatne razlike u stepenu snabdevenosti tržišta kao i neopravdane razlike između nabavnih i prodajnih cena pojedinih proizvoda.

Razmatrajući ovo stanje i posledice koje nestabilno tržište ima na životni standard i privredu u celini, Odbor je mišljenja da merama za sređivanje tržišta i za stabilnije snabdevanje treba da bude poklonjena najveća pažnja od strane svih društvenih faktora i svih nosilaca privredne aktivnosti. U tome cilju potrebno je u prvom redu povećati napore za povećanje poljoprivredne proizvodnje u celini a naročito za povećanje proizvodnje u stočarstvu. U okviru mera za povećanje stočarske proizvodnje posebnu pažnju treba posvetiti obezbeđenju stočne hrane i njenom usmeravanju prema proizvodnim zadacima. Pored toga, uz primenu ostalih mera za sređivanje tržišta i stabilnije snabdevanje, treba, koristeći dosadašnja iskustva, nastaviti sa ugovaranjem poljoprivrednih proizvoda i proširiti ugovaranje na ostale vrste stoke i poljoprivrednih proizvoda. Pored toga Odbor smatra da veliki značaj za stabilizaciju tržišta imaju rezerve kako industrijskih tako i poljoprivrednih proizvoda, koje treba stalno jačati radi intervencije na tržištu, kada to nalažu određeni uslovi tržišta.

5) Iako se investiciona delatnost tokom ove godine u celini uspešno razvija Odbor smatra da u oblasti investicija postoje i neki problemi. U vezi sa tim na Odboru je ukazano na zaostajanje investicija u poljoprivredi i na neka nerešena pitanja finansiranja investicija u oblasti šumarstva. Takođe je ukazano i na teškoće u obezbeđenju fabrika celuloze sa celuloznim drvetom.

Razmatrajući ova pitanja Odbor je stao na gladište da je potrebno detaljnije razmatrati izvršenje investicija po strukturi i sa gladišta usvojenog programa razvoja pojedinih grana i delatnosti. U oblasti šumarstva potrebno je posebno razmatrati mere za racionalniju upotrebu drveta i stvaranje povoljnijih uslova za otvaranje pojedinih šumskih područja.

6) Pri razmatranju problema saobraćaja u Odboru je ukazano na teškoće koje se ispoljavaju u pog-

ledu podmirenja potreba privrede u prevozu robe. Imajući u vidu postojeće probleme na železnici a posebno povećane potrebe privrede u jesenjim mesecima, Odbor smatra da treba preduzeti efikasnije mere za bržu isporuku vagona železnici od strane proizvođača šinskih vozila, za bržu i efikasniju opravku vagona, za brži obrt vagona i njihovu racionalniju upotrebu, kao i druge mere za poboljšanje stanja u saobraćaju.

Podnoseći ovaj izveštaj Odbor očekuje da će diskusija na Veću još detaljnije razmatrati ova i ostala pitanja u vezi kretanja privrede i doneti zaključke o tome, koje probleme treba dalje razmatrati i izučavati i u kome pravcu treba preduzimati mere da bi se oni još brže i što uspešnije rešavali.

26. IX 1963. godine

Beograd

PROSVETNO-KULTURNO VEĆE

2. SEDNICA

OD 31. OKTOBRA 1963. GODINE

SADRŽAJ

Pre dnevnog reda:

1. Usvajanje zapisnika;
2. Obaveštenja;
3. Usvajanje dnevnog reda

Dnevni red:

1. Utvrđivanje orijentacionog programa rada Veća i obrazovanje komisija Veća;

Govornici: predsednik Nikola Sekulić, Zvonko Radoš, Rodoljub Colaković, Ivan Supek, Hasan Hadžomerović, Zdravko Vuković, Marinko Gruić, Zlatko Prica, Mladen Čaldarević, Vladimir Mađarić, Kiro Hadživasilev, Ilija Đuričić.

Izbor komisija Veća;

2. Razmatranje nekih problema obrazovanja na drugom stupnju;

Govornici: Janez Vipotnik, savezni sekretar za prosvetu i kulturu, Ivan Supek, Dragica Glavonić, Magda Simin-Bošan, Toma Bosanac, Dušan Mitević, Vlasta Ryvola-Zvanić, Nenad Burazer, Vojislav Đurić.

Zaključci.

Izbor članova Komisije za razmatranje pitanja obrazovanja na drugom stupnju.

Govornici: Stojanka Aralica — predlagatelj.

3. Izbor dva člana Veća u Zakonodavno-pravnu komisiju Savezne skupštine.

Govornici: Mladen Čaldarević — predlagatelj.

PREDSEDAVAO

PREDSEDNIK

NIKOLA SEKULIĆ

Početak u 9 č 10 min

Predsednik Nikola Sekulić:

Otvaram drugu sjednicu Prosvjetno-kulturnog vijeća Savezne skupštine.

Konstatujem da postoji kvorum i da Vijeće može punovažno odlučivati.

Zapisnici Prethodnog sastanka i Prve sjednice Vijeća dostavljeni su svim članovima Vijeća. Da li ima primjedaba na ove zapisnike? (Nema).

Pošto primjedaba nema, zapisnici će biti ovjereni.

Obavještavam Vijeće da su poslanici Rizo Mehinagić i Jože Smole spriječeni da prisustvuju sjednici Vijeća zbog boravka u inostranstvu. Drug Rizo Mehinagić neće moći da prisustvuje sjednicama sve do kraja godine.

Da li se Vijeće slaže da se odobri odsustvo ovim poslanicima? (Slaže se).

Konstatujem da su odsustva odobrena.

Obavještavam članove Vijeća da ovoj sjednici prisustvuju predstavnici Saveznog sekretarijata za prosvjetu i kulturu, Saveznog sekretarijata za rad, Centralnog vijeća Saveza sindi-

kata Jugoslavije, Saveza omladine Jugoslavije, Savezne privredne komore, Kulturno-prosvetnog vijeća Jugoslavije i Jugoslovenskog zavoda za proučavanje prosvjetnih i školskih pitanja.

Za ovu sjednicu, kao što ste obavješteni u pozivu za sjednicu, predlažem sljedeći dnevni red:

1. Utvrđivanje orijentacionog programa rada za narednih šest mjeseci i obrazovanje komisija Vijeća;

2. Razmatranje nekih problema daljeg razvoja drugog stupnja obrazovno-vaspitnog sistema;

3. Izbor dva člana Vijeća u Zakonodavno-pravnu komisiju Savezne skupštine.

Da li ima drugih prijedloga za dnevni red? (Nema). Da li se prihvata dnevni red? (Prihvata se).

Prelazimo na prvu tačku dnevnog reda: Utvrđivanje orijentacionog programa rada Vijeća za narednih šest mjeseci i obrazovanje komisija Vijeća.

U vezi sa prijedlogom orijentacionog programa rada Vijeća, koji vam je dostavljen, dozvolite mi, drugarice i drugovi poslanici, da

kažem nekoliko riječi. U težnji da se rad Vijeća odvija uspješnije, nužno je da se sjednice pripremaju sistematski, da se proučavaju problemi i ujedno, da se u tome angažuje što više poslanika. Pored toga treba da se ostvaruje saradnja sa mnogim tijelima unutar Skupštine i ustanovama i organizacijama izvan Skupštine. Prilikom sastavljanja predloženog orijentacionog programa rada Vijeća sve se to imalo u vidu.

Period od šest mjeseci vremenski dozvoljava da se predvidi koji su problemi aktuelni i koliko je potrebno da se materijal pripremi i prouči. Suvišno je napominjati da Vijeće može u svako doba da stavi na dnevni red razmatranje i drugih problema za koje utvrdi da su aktuelni i da ih treba pretresati pred Vijećem.

Predloženi orijentacioni program rada, koji obuhvata najvećim djelom aktuelna pitanja prosvjete, nauke i kulture, sastavljen je poslije prethodnih konsultovanja sa predstavnicima Saveznog izvršnog veća, sa funkcionerima drugih skupštinskih tijela i nekih drugih organizacija i ustanova. Orijentacioni program rada karakterističan je ne samo po sadržajnoj problematici, nego i po metodi i formama koje pretpostavljaju ostvarivanje uloge Vijeća.

U oblasti zakonodavnog rada program je orijentisan na prethodno pretresanje stanja i rezultata dosadašnjeg sprovođenja zakona i odluka, na pretresanje pojedinih pitanja u Vijeću radi izgradnje stavova i preduzimanja političkih mjera u skladu sa ustavnim ovlašćenjima.

Orijentacionim programom rada predviđa se formiranje više komisija, kao radnih grupa poslanika, koje će, u saradnji sa drugim ustanovama i organizacijama, pripremati određena pitanja radi razmatranja u Vijeću. Za neke komisije predviđeno je da same prouče stanje i predlože probleme za koje smatraju da treba da se stave na dnevni red sjednica Vijeća. Vijeću su predložene komisije prema zadacima i njihovo funkcionisanje biće završeno izvršenjem zadatka.

Predlažem da u Vijeću počne razmatranje predloga orijentacionog programa rada. Otvaram diskusiju o ovoj tački dnevnog reda. Ko se od poslanika javlja za riječ?

Riječ ima poslanik Zvonko Radoš.

Zvonko Radoš (Izborna jedinica Zadar):

Predlažem da se u plan rada Prosvjetno-kulturnog vijeća Savezne skupštine za narednih šest mjeseci unese i tema: stanje u novinskoj djelatnosti i, s tim u vezi, problemi plasmana štampe.

Navodim sljedeće razloge za ovaj prijedlog: tiraži novina su nezadovoljavajući. Mada imamo dosta dnevnih listova — po broju primjeraka, u odnosu na broj stanovnika, nalazimo se negdje pri dnu evropske ljestvice. Izvjesnih neriješenih problema ima i u oblasti izvora in-

formacija. Nezadovoljavajući je i odnos komunika i društveno-političkih faktora prema štampi, osobito u plasmanu te robe sa specifičnim društveno-političkim karakterom. Dalje, postoje nesređeno stanje na tržištu štampe, slaba organizacija prodajne mreže i nesuvremena sredstva za doturanje novina do čitalaca. Na primjer, nedeljnom pošte ne rade i dobar dio građana u našoj zemlji toga dana ne može da dobije novine. Postoje i brojni problemi u poslovanju novinskih poduzeća. Neuobičajeno je visoko, na primjer, učešće osnovnog materijala u strukturi koštanja novina. To je, opet, povezano s položajem proizvođača papira i ostalog osnovnog materijala. Papir, na primjer, u nas učestvuje u cijeni koštanja sa preko 33%, a u razvijenim zemljama negdje sa 10% do najviše 15%. Promjenom instrumenata obračuna dohotka, većina dnevnih, političkih listova došla je u posebno težak položaj. I na kraju, treba da se precizira režim i politika novoformiranog fonda za unapređenje novinske djelatnosti.

Neka od ovih pitanja, razumljivo, mogu riješavati i riješiti novinsko-izdavačka poduzeća kroz svoja poslovna i druga udruženja i institucije. Ali, smatram da ima čitav niz problema koji će uspješnije moći da se riješe dopunama normativnih propisa, donošenjem novih propisa, ili preporukama našeg Vijeća — kao smjernicama za rad i republičkih skupština i odgovarajućih faktora.

U tom smislu, predlažem da se ovo pitanje stavi u plan rada našeg Vijeća i da se obrazuje posebna komisija koja će pripremiti materijal i izraditi eventualne prijedloge.

Predsjednik Nikola Sekulić:

Ko se javlja za riječ?

Riječ ima poslanik Rodoljub Čolaković.

Rodoljub Čolaković (Izborna jedinica Tuzla):

Drugarice i drugovi, slažem se sa predloženim planom rada našega Veća za narednih šest meseci. Predlažem da u plan uđe još jedan krug problema, a to je u tački 2. pod c): da komisija, koja će raditi u ovoj oblasti, prouči stanje u našem filmu i televiziji.

Mislim da se svi slažemo da film i televizija imaju ogroman značaj u životu naše zajednice, za vaspitavanje i obrazovanje naših ljudi. A tu ima mnogo nerešenih problema.

Pre može biti, desetak godina, donesen je Zakon o filmu. Čini mi se da je praksa učinila mnoge odredbe toga zakona zastarelim, neživotvornim. Danas, ako čovek samo prati štampu videće da se javljaju često i vrlo neprijatni problemi, da se često puta javljaju skandalozne stvari u oblasti našeg filma.

Reći ću nešto i o televiziji. Televizija, po mom mišljenju, je jedno od najmoćnijih sredstava za propagandu. Televiziju danas gleda u našoj zemlji, kažu tako, oko milion ljudi. Mi-

slim da bi vredelo raspraviti u našem Veću o tome kako da je unapredimo, naročito da se poboljša sadržina onoga što se objavljuje na televiziji.

Eto, iz tih razloga predlažem Veću da uzme kao svoj zadatak u narednih šest meseci da ispita stanje i da predloži potrebne mere u oblasti filma i televizije.

Predsednik Nikola Sekulić:

Ko se još javlja za riječ?

Riječ ima poslanik Ivan Supek.

Ivan Supek (Izborna jedinica Krapina):

Druže predsjedniče, drugovi poslanici, dozvolite mi da kažem samo nekoliko napomena o značaju nauke u današnjem svijetu, naročito za naše društvo, i to u vezi sa programom našega rada. Čini mi se da je bitno, da prije nego što utvrdimo program našega rada, da se ipak nekako osvrnemo na značaj nauke i uopće kulture, što ona znači i koji su bitni problemi pred nama.

Dozvolite mi da samo sa par riječi okarakteriziram to što je bitno u današnjem razvitku nauke u ovo naše vrijeme koje mnogi i zovu dobom naučne revolucije.

Što je značajno, sasvim novo u našem današnjem razvitku, prema onome što je bilo prije? Ponajpre, što nauka prelazi preko svakidašnjeg iskustva, što nas dovodi u jedan sasvim novi svijet, jedan novi svijet koji nije tako lako pristupačan svakidašnjem mišljenju, svakidašnjim navikama. To je onaj atomski svijet, onaj nevidljivi svijet u koji je nauka prodrila, i tu se sada i problem primjene javlja i u sasvim drugom vidu.

Nosioci primjene u tom našem svijetu nužno postaju sami učenjaci. Dok je od Faradeja do dinamo-stroja prošlo čitavo jedno stoljeće sa legijom inženjera, izumitelja, a što je i dalo posebni sistem školstva, dotle, vidite, od otkrića nuklearne energije pa do primjene nuklearne energije prošlo je samo pet-šest godina. Uzrok ove brzine je u tome što sami učenjaci preuzimaju direktno primjenu u svoje ruke. Dakle, nosioci nove primjene, svega novoga što se primjenjuje u društvu, postaju sami učenjaci. Nauka od sada dominantno vodi primjenu a time i one preobrazbe koje nastaju u društvu. To je bitna karakteristika koju moramo imati na umu i koja je, isto tako, važna za planiranje čitave industrije i svega u našem društvu.

Konačno, reći ću još nešto, što je dalje karakteristika našega vremena, a to je da je nauka na jedan neslućen način povisila produktivnost rada. Taj faktor iznosi oko 10 puta. To je ogromno povećanje i to je iz korijena promijenilo razvitak društva na Zapadu i Istoku, a to, u krajnjoj liniji, i omogućuje današnju mirnu koegzistenciju društvenih sistema.

Time što je nauka i njena primjena silno povisila produktivnost rada, što je ušla u opći nacionalni prihod, posve je razumljivo da se ona mora financirati iz toga prihoda. Sasvim su pogrešne teze, koje su na početku isticane, po kojima se nauka cijenila kao neproduktivna, a učenjaci kao neproduktivni stalež. Mislim, da je upravo nauka i njena primjena ono što danas čini bitno produktivnijim današnji svijet.

Na koncu, reći ću još jednu važnu karakteristiku nauke, koju je i drug Tito istakao u Ujedinjenim nacijama, a to je njen univerzalni karakter. Nauka jeste univerzalna po svojim metodama, po svojim spoznajama, pa čak i po svojim ustanovama. Ona je uveliko sačuvala svoju smostalnost na Zapadu i na Istoku i to je upravo onaj novi elemenat koji je ušao u kapitalističko društvo i koji ga već bitno menja. Jer, nauka ne može i nikad nije mogla da se naprosto stavi kao nešto što bi bilo dio privatnog kapitala. Nauka i na Zapadu, u kapitalizmu, takođe je univerzalna i ona kao univerzalna sila, koja nije podložena kapitalu, mijenja društvo, u smislu svoje univerzalnosti. Ono što je upravo učinilo veličinu nauke, to je bila sloboda, to je bila samostalnost naučnih ustanova, a koja je, mislim, i kod nas garancija napretka.

Danas je upravo odnos između nauke i društva bitan za dalji napredak našeg društva; po tome danas društvo postizava svoju produktivnost. Socijalizam će moći bitno da se razvije i pokaže svoju superiornost nad kapitalizmom, upravo time što će moći mnogo bolje da iskoristi nauku i kulturu, da u mnogo većoj meri razvije stvaralačke snage koje leže u nauci.

Ja ću, konačno, dati jedan konkretan prijedlog. Čini mi se da je neobično važno da se raspravlja o općem značenju nauke, o ulozi nauke za današnji svijet, a napose za naše socijalističko društvo. Bilo bi možda dobro da se obrazuje jedna komisija ili odbor, koji bi bio, mislim, od velike pomoći ne samo ovom Vijeću, nego takođe i privredi, jer očito je da se privreda mora upravo tako planirati da bude u skladu sa onim snagama koje naša nauka pruža.

Predsednik Nikola Sekulić:

Ko se javlja za riječ?

Reč ima poslanik Hasan Hadžimerović.

Hasan Hadžimerović (Izborna jedinica Zvornik):

Druže predsjedniče, drugovi poslanici, primajući predlog orijentacionog programa rada mislim da bismo morali izdvojiti jedno pitanje koje zaslužuje tretman i na ovom nivou. To je nepismenost.

Možda sam inspiriran da specijalno naglasim ovo pitanje radi toga što u komunama u

kojima sam poslanik ima prosečno oko 50% nepismenog stanovništva. To su komune u Podrinju i Istočnoj Bosni. Međutim, i u jugoslovenskim razmerama ima oko 20% nepismenih stanovnika starijih od 10 godina, osim u SR Sloveniji gde ne postoji ovaj problem. U SR Bosni i Hercegovini nepismenost zahvata 32% stanovnika, a to znači trećinu stanovništva.

Ovaj problem utoliko je teži što pogađa u prvom redu radne ljude u privredi, osnovni deo naše radničke klase na koju se oslanja naše radničko samoupravljanje. Usled toga, samoupravljanje u praksi ima velike teškoće, kako u pogledu efikasnosti privređivanja, tako i u pogledu ostvarivanja naše demokratije uopšte.

Poznato je da komune i republike prave određene akcione programe radi suzbijanja nepismenosti. Međutim, ovaj problem toliko je važan da bi i Savezna skupština morala da ga razmotri i da dâ podršku nastojanjima za suzbijanje nepismenosti.

Pri tome, posebno bih želeo da naglasim da postojeća mreža obrazovnog sistema nije dovoljna za suzbijanje nepismenosti. Kapaciteti za osnovno obrazovanje nedovoljni su jer su prilično zauzeti obrazovanjem generacija koje se redovno školuju. Zato bi trebalo razmotriti mogućnost da se formiraju specijalne institucije, mada se one i sada formiraju, ali po jedinstvenom sistemu i osposobljavaju specijalni kadrovi. Raspodelom nacionalnog dohotka treba da se obezbede, na određeniji način, i fondovi za ovu akciju. Jer, u krajnjoj liniji, to će imati uticaj i na povećanje produktivnosti rada i efikasnost naše privrede.

Iz tih razloga, predlažem da se u našem orijentacionom programu suzbijanje nepismenosti specijalno naglasi i da se specijalno tretira.

Predsednik Nikola Sekulić:

Ima riječ poslanik Zdravko Vuković.

Zdravko Vuković (Izborna jedinica Bačka Palanka):

Prvo ću postaviti jedno pitanje. Iz pregleda zakona i saveznih propisa koji treba da se donesu i usaglase sa Ustavom ne vide se nikakvi orijentacioni rokovi. Bilo bi interesantno da znamo: kada će pojedini od ovih zakona biti razmatrani u Veću, naročito mislim na zakon o finansiranju samostalnih ustanova i regulisanje statusa tih ustanova, a posebno na zakon o radio-difuznim stanicama kojima bi trebalo da se reguliše status radio-televizijskih stanica?

U isto vreme, podržavam predlog druga Rodoljuba Čolakovića, s malom dopunom, da se problemi daljeg razvoja televizije u našoj zemlji izdvoje i posebno razmotre u okviru orijentacionog programa. Naime, s obzirom na petogodišnje iskustvo iz rada televizijskih stanica, mislim da probleme daljeg razvoja televizije

trebalo bi razmotriti kako sa stanovišta programa, programske orijentacije, sadržine, tako i sa stanovišta daljeg razvoja materijalno-tehničke baze. Makoliko da su problemi kvaliteta i sadržaja programa aktuelni, verovatno se i u sadašnjim uslovima može nešto učiniti da se popravi sadržina programa, isto toliko je dalji razvoj televizijskog programa uslovljen u sadašnjim materijalno-tehničkim mogućnostima, pa čak i ako se uključi ono što se predviđa za poboljšanje ovog stanja u narednih nekoliko godina.

Želim da istaknem da televizija ima sve veće zahteve od raznih društveno-političkih faktora, osobito u pogledu razvoja jednog obrazovnog programa i uvođenja raznih drugih specijalizovanih emisija. U sadašnjoj situaciji televizija nema mogućnosti da tim zahtevima udovolji. Imajući u vidu potrebe naših republika i zajednice kao celine i s obzirom na izvanredno veliki uticaj koji danas televizija ima u našem društvu, smatram da bi bilo potrebno da se kompleksno razmotre problemi daljeg razvoja televizije. Mislim da se to može povezati i s proizvodnjom televizijskih aparata i zadovoljavanjem potreba u tom pogledu. Jednom rečju, razvoj televizije treba razmotriti kako sa stanovišta programske koncepcije, tako i sa stanovišta njene materijalno-tehničke baze.

Mislim da bi, isto tako, bilo potrebno da se razmotre problemi udžbenika.

Ne smatram da sva pitanja koja ovde predlažemo, s obzirom na inače veoma obiman program rada, moraju da se uzmu u razmatranje u toku narednih šest meseci. Ali, rad i pripreme na nekim od tih pitanja mogli bi započeti već sada da bi možda u narednoj godini bili u mogućnosti da ih razmotrimo.

Pitanje udžbenika povećem zbog toga što se i u ovoj oblasti nagomilalo veoma mnogo aktuelnih problema, koje bi, po mom mišljenju, trebalo energičnije rešavati. Trenutno, naročito je teška situacija u školama drugog stupnja. U mnogim diskusijama došle su do izražaja razne inicijative o potrebi rada na jedinstvenim udžbenicima, osobito za određene stručne predmete. O tome je u poslednje vreme bilo govora i na jednom od skupštinskih odbora. S tim u vezi je i pitanje rada na izvesnom ujednačavanju nastavnih planova i programa. Mislim da su to pitanja koja bi mogla da privuku pažnju i našeg Prosvetno-kulturnog veća.

Predsednik Nikola Sekulić:

Ima riječ poslanik Marinko Gruić.

Marinko Gruić (Izborna jedinica Sinj):

Slazem se s prijedlogom orijentacionog programa. Iznio bih samo jednu sugestiju u vezi s tačkom 4. Tu se predviđa da će Vijeće čim prije pretesti kakav je položaj prosvjetne, naučne i kulturne djelatnosti u statutima ko-

muna. I, kao drugo, predviđa se da će kasnije uzeti u pretres statute prosvjetnih, naučnih i kulturnih organizacija.

Takav raspored, čini mi se, približno realno odražava činjenično stanje na terenu. Naime, znatno se više postiglo i dalje dospjelo u izradi prednacrtata statuta komuna, nego statuta radnih zajednica u oblasti prosvjete, kulture i naučne djelatnosti.

Kada, međutim, polazim od stanja u izbornoj jedinici koju u ovom Vijeću zastupam, meni se ipak nameće pitanje: ne bi li možda trebalo preispitati takav pristup. Izrada statuta općina u sve četiri komune, čiji sam poslanik, ulazi u završnu fazu — negdje su prednacrti stavljeni na javnu diskusiju, drugdje će se to uskoro učiniti. Ako se analizira kako je u njima zastupljena i tretirana prosvjetna i kulturna problematika, vidjet će se da naročito kultura nije našla posve adekvatno mjesto. Jedan od razloga je i taj što izrada statuta prosvjetnih i kulturnih institucija ozbiljno zaostaje. Mnoga, inače važna pitanja iz te domene još uvijek su otvorena. Ako bi se ubrzao proces raščišćavanja i definiranja stavova, njihovog fiksiranja u prednacrtima statuta radnih organizacija, onda bi i to pridonijelo da statuti općina budu realniji i kvalitetniji, da svaka društvena djelatnost u njima dobije odgovarajuće mjesto i bude pravilno tretirana. U tom slučaju inicijative i gledanja kako onih koji pripremaju statut radne organizacije, tako i onih što rade na prednacrtu statuta komune bi se susrela već u fazi izrade tih dokumenata, što bi trebalo samo pozdraviti.

Sada se, međutim, u praksi ispoljavaju dvije tendencije. Jedna, koja ide za tim da općinska skupština, pa čak i općinski organi uprave preuzmu suviše velike prerogative u odnosu na prosvjetne, kulturne i ostale radne organizacije, i druga, koja nastoji da potisne svaku ingerenciju općinske skupštine na kretanja u ovoj oblasti. Možda bi bilo najbolje, mada bi to bilo teže pripremiti, kada bi u ovom Vijeću zajednički razmatrali tretman prosvjete i kulture u statutima komuna i osnovne karakteristike prednacrtata statuta prosvjetnih i kulturnih institucija. Ako to nije ostvarivo, predložio bih da onda kada budemo raspravljali o statutima komuna, vodimo računa i o statutima spomenutih radnih zajednica, odnosno obrnuto — da pretres statuta ovih radnih zajednica što neposrednije povežemo sa statutom komuna.

Predsednik Nikola Sekulić:

Ima riječ poslanik Zlatko Prica.

Zlatko Prica (Izborna jedinica Zagreb III):

Drugarice i drugovi poslanici, koliko sam uspio shvatiti sadržinu orijentacionog plana, naročito onog dijela iz tačke 2, mislim da je izostavljeno jedno pitanje koje se provlači prilično dugo vreme. To se odnosi na status likovne

umjetnosti, odnosno likovnih umjetnika. Prijedlozi za rješenje nekih aktuelnih problema iz ove oblasti u Hrvatskoj, razmatrani su, koliko je meni poznato, na republičkom nivou. Međutim, ima mnogo pitanja koja bi trebalo riješiti u saveznim razmerima i regulirati ih mjerama koje bi trebalo da donese federacija za čitavu državu.

Nama je svima poznato u kojoj je mjeri likovna umjetnost Jugoslavije Tita, uspjela da se afirmira ne samo u zemlji, nego i u cijelom kulturnom svijetu, kao nova komponenta imponantnog napretka nove Jugoslavije, afirmirajući se, na ravnoj nozi, i u sredinama koje imaju veću likovnu tradiciju od nas. Pojedina imena jugoslovenske likovne umjetnosti predstavljaju danas pojam u svijetu.

Jedno od osnovnih pitanja koje bi trebalo riješiti i to u saveznim razmerama, je status likovnih umjetnika, koji je danas praktički iz raznih razloga ostao na nivou obrtnika. Status likovnih umjetnika je isti kao i status obrtnika. To može najbolje da se ilustrira na pojedinim praktičnim primjerima. Na primjer: radni prostor likovnih umjetnika se tretira, po zakonskim propisima, kao poslovna prostorija. I na te prostorije se primjenjuju svi propisi koji se primjenjuju i na poslovne prostorije u kojima se proizvodi roba. Iz te činjenice proizlazi niz konzekvenci koje povlače za sobom vrlo neugodne praktične posljedice za likovnog umjetnika kao kulturnog radnika. On je prinuđen da dobar dio svoje aktivnosti upotrebi za stvaranje umjetničkih djela za tržište, kao robu, ako se umjetničko djelo uopšte može tretirati kao roba.

Postoje niz materijala koji obrađuju ovo pitanje i ja predlažem da se formiraju komisije za njihovo reguliranje. Komisije bi mogle koristiti te gotove materijale za donošenje praktičkih preporuka.

Nadalje, smatram, a to je u jednom materijalu već formulirano i prilično precizirano i jasno izraženo, da postoji potreba da se formira jedno specijalno tijelo koje će kontinuirano provoditi niz regulativa u odnosu društvo — likovna produkcija i likovna produkcija Jugoslavije u odnosu na njenu afirmaciju u svijetu. Plansko provođenje likovne politike Jugoslavije u međunarodnim razmjerama zahtjeva određen aparat koji bi bio u stanju da organizaciono sredi sve materijale iz likovne produkcije određenog vremenskog perioda i da ih koristi kao bazu za provođenje jedne sistematske likovne politike.

Predsednik Nikola Sekulić:

Ima riječ poslanik Mladen Čaldarević.

Mladen Čaldarević (Izborna jedinica Sarajevo — Centar):

Druže predsjedniče, drugovi poslanici, ja ću dati jedan sasvim konkretan prijedlog. U po-

glavljju 2. gdje se govori o obrazovanju i predviđa raspravljjanje o obaveznom osnovnom školovanju, predlažem da se posebno raspravlja i o unapređenju odgojne uloge škole prvog i drugog stupnja, a posebno o principu i praksi sprovođenja disciplinskih mjera među učenicima.

Mislim da za ovaj prijedlog nije potrebno posebno obrazloženje. Mi znamo da pored svih uspjeha u reformisanju naše škole još imamo nedefinisane probleme u pogledu discipline, u oblasti odnosa među đacima i između đaka i nastavnika.

Kroz našu štampu ne može da se prati sve ono što se faktično događa u školama, a mi znamo da postoje slučajevi koji zabrinjavaju svakoga od nas, a i čitavu našu javnost. Prije svega, ne može se uopšte tolerisati slučajevi da djeca u našim školama posežu i na svoj život.

Funkcionisanje nastave i uopšte moralno-vaspitna uloga naše škole je složeno pitanje. Dabome, tu ima i širih implikacija, jer se tu radi i o potrebama za sticanjem znanja i o stimulaciji koju zajednica daje za sticanje i proširivanje znanja. Postoji i niz drugih problema nastavno-vaspitne funkcije naše škole. Zato mislim da bi komisija trebalo da pretrese i to pitanje.

Spomenuću još jedno pitanje. Interesuje me u kojoj će mjeri naše Vijeće biti u stanju da vodi brigu o jugoslovenskom standardu u pogledu opšte kulturne politike? Ako među republikama postoje bitne razlike u tretiranju kulturnih problema, smatram da je takvo stanje nenormalno. Ja ću spomenuti samo neke cifre. Nemam podatke iz najnovijeg perioda, ali u 1958. i 1959. godini budžetski izdaci za kulturu po glavi stanovnika iznosili su: 1958. godine — jugoslovenski prosek 401 dinar, Crna Gora 500 dinara, Slovenija 599 dinara, a Bosna i Hercegovina 277 dinara; 1959. godine — jugoslovenski prosek 487 dinara, Crna Gora 607 dinara, Hrvatska 522 dinara, Slovenija 705 dinara, Bosna i Hercegovina oko 364 dinara. Dakle, budžetska davanja po glavi stanovnika za potrebe prosvjete i kulture vrlo su neujednačena. Ako imamo zaostale republike, koje će relativno i dalje zaostajati, onda se postavlja pitanje: kako se mogu stvarati jedinstvene jugoslovenske kulture? Očigledno da se mora nešto preduzeti.

Moj je prijedlog da se razmotri u komisijama koje se ovde predlažu jedno principijelno pitanje. Radi se, naime, o tome, gde se nalaze granice samoupravljanja u oblasti kulture. Mislim na principijelne postavke na kojima se zasniva samoupravljanje.

Mi smo u naučnim analizama mnogo puta naglašavali da u našem javnom životu samoupravljanje u kulturi ne može zaostajati iza privrede i da principe samoupravljanja treba proširiti kako bi naš društveno-politički sistem bio jedinstven. Bez sumnje, ova polazna pozicija je ispravna i principijelno apsolutno besprekorna.

Mi smo u oblasti kulture, školstva, prosvjete, novinarstva, pozorišta i umetničkog života pronašli forme koje znače afirmaciju inicijative pojedinaca i društvenih zajednica. Mi smo otklonili administrativnu intervenciju, u skladu sa iskustvom i teoretskim dostignućima koja su postignuta poslednjih 40 godina, od pobeđe socijalističke revolucije u Sovjetskom Savezu pa do danas.

Međutim, u oblasti materijalne proizvodnje i u oblasti kulture postoje izvesne principijelne razlike, o kojima se, čini mi se, ne vodi dovoljno računa.

Tendencija za kvantificiranjem, o čemu se vodi široka rasprava u našoj javnosti je suviše izražena. Težnja da se izračunavanje, konstatiranje efekta rada pojedinca sprovode kroz izvesno kvantificiranje, dovela je do mnogobrojnih apsurdna. U novinarstvu, u školstvu, na televiziji i radio-difuznim stanicama postoji tendencija da se doprinos pojedinca izrazi njihovim kvantitativnim doprinosom. Međutim, niti je moguće da se nastavni rad kvantitativno mjeri, niti je principijelno uopšte opravdano težiti za time. Postoje izvesne mogućnosti o kojima se, po mom mišljenju, ne vodi dovoljno računa.

Drug Ivan Supek spomenuo je da se nauka ne može tretirati kao oblast neproaktivnog rada. Kad se tiče nauke i kulture uopšte, mislim da stvaralaštvu treba dati veće društveno priznanje i da za takve djelatnosti treba naći adekvatna mjerila i izražaj. Međutim, ako bismo se zaustavili na tome — da li naučni rad ili vaspitni rad treba da smatramo produktivnim radom, onda bi trebalo da se sjetimo izvesnih gledišta Karla Marksa o tom pitanju. Razlika između produktivnog rada i društvenokorisnog rada je apsolutno jasna, ali to ne znači da je društveno-korisni rad manje koristan ako nije produktivni rad, produktivni rad u neposrednoj proizvodnji, u proizvodnji materijalnih dobara. A baš u tom pogledu često puta stojimo na vulgarno-materijalističkim pozicijama. Marks je često govorio o intelektualnoj proizvodnji, govorio je o proizvodima duhovne djelatnosti, ali to je uvek bilo u određenom kontekstu. Ali Marks je, isto tako, govorio o dubokoj razlici između proizvoda za materijalnu upotrebu i proizvoda duhovne djelatnosti, podvlačio tu razliku i kritikovao, recimo Smita, čak i sa prilično ironije i humora. Podsjećam na ono mjesto gde on kritikuje Smitovo izjednačavanje svih djelatnosti sa proizvodnjom, pa kaže da je, po Smitu, recimo, djelatnost vladara da proizvodi bezbednost, djelatnost ljekara da proizvodi zdravlje, djelatnost profesora da proizvodi mudrost. No, Marks kaže, da bi se moglo kazati i obratno, da nemoralnost proizvodi propovjednika, da nesigurnost proizvodi vladara, a da glupost proizvodi profesora, da bolest proizvodi ljekara. Dakle, mora se povesti računa o principijelnim i bitnim razlikama između te

dve oblasti ljudske djelatnosti. I zato mislim da naše komisije povedu računa o ovim principima da bi se samoupravljanje u oblasti kulture afirmisalo na zaista adekvatan način.

Predsednik Nikola Sekulić:

Ima riječ poslanik Vladimir Mađarić.

Vladimir Mađarić (Izborna jedinica Varaždin):

Dozvolite mi, drugarice i drugovi, da dam jedan prijedlog. Radi se, naime, o zaštiti spomenika kulture. Koliko sam informisan, Savezni sekretarijat za prosvjetu i kulturu priprema jedan materijal o stanju u oblasti zaštite spomenika kulture. Međutim, s obzirom na aktuelnost, na hitnost nekih pitanja, dozvolite da kažem nekoliko riječi.

Prije svega, treba istaći da se za spomenike danas više ne interesuju samo stručnjaci i uski krug visoko obrazovanih, kulturnih pojedinaca, nego da spomenici postaju, da se tako izrazim, interesna sfera i svojina najširih krugova. Spomenici su danas važan faktor u obrazovanju i kultiviranju širokih slojeva naroda, naše omladine i važan element u kompleksu suvremene rekreacije i aktivnog kulturnog odmora radnog čovjeka. Najzad, veoma su značajan faktor i elemenat u privrednom životu zemlje, veoma bogate interesantnim spomenicima, a osobito ako to povežemo s turizmom.

U tim okvirima, problem stručnih kadrova u oblasti zaštite spomenika kulture predstavlja veoma aktuelan zadatak, osobito u pogledu načina kako se stručni kadrovi obrazuju i usavršavaju. Naime, tu još uvek preovladava improviziranost kao metod.

Drugo pitanje je financiranje zaštite spomenika kulture koje je takođe veoma aktuelno, i to ne samo sa gledišta objektivnih potreba suvremene zaštite naših spomenika, nego i sa gledišta razvoja turizma, te uloge spomenika kulture u vezi s tim.

Naime, mi smo navikli da spomenike gledamo i tretiramo samo u okviru i s aspekta kulture. Međutim, spomenici su, u isto vreme, i veoma značajan faktor, a u perspektivi oni mogu biti još mnogo značajniji, u našoj privреди, osobito turističkoj privреди. S obzirom na to, bilo bi, mislim, sasvim prirodno, i logično, da se zaštita spomenika kulture ne financira više samo iz izvora namijenjenih za kulturu, nego i iz sredstava namijenjenih za razvoj turizma.

Ovo bi, po mom mišljenju, moralo biti sastavni dio financiranja razvoja turizma. To govorim, i podvlačim, osobito zbog toga, što će se ovdje, bar tako je predloženo, formirati jedna grupa poslanika koji će biti članovi komisije za izradu sedmogodišnjeg plana. Mislim da bi ova pitanja morala posebno da se razmotre i da se prilikom pripremanja sedmogodišnjeg

plana povede o tome računa. Ja to predlažem i molim da se to razmotri.

Predsednik Nikola Sekulić:

Ima riječ poslanik Kiro Hadživasilev.

Kiro Hadživasilev (Izborna jedinica Titov Veles):

Drugarice i drugovi, mislim da već dosadašnja diskusija pokazuje pred kakvim se problemima nalazi naše Veće.

Danas, kada faktički počinjemo sa radom, čini mi se da nema ničeg značajnijeg od toga da umemo da se ograničimo u postavljanju našeg orijentacionog programa. Mi bismo, zaista, na koju god se stranu okrenuli, mogli da izvučemo čitav niz problema koji su nesumnjivo od velikog značaja i za društvenu zajednicu, a posebno za naš rad.

Šta, naime, od nas očekuje društvena zajednica?

Mislim da tu ne može biti sumnje da mi, naročito u prvoj fazi svoga rada, moramo koncentrisati sve svoje napore na ono što se može nazvati oživotvorenje našeg novog Ustava u oblasti kojom se mi bavimo.

Meni se čini da je zbog toga naš najznačajniji rad, koji je našao mesto u predlogu orijentacionog programa rada, upravo ono što se odnosi na naš udeo u usklađivanju saveznih zakona iz ove oblasti sa Ustavom.

Čini mi se da bismo mogli biti sasvim zadovoljni ako bismo za šest meseci rada zaista doprineli u tome onoliko koliko bismo mogli i morali doprineti. Jer, kao što svi znamo, tom poslu, usklađivanju saveznih propisa može se prići na različite načine. Ako bismo prišli na način na koji nas inspiriše naš novi Ustav, mislim da tu ima najviše poslova i da bi za jedan šestomesečni period možda bilo teško predviđati makar šta drugo značajnije.

Naravno, daleko sam od pomisli da bi naš rad trebalo svesti isključivo na zakonodavnu delatnost. Štaviše, mislim, da ni te zakonske propise mi ne bismo mogli pripremiti i doneti sasvim u skladu sa novim Ustavom, ako ne bismo sa određenih aspekata šire razmatrali probleme koje će zahvatiti novi zakonski propisi.

Međutim, pošto je problematika prosvete, obrazovanja uopšte, kulture i nauke danas veoma široka, uvek postoji opasnost da nas odvuče u razne domene. Mi ne smemo izgubiti iz vida da se ovde nalazimo u prvom redu kao društveno-politički radnici, te, prema tome, pitanjima obrazovanja, kulture i nauke moramo prilaziti sa političkog stanovišta.

Moje je mišljenje, a to je u ovom predlogu i učinjeno, da bismo morali, naročito u početnoj fazi, pored donošenja novih zakonskih propisa i usklađivanja zakona, pružiti neku vrstu pomoći komunama i samoupravnim organima, prosvetnim, naučnim i kulturnim institucijama

da se lakše i bolje snađu — prilikom rešavanja veoma složenih zadataka, oživotvorenja i sprovođenja ustavnih principa.

Ovde postoji jedna tačka koja to predviđa. To je tačka 4 — problemi samoupravljanja u prosvetnim i kulturnim institucijama. Na žalost, ona je suviše uopšteno formulisana. Možda to pokazuje da u sadašnjem momentu nismo još dovoljno sazreli da jedan ovako uopšten stav pretvorimo u konkretniji predlog. Ali, to, u isto vreme, pokazuje da treba što pre da postavimo jedan konkretniji program u vezi sa razmatranjem problema samoupravljanja u prosvetnim i kulturnim institucijama. Bez toga teško da bismo mogli pružiti neku naročitu pomoć radnim kolektivima i institucijama da, što je moguće celishodnije, obave svoj posao prilikom donošenja internih propisa svojih radnih organizacija — statuta i drugih pravilnika. A opet, bez uspešnog izvršenja tog posla, teško da bi se i u statutima komuna mogli tretirati problemi prosvete, nauke i kulture na način kako to zahteva naš novi Ustav.

Ukratko, ja predlažem da u centru naše pažnje imamo ono što je ovde formulisano u prvoj tački — rad na usklađivanju saveznih zakonskih propisa u oblasti prosvete, nauke i kulture sa Ustavom i na pripremi novih zakona. A, ukoliko nam vreme i mogućnosti dozvole, da, u prvom redu, obratimo pažnju problemima društvenog samoupravljanja u prosveti i kulturi.

Predsednik Nikola Sekulić:

Ima riječ poslanik Ilija Đuričić.

Ilija Đuričić (Izborna jedinica Beograd — Vračar):

Druže predsedniče, drugarice i drugovi poslanici, u vezi sa drugom tačkom orijentacionog plana koji se predlaže ja bih hteo da ukazem Skupštini na krupan i vanredno važan problem uslova za razvoj nauke.

Prateći stvaranje kadrova i stvaranje uslova za istraživački rad, možemo konstatovati da je Univerzitet, pre svega, izvanredno veliku pažnju poklonio, i to je vrlo dobro, stvaranju visokokvalifikovanih kadrova. Ali, dok je najveći deo svojih snaga uložio u taj posao, dotle naučnoistraživački rad, a pre svega, naučnoistraživački rad fundamentalnog karaktera nije imao povoljne uslove koje smo očekivali.

Mislim da je danas došlo vreme da se naročito obrati pažnja na naučnoistraživački rad i to, pre svega, fundamentalnog karaktera, a to znači za dugoročna ispitivanja za koja među privrednicima obično nema interesenata i za koja treba ostvariti naročite uslove. Ti uslovi su, pre svega: dobra savremena oprema — vrlo skupocena i podmladak — naučnoistraživački kadar koji će biti sposoban dugo vremena da se priprema za rad u određenim oblastima i da ga s naročitim produbljivanjem obavlja.

Zato ja predlažem, pošto se to ne može obezbediti redovnim budžetskim sredstvima, da se ova pitanja rešavaju na drugi način. Možda, pokušaćemo i ovde to da pretresemo, stvaranjem izvesnih fondova za naučnoistraživački rad šireg karaktera nego što su dosadašnji iz, recimo, sredstava proizvodnje ili određivanjem izvesnog procenta koji bi poslužio naročito za opremu a isto tako i za stvaranje podmlatka. Bez tih prethodnih uslova za naučnoistraživački rad mislim da ne možemo postići veće rezultate. Zato bih naročito apelovao da se u ovom Veću, u komisiji koja će se baviti pitanjima razvoja naučnoistraživačkog rada obrati, pre svega, pažnja na savremenu opremu, koja je, nažalost, vrlo skupocena i obično se mora nabavljati iz inostranstva, i na plansko podizanje visokokvalifikovanih stručnih kadrova koji će se posvetiti naučnoistraživačkom radu i to, pre svega, na problemima fundamentalnog karaktera.

Predsednik Nikola Sekulić:

Da li se još ko javlja za riječ? (Niko se ne javlja).

Konstatujem da nema više govornika.

U vezi sa prijedlogom orijentacionog programa rada treba da razmotrimo i prijedloge koji su dati ovdje u diskusiji. Ja bih takođe skrenuo pažnju na to da je naš program predviđen za određeno vrijeme i da treba da imamo u vidu i realne mogućnosti. Međutim, naravno, ne moramo biti vezani za rok koji smo postavili. Mi možemo produžiti rok na godinu dana — do konca juna. Prema tome, program možemo proširiti prijedlozima koji su dati.

Osim toga, treba imati u vidu da se neki od ovih problema raspravljaju u republikama ili, s obzirom na neke aspekte, u političko-društvenim organizacijama.

Mislim da neke prijedloge usvojimo, a neke da ostavimo komisijama koje ćemo formirati i koje će voditi računa, na osnovi zapisnika koji ćemo dostaviti, o prijedlozima i sugestijama koje su ovdje dati.

Smatram da treba da prihvatimo prijedlog da se formira jedna komisija koja bi razmatrala stanje novinske djelatnosti. Komisija nije predložena, međutim, predlažem da prethodno formiramo jednu grupu da napravi informaciju i na osnovi toga ocjeni da li i kada ovo pitanje da stavimo na dnevni red Vijeća.

Drug Rodoljub Čolaković predložio je da se razmotre problemi filma i televizije. Kasnije je predloženo da se problemi filma i televizije razmotre posebno. Zato predlažem da se takođe formira jedna grupa koja će proučiti ovaj problem i na osnovi rezultata rada te grupe moći će se ocijeniti da li će i kada će se razmotriti u Vijeću.

Prijedlozi poslanika Ivana Supeka i drugi prijedlozi koji se odnose na naučni rad mislim

da treba da razmotri komisija koja će se formirati za tu svrhu.

Za prijedlog poslanika Hasana Hadžiomero-vića koji se odnosi na nepismenost, predlažem da se zatraži informacija od Saveznog sekretarijata za prosvjetu i kulturu i da se s tom informacijom upozna naše Vijeće.

Probleme koje je istakao poslanik Zlatko Prica mislim da spadaju u nadležnost republika, a takođe i raznih udruženja. Ja sam shvatio njegov prijedlog više kao pitanje na koje može da se da odgovor možda na jednoj od narednih sjednica.

Poslanik Mladen Čaldarević istakao je nekoliko problema koji se odnose na odgoj, na jugoslovenske standarde, kulturu i samoupravljanje. Sva ta pitanja mogu da se razmatraju u komisijama koje će biti formirane.

U vezi sa spomenicima kulture, mislim da je Savezno izvršno vijeće razmatralo Nacrt zakona. Kada ga dobijemo imaćemo mogućnosti da ga pretresemo kao i probleme s tim u vezi.

Prema tome, postavljam pitanje: da li se slažete s prijedlogom orijentacionog plana i sa nadopunama koje su poslanici predložili? (Slažemo se).

Konstatujem da je prijedlog orijentacionog plana prihvaćen, sa nadopunama o kojima je bilo govora.

Dopustite da vas podsjetim koje sve komisije predviđa naš program: Komisiju za izradu prijedloga novog poslovnika Vijeća; Komisiju za proučavanje problema u ostvarivanju obaveznog osnovnog školovanja; Komisiju za proučavanje aktuelnih problema sprovođenja reforme visokog školstva; Komisiju koja bi proučila zakonske prijedloge o organizaciji i financiranju naučnoistraživačkog rada, elaborat o položaju nauke u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji i predložila Vijeću radi pretresanja pojedinih pitanja iz naučne oblasti; Komisiju za proučavanje financiranja kulturnih djelatnosti i raspodele dohotka u kulturnim institucijama; Zajedničku Komisiju Prosvjetno-kulturnog vijeća i Odbora za prosvjetno-kulturna pitanja Saveznog vijeća za proučavanje pitanja položaja prosvjete, nauke i kulture u statutima komuna i Komisiju za statute komuna i za statute radnih organizacija. Predlažem da ova Komisija ima u vidu aspekte o kojima je govorio poslanik Marinko Gruić; zatim Komisiju koja ima zadatak da Vijeću podnese izvještaj sa ocjenom i mišljenjem u vezi sa izradom sedmogodišnjeg Društvenog plana za period od 1964. do 1970. godine i Društvenog plana za 1964. godinu u oblasti prosvjete, nauke i kulture; Komisiju za proučavanje stanja u izdavačkoj djelatnosti i u pogledu plasmana knjige i rada biblioteka; Komisiju koja bi predložila Vijeću radi pretresa pitanja iz oblasti fizičke kulture i proučila položaj fiskulture u školama; Zajedničku komisiju Prosvjetno-kul-

turnog vijeća i Odbora za prosvjetno-kulturna pitanja Saveznog vijeća koja bi proučila prijedlog Zakona o izmenama i dopunama Opšteg zakona o školstvu i Opšteg zakona o fakultetima i univerzitetima; Komisiju odnosno grupe za štampu, za film i posebno za televiziju.

Napominjem da ćemo pitanje formiranja Komisije za razmatranje problema daljeg razvoja drugog stupnja obrazovno-vaspitnog sistema riješiti kada budemo razmatrali drugu tačku dnevnog reda.

Prije nego što predemo na izbor komisija, želim da obavijestim Vijeće, da je, zbog hitnosti koju nam nalaže pretres statuta komuna, u dogovoru sa predsjednikom Odbora za prosvjetno-kulturna pitanja Saveznog vijeća već formirana radna grupa koja je dobila zadatak da prouči položaj prosvjete, nauke i kulture u statutima komuna. Zajednička Komisija, u koju ćemo danas izabrati predstavnike Vijeća, i Odbora za prosvjetno-kulturna pitanja Saveznog vijeća, nastaviće u stvari rad ove radne grupe do iznošenja ovog pitanja na sjednici našeg Vijeća. Vijeće će ovo pitanje uskoro pretresati i dati svoje mišljenje Saveznom vijeću i Organizaciono-političkom vijeću Savezne skupštine.

Da li se Vijeće slaže da se formiraju pomenute komisije? (Slaže se).

Konstatujem da je Vijeće odlučilo da formira komisije čije sam zadatke izložio.

Pošto je Vijeće odlučilo da formira ove komisije, treba da izaberemo predsednike i članove Komisije.

Prema čl. 24. Odluke o privremenom poslovnom redu Vijeća, predlog za izbor odbora i komisija Vijeća, pored skupštinske Komisije za izbore i imenovanja, mogu podneti Vijeću i 10 članova Vijeća. Dalje odredbe ove Odluke predviđaju da komisije Vijeća mogu imati 5 do 7 članova, kao i da svaka komisija ima predsjednika kojeg bira Vijeće. U pogledu zajedničkih komisija, predlažem da same izaberu predsjednika.

S obzirom da biramo članove više komisija, predlažem da grupa od 10 članova Vijeća podnese jedinstven prijedlog za sastav 10 komisija. To bi uprostilo proceduru oko izbora komisija.

Da li se Vijeće slaže s predlogom? (Slaže se).

Molim da predlagači postupe kako smo se sada dogovorili.

Dajem kratak odmor radi pripreme prijedloga za izbor članova komisija.

(Posle odmora)

Predsednik Nikola Sekulić:

Nastavljamo s radom.

Molim predstavnika predlagača da predloži izbor komisija.

Ima riječ predstavnik predlagača, Stojanka Aralica.

Stojanka Aralica (Izborna jedinica Zagreb IV):

Predlažemo da se u komisije Veća izaberu:

U Komisiju za izradu predloga novog poslovnika Veća: za predsjednika Vladimir Madarić; za članove: Radoslav Gluhaić, Danilo Purić, Nedim Šarac, Milena Vršnik;

U Komisiju za proučavanje problema u ostvarenju obaveznog osnovnog školovanja: za predsjednika: Draginja Metikoš; za članove: Mićo Carević, Rodoljub Čolaković, Salih Nuši, Miodrag Simić, Metodija Stefanoski, Frančiška Varl;

U Komisiju za proučavanje aktuelnih problema sprovođenja reforme visokog školstva: za predsjednika: Puniša Perović; za članove: Mladen Čaldarević, Božidar Debenjak, Vojislav Đurić, Mirjana Gros, Kiro Hadživasilev, Ajri Osmanov;

U Komisiju za proučavanje zakonskih predloga o organizaciji i finansiranju naučnoistraživačkog rada, elaborata o položaju nauke u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji i drugih pitanja iz naučne oblasti: za predsjednika: Rajko Tomović; za članove: Ilija Đuričić, Andrija Krešić, Milan Osredkar, Blagoj Popov, Ivan Supek, Boris Zihherl;

U Komisiju za proučavanje finansiranja kulturnih delatnosti i raspodelu dohotka u kulturnim institucijama: za predsjednika: Latinka Perović; za članove: Predrag Kuševski, Esad Mekulji, Vlado Oluić, Sana Salahiović, Dušan Vukotić, Milan Ževart;

U zajedničku Komisiju Prosvetno-kulturnog veća i Odbora za prosvetno-kulturna pitanja Saveznog veća za proučavanje pitanja položaja prosvete, nauke i kulture u statutima komuna: za članove: Nada Manojlović, Branislava Skembarević, Stipe Tonković, član Centralnog veća Saveza sindikata Jugoslavije i Ilija Vuković;

U Komisiju koja ima zadatak da Veću podnese izveštaj sa ocenom i mišljenjem u vezi sa izradom plana u oblasti prosvete, nauke i kulture, i to: Društvenog plana privrednog razvoja Jugoslavije za period od 1964—1970. godine i Društvenog plana za 1964. godinu: za predsjednika: Gojko Sekulovski; za članove: Tomo Bosanac, Petar Drezgić, Mirjana Krstinić, pomoćnik saveznog sekretara za prosvetu i kulturu, Milka Minić, Boško Šiljegović, Dimitrije Vujović;

U Komisiju za proučavanje stanja u izdavačkoj delatnosti i u vezi s tim pitanja plasmana knjige i rada biblioteka: za predsjednika: Jure Franičević; za članove: Antonije Isaković, Rizo Mehinagić, Zvonko Radoš, Jože Smole, Aco Šopov, Risto Tošović;

U Komisiju koja bi predložila Veću radi pretresa pitanja iz oblasti fizičke kulture i proučila položaj fiskulture u školama: za predsjednika: Đorđi Popovski; za članove: Marjan

Flander, sekretar Savezne komisije za fizičku kulturu, Hrvoje Ištuk, Tomislav Nićetin, Surenj Pačarizi, Branko Polić, direktor Jugoslovenskog zavoda za fizičku kulturu, Milica Šepa, predsjednik Saveza društva nastavnika za fizičku kulturu Jugoslavije;

U zajedničku Komisiju Prosvetno-kulturnog veća i Odbora za prosvetno-kulturna pitanja Saveznog veća za proučavanje predloga zakona o izmenama i dopunama Opšteg zakona o školstvu i Opšteg zakona o fakultetima i univerzitetima: za članove: Osloinik Bogdan, Laslo Karpati, Justina Lorencin-Črnja, Fahra Mehmedagić, Milorad Najdanović.

Što se tiče sastava predloženih grupa za štampu, za film i za televiziju, smatramo da bi prethodno trebalo proučiti mogućnost da se u ove grupe uključe predstavnici društvenih i stručnih organizacija i eventualno predstavnici drugih veća. Zbog toga sada ne podnosimo predloge za sastav ovih grupa, već smatramo da bi trebalo ovlastiti predsjednika Veća da obrazuje ove grupe.

Predlagači: Zdravko Vuković, Mehmed Bejtić, Nada Andrić, Mihajlo Banjanac, Neđo Parežanin, Nevenka Bajić, Dimitrije Vujović, Mitja Meljak, Dragi Tozija i Stojanka Aralica.

Predsednik Nikola Sekulić:

Čuli ste prijedlog deseterice poslanika za formiranje komisija. Da li ima ko neki drugi prijedlog? (Nema).

Da li se ko javlja za riječ u vezi sa ovim prijedlogom? (Niko se ne javlja).

Prije nego pređemo na glasanje o izboru članova komisija, predlažem Vijeću da glasamo o predlogu u cjelini. To znači da bi smo za sve komisije glasali odjednom, s tim da svaki član Vijeća može predložiti da se o izboru članova pojedine komisije glasa posebno. Da li se Vijeće slaže s ovim prijedlogom da se glasa u cjelini? (Slaže se).

Ima li ko prijedlog da se za izbor nekih od komisija glasa posebno? (Nema)

Prema tome, konstatujem da je Vijeće odlučilo da glasa o svim komisijama u cjelini.

Stavljam na glasanje prijedlog za izbor članova komisije. Ko je za, molim da digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema).

Da li se ko uzdržao od glasanja? (Niko).

Objavljujem da je Vijeće usvojilo prijedlog za izbor članova komisija i prijedlog da se ovlasti predsjednik da formira grupe koje su predložene.

Pošto je veliki broj članova Vijeća danas izabran u komisije, svaki član Vijeća biće pismeno obavješten u koju komisiju je izabran.

Prelazimo na drugu tačku dnevnog reda: Razmatranje nekih problema obrazovanja na drugom stupnju.

Materijal o ovoj tački dnevnog reda dostavljen je članovima Vijeća ranije.

Dajem riječ saveznom sekretaru za prosvjetu i kulturu, drugu Janezu Vipotniku.

Janez Vipotnik, savezni sekretar za prosvetu i kulturu:

Informacija kojom se pokreću neki problemi drugog stupnja obrazovno-vaspitnog sistema u Jugoslaviji, predstavlja u stvari nastavak napora da na ovom ciklusu obrazovanja otklonimo uočene teškoće i rešimo neka pitanja. U isto vreme, ona znači nastavak jednog rada koji je već duže vreme prisutan u programima svih organa i organizacija koje se bave vaspitanjem i obrazovanjem. Ova okolnost, koja se povlači od prvih naših poteza na izgradnji novog obrazovno-vaspitnog sistema, bila je centralno pitanje i u toku višegodišnjeg rada na pripremi reforme školstva. Njom se Savezna narodna skupština, dve godine posle donošenja Opšteg zakona o školstvu, posebno bavila donoseći Rezoluciju o obrazovanju stručnih kadrova. Međutim, iako su svi ti naši naponi i doneti akti predstavljali značajne vrednosti, stanje na drugom stupnju obrazovanja ni danas nije u mnogim svojim aspektima do kraja rasčišćeno. Čak je vrlo teško svestrano zahtevati i analizirati ovaj stupanj obrazovanja, pa je informacija, koja je dostavljena ovom Domu Savezne skupštine, u stvari potencirala samo neka pitanja koja danas izgledaju najakutnija u ovoj oblasti.

Sasvim je evidentno da problemi drugog stupnja nisu neka specifična pojava nastala u našem razvoju. Naprotiv, diskusije koje se vode na međunarodnim skupovima posvećenim obrazovno-vaspitnim problemima, na ekonomskim, političkim i društveno-stručnim telima pojedinih zemalja, kao i u svetskoj štampi, pokazuju da su problemi drugog stupnja obrazovanja u stvari problemi zajednički svim zemljama. Činjenica je da najveće razlike u obrazovno-vaspitnim sistemima pojedinih zemalja ili pojedinih svetskih područja leže baš na drugom stupnju. Dok su, na primer, manje više u osnovnoj koncepciji ostvarena zajednička gledanja većine zemalja na obavezno osnovno školovanje sa svim modifikacijama i osobenostima koje uslovljavaju njihove mogućnosti i specifične potrebe, dok je slično stanje i u pogledu visokog školstva, uprkos svoj njegovoj složenosti i zahvatanju velikog broja specifikiranih struka, dotle su na drugom stupnju obrazovanja evidentne velike razlike. Čini se da je Jugoslavija na sredini između dva po svojoj unutrašnjoj organizaciji različita sistema obrazovanja na drugom stupnju koja se primenjuju u svetu.

Do rezolucije Savezne narodne skupštine o obrazovanju stručnih kadrova, jugoslovenski obrazovno-vaspitni sistem bio je bliži onim zemljama koje su ga čvršće odredile i čak zakonima utvrdile odluke u kojima se ostvaruje obrazo-

vanje. Rezolucija je, međutim, ne negirajući i tako zacrtani sistem, sugerirala da se u organizaciju drugog stupnja obrazovanja unese više elastičnosti, tj. da se on obogati i drugim oblicima i formama obrazovanja koje potrebe u kadrovima i ciljevi obrazovanja budu u određenom momentu istakli kao moguće rešenje. S tim u vezi, veoma je značajno da Rezolucija sugerira razumnu individualizaciju pojedinih oblika obrazovanja na drugom stupnju, nasuprot našoj ranijoj koncepciji da se njihova obrazovno-programska struktura utvrđuje centralnim aktima.

Nesumnjivo je, da smo u posleratnom razvitku, u sklopu opšte ekspanzije školstva, imali i značajne rezultate u razvijanju institucija drugog stupnja. Međutim, statistički podaci ipak pokazuju da smo u njegovom razvoju imali sporiji tempo nego u razvijanju mreže osnovnih škola u osmogodišnjem trajanju pa čak i u razvoju ustanova visokog školstva. I upravo značajni rezultati koje smo postigli u ostvarivanju obaveznog osnovnog školovanja i skokovito rastući broj učenika koji završavaju osnovnu školu, kao i razvoj privrede i društvenih službi učinili su da drugi stupanj postane i po svojim kapacitetima, za potrebe proizvodnje i društvenih službi, neusklađen sa prilivom kandidata koji bi želeli da u njegovim ustanovama stiču dalje obrazovanje. Podaci pokazuju da kapaciteti ustanova drugog stupnja danas mogu da prihvate 30% od generacije u dobu između 16 i 18 godina.

No, ovaj problem ne može se posmatrati isključivo, a ni prvenstveno, sa socijalno-demografskog aspekta. On se mora, u prvom redu, postaviti u relaciji opšteprivrednog i društvenog razvitka zemlje. Drugom stupnju obrazovanja treba što je moguće više prići polazeći od onih ciljeva koji predstavljaju bazu za dalji razvitak našeg društva. Kao polazna tačka mora da služi tendencija ka povećanju produktivnosti rada kao osnovnog faktora opšteg društvenog razvitka. Pristup problemu sa ovog aspekta, ne samo što dozvoljava da se u određenim uslovima uzmu u obzir i drugi činioci, koji mogu imati krupan društveno-politički značaj, kao što su: demografski, prosvetni, kulturni i drugi, već, u isto vreme, obezbeđuje da se na najbolje mogući način utvrdi značaj subjektivnih snaga u ostvarivanju navedenog osnovnog zadatka. Sa tog aspekta, drugi stupanj obrazovanja mora da priprema odgovarajuće stručne kadrove za neposrednu proizvodnju odnosno druge društvene delatnosti. Stanje u tom pogledu, uprkos stalno rastućeg broja novih kadrova sa drugim stupnjem obrazovanja, ukazuje na stalni nedostatak ovih kadrova. To važi kako za privredu, tako i za mnoge druge društvene delatnosti. Iako su naše statistike u praćenju ovih odnosa još nedovoljno usavršene, sa mnogih strana se konstatuje činjenica da je opšti brojni

odnos kadrova sa srednjom spremom — radničkih, tehničkih i visokostručnih kadrova, potpuno nezadovoljavajući. To prouzrokuje primanje na rad i kadrova koji nisu stručno osposobljeni. Zbog toga trpi proizvodnost, a investicije u proizvodnju su manje rentabilne.

Nestašica srednjih kadrova — radničkih i tehničkih, primorava visokostručne (inženjerske i sl.) kadrove da se bave poslovima po složenosti nižim od njihovih stručnih mogućnosti.

Na taj način se snižava efekat rada visokostručnih kadrova i od toga trpi proces proizvodnje itd. U materijalima o koncepciji budućeg plana privrednog razvoja Jugoslavije za period od 1964—1970. godine ovom nepovoljnom odnosu između radničkih, tehničkih i inženjerskih kadrova daje se krupan značaj i on dovodi u vezu sa sporijim rastom proizvodnosti i dr. Isto tako, poznat je slučaj odnosa srednjih kadrova i lekara u zdravstvenim ustanovama, koji je takođe vrlo nepovoljan. Prema tome, ostavljajući sada po strani pitanje unutrašnje strukture i načina obrazovanja na drugom stupnju, izlazi da postojeća kvalifikaciona struktura u privredi i ostalim društvenim delatnostima upućuje na zaključak da sa drugog stupnja obrazovanja dolazi nedovoljan broj kadrova, mada je apsorpciona moć za ovim kadrovima u privredi i drugim društvenim delatnostima daleko viša nego što mogu podmiriti postojeći kapaciteti drugog stupnja obrazovanja.

No, treba upozoriti na još jednu stvar. Zahtev za stručnim obrazovanjem mora da proizilazi iz jedne sredine, koja traži stručne kadrove, dakle iz zahteva preduzeća, iz privrednih grana, iz društvenih službi. Ukoliko ta sredina ima organizovanu proizvodnju na stari način, nesavremeno, zastarelo, zanatlijski, bez savremene tehnologije, daleko od serijske i velikoserijske proizvodnje, utoliko i zahtevi te sredine za kadrovima ne mogu da budu savremeni i moderni. No, i upravo zato što se proizvodnja u nas još nije u celini izvukla iz neke zaostalosti i jedan dosta veliki deo proizvodnje je na niskom nivou primene tehnike, što se vidi i po rezultatima produktivnosti rada u odnosu na međunarodnu podelu rada, te se i zahtevi takve sredine za kadrovima često puta shvataju zaostalo, kao potreba podmirivanja onih profila stručnih kadrova koji su karakteristični za primitivnu proizvodnju.

Iz toga proizilazi, i sa stanovišta obrazovanja, imperativ za modernizacijom proizvodnje. Moderno preduzeće sastoji se od potpuno drugačijih ljudi nego što je u prosečnom sastavu preduzeća naše prakse. U modernom preduzeću ima tehničara, inženjera, psihologa, lekara, ekonomista, pravnika, naučnih istraživača. Dakle permanentna opasnost koja još postoji je povećanje škole sa nerazvijenom proizvodnjom, koja uslovljava i nerazvijene kadrove pa se u njoj i odnosi u širem smislu sporije razvijaju.

U koncepciji budućeg sedmogodišnjeg plana postavljena je teza da je nužno, na osnovi moderne proizvodnje, dalje razvijati kapacitete na drugom stupnju obrazovanja. Dat je konkretan predlog da te kapacitete treba razvijati tempom koji će omogućiti da 1970. godine možemo obuhvatiti najmanje 45% od generacije između 16 i 18 godina. Orijentacija na ovakav kvantitativni razvitak u dosadašnjim diskusijama o planu nije bila posebno osporena, mada ona po svojoj suštini ne predstavlja potrebno rešenje. Naprotiv, prihvatanje takve kvantitativne orijentacije nameće niz pitanja u vezi sa nivoom, sa načinom obrazovanja na drugom stupnju, s trajanjem tog obrazovanja, mestom gde se vrši itd.

U vezi sa drugim stupnjem obrazovanja treba imati u vidu činjenicu da u svakom obrazovno-vaspitnom sistemu predstavlja jedan normalan most između obaveznog školovanja i visokostručnog obrazovanja, iako ova funkcija drugog stupnja, bar u našoj zemlji, ne predstavlja monopol za dalje obrazovanje. U demokratizaciji našeg obrazovno-vaspitnog sistema mi smo dali pravo upisa na ustanove visokog školstva i onim građanima, starijim od 18 godina, koji nisu prethodno dobili redovno obrazovanje na drugom stupnju. Međutim, da bi oni ovo potencijalno pravo mogli koristiti, od njih se zahteva da prethodno dokažu takvo lično obrazovanje koje im omogućuje da se mogu uključiti u program obrazovanja odgovarajućih institucija. Hiljade mladih ljudi starijih od 18 godina, zahvaljujući sistematskim pripremama i posebnim programima, a često i u institucijama van standardnog školskog sistema, dokazali su svoje lične sposobnosti i uključili se u treći, najviši stupanj obrazovanja.

Na taj način drugi stupanj faktički je izgubio monopol da isključivo priprema za visokoškolske studije. Međutim, kada se radi o omladini sa uzrastima koji odgovaraju određenim ciklusima školovanja, onda drugi stupanj normalno zadržava i dalje takvu svoju ulogu i služi kao most između osnovne škole i visokoškolskih studija. Prema tome, sa ovog aspekta on se pojavljuje kao nužnost u svakom sistemu obrazovanja. No, kad je reč o nužnosti drugog stupnja obrazovanja treba imati u vidu i sledeće momente:

a) da se obrazovanjem kroz drugi stupanj obezbeđuje fizička i mentalna zrelost mladog čoveka koja mu je neophodna da se može uključiti u neposredni rad. Naše zakonodavstvo omogućuje omladincu koji je završio osnovnu školu, tj. 15 godina života, da zasniva radni odnos. To nesumnjivo, predstavlja jednu značajnu okolnost i služi kao dopuna obrazovno-vaspitnog sistema, jer se pri svakom radu vrši i odgovarajuće stručno osposobljavanje. Međutim praksa je pokazala da privredne organizacije, u prvom redu, nisu naklonjene da uključuju u

radni odnos omladinu ovog uzrasta. Za takvu orijentaciju privredne organizacije navode više argumenata kojima žele da dokažu da fizička i mentalna zrelost sa 15 godina života nije u skladu sa zahtevima koje proces rada u savremenoj proizvodnji nameće svakom učesniku. Ankete, koje su u tom pravcu vršene u našim najrazvijenijim radnim organizacijama — na primer, u SR Sloveniji — nesumnjivo potvrđuju ovakav stav privrede. Iskustva nekih stranih zemalja govore, takođe, da je ovakvo stanovište privrede priznato u javnom životu i zato je uzrast sa kojim se može ulaziti u neposredan radni odnos u tim zemljama povećan na 17, odnosno 18 godina. Da li našu privredu treba razuveravati u ovakvu orijentaciju, tj. dokazivati joj da nema pravo? Čini se da to ne bi bio dobar put, jer za ovakav stav privrede govore njena vlastita iskustva. Svojim daljim rastom, sve većom borbom za tržište i većim ekonomisanjem radnom snagom, privreda će verovatno dobiti i nove argumente da ovakvo svoje stanovište i dalje brani. Drugi stupanj, međutim, pruža mogućnost omladini da uz organizovanu pripremu dostigne onaj stepen u svom razvitku koji odgovara delatnostima u koje će se ona kasnije uključiti;

b) u svetu se sve češće postavlja pitanje: ne bi li i drugi stupanj obrazovanja trebalo da bude sveobuhvatan, tj. da, kao osnovna škola, bude obavezan za svu omladinu određenog uzrasta. Ovo pitanje, nesumnjivo, izvire iz stalnog vrlo burnog razvitka nauke i tehnologije koji traži viši stepen obrazovanja na svim područjima društvenih delatnosti.

Proučavanja govore da se u svetu, razume se sa različitim intenzitetom — zavisno od razvijenosti pojedinih zemalja, sve više uviđa buduća nužnost da obrazovni i tehnički nivo naroda treba da bude na stepenu koji, otprilike, odgovara drugom stupnju obrazovanja. Krupni poduhvati ka daljoj modernizaciji privrede, ka osnivanju novih energetskih izvora dovode svakim danom do sve savršenijih sredstava za proizvodnju za čije pokretanje i kontrolu radni ljudi moraju imati odgovarajuće šire i dublje obrazovanje. Takva vrsta kretanja u svetu, u stvari, nameću da drugi stupanj obrazovanja bude kao sveobuhvatni deo obrazovno-vaspitnog sistema. U socijalističkom društvu tome treba dodati i potrebu zajednice da mlade građane osposobljava i za društveno samoupravljanje i da ih priprema, kako se to obično kaže, da budu, u isto vreme, i dobri proizvođači i dobri upravljači u svojim radnim organizacijama.

No, treba istaći da se Savezna narodna skupština vrlo opsežno bavila problemima stručnog obrazovanja i, samo dve godine posle donošenja Opšteg zakona o školstvu usvojila Rezoluciju o obrazovanju stručnih kadrova. U Rezoluciji su razvojni putevi stručnog obrazovanja tretirani

šire i perspektivnije nego u prethodnom zakonu i, u isto vreme, zasnovano na široj osnovi našeg daljeg društvenog i privrednog razvitka. U ovom dokumentu Savezne narodne skupštine drugi stupanj je tretiran elastičnije i perspektivnije, kako sa stanovišta izvora kadrova, tako i u pogledu faktora koji treba da deluje na njihov dalji razvoj. Rezolucija je sugerirala smišljenu individualizaciju programatsko-nastavne strukture u institucijama drugog stupnja i ukazala na rešenja koja znače jačanje samostalnosti obrazovno-vaspitnih institucija i obezbeđuje njihovu veću otvorenost ka potrebama društva u celini i neposrednih korisnika kadrova, koje ona obrazuju. Jak akcenat Rezolucija je dala na potrebu najčvršćeg povezivanja drugog stupnja obrazovanja sa daljim razvitkom i kadrovskim potrebama privrede i drugih društvenih delatnosti i, u isto vreme sugerirala izvesne integracione procese koji obezbeđuju i viši kvalitet obrazovanja i racionalnije korišćenje kadrovskih i materijalnih mogućnosti. Tri godine posle donošenja Rezolucija je i dalje ostala i vrlo progresivna i aktuelna za našu neposrednu akciju. Možda bi se jedino moglo zameriti da nije bilo dovoljno usklađenih napore odozgo do dole da se stavovi i smernice koje je Rezolucija sugerirala sprovedu u život i na taj način provere u praksi. Stoga, za sprovođenje ovog važnog dokumenta našeg najvišeg političkog organa ima u narednom periodu puno neposrednih zadataka.

Period od donošenja Rezolucije Savezne narodne skupštine o obrazovanju stručnih kadrova, iako relativno kratak, obeležen je značajnim proširenjem drugog stupnja obrazovanja i njegovim povezivanjem s potrebama privrede i razvojem društveno-ekonomskih odnosa u našoj zemlji.

Danas je obaveznim osmogodišnjim školovanjem obuhvaćeno oko 88% dece uzrasta 7 do 15 godina, a broj učenika koji završavaju osnovnu školu stalno je sve veći. U 1957. godini osnovnu osmogodišnju školu završilo je 106.526 učenika, u 1962. godini 196.669, dok će 1965. godine kako se očekuje, završiti oko 300.000 učenika.

Povećala se takođe u ovom periodu i mreža škola drugog stupnja. Stručnih škola u 1958. godini bilo je 1.087, a u 1961. godini 1.272, ili za oko 17% više. U istom periodu, broj učenika ovih škola povećao se za oko 37%. Međutim, u većim gradovima oseća se sve jači pritisak na škole, naročito od učenika iz manjih mesta i iz nerazvijenih područja. Stoga, se na duži rok moraju potražiti planirana rešenja za razvoj školske mreže i mogućnosti za uključivanje omladine u proizvodnju u cilju daljeg obrazovanja i osposobljavanja. S obzirom na ograničene mogućnosti školovanja celokupne omladine putem škola neophodno je, mnogo više nego do sada, razvijati i druge oblike koji se mogu spro-

voditi kao kombinacija rada i učenja i otklanjati prepreke koje su do sada sprečavale šire korišćenje ovog puta za obrazovanje kadrova.

Radne organizacije u privredi u proteklom periodu ispoljile su veće interesovanje za obrazovanje stručnih kadrova. U mnogim, naročito, razvijenijim privrednim organizacijama zapazene su u tom pogledu raznovrsne aktivnosti. Pristupilo se izučavanju potreba u stručnim kadrovima, osnivanju škola i drugih institucija za obrazovanja a izdvajana su i veća materijalna sredstva za tu svrhu. U skladu sa svojim razvojem, privredne organizacije sve više programiraju i politiku obrazovanja svoje radne snage. Neke od njih su već došle do zaključka da nedovoljna opšta i stručna obrazovanost proizvođača predstavlja jednu od osnovnih smetnji da se ostvari visoka produktivnost, ekonomičnost i rentabilnost proizvodnje što zahtevaju sve složeniji privredni zadaci i potrebe bržeg razvoja proizvodnje, posebno za svetsko tržište, osvajanje novih proizvoda, specijalizaciju proizvodnje, integraciju u privredi itd.

Informacija je obuhvatila iz ovog kompleksa neka pitanja i nastojala da dâ izvesna rešenja. Međutim, to ne znači da iz kompleksne i aktuelne problematike drugog stupnja obrazovanja ne treba izdvojiti i pitanja koja traže duža izučavanja. Na primer, sve više se postavlja pitanje dosadašnjih merila za kvalifikacionu strukturu i šta ona znače u savremenom sistemu podela rada i primene principa dohotka. Priznavanje kvalifikacionih stepena vršeno je van privrede i društvenih službi i služilo je prvenstveno statističkom prikazivanju strukture zaposlenih radnika.

U praksi, kvalifikaciona struktura se veoma često različito interpretira i to dovodi do teškoća da se pravilno oceni i sagleda stvarno stanje stručnih kadrova. Princip raspodele dohotka prema radu ne zasniva se više na stepenu kvalifikacija, nego zavisi od rezultata koje pojedinac postiže u svom radu, pri čemu njegova obrazovanost i osposobljenost služe mu kao oslonac. U takvoj situaciji sve više se ističe da je, u daljem izgrađivanju sistema stručnog obrazovanja, potrebno da se razgraniči: šta je zadatak obrazovnih ustanova a šta privrede i društvenih službi, — kao antiteza mišljenju da škole treba da daju gotove stručnjake, osposobljene za kompletna radna mesta.

Da bi moglo da se pristupi što efikasnijem sprovođenju principa Rezolucije Savezne narodne skupštine o obrazovanju stručnih kadrova sva odgovornost ne može da se svede na obrazovne institucije koje nisu u stanju da vrše planiranje i određivanje profila stručnih kadrova. Utvrđivanje profila stručnih kadrova za pojedina radna mesta zadatak je privrednih organizacija, društvenih službi, privrednih komora, stručnih udruženja i drugih faktora koji su neposredno zainteresovani za obrazovanje struč-

nih kadrova. Stoga, od velike je važnosti da se u osnovi promeni stav koji se odnosi na formiranje kadrovskih službi u privrednim organizacijama i društvenim službama, jer kadrovske službe treba da se brinu za obrazovanje stručnih kadrova s obzirom na radna mesta, kao i kakva je stručna sposobnost potrebna za određena radna mesta.

U privrednim organizacijama koje su počele da rešavaju ova pitanja i organizovale kadrovske službe koje rade na obrazovanju stručnih kadrova mogu se uočiti mnoga pozitivna kretanja i perspektivno rešavanje problema. U tim preduzećima počeo je da se menja odnos i mišljenje proizvođača o obrazovanju. Oni sve više dolaze do ubeđenja da je za veću produktivnost rada i povećanje ličnih dohodaka potrebna veća obrazovanost i osposobljenost za radna mesta.

Određivanje potreba u kadrovima i njihovo planiranje, s obzirom na njihov broj i sadržinu stručnog znanja, vrlo je važan i dugoročan zadatak. Za rešavanje ovog zadatka potrebno je sagledati broj i vrste zanimanja za pojedina radna mesta, organizovati izradu profila za sve vrste stručnih kadrova kakve zahteva savremena proizvodnja i tehnološki procesi određene organizacije (grane) i utvrditi za koje vreme se pojedine vrste kadrova mogu osposobiti, bilo obrazovanjem u ustanovama, ili priučavanjem na radnom mestu. Ako bi se tako rešavalo stručno obrazovanje i osposobljavanje i ti zadaci uzeli kao ključni tek onda bi mogli ozbiljnije rešavati sadržinske, metodološke i druge probleme i lakše sagledati mrežu stručnih ustanova koja je potrebna za formiranje stručnih kadrova na odgovarajućem nivou opštih i stručnih znanja. Izrada profila nije ni lak, ni kratkotrajan zadatak. Treba ga rešavati stalno, u skladu sa razvojem privrede i društvenih službi, jer profile ne smemo shvatiti statički, već dinamički.

Kadrovska služba je organ u preduzeću koji treba da utvrđuje kakav profil radnika traže pojedina radna mesta, koji profili treba da se osposobljavaju u preduzeću, a za koje je jednostavnije, jeftinije i efikasnije, ili najzad i jedino moguće, da se obrazuju u odgovarajućim ustanovama. Izrada profila je, dakle, neizbežna nužnost ako želimo ostvariti dobar, savremen i efikasan obrazovni sistem koji bi se sprovodio preko škola ili školskih centara i drugih obrazovnih institucija. Tom prilikom treba da se odrede radna mesta koja traže širi profil kadrova obrazovanih u ustanovama za stručno obrazovanje, a i radna mesta za koja odgovaraju užii profili koji se mogu obrazovati i stručno osposobljavati i u centrima za stručno obrazovanje radnika u privrednim organizacijama i u društvenim službama.

Iskustva stečena u nekim razvijenim područjima zemlje (Slovenija, na primer) pokazu-

ju da su za obrazovanje tzv. širih profila potrebne ustanove za stručno obrazovanje (škole za zanimanja). Ove obrazovne institucije imaju zadatak da na najekonomičniji način obrazuju kadrove širih profila pojedinih zanimanja, tj. za radna mesta koja traže takvo obrazovanje. Međutim, to ne znači da zanimanja uskog stručnog profila nisu zanimanja. To znači da obrazovanje ovih profila ne mora ići putem škole. Iako praksa pokazuje da se obrazovanje širih profila za razna zanimanja najpogodnije vrši u institucijama za stručno obrazovanje, to ne znači da privredne organizacije ne treba i tu da imaju određeni uticaj na obrazovnu sadržinu kao i na sam nastavni proces. Naprotiv, njihova saradnja je neophodna u formiranju obrazovno-vaspitnog procesa.

Profile, za koje se smatra da ne treba da se obrazuju putem škola — užii profili, treba da obrazuju centri za stručno obrazovanje radnika u privrednim organizacijama i ustanovama društvenih službi ili putem drugih pogodnih formi. Centri za stručno obrazovanje radnika imaju, razume se, pored obrazovanja zanimanja užeg stručnog profila još i druge zadatke. Važna i obimna funkcija centra za obrazovanje je dopuna i prilagođavanje stečenog znanja učenika u školama specifičnim potrebama proizvodnje i poslovanja pojedinih organizacija. Ipak, pogrešno bi bilo kad bi funkciju centara za stručno obrazovanje radnika ograničili samo na davanje stručnog znanja. Centri treba da posvete i brigu opštem društvenom i ekonomskom obrazovanju radnika.

Pomoć privrednih organizacija neophodna je i prilikom formiranja tehničkih kadrova, naročito prilikom organizovanja radne prakse za vreme školovanja i u prilagođavanju zahtevima radne organizacije u školi stečenog stručnog znanja. S obzirom na to da se tehničari i njima odgovarajući stručni kadar ovi zbog svoje šire tehničke kulture i produbljenog stručnog i opšteg obrazovanja mogu zaposliti na različitim radnim mestima i u različitim privrednim organizacijama, pojedini profili tehničara i njima odgovarajući kadrovi mogu se opisati samo u širokim potezima i na osnovu kompleksnih analiza jedne ili više srodnih grana. Takve analize su potrebne i zato da bi se prilikom izrade profila uzimale samo celishodne i ekonomski opravdane specijalizacije. Zbog toga što stručno znanje pojedinih vrsta tehničara treba da se gradi na osnovu šire tehničke kulture a njihova specijalizacija prilagođava zahtevima preduzeća tek onda kada se taj kadar zaposli. Prevelika specijalizacija kadrova već u nastavno-vaspitnom procesu tehničkih i njima odgovarajućih škola može da smanji upotrebljivost stručnih kadrova. Ove okolnosti treba imati u vidu već prilikom sastavljanja metodologije za izradu profila tehničara i njima odgovarajućih kadrova.

Uz sve ovo što je navedeno, kao pravac u kojem treba da se vrše dalje proučavanja i pravac za veću efikasnost i viši kvalitet stručnog obrazovanja, treba da se pojača inicijativa radnih kolektiva ustanova za stručno obrazovanje, da se obezbede moderna nastavna i obrazovna sredstva i ostvari puna primena tih sredstava u procesu obrazovanja, da se obezbedi više stručne literature i udžbenika itd. Materijalni uslovi u stručnim školama su od presudne važnosti za uspešan tok nastave, jer bez materijalnih uslova, koji omogućavaju izvođenje nastave na nivou savremenog vaspitavanja i obrazovanja, nastavni uspeh i postizanje ciljeva škole nisu mogući. Za uspešnu nastavu u stručnim školama pored učionica potrebni su i razni kabineti, laboratorije, radionice za obuku, zbirke i modeli. Sve to mora da bude na odgovarajući način opremljeno i na savremenoj visini tehnike i proizvodnje, jer se zastarelom opremom uopšte ne može postići osposobljenost za savremenu proizvodnju. U tom smislu, u informaciji su dati i neki konkretni predlozi koji treba da obezbede veću materijalnu stabilnost ustanova drugog stupnja obrazovanja.

Da bi se dalja nastojanja i politika obrazovanja na drugom stupnju pravilno usmerila neophodno je da se određene sagledaju potrebe u kadrovima svih vrsta za pojedine grane privrede i društvenih službi. Bez jasno sagledanih potreba u broju i profilu kadrova nemoguće je pravilno usmeravanje daljeg razvoja škola i iznalaženje drugih puteva obrazovanja stručnih kadrova.

Ovaj zadatak neposredno se sada postavlja u vezi sa izradom Sedmogodišnjeg plana razvitka Jugoslavije. Prvi nacrti budućeg plana otkrivaju izvesne dobre strane naše opšte orijentacije obrazovanja kadrova. To pokazuje činjenica da smo prvi put prilikom priprema društvenog plana preovladali dosadašnje spорове oko karaktera društvene potrošnje u nove kadrove. U principu prihvaćena je orijentacija da ove društvene investicije više ne svrstavamo u kategoriju društvenog standarda — dakle u neproizvodnu potrošnju. Nacrt budućeg plana zastupa novu, adekvatniju i moderniju koncepciju da kadrovi predstavljaju jedan od bitnih elemenata proizvodnje, te i investicije u obrazovanje nastoji da svrsta što bliže investicijama u privredi. Ova koncepcija treba u daljem radu da se sagleda sa svih aspekata i da bude u svim instrumentima budućeg plana prisutna i ostvarljiva.

No, najveću pažnju zaslužuje način utvrđivanja potreba i vrsta kadrova. Osnovni plani obrazovanja kadrova treba da bude fundiran u okviru plana razvitka pojedine privredne grane. Tako utvrđene potrebe treba kvantificirati na jednom mestu u planu kao opšti društveni zadatak. Ovakav pristup može da da stvarne rezultate i odgovori osnovnoj koncepciji o ulo-

zi i mestu kadrova u svim društvenim delatnostima. Dakle, prilikom planiranja kadrova sastavljanje plana ne može se vršiti u centru, na osnovu različitih proračuna i predviđanja. Ne negirajući izvestan značaj ovakvog metoda rada, ipak, u buduće, razrada planskih zadataka u pogledu stručnih kadrova treba što više da se stavi u okvire razvoja pojedinih grana odnosno delatnosti i tu upravo da se nastoji na rešenjima koja se ne mogu uvek uopštavati, kao što je profil pojedinih vrsta kadrova, način njihovog obrazovanja i slično.

Ovim putem verovatno ćemo najbrže doći i do stabilnih rešenja u pogledu finansiranja obrazovanja kadrova. Ti problemi ne mogu se do kraja razrešiti društvenim fondovima za školstvo i intervencijom društvenopolitičkih zajednica. Moderno gledanje na ovaj problem zahteva veću aktivnost pojedinih privrednih grana odnosno delatnosti i to, kako u programiranju, tako i u finansiranju obrazovanja stručnih kadrova. U tom pogledu sve veći značaj ima uloga privrednih komora, njihovih saveta grana i drugih tela, kao i organizacija pojedinih društvenih delatnosti van privrede. Međutim, tu ulogu treba obezbeđivati već sada u konačnim redakcijama Sedmogodišnjeg plana. Ovim putem najsigurnije ćemo rasčistiti i pitanje: u kom pravcu treba postaviti težište u obrazovanju kadrova — u radnička ili u službenička zanimanja. Podaci pokazuju da smo do sada išli mnogo brže u obrazovanju tehničara i njima odgovarajućih kadrova (ekonomskih i drugih), nego u radnička zanimanja. To otvara krupne društvene i privredne probleme i njih moramo što pre postaviti na rešavanje. Najzad, ovakva orijentacija otežava da ostvarimo integralni sistem obrazovanja, koji čine sve škole i druge obrazovne ustanove, kao i sve radne zajednice u proizvodnji i van nje.

Iz navedenih razloga, drugi stupanj obrazovanja pokazao se kao najlabilniji deo obrazovno-vaspitnog sistema. Danas se vode žive diskusije o njegovim zadacima, obimu i unutrašnjoj strukturi. U diskusijama se ističe niz problema, koje ovaj stupanj ima i zbog kojih su nužna stalna preispitivanja i usklađivanja. To utoliko pre, što, u uslovima stalne decentralizacije sredstava i ovlašćenja, još nismo uspjeli da povežemo i koordiniramo ulogu svih faktora koji treba da deluju u drugom stupnju obrazovanja. Pored ostalog, u nas se javljaju i određeni problemi finansiranja obrazovanja na drugom stupnju, o čemu je u informaciji bilo posebno govora.

Na kraju, još jednom želim da napomenem da ova informacija nikako nije ni pledirala, niti je mogla da istakne sve probleme drugog stupnja. Informacija ima skroman zadatak da sugerira neka rešenja, ali njen je cilj isto tako i da pokrene širu i organizovanu diskusiju koja će kompletnije zahvatiti ovaj složeni problem da

bi se uz pomoć ovog visokog Doma došlo do najstabilnijih i najprogresivnijih rešenja.

Informacija predstavlja jedan deo analiza stanja i problema obrazovanja. Analiza, koju ste dobili, bila je u principu prihvaćena na sednici Saveznog izvršnog veća predašnjeg sastava, u junu mesecu, zaključeno je da se predlozi izneseni u informaciji dalje izučavaju i pripremaju konkretna rešenja.

U narednom periodu predložiću se i aktuelni problemi sprovođenja reforme visokog školstva i izneti rezultati i goruća pitanja sprovođenja reforme u osnovnoj školi. Sva tri elaborata zajedno predstavljaju osnovu na kojoj će se uz pomoć najširih konsultacija i proučavanja, izraditi novi opšti zakon o obrazovanju, kao dokument koji će biti prožet duhom Ustava i gde će biti kodificirana opštejugoslovenska načela o obrazovno-vaspitnom sistemu, uključujući, ne samo opšta načela o sistemu obrazovanja i vaspitanja, nego i finansiranje, stipendije, nostrifikaciju i ekvivalenciju školskih svedočanstava i druga pitanja, koja su do sada bila obuhvaćena u više dokumenata. Time će se manifestovati dalja deetatizacija obrazovanja, sve veća i veća samostalnost institucija u oblasti obrazovanja i staviti daleko jači naglasak na kompetencije osnovnih političko-teritorijalnih jedinica.

Obrazovanje postaje gotovo sve više i više stvar republika, a zadatak federacije je da donosi okvirna načela o obrazovanju. To, međutim, ne znači, da će organizovano društvo biti iza društvenih procesa, nego naprotiv, ono je najviše zainteresovano da vodi i usmerava jednu takvu politiku koja će osnovne društvene faktore i organe društvenog samoupravljanja voditi što brže ka novim inicijativama i što progresivnijim rezultatima u njihovom radu.

Predsednik Nikola Sekulić:

Saslušali ste izlaganje saveznog sekretara za prosvjetu i kulturu, Janeza Vipotnika. Otvaram diskusiju o ovoj tački dnevnog reda.

Riječ ima poslanik Ivan Supek.

Ivan Supek (Izborna jedinica Krapina):

Druže predsjedniče, drugovi poslanici, ja se javljam za riječ samo zato što ne bih htio da jedan ovako važan problem prođe bez diskusije i tek samo da nekako stimuliрам jednu temu koja je tako neobično važna. Mislím da je referat druga sekretara bio toliko važan i pokazao toliko putova i problema kojima bi naše Vijeće trebalo da pokloni punu pažnju.

Osim toga, imam troje djece u školi, pa s njima prolazim čitavu našu jugoslovensku nastavu i s izvesnim pravom smem da govorim, a donekle i kao profesor, koji omladinu nakon drugog stupnja prima na Univerzitet. Mogu reći da moja iskustva, i kao oca, i kao profesora

ra, nisu baš tako sjajna, i svi vrlo zabrinuto gledamo na našu nastavu.

Mi priznajemo ogromne uspjehe, to što je učinjeno, kao silno širenje opšteg obrazovanja. To je sigurno velika stvar. Sada, međutim, dolazi problem kvaliteta i sadržaja. Ako promatramo najprije gimnazije, onda bih rekao da su đaci koji te škole završe izvanredno zamoreni. Oni u tim školama uče previše materijala, a nisu dovoljno naučili da misle, da logički zaključuju, da stvaralački maštaju. Isto tako, njihova opšta kultura i humanost su dosta niske. To je osnovni problem koji se postavlja pred sve nas — kako to da omladina relativno mnogo radi, a da ipak ne daje ono i nije takova kakova bismo mi željeli da bude. Mislim da osnovni razlog leži u tome što su đaci pretrpani gradivom, što zapravo uče nekako enciklopedijski i što se nije shvatilo da je najvažnija stvar škole da đak stekne radne navike, da nauči da misli, da razvija maštu, da oplemeni sebe.

Matematika je osnov modernog čovjeka. Bez matematike on ne može nikud dalje na fakultet. To važi i za ekonomiju, a da ne govorim o prirodnim naukama. Međutim, matematika se uči na način koji đaka destimulira, koji je čini vanredno teškom, a ne shvata se da je matematika samo jedan govor, jedan skraćeni izraz najopćenitijih odnosa i struktura.

Osim toga, problem je i učenje stranih jezika. Na fakultet studenti vrlo teško prolaze bez znanja stranih jezika. Međutim, i nastava jezika je takova da đaci steknu minimalno znanje, da ga jedva mogu za nešto upotrebiti.

Prema tome, čini mi se, trebalo bi da se nastava koncentrira na ono što je glavno, a to je učenje matematike, stranih jezika i oplemenjivanje mladog duha, naročito svjetskom literaturom, a da bi veliko gradivo moglo da se skрати, jer opterećuje pamćenje i stvara buduće bučante i s njima na fakultetima poslije imamo velike teškoće.

Mislim da je drug Janez Vipotnik izvanredno ocrtao glavne probleme i ne bih htio mnogo da vas zamaram, pogotovu što sam laik za probleme prosvjete. Međutim, ima jedna stvar koja nije dovoljno istaknuta, a to je, da je osnov svoj nastavi, sveg odgoja — nastavnik. I zapravo, dok se nastavnik ne digne na ličnost ispunjenu kulturnim i pedagoškim vrijednostima i dok ne stavimo na raspolaganje školama laboratorije i kabinete — sve skupa neće funkcionisati. Mislim da se ovome pitanju nije poklonilo dovoljno pažnje i nastavnika bi trebalo osloboditi da se on puno više posveti nastavi, ali ne na takav način kako ga danas ekonomija stimulira — da uzima ogroman broj sati za nastavu. To ništa ne valja. Djeca su često desperatna i kažu da je nastava neinteresantna i dosadna. Nastavnika bi trebalo stimulirati da se kulturno uzdiže, da svoju nastavu učini interesantnom, da mladom čovjeku razvija mišljenje, maštu i osjećanje.

Zatim, ono što je drug Janez Vipotnik lijepo rekao o tehničkim školama sasvim je ispravno. Mi imamo industriju koja još nije dovoljno stvaralačka, koja još uveliko živi na licencama, koja se vodi na dosta diletantski način. Ta će industrija da se mijenja i mi vjerujemo vrlo intenzivno, a to će tražiti veliku promjenu kod radništva. Cio današnji svijet nastoji da se broj manualnog radništva smanji, a da, naprotiv, intenzivno rastu laboratoriji i stručni kadrovi. Danas postoje ogromne industrije u svijetu gde se broj manualnih radnika posle automatizacije smanjio, a broj ljudi u laboratorijama koji tu fabriku zapravo čine povećao. To su nove smjernice i ka tome će naša industrija sigurno da ide. I, čini mi se vanredno je važno što je rečeno, da se unutar same fabrike omogući da se kadar od 15 godina pa nadalje koji dolazi, usavršava prema novim potrebama koje će biti sve veće, da se priškoluje za sve svestranije funkcije u našem daljem industrijskom razvitku.

Predsjednik Nikola Sekulić:

Za riječ se javila poslanik Dragica Glavonić.

Dragica Glavonić (Izborna jedinica Pančevo):

Drugarice i drugovi, u sklopu problematike drugog stupnja obrazovno-vaspitnog sistema značajno i posebno mesto zauzimaju škole učenika u privredi, i to dvostruko.

Pre svega, postavlja se pitanje njihovog mesta u sistemu osposobljavanja kadrova za privredu i njihovog mesta u celokupnom školskom sistemu, odnosno njihovog tretmana u nizu ostalih škola drugog stupnja.

Kada se govori o tome kakav kadar daju škole učenika u privredi, onda se ove škole vrlo često optužuju. Privreda stavlja školi primedbu da ne osposobljava kadar koji odgovara modernom procesu proizvodnje i kakav je u današnjim uslovima neophodan.

Škola stavlja primedbe privredi da nije do kraja odredila profil kadrova koji su joj potrebni i da otuda vrlo često postoji raskorak u pripremanju ovog, za našu privredu tako značajnog kadra.

Ima još jedan problem koji vrlo često diktira ovakav odnos između privrede i škole. Posluživši se jednim primerom kojim bi ovo ilustrovala. Mi smo u fabrici aviona »Utva« okvalifikovali 40 frezača, jer je preduzeće za trenutne potrebe i potrebe prema planu toliko zahtevalo. Posle 3 godine, kada je počela proizvodnja drugih proizvoda, ispostavilo se da toliko veliki broj frezača nije potreban. Insistiralo se da Centar ili škola brzo prekvalifikuju jedan broj ovih već osposobljenih mladih ljudi koji su bili pripremljeni da uđu u proizvodnju.

Očigledno je da je ustaljenost proizvoda u privrednoj organizaciji sigurno jedan od uslova koji diktira da se isplanira i osposobi određeni

broj kadrova. Međutim, to dovodi škole u situaciju da »trčkaraju«, da »skakuću« za ovakvim izmenama. A one nisu u stanju da to čine.

To nas obavezuje da Sedmogodišnji plan ne sadrži samo sasvim sigurno utvrđene investicije, već da imamo, pre svega, jasnu i sigurnu proizvodnu koncepciju, na osnovi koje će se graditi kadrovska politika naše privrede.

Mi tražimo od škola da daju opšte stručno znanje, na koje će se kasnije nadovezati stručna specijalnost. Ja mislim da stručna specijalnost treba i mora da se organizuje u privrednim organizacijama. Jer, škole, ovakve kakve jesu i kako su opremljene, to sigurno ne mogu da pruže. Mislim da u tome ne treba da se zavaravamo.

Nama privredne organizacije najčešće poklanjaju mašine koje su otpisane i koje nikom više ne mogu da koriste. Postavlja se pitanje: da li možemo da osposobimo kvalifikovanog radnika kakav nam je potreban ako uči na zastareloj mašini, na mašini koju je privreda izbacila, jer sutra, kada se uključi u proces proizvodnje, on će se sukobiti sa mašinom koja je za njega gotovo nepoznata. Sigurno je da to traži i velika ulaganja i drugu orijentaciju škola učenika u privredi. Po mom mišljenju, rešenje je škola sa praktičnom obukom koja bi bila najsavremenije opremljena, ali osposobljena i kadrovski da bi mogla da priprema kadar kakav nam je potreban.

Kada je reč o osposobljavanju na radnom mestu, mislim da treba da spomenemo kadrove koji ove učenike osposobljavaju. U pogledu osposobljavanja na radnom mestu, po mom mišljenju, ima niz negativnih pojava i slabosti. Ima dosta privrednih organizacija u kojima se izdvaja jedan broj majstora i njima se povećavaju učenici na obučavanje. Međutim, čak i pod uslovima da su određeni najbolji majstori stručnjaci, pitanje je koliko će biti u stanju da se posvete učenicima, jer ih novi sistem nagrađivanja goni da se u potpunosti zalažu u neposrednoj proizvodnji. Oni nisu stimulirani za obučavanje učenika. Zatim, u nekim privrednim organizacijama vrlo je česta pojava da učenici pomažu majstorima da ispune svoje norme. Učenici su na taj način, da ne kažem prepušteni sami sebi, ali je sigurno da se obučavaju na neki drugi nesistematski način.

Postavlja se pitanje: ne bi li kadrovi za izvođenje praktične obuke i u privrednim organizacijama trebalo da budu na onom nivou na kojem su kadrovi koji tu nastavu izvode u školama. Mislim da bi o tome trebalo razmisliti i to regulisati posebnim propisima.

Ovakva i slična pitanja su uzrok zbog kojeg mladi radnici nemaju veće interesovanje za ove škole. Osim toga, kadrovi koji izlaze iz ovih škola nisu do danas dobili određenije društveno priznanje, pa je i to jedan od razloga što opada interesovanje za ove škole. Da budem jasnija,

za sve škole određeno je da se izbor učenika vrši prijemnim ispitom, a za škole učenika u privredi takav propis ne postoji. Poznato je da je gotovo za sva zanimanja određeno da učenici imaju završenu osnovnu školu. Zašto se onda i za škole učenika u privredi ne bi vršila selekcija putem prijemnih ispita? Samo jedan primer. Na početku prošle školske godine od 201 upisanog učenika u školu učenika u privredi, na kraju školske godine pet učenika je imalo odličan uspeh iz srpskohrvatskog jezika i matematike.

Mislim da takav tretman škole učenika u privredi, u sklopu ostalih škola drugog stupnja, i takvo društveno priznanje ovih kadrova u odnosu na ostali srednji kadar, nepovoljno utiče i na odnos učenika prema ovoj školi, a često i na odnos privrednih organizacija i prema školi i prema kadru koji iz tih škola izlazi.

Da bi se mladi ljudi orijentisali ka ovim školama može da utiče još jedan faktor koji, međutim, mora ozbiljnije i detaljnije da se razmotri. Ja ću ga danas samo spomenuti: to je nagrađivanje učenika u privredi. Mi imamo propise po kojima se učenici u privredi nagrađuju. Ali, postavlja se pitanje: da li se učenici nagrađuju zato što su odlučili da idu u tu školu, dakle, zato što su odlučili da se pripremaju za kvalifikovane radnike ili ih nagrađujemo zato što se u toku obučavanja usavršavaju, stiču veća znanja, uključuju se u proces proizvodnje i još u toku obučavanja daju privredi određen doprinos, dakle, zato što već izrađuju određene predmete koji imaju svoju upotrebnu vrednost, a oni u to ulažu rad? Mi, istina, imamo sve više primera da se odstupa od određene visine učeničkih nagrada, da se stimuliraju bolji i marljiviji đaci.

Međutim, ako posmatramo kako učenici u privredi rade, kako su nagrađeni, onda moramo poći od sledećeg: učenici prve godine u privrednim organizacijama spremaju radionice, donose vodu i vrše druge poslove i zato imaju nagradu od 3.000 do 5.000 dinara; spremačice koje obavljaju iste poslove imaju nagradu od 13.000 do 18.000 dinara. Kvalifikovani ili polukvalifikovani radnici izrađuju predmete ili vrše druge operacije i zato ostvaruju dohodak od 20 i više hiljada dinara; učenici treće godine, koji su već skoro sposobni da samostalno proizvode, obavljaju sa skoro istim uspehom iste poslove, primaju nagradu od 6.000 do 7.000 dinara. Sigurno je da se oni ne mogu izjednačavati. Sigurno je i to da se ne može meriti ni ovako kako sam navela. Ali, ovo nas upućuje da pronađemo neku sredinu, jer nagrađivanje učenika može bitno da utiče, pre svega, na interesovanje mladih za ove škole, a, drugo, na pripremanje kompletnijeg proizvođača i upravljača.

Kada je reč o učenicima u privredi treba istaći još jedno pitanje o kojem je u uvodnoj

reči i materijalu bilo govora. Da li i kako učenici posle škole dalje usavršavaju stručna znanja i stiču veće kvalifikacije. Ako u privrednim organizacijama postoje određene forme za stručno usavršavanje, onda se nešto i može postići. Ali, ako u privrednim organizacijama toga nema, a učenici nisu stekli navike da individualno rade na svom usavršavanju, onda na nama ostaje da ozbiljnije razmotrimo neke druge forme kroz koje bi se oni dalje stručno usavršavali.

Vredan je pažnje predlog da se učenicima u privredi omogućiti da posle završene škole mogu da se upišu u treći razred odgovarajuće tehničke škole. Naime, ako bi im se to omogućilo oni bi ostali na radnim mestima i organizovano nastavili da stiču dalje kvalifikacije i da se stručno osposobljavaju. To bi uticalo na mlade, njihove roditelje i privredne organizacije da menjaju odnos prema školama učenika u privredi. Osim toga, privredne organizacije bile bi zainteresovane i da finansiraju ovakav način obučavanja kadrova jer proces proizvodnje ne bi trpeo. Privredne organizacije mogle bi internim pravilnicima da određuju ko može da ide na dalje školovanje. To bi mlade radnike stimuliralo da se više zalažu na radnim mestima. Na kraju, to će svakako otvoriti nove perspektive mladim ljudima, a privredi obezbediti dobar izbor mladih za ove škole i sigurnije pripremljen kadar koji će realizovati njezne programe. Sve ovo iziskuje da se nastavni planovi i programi škola učenika u privredi menjaju i prilagode novim potrebama i novoj orijentaciji.

Drugovi poslanici, o ovome sam govorila s jednom željom, da se na osnovi prakse u drugim srezovima i školama razmotri i proveri opravdanost i celishodnost ovog predloga.

Veoma interesantno i aktuelno je i pitanje finansiranja škola drugog stupnja. Sada je finansiranje veoma različito. Neke se škole finansiraju od sredstava sreza, druge od sredstava opštine, a treće, opet, dobiju po malo od sreza, opštine, i od privrednih organizacija. Koliko finansiranje može da bude sudbonosno za rad jedne škole najbolje govori primer o kojem smo ovih dana raspravljali. To je Poljoprivredna škola u Kovinu. Srez je izvršio svoje obaveze prema školi, ali opština nije imala sredstava ni za osnovne tekuće potrebe. Kako se onda može govoriti o opremljenosti ove škole i uopšte o osposobljavanju kadrova. Moje je mišljenje da bi, kada se bude diskutovalo o statutima srezova i opština, trebalo razmotriti mogućnost da se formiraju sreski fondovi iz kojih bi se zajednički i jedinstveno finansirale sve škole drugog stupnja. Jer, smatramo da ove škole imaju prioritetan značaj za dalji razvoj privrede i za ostvarenje privrednih programa koje smo postavili. U materijalu je to pomenuto kao mogućnost. Međutim, kada smo po-

kušali da je realizujemo, naišli smo na tumačenja da fond za školstvo može da se formira jedino pri opštinskim skupštinama, a ne i pri sreskim. Zato predlažemo da Savezni sekretarijat za prosvetu i kulturu ili odgovarajući organ što pre donese konkretno i određeno rešenje za ovo pitanje. S tim u vezi je i pitanje učešća privrede u zajedničkom finansiranju srednjih škola, a takođe i komora i drugih institucija i organizacija. Sada kada počinjemo pripreme za donošenje društvenog plana i sedmogodišnjeg plana treba nešto određenije da učinimo u vezi sa svim ovim pitanjima, posebno, u vezi sa finansiranjem ovih škola.

Predsednik Nikola Sekulić:

Riječ ima poslanik Magda Simin-Bošan.

Magda Simin-Bošan (Izborna jedinica Novi Sad):

Drugarice i drugovi, elaborat koji nam je dostavljen ukazuje na činjenicu da škole drugog stupnja obrazovanja zaostaju u razvoju za školama prvog i trećeg stupnja. Elaborat, takođe, vrlo jasno ukazuje i na sve posledice takvog stanja. Iz toga proizilazi kao naš osnovni zadatak: da se u narednom periodu proširi mreža škola drugog stupnja i da se otvore nova odeljenja koja će prihvatiti sve brojnije generacije svih učenika osnovnih škola.

Međutim, kada se vidi koliko treba da se otvori novih odeljenja u narednom periodu, onda je jasno da ovaj zadatak ne može da se ispuni bez novih mera, bez radikalne preraspodele postojećih fondova u opštinama, srezovima i republikama. Navodim jedan primer: prema izveštaju Saveta za prosvetu i kulturu APV, u školama drugog stupnja sada je u Vojvodini obuhvaćeno 55% omladine koja je završila osnovnu školu. Da bi se taj procenat zadržao u narednom periodu, do kraja 1965. godine trebalo bi izgraditi 475 novih učionica. Prema sadašnjim optimalnim planovima treba da se izgradi 257 novih učionica. Deficit iznosi 218 učionica, ili skoro 50% od potrebnog broja. Treba, dakle, pronalaziti nova rešenja za izgradnju školskog prostora i ja u potpunosti podržavam predlog koji je formulisan u elaboratu da se fondovima za školstvo omogućiti dobijanje dugoročnih investicionih kredita, ali i da same fondove treba pojačati.

Međutim, naše društvo je zainteresovano da se ove škole razvijaju ne samo brojčano već i kvalitetno, pogotovu što na kvalitet srednjeg stručnog kadra ima mnogo primedbi od strane privrednih organizacija i društvenih službi.

Prenosim mišljenje prosvetnih organa moje komune, a to je u isto vreme i moje mišljenje, da bi trebalo u najkraćem roku doneti zakon o stručnom školstvu ili zakon o školama drugog stupnja uopšte.

U proteklom periodu, kada je u opštinama i srezovima uveliko trebalo lomiti stara shvaćanja o ulozi prosvete i kulture u daljem napretku našeg društva, pokazalo se da su zakonska akta efikasno pomogla razvoj školstva i prosvete i kulture, a da su preporuke Savezne narodne skupštine i republičkih skupština bile samo delimično sprovedene, i to samo u naprednijim sredinama.

Naime, mnogobrojne slabosti o kojima se govori u elaboratu, delom su rezultat što zakoni nisu propisali bar osnovne normative za sve škole drugog stupnja. Nije, na primer, propisana kvalifikaciona struktura za nastavno osoblje osobito škola za kvalifikovane radnike, niti je predviđena minimalna oprema bez koje škole ne mogu uspešno da rade.

Postoji, osim toga, još uvek shvaćanje da u školama za kvalifikovane radnike mogu predavati nastavnici umesto profesora i tehničari umesto inženjera. To u svakom slučaju pogoršava kvalitet nastave, a u manjim mestima svodi je čak na nivo nastave u osnovnim školama. Ovo je takođe jedan od uzroka što se veći broj omladine ne interesuje za te škole i što je uspeh slabiji nego što bi se moglo očekivati.

Problem nastavnog kadra postoji i u drugim školama drugog stupnja, mada u blažoj meri.

U opštini Novi Sad, u ovoj školskoj godini, 23,5% stalnog nastavnog osoblja nema odgovarajuću stručnost, a 20% je u honorarnom angažmanu sa školama. To bi, u grubom, značilo otprilike da od pet predmeta — tri predaju stručni nastavnici, jedan nedovoljno stručni, a jedan predmet honorarni. Još teže je stanje u Vojvodini.

Materijalnu bazu škola takođe bi trebalo regulisati zakonom.

Hoću da kažem još nešto o tehničkom obrazovanju i praktičnoj obuci u školama drugog stupnja.

Činjenica je da u školama drugog stupnja nije uspostavljeno jedinstvo teoretske i praktične obuke. U srednjim stručnim školama, gde učenici treba da se osposobe za rad u struci, praktična obuka nije dovoljno razvijena. Škole su mahom slabo opremljene, a ferijalna praksa nesigurna.

U našem sistemu dohotka i raspodele privredne organizacije nisu zainteresovane, a možda i ne mogu da obezbede radna mesta za učenike srednjih stručnih škola. Radnici koji zarađuju prema učinku ne mogu nikome da prepuste svoje mašine ili svoja radna mesta. Često se događa da učenici stoje iza radnika, iza mašina, ali ipak nemaju prilike da rade sami. Ako im se čak i obezbede radna mesta, privredne organizacije ne mogu da im obezbede stručnog rukovodioca i nadzornika, tako da su potpuno prepušteni sebi. U opštini Novi Sad učenicima

prvih razreda srednjih stručnih škola često se prepušta da se sami snalaze. Iz industrijskog centra Novog Sada oni odlaze u okolna sela ili male gradove na praksu kod sitnih zanatlija, u primitivne radionice, što je samo po sebi ne-logično i apsurdno.

Učenici gimnazija nemaju uopšte mogućnosti da se tehnički obrazuju, da se upoznaju sa proizvodnim radom bilo koje struke. Poznato je da je u nekim susednim socijalističkim zemljama ovaj problem povoljno rešen.

Postoji mišljenje da bi privredne organizacije bolje rešavale ferijalnu praksu kada bi dobijale neku vrstu regresa za svakog učenika koga prihvate.

Ostaje još pitanje: zašto se privredne organizacije ne interesuju u većoj meri za škole za kvalifikovane radnike, koje bi mogle, uz veću podršku, dati dobar kadar obrazovanih i stručno osposobljenih radnika? Tu postoje neusklađena, čak suprotna shvaćanja. Privredne organizacije često smatraju da je školovanje radnika u tim školama suviše dugotrajno i skupo. Shvaćanje da u visoko razvijenoj industriji kvalifikovane školovane radnike mogu zameniti priučeni, često nepismeni ili polupismeni radnici, po mom mišljenju, je zastarelo. Praksa svih razvijenih zemalja, pa i naša, pokazuje da se povećanje produktivnosti rada, poboljšanje kvaliteta proizvoda, racionalnije gazdovanje i bolje čuvanje skupocenih mašina i postrojenja, ne može ni zamisliti bez obrazovanih i stručnih radnika.

Hoću da kažem još nešto o nastavničkom kadru, jer je to od izvanredne važnosti, pošto od spremnosti i požrtvovanosti kadra koji vaspitava našu omladinu zavisi vanredno mnogo. Poznato je na primer da i slabije opremljene škole mogu postizati dobre rezultate ako je nastavnički kolektiv kvalitetan.

Tu postoje dva problema. Jedan je adekvatno nagrađivanje i društvena afirmacija nastavnog osoblja, a drugi, obezbeđenje njihovog permanentnog obrazovanja i usavršavanja. Doduše, to se odnosi i na nastavno osoblje u školama prvog i trećeg stupnja, pa i na sva ostala zanimanja. Danas je, međutim, reč o nastavnom kadru u školama drugog stupnja u kojem se vaspitava omladina u najkritičnijim godinama — od 15 do 20 godina života, kada se svaki mladi čovek formira u zrelu ličnost. Zbog toga zavodi za školstvo i pedagoški centri morali bi razraditi sistematskiji i usklađeniji sistem rada s nastavnim osobljem ovih škola, sistem koji će obezbediti njihovo stalno, permanentno usavršavanje, bilo da se radi o metodu, bilo o sadržini nastave. Trebalo bi posebno razmotriti programe kadrovskih škola na drugom i trećem stupnju, jer od učitelja, nastavnika i profesora, koji se školuju u tim školama, u ogromnoj meri zavisi uspeh proklamovanih ciljeva u oblasti školstva.

Predsednik Nikola Sekulić:

Riječ ima poslanik Tomo Bosanac.

Tomo Bosanac (Izborna jedinica Bjelovar):

Druže predsedniče, drugovi poslanici, iz informacije koju smo dobili i iz ekspozee druga Janeza Vipotnika vidi se koliko se veliki značaj pridaje školstvu na drugom stupnju.

Moje je mišljenje da treba izvršiti analizu kakvi su radni uslovi u organizacijama u koje dolaze svršeni učenici srednjih stručnih škola. Mnogo se govori o tome da su učenici srednjih stručnih škola suviše mladi da bi se uključili u proces proizvodnje i što je mnogo važnije, da nisu stekli odgovarajuću spremu za određena radna mesta. Osim toga, treba izvršiti analizu kakvo je stanje škola, kakav je nivo škola i nastavnika i da li nastavnici imaju odgovarajuću stručnost. Čest je slučaj da nastavu vrše studenti, na primer, u srednjotehničkim školama, ili da nastavnici suviše rade za honorare i zbog toga nemaju vremena za svoje lično usavršavanje.

Ja, takođe, smatram da je nastavno osoblje jedan od bitnih problema školstva. Mislim da su važni i tretman nastavnog osoblja, kao i uslovi u kojima žive i rade. Za nastavnike treba obezbediti da se kroz staž stručno usavršavaju da bi mogli da slede razvoj nauke i tehnike. Svakih četiri do pet godina nastavnici bi trebalo da odlaze na dopunsko školovanje od šest meseci do godine dana.

Vrlo je teško govoriti o školama drugog stupnja, a da se pritom ne spomenu škole prvog i trećeg stupnja jer su sve škole u vrlo uskoj vezi.

Ja ću govoriti o jednom pitanju o kojem bi trebalo razmišljati. To se odnosi na skraćivanje trajanja školovanja. Danas deca počinju sa školom u sedmoj godini. Trebalo bi razmotriti da deca polaze u školu sa šest godina da bi dobili stručnjaka sa završenom visokom školom u 22. godini, a ne kao do sada u 30. godini. Čovek je najaktivniji između 20. i 30. godine. U tom periodu on ima bezbroj ideja, a to treba iskoristiti. Dakle, treba razmotriti da školovanje počne sa šest godina, i da se, eventualno, srednje stručne škole produže postdiplomskim školovanjem — da pored četvorogodišnjih postoje i šestogodišnje srednje stručne škole ili specijalne dvogodišnje škole, koje će pohađati učenici sa završenom srednjom stručnom školom. Isto tako, treba razmotriti da se u visokim školama uvede šest semestara i da se smanji letnji odmor kako bi studenti mogli da završe visoko školovanje za tri godine. Na taj način dobićemo stručnjaka s visokim obrazovanjem koji ima 22 ili 23 godine.

Mislim da treba da govorimo i o perspektivi svršenih učenika srednjih škola, jer slaba perspektiva jedan je od razloga što učenici srednjih škola neće da se zaposle, nego idu u

visoke škole. Mi malo pažnje polažemo daljem napredovanju učenika koji su završili srednju školu i zaposlili se. Mi imamo majstorske škole za kvalifikovane radnike, na visokim školama imamo postdiplomske studije, ali za srednje škole nemamo nešto slično, tako da je perspektiva jednog srednjotehničara vrlo slaba. To što je srednjotehničar, a nije inženjer, ogleda se i u njegovim materijalnim primanjima i na njegove mogućnosti zapošljavanja. Svršeni studenti visokih škola, međutim, dobijaju zaposlenja koja ne odgovaraju njihovom nivou. Oni bi trebalo da obavljaju komplikovanije poslove, da bi oslobodili mesta za učenike srednjih škola.

Predsednik Nikola Sekulić:

Riječ ima poslanik Dušan Mitević.

Dušan Mitević (Izborna jedinica Priština):

Drugarice i drugovi poslanici, želim da istaknem, a o tome je već rečeno u ekspozeeu druga Janeza Vipotnika, da je drugi stupanj školovanja višestruko zaostao za razvojem našeg društva i za razvojem naših potreba. Zaostaje u odnosu na razvoj privrede, a zaostaje i za razvojem visokih škola, fakulteta — trećeg stupnja. Na kraju, zaostaje, a to treba još više isticati, s obzirom na priliv omladine u našem društvu i na potrebe da se znatno veći broj mladih ljudi obrazuje na drugom stupnju.

Ja sam lično vrlo zabrinut zbog situacije u kojoj se nalazi omladina u pogledu daljeg školovanja na drugom stupnju. Niz naših škola danas radi sa trećom smenom što je posledica povećanja broja omladine koja se školuje i nedostatka materijalnih sredstava.

Prosvetno-kulturno veće mora mnogo više da se pozabavi time kako da se postavi obrazovni proces omladine i da se, u isto vreme, stvore uslovi da mladi ljudi stupaju u radni odnos. Pri tom, znatno više pažnje morali bismo posvetiti radnom odnosu i procesu rada u okviru redovnog školovanja omladine.

U narednom periodu Prosvetno-kulturno veće trebalo bi takođe da raspravlja i o sadržini rada škola drugog stupnja. Stvar nije samo u tome da se nađe najcelishodnije rešenje razvoja sistema drugog stupnja. Mi imamo probleme u idejnom i sadržinskom smislu, u izvođenju nastave na drugom stupnju, probleme idejnog nivoa, kvaliteta nastave. Hoću da ukažem na neke probleme koje često zaboravljamo. Danas se u škole drugog stupnja upisuje generacija 1949 i 1950. godine. To su deca rođena u socijalizmu. Međutim, u nastavnim programima škola ima vrlo mnogo starog i pored toga što se često govori da je reforma škole u nas odmakla. Ima mnogo starog u interpretiranju nastavnih programa i uvođenje nastave zavisi od subjektivnih sposobnosti nastavnika, njegovih političkih i idejnih odlika. Osećam se dužnim da pre-

nesem i sugestije koje imaju sami učenici da je naša nastava u mnogim školama, posebno opšteobrazovnim, opterećena istoricizmom, a može se reći i netačnim, nenaučnim i neistinitim interpretacijama. Ovo pitanje zaslužuje daleko širu analizu. U ostalom, i neki drugovi poslanci govorili su u tom smislu.

U školama se često raspravlja o odnosu između učenika i između profesora i učenika. Uvođenjem društvenog upravljanja u školama bitno se izmenio odnos između njih. Nestali su, da tako kažem, tradicionalni nesporazumi i tretiranje učenika ne kao subjekta nego kao objekta vaspitanja. To je jedan od pozitivnih rezultata razvoja društvenog upravljanja u školama. I baš zbog toga, postalo je neophodno da se izvrši detaljnija analiza dosadašnjih rezultata razvoja društvenog upravljanja u školama. U toj analizi treba da se istaknu novi zadaci u pogledu daljeg razvoja društvenog upravljanja utoliko pre što imam utisak da se priličan broj nastavnika ne snalazi u potpunosti ne samo u pomaganju učenika da razvijaju vanškolske aktivnosti i u većoj saradnji sa učenicima, nego se ne snalazi u novoj situaciji, kada su učenici u vrlo velikom obimu preuzeli i zadatke upravljanja u školama.

Takođe, ima izvestan broj ljudi u školstvu koji društveno upravljanje u školama shvataju, zbog njegovih objektivnih teškoća i nekih nedostataka, kao eksperiment koji treba da doprinese samo vaspitanju učenika a ne, u stvari, kao proces i zakonitost razvoja našeg školstva i kao nešto bez čega se ne može zamisliti savremena škola u našoj zemlji.

Veliki broj problema koje imamo u drugom stupnju školstva proizilaze zbog njegovog dosta anarhičnog razvoja u proteklom godinama. Mi smo imali pozitivan razvoj u tom smislu što smo istakli da komunalni sistem i potrebe industrije, lokalne potrebe naših građana treba da određuju razvoj škola drugog stupnja. I uza sve pozitivne strane ovog procesa — imamo znatno veći broj škola, znatno veći broj upisanih učenika — imamo i mnogo negativnog. Vi se sećate koliko je škola neopravdano ukinuto u trenutku kada se finansiranje škola svalilo na komune. Mi smo u Savezu omladine imali prilike da se ubeđujemo s pojedinim drugovima iz komuna oko toga, da su, na primer, ovom društvu potrebne i muzičke, a ne samo gimnazijske i srednjotehničke škole. Mi danas imamo priličnu disproporciju u vrstama škola i mladi ljudi nemaju dovoljno mogućnosti da vrše izbor škole.

Ovakav razvoj drugog stupnja doveo je i do afirmacije nekih uskih lokalnih interesa koji su u opštedruštvenom smislu negativni. Mladi ljudi su s negodovanjem prihvatili odluke nekih komuna da se u škole na njihovoj teritoriji upisuju, pre svega, učenici iz tih komuna, pa tek onda drugi učenici. Time je dovedeno u pitanje školovanje velikog broja mladih ljudi, po-

gotovu učenika iz nerazvijenijih komuna, komuna koje inače nemaju sredstava da drže škole. Zbog toga se događa da se veliki broj mladih ljudi upisuje u škole koje uopšte nisu imali nameru da studiraju. Tu se uglavnom radi o mladim ljudima sa sela, među kojima ima vrlo talentovanih i vrlo sposobnih. U školama učenika u privredi su uglavnom deca sa sela, zato što se gradska deca, deca naše inteligencije i radničke klase, upisuju u škole koje imaju bolji položaj, a to su gimnazije, akademije i neke druge srednje stručne škole. Ton ovakvoj društvenoj praksi dale su prvenstveno centralne komune gde se učenici iz drugih komuna primaju ako ima mesta, a po pravilu takvih mesta nema. Štaviše, u pojedinim školama, prilikom prijemnih ispita, pravljenе su pedagoške i političke greške. Kriterijum za prijem u škole bio je stroži prema učenicima koji su došli sa strane, pa su ih na taj način odbijali od daljeg školovanja.

Meni se čini da bismo morali posebno da razmotrimo, u sklopu Sedmogodišnjeg plana, kako da se obezbedi što veći procenat mladih ljudi u školama drugog stupnja. Jer, mnogi problemi o kojima se govori — vaspitna zapuštenost, omladinska delikvencija i drugi — proizilaze iz toga što jedan broj mladih ljudi ne može da nađe svoju perspektivu i umesto da mu drugi stupanj školovanja bude mehanizam za afirmaciju i osposobljavanje, postaje mu u stvari prepreka.

Predsednik Nikola Sekulić:

Riječ ima poslanik Vlasta Ruvola-Zvanić.

Vlasta Ruvola-Zvanić (Izborna jedinica Slavonska Požega):

Ja mislim da je vrijeme, pogotovu što je donošenje Sedmogodišnjeg plana na pragu, da sprovedemo detaljnu anketu u privrednim organizacijama, da same kažu kakva je perspektiva njihovog razvoja i kakve su potrebe za kadrovima. Nedavno smo imali sastanak Saveza zajednica ekonomskih škola. Na ovom sastanku je izneseno da su pojedine ekonomske škole sklapale ugovore sa privrednim organizacijama, recimo, da će im odškolovati trideset i nekoliko statističara ili knjigovođa i drugih stručnjaka. Međutim, kada su učenici završili školovanje, neke privredne organizacije su odbile da ih zaposle s motivacijom da su zakasnili, jer su ih navodno, čekali četiri godine. Sada, pošto ne rade ono što su učili, treba da se prekvalifikuju, a to, naravno, zajednicu nepotrebno košta novca.

Mislim da bi trebalo ići na verifikaciju stručnih škola, jer se privredne organizacije tuže da pojedine stručne škole ne daju dovoljno kvalitetan kadar za potrebe moderne privrede. Vi se svi sećate, prije desetak godina Rezolucije o stručnom školstvu. Poslije toga otvaran

je veliki broj srednjih stručnih škola — ekonomskih, administrativnih i drugih, negdje i učiteljskih, jer su od stručnih škola najjeftinije, tako da danas u Jugoslaviji, prema posljednjim statistikama, ima oko 170 ekonomskih škola. Zbog toga, dešava se da u pojedinim školama, i to ne samo ekonomskim, stručnim radom rukovodi nedovoljno stručni kadar. Naravno, takav nastavnik ne može dati dobrog stručnjaka. Imamo pojedinih učenika kojima na poleđini svjedodžbe piše da važi bez ocjene, recimo, nekog vrlo važnog stručnog predmeta. Kakav onda može biti taj stručnjak kada ima svjedodžbu bez ocjene, recimo, iz knjigovodstva ili ekonomike poduzeća. Mislim da bi trebalo propisati neke normative po kojima škola može postojati samo ako ima opremljenu zgradu, nastavnike i ostale uslove. Pojedine komune zasićene su određenim kadrovima te zatvaraju neke vrste škola, da bi otvorile nove, koje će opet kroz četiri do pet godina zatvoriti. Znači, opet će se bacati novac. Možda bi rešenje moglo da se nađe u centralizaciji stručnih škola kao što postoje centralne škole za učenike u privredi. Onda bi nekim propisima trebalo da se odredi sufinansiranje komuna, da troškovi održavanja škole ne bi pali samo na teret komune na čijoj se teritoriji nalazi. Tada se ne bi događalo da komune ukidaju škole ili da primaju samo učenike sa svog područja.

Na osnovi nekih analiza može da se zapazi da mladi ljudi koji su završili školovanje na drugom stupnju teško nalaze posao, često zato što na tim mjestima sjede ljudi koji su penzionisani a tu su došli putem veza, a ne zato što su stručnjaci. Oni prelaze iz poduzeća gde su penzionisani u drugo poduzeće gdje rade honorarno. Isto tako, na mjestima gdje bi trebalo da radi kadar sa završenom školom drugog stupnja sjedi možda neki čovjek bez stručne spremne, ali je praktičar i nema potrebne širine. On je bio dobar dok je poduzeće bilo zanatskog karaktera, ali kada je postalo industrijsko poduzeće, on je postao kočnica razvitka. Međutim, neće da se makne s tog mjesta jer ima praksu, ali nema potrebnu širinu obrazovanja.

Osim toga, uvriježila se praksa, baš zbog toga što je u poslijeratnom periodu bilo vrlo malo visokokvalificiranih stručnjaka, da je srednje-obrazovan kadar dobijao rukovodeća mjesta, pa, analogno tome, i naši omladinci smatraju da moraju odmah biti rukovodioci, direktori ili ne znam što u poduzeću. Oni ne shvataju da je potrebno da jedan skladištar, ili portir, ili blagajnik treba isto tako da bude obrazovan čovjek, jer u daljem sistemu obrazovanja i naš narod će biti obrazovaniji. S tim u vezi, možda bi trebalo donijeti neke propise pa da se ne zatvaraju neke dobro opremljene škole ili otvaraju škole čija je perspektiva možda tri do četiri godine.

Predsednik Nikola Sekulić:

Ima riječ poslanik Nenad Burazer.

Nenad Burazer (Izborna jedinica Aleksinac):

Drugarice i drugovi poslanici, u materijalu je istaknuto jedno vrlo važno pitanje, a to je razvijanje kapaciteta škola drugog stupnja.

Interesantan bi bio odgovor na pitanje: ko je dužan i obavezan da jednoj školi drugog stupnja odredi plan i kaže — ta škola bi trebalo u ovoj, ili u idućim godinama da razvije kapacitet za toliko učenika određenog profila?

Do sada takva praksa nije postojala. To je prepušteno komunama, a komune su se ograničavale na svoje potrebe, tako da je bilo komuna koje su razvijale kapacitete određene škole sa svoga stanovišta, prema svojim potrebama. Slično je bilo i u srezu. Zbog toga smo imali posljednjih godina ogromne teškoće u razvitku kapaciteta tih škola, jer se nije pojavljivao niko treći ko bi zastupao interese šire zajednice, odnosno interese republike. Mislim da bi bilo neophodno da se nekako određenije naglasi uloga republike. U materijalima to nije dovoljno rečeno. Nije čak predviđeno da republika može intervenisati da bi usaglasila potrebe komuna u odnosu na razvitak kapaciteta škola. Jer, komune, iako bi htele, ne mogu da imaju pregled potreba ostalih komuna i srezova. To ne mogu da čine ni srezovi. Znači, treći faktor koji bi zastupao potrebe šire zajednice morala bi da bude republika. Učešće republike u planiranju kapaciteta i potreba šire zajednice povlači za sobom i planiranje finansijskih sredstava za obezbeđenje tih kapaciteta.

Uticao republike je potreban i kada se radi o profilu kadrova. U sadašnjoj situaciji, kada se vrši udruživanje pojedinih privrednih poduzeća, srezovi i komune nemaju pregled potrebnih profila kadrova, što znači da planiranje treba da vrši republika u saradnji sa komorom i da daje zadatak pojedinim školama i prosvetnim službama koje kapacitete da razvijaju i koje profile da obezbeđuju.

Predsednik Nikola Sekulić:

Ima riječ poslanik Vojislav Đurić.

Vojislav Đurić (Izborna jedinica Arandjelovac):

Kao prosvetni radnik želim da iznesem neke probleme i predložim načine za njihovo rešavanje.

Teze koje su iznesene u elaboratu i u uvodnoj reči druga Janeza Vipotnika mogu se samo pozdraviti, jer svi znamo iz sopstvenog iskustva i iskustva koje su imala naša deca, iz biografija velikih ljudi, kakav je značaj perioda života između 14 i 18 godina. Upravo, to je period kada se dovršava psihička konstitucija jedne ličnosti, psihička konstitucija koja se posle

ili usavršava, ili se negativno ispoljava i dolazi u sukob s normama društva i epohe.

Zbog toga je neobično važno imati jasnu koncepciju o ovome stupnju. Mi ne možemo da kažemo da u našim planovima i programima postoji jasna koncepcija. Dakle, pre svega, treba odrediti profil. Ali ko će da bude naručilac profila? Drug Janez Vipotnik je izneo, sasvim sa razlogom, da naručioci treba da budu privredne komore, privredne organizacije, oni kojima su ti kadrovi potrebni. Ali, s obzirom na nedostatke o kojima je takođe bilo govora u uvodnoj reči druga Janeza Vipotnika, pojavljuje se opravdana skepsa: mogu li oni koji imaju takve nedostatke biti pravi naručioci adekvatnih profila?

Ja mislim da se mora tražiti kombinovani postupak, da se moraju angažovati najstručniji ljudi koji te probleme najbolje znaju, s obzirom na potrebe privrede, s obzirom na svetska iskustva i da se pomalo i preporučuju, da ne kažem nameću, profili privredi u vezi s njenim zahtevima.

No, koliko je važno imati jasnu predstavu o profilu, toliko je važno stvoriti jasnu situaciju u kojoj jedan profil može da se obrazuje. Ovde ću da pomenem jednu poraznu činjenicu. Pre nekoliko godina bio sam u prilici da široko upoznam stanje i razne probleme u srednjim školama u Beogradu i ta stvar i danas stoji tako posle nekoliko razgovora koje sam imao sa prosvetnim radnicima. Porazna je činjenica da su nastavni planovi i programi za stručne škole i gimnazije u toj meri prenatrpani da jedno dobro dete, darovito dete treba da radi, po izjavama nastavnika s kojima sam razgovarao, punih 24 sata. To se lako može utvrditi. Ali, ako stvari stoje tako ili približno tako, znači da je loše, da treba da dođu pod udar kritike, pod udar ozbiljnih stručnih diskusija, svestranih, da se menjaju, da se nađe prava mera. Ja, upravo, plediram da odavde pođe inicijativa da se nađe jedna prava mera i to prava mera u jugoslovenskom okviru, jer za ostvarivanje ovog profila potrebno je udruživanje jugoslovenskih snaga. Ni jedna naša republika nema dovoljno sopstvene snage da organizuje izradu kvalitetnih udžbenika, kvalitetnih priručnika kojih nemamo. Mi ne možemo kritikovati nastavnike dok im ne damo potrebna sredstva. Tu smo vrlo malo učinili. Nisu u pitanju finansijska sredstva; tu je u pitanju nedostatak organizacije u jugoslovenskim okvirima. Odavde treba da pođe inicijativa da se ostvari saradnja u svim mogućim smerovima.

Predsednik Nikola Sekulić:

Da li se još neko javlja za riječ (Niko).

Predlažem da donesemo slijedeće zaključke:

Informacija Saveznog sekretarijata za prosvjetu i kulturu, izlaganje saveznog sekretara za prosvjetu i kulturu i diskusija koja se vodila

danas u Vijeću pokazuju da je potrebno da se pojačaju naponi u proučavanju i rješavanju problema obrazovanja na drugom stupnju, kao aktuelnom i prioritetnom problemu u sistemu obrazovanja i odgoja i rješavanja kadrovskih problema privrede i društvenih službi.

Posebno se ukazuje na potrebu šireg razvitka institucija stručnog školstva što zahtijeva sve razvijeniji i viši nivo privrede i društvenih službi i uloga radnih ljudi u razvijanju socijalističke demokratije. To pretpostavlja dalje napore da se institucije stručnog školstva po sadržaju, po broju i vrsti obrazovnih institucija, po oblicima koji omogućavaju stalno usavršavanje i sticanje stručne kvalifikacije najširem broju radnih ljudi kroz školske i vanškolske institucije usklađuju s razvojem privrede i društvenih službi, s našim kulturnim i društvenim potrebama. Takvi zadaci i problemi nameću kolektivima, radničkim savjetima privrednih organizacija, društvenim službama, svim obrazovnim institucijama i organima da ovoj oblasti obrazovanja poklone punu i nužnu brigu u rješavanju problema i otklanjanju nedostataka na koje ukazuje Informacija Saveznog sekretarijata za prosvjetu i kulturu.

Poseban značaj drugog stupnja obrazovanja u čitavom sistemu odgoja i obrazovanja zahtijeva sistematsku analizu vrlo značajnih rezultata u ovoj oblasti obrazovanja, ocjenu stanja i problema koje treba rješavati u narednom periodu, a osobito izgradnjom sistema finansiranja i daljom izgradnjom sistema samoupravljanja.

Zbog toga Prosvjetno-kulturno vijeće obrazuje Komisiju koja će proučiti i pripremiti za pretres Prosvjetno-kulturnom vijeću sva ona pitanja koja smatra da će biti od značaja za unapređenje vaspitno-obrazovnog sistema drugog stupnja u odnosu na društveno-ekonomski razvitak, a posebno u sklopu donošenja Sedmogodišnjeg plana.

Da li se Vijeće slaže sa ovim zaključcima? (Slaže se).

Pošto smo se složili, predlažem da pređemo na izbor članova Komisije.

Ima li kakav prijedlog za izbor članova ove Komisije?

Ima riječ poslanik Stojanka Aralica.

Stojanka Aralica (Izborna jedinica Zagreb IV):

Drugarice i drugovi poslanici, na osnovi člana 24. Odluke o privremenom poslovnom redu Prosvetno-kulturnog vijeća Savezne skupštine, predlažemo da se u Komisiju za proučavanje problema daljnijeg razvoja na drugom stupnju obrazovno-vaspitanog sistema izaberu sljedeći poslanici: za predsjednika: Anton Tribušon; za članove: Milivoje Aleksić, Stojanka Aralica, Anton Golčer, Hasan Hadžiomerović, Dušan Mitević i Vlasta Ruvola-Zvanić. Predlagači: Zdravko Vuković, Mehmed Bejtović, Neda

Andrić, Mihajlo Banjanac, Neđo Parežanin, Nevenka Bajić, Dimitrije Vujović, Mitja Mejak, Dragi Tozija i Stojanka Aralica.

Predsednik Nikola Sekulić:

Da li ima drugih prijedloga? (Nema).

Da li se ko javlja za riječ u vezi sa ovim prijedlogom? (Ne javlja se niko).

Stavljam na glasanje prijedlog za izbor članova Komisije koji je podnijela drugarica Stojanka Aralica u ime deset poslanika. Ko je *za*, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko).

Objavljujem da je Vijeće usvojilo prijedlog za izbor članova Komisije za razmatranje pitanja obrazovanja na drugom stupnju.

Time je ova tačka dnevnog reda iscrpljena.

Prelazimo na treću tačku dnevnog reda: Izbor dva člana Vijeća u Zakonodavno-pravnu komisiju Savezne skupštine.

Prema članu 42. Odluke o privremenom poslovnom redu Savezne skupštine svako vijeće radnih zajednica Savezne skupštine treba da izabere po dva svoja člana koji će učestvovati u radu Zakonodavno-pravne komisije, kao njeni članovi, kada ta Komisija bude razmatrala prijedloge zakona ili drugih akata Savezne skupštine u čijem donošenju učestvuje i odnosno vijeće radne zajednice.

U saglasnosti sa navedenom odredbom, i ovo Vijeće treba da izabere dva svoja člana za članove Zakonodavno-pravne komisije.

Ima li ko prijedlog?

Ima riječ poslanik Mladen Čaldarević.

Mladen Čaldarević (Izborna jedinica Sarajevo — Centar):

Na osnovi člana 24. stav 21. Odluke o privremenom poslovnom redu Prosvetno-kulturnog veća Savezne skupštine, u ime deset poslanika, i to: Esada Mekulji, Zorana Jeftića, Radenka Simića, Radoslava Gluhaića, Miodraga Simića, Ivana Stanića, Ace Šopova, Zdravka Vukovića, Dušana Mitevića i Mladena Čaldarevića podnosim predlog da se u Zakonodavno-pravnu komisiju Savezne skupštine izaberu dva člana Veća, i to: Marinko Gruić i Aleksandar Vitorović.

Predsednik Nikola Sekulić:

Ima li drugih prijedloga? (Nema).

Stavljam na glasanje prijedlog poslanika Mladena Čaldarevića i drugova za izbor dva člana Zakonodavno-pravne komisije. Ko je *za*, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko).

Objavljujem da je Vijeće izabralo za članove Zakonodavno-pravne komisije predložene drugove.

Ovim je dnevni red iscrpen. Zaključujem sjednicu.

(Sednica je zaključena u 13 č 10 min).

SAVEZNO VEĆE

3. SEDNICA

OD 1. NOVEMBRA 1963. GODINE

S A D R Ž A J

Pre dnevnog reda:

1. Usvajanje zapisnika;
2. Saopštenja;
3. Usvajanje dnevnog reda.

Dnevni red:

1. Pretres Predloga zakona o prenošenju poslova iz nadležnosti sreskih organa unutrašnjih poslova na opštinske organe unutrašnjih poslova;
 2. Pretres Predloga zakona o posebnom regulisanju određenih pitanja sudskog postupka u vezi sa zemljotresom u Skoplju;
 3. Pretres Predloga zakona o završnom računu o izvršenju saveznog budžeta za 1962. godinu;
 4. Pretres Predloga zakona o ratifikaciji Ugovora o zabrani eksperimenata sa nuklearnim oružjem u atmosferi, kosmosu i pod vodom;
 5. Pretres Predloga zakona o zabrani održavanja i uspostavljanja ekonomskih odnosa sa Južnoafričkom Republikom;
 6. Pretres Predloga zakona o dopunama Zakona o obrazovanju i upotrebi sredstava republičkih i opštinskih rezervnih fondova za potrebe privrednih organizacija;
 7. Pretres Predloga zakona o prestanku važenja Odluke o uplati doprinosa iz prometa žitarica za unapređenje proizvodnje i prometa žitarica;
 8. Pretres Predloga odluke o izmenama i dopunama Odluke o privremenom regulisanju naknada saveznim poslanicima i funkcionerima koje bira ili imenuje Savezna skupština.
- Govornici: Rista Antunović, Matija Maležić, Dušan Petrović

PREDSEDAVAO
PREDSEDNIK
SERGEJ KRAIGHER

Početak u 17 č 25 min

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Otvaram Treću sednicu Saveznog veća Savezne skupštine. Konstatujem da postoji kvorum i da Veće može punovažno odlučivati.

Zapisnik Druge sednice Veća i zapisnik Zajedničke sednice Saveznog veća i Privrednog veća od 9. septembra ove godine dostavljeni su članovima Veća. Da li ima primedaba na ove zapisnike? (Nema).

Pošto nema primedaba, zapisnici će biti overeni.

Molim da saslušate saopštenja.

Poslanici Mitja Ribičič, Vidoe Smilevski i Dauti Refki obavestili su Veće da su sprečeni da prisustvuju ovoj sednici i molili su da im se odobri odsustvo sa ove sednice. Da li se Veće slaže da se ovim poslanicima odobri odsustvo? (Slaže se).

Predlog dnevnog reda za ovu sednicu dostavljen je članovima Veća. Ima li drugih predloga za dnevni red? (Nema).

Da li Veće usvaja predloženi dnevni red? (Usvaja).

Objavljujem da je dnevni red usvojen, i to:

1. Pretres Predloga zakona o prenošenju poslova iz nadležnosti sreskih organa unutrašnjih poslova na opštinske organe unutrašnjih poslova;
2. Pretres Predloga zakona o posebnom regulisanju određenih pitanja sudskog postupka u vezi sa zemljotresom u Skoplju;
3. Pretres Predloga zakona o završnom računu o izvršenju Saveznog budžeta za 1962. godinu;
4. Pretres Predloga zakona o ratifikaciji Ugovora o zabrani eksperimenata sa nuklearnim oružjem u atmosferi, kosmosu i pod vodom;
5. Pretres Predloga zakona o zabrani održavanja i uspostavljanja ekonomskih odnosa sa Južnoafričkom Republikom;

6. Pretres Predloga zakona o dopunama Zakona o obrazovanju i upotrebi sredstava republičkih i opštinskih rezervnih fondova za potrebe privrednih organizacija;

7. Pretres Predloga zakona o prestanku važenja Odluke o uplati doprinosa iz prometa žitarica za unapređivanje proizvodnje i prometa žitarica;

8. Pretres Predloga Odluke o izmenama i dopunama Odluke o privremenom regulisanju naknada saveznim poslanicima i funkcionerima koje bira ili imenuje Savezna skupština.

Pre prelaska na dnevni red pitam članove Veća da li ko ima da postavi kakvo usmeno pitanje Saveznom izvršnom veću, državnim sekretarima ili saveznim sekretarima. (Nema).

Prelazimo na prvu tačku dnevnog reda: Pretres Predloga zakona o prenošenju poslova iz nadležnosti sreskih organa unutrašnjih poslova na opštinske organe unutrašnjih poslova.

Predstavnik Saveznog izvršnog veća po ovom zakonskom predlogu je Vojin Lukić, savezni sekretar za unutrašnje poslove, a poverenik Slobodan Šakota, pomoćnik saveznog sekretara za unutrašnje poslove.

Otvaram pretres.

Ko se javlja za reč? (Niko).

Pošto se niko ne javlja za reč, stavljam zakonski predlog na glasanje. Ko je *za*, molim da digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Nema). Da li se ko uzdržao od glasanja? (Nije).

Objavljujem da je Veće usvojilo ovaj zakonski predlog.

Prelazimo na drugu tačku dnevnog reda: Pretres Predloga zakona o posebnom regulisanju određenih pitanja sudskog postupka u vezi sa zemljotresom u Skoplju.

Predsednik Saveznog izvršnog veća po ovom zakonskom Predlogu je Arnold Rajh, savezni sekretar za pravosuđe, a poverenik Mihajlo Vražalić, viši savetnik u Saveznom sekretarijatu za pravosuđe.

Otvaram pretres.

Ko se javlja za reč? (Niko).

Stavljam Predlog zakona na glasanje. Ko je *za*, molim da digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Nema). Da li se ko uzdržao od glasanja? (Nije).

Objavljujem da je Veće usvojilo ovaj zakonski predlog.

Prelazimo na treću tačku dnevnog reda: Pretres Predloga zakona o završnom računu o izvršenju Saveznog budžeta za 1962. godinu.

Predstavnik Saveznog izvršnog veća o ovom predlogu je Zoran Polić, savezni sekretar za budžet i organizaciju uprave, a poverenik Anđelka Radulović.

Otvaram pretres.

Ko se javlja za reč? (Niko).

Stavljam zakonski predlog na glasanje. Ko je *za*, molim da digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Nema). Da li se ko uzdržao od glasanja? (Nije).

Objavljujem da je Veće usvojilo ovaj zakonski predlog.

Od predsednika Organizaciono-političkog veća dobio sam obaveštenje da je Organizaciono-političko veće usvojilo u istom tekstu predloge zakona pod tačkama 1, 2. i 3. dnevnog reda.

Prelazimo na četvrtu tačku dnevnog reda: Pretres Predloga zakona o ratifikaciji ugovora o zabrani eksperimenata sa nuklearnim oružjem u atmosferi, kosmosu i pod vodom.

Predstavnik Saveznog izvršnog veća po ovom predlogu je Marko Nikezić, državni podsekretar za inostrane poslove, a poverenik dr Franc Kos, ambasador u Državnom sekretarijatu za inostrane poslove.

Otvaram pretres.

Ko se javlja za reč?

Reč ima poslanik Rista Antunović.

Rista Antunović (Izbrorna jedinica Vranje):

Drugarice i drugovi poslanici, mi danas ovde, u najvišem predstavničkom telu naše zemlje, pristupamo ratifikaciji Moskovskog sporazuma o zabrani eksperimenata nuklearnim oružjem. Naša vlada je već dala svoje mišljenje i ocenu o ovom značajnom aktu i potpisala ga. Predsednik Republike Tito je u govoru na 52. Konferenciji Interpalamentarne unije u Beogradu i u Ujedinjenim nacijama ocenio ovaj sporazum kao značajan međunarodni dokument koji pokazuje da je u međunarodnim odnosima nastupila nova, povoljnija situacija za rešavanje spornih i nerešenih problema. Celokupna jugoslovenska javnost je, kako je već rečeno, sa najvećim zadovoljstvom i odobravanjem prihvatila zaključenje ovog Sporazuma, u uverenju da on zaista otvara još šire perspektive za jačanje snaga mira i progressa u savremenom svetu, da je počela da se stvara solidna osnova za još veće i brže sporazumevanje i mirno rešavanje međunarodnih sporova.

Nemam nameru da detaljnije analiziram sve činioce koji su delovali da dođe do ovog Sporazuma, niti da ocenjujem njegov značaj za dalji razvitak međunarodnih odnosa. Želim samo da ukažem, sasvim kratko i u glavnim potezima, na to koliko ovaj Sporazum potvrđuje praktičnu vrednost i neophodnost politike aktivne i miroljubive koegzistencije.

Za čitav posleratni razvitak međunarodnih odnosa karakterističan je bio hladni rat i težnja da se uz pomoć politike sile rešavaju među-

narodni problemi. Međutim, posleratna praksa je jasno pokazala da se tim putem — putem sile, sukoba, zaoštavanja — ne samo da nisu rešena najvažnija otvorena međunarodna pitanja, već se, naprotiv međunarodna situacija još više komplikovala, a međunarodni odnosi zaoštavali. Još u nedavnoj prošlosti bilo je vrlo opasnih kriza (Kuba i druge), kada je svet bio doveden na ivicu jednog strahovitog rata i kada je već preživljavao ratnu groznicu. U današnjim uslovima, kada je razvoj tehnike dostigao najveći nivo i kada u arsenalu vojnog oružja dominira nuklearno oružje, postalo je jasno da bi novi rat bio katastrofalan i uništavajući za sve države i narode sveta. Progresivne snage u svetu, koje vide da je samo u miru moguće brži svestrani ekonomski, kulturni i politički napredak, stalno su se borile da — u tim složenim hladnoratovskim uslovima u međunarodnim odnosima — nađu puta i načina kako da se očuva mir, kako da se obezbedi mirno rešenje postojećih svetskih problema i ravnopravna saradnja među državama i narodima. Opasnost od novog rata sve je više nametala potrebu traženja ovih puteva, jer se sve više dolazilo do uverenja da rat u ovim uslovima nikako ne može biti sredstvo za rešavanje međunarodnih sporova.

Naša zemlja je uvek bila dosledna u sprovođenju politike mira i stalno je isticala da su mir i progres čovečanstva nerazdvojni, da njihovo jedinstvo treba da bude suština i osnov odnosa savremenog sveta. U današnjim međunarodnim uslovima, kada postoje države sa različitim sistemima i različitim interesima koji se ispoljavaju na razne načine, kada deluju i progresivne i nazadne, konzervativne snage, kada je neravnomerni razvitak i kolonijalni sistem ostavio teške posledice koje zaoštavaju protivrečnosti između država i naroda — u takvim složenim uslovima trajno obezbediti mir nije ni jednostavan ni lak zadatak. Progresivne snage sveta su stoga uvek isticale da, ako hoćemo da obezbedimo mir i progres čovečanstva, umesto politike hladnog rata i politike sile u rešavanju međunarodnih sporova mora da prevlada politika miroljubive aktivne koegzistencije. A ova politika, po našem shvatanju, znači ne samo mirno rešavanje međunarodnih problema, nego aktivnu i svestranu saradnju na ekonomskom, kulturnom i drugim poljima među državama, bez obzira na njihov sistem i punu i svestranu pomoć nerazvijenim zemljama itd.

Procesi u savremenom svetu upravo su pokazali punu opravdanost zahteva miroljubivih snaga sveta za afirmaciju aktivne miroljubive koegzistencije. Već je preovladalo saznanje da bi politika sile u rešavanju međunarodnih problema u ovo nuklearno doba, mogla biti katastrofalna za celo čovečanstvo. Uporedo s tim, snage mira u svetu sve su snažnije, njihovim

zalaganjem stvoreni su povoljniji uslovi za praktično ostvarenje politike miroljubive koegzistencije i očuvanje mira uopšte. O tome govori i niz manifestacija u poslednjem periodu — energičan zahtev svetskog javnog mnjenja da se spor oko Kube reši mirnim putem — konstruktivna aktivnost neangažovanih zemalja u Ujedinjenim nacijama, na konferenciji Komiteta za razoružanje, zahtevi Beogradske konferencije neangažovanih, Konferencija u Adis Abebi i veliki broj drugih sličnih manifestacija na kojima je traženo mirno rešenje spornih međunarodnih pitanja i razvijanje konstruktivne međunarodne saradnje i demokratskih međunarodnih odnosa.

Definitivno je postalo očigledno da je politika aktivne miroljubive koegzistencije jedina alternativa ratu i jedina realna politika u svetu država sa različitim društvenim uređenjima i s nizom drugih protivrečnosti i problema, koji su se naročito mnogo nagomilali u vreme najtežih dana hladnog rata. Jedino politika koja se zasniva na principima miroljubivog rešavanja spornih pitanja i koja se zalaže za razoružanje i na taj način za trajno očuvanje mira — duboko odgovara interesima narodnih masa širom sveta.

Moskovski sporazum i politika sporazumevanja koju odražava, dobili su podršku 109 zemalja i postali najizrazitija manifestacija opšte težnje čovečanstva za mirom i politikom miroljubivog rešavanja spornih pitanja. Ovako plebiscitarna podrška Moskovskom sporazumu, u isto vreme, izražava zahtev ogromne većine čovečanstva da se krene dalje od ovoga — konkretnom razoružanju i uništenju atomskog oružja. Ovako snažna podrška Sporazuma najrečitije potvrđuje ocenu Predsednika Republike Tita koju je izneo u svom poznatom govoru u Ujedinjenim nacijama, da se polarizacija na snage mira i snage rata odvija ubrzanim tempom u korist snaga mira. Razvijajući dalje svoju misao u tom pravcu, drug Tito je istakao da se sama neangažovanost, zasnovana na principu miroljubive koegzistencije, »pretvara u opšti pokret za mir i pronalaženje miroljubivih i konstruktivnih puteva za rešenje raznih problema među narodima«.

Mi stalno ističemo da je Moskovski sporazum samo jedan početni pozitivan korak koji otvara perspektive i otvara mogućnost za rešavanje drugih spornih međunarodnih pitanja. Kada je to naglašeno, imamo uvek na umu svu složenost i protivrečnost međunarodnih problema. Mi ne gajimo iluzije da je došlo vreme kada će se problemi rešavati lako. Naprotiv, znamo da još postoje krupne objektivne i subjektivne teškoće. Upravo zato, dužnost je progresivnih snaga u svetu da te početne pozitivne procese pravilno shvate i punom snagom podrže.

U daljoj afirmaciji miroljubive koegzistencije to je moguće efikasnije ostvariti, jer ona, kako je rekao drug Tito, ne znači samo »odsustvo ratnih opasnosti i rata, već i kraj odnosa zasnovanih na pravu jačega, bilo u političkoj, privrednoj ili kojoj drugoj oblasti ljudskog života«. Miroljubiva koegzistencija, šta više, znači stvaranje uslova da se nesagledive mogućnosti koje pruža razvoj materijalnih snaga i osvajanje izvora energije koriste za dobrobit čitavog čovečanstva.

Drugarice i drugovi, mi pozdravljamo Moskovski sporazum kao dokument koji označava da se u međunarodnim odnosima stvara povoljnija atmosfera za još veću afirmaciju mira, mirnog rešavanja sporova, saradnje i uzajamne pomoći među narodima i državama.

Mislim da izražavam mišljenje svih vas ako izrazim zadovoljstvo što danas ratifikujemo ovakav međunarodni akt koji označava dalju afirmaciju miroljubive koegzistencije, za koju se naša zemlja i drug Tito tako nesebično sa ostalim progresivnim i miroljubivim snagama sveta, zalažu.

Izjavljujem da ću glasati za Zakon o ratifikaciji Moskovskog sporazuma.

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Da li još ko želi reč? (Niko).

Pošto niko ne traži reč, stavljam zakonski predlog na glasanje. Ko je *za*, molim da digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Nema). Da li se ko uzdržao od glasanja? (Niko).

Objavljujem da je Veće usvojilo ovaj zakonski predlog.

Prelazimo na petu tačku dnevnog reda: Pretres Predloga zakona o zabrani održavanja i uspostavljanju ekonomskih odnosa sa Južnoafričkom Republikom.

Predstavnik Saveznog izvršnog veća po ovom zakonskom predlogu je Augustin Papić, državni podsekretar u Saveznom sekretarijatu za spoljnu trgovinu, a poverenici Srboljub Pavić, načelnik pravnog odeljenja u Saveznom sekretarijatu za spoljnu trgovinu i dr Predrag Nikolić, savetnik u Državnom sekretarijatu za inostrane poslove.

Upozoravam poslanike da je Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine, na sednici od 30. oktobra 1963. godine, razmatrala Predlog zakona o zabrani održavanja i uspostavljanju ekonomskih odnosa sa Južnoafričkom Republikom i predložila izvesne izmene o kojima su poslanici obavešteni. Pošto se predstavnik Saveznog izvršnog veća saglasio s tim izmenama, postale su sastavni deo zakonskog predloga.

Otvaram diskusiju.

Ko se javlja za reč? (Niko).

Pošto se niko ne javlja za reč, stavljam zakonski predlog na glasanje. Ko je *za*, molim

da digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Nema). Da li se ko uzdržao od glasanja? (Niko).

Objavljujem da je Veće usvojilo ovaj zakonski predlog.

Prelazimo na šestu tačku dnevnog reda: Pretres Predloga zakona o dopunama Zakona o obrazovanju i upotrebi sredstava republičkih i opštinskih rezervi fondova za potrebe privrednih organizacija.

Predsednik Saveznog izvršnog veća po ovom zakonskom predlogu je Kiro Gligorov, savezni sekretar za finansije, a poverenik Božidar Jovanović, pomoćnik saveznog sekretara za finansije.

Otvaram diskusiju. Ko se javlja za reč? (Niko).

Stavljam zakonski predlog na glasanje. Ko je *za*, molim da digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Nema). Da li se ko uzdržao od glasanja? (Niko).

Objavljujem da je Veće usvojilo ovaj zakonski predlog.

Prelazimo na sedmu tačku dnevnog reda: Pretres Predloga zakona o prestanku važenja Odluke o uplati doprinosa iz prometa žitarica za unapređenje proizvodnje i prometa žitarica.

Predstavnik Saveznog izvršnog veća po ovom zakonskom predlogu je Dragutin Kosovac, savezni sekretar za trgovinu, a poverenik dr Dušan Dejanović, viši savetnik u Saveznom sekretarijatu za trgovinu.

Otvaram diskusiju. Ko se javlja za reč? (Niko).

Stavljam zakonski predlog na glasanje. Ko je *za*, molim da digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Nema). Da li se ko uzdržao od glasanja? (Niko).

Objavljujem da je Veće usvojilo ovaj zakonski predlog.

Prelazimo na osmu tačku dnevnog reda: Pretres Predloga odluke o izmenama i dopunama Odluke o privremenom regulisanju naknade saveznim poslanicima i funkcionerima koje bira i imenuje Savezna skupština.

Otvaram pretres. Ko se javlja za reč?

Dajem reč predstavniku Administrativne komisije.

Matija Maležič (SR Slovenija):

Drugarice i drugovi, Administrativna komisija Saveznog veća smatra da u Predlogu odluke o izmenama i dopunama Odluke o privremenom regulisanju naknade saveznim poslanicima i funkcionerima koje bira ili imenuje Savezna skupština treba dodati, u tački 6. Odluke, novi stav 2.

Dodavanjem novog stava u tački 6. Administrativna komisija imala je u vidu to da se

pomenutim funkcionerima obezbede od strane zajednice takvi reprezentativni stanovi kakve zahteva funkcija koju oni vrše.

1. Administrativna komisija takođe smatra da iz tačke 5. treba izostaviti potpredsednika Savezne skupštine koji je u isto vreme i predsednik Saveznog veća da se ne bi pravila razlika sa ostalim potpredsednicima Skupštine, koji su navedeni u tački 7. Odluke. Davanje prava navedenim funkcionerima da koriste stanove u društvenoj svojini bez naknade bilo bi, u isto vreme, i kompenzacija za reprezentaciju koja je ranijom Odlukom predviđena. Time se stvara mogućnost da se u svim saveznim organima ukine reprezentacija uopšte. Raniji stav odluke gde se govori o reprezentaciji i stav Odluke koji je omogućavao Administrativnoj komisiji da može odrediti reprezentaciju za neke funkcionere, brišu se.

2. Izmenom, na kraju stava 1. tačke 7. Odluke, išlo se za tim da se Administrativnoj komisiji omogući elastičnija primena davanja funkcionalnog dodatka. Naime, za funkcionere iz tačke 6. Odluke i dalje bi ostali funkcionalni dodaci od 50.000 dinara, dok bi funkcioneri iz tačke 7, po predlogu ove Odluke, dobijali funkcionalni dodatak od 30.000 odnosno 40.000 dinara mesečno.

Administrativna komisija smatra da u tački 7. Odluke o privremenom regulisanju naknada saveznim poslanicima i funkcionerima koje bira ili imenuje Savezna skupština treba, posle stava 2, dodati nove stavove 3. i 4.

Ovim dopunama Odluke pruža se mogućnost Administrativnoj komisiji da odredi funkcionalni dodatak od 40.000 dinara mesečno funkcionerima koji su navedeni u novim stavovima 3. i 4. Predloga odluke o izmenama i dopunama stare Odluke, imajući u vidu funkcije na kojima se sada nalaze kao i vodeći računa da se radi o funkcionerima, iz tačke 7. Odluke, koji su u najmanje dva saziva bili na jednoj od navedenih funkcija.

3. Za izmene u stavu 2. tačke 7. Odluke, Administrativna komisija imala je u vidu da se mogu, ukoliko se čvrsto ostane na ranijim kategorijama: 90.000, 100.000, 110.000 i 120.000 dinara, pojaviti izvesni problemi. Prvo, zbog sistema rotacije, na pojedine funkcije mogu i već dolaze mlađi kadrovi čiji su lični dohoci pre toga bili znatno niži. Radi toga, Administrativna komisija je stala na stanovište da bi trebalo izbeći navedene četiri kategorije iz ranije Odluke i da bi lični dohoci izabranih ili biranih funkcionera trebalo da se kreću od najniže poslaničke nagrade — 75.000 dinara, do najviše 130.000 dinara mesečno i funkcionalni dodatak koji je određen za odnosnu funkciju.

4. Izmenom u tački 8. Odluke, Administrativna komisija predlaže da se naknada predsednika Vrhovnog suda, saveznom javnom tužiocu i predsedniku Vrhovnog privrednog suda povise za po 10.000 dinara. Administrativna komisija stala je na ovo stanovište zbog toga što inače jednom broju funkcionera, iz tačke 7. Odluke, lični dohoci mogu biti do 130.000 dinara, a funkcionalni dodatak do 40.000 dinara.

Na kraju, molim da se zbog tehničke greške ispravi poslednji stav tačke 2. ove Odluke. Ovaj stav treba da glasi: »Rešenja koja Administrativna komisija donosi na osnovi ovlašćenja iz prethodnog stava moraju biti u skladu s Pravilnikom koji propisuje Komisija, uz potvrdu Saveznog veća«.

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Čuli ste obrazloženje izvestioca Administrativne komisije Saveznog veća.

Ko se javlja za reč? Ima reč poslanik Dušan Petrović.

Dušan Petrović (SR Srbija):

Ja ću staviti jednu primedbu. Ja, naime, nemam neku konkretnu primedbu na izmene i dopune ove Odluke, niti na naknadnu dopunu. Moja primedba je opšte prirode. Smatram da, kada se daju ovakvi predlozi, treba prikazati kako izgleda osnovni propis da bi se imala jasna slika šta ta izmena i dopuna znači. Moja primedba želim da se shvati tako da ubuduće ne bi trebalo da pravimo ovakve propuste.

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Ko se još javlja za reč? (Niko).

Pošto se niko ne javlja za reč, stavljam na glasanje Predlog odluke o izmenama i dopunama Odluke o privremenom regulisanju naknada saveznim poslanicima i funkcionerima koje bira ili imenuje Savezna skupština. Ko je za, molim da digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržao od glasanja? (Niko).

Objavljujem da je Veće usvojilo Predlog odluke.

Od predsednika Organizaciono-političkog veća dobio sam obaveštenja da je Organizaciono-političko veće usvojilo u istom tekstu predloge zakona pod tačkama 1, 2. i 3. dnevnog reda našeg Veća.

Objavljujem da su ovi zakoni konačno usvojeni u oba Veća.

Ovim je dnevni red iscrpen. Zaključujem sednicu.

(Sednica je zaključena u 17 č 50 min).

PRILOZI

IZVEŠTAJ

ZAKONODAVNO-PRAVNE KOMISIJE O PREDLOGU ZAKONA O PRENOŠENJU POSLOVA IZ NADLEŽNOSTI SRESKIH ORGANA UPRAVE NADLEŽNIH ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE NA OPŠTINSKE ORGANE UPRAVE NADLEŽNE ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE

SAVEZNA SKUPŠTINA
Zakonodavno-pravna komisija
AS br. 26/1
30. X 1963. godine
Beograd

SAVEZNOM VEĆU SAVEZNE SKUPŠTINE

Beograd

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine na svojoj sednici od 30. oktobra 1963. godine razmatrala je Predlog zakona o prenošenju poslova iz nadležnosti sreskih organa uprave nadležnih za unutrašnje poslove na opštinske organe uprave nadležne za unutrašnje poslove, koji je Skupštini podnelo Savezno izvršno veće.

Pošto je razmatrala predlog ovog zakona, Komisija izveštava Veće da je isti usvojila bez ikakvih izmena.

Međutim, prilikom razmatranja člana 6. predloga ovog zakona stavljena je primedba da bi bilo nužno da se ubuduće u svim slučajevima kada se radi o prenošenju poslova istovremeno obezbede i potrebna sredstva za rad organa u čiju se nadležnost ti poslovi prenose.

Za izvestioca određen je poslanik Liljana Maneva.

Predsednik
Jovo Ugrčić s. r.

Članovi:

Liljana Maneva s. r., Dragutin Stanković s. r., Borislav Stančić s. r., Đorđije Peruničić s. r.

IZVEŠTAJ

ZAKONODAVNO-PRAVNE KOMISIJE O PREDLOGU ZAKONA O POSEBNOM REGULISANJU ODREĐENIH PITANJA SUDSKOG POSTUPKA U VEZI SA ZEMLJOTRESOM U SKOPLJU

SAVEZNA SKUPŠTINA
Zakonodavno-pravna komisija
AS br. 29/1
30. X 1963. godine
Beograd

SAVEZNOM VEĆU SAVEZNE SKUPŠTINE

Beograd

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine na svojoj sednici od 30. oktobra 1963. godine razmatrala je Predlog zakona o posebnom regulisanju određenih pitanja sudskog postupka u vezi sa zemljotresom u Skoplju, koji je Skupštini podnelo Savezno izvršno veće.

Pošto je razmotrila predlog ovog zakona, Komisija izveštava Veće da na isti nema nikakvih primedaba.

Za izvestioca određen je poslanik Liljana Maneva.

Predsednik
Jovo Ugrčić s. r.

Članovi:

Liljana Maneva s. r., Dragutin Stanković s. r., Borislav Stančić s. r., Đorđije Peruničić s. r.

IZVEŠTAJ

ZAKONODAVNO-PRAVNE KOMISIJE O PREDLOGU ZAKONA O ZAVRŠNOM RAČUNU O IZVRŠENJU SAVEZNOG BUDŽETA ZA 1962. GODINU

SAVEZNA SKUPŠTINA
Zakonodavno-pravna komisija
AS br. 32/1
30. X 1963. godine
Beograd

SAVEZNOM VEĆU SAVEZNE SKUPŠTINE

Beograd

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine na svojoj sednici od 30. oktobra 1963. godine razmatrala je Predlog zakona o završnom računu o izvršenju Saveznog budžeta za 1962. godinu, koji je Skupštini podnelo Savezno izvršno veće.

Pošto je razmotrila predlog ovog zakona, Komisija izveštava Veće da na isti nema nikakvih primedaba.

Za izvestioca određen je poslanik Liljana Maneva.

Predsednik
Jovo Ugrčić s. r.

Članovi:

Liljana Maneva s. r., Dragutin Stanković s. r., Borislav Stančić s. r., Đorđije Peruničić s. r.

IZVEŠTAJ

ZAKONODAVNO-PRAVNE KOMISIJE O PREDLOGU ZAKONA O RATIFIKACIJI UGOVORA O ZABRANI EKSPERIMENATA SA NUKLEARNIM ORUŽJEM U ATMOSFERI, KOSMOSU I POD VODOM

SAVEZNA SKUPŠTINA
Zakonodavno-pravna komisija
AS br. 28/1
30. X 1963. godine
Beograd

SAVEZNOM VEĆU SAVEZNE SKUPŠTINE

Beograd

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine na svojoj sednici od 30. oktobra 1963. godine razmatrala je Predlog zakona o ratifikaciji Ugovora o zabrani eksperimenata sa nuklearnim oružjem u atmosferi, kosmosu i pod vodom, koji je Skupštini podnelo Savezno izvršno veće.

Pošto je razmotrila predlog ovog zakona, Komisija izveštava Veće da na istu nema nikakvih primedaba.

Za izvestioca određen je poslanik Liljana Maneva.

Predsednik
Jovo Ugrčić s. r.

Članovi:

Liljana Maneva s. r., Dragutin Stanković s. r., Borislav Stančić s. r., Đorđije Peruničić s. r.

I Z V E Š T A J**ZAKONODAVNO-PRAVNE KOMISIJE O PREDLOGU ZAKONA O ZABRANI ODRŽAVANJA I USPOSTAVLJANJA EKONOMSKIH ODNOSA SA JUŽNOAFRIČKOM REPUBLIKOM**

SAVEZNA SKUPŠTINA
Zakonodavno-pravna komisija
AS br. 31/1
30. X 1963. godine
Beograd

SAVEZNOM VEĆU SAVEZNE SKUPŠTINE

Beograd

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine na svojoj sednici od 30. oktobra 1963. godine razmatrala je Predlog zakona o zabrani održavanja i uspostavljanja ekonomskih odnosa sa Južnoafričkom Republikom, koji je Skupštini podnelo Savezno izvršno veće.

Pošto je razmotrila predlog ovog zakona Komisija predlaže Veću da se u pogledu redakcijske obrade u predlogu izvrše sledeće izmene:

1) U članu 2. stav 1. menja se i glasi:

»Zabranjuje se da prevozna sredstva Južnoafričke Republike koriste jugoslovenske luke, pristaništa i aerodrome«.

2) U članu 4. tačka 3. menja se i glasi:

»ako dozvoli da prevozna sredstva Južnoafričke Republike koriste jugoslovenske luke, pristaništa i aerodrome« (član 2. stav 1).

Sa predloženim izmenama saglasio se predstavnik Saveznog izvršnog veća.

Za izvestioca određen je poslanik Liljana Maneva.

Predsednik
Jovo Ugrčić s. r.

Članovi:

Liljana Maneva s. r., Dragutin Stanković s. r., Borislav Stančić s. r., Đordije Peruničić s. r.

I Z V E Š T A J**ZAKONODAVNO-PRAVNE KOMISIJE O PREDLOGU ZAKONA O DOPUNAMA ZAKONA O OBRAZOVANJU I UPOTREBI SREDSTAVA REPUBLIČKIH I OPŠTINSKIH REZERVNIH FONDOVA ZA POTREBE PRIVREDNIH ORGANIZACIJA**

SAVEZNA SKUPŠTINA
Zakonodavno-pravna komisija
AS br. 17/1
30. X 1963. godine
Beograd

SAVEZNOM VEĆU SAVEZNE SKUPŠTINE

Beograd

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine na svojoj sednici od 30. oktobra 1963. godine raz-

matrala je Predlog zakona o dopunama Zakona o obrazovanju i upotrebi sredstava republičkih i opštinskih rezervnih fondova za potrebe privrednih organizacija, koji je Skupštini podnelo Savezno izvršno veće.

Pošto je razmotrila predlog ovog zakona, Komisija izveštava Veće da na isti nema nikakvih primedaba.

Za izvestioca određen je poslanik Liljana Maneva.

Predsednik
Jovo Ugrčić s. r.

Članovi:

Liljana Maneva s. r., Dragutin Stanković s. r., Borislav Stančić s. r., Đordije Peruničić s. r., Dragutin Bošković s. r., Vojin Morača s. r.

I Z V E Š T A J**ZAKONODAVNO-PRAVNE KOMISIJE O PREDLOGU ZAKONA O PRESTANKU VAŽENJA ODLUKE O UPLATI DOPRINOSA IZ PROMETA ŽITARICA ZA UNAPREĐIVANJE PROIZVODNJE I PROMETA ŽITARICA**

SAVEZNA SKUPŠTINA
Zakonodavno-pravna komisija
AS br. 27/1
30. X 1963. godine
Beograd

SAVEZNOM VEĆU SAVEZNE SKUPŠTINE

Beograd

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine na svojoj sednici od 30. oktobra 1963. godine, razmatrala je Predlog zakona o prestanku važenja Odluke o uplati doprinosa iz prometa žitarica, koji je Skupštini podnelo Savezno izvršno veće.

Pošto je razmotrila predlog ovog zakona, Komisija izveštava Veće da na isti nema nikakvih primedaba.

Za izvestioca određen je poslanik Liljana Maneva.

Predsednik
Jovo Ugrčić s. r.

Članovi:

Liljana Maneva s. r., Dragutin Stanković s. r., Borislav Stančić s. r., Đordije Peruničić s. r., Dragutin Bošković s. r., Vojin Morača s. r.

ORGANIZACIONO-POLITIČKO VEĆE

2. SEDNICA

OD 1. NOVEMBRA 1963. GODINE

S A D R Ž A J

Pre dnevnog reda:

1. Usvajanje zapisnika;
2. Saopštenja;
3. Usvajanje dnevnog reda.

Dnevni red:

1. Pretres Predloga zakona o prenošenju poslova iz nadležnosti sreskih organa unutrašnjih poslova na opštinske organe unutrašnjih poslova;

Govornici: Enver Krzić, savetnik u Saveznom sekretarijatu za unutrašnje poslove;

2. Pretres Predloga zakona o posebnom regulisanju određenih pitanja sudskog postupka u vezi sa zemljotresom u Skoplju;

3. Pretres Predloga zakona o završnom računu o izvršenju Saveznog budžeta za 1962. godinu;

4. Izbor dva člana Organizaciono-političkog veća u Zakonodavno-pravnu komisiju Savezne skupštine.

Govornici: Slavko Zečević, predlagač;

5. Obrazovanje i izbor komisija i odbora;

Govornici: Boro Dogandžiski, predlagač.

6. Pretres izveštaja Mandatno-imunitetske komisije;

Govornici: Momčilo Cemović, izvestilac.

PRESEDAVAO

PRESEDNIK

KRSTO POPIVODA

Početak u 17 č 20 min

Predsednik Krsto Popivoda:

Otvaram Drugu sednicu Organizaciono-političkog veća Savezne skupštine.

Konstatujem da postoji kvorum i da Veće može punovažno donositi odluke.

Zapisnici Prethodnog sastanka i Prve sednice Veća dostavljeni su svim članovima Veća. Ima li primedaba na zapisnike? (Nema).

Pošto primedaba nema, zapisnici će biti overeni.

Molim da saslušate obaveštenja.

Obaveštavam Veće da ovoj sednici prisustvuju: Vuksan Ljumović, državni podsekretar u Saveznom sekretarijatu za budžet i organizaciju uprave, kao predstavnik Saveznog izvršnog veća, Enver Krzić, savetnik u Saveznom sekretarijatu za unutrašnje poslove, kao poverenik Saveznog izvršnog veća, Aleksandar Đorđević, savetnik Saveznog sekretarijata za pravosuđe, kao poverenik Saveznog izvršnog veća, Anđelko Radunović, savetnik u Saveznom sekretarijatu za budžet i organizaciju uprave, kao poverenik Saveznog izvršnog veća.

Obaveštavam članove Veća da sam od Mandatno-imunitetske komisije Veća dobio izveštaj, u smislu člana 37. Odluke o privremenom poslovnom redu veća. Mandatno-imunitetska ko-

misija predlaže Veću, na osnovi člana 13. Zakona o izboru saveznih poslanika, da se uvaži ostavka na poslanički mandat Arnoldu Rajhu, koji je imenovan za saveznog sekretara za pravosuđe.

Za ovu sednicu, kako ste obavešteni u pozivu, bio je predložen sledeći dnevni red:

1. Pretres predloga Zakona o prenošenju poslova iz nadležnosti sreskih organa unutrašnjih poslova na opštinske organe unutrašnjih poslova;

2. Pretres predloga Zakona o posebnom regulisanju određenih pitanja sudskog postupka u vezi sa zemljotresom u Skoplju;

3. Pretres predloga Zakona o završnom računu o izvršenju Saveznog budžeta za 1962. godinu;

4. Izbor dva člana Organizaciono-političkog veća u Zakonodavno-pravnu komisiju Savezne skupštine;

5. Utvrđivanje orijentacionog programa rada Veća za period od sledećih dva do tri meseca;

6. Obrazovanje i izbor komisija i odbora Veća.

Predlažem da se u ovaj predlog dnevnog reda unesu izmene. Prvo, predlažem da se 5.

tačka dnevnog reda — Utvrđivanje orijentacionog programa rada Veća odloži, pošto će se u toku novembra voditi diskusije o metodu rada i organizaciji Savezne skupštine i, s tim u vezi, o tezama za poslovnik. Posle toga, Veće će biti u mogućnosti da napravi širi i sveobuhvatniji program rada Veća i za nešto duži period.

Napominjem da je i Predsedništvo Savezne skupštine stalo na stanovište da bi bilo bolje da se sačini jedan obimniji program, koji bi obuhvatio sva osnovna pitanja kojima će se Veće baviti do juna meseca. A takvih pitanja ima mnogo. Uostalom, to se moglo videti iz ovih nekoliko pitanja u pogledu orijentacionog programa, koje smo mislili da uzmemo u rad za ovih nekoliko meseci do kraja godine. Ova pitanja, međutim, neće biti pripremljena za razmatranje u Veću u tako kratkom roku. Mislim da će biti korisnije da se svako od ovih pitanja razmatra po pojedinim problemima, pa da se postepeno, kako koja stvar bude sazrela za diskusiju, stavlja na dnevni red Veća. Zato predlažem da se pretres ove tačke odloži za jednu od narednih sednica.

Drugo, predlažem da se kao 6. tačka dnevnog reda stavi pretres izveštaja Mandatno-imunitetske komisije o kojem sam vas obavestio.

Da li ima još kakvih predloga za dnevni red današnje sednice? (Nema).

Konstatujem da je prihvaćen predlog dnevnog reda, sa izmenama koje sam predložio.

Prelazimo na prvu tačku dnevnog reda: Pretres predloga Zakona o prenošenju poslova iz nadležnosti sreskih organa unutrašnjih poslova na opštinske organe unutrašnjih poslova.

Predlog zakona dostavljen je svim članovima Veća. Predstavnik Saveznog izvršnog veća po ovom zakonskom predlogu je Enver Krzić, savetnik Saveznog sekretarijata za unutrašnje poslove.

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine razmatrala je ovaj zakonski predlog i podnela Veću izveštaj koji je dostavljen svim članovima Veća.

Otvaram pretres o ovom zakonskom predlogu.

Da li poverenik Saveznog izvršnog veća drug Enver Krzić ima nešto usmeno da kaže u vezi sa ovim zakonskim predlogom.

Enver Krzić, savetnik u Saveznom sekretarijatu za unutrašnje poslove:

Drugarice i drugovi poslanici, jedno od osnovnih ustavnih načela da je opština osnovna društveno-politička zajednica izraženo je i u članu 101. Ustava SFRJ. Ovim članom Ustava predviđa se da opštinski organi obezbeđuju izvršenje svih zakona i neposredno ih izvršavaju, ako njihovo izvršenje Ustavom ili zakonom nije stavljeno u nadležnost sreskih, republičkih ili saveznih organa.

Sprovođeci u život navedeno ustavno načelo. Ustavni zakon o sprovođenju Ustava u članu 12. određuje prvostepenu nadležnost opštinskih organa u rešavanju pojedinačnih upravnih stvari, za koje je po saveznim propisima bila predviđena prvostepena nadležnost sreskih narodnih odbora i njihovih organa. Rešavanje pojedinačnih upravnih stvari, koje je po dosadašnjim saveznim propisima bilo u nadležnosti sreskih organa unutrašnjih poslova, član 12. predviđa da se, u skladu sa ustavnim načelima i imajući u vidu izvesnu specifičnost unutrašnjih poslova, posebnim saveznim propisima odredbi koji pojedinačni upravni poslovi ostaju za rešavanje i dalje u nadležnosti sreskih organa unutrašnjih poslova.

Zakonom o prenošenju poslova iz nadležnosti sreskih organa unutrašnjih poslova na opštinske organe unutrašnjih poslova određena je opšta prezumtivna nadležnost opštinskih organa uprave nadležnih za unutrašnje poslove u rešavanju u pojedinačnim upravnim stvarima o kojima je, prema dosadašnjim saveznim propisima rešavao, sa nekim izuzecima, sreski organ uprave nadležan za unutrašnje poslove.

Kao što se iz predloga vidi, u nadležnost sreskih organa uprave za unutrašnje poslove zadržani su poslovi kontrole putničkog saobraćaja preko granice i kontrole boravka stranaca u Jugoslaviji. Dakle, poslovi iz isključive nadležnosti federacije. Zatim, upravni poslovi iz Zakona o izvršenju krivičnih sankcija čije izvršenje još za izvesno treba zadržati u nadležnosti sreskih organa radi što jedinstvenije politike izvršenja kazni, kao i neki drugi poslovi koji su po svojoj prirodi takvi da se ne mogu vršiti u opštini.

U predlogu zakona rešavanje pojedinačnih upravnih stvari i vršenje upravnih radnji u drugim upravnim poslovima u svim drugim propisima iz oblasti unutrašnjih poslova i iz drugih oblasti, kojima se određuje nadležnost sreskog organa uprave za unutrašnje poslove, prenosi se u prvostepenu nadležnost opštinskog organa uprave za unutrašnje poslove.

Zadržavajući prvostepenu nadležnost u sreskim organima uprave za rešavanje upravnih stvari koje su navedene u čl. 2. i 3. Predloga zakona, imalo se u vidu i to da organi unutrašnjih poslova u opštinama (član 49. Zakona o organima unutrašnjih poslova), još nisu dovoljno osposobljeni da rešavaju u ovim stvarima. Međutim, u toku ove godine razmatraće se donošenje novog zakona o organima unutrašnjih poslova. U Prednacrtu ovog zakona predviđa se formiranje opštinskog organa unutrašnjih poslova sa svim službama. Ukoliko ovo stanovište bude usvojeno i ozakonjeno, prestaće da postoje razlozi kojima se rukovodilo u ovom predlogu, pošto će biti formiran kompletan organ unutrašnjih poslova u opštini, sposoban da obavlja sve upravne poslove u komuni,

Treba naglasiti da zadržavanje rešavanja pojedinih upravnih stvari u nadležnosti sreskih organa neće otežati ostvarivanje prava građana i radnih organizacija, pošto će svoje zahteve odnosno podneske za donošenje pojedinačnih rešenja moći podnositi preko opštinskih organa.

Predlog zakona predviđa da sreski organi uprave nadležni za unutrašnje poslove rešavaju i u drugom stepenu o svim pojedinačnim upravnim stvarima u kojima je u prvom stepenu rešavao opštinski organ uprave nadležan za unutrašnje poslove. Prema sadašnjim propisima, drugostepeni organ bio je republički sekretarijat za unutrašnje poslove.

Predlogom zakona dat je razuman rok u kojem republike i opštine mogu blagovremeno da organizuju službe u opštinama za obavljanje upravnih poslova koji se ovim zakonom prenose na opštinske organe.

Da ne bi došlo do zastoja i odugovlačenja postupka, u članu 6. određeno je da sreski organi unutrašnjih poslova dovrše upravni postupak koji su započeli pre stupanja na snagu, odnosno pre početka primene ovog zakona.

Napominje se da je u članu 4. dato ovlašćenje republici u kojoj ne postoje srezovi, na primer, SR Crna Gora, da u skladu s načelima ovog zakona, svojim zakonom odredi koje će pojedinačne upravne stvari zadržati u svojoj nadležnosti, odnosno za koje se stvari nadležnost prenosi na opštinski organ uprave nadležan za unutrašnje poslove.

Predsednik Krsto Popivoda:

Podsećam članove Veća da se, prema članu 43. Odluke o privremenom poslovnom redu Veća, pretres zakonskog predloga na sednici Veća sastoji od opšteg pretresa i pretresa teksta predloga.

Ko se javlja za reč u opštem pretresu? (Niko).

Pošto se niko ne javlja, prelazimo na pretres teksta zakonskog predloga.

Ko se javlja za reč? (Niko).

Pošto se ne javlja niko, stavljam predlog zakona na glasanje. Ko je *za*, molim da digne ruku. (Svi dižu ruku). Ko je *protiv*? (Niko). Da li se neko uzdržao od glasanja? (Niko).

Konstatujem da je zakonski predlog usvojen.

Prelazimo na drugu tačku dnevnog reda: Pretres Predloga zakona o posebnom regulisanju određenih pitanja sudskog postupka u vezi sa zemljotresom u Skoplju.

Predlog zakona dostavljen je svim članovima Veća. Predstavnik Saveznog izvršnog veća po ovom predlogu zakona je Arnold Raih, savezni sekretar za pravosuđe, a poverenik je Aleksandar Đorđević, savetnik u Saveznom sekretarijatu za pravosuđe.

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine podnela je Veću izveštaj o pretresu ovog zakonskog predloga. Izveštaj je dostavljen svim članovima Veća.

Otvaram pretres o zakonskom predlogu.

Da li predstavnik Saveznog izvršnog veća želi da uzme reč da bi obrazložio predlog zakona? (Ne želi).

Pošto ne želi, prelazimo na opšti pretres. Da li se neko javlja za reč? (Niko).

Pošto se niko ne javlja, prelazimo na pretres zakonskog predloga u pojedinostima.

Da li neko želi reč? (Niko).

Pošto se niko ne javlja, stavljam predlog zakona na glasanje. Ko je *za*, molim da digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Nema). Da li se neko uzdržao od glasanja? (Niko).

Konstatujem da je predlog zakona jednoglasno prihvaćen.

Prelazimo na treću tačku dnevnog reda: Pretres Predloga zakona o završnom računu o izvršenju Saveznog budžeta za 1962. godinu.

Ovaj predlog dostavljen je svim članovima Veća. Predstavnik Saveznog izvršnog veća po ovom zakonskom predlogu je drug Vuksan Ljumović, državni podsekretar u Saveznom sekretarijatu za budžet i organizaciju uprave, a poverenik Anđelka Radunović, savetnik u Saveznom sekretarijatu za budžet i organizaciju uprave.

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine podnela je Veću izveštaj o pretresu ovog zakonskog predloga. Izveštaj je dostavljen svim članovima Veća.

Otvaram pretres zakonskog predloga. Da li predstavnik Saveznog izvršnog veća želi usmeno da obrazloži predlog? (Ne želi).

Prelazimo na opšti pretres. Ko se javlja za reč? (Niko).

Pošto se niko ne javlja, prelazimo na pretres teksta zakonskog predloga.

Da li se neko javlja za reč? (Niko).

Pošto se niko ne javlja za reč, stavljam Predlog zakona o završnom računu o izvršenju saveznog budžeta za 1962. godinu na glasanje.

Ko je *za*, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Da li je neko *protiv*? (Nema). Da li se neko uzdržao od glasanja? (Niko).

Konstatujem da je predlog zakona usvojen.

Od Saveznog veća obavešteni smo da su zakonski predlozi iz tač. 1, 2. i 3. dnevnog reda, koje smo sada usvojili, usvojeni i u Saveznom veću u identičnom tekstu. Prema tome, zakoni su usvojeni u oba veća.

Prelazimo na četvrtu tačku dnevnog reda: Izbor dva člana veća u Zakonodavno-pravnu komisiju Savezne skupštine.

Prema članu 42. Odluke o privremenom poslovnom redu Savezne skupštine, svako veće radnih zajednica Skupštine treba da izabere po dva svoja člana koji će kao članovi učestvovati u radu Zakonodavno-pravne komisije kada ta komisija bude razmatrala predloge zakona ili drugih akata Skupštine u čijem donošenju učestvuje odnosno veće radnih zajednica. Saglasno ovoj odredbi, i Organizaciono-političko veće treba da izabere dva poslanika za članove pomenute Komisije.

Ima li ko predlog za izbor? Ima predlog poslanik Slavko Zečević.

Slavko Zečević (Izborna jedinica Kragujevac):

Na osnovi člana 42. Odluke o privremenom poslovnom redu Savezne skupštine i člana 24. stav 2. Odluke o privremenom poslovnom radu Organizaciono-političkog veća Savezne skupštine predlažemo da se za članove Zakonodavno-pravne komisije Savezne skupštine izaberu poslanici Dan Gjanković i Mihajlo Ilić. Predlagači: Vlada Zečević, Mićo Mijušković, Milan Nikolčić, Šefcet Čatović, Josip Trajković, Aurel Krstulović, Milan Jovanović, Sotir Radivojević, Milica Obradović i Slavko Zečević.

Predsednik Krsto Popivoda:

Čuli ste predlog poslanika Slavka Zečevića. Da li ko ima neki drugi predlog? (Nema).

Stavljam predlog na glasanje, ko je za, molim da digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema).

Konstatujem da su poslanici Dan Gjanković i Mihajlo Ilić izabrani za članove Zakonodavno-pravne komisije Savezne skupštine.

Prelazimo na petu tačku dnevnog reda: Obrazovanje i izbor komisija i odbora.

U periodu od prošle do ove sednice Veća ukazala se potreba da se u komisijama Veća razmotre izrada statuta opština i Prednacrt zakona o Ustavnom sudu. Da Veće ne bi sazivali samo radi izbora tih komisija, obrazovane su ad hoc grupe koje su pretresale ova pitanja. Pošto te grupe još nisu završile svoj posao, predlažem da Veće potvrdi izbor ovih grupa kao komisije, odnosno da obrazuje i izabere dve komisije: za pitanja izrade statuta opština i za izradu predloga zakona o Ustavnom sudu. Pored toga, predlažem da Veće obrazuje i Odbor za budžet i budžetski sistem.

Napominjem da nam se, prilikom priprema nekih pitanja za razmatranje u Skupštini, nametnula potreba da se obrazuju ad hoc grupe poslanika za razmatranje statuta opština i za razmatranje prednacrta odredaba za zakon o Ustavnom sudu. Što se tiče ostalih komisija, mislim da je najbolje da prvo donesemo program rada, što ćemo učiniti verovatno polovinom

ovog meseca. Tada ćemo moći bolje da vidimo koje su nam komisije i odbori potrebni i kakve su sve forme rada potrebne. Sada bi trebalo da formiramo komisije koje su kao radne grupe imale već po nekoliko sastanaka. Jedna komisija treba da prati rad na donošenju statuta opština, a druga da pretresa Prednacrt odredaba o zakonu o Ustavnom sudu i da učestvuje u izradi predloga zakona o Ustavnom sudu.

Da li ima neko predlog za članove ovih komisija? Ima reč poslanik Boro Dogandžiski.

Boro Dogandžiski (Izborna jedinica Štip II):

Na osnovi člana 24. stav 2. Odluke o privremenom poslovnom redu Organizaciono-političkog veća Savezne skupštine, predlažemo da se u komisije Veća izaberu sledeći članovi Veća i to:

u Komisiju za pitanja izrade statuta opština: za predsednika: Slavko Zečević; za članove: Mirko Bošković, Momčilo Cemović, Budimir Damjanov, Hazim Eminefendić, Đorđe Gvozdenović, Milka Šeat — Lasić, Krste Markovski, Milan Rajačić, Miladin Šakić, Mirko Žlender;

u Komisiju za pripremu predloga zakona o Ustavnom sudu: za predsednika: Aleksandar Hristov; za članove: Stanoje Arsić, Josip Brčić, Karolj Djetvai, Mihajlo Ilić, Milovan Jovanović, Živko Juzbašić, Vera Krstić, Mirko Mijojlić, Josif Trajković, Joža Vilfan;

u Odbor za budžet i budžetski sistem: za predsenika: Todor Vujasinović; za članove: Momčilo Cemović, Jovan Filoresković, Branišlav Joksović, Danica Jurković, Mato Krpan, Milica Obradović, Abdula Osmani, Milenko Ostojić.

Predlagači: Esad Čengić, Vančo Dubrovski, Milan Kavčić, Topali Elmaz, Ragib Mahmuti, Viobran Stanojević, Desimir Maksimović, Kiril Aleksovski, Nikola Delić, Bora Dogandžiski.

Predsednik Krsto Popivoda:

Čuli ste predloge. Da li neko od poslanika ima neku dopunu ili predlog za izmenu u ovim predlozima? (Nema).

Pošto nema, stavljam predlog na glasanje, u celini, za dve komisije i Odbor. Ko je za, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se neko uzdržao od glasanja? (Niko).

Konstatujem da su izabrane dve komisije i Odbor u sastavu kako je predložio poslanik Boro Dogandžiski.

Prelazimo na šestu tačku dnevnog reda: Pretres izveštaja Mandatno-imunitetske komisije. Molim izvestioca Komisije da pročita izveštaj.

Momčilo Cemović (Izborna jedinica Ivan-grad) (čita):

SAVEZNA SKUPŠTINA
ORGANIZACIONO-POLITIČKO VEĆE
Mandatno-imunitet. komisija
Br. 010/2-431/2
1. XI 1963. godine
Beograd

Mandatno-imunitetska komisija Organizaciono-političkog veća Savezne skupštine, na sednici od 1. novembra 1963. godine, razmotrila je predstavku poslanika Arnolda Rajha, člana Organizaciono-političkog veća Savezne skupštine, u kojoj moli da bude razrešen dužnosti poslanika, jer ga je Savezno veće Savezne skupštine, na sednici od 30. juna 1963. godine, imenovalo za saveznog sekretara za pravosuđe.

Pošto je razmotrila traženje poslanika Arnolda Rajha, Mandatno-imunitetska komisija konstatovala je da, prema članu 13. st. 1. Zakona o izboru saveznih poslanika, funkcioner u saveznom organu koga imenuje Savezna skupština ne može biti u isto vreme i savezni poslanik, pa stoga smatra da je traženje poslanika Arnolda Rajha da bude razrešen od poslaničke dužnosti opravdano.

Na osnovi izloženog Mandatno-imunitetska komisija predlaže Veću da uvaži ostavku poslanika Arnolda Rajha.

Predsednik
Mandatno-imunitetske komisije
Milan Rajačić s. r.

Predsednik Krsto Popivoda:

Čuli ste izveštaj Mandatno-imunitetske komisije.

Da li se ko javlja za reč? (Niko). Pošto se niko ne javlja za reč, da li Veće prihvata izveštaj Mandatno-imunitetske komisije? (Prihvata).

Konstatujem da je izveštaj usvojen.

Ovim je dnevni red današnje sednice iscrpen. Zaključujem sednicu.

(Sednica je zaključena u 15 č 50 min).

PRILOZI

IZVEŠTAJ

ZAKONODAVNO-PRAVNE KOMISIJE O PREDLOGU ZAKONA O PRENOŠENJU POSLOVA IZ NADLEŽNOSTI SRESKIH ORGANA UPRAVE NADLEŽNIH ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE NA OPŠTINSKE ORGANE UPRAVE NADLEŽNE ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE

SAVEZNA SKUPŠTINA

Zakonodavno-pravna komisija

AS br. 26/1

30. X 1963. godine

Beograd

ORGANIZACIONO-POLITIČKOM VEĆU SAVEZNE SKUPŠTINE

Beograd

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine, na svojoj sednici od 30. oktobra 1963. godine, razmatrala je Predlog zakona o prenošenju poslova iz nadležnosti sreskih organa uprave nadležnih za unutrašnje poslove na opštinske organe uprave nadležne za unutrašnje poslove, koji je Skupštini podnelo Savezno izvršno veće.

Pošto je razmotrila predlog ovog zakona, Komisija izveštava Veće da je isti usvojila bez ikakvih izmena.

Međutim, prilikom razmatranja člana 6. predloga ovog zakona stavljena je primedba da bi bilo nužno da se ubuduće u svim slučajevima kada se radi o prenošenju poslova istovremeno obezbede i potrebna sredstva za rad organa u čiju se nadležnost ti poslovi prenose.

Za izvestioca je određen poslanik Liljana Maneva.

Predsednik

Jovo Ugrčić s. r.

Članovi:

Liljana Maneva s. r., Dragutin Stanković s. r., Borislav Stančić s. r., Đorđije Peruničić s. r.

IZVEŠTAJ

ZAKONODAVNO-PRAVNE KOMISIJE O PREDLOGU ZAKONA O POSEBNOJ REGULISANJU ODREĐENIH PITANJA SUDSKOG POSTUPKA U VEZI SA ZEMLJOTRESOM U SKOPJU

SAVEZNA SKUPŠTINA

Zakonodavno-pravna komisija

AS br. 29/1

30. X 1963. godine

Beograd

ORGANIZACIONO-POLITIČKOM VEĆU SAVEZNE SKUPŠTINE

Beograd

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine, na svojoj sednici od 30. oktobra 1963. godine, razma-

trala je Predlog zakona o posebnom regulisanju određenih pitanja sudskog postupka u vezi sa zemljotresom u Skoplju, koji je Skupštini podnelo Savezno izvršno veće.

Pošto je razmotrila predlog ovog zakona, Komisija izveštava Veće da na isti nema nikakvih prime-
daba.

Za izvestioca određen je poslanik Borislav Stančić.

Predsednik

Jovo Ugrčić s. r.

Članovi:

Liljana Maneva s. r., Dragutin Stanković s. r., Borislav Stančić s. r., Đorđije Peruničić s. r.

IZVEŠTAJ

ZAKONODAVNO-PRAVNE KOMISIJE O PREDLOGU ZAKONA O ZAVRŠNOM RAČUNU O IZVRŠENJU SAVEZNOG BUDŽETA ZA 1962. GODINU

SAVEZNA SKUPŠTINA

Zakonodavno-pravna komisija

AS br. 32/1

30. X 1963. godine

Beograd

ORGANIZACIONO-POLITIČKOM VEĆU SAVEZNE SKUPŠTINE

Beograd

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine, na svojoj sednici od 30. oktobra 1963. godine, razmatrala je Predlog zakona o završnom računu o izvršenju Saveznog budžeta za 1962. godinu, koji je Skupštini podnelo Savezno izvršno veće.

Pošto je razmotrila predlog ovog zakona, Komisija izveštava Veće da na isti nema nikakvih prime-
daba.

Za izvestioca je određen poslanik Borislav Stančić.

Predsednik

Jovo Ugrčić s. r.

Članovi:

Liljana Maneva s. r., Dragutin Stanković s. r., Borislav Stančić s. r., Đorđije Peruničić s. r.

SAVEZNO VEĆE I ORGANIZACIONO-POLITIČKO VEĆE

1. ZAJEDNIČKA SEDNICA

OD 1. NOVEMBRA 1963. GODINE

S A D R Ž A J

Pre dnevnog reda:

1. Utvrđivanje dnevnog reda

Dnevni red:

1. Pretres Prednacrtu odredaba zakona o Ustavnom sudu Jugoslavije

Govornici: Blažo Jovanović, predsjednik Ustavnog suda Jugoslavije, Makso Baće (izvestilac Odbora) Ivan Ros, Josip Brnčić, Dragutin Desput, Arnold Rajh, savezni sekretar za pravosuđe, Savo Brković, Stojadin Stošić, Mihajlo Ilić, Vitomir Petrović, sudija Vrhovnog suda Jugoslavije, Aleksandar Hristov, Milovan Jovanović, Krsto Popivoda, predsjednik Organizaciono-političkog veća (zaključci).

PREDSEDAVALI:

KRSTO POPIVODA I
SERGEJ KRAIGHER

Početak u 9 č 5 min

Predsjednik Krsto Popivoda:

Otvaram Prvu zajedničku sjednicu Saveznog vijeća i Organizaciono-političkog vijeća Savezne skupštine.

Prema sporazumu sa predsjednikom Skupštine ovoj zajedničkoj sjednici predsjedavaće neizmenično predsjednici oba vijeća.

Za ovu sjednicu je predložen sljedeći dnevni red:

1. Pretres Prednacrtu odredaba zakona o Ustavnom sudu Jugoslavije.

Ovaj Prednacrt izradila je Komisija koju je imenovalo Savezno izvršno vijeće odmah posle donošenja Ustava. Prednacrt su do sada pretresali Odbor Saveznog vijeća za organizaciono-politička pitanja i jedna Komisija Organizaciono-političkog vijeća.

Na današnjoj sjednici trebalo bi pretresti i utvrditi osnovne principe i dati smernice za izradu Predloga zakona o Ustavnom sudu.

Pošto je riječ o zakonodavnoj materiji koja je u ravnopravnom delokrugu oba vijeća, predsjednik Savezne skupštine sazvaio je zajedničku sjednicu oba vijeća.

Da li ima još neki prijedlog za dnevni red ove sjednice? (Nema) Da li se prihvata predloženi dnevni red? (Prihvata se). Prelazimo na dnevni red.

Predlažem Vijeću da prije nego što počnemo diskusiju saslušamo izvještaj predsjednika Komisije za pripremu Prednacrtu odredaba za zakon o Ustavnom sudu, Blaža Jovanovića.

Ima riječ predsjednik Komisije Blažo Jovanović.

Blažo Jovanović, predsjednik Ustavnog suda Jugoslavije:

Savezno izvršno vijeće, još u toku izrade teksta Ustava, obrazovalo je Komisiju sa zadatkom da pripremi nacrt odredaba za zakon o Ustavnom sudu Jugoslavije, a odmah poslije donošenja Ustava obrazovana je druga, šira Komisija, sa istim zadatkom. Prve teze za Prednacrt zakona o Ustavnom sudu Jugoslavije druga Komisija izradila je u julu ove godine. Teze su u toku avgusta razmatrane na sastancima članova republičkih ustavnih sudova, a u toku septembra na zajedničkom sastanku svih predsjednika republičkih ustavnih sudova i članova Ustavnog suda Jugoslavije. Rezultati dosadašnjeg rada na izradi ovog zakona izloženi su u Prednacrtu odredaba za zakon o Ustavnom sudu Jugoslavije, koji je početkom ovog mjeseca dostavljen Saveznoj skupštini i koji je predmet razmatranja na ovoj sjednici.

Dozvolite mi da, kao predsjednik Komisije za izradu ovog Prednacrtu, iznesem neke osnovne principe na kojima se zasniva Prednacrt kao i neka pitanja koja su u vezi s radom ustavnog sudstva u našoj zemlji.

Prije svega, želim da podvučem da osnov za sva rješenja koja sadrži Prednacrt čine odredbe Ustava Jugoslavije, koji je, i u posebnoj glavi i u nizu drugih odredaba, dovoljno jasno i precizno riješio načelna pitanja ustavnog sudstva, posebno ona koja se odnose na nadležnost ustavnih sudova, njihov sastav, položaj i ulogu.

Polazeći od toga da su ustavni sudovi nosioci zaštite ustavnosti i da, u isto vrijeme, i obezbjeđuju zakonitost u skladu sa Ustavom, Prednacrt nastoji da rješenja pojedinih prob-

lema uskladi sa svrhom osnivanja ustavnih sudova, odnosno sa ostvarivanjem zaštite ustavnosti i zakonitosti. Pri tome, Prednacrt posebno ima u vidu da je zaštita ustavnosti i zakonitosti ne samo osnovna funkcija ustavnih sudova, već, isto tako, i dužnost redovnih sudova, državnih organa, organa društvenog samoupravljanja i svakog ko vrši javne ili druge društvene funkcije. Prema tome, u ostvarenju ustavnih načela i ustavnih odredaba, Prednacrt pretpostavlja koordiniranu akciju svih državnih organa, svih organa samoupravljanja i svih nosilaca javne ili društvene funkcije. U toj zajedničkoj akciji uloga ustavnih sudova je da, u okviru svoje nadležnosti, na osnovi objektivnih — političkih i pravnih — mjerila interveniše u slučajevima kada i ako drugi organi u svom djelokrugu ne budu vršili funkciju obezbjeđenja ustavnosti i zakonitosti.

Od početka stvaranja naše nove države, ustavnost i zakonitost imali su izvanredan značaj za opšti razvitak naše zemlje. Još u doba kad nijesmo imali ne samo Ustav nego ni druge pisane zakone, postojala su određena društvena pravila iskovana u narodnoj revoluciji, koja su jasno ukazivala na razvitak socijalističkih odnosa u našoj zemlji. Ta pravila, koja su neposredno služila interesima borbe, bila su usmjerena i na stvaranje uslova za ravnopravan položaj radnog čovjeka, za ostvarenje njegovih sloboda i prava i zaštitu socijalističke zajednice. Isto tako, prve odluke o formiranju partizanskih odreda, o osnivanju narodnooslobodilačkih odbora i druge odluke AVNOJ-a i Vrhovnog štaba, imale su karakter ustavnih načela i bile su osnova za mnoge naše zakone i druge propise koje smo donijeli poslije oslobođenja.

Ustavnost i zakonitost predstavljali su jedan od osnovnih principa na kome su se zasnivali Ustav od 1946. i Ustavni zakon od 1953. godine. Najzad, novi Ustav od 1963. godine, polazeći od rezultata našeg društvenog razvitka i uzimajući u obzir akte koji su imali karakter ustavnih načela ili odredaba, dalje razvija princip ustavnosti i zakonitosti, saglasno sadašnjim našim potrebama, sadašnjem stepenu razvitka naše zemlje i perspektivama toga razvitka.

Iz svega ovog slijedi, da zaštita ustavnosti i zakonitosti nije nova koncepcija u našem ustavnom sistemu. To je koncepcija koja je prihvaćena i sprovedena u život i do sada, a razlike u pojedinim vremenskim periodima postoje samo u vezi sa sredstvima zaštite i njihovim intenzitetom. Prema tome, zaštitu ustavnosti i zakonitosti u našoj zemlji treba shvatiti kao jedan objektivni proces koji se razvijao pod određenim društveno-političkim uslovima, proces koji je bio specifičan s obzirom na uslove izgradnje socijalizma u našoj zemlji. Bez sagledavanja ovog procesa, njegovih specifičnosti i svrhe kojoj služi ovaj princip u našoj zemlji,

ne bismo mogli pravilno sagledati ni ulogu ustavnih sudova.

Kad se u Prednacrtu govori o zaštiti ustavnosti i zakonitosti, potrebno je imati u vidu ne samo pravni smisao ovog načela, već prvenstveno njegov politički i opštedruštveni značaj. Nema sumnje da i u našoj zemlji ustavnost i zakonitost znači postojanje pisanih ustava i pisanih zakona, koji utvrđuju pravni poredak zasnovan na određenim odnosima između opštih pravnih akata i pojedinačnih odluka koje donose ovlašćeni organi. Međutim, ovaj pravni aspekt ustavnosti i zakonitosti ne bi trebalo shvatiti kao formalni princip, već prije svega kao ostvarivanje svih Ustavom utvrđenih prava radnog čoveka, društveno-političkih i radnih zajednica.

U vezi s tim, osobito je važno što je ustavnost i zakonitost i važan politički princip. U tom smislu, ustavnost i zakonitost označava ukidanje svakog prisvajanja vlasti od strane pojedinaca i jasno i precizno ograničenje u vršenju pojedinih funkcija vlasti. Ta ograničenja u našem društvenom sistemu ne zasnivaju se na podjeli vlasti, već na punoj demokratizaciji i podružljavanju pojedinih funkcija ili, drukčije rečeno, u punom sprovođenju načela o društvenom samoupravljanju.

U uslovima sadašnjeg našeg razvitka, ostvarenje ustavnosti i zakonitosti ne može se zamisliti bez pravnih instrumenata čija je važnost nesumnjiva, ali, isto tako, ni bez poznavanja društveno-političkih uslova koji postoje u našoj zemlji i bez sagledavanja cjelokupnog našeg društvenog razvitka. Otuda se funkcija ustavnog sudstva u našoj zemlji ne može svesti samo na primjenu pravnih instrumenata. Ustavni sudovi, kao i uostalom drugi državni organi i organi samoupravljanja, moraju tako djelovati da svojim odlukama učvršćuju i razvijaju osnovne postavke Ustava koje su usmjerene na stvaranje socijalističkih društvenih odnosa.

Ovaj, za našu zemlju važan politički aspekt ustavnosti i zakonitosti, odvaja ustavno sudstvo Jugoslavije od sličnih institucija u nekim drugim zemljama. U tom pogledu dovoljno je napomenuti da u našem ustavnom sistemu otklanjanje nesaglasnosti između zakona, propisa i drugih opštih akata nije i ne može imati za cilj samo sudsku kontrolu »nižih« akata u odnosu na »više«, već usaglašavanje svih akata sa Ustavom, pa i akata najviših organa. To usaglašavanje nije samo sebi svrha, niti ima formalno-pravni karakter, već služi isključivo učvršćivanju i daljem razvitku jugoslovenskog socijalističkog društveno-političkog sistema.

Imajući u vidu ovako shvaćenu funkciju ustavnog sudstva, s jedne strane, i njegovu nadležnost utvrđenu Ustavom, s druge strane, Prednacrt nastoji da ovlašćenja Ustavnog suda

budu tako postavljena da omoguće rad Ustavnog suda na način koji bi u datim prilikama bio najcelishodniji. To je razlog što u Prednacrtu nisu do kraja precizirana neka rješenja, jer bi suviše preciziranje moglo u praksi dovesti do necelishodnih odluka. Pri tome, treba imati u vidu i činjenicu da je ustavno sudstvo nova institucija u našem društveno-političkom sistemu i da u ovom domenu nemamo nikakvo iskustvo. Iskustvo ustavnih sudova u drugim zemljama možemo samo djelimično koristiti, s obzirom na razlike koje postoje između društveno-političkih prilika u našoj i u drugim zemljama. Sve to upućuje na zaključak da ustavnim sudovima treba postaviti što manje ograničenja u metodu njihovog rada, u pripremanju odluka, u raspravljanju i odlučivanju.

Razumije se da prihvatanje ovakve koncepcije ne znači uspostavljanje potpune arbitarnosti u odlučivanju. Izvjesna pravila moraju postojati i ona su predviđena u ovom Prednacrtu. Ona se odnose na utvrđivanje osnovnih garancija za učesnike u postupku i na dejstvo odluka Ustavnog suda. Ova pravila, iako nisu kompletna, ipak pružaju punu mogućnost ustavnim sudovima da razviju svoju praksu i da kroz rješavanje konkretnih slučajeva nađu adekvatna rješenja. Iz svega ovog proizilazi da će se opravdanost predviđenih rješenja pokazati tek u toku rada ustavnih sudova i poslije provjeravanja ovih rješenja neće biti teško da se izmijene, dopune odnosno preciziraju.

Osnovna sadržina budućeg zakona o Ustavnom sudu Jugoslavije treba da se odnosi, prema članu 251. Ustava, na nadležnost, postupak i pravno dejstvo odluka Suda.

U pogledu nadležnosti Prednacrt usvaja rješenja sadržana u Ustavu i uglavnom ih ne proširuje van slučajeva predviđenih Ustavom. U sadašnjem momentu ne vidi se potreba da bi Ustavni sud Jugoslavije rješavao o nekim drugim stvarima, a uvijek postoji mogućnost da se pojedinim saveznim zakonima Sudu povjeri i vršenje drugih poslova, ako se za to ukaže potreba. Razumije se, proširenje nadležnosti Suda mora biti uvijek u skladu sa Ustavom utvrđenim pravima i dužnostima federacije.

Postupak pred Ustavnim sudom Jugoslavije zasniva se na principu učešća u odlučivanju svih članova Suda sa izuzetnim ovlašćenjem sudske vijeća za rješavanje o prethodnim procesnim pitanjima. Postupak se dalje zasniva na principima kontradiktornosti i javnosti i drugim principima procesnog prava utvrđenih u našem zakonodavstvu. Iz praktičnih razloga, pripremanje predmeta za zajedničke sudske sjednice povjereno je jednom sudiji, kome su i priznata određena ovlašćenja u prethodnom ispitivanju prijedloga i predstavljanja koje sadrže inicijativu. Prednacrt predviđa i izuzetno rješavanje u vijeću od tri člana, ali samo za slučajeve kad dolazi do odbacivanja

prijedloga zbog toga što Sud očigledno nije nadležan, što prijedlog nije podnijelo ovlašćeno lice ili što prijedlog nije podniet u zakonskom roku. Pored ovih i još nekih osnovnih pravila procedure, Sud nema drugih ograničenja u pogledu vođenja postupka, čime je pružena mogućnost da se postupak odvija prema konkretnim situacijama koje nastanu u toku postupka.

Što se tiče dejstva sudskih odluka, ovo pitanje u Prednacrtu je samo načelno riješeno, jer se, s obzirom na različitost odluka Suda, ne mogu u tom pogledu postaviti potpuno precizna pravila. Prednacrt polazi sa stanovišta da utvrđivanje nevažnosti nekog zakona ili ukidanje nekog propisa, ili opšteg akta ne proizvodi nikakvo pravno dejstvo na pojedinačne akte koji su donijeti prije sudske odluke. Izuzetak od ovog pravila postoji za pojedinačne akte koji se odnose na izricanje kaznene sankcije. Suprotno pravilo je usvojeno ako Sud poništi neki propis ili opšti akt. U tom slučaju, dejstvo sudske odluke prostire se na sve pojedinačne akte koji su donijeti na osnovi poništenog propisa odnosno opšteg akta.

Drugo važno pravilo koje predviđa Prednacrt jeste da Ustavni sud ne rješava o odnosu koji je predmet pojedinačnog akta, već upućuje ovlašćena lica da se obrate nadležnom organu koji će riješiti slučaj prema zakonskim propisima. Prema tome, odlučujući o saglasnosti opštih akata sa Ustavom i saveznim zakonom, Ustavni sud ne dira u kompetenciju nadležnih organa za donošenje pojedinačnih akata, već samo pruža mogućnost da se pojedinačni akti podvrgnu reviziji, uslijed toga što je opšti akt, na osnovi koga su doneseni pojedinačni akti, ukinut, poništen, odnosno čija je nevažnost utvrđena odlukom Suda.

Iako je Ustavom određena sadržina budućeg zakona o Ustavnom sudu Jugoslavije i ograničena na određivanje nadležnosti, postupka i dejstva odluka, Prednacrt preuzima na određen način i sve ustavne odredbe o Ustavnom sudu Jugoslavije. Na taj način zakon o Ustavnom sudu sadržavao bi sve ustavne odredbe o nadležnosti, organizaciji, sastavu i radu Suda.

U napomenama uz pojedine članove Prednacrta, ukratko su iznijeta pitanja koja se odnose na pojedina rješenja i djelimično su data objašnjenja teksta. U dosadašnjoj diskusiji koja je vođena povodom Prednacrta u Pravnom savjetu Saveznog izvršnog vijeća, Vrhovnom sudu Jugoslavije, skupštinskim odborima i drugim našim ustanovama, učinjeno je niz korisnih sugestija za poboljšanje teksta, a ponovo su pokrenuta i neka pitanja o kojima nije postignuta saglasnost u Komisiji. Mislim da nije potrebno da se osvrćem na sva ta pitanja, ali smatram za potrebno da skrenem vašu pažnju samo na jedno pitanje koje je od izvanredno praktičnog značaja. Ovo pitanje odnosi se na

zaštitu prava samoupravljanja i drugih osnovnih Ustavom utvrđenih sloboda i prava, kad su te slobode i prava povrijeđeni pojedinačnim aktom.

U vezi s tim, mogu da obavijestim ovaj visoki Dom da Ustavnom sudu neprekidno pristižu prijedlozi i predstavke građana za zaštitu njihovih prava. Uvidom u ove prijedloge i predstavke može se konstatovati da se skoro sve odnose na slučajeve o kojima rješavaju sudovi opšte nadležnosti, drugi redovni sudovi, upravni organi ili organi samoupravljanja. Zbog nedovoljnog poznavanja Ustava kod naših građana stvoreno je uvjerenje da će Ustavni sud rješavati o svim njihovim pravima bez ikakvog ograničenja. Takvo shvaćanje provejava i u našoj dnevnoj štampi i stvara kod građana netačnu predstavu o funkciji i nadležnosti Suda. U stvari, Ustavni sud može rješavati o osnovnim slobodama i pravima građana kad su povrijeđeni pojedinačnim aktom, samo pod određenim uslovima. Prije svega, ovu zaštitu Ustavni sud pruža samo ako nije obezbjeđena druga sudska zaštita. Prema tome, ustavni sudovi ne pojavljuju se kao instancija prema redovnim sudovima, niti se, u načelu, sudske odluke mogu pobijati pred Ustavnim sudom. Osim toga, u svim slučajevima gde je građaninu ili organizaciji povrijeđeno neko pravo, a nije iscrpna mogućnost da o zaštiti toga prava odluči redovni sud, stvar se ne može iznositi pred Ustavni sud. Dalje, treba imati u vidu da Ustavni sud može rješavati samo o osnovnim Ustavom utvrđenim slobodama i pravima, što znači da predmet zaštite pred Ustavnim sudom ne mogu biti sva prava, tj. ona koja nisu Ustavom utvrđena. Najzad, nadležnost Ustavnog suda Jugoslavije u pogledu razmatranja pojedinačnih akata ograničena je i s obzirom na organ koji je donio takav pojedinačni akt. Samo oni, neustavni i nezakoniti akti koje donesu organi federacije, a kojima su povrijeđeni osnovne slobode i prava, mogu biti predmet razmatranja Ustavnog suda Jugoslavije, dok druge takve akte, koje donose organi opštine, sreza ili republike, mogu rješavati, saglasno Ustavu, samo republički ustavni sudovi.

Smatram da je na početku rada Suda potrebno ukazati na ovo ograničenje u vezi sa razmatranjem pojedinačnih akata i odstraniti izvjesna pogrešna mišljenja o tome da je Ustavni sud neki univerzalni organ za ocjenu svih slučajeva neustavnosti i nezakonitosti. Ustavni sud je samo jedan od organa u našem pravnom sistemu koji obezbjeđuje ustavnost i zakonitost, što znači da osnivanjem ustavnog sudstva u našoj zemlji nisu ni ukinuta ni izmjenjena ovlašćenja drugih sudova i drugih državnih organa za rješavanje konkretnih sporova i odnosa. Funkcija ustavnog sudstva se pretežno odnosi na usaglašavanje zakona, propisa i drugih opštih akata sa Ustavom, odnosno saveznim zakonom,

a samo u ograničenom obimu ustavni sudovi, a posebno Ustavni sud Jugoslavije, mogu razmatrati pojedinačne akte. Zaštita sloboda i prava građana u konkretnim odnosima obezbjeđuje se, po pravilu, pred redovnim sudovima kao samostalnim društvenim organima i nosiocima ove zaštite, dok u ovom domenu djelatnost ustavnog sudstva, s obzirom na cjelokupni naš pravni sistem, mora biti izuzetna i ograničena.

Na kraju, dozvolite mi da ukažem na još jedno pravilo koje nije zapisano u Prednacrtu, ali koje proizilazi iz dosadašnje prakse svih naših društveno-političkih organa i organizacija. To pravilo odnosi se na način korišćenja ovlašćenja koja su na osnovi Ustava povjerena Ustavnom sudu Jugoslavije. Dovoljno je poznato da su ta ovlašćenja veoma značajna i da Sud može svojim odlukama staviti van snage zakone, propise i druge opšte akte, a pod određenim uslovima ukinuti ili poništiti pojedinačne akte donesene i od najviših državnih organa i organa samoupravljanja. Osnovni razlog za ovakva ovlašćenja Suda nije i ne može biti stvaranje nekog »najvišeg« organa ustavnosti i zakonitosti. Osnovni razlog za osnivanje ustavnog sudstva, kao što je dobro poznato, bio je da se svi naši organi i organizacije, od Savezne skupštine do lokalnih skupština i od organa radnih organizacija do svih nosilaca javnih i društvenih funkcija moraju potčinjavati Ustavu.

Polazeći od ove osnovne ideje, Sud će, pri likom korišćenja svojih ovlašćenja, morati da ima u vidu dvije stvari. Prije svega, Sud mora polaziti od toga da u našem pravnom sistemu postoje određena prava i dužnosti za sve državne organe i organe samoupravljanja i da su svi pozvani da svoja prava i dužnosti vrše u skladu sa Ustavom i zakonom. Osim toga, Sud mora uzeti u obzir da ustavne odredbe nijesu uvek potpune i precizne norme i da se njihova primjena mora oslanjati na osnovna načela Ustava u kojima je izražen pravac našeg društveno-ekonomskog i političkog sistema. Ova dva momenta upućuju na zaključak da će se i Ustavni sud, kao i svi drugi naši društveno-politički organi, morati u svom radu da oslanjati na saradnju nadležnih organa i organizacija u cilju pronalaženja rješenja koja će odgovarati našim opštim društvenim potrebama i biti u saglasnosti sa Ustavom i zakonom.

Drugim riječima, i Ustavni sud, bez obzira na njegova ovlašćenja, mora zasnivati svoj metod rada na saradnji sa svim društveno-političkim organima i činiocima naše zemlje i na toj saradnji bazirati svoj rad. To, razumije se, ne znači da Ustavni sud neće koristiti ovlašćenja kad utvrdi protivustavnost i protivzakonitost bilo kojeg akta.

To je, po mom mišljenju, pravac kojim Sud treba da ide u ostvarivanju svoje osnovne fun-

koje. To je put koji će se izgrađivati kroz praksu i koji će dovesti do stvarnog, a ne samo formalnog obezbjeđenja ustavnosti i zakonitosti u našoj socijalističkoj zajednici.

Predsjednik Krsto Popivoda:

Prednacrt odredaba za zakon o Ustavnom sudu Jugoslavije pretresao je na svojim sjednicama Odbor Saveznog vijeća za organizaciono-politička pitanja i Komisija Organizaciono-političkog vijeća.

Dajem riječ predsjedniku Odbora Saveznog vijeća za organizaciono-politička pitanja, drugu Maksu Baću.

Makso Baće (Izborna jedinica Dubrovnik):

Drugarice i drugovi poslanici, Odbor Saveznog vijeća za organizaciono-politička pitanja, analogno kao i Komisija Organizaciono-političkog vijeća, pretresao je Prednacrt za zakon o Ustavnom sudu Jugoslavije kojega je izradila Komisija. Na pretresu su učestvovali predstavnici Komisije koji su nas iscrpno informirali i obrazložili nam svaku postavljenu tezu i upozorili nas na još nerješena i dvojbenja pitanja, razlike u mišljenjima i mogućnosti eventualnih rješenja.

Na pretresu su nadalje učestvovali predstavnici Vrhovnog suda Jugoslavije, predsjednik Advokatske komore Jugoslavije, predstavnici Saveznog sekretarijata za zakonodavstvo, a skoro svi su oni učestvovali u raspravi koju je prethodno organizovao Pravni savjet Saveznog izvršnog veća. Odbor, radi kratkoće vremena, nije formulirao svoje zajedničko mišljenje i donosio zaključke, ali je ipak stekao uvjerenje da je Komisija za izradu Prednacrtu sa uspjehom izvršila svoj zadatak i da osnovne postavke Prednacrtu mogu biti prihvaćene i služiti kao osnova za zakon o Ustavnom sudu Jugoslavije, čak i mnogo više nego samo osnov.

Komisija nas je obavjestila da nema ni jedno jedino pitanje o kome su postojala različita mišljenja a da nijesu u Prednacrtu zabilježena, tako da Prednacrt pruža poslanicima i svim učesnicima u diskusiji mogućnost da razmotre cjelokupnu problematiku, sumnje, nađena i predložena rješenja ili njihove alternative i da zauzmu stav.

Prednacrt je dočekan sa živim interesovanjem ne samo u pravnim i sudskim krugovima, nego i sa mnogim primjedbama, mišljenjima i prijedlozima. Neke od njih dali su Pravni savjet, Komisija Organizaciono-političkog vijeća i Odbor Saveznog vijeća za organizaciono-politička pitanja. Moram odmah nadodati da su predstavnici Komisije za izradu Prednacrtu mnoga mišljenja i sugestije prihvatili. To osobito vrijedi za stilizaciju tekstova skoro svih članova, počev od prvog. Radi toga, ni ovde ne

bi bilo potrebno voditi diskusiju o načinu izražavanja, nego o suštinskim problemima Prednacrtu.

Dozvolite mi da iznesem samo neke od problema, onim redom kojim se išlo i na sjednicama Odbora, to jest kako su postavljeni u Prednacrtu.

U prvom redu, istaknuta je potreba da se još jače istakne poštivanje sljedećih principa: samostalnost i nezavisnost rada Suda na osnovi Ustava, koja nije slučajno izražena u Prednacrtu; javnost njegovog rada i s tim u vezi, objavljivanje njegovih odluka i javnost njegovim dokumentima; princip odlaganja odluka i, na koncu, obavezanost izvršnosti odluka Suda. Sve su to klasični i dobro poznati principi. Međutim, kada se sagledaju realni razlozi naše potrebe za ustavnim sudom, onda će se uvidjeti da u našem društvenom životu sudski sistem ni njegov rad nije problem, ali je zato prilično veliki problem izvršenje odluka sudova. Prilično je veliki problem i kršenje Ustava i zakona javnim, općim aktima. U Jugoslaviji, kao što govore statistike, godišnje se donosi preko četrdeset hiljada javnih akata, a među njima ima nekoliko stotina koji ne poštuju zakone ili su protiv zakona. Zato je, u prvom redu, naglašena potreba izvršenja i obaveznost odluka Ustavnog suda, a time i čitavog sudstva uopšte.

Drugi problem se tiče položaja sudija Ustavnog suda. Ustav je u članu 243. odredio da se sudije Ustavnog suda biraju na osam godina i da se polovina broja sudija bira svake četvrte godine. Pred Komisiju za izradu Prednacrtu postavilo se pitanje: hoće li Savezna skupština prije početka rada Suda odrediti četvoricu kojima će mandat trajati četiri godine, ili će to učiniti tek docnije. Sa gledišta položaja sudija više bi odgovaralo rješenje da se odluka donese pre početka rada Suda. Ukoliko Skupština odluči da to učini kasnije, Komisija bi predložila da se u članu 72. predvidi da sam Ustavni sud da prijedlog kojim sudijama mandat treba da traje četiri godine. Ustav, međutim, nije predvideo šta da se učini ako neki član suda umre ili bude razrešen pre isteka mandata. Na koje će vrijeme Skupština izabrati novoga sudiju: na preostali rok umrloga, odnosno razrešenoga ili na osam godina, kao što predviđa Ustav. Prednacrt predviđa prvu varijantu, što znači samo na preostali rok, s tim da Sud da mišljenje da li je za preostali rok potrebno birati novoga sudiju, ili sačekati do redovnog biranja svake četvrte godine.

Što se tiče imuniteta sudija, Prednacrt stoji na stanovištu da krivični postupak protiv člana Suda može odobriti samo Sud, a ne Savezno vijeće Skupštine, što, u stvari, više odgovara položaju sudija.

Takođe, u diskusiji je istaknuto da Prednacrtom nije predviđen zamenik predsjednika

Suda, niti da predsjednika stalno zamenjuje jedan te isti sudija, što iz teksta nije bilo potpuno jasno.

Isto tako, u diskusiji je rečeno da predložena svečana izjava sudija ne održava specifičnost obaveza sudija.

Glavnim domenom delatnosti Suda smatra se ocenjivanje ustavnosti i zakonitosti općih akata. Ovde se postavlja, između ostalog, i pitanje: ko sve ima pravo na pokretanje postupka i ko može dati inicijativu da se oceni ustavnost i zakonitost nekog općeg akta.

U Prednacrtu se stalo na stanovište da inicijativu za pokretanje postupka protiv neustavnosti i nezakonitosti nekog općeg akta može dati svaki građanin i tako je prihvaćena ideja koja je nagoveštena u 249. članu Ustava. To može postati velika demokratska tekovina koja će u praksi dati mogućnost svakome građaninu da učestvuje u upravljanju državom, da se direktno bori protiv nezakonitosti koja može da dođe do izražaja i u općim aktima. To je vjerovatno i ono područje gde će ustavni sudovi republika u prvom redu, moći najplodnije braniti i ustavnost i zakonitost u čitavoj zemlji.

Ustav je u članu 249. odredio ko ima pravo da postavi zahtev o kome Sud mora da povede postupak. U Prednacrtu se predlaže proširenje toga prava na vojnog tužioca Jugoslovenske narodne armije, na savezne i republičke sekretare i druge starešine, uz određena ograničenja. Bilo je i prijedloga da se ovo pravo dade i Saveznom javnom pravobranioocu. Međutim, to nije ušlo u Prednacrt. Prilikom diskusije u Odboru istaknuto je da još nije dovoljno raspravljeno da li dati ovo pravo i službi društvenog knjigovodstva. S obzirom na samostalnost službe društvenog knjigovodstva i na to što je organ federacije postoje mišljenja da joj treba dati takvo ovlašćenje.

Nadalje, misli se da bi i svi organi koji imaju pravo da obustave izvršenje nekih akata trebalo da imaju i pravo da pokreću postupak protiv tih akata pred Ustavnim sudom, što je, uostalom, u saglasnosti sa jednim drugim članom Prednacrta.

I na koncu, predloženo je da bi to pravo trebalo dati i zborovima birača i zborovima radnika, jer, i po duhu našeg sistema i po članu 96. Ustava izričito, prava i dužnosti općine vrše građani putem zborova birača i putem drugih oblika neposrednog odlučivanja. Jer, sigurno je da su pozicije baš tih organa samoupravljanja takve da upravo tamo najviše dolaze do izražaja pojave kršenja ustavnosti i zakonitosti. Mislim da bi se ovim proširenjem njihovih prava doprinelo boljem povezivanju Ustavnog suda i svih zainteresovanih u borbi za zaštitu ustavnosti i zakonitosti. Ovim prijedlozima prigovoreno je da ukoliko proširujemo krug onih koji imaju pravo za po-

kretanje postupka, da utoliko možemo fizički onemogućiti rad Suda u kvantitativnom pogledu. Ili, ukoliko bi se krug proširio, trebalo bi u Sudu razmisliti o odgovarajućem prethodnom postupku prema ovim zahtevima.

Sledeće pitanje je dejstvo odluke Suda po zakonima i općim aktima. Sud svojom odlukom može utvrditi prestanak važnosti saveznog ili republičkog zakona, može ukinuti republički zakon i može ukinuti i poništiti neki opći propis, ukoliko nisu u saglasnosti sa Ustavom odnosno saveznom zakonom. Ovo je jedan novi pravni institut. Međutim, pravne posledice ukinutih i poništenih propisa koji su dejstvovali izvesno vrijeme mogu biti prilično komplikovane. Mišljenje je i Vrhovnog suda Jugoslavije i Pravnog savjeta, da bi bilo najbolje da se već u ovom zakonu što preciznije utvrdi sudbina takozvanih individualnih akata donesenih na osnovi ukinutih ili poništenih propisa.

Izgleda da se suočavamo s potrebom da u tom smislu nadopunimo ovaj Prednacrt, ili da se to izvrši naknadno jednim ili sa više specijalizovanih zakona, za svako područje. U svakom slučaju, u Prednacrtu člana 27. daje se svakom licu, organizaciji i ustanovi dovoljno mogućnosti da traže i da im se garantuje da će dobiti punu rehabilitaciju ako su pretrpeli kaznenu sankciju na temelju ukinutog zakona i poništenog propisa.

Sljedeće krupnije pitanje jeste odlučivanje o zaštiti osnovnih sloboda i prava povrijeđenih pojedinačnim aktom ili radnjom (članova 38. do 43). Ovo pitanje izazvalo je najviše diskusija i mada je negde bilo i preterivanja, ona je bila najplodnija i može doprineti jasnoći zadatka Ustavnog suda i stabilizaciji našeg sudskog a time i pravnog sistema uopće.

Pred Komisiju se postavio problem kako definisati zadatak koji je pred Ustavni sud postavio Ustav, u članu 241. stav 2. koji glasi: »Ustavni sud Jugoslavije odlučuje o zaštiti prava samoupravljanja i drugih osnovnih sloboda i prava utvrđenih ovim Ustavom, kada su te slobode i prava povređeni pojedinačnim aktom ili radnjom od strane organa federacije i u drugim slučajevima koje odredi savezni zakon, a nije obezbeđena druga sudska zaštita«.

Komisija je, u članu 38, preuzela iz Ustava ovaj stav u cjelosti, ali ga je, u isto vrijeme, i na dvostruki način proširila. Prvo, proširila ga je u pitanju nadležnosti, naime, ne samo nadležnosti Ustavnog suda nad organima federacije, nego i nad organizacijama čija se djelatnost u vršenju javnih ovlašćenja prostire na teritoriji cjele Jugoslavije. Tu se misli opće na javne radne organizacije — poštu, socijalno osiguranje, komunikaciona sredstva, transportna sredstva, itd. Na to proširenje, izgleda, niko nije imao nikakve primjedbe. U drugom stavu člana 38, Komisija je dala interpretaciju us-

tavne odredbe, ali nije obezbijeđena druga sudska zaštita u tri sljedeća opća slučaja: prvo, ako zakonom nije predviđena nadležnost drugog suda; drugo, ako zakonom nijesu predviđena dovoljna pravna sredstva za ostvarivanje ove zaštite; treće, ako je radnjom ili pravosnažnom odlukom drugog suda povrijeđen Ustav, a ta se povreda ne može otkloniti pravnim sredstvima u postupku pred drugim nadležnim sudom

Ovaj treći slučaj i ovakvu formulaciju naši sudski organi nerado primaju i kritikuju. Prva njihova primedba je da bi ovo moglo dovesti da se na postojeći sistem sudova postavi još jedan sud, još jedna redovna sudska instanca više, što bi dovelo do umanjavanja autoriteta redovnih i najviših sudova u zemlji. To, po njihovom mišljenju, ne samo da u cjelini protivreči duhu ustavnih odredbi o sudstvu i o Ustavnom sudu, nego doslovno i članu 139. Ustava koji kaže: samo nadležni sud može izmijeniti, poništiti ili ukinuti sudsku odluku.

Međutim, niko ne želi, a najmanje su željeli članovi Komisije koji su izradili Prednacrt, da se Ustavni sud shvati kao još jedna instanca nad redovnim sudovima. Najgore bi bilo kada bi naši građani to pogrešno shvatili i mislili da svaki spor o kršenju ustavnih prava može ići direktno na Ustavni sud ili da posle odluke Vrhovnog suda mogu rutinski ići dalje na Ustavni sud. Dok se svi slažu da se Ustavni sud ne sme pretvoriti u redovnu instancu nad sudskim sistemom i redovnim sudovima, dotle ostaje pitanje: da li da Ustavni sud postavimo u takav položaj da ni u kom slučaju ne dođe u mogućnost da razmatra odluke redovnih sudova? Ovo pitanje postaje jasnije ako se sjetimo položaja Ustavnog suda prema odlukama, odnosno zakonima Savezne skupštine.

Ako je formulacija interpretiranog dijela člana 38. Prednacrt ne baš srećna, moramo pokušati naći bolju. Međutim, želim da upoznam poslanike da svi zainteresirani i Komisija, i sudstvo, i pravobranioštvo, i ostali žele razjašnjenje i da odluku o ovom pitanju donese Skupština.

Nije bilo lako riješiti ni pitanje uloge Suda u obezbeđenju jedinstvene primene ustavnosti i zakonitosti, o kojem govori član 43. Prednacrt. Ovdje se radi o saglasnosti šest samostalnih republičkih ustavnih sudova i obaveznosti poštivanja načelnih stavova koje odlukama utvrđuje Ustavni sud Jugoslavije.

Po mišljenju većine učesnika u diskusiji i saglasnosti članova Komisije, član 47. Prednacrt trebalo bi da se izostavi. Po njemu, Ustavni sud imao bi pravo da naloži pozivanje na odgovornost lica koje očigledno povredi Ustav. Međutim, to je primarna dužnost javnog tužioca. Osim toga, obaveze i prava Suda u tom smislu već su sadržane u članu 44. to jest u članu 242. Ustava.

Isto tako, trebalo bi još bolje razmotriti i pitanje objavljivanja obrazloženja odluka. Prednacrt ne rješava pitanje objavljivanja podvojenih mišljenja sudija, već ostavlja da se to pitanje riješi putem prakse.

U članu 57. Prednacrt se određuje da se u postupku pred Sudom ne plaća taksa. Bilo je mišljenja da bi taksa u nekim slučajevima dobro došla u smislu potrebnog trijaža. Bilo je i primjedbi i na rješavanje u vijeću, a ne u punom sastavu Suda. Međutim, nama se čini da je to Komisija dovoljno obrazložila. Na koncu, ostalo je pitanje određivanja datuma početka rada Suda, koji je u Prednacrtu predviđen za 1. januar 1964. godine. Do toga datuma trebalo bi da se izvrše brojne pripreme ne samo u okviru federacije, nego i u republikama, jer je sistem odnosa takav da su, iako su svi ustavni sudovi samostalni, ipak su međusobno povezani i u praktičnom svršavanju poslova međusobno ovisni. Najvažnija je priprema da se na vrijeme izglasa Zakon o Ustavnom sudu i to što je moguće bolje.

Predsedavajući Sergej Kraigher (Izborna jedinica Celje I):

Otvaram diskusiju o Prednacrtu odredaba za zakon o Ustavnom sudu Jugoslavije.

Ima reč poslanik Ivan Ros.

Ivan Ros (Izborna jedinica Murska Sobota):

Ustav i cijelo naše zakonodavstvo, osobito statuti, koji su dalja konkretiziranja ustavnih odredaba, smjelo idu u pravcu da se radnom čovjeku, neposrednom proizvođaču ne samo odrede njegove dužnosti na relaciji zajedničkih obaveza, nego i njegova prava kao stvaraoca i upravljača i kao ravnopravne ličnosti na svim područjima njegovog života i rada.

Govoreći o Ustavnom sudu kao najvišoj i najznačajnijoj nadzornoj instituciji ustavnosti i zakonitosti, o pravno-političkoj instituciji koja čuva u Ustavu i zakonima određena prava građana, organizacija i društveno-političkih zajednica, imamo u vidu prije svega, ličnost čovjeka, njegove u Ustavu i zakonima određene dužnosti i njegova prava.

Tumačeći Ustav govorili smo o značaju i ulozi ustavnih sudova. Kao što tako obimnu materiju koju uređuje Ustav, nijesmo uvijek i svuda uspjeli u dovoljnoj mjeri i svestrano objasniti i konkretizirati, tako isto nijesmo uspjeli dovoljno objasniti ulogu i značaj Ustavnog suda.

Prilikom rasprave o Prednacrtu odredbi za zakon o Ustavnom sudu u Odboru za organizaciono-politička pitanja nas je naročito iznenadio veliki broj predmeta koje su Ustavni sud i pojedini suci već dobili, mada Sud još nije počeo da radi i koji pokazuju, a nijesu u kompetenciji toga Suda.

U ovakvoj situaciji treba temeljito objašnjavati i objasniti ulogu, značaj i kompetencije Ustavnog suda, koji nikako ne može i ne smije preuzimati nadležnosti za koje su nadležni redovni sudovi i drugi državni organi. Suprotno, Ustav određuje da je briga za ustavnost i zakonitost takođe dužnost sudova i ostalih državnih organa, organa društvenog samoupravljanja i svih koji vrše javne i druge društvene funkcije. Od velikog značaja je da o tome temeljito poučimo građane, da se ne bi Ustavni sud nepotrebno opterećivao poslovima koji traže određena rješenja. Rad na takvim predmetima opterećivao bi bez potrebe Ustavni sud i smanjivao njegovu efikasnost u njegovoj primarnoj ulozi. U tom pravcu naročito dnevna štampa može mnogo učiniti.

Isto tako, trebalo bi podržati težnju za kojom ide Prednacrt odredaba za zakon o Ustavnom sudu u pogledu odlučivanja u vijeću o izuzetnim primjerima, što sadrži član 3. i analogno ovome članovi 67. i 68. U ovim primjerima ne ide se da se meritorno odlučuje, nego da se odlučuje u prethodnom postupku. U diskusiji je, naime, izneto mišljenje da bi institucija vijeća otpala i da bi u ovakvim slučajevima, što ih određuje član 67, odlučivao Sud većinom glasova svih članova Suda.

Čini mi se da smo, raspravljajući u Odboru za organizaciono-politička pitanja prihvatili mišljenje onih koji su predlagali da iz člana 69. otpadnu odredbe: »da podnosilac predloga nije ovlašćen za pokretanje postupka i da predlog nije podnet u zakonom predviđenom roku«... Postupak u takvim slučajevima već je uređen u članu 60. i postavlja se pitanje: šta je važnije, da li »ovlašćen ili neovlašćen podnosilac«, »u zakonitom ili nezakonitom roku podnet predlog«, ili »sadržaj spornog pitanja«. Vrlo je vjerovatno da je važniji sadržaj spornog predmeta, pa bi u takvom slučaju Sud, ne gledajući na uslove, predmet morao uzeti u postupak kao predstavku po službenoj dužnosti, po vlastitoj inicijativi. Dakle, važan je karakter stvari.

Bez štete za pravilan i uspješan rad može otpasti i drugi stav člana 49, jer se u Prednacrtu ne predviđa u koliko se primeraka predlog podnosi, jer na kraju toga stava postoji odredba »Sud će uzeti u postupak i predloge, koji nisu podneti u dovoljnom broju primeraka«.

Isto tako, bilo bi potrebno uvažiti mišljenje da se, kako se predviđa u trećem stavu člana 70, svi članovi Suda, dakle i oni koji nijesu sudjelovali prilikom odlučivanja u vijeću, stavljaju pred veliku odgovornost. Postavlja se, međutim, pitanje: da li će svaki član Suda u prethodnom postupku moći prostudirati sve prijedloge, koji se odnose na član 70, ili sve predmete koji se odbacuju. To bi se moglo riješiti pravilnikom. Imajući u vidu sve ovo kao i odredbe člana 67, koje određuju nadležnost vi-

jeća samo u određenim i manje važnim predmetima, mogao bi bez štete otpasti stav 3. člana 70.

Ustavni sud u početku ne bi trebalo previše opteretiti i ograničiti ga preteranim formalnostima. Zakonu bi trebalo dati više mogućnosti da se mnoga procesna pitanja uredi poslovníkom, da time omogućimo da Sud bude u svom radu svestrano elastičan, kako u pogledu procesnih pitanja, tako i u pogledu odlučivanja i davanja inicijative. Praksa neka pokaže šta će biti eventualno potrebno da se u zakonu o Ustavnom sudu kasnije nešto izmjeni. Lakše je zakon dopunjavati, nego iz njega brisati odredbe koje smetaju efikasnom radu sudova.

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Veoma mi je drago što mogu obavestiti da našoj zajedničkoj sednici prisustvuje parlamentarna delegacija Čehoslovačke Socijalističke Republike koja boravi kao gost u našoj zemlji. (Svi poslanici ustaju i dugotrajno aplaudiraju).

Smatram da je poseta parlamentarne delegacije odraz želje naših zemalja i njenih naroda da se prijateljski odnosi koji nas vezuju i dalje razvijaju i proširuju. Uvereni smo da će i ova poseta doprineti produbljivanju međusobne saradnje na svim područjima naših odnosa.

U ime poslanika oba veća želim članovima delegacije prijatan boravak u našoj zemlji.

Ima reč poslanik Josip Brnčić.

Josip Brnčić (Izborna jedinica Crikvenica):

Drugovi poslanici, nakon donošenja Ustava, nova Savezna skupština ima zadatak da donese propise koji će uskladiti postojeće stanje sa Ustavom i u smislu ustavnih propisa riješiti niz novih pitanja. U toj situaciji je neobično važno da se utvrdi put dosljedne i potpune ustavnosti i zakonitosti svih propisa koji će se donositi, ne samo u ovoj Skupštini, nego i u svim drugim mnogobrojnim organima koji su u našem ustavnom sistemu ovlašćeni i dužni donositi normativne akte.

Zato je od naročite važnosti da i novi Zakon o Ustavnom sudu Jugoslavije, čiji Prednacrt je sada na razmatranju, bude u punoj suglasnosti, ne samo s pojedinim ustavnim odredbama, već i sa pojedinim ustavnim rješenjima, s našim novim Ustavom kao cjelinom, jer je Ustav povjerio upravo ustavnim sudovima zadatak kontrole ustavnosti i zakonitosti normativnih akata.

U donošenju normi izgleda da se naša praksa kreće znatno na liniji prepisivanja, objašnjavanja i tumačenja pojedinih propisa, saglasno s ciljevima koje ima pojedini normativni akt. Na taj način dobiva se, pored ostalog, u cjelovitosti i povezanosti i to su sigurno prednosti takvog puta kojim se pošlo i u Prednacrtu zakona o Ustavnom sudu.

Međutim, taj put krije u sebi mnoge opasnosti. Kad se pojedine ustavne odredbe odvoje od svoje cjeline mogu vrlo lako ispasti u drukčijem svijetlu i uza svu opreznost u formulaciji mogu izgubiti od svog pravnog značaja i domašaja.

Prednacrt na više mjesta ponavlja pojedina ustavna rješenja. Nekad je to potpuno prepisivanje, ali ponekad, u svrhu razjašnjavanja u ustavnom tekstu ima dodavanja, kao što je, na primjer, rečenica u članu 38. stav 1. Prednacrt »ili organizacija čija se djelatnost u vršenju javnih ovlašćenja prostire na teritoriju cijele Jugoslavije«.

Ne ulazeći u opravdanost ovoga, napominjem da takav tehnički način izražavanja dovodi do poteškoća koje mogu biti znatne ako se takav metod bude primjenjivao u mnogobrojnim organima koji su u našem sistemu dužni da obavljaju normativnu djelatnost. Poteškoće i tehnički nesklad do kojega može doći, uza svu opreznost, moraće rješavati ustavni sudovi, mada taj dio problematike ne bi morao biti povod sporovima o ustavnosti i zakonitosti.

Ne mislim da se može bez prepisivanja i ponavljanja drugih normi. Međutim, i to se može sadržajno i tehnički prezentirati na način da se razlikuje ono što je Ustavom ili drugim zakonom riješeno, od onoga što je novo.

Dao bih neke opće napomene koje bi trebalo ovdje, pa i u drugim propisima uzeti u obzir prilikom sastavljanja normativnih akata. Verovatno da to nije lako, ali mislim da bi se mogao unaprediti i u tom pogledu naš normativni rad.

Sa aspekta ustavnosti i zakonitosti mnogo je važniji dodatak iz člana 38. stav 2, koji bi mogao dati ustavnim sudovima posve drugačiju fizionomiju, ulogu i značaj, nego što je postavljeno u Ustavu. Ovaj dodatak bitno utječe i na druga već prihvaćena ustavna rješenja o funkcioniranju redovnih sudova i njihovom odnosu prema ustavnim sudovima.

Ustav u članu 241. pa i u članu 150, jasno određuje da Ustavni sud odlučuje o zaštiti samoupravljanja i drugih osnovnih sloboda i prava utvrđenih Ustavom, kada su te slobode i prava određeni pojedinačnim aktom ili radom organa federacije, ili u drugim slučajevima koje je odredio savezni zakon, a nije osigurana druga sudska zaštita. Danas je o tom pitanju predsjednik Ustavnog suda dao izvjesna objašnjenja koja su prihvatljiva.

Prednacrt zakona o Ustavnom sudu, u stavu 2. navodi: »Smatraće se da druga sudska zaštita nije obezbeđena«, pored ostalog »ako zakonom nisu predviđena dovoljna pravna sredstva za ostvarivanje ove zaštite«. Razlika u formulaciji je očita već i sa jezične strane: »nije osigurana druga sudska zaštita« od »nisu pred-

viđena dovoljna pravna sredstva«. Formulacija »dovoljna pravna sredstva« je do kraja neodređena. Tu ocjena u svakom konkretnom sudskom i upravnom postupku zavisi od toga da li je stranka zadovoljna rješenjem koje je dato u postupku, koji je predviđen u našem pravnom sistemu. Kada bi se predložena formulacija prihvatila bilo bi neobično mnogo prijedloga za pokretanje sporova o ustavnosti i zakonitosti, jer su takvi prijedlozi u rukama stranaka. Međutim, nije samo u pitanju broj prijedloga, koliko njihova opravdanost, pošto je naš pravosudni i upravni sistem dao više mogućnosti i instanci za pravilno i zakonito rješenje spornog odnosa, nego mnogi drugi sistemi.

Prednacrt zakona o Ustavnom sudu u objašnjenjima navodi da se tu radi o interpretaciji stava 2. člana 241. Ustava. Kad bi to i bila interpretacija, postavlja se, prije svega, pitanje: da li je uopće potrebno vršiti ovakve interpretacije, bez obzira da li će se one izvršiti u samom tekstu zakona ili od strane ustavnih sudova? Za interpretacije zakona Ustavom je u članu 164. stav 2. predviđen put, a to je Savezna skupština.

Međutim, to nije interpretacija, već je nova odredba koja nije u skladu sa članom 241. Ustava na koji se poziva. Izraz »nije osigurana druga sudska zaštita« iz Ustava može značiti samo ograničenje djelatnosti Ustavnog suda, a ne bazu za proširenje njegove nadležnosti.

Postavlja se pitanje: kako sprovesti ideju iz stava 2. člana 241. Ustava? Upravo onako kao što je i napisano. Ustavni sud doći će u priliku da rješava o povredi individualnih akata u pogledu prava i sloboda onda kada za to nije osigurana druga sudska zaštita. Takvih slučajeva ima i biti će ih još prilično vremena, sve dok na svim područjima zakonom ne bude osigurana druga sudska zaštita. Ta druga sudska zaštita može biti osigurana na vrlo različite načine.

Međutim, odredbu člana 38. stava 2. Prednacrt zakona o Ustavnom sudu ne treba upoređivati samo sa članom 241. Ustava, sa kojim nije u saglasnosti. Nju treba upoređivati i sa ostalim članovima Ustava i rješenjima koja je dao cijeli ustavni sistem.

U Glavi VI Ustava predviđeno je da se sudska funkcija vrši u jedinstvenom sudskom sistemu i tačno su navedeni sudovi koji spadaju u taj sistem. Tu nema Ustavnog suda. Prema tome, ni po smislu, ni po tekstu, ustavni sudovi ne mogu doći u priliku da rješavaju o predmetu za koji je predviđena sudska nadležnost i procedura. Član 139. Ustava izričito navodi da samo nadležni sud može izmijeniti, poništiti ili ukinuti sudsku odluku. Ustavni sud nije za to, ni neposredno, ni posredno, predviđen. U članu 136. izričito je navedeno da su sudovi u vršenju sudske funkcije nezavisni i sude na osnovi Ustava i zakona. Prema tome, sudovi

ne mogu donositi svoje odluke na drugim osnovima, van zakona i Ustava. Ustavni sud tu može uticati, ali samo tako da u konkretnom postupku rješava šta je zakon.

Našim Ustavom razrađen je čitavi sistem zaštite prava i sloboda u kojem svaki organ ima svoje mjesto i zadatke, pa je i sa tog aspekta postavljena i riješena nadležnost redovnih i ustavnih sudova. Čitav taj sistem isključuje mogućnost da Ustavni sud preispituje odluke redovnih sudova. Nije u tome važno da li bi to Ustavni sud radio samo izuzetno, kako se to kaže u objašnjenju uz Prednacrt. Sa aspekta ustavnosti i zakonitosti važno je da li je to u našem ustavnom sistemu moguće ili nije, a Ustav i pojedini propisi odgovarali su na to izričito negativno. U protivnom, narušio bi se princip nezavisnosti u radu sudova. Taj princip ne znači da su sudovi nezavisni od poretka i zakona. Oni su upravo zavisni od norme koja izražava sadržinu našeg socijalističkog društvenog odnosa, ali to znači da su nezavisni od svakog drugog organa, jer sude na osnovi našeg Ustava i našeg zakona. Njihova je djelatnost politička, koliko je politička i sadržina Ustava i normi na osnovi kojih oni vrše svoje funkcije.

Ako bi se prihvatila predložena formula-cija Prednacrt, postavlja se pitanje: na koji bi se način razgraničila nadležnost Ustavnog suda Jugoslavije od nadležnosti republičkih ustavnih sudova na tom području?

Nema sumnje da bi se misao izravnog odlučivanja Ustavnog suda o povredama prava i sloboda mogla razmatrati kao jedno rješenje na liniji učvršćenja zaštite ustavnih prava i sloboda, ali bi se takva rješenja mogla tražiti samo u okviru postupka izmjene Ustava, a tada bi došla u obzir i drugačija rješenja čitavog tog odnosa. Međutim, ja sam uvjeren da izmjenu principa i više članova Ustava nitko ne pokreće, niti treba sada da pokreće.

Mogućnost direktnog odlučivanja o povredama prava i sloboda, koja je prihvaćena u stavu 2. člana 241. Ustava naknadno je dodana Ustavu, i to je poznato. Ona je uzeta iz kontinentalnog pravnog sistema koji ima svoje pozitivne, ali, isto tako, i negativne osobine. Taj sistem usmjeruje sudove na dogmatske i formalne koncepcije, ali se naši sudovi prilično uspješno suprotstavljaju tim zastarjelim koncepcijama. Ta koncepcija u evropskim sistemima je jedan prilično neuspjao palijativ, bar po njegovim praktičnim rezultatima. Stojim na stanovištu da treba koristiti savremena dostignuća bez obzira odakle su, ako ona odgovaraju našim prilikama, ali u tom pravcu postoje i suvremenija rješenja.

Mada u našem sistemu ima niz organa državnih, društvenih i političkih koji imaju zadatak da štite prava i slobode, sigurno je da zaštitu treba i dalje usavršavati. Ja smatram

da u našim uslovima ne treba tražiti rješenja u kreiranju organa superkontrole, već tu zaštitu treba unapređivati u tom smislu da svaki organ radi zakonito, da ustavnost i zakonitost ne bude monopol ni redovnih, ni ustavnih sudova, iako oni u tome imaju posebnu ulogu i značaj. Pogreške i nedostaci treba da se u prvom redu ispravljaju tamo gde su učinjeni i od onih organa koji su ih učinili, i u tom pogledu treba da se i u sudovima učine daljnja unapređenja. Mislim da će taj zadatak unaprediti i rješenje koje je Ustav dao i u članu 241. stav 2, da i Ustavni sud može meritorno intervenirati u slučajevima kada nije osigurana druga sudska zaštita.

Iste stavove zauzeo je na općoj sjednici i Vrhovni sud Jugoslavije. Smatram da bi trebalo u potpunosti brisati stav 2. člana 38. Prednacrt, a s tim u vezi uskladiti i ostale članove Prednacrt i pripremiti za Saveznu skupštinu prijedlog u kojem se neće raditi o užem ili širem tumačenju, kako stoji u objašnjenju Prednacrt, nego o sprovođenju dobro postavljenih ustavnih odredbi.

Predsjedavajući Sergej Kraigher: Ima reč poslanik Dragutin Desput:

Dragutin Desput (Izborna jedinica Sisak):

Drugarice i drugovi poslanici, prije nego iznesem svoje mišljenje o nekim pitanjima iz ove oblasti, dozvolite mi da izrazim svoje uvjerenje da je ovakav način obrade zakonske materije (mislim na prezentiranje brojnih različitih mišljenja i mogućih rješenja) i ovakav način rada (mislim na odvajanje rasprave o materiji — od rasprave o konačnom prijedlogu zakonskog teksta) zaista dobra i korisna stvar. Ne samo zato što je ovakav način rada nužan preduvjet da Savezna skupština bude stvarno, a ne samo formalno, nosilac i realizator svojih prava i dužnosti, već i zato što će takva praksa rada Savezne skupštine neminovno izvršiti snažan utjecaj na način rada svih ostalih skupštinskih i kolektivnih organa društvenog samoupravljanja.

Priroda našeg društvenog sistema i svakodnevna praksa nesumnjivo upućuje na zaključak da je već jučer, a naročito danas — barem od podjednake važnosti — kako je nešto riješeno, kako i to na kakav je način nešto riješavano. U praksi rada, iz mnogih poznatih razloga, ovom se prvom, tj. kako je nešto riješeno, daje naglašena prednost u odnosu na sam način rješavanja. Negativne posljedice takove prakse su neminovne i odražavaju se kako na sam kvalitet rješenja problema, tako i na afirmaciju i razvoj kolektivnog rada u uvjetima sistema samoupravljanja. Upravo zato, uvjeren sam, da će ovakav metod rada Savezne skupštine vrlo mnogo pridoneti izgradnji adekvatne metode rada svih samoupravnih činilaca u na-

šem društvu, s obzirom na naglašeni autoritet Savezne skupštine i na poznato staro pravilo, — da vlastiti primjer ima najbolji, najveći uticaj na praksu.

Svaki zakon treba da bude pisan na jasan i razumljiv način. U našem slučaju ovo opće pravilo trebalo bi naročito uvažavati i u tom pravcu učiniti poseban napor.

Ustavni sudovi nova su institucija u našem ustavnom sistemu. Posve je shvatljivo što im se iz razloga neupućenosti pripisuju i svojstva kojih oni nemaju, niti objektivno mogu imati. Neki od njih očekuju da će oni sami riješiti problem ustavnosti i zakonitosti, da će oni sami obezbjediti ustavnost i zakonitost u našem društvu. Kad bi to bilo moguće, to bi zaista bilo dobro. Ali, stvar je baš u tome što to objektivno nije moguće. Sedam ustavnih sudova u Jugoslaviji, pa ma kako bili sastavljeni i ma kakova ovlašćenja imali, ne mogu obezbjediti ustavnost i zakonitost. Niti ovih sedam, niti da ih je sedam puta sedam. Zaštita ustavnosti i zakonitosti može se stvarno osigurati samo na širokom frontu našeg sistema samoupravljanja, dakle u svakodnevnom životu, tamo gdje se ona svakodnevno ostvaruje i narušava, tamo gdje se za nju svakodnevno aktivno bore svi građani, organi i organizacije.

Razumljivo, pogrešne i nerealne predodžbe o mjestu i ulozi ustavnih sudova — u momentu kada su se tek osnovali — ne mogu se posve izbjeći, ali se one mogu smanjiti i znatno suziti, ukoliko se zakoni o ustavnim sudovima uspiju izraziti na jasan i razumljiv način.

U toj namjeri, primjera radi, stavljam primjedbu na član prvi Prednacrta. U niemu se kaže: »Ustavni sud Jugoslavije obezbjeđuje zaštitu ustavnosti i zakonitosti na osnovi Ustava Jugoslavije i saveznih zakona koji su u skladu sa Ustavom.«

Tako formulirana funkcija Suda nije neispravna, ali ostavlja dojam da je Ustavni sud jedini organ za zaštitu ustavnosti i zakonitosti i da je on dužan obezbjediti ustavnost i zakonitost. Mislim da ni jedno ni drugo nije tačno.

Predlažem ovu formulaciju: »Ustavni sud Jugoslavije, kao posebni organ federacije za zaštitu ustavnosti i zakonitosti vrši svoje dužnosti i ovlašćenja na osnovi Ustava i saveznih zakona.«

Vjerojatno i ova formulacija ima nedostataka, ali ona ima tu prednost što pokazuje jasnije da Ustavni sud nije jedini, već posebni organ za zaštitu ustavnosti i zakonitosti i što ne ostavlja dojam da je Ustavni sud dužan osigurati ustavnost i zakonitost, dakle da je dužan nešto što objektivno ne može.

U svakom slučaju, završni dio ove odredbe trebalo bi popraviti. Ne bi trebalo unaprijed

pretpostavljati i to zakonski fiksirati da će se donositi savezni zakoni koji neće biti u skladu sa Ustavom.

U istom smislu, dakle radi jasnoće, razumljivosti i lakše orijentacije, predlažem da se u narednom, drugom članu Prednacrta konkretno navedu sve nadležnosti Suda predviđene u Ustavu, u doslovnoj ustavnoj formulaciji, a ne samo da se kaže, da je nadležnost Suda određena Ustavom i da se može proširivati samo saveznim zakonom. Istina, to će dovesti do izvjesnog ponavljanja, ali mislim da to treba učiniti, ako se time dobija u jasnoći i razumljivosti.

U ovom zakonu, čini mi se, trebalo bi u većoj mjeri da dođe do izražaja specifičan karakter Ustavnog suda, koji je, kao što je rekao drug Edvard Kardelj: »više dio skupštinskog sistema, nego tradicionalna sudska institucija« i koji će »doprinjeti bržem i efikasnijem otklanjanju neustavnih i nezakonitih pojava i negativnih tendencija, ali će u isto vrijeme uništiti znatno više demokratskih metoda i gipkosti u razrješavanju takvih problema«.

To sam shvatio tako da odnos, pristup i način rada Ustavnog suda treba da bude — gdje god je to moguće i opravdano — skupštinski, a ne sudski.

Imajući ovo u vidu, mislim da bi bilo korisno u zakonu reći da će Ustavni sud, u postupku ocjenjivanja ustavnosti i zakonitosti — ukoliko se time postupak ne odugovlači i mogu izbjeći štetne posljedice — u pravilu uvijek pozvati organe i organizacije da sami izmijene svoje propise ili opće akte, da ih usklade sa Ustavom i zakonom i da uklone njihove neustavne i nezakonite posljedice.

To predlažem radi toga što sam uvjeren da će praksa morati ići u tom pravcu, zatim što je uvijek bolje, poučnije i korisnije ako sam organ ispravlja svoju grešku, nego kada to čine drugi i, konačno, mislim da bi se time dobilo u efikasnosti rada Suda i u uspostavljanju odnosa saradnje sa svima u oblasti zaštite ustavnosti i zakonitosti.

Razumije se, Sud zadržava ustavna ovlašćenja i mogućnost da odmah poništi ili ukine propis ili opći akt čim utvrdi da je u suprotnosti s Ustavom ili zakonom. Prijedlogom se daje Sudu samo mogućnost da postupi drugačije, ali se na takav postupak ne obavezuje.

Prijedlog koji se daje, ide u tom pravcu da Sud inicira i podstiče takovu praksu i ponašanje skupština, organa i organizacija, a ne da se prema tome samo pasivno odnosi.

Dalje, član 44. Prednacrta sadrži ustavnu odredbu iz člana 242. Ustava koja predviđa da Ustavni sud prati pojave od interesa za ostvarivanje ustavnosti i zakonitosti i na osnovi toga daje Saveznoj skupštini mišljenja i prijedloge za donošenje zakona i preduzimanje drugih

mjera, radi osiguravanja ustavnosti i zakonitosti i zaštite prava samoupravljanja i drugih sloboda i prava građana i organizacija.

To je značajna funkcija Suda. Ona ga, na jednoj široj osnovi, aktivno uključuje u izgradnju i usavršavanje čitavog našeg sistema. Tu Sud, kao specijalizirani organ za zaštitu ustavnosti i zakonitosti, može zaista vrlo mnogo učiniti. U Prednacrtu ova ustavna odredba nije razrađivana.

Predlažem da se ona dopuni novim stavom u kojem bi se predvidjelo da Ustavni sud može, na osnovi svojih zapažanja kad je u pitanju konkretni slučaj ili izvan toga predlagati i ostalim skupštinama, organima i organizacijama preduzimanje mjera ili donošenje propisa radi osiguravanja ustavnosti i zakonitosti i zaštite prava samoupravljanja i drugih sloboda i prava organizacija i građana, kada ti prijedlozi nemaju širi, opći jugoslovenski značaj.

Mislim da će to biti korisno, da će u praksi rada Ustavnog suda takove mogućnosti stvarati, da ovakva uža akcija Ustavnog suda ne bi morala ići preko Savezne skupštine i da za takove odnose Ustavnog suda sa drugima nema stvarnih zapreka.

Ustav je posvetio značajnu pažnju utvrđivanju kruga organa odnosno lica koja su ovlašćena za pokretanje postupka, jer je to od posebnog značaja za efikasan rad Ustavnog suda.

Prednacrt prenosi ustavna rješenja i dodaje još vojnog tužioca, savezne državne sekretare, savezne i republičke sekretare i starješine samostalnih organa uprave, što je posve ispravno.

Iz materijala se vidi da je sporno, da li u ovaj krug ovlašćenih lica za pokretanje postupka treba ili ne uvrstiti i saveznog javnog pravobranioca i rukovodioca Službe društvenog knjigovodstva. Ne vidim opravdanih razloga da to ne učinimo. **To može samo doprinjeti ustavnom sudovanju.** Mislim da su protivna stanovišta suviše opterećena shvatanjem našeg društva kao hijerarhijske državne tvorevine, što za današnje naše društvo očito nije karakteristično.

Radi toga predlažem da se pravo pokretanja ovog postupka dade i zborovima birača i zborovima radnika u slučajevima kada je povređeno njihovo pravo utvrđeno Ustavom Jugoslavije. Mislim na član 88. Ustava. Prihvatanje ovog prijedloga značilo bi, po mom mišljenju, samo dosljedno sprovođenje, inače prihvaćenog principa u Ustavu i u ovom Prednacrtu, da svaki nosilac prava utvrđenih Ustavom Jugoslavije ima pravo pokretanja ovog postupka, ako su njegova ustavna prava povrijeđena.

Prigovor da zborovi birača neće moći stručno oformiti ovakav prijedlog za pokretanje postupka je tačan, ali samo uslovno, samo onda ako zborove birača i zborove radnih ljudi zamislimo izvan sebe, izvan nas. A to, ili nije

tačno, ili je tačno, ali nije dobro. U svakom slučaju, izvjesne teškoće koje se u tom pogledu mogu javljati u praksi, ovdje ili ondje, ne bi trebalo da budu zapreka da ovo pitanje pravilno riješimo. Isto tako, ako pravo na pokretanje postupka zborova birača i zborova radnih ljudi ograničimo na povredu njihovih prava utvrđenih Ustavom, tada ne predstoji opasnost da će se Ustavni sud suviše opteretiti s njihovim zahtjevima.

U kompleksu ove materije svakako je jedno od osnovnih pitanja kakav će biti pravni učinak odluka Ustavnog suda, a posebno kakova će biti sudbina pojedinačnih akata koji su donijeti na osnovi neustavnog ili nezakonitog općeg akta. Suština ovog problema svodi se na pitanje: kakova sredstva treba dati Ustavnom sudu da bi mogao efikasno uticati na situaciju ustavnosti i zakonitosti?

Uvjeren sam da bi Ustavnom sudu trebalo dati ovlašćenja koja se u ovom dijelu Prednacrt predviđaju u odnosu na revizije pojedinačnih akata. Ova ovlašćenja treba dati Ustavnom sudu, razumije se, uz ograničenja koja Prednacrt predviđa. Da li će ih i kada Ustavni sud primjenjivati, to je druga stvar, ali ih mora imati, da bi ih primjenio onda, kada će to biti najbolji put za uspostavljanje i učvršćivanje ustavnosti i zakonitosti. U momentu preciziranja položaja i zadataka Ustavnog suda, kada još nemamo iskustva, meni se uopće čini da je razumno primjenjivati što elastičnija rješenja i na određeni način, kroz rješenja, usmjeravati buduću praksu i način rada Ustavnog suda, ali da je, u isto vrijeme, potrebno Ustavni sud opskrbiti što snažnijim sredstvima za vršenje njegove funkcije, koje će on sasvim sigurno primjenjivati s potrebnom oprežnošću.

S obzirom na osjetljivost ove materije i njenu složenost, bilo bi svakako dobro učiniti ponovno napor da se ovaj dio materije još preciznije obradi. Posebno mi se čini opravdanim mišljenje da bi u zakonu trebalo odrediti u kojim slučajevima Ustavni sud može poništiti, a u kojim ukinuti propise i druge opće akte.

Ako se to ne može taksativno odrediti, a vjerovatno ne može, bilo bi korisno dati bar osnovne kriterije i na taj način usmjeriti praksu i dati svima potrebnu orijentaciju.

Dozlovite mi, da na kraju nešto kažem o sporu koji je vezan uz član 38. Prednacrt. Problem se svodi na to: može li Ustavni sud preispitivati pravnosnažne odluke redovnih sudova sa stanovišta ustavnosti i zakonitosti, ako se radi o povredi prava samoupravljanja ili nekom drugom osnovnom i ustavnom utvrđenom pravu i slobodi građana i organizacija.

Želim odmah reći da sam lično uvjeren da bi Ustavnom sudu trebalo dati ovo ovlašćenje, nešto drugačije nego što to predviđa ovaj Prednacrt, ali bi ga trebalo svakako dati.

Ustavni sud je nosilac zaštite ustavnosti i zakonitosti. On je poseban i specijaliziran organ za zaštitu ustavnosti i zakonitosti. Njegov odnos prema Saveznoj skupštini, prema redovnim sudovima i ostalima proizlazi i predodređen je ovom njegovom specijaliziranom funkcijom. On nije viši od drugih, niti iznad drugih u generalnom odnosu, već samo u oblasti zaštite, ustavnosti i zakonitosti. U njoj — u oblasti zaštite, ustavnosti i zakonitosti — Ustavni sud ima svakako vodeći položaj. U tome, mislim, i leži razlog njegovog osnivanja, a to izričito slijedi i iz člana 146. Ustava, gdje se o ustavnim sudovima govori kao o nosiocima zaštite ustavnosti. To upućuje na zaključak da bi Ustavnom sudu trebalo dati pravo da u predviđenim slučajevima, kada drugih redovnih mogućnosti nema, može intervenirati u korist ustavnosti i zakonitosti. Takav odnos moramo primjeniti i prema redovnom sudstvu.

Ako dozvoljavamo, a to moramo dozvoliti jer je tako, da može biti pravosnažnih sudskih presuda koje nisu ustavne ni zakonite i koje se ne mogu korigirati u okviru redovnog sudskog postupka, tada moramo omogućiti da u takvim slučajevima intervenira Ustavni sud.

Više drugova koji misle drugačije, koji ni jesu za to da se ovo ovlašćenje daje Ustavnom sudu, ističu kao osnovni argument da će to dovesti do narušavanja pravne sigurnosti. Razumije se, nitko nije za to da čini bilo što, što će stvarno narušavati pravnu sigurnost u našem društvu. Ali, postavlja se pitanje: što ako ne damo ovo ovlašćenje Ustavnom sudu? Zar nećemo tada biti nemoćni prema određenom broju neustavnih i nezakonitih slučajeva i to u najosetljivijoj oblasti, u oblasti samoupravljanja i osnovnih ustavnih prava građana, a to ne samo da može narušiti pravnu sigurnost, već može, ako ne ugroziti, a ono svakako podrivati samu osnovu društva.

Možda nemam pravo, ali meni se čini da smo prevazišli situaciju u kojoj je bilo nužno i opravdano, radi pravne sigurnosti štititi po svaku cijenu, pa i po cijenu pravosnažnih neustavnih i nezakonitih presuda, autoritet sudstva i sudskih odluka.

Naši redovni sudovi rade dobro i radiće sve bolje. Pogrešnih sudskih odluka ima, ali ih ima sve manje i biće ih sve manje. Ali će ih biti. Naše je sudstvo svojim dosadašnjim radom ostvarilo i sebi i sudstvu potreban autoritet u društvu. I sudstvo i njegov autoritet i cijelo naše društvo, već je, po mojem mišljenju, negdje tu da ne mora svoju stabilnost, pa ni pravnu sigurnost plaćati toleriranjem uzroka nestabilnosti, kao što su to protuustavna i nezakonita rješenja, ma bilo ko ih donosio i iza njih stajao.

Meni se čini da je problem isuviše naglašen. Ako bismo mi ovaj problem sveli u prave

dimenzije, ako bismo mu pristupili životno, konkretno i bez predrasuda, tada, mislim, ne bi bilo tako teško pronaći rješenje.

Želim skrenuti pažnju na činjenicu da se u našem pravnom sistemu pravosnažne sudske presude mogu i danas preispitivati. To se danas može primjenom zahtjeva za zaštitu zakonitosti, kojeg je ovlašćen podnijeti republički i savezni javni tužilac, a o čemu odlučuju redovni sudovi. Prema tome, ako se dađe ovo ovlašćenje Ustavnom sudu to ne bi bilo po sve novo u našem pravnom sistemu. A ako ovo ovlašćenje javnog tužioca do sada nije ugrozilo pravnu sigurnost, već joj je, po mojem mišljenju, mnogo doprinijelo, tada nije opravdana bojazan da će doći do narušavanja pravne sigurnosti ako se, pod određenim uslovima, ovlašćenje preispitivanja pravosnažnih sudskih presuda dađe i Ustavnom sudu. Pogotovo ne, ako bi se prihvatilo mišljenje, da Ustavni sud u takovim slučajevima ne bi poništavao ili ukidao sudske presude, već bi samo donosio načelno pravno stanovište, što bi predstavljalo poseban razlog za ponavljanje postupaka i to pred redovnim sudovima. Dakle, ne poništaj, ne ukidanje pravosnažnih sudskih odluka, već razlog za obnavljanje postupka. Na taj način Ustavni sud bi imao mogućnost da u predviđenim slučajevima i pod određenim uvjetima intervenira protiv neustavnih i nezakonitih pravomoćnih sudskih presuda, a konačna odluka u dotičnom slučaju i dalje bi bila u nadležnosti redovnih sudova. To je prihvatljivo i time ništa bitno novo ne bi unijeli u naš pravni sistem, niti u položaj redovnog suda.

Na kraju, dozvolite mi da podsjetim da je institucija Ustavnog suda, kao novina u Ustavu Jugoslavije, naišla na živi interes najšire naše javnosti u toku javne ustavne debate. Na šta ukazuje ovaj ispoljeni interes naše javnosti? Ako zanemarimo sebične i špekulativne računnice pojedinaca, onda mi se čini da je ovaj ispoljeni interes javnosti još jedna potvrda širokog i svestranog prihvatanja sistema samoupravljanja i položaja čovjeka u našem društvu, ali i to, da je široko rasprostranjen osjećaj naših ljudi da postojeći mehanizam zaštite ustavnosti i zakonitosti zaista treba učiniti efikasnijim, da ga treba usavršavati i ojačati. Zato mi se čini da i prilikom izrade ovog zakona treba sve dileme rješavati u korist izgrađivanja što efikasnijeg položaja ustavnih sudova, u konkretnom slučaju Ustavnog suda Jugoslavije.

Predsjedavajući Sergej Kraigher:

Ima reč savezni sekretar za pravosuđe, Arnold Rajh.

Arnold Rajh, savezni sekretar za pravosuđe:

Drugovi i drugarice poslanici, kad uzmem reč u debati o Prednacrtu odredaba zakona o

Ustavnom sudu Jugoslavije, nije mi namera da sa šireg društveno-političkog stanovišta govorim o ustavnosti i zakonitosti, jer je o tome bilo više govora u raznim prilikama, a i pred ovom Skupštinom, prilikom usvajanja novog Ustava. Ipak, želim sa nekoliko misli da ukažem na neka pitanja koja su bila odlučujuća za uvođenje u naš društveni i državni sistem jedne nove institucije, Ustavnog suda Jugoslavije i ustavnih sudova socijalističkih republika.

Svakako, u prvi plan dolaze prava i dužnosti radnog čoveka u socijalističkom društvu, u čemu naš novi Ustav ima karakter povelje prava i dužnosti radnog čoveka u našoj zajednici. Krug prava i dužnosti radnog čoveka u našem društvu i njihov sadržaj se bitno i kvalitetno razlikuje od klasičnih ustavnih prava i sloboda u drugim zemljama i upravo taj novi sadržaj neposredno i najdirektnije ima refleksa na celokupni arsenal mogućnosti i sredstava da se obezbedi nova ustavnost i zakonitost, da se obezbede najefikasnija sredstva i metodi kako bi se upravo ova prava i dužnosti sproveli u život.

Ustavnost i zakonitost bile su i do sada predmet ozbiljne pažnje našeg društveno-političkog života. Prava čoveka, njihove međusobne dužnosti i obaveze, njihova prava i dužnosti prema zajednici i obratno, obaveze zajednice prema građanima i njihovim organizacijama su crvena nit i ideja vodilja u izgradnji naše državnosti i našeg političkog sistema zasnovanog na visokim etičkim principima progresivnog socijalističkog društva. Ustavno sudstvo je nova institucija našeg društvenog sistema i jedan njegov mehanizam više, upravo radi što potpunijeg i pravilnijeg ostvarenja njegovih osnovnih principa, orijentacija i pravaca kretanja. Naš društveni sistem, zasnovan na sve demokratskijem samoupravnom mehanizmu, implicira u sebi i to da brojni samoupravni organi i organizmi našeg društva donose autonomno svoje opšte i normativne propise. Na taj način, mi imamo veoma veliki broj opštih pravnih akata, polazeći od zakona pa preko drugih opštih akata, kao što su uredbe i pravilnici, do statuta društveno-političkih zajednica, radnih organizacija i drugih samoupravnih tela. Po nekim aproksimativnim podacima godišnje se donosi na desetine hiljada takvih normativnih akata. U takvim uslovima trebalo je obezbediti potrebno jedinstvo društvenog sistema, jedinstvenost u ostvarivanju i primeni ustavnih principa u čitavom složenom samoupravnom društvenom mehanizmu. To, istina, ne znači da je trebalo obezbediti samo jednu meru centralizma koja je društveno celishodna, pa i neophodna u socijalističkom društvu. U isto vreme, treba takođe obezbediti i demokratska prava čitavog samoupravnog mehanizma, što praktično znači da se treba obezbediti od mogućih tendencija

nedemokratskog i birokratskog centralizma i drugih vidova kršenja ustavnih samoupravnih prava društveno-političkih zajednica, radnih organizacija, drugih samoupravnih tela, a preko toga ostvariti zaštitu radnih ljudi i naših građana uopšte.

Posmatrajući ovaj Prednacrt sa tog stanovišta, može se sa puno sigurnosti oceniti da je on, u celini uzev, prihvatio idejne postavke i stanovište našeg novog Ustava i da se ustavno sudstvo u njega skladno uklapa. Kada ovo kažem, mislim u prvom redu na opštu funkciju Suda, na inicijative za pokretanje ustavnog spora, na posledice odluka Ustavnog suda, na položaj članova Suda, itd.

Isto tako, smatram da treba posebno istaći da je predloženi Prednacrt vodio računa da se podvrgne kontroli ne samo ustavnost i zakonitost opštih propisa, kao opštih pravila ponašanja građana i njihovih organa i organizacija, već da se na direktniji način obezbedi zakonito i ustavno vršenje ovih prava.

U pogledu kontrole ustavnosti i zakonitosti opštih propisa, mogu se sa sigurnošću nazreti i videti značajni zadaci ustavnih sudova pri ovlašćenjima mnogobrojnih državnih i društvenih činilaca, organa i organizacija na donošenju opštih i normativnih propisa. Upravo na tom planu i karakter zadataka i obim poslova će sigurno predodrediti osnovni profil i fizionomiju tog suda.

I u Ustavu iz 1946. godine, a i u sadašnjem Ustavu, u članu 146, staranje o ustavnosti i zakonitosti je dužnost sudova i drugih državnih organa, organa društvenog samoupravljanja i svakog ko vrši javne ili druge društvene funkcije, a to je dužnost i ustavnih sudova. Dakle, staranje o ustavnosti i zakonitosti je opšti zadatak svih državnih organa i organizacija u vršenju javne službe.

Ja bih ovom prilikom nešto više rekao o obimu i domašaju ovog zadatka kako se on reflektovao kroz rad organa pravosuđa. Mislim da u ovoj debati nije mesto da kroz dublje sagledavanje rada organa pravosuđa vršimo analizu ovih organa, pa mi stoga dozvolite da s nekoliko podataka iz rada pravosudnih organa iz 1962. godine, posebno sudstva, ilustrujem kako su sudovi vršili kontrolnu funkciju nad radom nižih sudova i drugih organa ovlašćenih za donošenje konkretnih odluka u upravi i javnim službama. Vrhovni sud Jugoslavije i republički vrhovni sudovi, u pomenutoj godini, rešili su 34.530 upravnih sporova kontrolišući pojedinačna akta državne uprave i drugih javnih službi, pri čemu su utvrdili da je u 10.251 slučaju ili u 29,8% slučajeva povređen zakon. Poznato je da se u ovoj sudskoj kontroli ispituje zakonitost u veoma važnim i osnovnim pitanjima, kao što su stvari socijalnog osiguranja, poreske stvari, stambeni problemi i slično.

U drugoj oblasti sudovanja, u sektoru parničnog postupka, prvostepeni sudovi odlučili su ukupno u 885.487 predmeta povodom kojih su drugostepeni sudovi po žalbama odlučivali u 102.640 predmeta, pa su našli da su prvostepeni opštinski sudovi povredili zakon u 37% slučajeva, a prvenstveno okružni sudovi u 40,3% slučajeva.

Na sektoru krivičnog sudovanja prvostepeni sudovi odlučili su u 236.312 predmeta po kojima su okružni i vrhovni sudovi po žalbama našli da je u 16,3% slučajeva potrebno da se postupak kod opštinskih sudova ponovi, a kod okružnih sudova u 11,4%.

Pored ovoga, Vrhovni sud Jugoslavije i republički vrhovni sudovi, po zahtevu za zaštitu zakonitosti odgovarajućeg javnog tužioca, našli su da je posle iscrpenih redovnih sredstava zbog povreda zakona bilo potrebno da se ukine 298 pravosnažnih sudskih odluka.

I viši privredni sudovi, kao i Vrhovni privredni sud Jugoslavije, vršeći kontrolu presuda nižih privrednih sudova ukinuo je zbog povrede zakona oko 25% njihovih presuda.

Na kraju, smatram da treba istaći da je Vrhovni sud Jugoslavije po dosadašnjim propisima, a i po novom Ustavu, bio dužan da utvrđuje načelne stavove i načelna pravna shvatanja o pitanjima koja su od značaja za jedinstvo u primeni saveznih zakona od sudova opšte nadležnosti i specijalizovanih sudova — član 239. tačka 1. Ustava SFRJ.

Ovaj rad i zadatak na ujednačavanju stavova u primeni zakona Vrhovni sud Jugoslavije vršio je povremeno i po svojim mogućnostima. Ubuduće, kada naš najviši sudski forum bude manje konkretno rešavao o pojedinačnim slučajevima, a više bude vršio društveno-političku analizu pojava iz našeg društva, koje proizilaze iz prakse i rada sudova, kako to izgleda prema dosadašnjim koncepcijama o nadležnosti ovog suda, može se očekivati još svestraniji i dublji zahvat na polju obezbeđenja jedinstva u primeni saveznih zakona.

Pri tome, treba imati u vidu da i javno tužilaštvo, među ostalim, ima obavezu da preduzima zakonom određene mere i pravna sredstva radi jedinstvene primene zakona i zaštite zakonitosti — član 142. Ustava. O širini ove obaveze javnog tužilaštva sa terena sudstva već sam ranije govorio.

Izneo sam ovih nekoliko podataka iz rada organa našeg pravosuđa iz dva razloga. Prvo, radi toga što smatram da ovaj Dom treba da bude informisan o tome da su sudovi i do sada i pre uvođenja ustavnog sudstva vršili kontrolu ustavnosti i zakonitosti u pojedinačnim slučajevima i u stvaranju jedinstvenih standarda u primeni zakona. Drugo, da ustavno sudstvo, po mom mišljenju treba kontrolu ustavnosti i zakonitosti da skladno dopuni i

učini je još efikasnijom i boljom, pretežno u tom pravcu da bude više sigurnosti, reda, zakonitosti i ustavnosti prilikom donošenja opštih propisa velikog broja organa i organizacija, koji su usled procesa demokratizacije, posebno decentralizacije i deetatizacije sada na to ovlašćeni.

Na raznim forumima, pa i u današnjoj diskusiji, iskrsla su neka pitanja naročito o ovlašćenjima Ustavnog suda i refleksa poništenih ili ukinutih propisa prema već donetim pravosnažnim odlukama sudova. Meni se čini normalnim da postoje razmimoilaženja o nekim značajnim pitanjima, jer se upravo radi o novom instrumentu naše demokratije, pogotovo u uslovima kada ne možemo da prihvatimo u celini rešenja koja su data u drugim zakonodavstvima zemalja koje imaju ustavni sud. Nadam se da će upravo ova debata, iznošenjem odgovarajućih razloga, doprineti da se nađu rešenja koja će odgovarati položaju ustavnog sudstva u našem sistemu i njegovim zadacima.

Potrebno je da istaknem da Prednacrt, o kome se vodi debata, nije bio predmet raspravljanja i ocene Saveznog izvršnog veća, čiji sam član, pa radi toga stanovišta i shvatanja koje sam izneo odražavaju moje lično mišljenje i mišljenje Saveznog sekretarijata na čijem sam čelu, pa vas molim, drugovi poslanici, da ovo moje istupanje tako i shvatite. Ovim sam hteo samo da iznesem nekoliko argumenata, a manje da se opredelim za razna stanovišta koja su došla do izražaja, upravo radi toga što se radi o uvođenju novog instrumenta koji treba da odigra veoma značajnu ulogu u našem društvenom sistemu. U Saveznom sekretarijatu za pravosuđe smatra se da prilikom donošenja zakona treba poći obazrivo, dozvoliti praksi Ustavnog suda da krči sebi puteve, da se kroz rad stiču iskustva, jer se radi o novom instrumentu, čiju će valjanost i efikasnost praksa i sam život utvrditi.

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Ima reč poslanik Savo Brković.

Savo Brković: (Izborna jedinica Titograd);

Drugovi i drugarice, izneću svoje mišljenje o nekim članovima Prednacrta. U članu 17. tačka 7, kaže se: »Savezni državni sekretari, savezni i republički sekretari, starešine samostalnih saveznih i republičkih organa uprave koji stoje pod neposrednim nadzorom nadležnih izvršnih vijeća, svaki u svom djelokrugu, osim za ocenjivanje ustavnosti zakona i zakonitosti propisa Saveznog izvršnog vijeća i republičkih izvršnih vijeća«. Ja mislim da nema bojazni da se njima da ovlašćenje da mogu podnositi prijedlog za pokretanje postupka kada su u pitanju opšta akta, kako republičkih izvršnih vijeća, tako i Saveznog izvršnog vijeća.

Možda će se ovome prigovarati radi toga što su ovde uključeni i članovi Saveznog izvršnog vijeća. Ali ja mislim da nema nikakve bojazni za autoritet Saveznog izvršnog vijeća ako im damo to pravo. Međutim, može se prilagoditi da su oni najčešće inicijatori za donošenje takvih akata. Ali ima situacija i kada nijesu. Zato mislim da bi tačku 7. trebalo formulisati tako da glasi: »Savezni državni sekretari, savezni i republički sekretari i starešine samostalnih saveznih i republičkih organa uprave, svaki u svom delokrugu osim za ocenjivanje ustavnosti zakona«. Ja mislim da bi, po mom mišljenju, to bila bolja formulacija, a smatram da momentano neće biti mnogo postavljanja prijedloga od pomenutih organa.

Iz Prednacrtu zakona treba, po mome mišljenju, brisati član 33, radi toga što je u suprotnosti sa članom 30. Što je još važnije, u potpunoj je suprotnosti sa članom 241. tačka 4. Ustava u kojem se izričito kaže da Ustavni sud Jugoslavije, pored ostalog, rešava i sporove o razgraničenju između republika. U članu 30. se kaže: »Sud, saglasno stavu 1. člana 241. tačka 4, riješava sporove o pravima i dužnostima između federacije i republike, između republika i između drugih društveno-političkih zajednica sa teritorije raznih republika, ako za rješavanje takvih sporova zakonom nije predviđena nadležnost drugog suda, kao i sporove o razgraničenju između republika«.

Član 33. opisuje u kom momentu Ustavni sud pristupa rješavanju sporova o razgraničenju, a to je tek onda kada se pojavi spor oko primjene sporazumno donesenih odluka republičkih skupština. Postavlja se pitanje: koji će organ da rješava sporove o razgraničenju kad ne može da dođe do sporazumnih odluka republičkih skupština? A takvih slučajeva ima. Po mome mišljenju, jedini organ koji je za to ovlašćen po Ustavu jeste Ustavni sud Jugoslavije. Predlažem da se član 30. dopuni tako što bi se na kraju brisala tačka i dodao novi tekst koji bi glasio: »Ukoliko se o tome ne postigne sporazumna odluka od strane određenih organa zainteresovanih republika.«

U ovom slučaju treba drukčije formulisati član 33. Prednacrtu. Predlažem ovu formulu, mada bi možda mogla da se nađe i neka bolja od ove, ali da odrazi ovu suštinu: »Rešava i sporove o razgraničenju koji se pojave u primeni sporazumno donesenih odluka određenih organa zainteresovanih republika.«

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Ima reč poslanik Stojadin Stojić.

Stojadin Stojić (Izborna jedinica Vladčin Han):

Posle formiranja Ustavnog suda Jugoslavije ovo treba da bude prvi, po mom mišljenju, i najvažniji Zakon o Ustavnom sudu, jer se

njime, na bazi Ustava, bliže određuje nadležnost, postupak i utvrđuje dejstvo njegovih odluka.

Razmatrajući materijal kojim smo raspolažali u vezi sa Prednacrtom odredaba za zakon o Ustavnom sudu, meni se nametnulo nekoliko pitanja o kojima želim ukratko da iznesem svoje mišljenje.

Mislim da bi ovaj zakon trebalo da u najveće mogućoj meri da raščisti pitanje: do koje će granice Ustavni sud moći da se bavi pojedinačnim aktima. Prednacrt je u tom smislu dovoljno jasan. Prednacrt polazi, pre svega, od odredaba člana 241. Ustava i po tom članu 16. je sasvim jasan. Tu se kaže da Ustavni sud odlučuje o saglasnosti zakona sa Ustavom, republičkih zakona sa saveznim Ustavom i drugih propisa i opštih akata organa i organizacija sa Ustavom SFR Jugoslavije.

Ovde je danas bilo reči o članu 38. Znači, pojedinačni akt će biti predmet interesovanja Suda samo ako su ugrožena prava samoupravljanja i Ustavom utvrđena osnovna prava i slobode i to samo od strane organa federacije ili organizacije čija se delatnost prostire na teritoriju cele zemlje. Na primer, pojedinačni akt upravnog organa opštine ili sličnog organa treba da bude proglašen depasiranim, ako po njemu zainteresovana strana traži zaštitu Ustavnog suda. Međutim, baš tu može nastati problem pošto ima shvatanja da je Ustavni sud »sud nad sudovima« i da građani ili pravna lica mogu tražiti njegovu zaštitu ako su nezadovoljni rešenjem bilo kojeg organa.

»Ustavni sud treba da predstavlja više deo skupštinskog sistema nego tradicionalnu sudsku instituciju« (Edvard Kardelj: »Prednacrt Ustava«, Komunist, str. 125). Njegov glavni zadatak je dakle zaštita ustavnosti i zakonitosti. Nisam siguran da li je momenat da vas zadržavam iznošenjem kakvi se sve problemi ponekad mogu desiti u našoj političkoj praksi u vezi sa zakonitošću, s birokratizmom, s nesprovođenjem, nepravilnim primenjivanjem i nepoznavanjem zakona. Naravno, mnogi problemi potiču iz perioda kada nije bilo dovoljno zakona, pa su ljudi, oslanjajući se na revolucionarnu pravičnost, radili onako kako su smatrali da je najpravičnije.

Svojom ulogom budnog čuvara ustavnosti i zakonitosti, Ustavni sud će svakako doprineti raščišćavanju zaostalih shvatanja o birokratizmu i birokratiji. Ponekad se susrećemo sa shvatanjem, na primer u karikaturi ili u lokalnoj političkoj interpretaciji, da je birokrata onaj ko se čvrsto drži slova i duha zakona i da su dobri oni koji široko tumače propise. Mi, u svakom slučaju, imamo uslove za smiren i pažljiv rad i naši propisi treba da budu što je više moguće realni, tako da to, odozgo do dole, utiče na stvaranje jedinstvenih pogleda, stavova

va, a takođe i novih socijalističkih navika o pravičnosti.

Formiranje Ustavnog suda, po mome mišljenju, znači dalju stabilnost i kontinuitet u našem razvitku, bez velikih potresa i preorijentacija. Ono što je zapisano u Ustavu, sada se traži forma da bude sprovedeno u praksi, da se radnim ljudima u našoj zemlji stvore opšti uslovi da u svom radu sigurnije i dugoročnije planiraju, kako u pogledu rešavanja svojih ličnih problema, tako i u pogledu razvijanja ustanova, preduzeća i drugih organizacija u kojima rade.

U svakom slučaju, naš Ustav, kao najviši zakon, omogućava hiljadama organa samoupravljanja da se bave »zakonodavnom« aktivnošću i da nalaze rešenja za sva sporna pitanja koja normalno prate naš intenzivni socijalistički razvitak.

Iz ovih razloga nameće se zaključak da nadležnost Ustavnog suda treba da bude stvaranje opštih uslova ustavnosti i zakonitosti i da je to dovoljno da Sud bude najpravičniji i najkorisnije angažovan.

Ima mišljenja da Ustavni sud, kada počne efikasno da radi, može lako da dovede do zamrzavanja našeg ustavnog razvoja. Ovakvo mišljenje potkrepljuje se stanjem u nekim drugim zemljama, u kojima ustav decenijama nije menjan iako se život promenio pa prema tome i praksa i da tamošnji ustavni sud tolerira tu praksu.

Mislim da naša dosadašnja praksa demantuje ovu bojazan. Baš obratno, naš društveni sistem pokazao je besprimernu vitalnost u ustavnom razvitku, jer smo od 1946. do 1963. godine doneli dva ustava i jedan Ustavni zakon.

U članovima 7. i 72. govori se o trajanju mandata sudija Ustavnog suda. U prethodnim diskusijama tražilo se rešenje: kojim će sudijama isteći mandat posle četiri godine, pošto mandat traje osam godina, a svake četvrte godine se polovina rotira, tako da iz sadašnjeg sastava Suda jedna polovina, kao i za poslanike Savezne skupštine, treba da se popuni novim sudijama. Moje je mišljenje da bi to trebalo rešiti prema našoj dobro poznatoj praksi, naime polazeći od pojedinačnih ljudi. Ustavni sud je sastavljen od istaknutih društveno-političkih radnika i visokokvalifikovanih stručnjaka i prvu rotaciju treba rešiti imajući u vidu godine starosti pojedinih sudija i potreba u kadrovima za druga radna mesta. Jednom rečju — sporazumno. Bilo bi dobro, po mome mišljenju, kada bi odluka o tome, na predlog Suda, bila doneta u isto vreme kada bude donet i zakon o Ustavnom sudu.

Na kraju, dotakao bih se još jednog pitanja. U članu 71. Prednacrta predviđa se da Ustavni sud počne da radi 1. januara 1964. go-

dine. Ovo je vrlo važno zbog početka rada republičkih ustavnih sudova, jer bi, s obzirom na jedinstveni sistem ustavnih sudova u zemlji, bilo nelogično da Ustavni sud Jugoslavije počne da radi 1. januara 1964 a neki republički sud, na primer, 1. aprila. Radi toga donošenje republičkih zakona o ustavnim sudovima treba da bude sinhronizovano.

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Ima reč poslanik Mihajlo Ilić.

Mihajlo Ilić: (Izborna jedinica Sarajevo Novo):

Iz odredbi Prednacrta zakona o Ustavnom sudu, iz uvodnih izlaganja drugova i diskusije vidi se da tri pitanja čine osnovni sadržaj Prednacrta i predstojećeg zakona. To su: kompetencija, nadležnost Ustavnog suda i republičkih ustavnih sudova, zatim postupak, procedura i na kraju pravno dejstvo odluka koje u svojoj kompetenciji Ustavni sud donosi.

Upoređujući rešenja koja su data u Prednacrta sa rešenjima koja su data u Ustavu, možemo videti da u Prednacrta postoje de facto dva proširenja i ona se odnose na četvrtu kategoriju nadležnosti, tj. na ocjenu ustavnosti i zakonitosti pojedinačnih akata.

Jedno manje proširenje jeste u tome da Ustavni sud može da cijeni ustavnost i zakonitost pojedinačnih akata organa federacije i organizacija čija se djelatnost prostire na cijelu zemlju. Mislim da je ovo stanovište opravdano, jer bi bilo necjelishodno da ocjenu ovih akata, tj. individualnih akata koje donose organi i organizacije na nivou federacije, ocjenjuje neko drugi, a ne Ustavni sud.

Drugo proširenje, koje je, kao što smo videli u današnjoj diskusiji, sporno, sadržano je u takozvanom interpretativnom pravilu iz stava 2. člana 38. Prednacrta. To su slučajevi povrede osnovnih prava i sloboda kada nije, prema Ustavu i stavu 1. člana 38. Prednacrta, obezbijeđena druga sudska zaštita. Ustavnost i pravilnost ovog proširenja ili ove takozvane interpretacije vidimo da se donekle i osporava.

Koncepciji, koja je izražena u stavu 2. pomenutog člana 38, suprotstavlja se druga koncepcija da se treba zadržati u okviru teksta Ustava, tj. kada nije obezbijeđena druga sudska zaštita itd. Ja mislim da, a to nije konačno ni bitno, formulacija stava 2. člana 38. Prednacrta ne bi trebalo da ostane. Tri alternative stava 2. su date, suviše ekstenzivno i smatram da bi trebalo dati neko interpretativno pravilo, u tom smislu da se realizuje ideja da Ustavni sud ima mogućnost da cijeni ustavnost, odnosno protivustavnost i pojedinačnih akata, pa i konkretnih sudskih presuda.

Mi imamo u našem pravnom sistemu, posebno u proceduri redovnih sudova, u parničnom, vanparničnom i izvršnom postupku, pa i u or-

ganima uprave — u upravnom postupku vrlo razgranat sistem pravnih instrumenata, pravnih lijekova — redovnih i vanrednih, pomoću kojih se, u najvećem broju slučajeva, dolazi do materijalne istine, do pravilnog ustavnog i zakonitog presuđivanja.

No, jasno je da ima i biće pojedinih, izuzetnih slučajeva kada će konkretnom sudskom presudom eventualno Ustav biti povređen. Mislim da ustavni sudovi u takvim slučajevima ne bi trebalo da ostanu nemoćni prema kršenju ustavnih odredaba.

Kada Ustavni sud po Ustavu ima dužnost i pravo da cijeni ustavnost saveznih i republičkih zakona i kada Ustavni sud ima ustavno ovlašćenje i dužnost i da ukine jedan tako važan normativni akt, kao što je, na primjer, republički zakon koji je u suprotnosti sa saveznim Ustavom, zašto Ustavni sud ne bi imao pravo da konkretni individualni akt suda, jednu presudu koja je pravosnažna i kojom je eventualno povrijeđena ova ili ona odredba Ustava, svojom odlukom ogласi kao protivustavnom. U takvom slučaju, Ustavni sud, po mome mišljenju, ne bi trebalo da ulazi u konkretno meritorno presuđenje same stvari, nego bi samo odlučio da li je ili nije takva jedna pravosnažna sudska odluka protivustavna. Ako jeste, u kojoj je odredbi konkretno Ustav povrijeđen.

U jednoj varijanti, uzmimo kao primjer, iscrpena su sva redovna i vanredna pravna sredstva, pravni lijekovi kod suda. Savezni javni tužilac uložio je Vrhovnom sudu Jugoslavije zahtev za zaštitu zakonitosti zbog povrede ustavnog propisa, koji je realizovan u određenom zakonu. Vrhovni sud Jugoslavije, na primjer, što je načelno moguće iako je izuzetan slučaj, odbija zahtjev za zaštitu zakonitosti Saveznog javnog tužioca. Time nastaje jedan suštinski spor između Saveznog javnog tužioca i Vrhovnog suda Jugoslavije i tu neko mora da kaže čije je pravno stanovište osnovano — Saveznog javnog tužioca ili Vrhovnog suda Jugoslavije, iako je najviši sud u sistemu redovnog sudstva.

Mislim da ovakvo pravo Ustavnog suda, da u ovakvim slučajevima može da intervenira, to jest da ocjeni ustavnost ili protivustavnost jedne pravosnažne sudske odluke, ne znači da će ga pretvoriti u neku instancu redovnog sudstva, u neki supersud, u kontrolni sud nad radom redovnih sudova.

U najužoj vezi sa nadležnosti jeste i pitanje aktivne legitimacije, to jest, ko može biti ovlašćen za pokretanje postupka pred Ustavnim sudom. Možemo imati najidealnije normalne nadležnosti, ali ako nemamo razrađen režim organa, organizacija i lica koji imaju pravo da stavljaju mehanizam Ustavnog suda u pokret, onda bi nadležnost ostala bez efikasnog dejstva.

Prva, kao što smo vidjeli, i najvažnija kategorija nadležnosti Ustavnog suda jeste ocjena

ustavnosti i zakonitosti normativnih akata. U članu 249. Ustava određeni su organi i organizacije koje su ovlašćene za pokretanje postupka za ocjenu ustavnosti i zakonitosti opštih akata. To su Savezna skupština, republičke skupštine, Savezno izvršno veće, republička izvršna veća, osim za ocjenu ustavnosti zakona, koje donose njihove skupštine, kako je to u članu 249. Ustava taksativno nabrojano. To taksativno određivanje aktivno legitimisanih organa i organizacija svakako treba prenijeti i u tekst budućeg zakona o Ustavnom sudu.

Dalje, isti član Ustava predviđa mogućnost da savezni zakon odredi pod kojim uslovima i ostali državni organi, organizacije i građani mogu pred Ustavnim sudom pokretati postupak, odnosno dati inicijativu za pokretanje postupka, za ocjenu ustavnosti i zakonitosti. I Ustavu se dakle jasno distancira pravo na pokretanje postupka i pravo na inicijativu.

U pogledu prava na pokretanje postupka, u Prednacrta pravilno se fiksiraju organi i organizacije koje imaju pravo pokretanja postupka i pod kojim uslovima. Ne ulazeći detaljnije u ovo pitanje, jer je u obrazloženju Prednacrta to jasno izraženo, mislim da je nađena prava mjera i da se nije išlo ni ekstenzivno ni restriktivno u tom pravcu. Zato ja usvajam predložena stanovišta Prednacrta, to jest da državni sekretari, vojni tužilac JNA i drugi funkcioneri koji se pominju, budu ovlašćeni za pokretanje postupka pred Ustavnim sudom za slučaj protivustavnosti određenog normativnog akta. Mislim, međutim, da bi ovlašćenje za pokretanje postupka pred Ustavnim sudom trebalo da ima i organ koji je na osnovi Ustava ili saveznog zakona nadležan da obustavi izvršenje propisa ili nekog drugog opšteg akta zbog toga što nije u saglasnosti sa Ustavom ili sa saveznim zakonom. Jer, iz ostalih odredaba Prednacrta vidi se da je organ koji je nadležan po Ustavu ili saveznom zakonu da obustavi izvršenje dužan da pokrene postupak pred Ustavnim sudom. Dakle, kada je već dužan, onda ga treba uključiti u one organe koji su ovlašćeni da pokreću postupak za ocjenu ustavnosti normativnih akata pred Ustavnim sudom. U slučaju obustave, taj organ bi bio dužan da u određenom roku, koji ne treba da je dug — 15 do 30 dana, ili uopšte neki kraći rok, pokrene postupak za ocjenu ustavnosti ili zakonitosti.

Postavlja se pitanje: da li bi bilo opravdano da se i saveznom javnom pravobraniocu prizna pravo za pokretanje postupka? Prednacrt stoji na negativnom stanovištu, a neki učesnici u današnjoj diskusiji su zauzeli pozitivno stanovište. Međutim, imajući u vidu da je prema pozitivnim propisima sadašnja funkcija javnog pravobranilaštva pretežno zastupanje društveno-političkih zajednica, mislim da bi bilo ispravnije da za sada, u ovoj etapi našeg druš-

tvenog razvoja, javni pravobranilac samo daje inicijativu ovlaštenim organima da pokreću postupak, a ne da ga i sam pokreće. Ima, međutim, prigovora da bi nedovoljno bili zastupljeni predlagači koji se bave imovinsko-pravnim odnosima, a kao što znamo to je upravo i osnovni domen rada javnog pravobranioca. Radi toga, postoji mogućnost da se naknadno, pošto bude donesen novi zakon o javnom pravobranilaštvu, ponovo ocjeni ovo pitanje i riješi saveznim zakonom.

Ima mišljenja da pravo za pokretanje postupka pred Ustavnim sudom treba dati i zborovima birača, zborovima radnih ljudi i društveno-političkim organizacijama. Smatram da bi to bilo preširoko i da je bolje da zborovi birača i zborovi radnih ljudi koriste samo pravo inicijative. Dovoljno je to što skupštine društveno-političkih zajednica i radne i druge samoupravne organizacije imaju pravo pokretanja postupka ako su povrijeđena njihova ustavna prava.

Prema Ustavu, postupak za ocjenu ustavnosti i zakonitosti može pokrenuti i sam Ustavni sud, po vlastitoj inicijativi, dakle, po službenoj dužnosti. Da li u konkretnom slučaju ima mjesta takvom oficijelnom pokretanju postupka? Mislim da to treba da odluči u konkretnom slučaju sam Ustavni sud i to u svom punom sastavu, predsjednik i deset sudija, s tim da svaki član može zahtijevati da se na dnevni red sjednice Suda postavi pitanje pokretanja postupka, za ocjenu ustavnosti ili zakonitosti određenog opšteg akta. Osim ovog, oficijelnog postupanja Ustavnog suda, takođe, mislim da treba normirati posebne slučajeve oficijelnog postupanja, u stvari, proširenja obima ispitivanja normativnog akta. Naime, prilikom odlučivanja o ustavnosti i zakonitosti propisa ili drugih opštih akata, Sud ne bi trebalo da odlučuje samo o predlogu, već mu treba dati mogućnost da može ispitati ustavnost, odnosno zakonitost i onih odredaba toga normativnog akta čiju nesaglasnost sa Ustavom ili saveznim zakonom, predlagač i ne ističe. To bi imalo veliki praktični značaj za zaštitu ustavnosti i zakonitosti.

Treba istaći da je pravilna koncepcija Prednacrta da svaki građanin, organ i organizacija imaju pravo da podnošenjem predstavke daju inicijativu za pokretanje postupka za ocjenu ustavnosti i zakonitosti normativnih akata.

Druga kategorija nadležnosti Ustavnog suda jeste rešavanje sporova o pravima i dužnostima između društveno-političkih zajednica, kada postupak pokreće zajednica koja samtra da je povrijeđena u svojim pravima. Što se tiče eventualnih sporova o razgraničenju između republika, Sud bi odlučivao samo o pitanjima koja se pojave u primjeni sporazumno donesenih odluka republičkih skupština, o granicama između republika, jer je ovaj sporazum i pretpostavka i osnov za donošenje odluke Suda.

Treća kategorija nadležnosti jeste rješavanje pozitivnog ili negativnog sukoba nadležnosti između sudova i saveznih organa i između sudova i drugih državnih organa sa teritorije raznih republika. Kod pozitivnog sukoba nadležnosti moglo bi se poći od pretpostavke da će redovni sud u najviše slučajeva pravilno ocijeniti svoju nadležnost i zbog toga bi postupak mogao pokrenuti organ koji osporava sudsku nadležnost, a takođe i savezni javni tužilac.

Uostalom, pozitivni sukob nadležnosti uopšte u svim postupcima je veoma, veoma redak. Negativni sukob nadležnosti u praksi je češći i može imati za posledicu da organizacije ne mogu ostvariti svoja prava jer se organi kojima se obraćaju oglašavaju nenadležnim. Zbog ovakve situacije pravo pokretanja postupka bi imalo pravno ili fizičko lice čiji je prijedlog zbog nenadležnosti bio odbijen od suda ili drugog državnog organa. Međutim, pošto se stranke u ovakvim slučajevima obraćaju i Saveznom javnom tužilaštvu, to bi i ovo tužilaštvo moglo pokrenuti postupak za rješavanje negativnog sukoba nadležnosti.

Četvrta kategorija nadležnosti Ustavnog suda, koja je posle prve kategorije najznačajnija, jeste odlučivanje o zaštiti prava samoupravljanja i drugih osnovnih prava i sloboda povrijeđenih pojedinačnim aktom ili pojedinačnom radnjom, a nije obezbijeđena druga sudska zaštita. Normalno je da postupak pokreće ono lice čija su sloboda i pravo povređeni. Sporno bi moglo biti da li postupak za zaštitu sloboda i prava može pokrenuti savezni javni tužilac. To bi pravo trebalo konstituirati jer se javni tužilac u svome radu susreće s brojnim primjerima kršenja osnovnih sloboda i prava. U konkretnim slučajevima i praktični razlozi govore u prilog tome da se savezni javni tužilac pojavljuje kao učesnik u ovom postupku.

Najzad, kao garancija za pravilno ostvarenje ustavnih prava važna je i procedura. Ja se principijelno slažem s postavkom u Prednacrta i s objašnjenjem odnosnih članova Prednacrta, da treba regulisati samo najvažnija principijelna pitanja procedure, na primjer, pitanje forme, osnovnih procesnih radnji pred Ustavnim sudom, prijedloge odnosno predstavke za inicijativu, forme sudskih odluka i rješenja i način rješavanja Suda u osnovnim crtama.

Što se tiče detalja koji se odnose na proceduru pred Ustavnim sudom mislim da ih treba regulisati odredbama poslovnika, u skladu sa procesnim pravilima u drugim našim pozitivnim zakonima: parničnom postupku, krivičnom postupku, upravnom postupku i vanparničnom postupku. Jer, sigurno, pred Ustavnim sudom će se pojavljivati vrlo različite procjene situacije i u svakom konkretnom slučaju biće potrebno primijeniti pravilo, iz jednog ili drugog procesnog zakona.

Na kraju, drugarice i drugovi poslanici, i pored svih primjedaba koje su stavljene u toku današnje i prethodnih diskusija, smatram da po svojim osnovnim tezama i sistematici, i po rešenjima koja su data, Prednacrt može biti solidna baza za dalji rad na izradi zakona o Ustavnom sudu.

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Reč ima Vitomir Petrović sudija Vrhovnog suda Jugoslavije.

Vitomir Petrović, sudija Vrhovnog suda Jugoslavije:

Drugarice i drugovi, izneću izvesne poglede koji baziraju na iskustvu iz rada sudova i o pitanjima koja se tiču toga rada. To je u prvom redu pitanje nadležnosti Ustavnog suda o kojem govori Prednacrt odredaba zakona o Ustavnom sudu Jugoslavije. Jedno od najvažnijih pitanja nadležnosti jeste ono o kome govori član 38. Prednacrt, a tiče se odnosa ustavnih i drugih sudova.

Pre svega, treba da se podsetimo na neke principe Ustava Jugoslavije i neka načela koja važe u našem poretku na osnovi Ustava, prvenstveno na načelo jedinstva ustavnosti i zakonitosti. Ustavnost i zakonitost kao načelo obavezuje sve koji vrše javne ili društvene funkcije. To načelo važi za praktični rad zakonodavnih organa, za rad organa koji donose opšte propise i opšte akte druge vrste, za rad organa i organizacija kada vrše svoje društvene poslove. U Ustavu je posebno istaknuto načelo sudske kontrole ustavnosti i zakonitosti.

Jasno je da sudovi bilo koje vrste vrše sudske kontrole ustavnosti i zakonitosti kroz svoju redovnu delatnost koja im je stavljena u nadležnost. Ustavnost i zakonitost u praksi obezbeđuju brojne socijalističke slobode koje su osnov, jer su bitne pretpostavke za razvoj i napredak socijalističkih odnosa u svim oblastima života. Izvesno je da Ustav nije dogma, niti se postavlja dogmatski prema zakonu, kao što se ni zakon ne postavlja dogmatski prema drugim normativnim aktima i prema svakodnevnoj praksi ovlašćenih organa i organizacija. Ustav je sadržan u zakonima, a zakoni izražavaju Ustav, konkretizuju njegova načela i oživotvoruju ga primenom u praksi.

Kada se govori o saglasnosti Ustava i zakona ne misli se na dogmatsku podudarnost, već na unutrašnje jedinstvo. Jer, zakoni su konkretnim sadržajem bogatiji od Ustava, a to se može reći i za druge normativne akte. Svakodnevna društvena praksa i praksa organa i organizacija koje vrše javne ili druge društvene funkcije još je bogatija konkretnim sadržajem. Ona se ne može ograničavati nekim dogmatskim pogledima na ustavnost i zakonitost. Naprotiv, praksa je ta koja oživotvorava

i potvrđuje, a delom i otkriva pravi društveni i životni sadržaj ustavnosti i zakonitosti.

Organizacije i organi nisu ovlašćeni, niti su dužni da se formalno drže onih pravnih propisa koji su u suprotnosti sa Ustavom. Svako je dužan da se stara da se ustavnost i zakonitost oživotvore u samoj njihovoj suštini. Zato Ustav Jugoslavije u članovima 149. i 150. određuje šta će se primenjivati i kako će se raditi u slučaju nesklada, dok Ustavni sud to ne učini odlukom o oceni ustavnosti i zakonitosti koju donosi u okviru svoje nadležnosti. Svojom kompetencijom da ocenjuje i utvrđuje nesaglasnost zakona sa Ustavom i nesaglasnost propisa druge vrste sa zakonom i Ustavom, Ustavni sud dobija ulogu i značaj nosioca zaštite ustavnosti, što je u članu 146. Ustava izričito i rečeno.

Kada su ustavi, zakoni i opšti propisi druge vrste saglasni, u smislu jedinstvene ustavnosti i zakonitosti, onda se narušavanje ustavnosti i zakonitosti pojavljuje kao poreška u praktičnom radu organa i organizacija koje vrše javne i druge društvene funkcije.

Ukoliko se pitanje ustavnosti i zakonitosti pojavi u odnosima i sukobima i sporovima u kojima nadležno raspravlja i odlučuje sud druge vrste, onda je taj sud činilac koji prema Ustavu i u okviru svoje nadležnosti vrši sudske kontrole ustavnosti i zakonitosti, koja je kao načelo postavljena u Ustavu Jugoslavije. To sud čini, kada sudi o krivičnim predmetima i sporovima, o imovinskim predmetima i sporovima, o sukobima koji se tiču ličnih prava građana, o raznim odnosima o pravima radnog čoveka u radnom odnosu, o pravima radnog čoveka u socijalnom osiguranju itd. To sud čini kad kroz upravne sporove kontroliše zakonitost rešenja administrativnih organa.

S obzirom na Ustav i ustavna načela koja postoje i praksu, i s obzirom na potrebu jedinstvene ustavnosti i zakonitosti, nesumnjivo je potrebno da se na novi način uredi i kompetencija i postupak sudova. Mnoge stvari koje do sada nisu bile u delokrugu sudova treba, možda, da budu zahvaćene tim delokrugom. Neki oblici postupka koji su do sada bili dovoljni pokazaće se verovatno nedovoljnim i neefikasnim za zaštitu slobode i prava o kojima govori Ustav. Ustavni sud je, kako je rečeno, osnovni nosilac zaštite ustavnosti i pruža konkretnu zaštitu samoupravljanja i drugih osnovnih sloboda i prava utvrđenih Ustavom kada su ove slobode i prava povređeni pojedinačnim aktom i radnjom. To Ustav u članu 150. određuje za ustavne sudove uopšte, a član 241. za Ustavni sud Jugoslavije posebno. Ustav Jugoslavije na taj način određuje Ustavnom sudu ulogu sudske kontrole, ustavnosti i prakse.

Postavlja se pitanje: da li Ustavni sud vrši kontrolu ustavnosti i u onoj oblasti odnosa, sukoba i sporova čije raspravljanje, razrađivanje i sređivanje spada u delokrug drugih su-

dova i da li je Ustavni sud pozvan da pruža konkretnu zaštitu preispitivanjem pojedinačnih presuda i drugih rešenja sudova, koja su sa stanovišta zakona konačna i pravosnažna, to jest, koja konačno i sa snagom prava određuju određene odnose i razrešavaju konkretne sukobe između sukobljenih subjekata? To je pitanje koje se postavilo u diskusiji o Prednacrtu zakona. Dilema se očevidno pojavljuje zbog formulacije članova 150. i 161. Ustava. Kompetencija Ustavnog suda označena je »kao kompetencija« a ta uslovljenost je određena, a nije obezbeđena druga sudska zaštita.

Ustavni sudovi, saglasno zakonu, pružaju i zaštitu prava samoupravljanja, sloboda i prava kada su ove slobode i prava povređene pojedinačnim aktom ili rešenjem, a nije obezbeđena druga sudska zaštita.

Po jednom tumačenju, Ustavni sud nije i ne treba da bude angažovan, niti da odlučuje o stvarima koje su u nadležnosti drugog suda, niti da preispituje njihove konačne i pravosnažne odluke. Jer, tamo gde je u poretku obezbeđena druga sudska zaštita, prema tom tumačenju, Ustav postavlja čvrstu granicu nadležnosti Ustavnog suda u odnosu na nadležnost na presude i rešenja drugih sudova. Po drugom tumačenju koje se u diskusiji pojavilo, gde nije određena ni druga sudska zaštita, nadležnost Ustavnog suda određuje se šire. Ustavni sud, po tome tumačenju, može preispitivati konačne pravosnažne presude i rešenja drugih sudova, baš zato što su konačni i što protiv njih ne stoji na raspolaganju pravno sredstvo u postupku pred drugim sudom.

Takva se alternativa, koja se u diskusiji pojavljuje, a ona se, mislim na član 150. iz Prednacrtu i Ustava, tumači gramatički, što kako znamo nije dovoljno, a nije uvek ni pozudano.

U Vrhovnom sudu Jugoslavije mišljenja smo da odredbe Ustava po svom smislu znače to da Ustavni sud niti odlučuje o stvarima koje su u okviru delokruga drugog suda, niti preispituje konačne i pravosnažne presude i rešenja drugog suda. Naše je mišljenje da suprotna teza nije u skladu sa Ustavom i da ne odgovara pravoj ulozi Ustavnog suda, kao nosioca zaštite ustavnosti. Izneću kratke razloge za to.

Ustav Jugoslavije, Deo prvi, koji nosi naslov »Društveno i političko uređenje«, u glavi VI govori o sudskoj funkciji i o sudovima kao o delu političkog uređenja Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Tu se kaže da se sudska funkcija vrši u jedinstvenom sudskom sistemu član 132. stav prvi. Određeno je koji sudovi čine sudski sistem, član 132. stav 2, i tu se, što je sasvim razumljivo, ne pominju ustavni sudovi kao deo jedinstvenog sudskog sistema. Već na osnovi ovoga sledi da je

Ustavni sud funkcionalno odvojen od tako određenog jedinstvenog sudskog sistema, jer je funkcija i uloga Ustavnog suda orijentisana na druge društvene zadatke. Ovo se potvrđuje i u drugim članovima Ustava.

Ustav u članu 135. određuje da sudovi odlučuju o pravima i dužnostima, o raznovrsnim sporovima koji su u Ustavu sumarno navedeni, dok se u Zakonu preciznije i potpunije normira nadležnost suda. Bitno je da sudovi odlučuju o odnosima i sporovima. Građanima, radnim organizacijama i drugim subjektima prava i dužnosti Ustav zajemčuje pravo žalbe i druga pravna sredstva protiv mnogih sudskih odluka, a o tim pravnim sredstvima odlučuje nadležni viši sud. To je član 139, u vezi sa članom 68. Ustava.

Dalje, Ustav u članu 139. stav 3. postavlja kao apsolutno načelo da samo nadležni sud može izmeniti, poništiti i ukinuti sudsku odluku. Dakle, samo nadležni sud. A pojam nadležnog suda u Ustavu Jugoslavije očevidno ne obuhvata Ustavni sud. Nadležni sud je onaj koji je po Zakonu ovlašćen i dužan da odlučuje o pravima i dužnostima po konkretnom odnosu, na osnovi konkretnog činjeničnog stanja. To je sud pred koji stranke iznose sporove o pravima i dužnostima, kojem podnose svoja pravna sredstva i zahtevaju da se o njima odluči presudom ili rešenjem.

Na osnovi pomenutih odredaba Ustava, izgleda sasvim jasno da je Ustavni sud funkcionalno odvojen od jedinstvenog sudskog sistema i od sudske funkcije drugih sudova, da nije postavljen u položaj vršenja više sudske kontrole prema sudskim odlukama drugih sudova. Ne može se na osnovi odredaba Ustava postaviti teza da Ustavni sud preispituje konačne i pravosnažne odluke drugih sudova. To je čak direktno suprotno članu 139. stav 3. koji posebno određuje da samo nadležni sud može izmeniti, poništiti ili ukinuti sudsku odluku, što nesumnjivo ima društveno-politički značaj. Ako bi se ozakonio stav sadržan u članu 38. stav 2. Prednacrtu zakona o Ustavnom sudu Jugoslavije, onda bi takvo zakonodavno rešenje bilo u očiglednoj suprotnosti sa Ustavom Jugoslavije.

Naravno, sudovi, iako nisu podređeni ustavnim sudovima, nisu funkcionalno potpuno nezavisni od njihovih odluka. Ustavni sudovi su i prema drugim sudovima nosioci zaštite ustavnosti, jer obezbeđuju zakonitost u skladu sa Ustavom kroz svoju nadležnost da ocenjuju ustavnost i zakonitost sudskih pravnih propisa.

Sudovi se u svom radu ne mogu pozivati na opšte pravne propise koji su snagom odluke Vrhovnog suda prestali da postoje, ukinuti su ili poništeni. Na njima ne mogu zasnivati svoje presude i rešenja.

Deo drugi Ustava, koji nosi naslov »Organizacija federacije«, u glavi XII date su osnov-

ne odredbe o Vrhovnom sudu Jugoslavije, kao organu federacije u jedinstvenom sudskom sistemu. U Glavi XIII Ustava date su osnovne odredbe o Ustavnom sudu Jugoslavije, kao organu federacije za zaštitu ustavnosti i zakonitosti. Nadležnost Vrhovnog suda Jugoslavije utvrđuje se zakonom, a načelne okvire te nadležnosti određuje Ustav. Za našu temu nije bez interesa da se imaju u vidu odredbe člana 239. Ustava.

Vrhovni sud Jugoslavije utvrđuje načelne stavove i načelna pravna shvatanja o pitanjima koja su od značaja za jedinstvo u primeni saveznih zakona od sudova opšte nadležnosti i specijalizovanih sudova. Sud odlučuje o redovnim pravnim sredstvima protiv odluka republičkih vrhovnih sudova, kada je to saveznim zakonom određeno; odlučuje o vanrednim pravnim sredstvima protiv pravosnažnih odluka sudova, kojima je povređen savezni zakon u slučajevima predviđenim zakonom; odlučuje o upravnom sporu protiv određenih upravnih akata saveznih organa i organizacija koje vrši javno ovlašćenje na teritoriji cele Jugoslavije itd. Kroz tu nadležnost Vrhovni sud Jugoslavije obezbeđuje ustavnost i zakonitost, a svojim načelnim stavovima obezbeđuje takođe jedinstveni i pravilni razvoj sudske prakse u celini. Inače, sve što je već rečeno o razgraničenju funkcije Ustavnog suda prema sudskim funkcijama drugih sudova važi i za odnos Ustavnog suda Jugoslavije prema Vrhovnom sudu Jugoslavije.

Postavljeno pitanje mora se razmotriti i sa stanovišta osnova na kojima se temelje presude i rešenja sudova. Neodstupno je načelo Ustava, izraženo u članu 136, da su sudovi u vršenju sudske funkcije nezavisni i sude na osnovi zakona, na osnovi Ustava i zakona. Kada bi Ustavni sud bio ovlašćen da preispituje pravosnažne odluke drugih sudova, njegova bi se uloga praktično izrazila u tome da ukida pravosnažne odluke za koje utvrdi da povređuju ustavnost, da iznosi svoje pravno stanovište u čemu ta presuda i druga sudska odluka povređuju ustavnost i kako bi u konkretnoj stvari trebalo suditi pa da bude ostvarena ustavnost i zakonitost u skladu sa Ustavom.

Ustavni sud ne može nikako da odlučuje o samoj stvari, nego bi morao da, ukidajući pravosnažnu presudu drugog suda, ustupi stvar tome sudu na ponovno raspravljanje i suđenje. Međutim, taj nadležni sud po Ustavu je ovlašćen i dužan da o stvari sudi samostalno, nezavisno i na osnovi Ustava i zakona. On je ovlašćen i dužan da sam utvrdi šta je zakonito u konkretnoj stvari i nije vezan pravnim stanovištem Vrhovnog suda. Ako bi se u zakonu drukčije odredilo, to bi bilo protivno Ustavu, a bez toga opet postojala bi mogućnost nerazrešivih kolizija stanovišta ustavnih sudova, s jedne i drugih sudova, s druge strane o pita-

njima kako treba primenjivati ustavnost i zakonitost, odnosno kako treba primenjivati zakonitost u skladu sa Ustavom određenim konkretnim situacijama. Kada viši sud ukine presudu nižeg suda i vrati stvar na ponovno raspravljanje, suđenje, taj niži sud nije vezan pravnim stanovištem izraženim od višeg suda. Sud je u takvoj situaciji dužan da o stvari presudi samostalno, nezavisno i na osnovi Ustava i zakona.

No takva kolizija u jedinstvenom sistemu sudstva je privremena i otklonjiva. Otklonjiva na taj način što viši sud u svojoj redovnoj kompetenciji dolazi u poziciju da konačno odluči o stvari i pravilnom primenom materijalnog prava stvar reši u skladu sa Ustavom i zakonom. Ovde izneseni argumenti upućuju na zaključak da je funkcija Ustavnog suda jasno odvojena i razgraničena od sudske funkcije, u užem smislu te reči, da se Ustavni sud ne može ovlastiti da preispituje, ukida ili ništi pravosnažne presude i rešenja drugih sudova. Propis člana 150. Ustava, a posebno odredbu izraženu rečima: »a nije obezbeđena druga sudska zaštita«, koja se gramatički može shvatiti i ovako i onako, po smislu treba shvatiti tako da se jasno i čvrsto razgraničuje kompetencija Ustavnog suda prema kompetenciji drugih sudova.

Bilo bi, naravno, pogrešno da se ovo razgraničenje smatra kao izolacija. Sudovi moraju voditi računa o idejnom razvoju gledišta u praksi ustavnih sudova, kao što i ustavni sudovi, kada utvrđuju i proveravaju svoja stanovišta o tome šta je protivno zakonu i Ustavu, koriste poglede i stanovišta koja nastaju i potvrđuju se u stvaralačkoj praksi drugih sudova. To su dva puta ka istom cilju.

Ustavnom sudu je poverena funkcija da ocenjuje ustavnost zakona kao i opštih pravnih propisa i akata druge vrste. Oni uspostavljaju potrebni sklad u pravnom poretku na taj način što odlukom utvrđuju da je zakon, ili drugi propis, ili akt usklađen sa Ustavom. Ustavni sud na isti način obezbeđuje i zakonitost u skladu sa Ustavom. U okviru prava i dužnosti opštine i njenih organa i ustanova, u okviru prava i dužnosti socijalističke republike i njenih organa i ustanova, u okviru prava i dužnosti federacije i njenih organa, uopšte u celokupnoj praksi samoupravljanja na svim poljima i u svim oblastima društvenog života, kao i u praksi uprave iskršava obilje ekonomskih, političkih i pravnih i drugih društvenih problema koji nameću, isto tako, obilje opštih propisa čiji je smisao i cilj da se odnosi urede i unapredi razvoju socijalističkih odnosa. Tu spadaju statuti i drugi opšti propisi i opšte odredbe, uredbe, zakoni i drugi opšti akti. Ogroman je i veoma značajan zadatak ustavnih sudova da u toj oblasti složene i dinamične društvene prakse obezbe-

duju jedinstvenu ustavnost i zakonitost. Time se zaštićuje socijalistički društveni sistem Jugoslavije i osnovi od kojih zavisi njegov razvoj i napredak.

Ne treba trošiti reči da se ovo dokazuje, jer je jasno čim se upoznaju bitne odlike socijalističkog društvenog sistema i imaju u vidu osnovi na kojima se on temelji i čim se zna objektivna zakonitost po kojoj se taj sistem razvija. Ova uloga Ustavnog suda je njegova glavna društvena funkcija radi koje se sud i obrazuje.

Znamo, naravno, da pored dobrih zakona i drugih opštih propisa, pored idejne usklađenosti u pravnom sistemu, praksa u radu političko-teritorijalnih zajednica, organizacija i organa, može da bude pogrešna, u suštini protivna ustavnosti i zakonitosti. Zadatak je Ustavnog suda, kao nosioca zaštite ustavnosti, da i tu praksu ocenjuje i da svojim odlukama zaštićuje osnovna prava i slobode utvrđene Ustavom, kada su povređeni pojedinačnim rešenjima i aktima organizacija i organa u vršenju njihove društvene funkcije. Tu nadležnost Ustavnog suda treba u zakonu jasno afirmisati i što određenije, što konkretnije normirati, tako da se zna koji su odnosi i koje pojave predmet rada Ustavnog suda.

Može se misliti da ovakvoj funkciji Ustavnog suda i njegovoj ulozi u društveno-političkom uređenju protivreči stav prema kome Ustavni sud nije nadležan da preispituje i ukida, odnosno poništava presude i druga rešenja sudova, ukoliko takvi pojedinačni sudski akti povređuju osnovne slobode i prava utvrđena Ustavom. No, da li je ta protivrečnost suštinska i bitna u poretku, ili je samo formalno prividna i nebitna; da li je društveno celishodno da se ustavni sudovi angažuju u tom pravcu i tako u većoj ili manjoj meri odvrate od funkcije koja je osnovna svrha postojanja Ustavnog suda? To pitanje, pitanje društvene svrsishodnosti postavlja se, naravno, ukoliko se ne bi prihvatilo stanovište da je suprotna Ustavu teza izražena u članu 38. Prednacrta zakona o Ustavnom sudu Jugoslavije. Koliko je takvih stvari koje sudovi raspravljaju i presuđuju, a koje se tiču osnovnih sloboda i prava utvrđenih Ustavom? Koliko će stvari doći pred ustavne sudove sa predlogom da sud pruži zaštitu, nasuprot pravosnažne presude ili rešenja drugog suda? Mnogo je odnosa i sporova u kojima su neposredno ili posredno tangirani osnovne slobode i prava utvrđeni Ustavom. Takvih sporova ima u oblasti primene krivičnog prava, u oblasti primene prava, primene o disciplinskoj odgovornosti, u oblasti radnih odnosa, u oblasti imovinsko-pravnih odnosa, kako u sektoru društvene svojine, tako i van toga sektora, u oblasti lično pravnih odnosa. To je tako zbog karaktera i sadržaja načela i odredaba Ustava, zbog njegove unutrašnje logičke povezanosti i

jedinstva sa sadržajem zakona i drugih opštih propisa, kao i sa pravnim pogledima koji se obrazuju, potvrđuju i razvijaju u sudskoj praksi, a odatle prelaze u svakodnevnu praksu ljudi, u njihovim poslovnim i drugim vezama i odnosima. Izvesno je, dakle, da se u praksi sudova javljaju, a javljaće se još višebrojni i raznovrsni odnosi i sporovi iz različitih oblasti društvenog i pravnog života koji za svoj predmet i sadržaj imaju osnovne slobode i prava utvrđene Ustavom o kojima govori Prednacrt. Još više će biti onih predmeta koje će zainteresovani subjekti iz opravdanih ili neopravdanih pobuda iznositi pred ustavne sudove, ako im se to zakonom omogući. Povodom svakog takvog pojedinog zahteva zainteresovanog subjekta Ustavni sud bi morao da pribavi krivičnik, ili spis druge vrste, da proučava činjeničnu i pravnu stranu predmeta, jer se jedno od drugoga ne može odvojiti a da se ne zapadne u pravni formalizam, da odgovarajućim načinom o zahtevu odluči i odluku saopšti. To bi bio ogroman posao koji bi Ustavnom sudu bitno otežavao vršenje njegove funkcije.

Naravno, pridružujem se izlaganju koje je danas ovde izneseno da treba mnoge stvari i u sistemu sudstva urediti i doraditi, pretpostavljajući da sudovi i stranke u postupku poštuju i koriste sve procesne garancije i pravna sredstva, pretpostavljajući da se u sistemu pravosuđa ostvari mogućnost pravilnog suđenja u svim instancama do pravosnažnosti pa i posle toga, kada je to zakonom predviđeno. Opravdano se može zaključiti, da su u radu sudova obezbeđeni ustavnost i zakonitost, i da jedan relativno mali broj pojedinačnih sporova može da bude rešen tako da rešenja povređuju ustavna prava i slobode o kojima govori član 38. Prednacrta. Zar bi to bilo društveno svrsishodno da se zbog malobrojnih pojedinačnih sudskih odluka, ukoliko bi ih uopšte bilo, angažuje Ustavni sud čija je glavna uloga Ustavom jasno određena?

Kada se govori o društvenoj svrsishodnosti ne treba gubiti iz vida da se član 38. Prednacrta može odnositi samo na pravosnažne presude i druge sudske odluke. Pravosnažnost sudske odluke jeste institut u javnom interesu, kao činilac konačnog sređivanja odnosa među sukobljenim strankama i kao činilac izvesne stabilnosti u ekonomskim stvarima i životnim odnosima. Sada u našem pravnom poretku pravosnažnost sudske presude može biti izmenjena jedino po zahtevu za zaštitu zakonitosti, iz razloga javnog interesa i u uslovima koje zakon propisuje. Taj poredak stvari mora se imati u vidu prilikom konačne izrade zakona i poslova u vezi člana 38. Nadležnost koja je predviđena u članu 38. ne bi bila društveno svrsishodna ni s obzirom na ulogu i značaj pravosnažnosti sudskih presuda u pravnom poretku Jugoslavije.

Predsednik Krsto Popivoda:

Ima reč poslanik Aleksandar Hristov.

Aleksandar Hristov (Izborna jedinica Skopje I):

Drugarice i drugovi poslanici, iz uloge i mesta Ustavnog suda Jugoslavije, po mome mišljenju proizlazi da bi budući zakon trebalo da na jedan način prevaziđe formalne procesne oblike i stranački postupak koji dominira u redovnim sudovima. Ustavni sud nije sud koji sam ništi nezakonite opšte akte, iako će, u krajnjoj konsekvenci, to činiti kad se steknu zakonski uslovi.

Sud je ustavna institucija koja će se razvijati kao škola našeg javnog i političkog života. Ja vidim u njemu instituciju koja će nam dati osnova i mogućnosti da obogatimo pojam i sadržinu samoupravnih prava, ličnih prava građana i slobode, koja će na osnovi veoma jasnih naučnoanalitičkih metoda pristupati proučavanju kako se u životu ostvaruje ustavnost i zakonitost. Prema tome, ja plediram da budući zakon mnogo više pažnje obrati na nadležnost u ovom smislu. Iz tih razloga mislim da je pravilno što je u Prednacrt uneta ne samo kontradiktornost u postupku već i to da će Sud raditi, da tako kažem, pred licem javnosti. Potrebno je mnogo veću pažnju posvetiti povezivanju Suda sa raznim institucijama i organizacijama da bi se postiglo ono što je već u našoj društveno praksi vrlo jasno izraženo, a to je da se stalno i neposredno suočava s problemima, sa svim onim što se i kako se reflektuje u ustavnoj zakonitosti, u samom društvu, u samom životu.

Ja mislim, i želeo bih da to tako bude, da odluke Ustavnog suda treba da stimulišu na određeni način učvršćenje društvene discipline i osećanje odgovornosti javnih funkcionera kada izražavaju politiku donošenjem opštih akata. Ali, u isto vreme, želeo bih da naglasim da bi bilo vrlo korisno da i Ustavni sud inspirišu stotine hiljada ljudi koji učestvuju u organizima društvenog samoupravljanja. Tu inspiraciju Sud će naći naročito ako neposredno prati praksu i ako tamo sagledava sve ona što se zove samouprava, samoupravno pravo, ostvarenje ličnih prava građana itd.

Jedno pitanje koje bih ovde želeo da pokrenem odnosi se na pristup prilikom donošenja ovog zakona. Iako ćemo prilikom razmatranja poslovnika razmatrati rad i sadržinu rada Skupštine ja bih želeo samo da iznesem jednu ideju. Naime, predsednik Ustavnog suda u svom ekspozeu vrlo je lepo naglasio da Ustavni sud nije univerzalni organ koji štiti ustavnost i zakonitost.

Ja mislim da bi trebalo, počev od donošenja Zakona o Ustavnom sudu koji predstavlja samo jedan deo u mehanizmu zaštite samoupravnih

prava, otpočeti sa izgradnjom jedne celovite koncepcije sistema zaštite ustavnosti i zakonitosti i zaštite samoupravnih prava, ličnih prava i slobode građana.

U našem društveno-političkom sistemu mi već imamo razvijen taj sistem, samo što nije na određen način kodifikovan. Mi imamo mnogo i institucija, i instrumenata, imamo vrlo interesantan postupak zaštite Ustava i zakonitosti. Sada bi trebalo to na jedan određen način kodifikovati. I kada izgradimo celu koncepciju, a posle i kodifikaciju, i kada sagledamo ceo sistem zaštite samoupravnih prava i sistem pravne zaštite ustavnosti i zakonitosti, biće nam mnogo lakše da odredimo kako ćemo štititi ustavnost i zakonitost i samoupravna prava građana preko Ustavnog suda Jugoslavije, odnosno ustavnih sudova socijalističkih republika, i šta ćemo učiniti preko raznih drugih institucija. Na taj način imaćemo izgrađenu celovitu koncepciju sistema pravnog režima zaštite ustavnosti i zakonitosti, koju ćemo ako zatreba vrlo lako dopunjavati i korigovati da bismo uneli efikasniju zaštitu ustavnosti i zakonitosti.

Predsednik Krsto Popivoda:

Ima reč poslanik Milovan Jovanović.

Milovan Jovanović (Izborna jedinica Beograd-Voždovac):

Drugarice i drugovi poslanici, ja ću govoriti o nadležnosti Ustavnog suda kada su u pitanju pojedinačni akti kojima je povređeno neko ustavno pravo građanina ili organizacije. Pitanje se svodi, kako reče jedan od učesnika u diskusiji, na to: da li Ustavni sud ima pravo da preispituje odluke drugih sudova i da li treba Ustavni sud da ima i ona prava koja ima inače redovni sud kada odlučuje o tim pravima i dužnostima, o pravima građana, o ustavnim pravima.

Snažnu argumentaciju dao je, po mojoj oceni, drug Josip Brnčić, a vrlo dokumentovane i prihvatljive razloge dao je drug Vitomir Petrović, sudija Vrhovnog suda Jugoslavije o tome da treba da bude razgraničenja između Ustavnog suda Jugoslavije i drugih sudova, a naročito da tamo gde je obezbeđena druga sudska zaštita Ustavni sud ne bi trebalo da deluje.

Radi toga, mislim da stav drugi u članu 38. Prednacrta nije potreban i da je dovoljno da ostane prvi stav, sa onim proširenjem, jer to može na osnovi Ustava da se učini. Međutim, nema praktične potrebe da se Ustavnom sudu stavi u nadležnost da preispituje odluke drugih sudova, jer ako bi se i desilo da neki drugi sud donese nepravilnu odluku koja vređa ustavna prava građana i organizacija, postoji mogućnost da se takva greška otkloni, da povredu zakona izmenimo.

U našem zakonodavstvu i danas postoji institucija zaštita zakonitosti, tako da može da se ispravi svaka sudska odluka. Možda ona sada dobro ne funkcioniše, pa promakne poneka odluka redovnih i drugih nadležnih sudova koja vređa izvesna ustavna i druga prava građana i organizacija i zbog toga bi možda mogli da govorimo da se nešto izmeni u toj instituciji. Ali, to je posebno pitanje i o tome možemo i treba da diskutujemo onda kada se govori uopšte o problemima našeg sudskog sistema. Možda bi tu instituciju trebalo organizovati tako da ovlašćeni organ za ulaganje zaštite zakonitosti mora da ulaže zahtev, a da mu se ne ostavi na volju da može da ulaže zahtev i onda kada postoji povreda zakona, pa čak i povreda ovako velikih prava, osnovnih prava kao što su ustavna prava.

Shvatiti drugačije, značilo bi opterećivati Ustavni sud Jugoslavije. Ne treba zaboraviti činjenicu da i Savezno javno tužilaštvo i Maršalat dobijaju brojne pritužbe građana, a takođe i Skupština i mnogi upravni organi koji imaju komisije za pritužbe i žalbe. Godišnje oni dobijaju desetine hiljada žalbi, a to bi se sve slivalo u Ustavnom sudu. Praksa nam pokazuje da stranke idu na nekoliko koloseka, da se obraćaju i Maršalatu, i Skupštini, i Saveznom izvršnom veću i bojim se da bi se to sve slivalo u Ustavni sud Jugoslavije ili ustavne sudove republika, a to bi bilo suvišno. Ako bi Ustavni sud raspravljao i o pravosnažnim sudskim odlukama, o odlukama gde je obezbeđena druga sudska zaštita, to bi bilo ogromno opterećenje i bilo bi potrebno ne 11 sudija sa predsednikom, nego 111 sudija i ogroman broj službenika, koji ne bi bili u stanju samo da zabeleže sve podneske koji se dostavljaju Ustavnom sudu Jugoslavije.

Lepo je to uticati putem štampe i na drugi način na građane da se ne obraćaju Ustavnom sudu Jugoslavije ili republičkim sudovima, kad je sigurno da oni nisu nadležni za rešavanje, ali će se to teško postići. Zato mislim iz praktičnih razloga, pored svih drugih razloga dokumentovanih od Vrhovnog suda Jugoslavije i druga Josipa Brnčića, da bi drugi stav člana 38. Prednacrta trebalo brisati, to jest ne dati pravo Ustavnom sudu Jugoslavije da raspravlja o pitanjima o kojima je i obezbeđena redovna sudska zaštita, nego zaštitu ostvarivati drugim instrumentima koji postoje.

Hteo bih da govorim o još jednom pitanju o kome je danas bilo malo reči, a to je pitanje dejstva odluka Ustavnog suda.

Prednacrt proizlazi da su prestanak važnosti izvesnog zakona, ukidanje republičkog zakona i drugih opštih akata izjednačeni i da mogu biti ukinuti. Suprotno tome, kada su u pitanju pojedinačni akti moguće je i poništavanje. Poništavanje jednog opšteg pravnog akta

i ukidanje proizvode sasvim različite posledice. Ako se jedan opšti akt poništi, poništavaju se i sve posledice proistekle iz toga akta. Konkretno, ako bi bio poništen jedan opšti propis, opšti akt na osnovi kojeg se donose brojni pojedinačni akti, morali bi da budu poništeni i ti pojedinačni akti. Međutim, ako se izvestan propis ukine, bilo da je to zakon ili kakav drugi opšti akt, posledice nisu iste kao kod poništaja. One ne deluju unazad, nego deluju od momenta kada je ukidanje izvršeno, deluju samo od toga momenta pa ubuduće.

Ovde Prednacrt nije bio dosledan. U članu 27. se kaže da svako, kome je pravosnažno izrečena kaznena sankcija na osnovi saveznog ili republičkog zakona koji je prestao da važi, ili na osnovi republičkog zakona, drugog propisa ili opšteg akta koji je ukinut, ima pravo da traži poništaj ili zamenu pojedinačnog akta.

Kada je reč o ukidanju, videli smo da to nije pravilno rešeno ni sa gledišta pravne teorije jer, ako je nastupilo ukidanje onda niko nema prava da, zbog toga što je izvestan zakon prestao da važi, ili što je jedan opšti akt ukinut, unazad traži bilo kakvu izmenu onoga što je dotle bilo, već to znači da ti opšti akti i propisi neće delovati samo u budućnosti.

Verovatno da su drugovi iz Komisije koja je radila Prednacrt uvideli da nije pravo da ostanu svi pojedinačni akti, pa i akti gde je izvršena kaznena sankcija, u slučaju da se izrekne ukidanje jednog opšteg akta, pa su zbog toga dali ono pravo samo kada je u pitanju kaznena sankcija. Oni su na taj način učinili jedan izuzetak, probili breše toga principa, ali nisu bili dosledni. Zato su i predložili stav 2. kako bi ostali pravosnažni pojedinačni akti kojima nije izrečena kaznena sankcija ostali na snazi. Pri tome, ne treba zaboraviti da mi u praksi imamo slučajeva da, iako nije izrečena kaznena sankcija na osnovi pojedinačnog akta koji je donet na osnovi opšteg akta, posledice mogu da budu daleko teže nego da je izrečena kaznena sankcija. Uzmimo da jedna opštinska skupština donese protivustavni opšti akt kojim uvodi izvesne terete za građane ili organizacije. Normalno, građanska disciplina zahteva da se pokoravamo donetim opštim aktima. I oni građani koji su bili disciplinovani i pokoravali se, oni su sproveli tu i takvu nezakonitu i protivustavnu odluku, jer su postupili po opštem aktu koji je protiv Ustava i protiv njih nije izvršena kaznena sankcija. Drugi su bili nesavesni i nedisciplinovani u odnosu na ovaj akt i zbog toga što su izbegavali izvršenje izrečena im je kaznena sankcija od stotinu hiljada dinara. Oni koji nisu izvršili obavezu po onom aktu, pa su zbog toga bili kažnjeni, imaju pravo da traže da se ukine odluka prema njima i oni su čisti i nisu oštećeni. Međutim, oni koji su bili građanski disciplinovani i izvršili odluku iz opšteg akta, ne mogu da traže ukidanje te odluke,

jer protiv njih nije izrečena kaznena sankcija. Tako ispada, u krajnoj liniji, da se nagrađuju odnosno povlađuju oni koji su bili građanski nedisciplinovani, koji su se protivili da izvrše odluke iz opšteg akta, a da faktički snose štetu neosnovano i nepravično oni građani i organizacije koji su bili disciplinovani.

Mislim da je to pitanje vrlo značajno i da ima vrlo značajne praktične posledice i zato ga treba rešiti dosledno, pa ili ne dati uopšte mogućnosti da se menja bilo šta u pojedinačnim aktima donetim na osnovi opšteg akta ili ukinutog zakona, ili pak ići dalje, pa dati pravo svakom ko je izvršio kakvu činidbu i oštećen je na određeni način, makar da je u pitanju neka nematerijalna šteta da traži izmenu toga pojedinačnog akta. Taj ima pravo da traži ne automatski da se nište načela toga opšteg akta nego je ovlašćen da traži izmenu pojedinačnog akta. Ja mislim da je ovo drugo rešenje i pravičnije i bolje, da nam je potrebnije, da daleko više odgovara našoj stvarnosti.

Postavilo se pitanje: šta će se desiti ako se ukine jedan opšti akt, jedan zakon, recimo, republički, koji je donet pre desetak godina, da li treba ništiti sve pojedinačne akte koji su doneti na osnovi toga opšteg propisa, toga zakona? Ja lično smatram da takva bojazan nije osnovana, jer ako se kaže da Ustavni sud Jugoslavije raspravlja o opštim aktima koji su doneti posle donošenja Ustava Jugoslavije, ako se kaže da se odnosi samo na akte koji su doneti od momenta kada je donet Ustav i kada je stupio na snagu, onda ova bojazan otpada. Zbog toga, mislim da u prvom stavu člana 27. ne treba reći samo: kada je izrečena kazna, kakva kaznena sankcija, nego i kada je povređeno pravo ili interes građanina ili organizacije, da mogu pred nadležnim organom i pred sudom da traže izmenu pojedinačnog akta kojim je to pravo povređeno.

Mislim da bi takvo rešenje daleko više odgovaralo i našoj stvarnosti i našem nastojanju i shvatanju da je zakonitost naš prvenstveni zadatak i da je poštovanje zakonskih propisa i zakonitost najvažniji osnov na kojem se i zasniva naše društveno-političko uređenje.

Predsedavajući Krsto Popivoda:

Da li se još neko javlja za reč? (Niko se ne javlja).

Pošto se više niko ne javlja za reč, predlažem da na kraju diskusije donesemo zaključke koji će poslužiti kao osnov za dalji rad na izradi predloga Zakona o Ustavnom sudu Jugoslavije.

Diskusija na zajedničkoj sednici Saveznog veća i Organizaciono-političkog veća o Prednacrtu odredaba za zakon o Ustavnom sudu Jugoslavije pokazala je da je pitanje organizacije i sistema rada Ustavnog suda sagledano i proučeno u toj meri da se može pristupiti pripremi Predloga zakona o Ustavnom sudu.

Na osnovi toga veća zaključuju da Odbor Saveznog veća za organizaciono-politička pitanja zajedno sa posebnom komisijom koju će u tu svrhu obrazovati Organizaciono-političko veće, pripreme Predlog zakona o Ustavnom sudu Jugoslavije i podnesu ga, pošto prethodno pribave mišljenja Saveznog veća, na usvajanje Skupštini u okviru roka određenog za donošenje toga zakona.

U pripremi ovog zakonskog predloga Odbor i komisija polaziće od stavova iznetih u Prednacrtu odredaba za zakon o Ustavnom sudu Jugoslavije i mišljenja i sugestija iznetih u prethodnom Prednacrtu na zajedničkoj sednici. Odbor i komisija će saslušati mišljenja saveznih organa i odgovarajućih ustanova i organizacija, a osobito o pitanjima koja su istaknuta kao sporna, odnosno koja do sada nisu u potpunosti raščišćena.

Čuli ste tekst predloga zaključaka. Da li neko želi reč? (Niko se ne javlja).

Ako niko ne želi reč, onda stavljam ovaj predlog na glasanje. Ko je *za*, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Nema). Da li se ko uzdržao od glasanja? (Niko).

Ovim konstatujem da je predlog zaključaka usvojen jednoglasno.

Ovim je dnevni red iscrpen.

(Sednica je završena u 13 č)

SOCIJALNO-ZDRAVSTVENO VEĆE

2. SEDNICA

OD 4. NOVEMBRA 1963. GODINE

S A D R Ž A J

Pre dnevnog reda:

1. Usvajanje zapisnika
2. Saopštenja
3. Usvajanje dnevnog reda
4. Odgovori na poslaniča pitanja

Govornici: Radomir Gerić, glavni sanitarni inspektor, Milorad Čeriman.

Dnevni red:

1. Utvrđivanje orijentacionog programa Veća za narednu godinu i obrazovanje nekih komisija Veća

Govornici: Olga Vrabič, predsednik Veća, Drago Ikić, Radoslav Jonak, Robert Didov, Nenad Trifković.

2. Razmatranje nekih problema socijalnog osiguranja: a) Kretanje prihoda i rashoda za sedam meseci 1963. godine, b) Delovanje nekih instrumenata sistema finansiranja.

Govornici: Milorad Zorić, direktor Saveznog zavoda za socijalno osiguranje, Katica Kušec, Tatjana Jelača, Momčilo Petrović, Ljubiša Popović, Budimir Trifunović, Miodrag Marković, Ante Jamnicki, Radojko Ilić, Branko Zogović, Olga Vrabič, predsednik Veća

PREDSEDAVALA

PREDSEDNIK OLGA VRABIČ

Početak u 10 č

Predsednik Olga Vrabič (Izborna jedinica Celje I):

Otvaram Drugu sednicu Socijalno-zdravstvenog veća Savezne skupštine.

Konstatujem da postoji kvorum i da Veće može punovažno odlučivati.

Obaveštavam Veće da sednici prisustvuju Vera Aceva, predsednik Odbora za socijalno-zdravstvena pitanja Saveznog veća i nekoliko članova Odbora, Moma Marković, savezni sekretar za zdravstvo i socijalnu politiku sa pomoćnicima, Nikola Rački, predsednik Jugoslovenske zajednice socijalnog osiguranja, Milorad Zorić, direktor Saveznog zavoda za socijalno osiguranje, Zdenko Has, savezni inspektor rada i dr Herbert Kraus, direktor Saveznog zavoda za zdravlje.

Zapisnici prethodnog sastanka i Prve sednice Veća dostavljeni su članovima Veća. Da li ima primedaba na zapisnik? (Nema).

Pošto primedaba nema zapisnici će biti ovrnjeni.

Molim da saslušate saopštenja.

Poslanici dr Marjan Morelj, Mara Naceva i dr Gojko Nikoliš obavestili su Veće da su sprečeni da prisustvuju današnjoj sednici i molili su da im se odobri odsustvo sa ove sednice. Poslanik dr Vera Spasojević molila je da joj

se odobri odsustvo od šest meseci zbog odlaska na usavršavanje u inostranstvo. Da li se Veće slaže da se tražena odsustva odobre? (Slaže se).

Za ovu sednicu, kako su članovi Veća obavestjeni u pozivu za sednicu, predlažem sledeći dnevni red:

1. Utvrđivanje orijentacionog programa rada Veća za narednu godinu i obrazovanje nekih komisija Veća koje će razmotriti određena pitanja i pripremati materijale za pretres na sednicama Veća;

2. Razmatranje nekih problema socijalnog osiguranja:

a) kretanje prihoda i rashoda za sedam meseci 1963. godine,

b) delovanje nekih instrumenata sistema finansiranja.

Ima li kakvih drugih predloga za dnevni red ove sednice? (Nema). Pošto nema, pitam Veće da li prima predloženi dnevni red? (Prima se). Konstatujem da je dnevni red utvrđen.

Obaveštavam Veće da je poslanik Milomir Čeriman molio da glavni sanitarni inspektor odgovori na pitanje: šta je preduzeto ili šta namerava da se preduzme za rešavanje zdravstvenih i drugih problema koji su nastali na području Priboja, zbog zagađivanja reke Lim, koji su prouzrokovani velikim količinama otpadnih voda fabrike celuloze.

Pre nego što pređemo na dnevni red molila bih glavnog sanitarnog inspektora da odgovori na pitanje poslanika Milomira Čerimana.

Dr Radomir Gerić, glavni sanitarni inspektor:

Povodom traženja Socijalno-zdravstvenog veća Savezne skupštine od 9. oktobra o. g., Savezni sanitarni inspektorat je u zajednici sa glavnim republičkim sanitarnim inspektoratima Crne Gore i Srbije ispitao uzroke zagađivanja reke Lim i ustanovio sledeće:

1. Fabrika celuloze kod Ivangrada proizvodi dnevno oko 60 tona celuloze i sve otpadne vode ispušta u Lim, bez prethodnog prečišćavanja. Sadašnje opterećenje reke Lim otpadnim vodama, koje ispušta pomenuta Fabrika, odgovara zagađenju reke zbor otpadnih materija jednog grada sa 300.000 stanovnika.

Uprava za vodoprivredu Crne Gore, pod brojem 366/2, od 21. marta 1959. godine, dala je saglasnost da se koristi voda za potrebe Fabrike, pod uslovima da se otpadne vode, koje će se ispuštati u Lim, prečišćavaju. Međutim, glavni projekat za izgradnju Fabrike nije sadržavao i uređaje za prečišćavanje otpadnih voda, a ipak je odobren od strane republičke komisije za reviziju projekata. Projekat postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda Fabrike izrađen je tek maja 1963. godine, ali još ne postoji vodoprivredna saglasnost koju je Fabrika obavezna da pribavi na osnovi člana 20. Osnovnog zakona o izgradnji investicionih objekata (»Službeni list FNRJ« br. 45/61). Prema ovom projektu, izgradnja postrojenja je u toku i Fabrika predviđa da će biti završeno do kraja ove godine.

Osim svakodnevnog ispuštanja otpadnih voda bez prečišćavanja, događale su se povremene greške u proizvodnji koje su izazivale veće zagađenje reke od redovnog.

2. Pored Fabrike celuloze, u Lim ispušta otpadne vode bez prethodnog prečišćavanja i Drvni kombinat-Fabrika šper ploča i lesonita u Ivangradu, iako je obavezna da je prečišćava na osnovi rešenja Uprave za vodoprivredu Crne Gore br. 975/1, od 4. X 1957. godine. Otpadne vode ispuštaju se i iz delimično izgrađene kanalizacije Prijepolja, što takođe povećava stepen zagađenja reke Lim.

3. Sadašnje zagađenje reke Lim otpadnim vodama potpuno je izmenilo boju i izgled ove reke i smanjilo kiseonik u vodi i zbog toga ugrozilo korisnike vode Lima za piće i druge potrebe i život riba u ovoj reci. Ovakvo stanje prouzrokovano je u prvom redu puštanjem u pogon Fabrike celuloze u Ivangradu, a zatim i drugih objekata koji ispuštaju otpadne vode bez prethodnog prečišćavanja.

4. Zbog prekomernog zagađenja reke Lim, lokalni sanitarni inspektori u Bijelom Polju i Prijepolju ustanovili su:

a) da Industrijska klanica u Bijelom Polju, koja se snabdeva vodom iz Lima, upotrebljava higijenski neispravnu vodu, što dovodi do bakteriološke neispravnosti njenih proizvoda;

b) da su u toku ovog leta kupaći u reci Lim dobili opekotine po koži, bez težih posledica.

Zagađenjem reke najviše je ugroženo snabdevanje vodom naselje i Fabrika automobila u Priboju, koja je izgradila vodovod koristeći prethodno prečišćenu vodu iz Lima. Prilikom izrade projekta za vodovod, uključujući i postrojenje za prečišćavanje, nije pribavljena vodoprivredna saglasnost u smislu Naredbe o pribavljanju saglasnosti na projekte koji zadiru u vodoprivredna rešenja i režim voda (»Službeni list FNRJ« br. 27/49). Projekat je odobrila bivša Komisija za reviziju projekta sreza Titivo Užice, bez saglasnosti vodoprivrednih organa, aprila 1961. godine.

Na osnovi izloženog proizilazi:

a) da je bivša Komisija za reviziju projekata Crne Gore revidirala i odobrila projekat za izgradnju Fabrike celuloze bez projekta postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda;

b) da je Fabrika celuloze naknadno izradila projekat za prečišćavanje voda za koji nije pribavila vodoprivrednu saglasnost;

c) da Fabrika automobila u Priboju nije dobila vodoprivrednu saglasnost za korišćenje voda reke Lim, niti saglasnost na projekt za prečišćavanje vode pre njene upotrebe za piće;

d) da Fabrika celuloze i Fabrika šper-ploča i lesonita u Ivangradu, protivno rešenju nadležnog vodoprivrednog organa, ispuštaju otpadne vode u Lim bez prethodnog prečišćavanja;

e) da nadležni republički organi za vodoprivredu i organi opštinske sanitarne inspekcije nisu blagovremeno intervenisali da se spreči zagađenje reke i da se primene sankcije protiv prekršilaca propisa.

5. Imajući u vidu stanje reke Lim, koje je prouzrokovano ispuštanjem otpadnih voda iz Fabrike celuloze i Fabrike šper-ploča u Ivangradu i posebno opasnost po zdravlje građana koji koriste proizvode Industrijske klanice u Bijelom Polju i koji se snabdevaju vodom iz vodovoda Fabrike automobila u Priboju, preduzete su sledeće mere:

a) Fabrici celuloze i Drvnom kombinatu iz Ivangrada zabranjeno je dalje ispuštanje otpadnih voda u Lim dok ne izgrade odgovarajuće uređaje za prečišćavanje otpadnih voda. Ovu zabranu stavila je Uprava za vodoprivredu Crne Gore svojim aktima broj 05-805 i 05-806, od 15. oktobra 1963. godine;

b) izdat je nalog Sanitarnoj inspekciji Opštinske skupštine u Priboju da rešenjem obaveže upravu Fabrike automobila da obezbedi stručno rukovanje i nad sa postrojenjima za

prečišćavanje vode, da primeni odgovarajuće metode za efikasno odstranjivanje boje i mirisa vode i da organizuje sopstvenu laboratoriju za kontrolu procesa prečišćavanja vode.

Preduzete mere su privremene i nedovoljne da bi se obezbedila trajna zaštita Lima od zagađenja i zaštita korisnika vode iz ove reke za piće i ostale potrebe u domaćinstvu. Ovo naročito zbog toga što ima više zagađivača reke i što nisu utvrđene ekonomske i zdravstvene potrebe za korišćenje vode reke Lim na osnovi kojih bi se uspostavio odgovarajući režim korišćenja i zaštite vode od zagađenja. Sadašnje stanje u tom pogledu je vrlo nesređeno, pa je neophodno da nadležni organi za vodoprivredu Crne Gore i Srbije što pre preduzmu odgovarajuće mere u pravcu stvaranja uslova kojim će se omogućiti zaštita interesa svih korisnika vode duž celog njenog sliva.

Koristimo priliku da situaciju na reci Lim, stvorenu prekomernim zagađenjem usled ispuštanja otpadnih voda, istaknemo kao povod da se razmotri stanje i problemi korišćenja i zaštite ostalih naših vodotoka, kao problematika od značaja za celu zemlju.

Brzi razvoj industrije, porast stanovništva u gradovima i stvaranje velikog broja novih naselja doveli su do stvaranja ogromnih količina otpadnih voda različitog porekla koje se ispuštaju u naše vodotoke. Međutim, uporedo sa ovim nisu se gradila i odgovarajuća postrojenja i uređaji za prečišćavanje voda pre ispuštanja u reke. To je imalo za posledicu da se zagađi veliki broj reka, tako da se neke danas ne mogu koristiti ni za kakve druge svrhe osim kao kanali za odvođenje otpadnih voda. Ekonomske i zdravstvene štete koje nastaju zbog ovakvog stanja su velike. Primera radi navešću zagađenje reke Spreča usled ispuštanja otpadnih voda iz Rudnika Banovići, Koksare i Fabrike sode u Lukavcu; zagađenje Save otpadnim vodama Fabrike »Ivo Lola Ribar« u Železniku, preduzeća »Prva Iskra« u Bariču, »Zorke« u Šapcu i drugih; zagađenje Kolubare otpadnim vodama Fabrike koža »Milan Kikanović« iz Valjeva; zagađenje vode kanala Bezdan — Bečej, reka Zapadne Morave, Miljacke, Bosne, Zete, Vrbasa, Timoka, Borske reke, Begeja, Gračanice, Dunava i Drave, koje je nastupilo ispuštanjem otpadnih voda iz raznih industrijskih preduzeća duž obala ovih reka.

Prema nepotpunim podacima, u Jugoslaviji ima 422 preduzeća koja ispuštanjem otpadnih voda zagađuju reke. Masovno trovanje riba u rekama, ugrožavanje zdravlja stanovništva koje koristi vodu iz ovih reka za razne potrebe u domaćinstvu i smanjenje mogućnosti korišćenja zagađenih voda u industriji i poljoprivredi predstavljali su najčešće štete prouzrokovane ispuštanjem otpadnih voda bez prečišćavanja.

U pogledu pravnog regulisanja pitanja korišćenja i zaštite voda od zagađenja ističemo da ne postoje savezni propisi o tome, već su korišćenje i zaštita voda od zagađenja regulisani zakonima koje su donele tri socijalističke republike (Slovenija — »Uradni list« broj 40/57, Bosna i Hercegovina — »Službeni list« br. 52/61, Hrvatska — »Narodne novine« broj 1/62). Srbija, Crna Gora i Makedonija nemaju propise o zaštiti voda, a propisima ostalih republika korišćenje i zaštita voda regulisano je sa stanovišta interesa pojedinih republika. Postojećim republičkim propisima o zaštiti voda, fragmentarno su regulisana pojedina pitanja koja su od interesa za određeno područje ili za teritoriju republike i ovi propisi nisu dovoljni da bi se obezbedila zaštita voda koje protiču preko teritorije dveju ili više republika.

Savezna komisija za vodoprivredu ima zadatak u okviru federacije da ostvari opšte rukovodstvo pravilnim i racionalnim korišćenjem voda i vodnih tokova, da usklađuje rad saveznih organa koji imaju interesa za korišćenje i zaštitu voda i da daje vodoprivrednu saglasnost za korišćenje i zaštitu voda koje su od opštedržavnog značaja.

U republikama postoje uprave za vodoprivredu, kao republički organi koji imaju zadatak da rukovode poslovima u vezi sa korišćenjem i zaštitom voda na njihovoj teritoriji i da izdaju vodoprivredne saglasnosti za korišćenje i zaštitu voda od zagađenja. Postojećim republičkim zakonima o zaštiti voda predviđeno je da prilikom izdavanja vodoprivredne saglasnosti učestvuju i organi sanitarne inspekcije, dok u ostalim republikama ne postoji obaveza da se ovi organi konsultuju pre izdavanja vodoprivredne saglasnosti.

Zakonom o sanitarnoj inspekciji (»Službeni list FNRJ« br. 23/56), nadzor nad otpadnim vodama i drugim otpadnim materijama, koje mogu biti štetne po zdravlje građana, stavljen je u nadležnost opštinskih organa sanitarne inspekcije. Nadzor se, međutim, u praksi slabo sprovodi, uglavnom zbog toga što mere organa sanitarne inspekcije povlače velike materijalne izdatke za izradu odgovarajućih postrojenja za prečišćavanje. Nedostatak saradnje i koordinacije u radu organa vodoprivrede sa organima sanitarne inspekcije još više otežava rad i blagovremenu intervenciju sanitarne inspekcije u sprečavanju zagađenja voda.

Zbog toga što ne postoje jedinstveni jugoslovenski propisi o zaštiti voda od zagađenja i normativi kojih bi se pridržavali korisnici voda, naročito u slučajevima kada u vodotoke ispuštaju otpadne vode i materije, vodoprivredni i drugi upravni organi (sanitarna inspekcija i drugi) nisu u mogućnosti da spreče zagađenje naših reka na način i u onoj meri u kojoj to zahtevaju opšti interesi.

Do sada je izrađeno nekoliko nacrtu saveznog zakona o zaštiti voda od zagađenja. Jedan je čak bio predmet diskusije na sastanku Savezne komisije za vodoprivredu još početkom 1960. godine. Međutim, do danas se nije otišlo dalje od nacrtu zakona. U izradi nekih nacrtu aktivno su sudjelovali i stručnjaci Saveznog sanitarnog inspektorata.

U sadašnjoj situaciji problem je i nedovoljno precizirana nadležnost Savezne komisije za vodoprivredu, što se takođe nepovoljno odražava na režim korišćenja i zaštite voda.

Iz napred izloženog proizlazi da treba što pre organizovano pristupiti rešavanju problema korišćenja i zaštite voda u celini. U tom cilju Sekretarijat za zdravstvo i socijalnu politiku će ponovo preuzeti inicijativu da preko odgovarajućih saveznih organa ubrza rad da se pravno reguliše ovo pitanje; da se stvori odgovarajuća organizacija službe za zaštitu i nadzor nad zaštitom voda od zagađenja i da ovom poslu pristupe zajednički Savezni sekretarijat za poljoprivredu i šumarstvo, za industriju i za zdravstvo i socijalnu politiku.

Predsednik Olga Vrabčić:

Da li poslanik Milomir Čeriman želi u vezi sa odgovorom da postavi još neka dopunska pitanja? (Ne želi).

Prelazimo na prvu tačku dnevnog reda: Utvrđivanje orijentacionog programa rada Veća za narednu godinu.

U vezi sa Nacrtom orijentacionog programa dozvolite da kažem nekoliko reči.

Čitava materija, teme i zadaci mogu se podeliti u nekoliko grupa pitanja. Pre svega, prilikom izrade Nacrtu programa pošlo se od najaktuelnijih zadataka koji stoje pred Saveznom skupštinom. U te zadatke možemo ubrojiti izradu statuta opština, izradu godišnjeg plana za 1964. godinu i sedmogodišnjeg društvenog plana razvitka. Mislim da ne treba posebno istaći od kolikog je značaja i rešavanje i pretresanje ovih pitanja u Veću. Naročito se mnogo očekuje od pretresanja problema u vezi sa izradom plana, osobito sedmogodišnjeg plana, koji treba da utvrdi politiku i da da smernice za naredni sedmogodišnji period.

U drugu grupu pitanja spadaju zakonski propisi koji su doneti u proteklom periodu i koji na kompleksan način regulišu značajne oblasti zdravstvene i socijalne politike. To su Opšti zakon o organizaciji i finansiranju socijalnog osiguranja i Zakon o zdravstvenom osiguranju. Veće treba da analizira sprovođenje ovih zakona. To će zauzimati značajan deo naše delatnosti.

U treću grupu spadaju određene konkretne teme iz delokruga rada Veća. Potrebno je da se o određenim problemima prodiskutuje u Veću, bilo to u celini — da bi razmenili iskustva i

unapredili praksu, bilo da bi prethodno zauzeli stavove i odredili koncepciju za izradu novih zakonskih propisa. To se naročito odnosi na socijalne ustanove, jer je to materija koja nije do sada regulisana saveznim zakonskim propisima.

Na kraju, predstoji nam dosta obimna zakonodavna delatnost. Prvo i najznačajnije mesto svakako pripada novom zakonu o penzijskom osiguranju. Ovaj zakonski tekst će u vidu teza doći na dnevni red sednice Veća verovatno još u toku ove godine.

Pored zakonskih projekata koji su navedeni u predlogu programa, za dnevni red sednice Veća biće još nekoliko zakonskih propisa, pre svega, onih koje treba usaglasiti sa novim Ustavom.

Pojedini zadaci u programu Veća su, kao što ste videli, veoma kompleksni i složeni. Nastojali smo da određene grupe problema u okviru opštih tema precizno odredimo i konkretizujemo. Takav je slučaj, na primer, sa Zakonom o organizaciji zdravstvene službe, u kojem smo nastojali da navedemo određene organizacione probleme, kao što su: pitanje centara, integracije, stručnog nadzora i pitanja koja se odnose na sistem finansiranja, na ugovaranje, na raspodelu dohotka, na sistem proširene reprodukcije itd. Isti je slučaj i sa nekim drugim zakonskim propisima i drugim temama. Recimo, Zakon o organizaciji i finansiranju socijalnog osiguranja. Tu treba bliže i konkretnije da sagledamo određene probleme, kao što su: problemi fondova, ugovaranja, rada uprave, a isto tako položaj i rad službe socijalnog osiguranja.

Jedna od značajnijih tema u programu našeg rada je praćenje zdravstvenog stanja naroda. Pošto je ova tema vrlo kompleksna i obimna biće potrebno, u interesu studioznijeg i konkretnijeg sagledavanja problema, da se prouče određena konkretna pitanja iz ove oblasti. Smatramo da će takav način rada biti celishodniji i da će omogućiti efikasniji i uspešniji rad Veća.

Zbog toga predlažemo da se ove teme i zadaci iz orijentacionog programa prihvate, s tim da se odrede pojedina konkretna pitanja koja bi se sukcesivno stavljala na dnevni red sednice Veća.

U metodu rada predvideli smo, kao što se vidi iz obrazloženja u prilogu, formiranje komisija za izučavanje pojedinih pitanja. Smatrali smo da će Veće efikasnije i uspešnije raditi ako pojedina tela Veća od po nekoliko poslanika sistematski i studiozno pripremaju pojedine materijale za sednice Veća. Mi ćemo danas predložiti da se formira pet komisija. U budućem radu, na idućim sednicama formiraćemo druge komisije, da bi angažovali što više poslanika za ostvarivanje programa rada Veća.

Pored razmatranja raznih predloga koje ćemo dobijati iz savezne državne uprave, od

raznih društveno-političkih organizacija, od samoupravnih organa, od stručnih i naučno-istraživačkih institucija, biće korisno da što šire koristimo i metod anketiranja kojim bi mogli da obuhvatimo veliki broj poslanika našeg Veća. Sistem ankete treba sa terena da dopuni i ilustruje materijale koji će biti rezimirani i pripremljeni u saveznim organima.

Na kraju, mislim, da i poslanici treba solidno da se pripremaju za sednice i da na svom radnom mestu, u svojoj izbornoj jedinici po mogućnosti konsultuju zainteresovane činioce o pojedinim problemima koji će se razmotriti na sednicama Veća.

Mi smo nastojali da prilikom izrade programa obuhvatimo pitanja koja se već nalaze u fazi obrade u organima državne uprave ili koja pripremaju društveno-političke organizacije. Zbog toga predlažemo, u smislu predloga Predsedništva Skupštine, da orijentacioni program bude za celu narednu radnu godinu, što znači do letnjeg raspusta. U isto vreme, predlažem da se u pogledu određivanja prioriteta da ovlašćenje predsedništvu Veća.

Otvaram diskusiju o prvoj tački dnevnog reda.

Obaveštavam poslanike da se za diskusiju mogu javljati i sa mesta. Molim poslanike da kažu svoje ime i prezime i izbornu jedinicu.

Ima reč poslanik Drago Ikić.

Dr Drago Ikić (Izborna jedinica Zagreb I):

Prva rečenica u Nacrtu orijentacionog programa rada koja glasi: »Razmatranje zdravstvenog stanja naroda i opšta politika zdravstvene zaštite biće stalan program Vijeća« najvažnija je, po mom mišljenju, u programu koji smo primili. Usko je povezana i sa ostalim tačkama programa, sa sedmogodišnjim planom i radi toga ću se na njoj i zadržati u daljem izlaganju.

Kada tražimo u strukturi smrtnosti i oboljenja elemente za našu zdravstvenu politiku, onda moramo voditi računa da suvremena medicinska nauka ima protiv nekih oboljenja vrlo uspešna sredstva, dok je protiv drugih manje ili više nemoćna. Naravno, mi treba našu brigu prvenstveno da koncentriramo na prvu grupu oboljenja, dok protiv druge grupe ni velike investicije, ni veliki broj ustanova, ni veliki broj medicinskih kadrova sa visokom stručnom spremom ne može dati velike rezultate.

U prvu grupu, prije svega, ubrajamo smrtnost dojenčadi, koja na nekim našim područjima dostiže srazmjere karakteristične za nerazvijene zemlje, zatim tuberkulozu, s čijim stanjem takođe nijesmo zadovoljni i zarazna oboljenja.

Ja sam zarazna oboljenja stavio na treće mjesto, iako grupa trauma i nesrećnih slučajeva zauzima značajno mjesto u bolestima osi-

guranika. Njihovu važnost, napose, ističe činjenica da smo mi zemlja u kojoj se brzo razvija industrija, kao i okolnost da se protiv ovih uzroka smrtnosti i bolesti takođe možemo uspješno boriti.

Za razna oboljenja pogrešno bi bilo cijeniti njihovo značenje samo na osnovi njihove kvote u strukturi smrtnosti i bolesti. Moramo imati pred očima da se zarazna oboljenja pod izvjesnim uvjetima, ako protuepidemijske mjere mijesu na visini, mogu naglo proširiti, tako da u kratkom vremenskom razdoblju od njih oboli veliki broj stanovništva. Moramo voditi računa o činjenici da smo mi još zemlja u kojoj higijenski standard naroda i njegova zdravstvena prosvjetnost, osobito na nekim područjima, nijesu na dovoljnoj visini. U svakom slučaju, zdravstvena služba morala bi prvenstveno skoncentrisati svoje akcije i protiv ove grupe masovnih oboljenja.

Sistematska i planska akcija za suzbijanje naprijed spomenutih masovnih oboljenja, trebalo bi da bude jedna od osnovnih karakteristika aktivnosti naše zdravstvene službe u narednom periodu. Razmatranje ovih pitanja trebalo bi da se provlači kroz sve naše sjednice.

Suzbijanje napred spomenutih masovnih oboljenja traži da se preduzimaju široke higijenske, sanitarne mjere, u interesu zdravlja trudbenika, koje će sanirati prilike u kojima se naš čovek rađa, odgaja, živi i radi.

Zatim, podizanje narodne prosvjeđenosti i higijenske kulture, a i borba protiv higijenskog analfabetizma su značajni činioci pri radu na unapređenju zdravlja.

Iz svega toga proizilazi da suzbijanje masovnih oboljenja prelazi okvire zdravstvene službe. Ova aktivnost uključuje, isto tako, i ostale resore i sektore zajednice s kojima zdravstvena služba mora surađivati i koji moraju surađivati sa zdravstvenom službom.

Profilaktični pravac je osnov naše socijalističke medicine, koja ni zdravog ni bolesnog ne posmatra izolirano, nego u vezi s uvjetima u kojima radi i živi. Suzbijanje masovnih oboljenja je stvar i briga čitave zajednice i samo organiziranim naporom cijele zajednice može se postići puni uspjeh. Izolirani naponi zdravstvene službe na ovom području mogu dati samo djelomične rezultate.

Mi moramo preduzeti energične i planske mere, u okviru sedmogodišnjeg plana, radi suzbijanja masovnih oboljenja. Zato predlažem da prva tačka našeg programa glasi: Zdravstveno stanje naroda; preduzimanje mjera za suzbijanje masovnih oboljenja, opća politika zdravstvene zaštite.

Razradom plana u pogledu poduzimanja mjera za suzbijanje masovnih oboljenja mogu da proizađu mnoga pitanja s kojima se treba ozbiljno pozabaviti. Mislim na prikupljanje materijalnih sredstava za ovu svrhu, brže raz-

vijanje određenih profila zdravstvenih kadrova, brže razvijanje i jačanje periferne zdravstvene mreže i kadrova u njima, finansijsko stimuliranje određenih zdravstvenih ustanova, tako da njihovi prihodi ovise o unapređivanju zdravlja i o akcijama na tom području, razvijanje našeg zakonodavstva, koje nije dovoljno razrađeno u pogledu suzbijanja masovnih oboljenja, prvenstveno dečje smrtnosti, tuberkuloze i drugih zaraznih oboljenja, povezivanje i razvijanje saradnje zdravstvene službe s ostalim sektorima i resorima naše zajednice.

I zdravlje, i bolest, i smrt imaju svoju ekonomsku vrijednost za svaku zemlju. Međutim, prilikom donošenja plana za suzbijanje masovnih oboljenja, naši dalji naponi ne rukovode se samo ekonomskim vrednostima, nego i socijalističkim humanizmom.

Ja stavljam težište svog izlaganja na akciju za suzbijanje određenih masovnih oboljenja, a ne na proučavanje zdravstvenog stanja naroda iz tri razloga. Grubi podaci o zdravstvenom stanju našeg naroda su poznati. Sada se priprema sedmogodišnji plan. U sedmogodišnjem periodu koji stoji pred nama, struktura smrtnosti i bolesti našeg naroda u cjelini i po pojedinim područjima morala bi odgovarati strukturi industrijski razvijenim zemljama.

Naravno, ja ne zapostavljam analizu zdravstvenog stanja naroda, jer samo iz takve analize možemo dobiti podatke o rezultatima našeg rada na unapređenju narodnog zdravlja. Iz podataka proizlazi da se zdravstveno stanje naroda u Jugoslaviji stalno poboljšava. Tome doprinosi, pored ostalog, podizanje životnog standarda, sve više zdravstvenih kadrova i sve više zdravstvenih ustanova. Uvjeren sam da ovo kretanje naprijed u narednom periodu može i mora biti brže.

Da bi utvrdili današnje zdravstveno stanje naroda i uporedili ga sa stanjem 1970. godine, sigurno je potrebno analizirati pokazatelje koji služe za tu svrhu. Ja ću se ukratko zadržati samo na smrtnosti i bolestima

Elaborat o zdravstvenom stanju naroda i organizaciji zdravstvene službe koji će prikazati, pored ostalog, i smrtnost i bolesti našeg naroda trebalo bi da bude tako obrađen da se vidi stanje najvažnijih masovnih oboljenja ne samo u Jugoslaviji i u pojedinim republikama, nego i u pojedinim kotarima, pa čak i u općinama osobito interesantnim i da se, prema zdravstvenom stanju, pojedinim područja mogu klasificirati u razvijena, srednje razvijena i nerazvijena.

Ja ove zahtjeve iznosim radi toga što se zdravstveno stanje naroda naše zemlje sigurno može prikazati mnogo bolje nego u velikom broju drugih zemalja. Jedinostveni sistem zdravstvenih ustanova, koji u nas danas postoji, omogućava prikupljanje podataka koji se ne mogu organizirati u drugim zemljama, gde

postoje privatne ambulante ili gde su zdravstvene ustanove raspoređene u dva ili više resora. Ukoliko izveštaji i podaci koje ustanove šalju dospevaju svuda u prave ruke, mi bismo morali imati vrlo iscrpne podatke o zdravstvenom stanju našeg naroda.

Na kraju, spomenuo bih da moramo posvetiti pažnju i stanju administracije u zdravstvenim ustanovama. U nas, u poslednjim godinama, administracija se tako razvila da stvara poteškoće u funkcionisanju ustanova, oduzima vrijeme stručnjacima i na taj način ozbiljno umanjuje stručnu aktivnost ustanove. O tome bi trebalo voditi računa.

Predsednik Olga Vrabčić:

Reč ima poslanik Radoslav Jonak.

Radoslav Jonak (Izborna jedinica Celje II):

Drugovi i drugarice, mi smo u našem programu rada obuhvatili i rehabilitaciju. Ali, ako mi dozvolite, ja bih to proširio i malo šire definisao kompleksnu rehabilitaciju, zbog toga što na tom području postoji mnogo složenih društvenih, pa i privrednih problema, a njihovo rešavanje ne može se više odugovlačiti.

U svakodnevnoj praksi na tom području nailazi se na krupne probleme, osobito na području profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja invalida. Kada govorimo o osposobljavanju i zapošljavanju invalidnih osoba, moramo, bez obzira na druge značajne činjenice koje uzimamo u obzir prilikom razmatranja i rešavanja ovog pitanja vrlo značajnog za društvo i pojedince, u svakom slučaju računati na objektivne uslove koji su nastali kao rezultat našeg današnjeg društvenog i ekonomskog razvitka. Naime, bilo kako da subjektivni društveni činioci usmeravaju i razvijaju pojedine vrste društvene aktivnosti, njihov je obim i struktura kvantitativno i kvalitativno određena materijalnom društvenom proizvodnjom, tačnije, postignutim stepenom razvitka materijalnih proizvodnih snaga. To znači da od obima i unutrašnje strukture društveno-materijalne baze neposredno zavisi i udovoljavanje društvenih potreba koje su svakog dana sve veće i brojnije.

Kompleksna rehabilitacija invalida, isto tako, je društvena aktivnost koja je u neposrednoj uzročnoj zavisnosti od postignute ekonomske baze, a nije mogla do sada doći u celini do izražaja dok se u našoj društvenoj zajednici nisu obezbedili odgovarajući društveno-ekonomski uslovi. Po svom značaju, po sadržini, rehabilitacija u našem ubrzanom društveno-ekonomskom razvitku postaje sve aktuelnija, jer podstiče taj razvitak i, u isto vreme, je nepogrešiv atribut i sastavni deo socijalističkih društvenih i proizvodnih odnosa.

Baš zbog ovih činjenica danas možemo bolje razumeti rehabilitaciju i sprovoditi je kao proces koji znači medicinsku, psihološku i so-

cijalno-ekonomsku reintegraciju invalidnih osoba. Rehabilitacija je jedinstveni proces koji znači, u konačnom cilju, uključivanje u rad, tj. u proces društveno-materijalne reprodukcije. Radi toga, rehabilitacija ne može, kao što je do sada bila i dalje da bude prepuštena samoj sebi, ili izvesnim resorima, ili društvima, kao što su, na primer, Savez slepih, Savez gluhih itd. To je dovelo da danas postoji izvesna anarhija, a uz to, troše se velika finansijska i materijalna sredstva, bez odgovarajućih uspeha. Mi moramo znati da za invalidsku zaštitu trošimo 1,8% nacionalnog dohotka, i ako pitanja rehabilitacije u kratkom vremenu ne uređimo, a uz to još i izvesne sporedne stvari, taj procenat će se povećati.

Kad razmatramo probleme rehabilitacije moramo razmotriti i ulogu komune, kao osnovne društvene zajednice radnih ljudi, koja treba da shvati da je rehabilitacija nedeljiv elemenat modernog uključivanja invalida, kao ravnopravnih članova te zajednice, u društveni život. To je imperativni zadatak našeg društva.

Ali mi ne možemo zanemariti ni ulogu privrednih organizacija, koje su prve dužne da rešavaju probleme privrednog razvitka. Mi smo, na primer, u Sloveniji računali koliko smo potrošili za lečenje jednog mladića. Za sedam godina potrošili smo osam miliona dinara, a kada se postavilo pitanje njegovog profesionalnog osposobljavanja za rad teško se našlo 500.000 dinara da bi ga potpuno uključili u naš društveni život.

Treba, dakle, regulisati materijalnu bazu, inače badava ulažemo za lečenje ovako velika sredstva. Zbog toga, pitanje rehabilitacije treba proučiti pre nego donesemo Zakon o socijalnom osiguranju i Zakon o invalidskom osiguranju, jer ove propise treba podesiti prema našim potrebama, prema potrebama naših ljudi.

Kao što se vidi, rad na rehabilitaciji višemanje prepušten je samom sebi i stihiji. Mi nemamo u jugoslovenskom merilu jednog autoritativnog koordinatora koji bi usklađivao ovu značajnu delatnost u svim organima i institucijama koje se bave rehabilitacijom.

Pored toga, treba izraditi i okvirne smernice i preporuke za programiranje, u okviru sedmogodišnjeg perspektivnog plana razvoja, kompleksne rehabilitacije. Sav taj široko zasnovan rad predstavlja daljnji korak u konkretizaciji programskih načela Saveza komunista Jugoslavije, Ustava SFRJ i republičkih ustava, statuta komuna, statuta privrednih organizacija i drugih.

Predsednik Olga Vrabčić:

Reč ima poslanik Robert Didov.

Robert Didov (Izborna jedinica Zadar):

Drugovi i drugarice poslanici, daću samo jedan predlog za dopunu našeg orijentacionog

programa rada Veća. Smatram da bi u program trebalo uneti i pitanje Fonda zdravstvenog osiguranja poljoprivrednika. Kad ovo govorim, imam na umu stanje ovog Fonda u pojedinim rejonima, osobito u našem primorskom i istarskom pojasu. Stanje ovog Fonda je vrlo ozbiljno i dolazi u pitanje rad zdravstvenih ustanova na tom području.

Zdravstvene ustanove u Zadru potražuju od Fonda 240 miliona dinara, ali nemaju garancije da će ih dobiti. Možemo onda zamisliti kakav će biti rad zdravstvenih ustanova u zaštiti zdravlja.

Stoga, smatram, da bi u program rada trebalo uneti ovo pitanje, koje je vrlo aktuelno za naše područje.

Predsednik Olga Vrabčić:

Reč ima poslanik Nenad Trifković.

Nenad Trifković (Izborna jedinica Tuzla):

Mene interesuje da li se programom predviđa razmatranje zdravstvene zaštite žena. Uzmimo samo prekid trudnoće. S obzirom na Uredbu iz 1958. godine, ne znam da li se s tim u vezi nešto preduzelo i kakva su iskustva?

Predsednik Olga Vrabčić:

Ko se dalje javlja za reč (Niko).

Pošto se niko više ne javlja za reč, ja ću sumirati diskusiju o orijentacionom programu rada Veća. Smatram da su poslanici podržali predloženi orijentacioni program. Naročito smatram da su poslanici, koji su dali konkretne predloge, doprineli da se raščiste neka pitanja kako ćemo pristupiti razmatranju zdravstvenog stanja naroda. To se odnosi, pre svega, na borbu protiv masovnih oboljenja, a jedan aspekt tog pitanja je takođe i zdravstvena zaštita žena, koja će u jednoj ili u drugoj, možda i kompleksnijoj formi, doći na dnevni red.

Pred naše Veće doći će u narednom periodu Predlog zakona o osiguranju poljoprivrednih proizvođača koji treba da se uskladi sa Ustavom. Ukoliko to obuhvata delimično i tu problematiku, mi ćemo je razmatrati uz predlog zakona. Međutim, mislim da treba da ostanemo na stanovištu da osiguranje poljoprivrednih proizvođača treba da bude regulisano republičkim zakonodavstvom i predlažem da poslanici Saveznog veća sa svoje strane doprinesu i učestvuju u formulisanju određenih pitanja kada se o njima bude razmatralo u republičkim većima i socijalno-zdravstvenim većima republika.

Da li Veće prihvata predloženi orijentacioni program rada sa dopunama koje su date u diskusiji, s tim da se sprovodi u toku cele radne godine? (Prihvata).

Konstatujem da je predloženi program rada Veća usvojen.

Pošto je program rada Veća usvojen, Veće treba da odluči da se obrazuju komisije koje će razmatrati određena pitanja i pripremati materijale za pretresanje na sednicama Veća.

Predlažem da obrazujemo sledeće komisije: Komisiju za praćenje zakona o organizaciji i finansiranju socijalnog osiguranja, Komisiju za praćenje zdravstvenog stanja naroda i rada zdravstvene službe, Komisiju za praćenje rada na donošenju zakona o penzijskom osiguranju, Komisiju za razmatranje mesta i uloge zdravstva i socijalne zaštite u statutima opština, Komisiju za razmatranje zadataka u vezi sa društvenim planom privrednog razvoja Jugoslavije za 1964. godinu i sedmogodišnjeg plana.

Da li se Veće slaže da se obrazuju ove komisije? (Slaže).

Pošto je Veće odlučilo da se obrazuju pomenute komisije, bilo bi potrebno da izaberemo predsednike i članove tih komisija. Prema članu 24. stav 2. Odluke o privremenom poslovnom redu Socijalno-zdravstvenog veća, predlog za izbor odbora i komisija Veća može doneti deset poslanika Veća.

S obzirom da treba da biramo više komisija, predlažem da grupa od deset poslanika podnese jedinstveni predlog za sastav komisija kako bismo pojednostavili proceduru izbora.

Da li Veće prihvata ovaj predlog? (Prihvata).

Ko ima predlog za izbor komisija?

Ima reč poslanik Milovan Batanović.

Milovan Batanović (Izborna jedinica Šabac):

U ime grupe od deset poslanika ovog Veća, i to: Dragica Kuhada, Dželadin Nidža, Imre Miler, dr Lajoš Seker, Branko Šotra, Milomir Čeriman, Ilija Smoljanić, Miloš Pajković, Marija Kambić, Dante Jasnić, i u svoje ime, na osnovi člana 24. stav 2. Odluke o privremenom poslovnom redu Socijalno-zdravstvenog veća Savezne skupštine, predlažemo da se u komisije Veća izaberu sledeći članovi Veća, i to:

U Komisiju za praćenje zakona o organizaciji i finansiranju socijalnog osiguranja: za predsednika Miroslav Filipović; za članove: Mileva Boca, Tihomir Milev, Dolfka Bošnjanić, Dragica Kuhada, Milan Ignjatović, Blažo Kamčevski, Ilija Kaurin i Milan Puškarić.

U Komisiju za praćenje zdravstvenog stanja naroda i rada zdravstvene službe: za predsednika: dr Ante Čatipović; za članove: Božidar Čović, Ruža Bartolec, Niko Jesenovec, Strahinja Marinkov, Jagoda Maksimović, Jovan Cekić, Ante Jamnicki, Branko Zogović, Saša Lutar i Gojko Nikoliš.

U Komisiju za razmatranje mesta i uloge zdravstva i socijalne zaštite u statutima opština: za predsednika: Vojislav Kosovac; za članove: Ilija Kaurin, Simo Krmar, Ante Jamnicki, Ela Bervaldi, Olga Glogovac i Radoslav Jonak.

U Komisiju za razmatranje zadataka u vezi sa društvenim planom privrednog razvoja Jugoslavije za 1964. godinu i sedmogodišnjeg plana: za predsednika: Mileva Planojević; za članove: Dušan Savić, Marjan Morelj, Katica Kušec, Pašaga Mandžić, Elisie Popovski, Dragica Vujović, Ljubinko Đorđević, Ignac Nagode.

U Komisiju za praćenje rada na donošenju zakona o penzijskom osiguranju: za predsednika: Pašaga Mandžić; za članove: Miodrag Marković, Mileva Planojević, Dante Jasnić, Mara Naceva, Miloš Panjković, Milovan Batanović, Ivan Janad i Dolfka Boštjančić.

Predsednik Olga Vrabich:

Stavljam predlog na pretres. Ima li drugih predloga? (Nema). Ko se javlja za reč u vezi s predlogom za obrazovanje komisija?

Ima reč poslanik Ilija Kaurin.

Ilija Kaurin (Izborna jedinica Sanski Most):

Koliko sam razumeo, ja sam predložen u dve komisije: u Komisiju za praćenje zakona o organizaciji i finansiranju socijalnog osiguranja i u Komisiju za razmatranje mesta i uloge zdravstva i socijalne zaštite u statutima opština. Na prvoj sednici sam izabran za predsednika Mandatno-imunitetske komisije. Koliko mi je poznato, prema Odluci o privremenom poslovnom redu Veća, poslanik ne bi trebalo da bude biran u više od dve komisije. Prema tome, predlažem da budem oslobođen članstva u jednoj od ovih dveju komisija, a predlažem za člana druga Radivoja Rubeža, bilo jedne ili druge komisije.

Predsednik Olga Vrabich:

Prihvata li Veće ovaj predlog? (Prihvata).

Znači, u Komisiju za statut opština umesto poslanika Ilije Kaurin, ulazi poslanik Radivoje Rubež.

Ko se još javlja za reč?

Jedan poslanik:

Imam jedno pitanje. Koja komisija treba da raspravlja o staranju o deci i o zaštiti dece, jer je najavljeno da bi jedna komisija trebalo posebno time da se bavi?

Predsednik Olga Vrabich:

Još nije predloženo formiranje te komisije. Neke komisije obrazovaćemo na idućoj sednici Veća.

Da li ima još pitanja? (Nema). Ako nema, predlažem, pre nego što predemo na glasanje o izboru komisija, da glasamo za predlog u celini, a ne za svaku komisiju posebno. Da li se Veće slaže sa ovakvim postupkom? (Slaže se).

Stavljam na glasanje predlog za izbor komisija. Ko je za, molim da digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržava? (Niko).

Objavljujem da je Veće izabralo članove komisija koje su obrazovane.

Prelazimo na drugu tačku dnevnog reda: Razmatranje nekih problema socijalnog osiguranja i to: kretanje prihoda i rashoda za sedam meseci 1963. godine i delovanje novih instrumenata sistema finansiranja.

Uvodnu reč ima direktor Saveznog zavoda za socijalno osiguranje, Milorad Zorić.

Milorad Zorić, direktor Saveznog zavoda za socijalno osiguranje:

Drugovi i drugarice, dozvolite mi da o pitanjima socijalnog osiguranja koja se danas pretresaju u ovom Veću Savezne skupštine pokušam, u kraćim crtama, da iznesem osnovne uslove i rezultate postignute ove godine.

Novi Zakon o organizaciji i finansiranju socijalnog osiguranja donet je, pre svega, zbog potrebe da se sistem organizacije i finansiranja socijalnog osiguranja uskladi sa opštim društvenim i ekonomskim razvojem i da se reši niz problema iskrslilih u sprovođenju socijalnog osiguranja. Pokazalo se, naime, da su rešenja i neke bitne postavke do tada važećeg sistema organizacije i finansiranja, uspostavljenih još 1955. godine, prevaziđeni, odnosno da ne odgovaraju ostvarenom stepenu društvenog razvitka i načelima usvojenim u tom razvitku i da se rešenja iskrslilih problema ne mogu tražiti na osnovima i u okvirima tog sistema, već na novim osnovima koji će biti u skladu sa dostignutim stepenom našeg razvitka.

U osnovi, Zakonom o organizaciji i finansiranju socijalnog osiguranja želelo se postići uspostavljanje skladnijih odnosa i svestranije, šire i neposrednije angažovanje u socijalnom osiguranju svih zainteresovanih činilaca. Razvoj odnosa u socijalnom osiguranju bio je u izvesnom zaostajanju i neskladu sa razvitkom društvenih odnosa i posebno s položajem radnika kao proizvođača i upravljača. Ovi odnosi, proizišli u uslovima ranijeg sistema organizacije i finansiranja koji nije pružao osnov za njihov razvitak, nisu obezbeđivali veću i značajniju ulogu i neposredniju zainteresovanost osiguranika i privrednih organizacija za funkcionisanje socijalnog osiguranja, a takođe ni društvenih organa niti organa u političko-teritorijalnim zajednicama. U takvim uslovima nije mogao biti dovoljno razvijen i obezbeđen širi uticaj organa samoupravljanja na poslovanje i rezultate poslovanja socijalnog osiguranja.

Rešenjima koja su predviđena Zakonom uspostavljaju se novi odnosi koji menjaju položaj i ulogu faktora koji učestvuju u sprovođenju socijalnog osiguranja, naročito osiguranika i organizacija. Osnov u tome čine zajednice socijalnog osiguranja, koje su sada postavljene kao samostalni nosioci politike sprovođenja so-

cijalnog osiguranja i koje svojim odlukama, pravilnicima i drugim pravnim aktima, donekim u okviru zakona, ili ugovorima, regulišu sprovođenje osiguranja na ovom području, regulišu obezbeđenje sredstava za fondove, kao i organizaciju službe sprovođenja osiguranja. Mehanizam obezbeđenja sredstava putem osnovnih doprinosa, dodatnih doprinosa i reosiguranja; prenošenje određenih sredstava i obaveza na organizacije i radne kolektive i njihovo uključivanje u sprovođenje zdravstvenog osiguranja; uspostavljanje neposredne materijalne odgovornosti za rezultate poslovanja putem vanrednog doprinosa; formiranje obaveznih namenskih rezervi; ostvarenje širih mogućnosti da se uštede koriste za unapređenje zaštite osiguranika, za rentabilna ulaganja i za sniženje doprinosa; postavljanje programa i planova razvoja i sredstava na dugoročnije osnove; mogućnost obrazovanja fondova proširenog osiguranja i druga rešenja — usmereni su na uspostavljanje, u suštini, novih odnosa u socijalnom osiguranju, na povećanje zainteresovanosti učesnika u njegovom sprovođenju i na efikasnije ostvarivanje prava i racionalno korišćenje fondova. Predviđena rešenja predstavljaju široku skalu elemenata koji zajedno čine osnov za aktivniju ulogu osiguranika, organizacija i drugih faktora u određivanju smernica i opšte politike; u obezbeđenju sredstava i korišćenju fondova; u postavljanju programa razvoja i mera za unapređenje zaštite osiguranika; u regulisanju ugovornih odnosa; i posebno u iznalaženju stimulativnih rešenja u odnosima sa zdravstvenim ustanovama i, uopšte, u skladnijem rešavanju nastalih problema.

Služba socijalnog osiguranja, kako je bila postavljena u ranijem sistemu, nije nalazila svoje mesto u okviru komunalnog sistema koji se razvijao dinamično. Naprotiv, fondovi, zavodi za socijalno osiguranje i njihovi organi samoupravljanja bili su obrazovani, odnosno postojali su samo na nivou sresa i republika. Usled toga je socijalno osiguranje bilo donekle u izolovanom položaju, izvan komunalnog sistema. Rešenja data u novom sistemu i, posebno obrazovanje komunalnih zajednica, kao nosilaca zdravstvenog osiguranja, obezbeđuju osnovu takvom razvitku u kojem će služba socijalnog osiguranja naći odgovarajuće mesto u komunalnom sistemu i u kojem će moći planove razvitka i unapređenja zaštite osiguranika i odluke o obezbeđivanju sredstava za fondove bolje da uskladuje s opštim potrebama i mogućnostima u komuni i da ih donosi uz potpunije i neposrednije odlučivanje svih učesnika u sprovođenju socijalnog osiguranja. U tom smislu socijalno osiguranje trebalo bi da nađe svoje mesto i u statutima opštinskih skupština. Ovde treba istaći da zapažena kretanja i rezultati u toku osam meseci ove godine pokazuju opravdanost takve orijentacije u daljem razvoju komunalnih zajednica socijalnog osiguranja, iako se već

pokazuje i potreba da se u pojedina organizacijska rešenja ispituju eventualno izmene i dalje usklađuju u tom pravcu.

Prelaz na novu organizaciju i novi sistem finansiranja zahtevao je obimne organizacijske pripreme. Ove pripreme izvršili su zavodi za socijalno osiguranje i njihovi organi samoupravljanja, uz živu aktivnost društveno-političkih organizacija, organa političko-teritorijalnih jedinica i organizacija. Društveno-političke organizacije — Socijalistički savez radnog naroda, Savez sindikata i druge posvetili su, u periodu ovih priprema, dobar deo svoje aktivnosti razmatranju problema socijalnog osiguranja i zadataka u vezi sa sprovođenjem u život novog Zakona o organizaciji i finansiranju socijalnog osiguranja i novog Zakona o zdravstvenom osiguranju. Inicijativom i ovih organizacija pripremljen je i održan veliki broj sastanaka i zborova na kojima su osiguranici bili upoznati s promenama u organizaciji i finansiranju socijalnog osiguranja, s promenama u sistemu zdravstvenog osiguranja, u obrazovanju komunalnih zajednica, položaju osiguranika i organizacija koje nastaju na osnovi novih zakona i o drugim pitanjima. Zavodi su pripremali iscrpnije materijale o stanju fondova i o problemima sprovođenja osiguranja, koji su poslužili kao osnova za diskusiju, iznošenje predloga i donošenje odluka za rešavanje pojedinih pitanja.

Preduzete mere i niz odluka i drugih opštih akata kojima se regulišu pojedina pitanja u vezi sa pripremom novog sistema doprineli su da je sistem, i pored mestimičnih zakašnjenja, u celini relativno brzo uveden i primenjen.

Pitanja koja se danas razmatraju obuhvataju dosadašnju primenu nekih instrumenata sistema finansiranja i rezultate poslovanja fondova socijalnog osiguranja za protekli period ove godine.

Iako je period primene sistema finansiranja relativno kratak, potrebno je pristupiti analiziranju dejstva osnovnih instrumenata novog finansijskog sistema da bi se bar u osnovi sagledalo kako su sprovedene i kako se sprovode njegove osnovne postavke, šta pokazuju dosadašnja iskustva i šta bi, na osnovi tih iskustava, trebalo preduzimati i u kojem pravcu usmeravati praksu i politiku izgradnje i daljeg razvijanja sistema, naročito u postavljanju zadataka za 1964. godinu.

Kao što je pomenuto, odluke i druge pravne akte predviđene Zakonom doneli su nadležni organi i zajednice socijalnog osiguranja čime su uvedeni svi instrumenti predviđeni novim sistemom. Treba imati u vidu da se za ovakav, kvalitativno nov sistem i zadatke nije imalo ni dovoljno iskustva, a često ni potrebnih i sigurnih podataka. Bilo je slučajeva da se u nekim zajednicama kasnilo u donošenju ovih akata zbog toga što se čekalo na davanje saglasnosti

nadležnih organa. To je u prvim mesecima usporavalo sprovođenje sistema, zbog čega su naročito zaostajali realizacija dodatnih doprinosa i obračuni sa privrednim organizacijama u vezi s njihovim učešćem u sprovođenju zdravstvenog osiguranja. Ova zaostajanja su postepeno otklanjana i sada su uglavnom i otklonjena.

Primena sistema finansiranja zahtevala je prilikom određivanja instrumenata šire i potpunije pripreme i izučavanje okolnosti i uslova poslovanja u svakoj pojedinoj zajednici. Međutim, pomenute teškoće i činjenice da se, u isto vreme, uz sprovođenje u život sistema finansiranja sprovodila i nova organizacija socijalnog osiguranja i novi Zakon o zdravstvenom osiguranju, uticale su na to da se određivanju instrumenata nije moglo svugde pristupiti na osnovi svestranijeg ispitivanja postojećih uslova i odnosa. Zbog toga i njihovo dejstvo nije u tim slučajevima potpuno usklađeno u smislu intencija Zakona, prema kojima oni čine jedinstven mehanizam koji treba da deluje usklađeno i u međusobnoj povezanosti. Ovo naročito i prvenstveno važi u pogledu utvrđivanja odgovarajućeg pravilnog odnosa između sredstava koja se obezbeđuju stopama osnovnog i stopama dodatnih doprinosa, jer su komunalne zajednice u određivanju osnovnog doprinosa za 1963. godinu, osim u tri slučaja, išle na maksimalne republičke stope.

Određivanje maksimalne, granične stope osnovnog doprinosa u komunalnim zajednicama može, u određenim slučajevima, pored ostalog, da slabi i sužava dejstvo i osnovnu funkciju dodatnog doprinosa. Upravo, samo povezivanjem i dovođenjem u određen odnos osnovnih i dodatnih doprinosa, kao i reosiguranja, mogu se samo obezbediti potrebna sredstva za fondove, nego, što je naročito značajno, i odgovarajuće pravilno učešće organizacija u formiranju tih sredstava, u zavisnosti od stepena njihovog učešća u troškovima zdravstvenog osiguranja. To bi ih podsticalo na preduzimanje potrebnih zaštitnih i drugih mera koje treba da takve organizacije približe opravdanim prosečnim troškovima zdravstvene zaštite.

Prilikom određivanja dodatnih doprinosa uglavnom se išlo na određivanje stopa za privredne grane u celini. Relativno mali broj komunalnih zajednica primenio je izvesno diferenciranje po grupama organizacije u okviru grane. Donete odluke pokazuju osetne razlike u visini određenih stopa, jer se ove stope, prema podacima izvesnog broja zajednica, kreću, na primer, za rudnike uglja od 2,4% do 4,5%, za rudnike i preduzeća obojenih metala od 1,1% do 4,0%, za hemijsku industriju od 1% do 4%, za industriju građevinskog materijala od 1% do 4%, itd.

Iako su ovolike razlike verovatno posledica i različitih uslova privređivanja na pojedinim

područjima, tehničke opremljenosti i slično, one ipak ukazuju da je dodatni doprinos, bar u nekim slučajevima, u ovoj godini više korišćen za obezbeđenje potrebnih sredstava, a manje da bi organizacije realnije i u odgovarajućem obimu učestvovala u troškovima zdravstvene zaštite, što bi, ako bi se takva praksa nastavila, destimulativno delovalo na organizacije.

Prilikom određivanja naknada privrednim organizacijama, u vezi s njihovim učešćem u sprovođenju zdravstvenog osiguranja, uglavnom se išlo na određivanje stopa za privredne grane u celini. Pored toga, skoro je sasvim prenebregnuta i zakonom predviđena mogućnost posebnog tretiranja manjih organizacija da se smanji njihova obaveza iz učešća samo na vreme od sedam dana. Kada je reč o ovome pitanju, na osnovi svega što se do sada moglo sagledati, moglo bi se zaključiti da nedovoljno diferencirano posmatranje grupe organizacija i pojedinačnih organizacija predstavlja značajnu slabost u ovoj godini, ne samo sa stanovišta neadekvatne naknade jednom broju organizacija nedovoljno ustupljenim ili pak više ustupljenim sredstvima, nego i, pre svega, zbog toga što takav način ne pruža dovoljnu sigurnost i stimulativnost za odgovarajući aktivni odnos organizacija i osiguranih u sprovođenju zdravstvenog osiguranja.

Imajući u vidu te okolnosti i razmatrajući dosadašnju primenu ovih instrumenata i rezultate poslovanja fondova socijalnog osiguranja, Skupština Jugoslovenske zajednice je ukazala na potrebu temeljnijih analiza u komunalnim zajednicama koje treba da posluže kao osnova za pravilno određivanje ovih instrumenata u narednoj godini.

Dodatni doprinos trebalo bi uvoditi svuda gde su troškovi osiguranja neopravdano iznad određenih prosečnih troškova i gde će kao instrument stimulatивно delovati na organizacije i osiguranike u otklanjanju slabosti u pogledu higijensko-tehničke zaštite na radu, neopravdanog odsustvovanja sa posla i slično. U tom cilju, u 1964. godini, trebalo se ići na određeno diferenciranje dodatnog doprinosa unutar privrednih grana, kako bi njegovo dejstvo bilo neposrednije i efikasnije. I prilikom određivanja naknade privrednim organizacijama takođe treba diferencirati prilaziti pojedinim organizacijama i grupama organizacija s malim brojem radnika. Objektivni uslovi za pripreme i određivanje odgovarajućih instrumenata u 1964. godini znatno su povoljniji nego u ovoj godini. Zavodi odnosno komunalne zajednice u mogućnosti su da na bazi iskustava i podataka iz ove godine blagovremeno izvrše sve potrebne pripreme i bolje dokumentuju odluke i akte kojima se utvrđuju stope osnovnih i stope dodatnih doprinosa, deo sredstava koja se ustupaju organizacijama, osnove ugovaranja sa zdravstvenim ustanovama i drugo. I opštin-

ske skupštine, na bazi tako dokumentovanih predloga, moći će bolje nego ove godine pravilno da ocenjuju osnovanost i opravdanost donetih odluka i daju saglasnost na njih.

Za rezultate poslovanja fondova može se reći da su, za poslovanje u prvih sedam meseci, poseban značaj imali uslovi i rezultati opštih privrednih kretanja u ovom periodu. Privredna kretanja obeležena su u tom periodu daljim porastom produktivnosti rada odnosno nastavljajem povoljnog privrednog razvoja, porastom ličnih dohodaka i prevazilaženjem nekih nedostataka i slabosti ispoljenih u tim kretanjima u toku poslednjih godina. Takav pozitivan razvoj održavao se i u poslovanju fondova socijalnog osiguranja, naročito u povećanju prihoda fondova, u skladu s porastom ličnih dohodaka. To je uticalo da se u poslovanju fondova, u celini za SFRJ, održi već u protekloj godini zapažena tendencija stabilizacije i normalizacije, i to kako u odnosu na poslovanje u ranijim godinama, tako i u odnosu na kretanja predviđena planovima i programima fondova i zajednica. Ipak, kada se poslovanje posmatra odvojeno po fondovima, vidi se da ova konstatacija važi uglavnom za poslovanje fondova zdravstvenog osiguranja. Međutim, postoji potreba da se i u poslovanju tih fondova izvedu obračuni i realnije obuhvate materijalno-finansijski odnosi sa privrednim organizacijama u pogledu ustupanja sredstava za naknade ličnog dohotka i za troškove zdravstvene zaštite, u vezi sa povredama na radu, a mestimično i obračuni sa zdravstvenim ustanovama, o naknadi troškova zdravstvenih usluga po zaključenim ugovorima.

Poslovanje fondova zdravstvenog osiguranja u prvih osam meseci pokazuje viškove prihoda nad rashodima od ukupno 7,5 milijardi dinara. Viškovi prihoda u fondovima zdravstvenog osiguranja pokazuju se u svim republikama i rezultat su različitih okolnosti i uslova poslovanja pojedinih fondova među kojima treba posebno istaći sledeće — povećanje prihoda zbog većeg porasta ličnih dohodaka osiguranih — veći prihodi od dodatnih doprinosa od sredstava koje su organizacije u 1962. godini uplatile na ime doprinosa po posebnim stopama i na ime naknade ličnih dohodaka za bolovanja do sedam dana; — racionalnije i efikasnije poslovanje zdravstvenih ustanova na osnovi novih ugovora i raznovrsnijih oblika naknada koje sadrže elemente stimulacije itd; smanjenje troškova nekih vidova zdravstvene zaštite — za lekove, zbog učešća osiguranih u troškovima; za rashode na ime naknade ličnih dohodaka za vreme sprečenosti za rad usled bolesti i povreda zbog smanjenja izostanaka sa posla u odnosu na isti period prošle godine.

Istina, procent izostanka sa posla od 3,8% ne možemo još uzeti kao realan zbog nepotpunih podataka o izostancima koje podnose priv-

redne organizacije. Međutim, može se zaključiti da su izostanci sa posla, u odnosu na isti period prošle godine u opadanju, odnosno da su smanjeni. Tome su, pored činjenice da u ovoj godini nije bilo značajnije pojave epidemijskih bolesti, doprineli aktivan odnos društveno-političkih faktora, određene mere kontrole i odgovorniji odnos organizacija u novim uslovima u kojima je deo obaveza za naknade ličnog dohotka prenet na njih, odnosno na radne kolektive.

I pored ostvarenih viškova, sredstva za osnovne vidove zdravstvene zaštite su u porastu u odnosu na prošlu godinu (troškovi ambulantno-polikliničkog lečenja povećani su za 8,7%, a troškovi bolničkog lečenja za 8,9% i pored niske stope porasta novozaposlenih ali ima prigovora da se prilikom ugovaranja sa zdravstvenim ustanovama nije svuda dovoljno vodilo računa o položaju i mogućnostima funkcionisanja ovih ustanova — što treba da bude predmet posebnog razmatranja.

Kao što je u izveštaju o poslovanju fondova istaknuto, pozitivan bilans u poslovanju fondova zdravstvenog osiguranja pokazuje se kada se ovi fondovi posmatraju u celini i po republikama. Međutim, fondovi u pojedinim komunalnim zajednicama nisu u ovom periodu uravnoteženi svojim prihodima pa imaju manjkove. Iako se, prema republičkim procenama, opravdano očekuje da će broj ovakvih komunalnih zajednica biti do kraja godine sveden na relativno mali broj, postojanje ovakvih zajednica ipak stvara problem njihovog uravnoteženja i nameće potrebu da republički i komunalni zavodi ispituju uslove poslovanja tih zajednica i da na osnovi toga utvrde uzroke manjkova i ocene mogućnost i način njihovog rešavanja. Svakako, konačan rezultat poslovanja fondova zavisiće i od dalje aktivnosti zavoda i zajednica na potpunoj realizaciji prihoda i izvršenju obaveza prema organizacijama i zdravstvenim ustanovama. Na ovaj rezultata imaće izvesnog uticaja i činjenica da socijalno osiguranje s ovom godinom treba da pređe na zaključivanje svog poslovanja na bazi realizacije prihoda i rashoda do 31. decembra. U dosadašnjoj praksi završnim računom bio je obuhvaćen i deo prometa (prihoda i rashoda) koji je izvršen do 10. januara naredne godine, a koji se odnosio na poslovanje protekle godine. Ova mera, neosporno, ima prednost zbog uklapanja u sistem realnije uporedivosti kretanja fondova. Ova godina je i pogodna za takav prelaz zbog pozitivnih kretanja u poslovanju fondova. Treba, međutim, ukazati da ona nameće potrebu da se razmotre uslovi i način pokrivanja manjkova putem vanrednih doprinosa u onim komunalnim zajednicama u kojima bi bio samo rezultat prelaza na ovu meru.

Prilikom razmatranja rezultata poslovanja fondova, Skupština Jugoslovenske zajednice socijalnog osiguranja ukazala je u svom zaključ-

ku i na potrebu da se u slučajevima kad su u poslovanju pokazani manjkovi, razmotri da li su oni posledica neracionalnog poslovanja ili su posledica i nedovoljno razvijenog sistema reosiguranja, što bi trebalo da posluži za donošenje odgovarajućih mera prilikom planiranja i utvrđivanja sistema reosiguranja za 1964. godinu.

U materijalima je posebno ukazano da se u sprovođenju invalidskog osiguranja ispoljava problem zapošljavanja invalida rada. Praksa je da zavodi, kad zapošljavaju radnike, daju prvenstvo nezaposlenim radnicima, tj. radnicima bez prihoda. Usled toga, zapošljavanje invalida rada donekle je zapostavljeno i nedovoljno, pa oni stoga ostaju duže na obezbeđenju preko fondova socijalnog osiguranja. Iskrsli problem razmotriće se u saradnji sa nadležnim saveznim organima, s obzirom da rešavanje, u smislu dosadašnjih diskusija i iznetih mišljenja i predloga, zahteva i određene izmene u važećim propisima.

Poseban problem u odnosu sa privrednim organizacijama čine obračuni troškova zdravstvene zaštite u vezi sa povredama na radu i profesionalnim oboljenjima. Obračuni ovih troškova sa organizacijama otežani su zbog sve češćeg ugovaranja troškova zdravstvene zaštite u paušalnom iznosu bez pojedinačnog utvrđivanja naknade za pojedine vrste zdravstvenih usluga. Pokušaji da se obračuni troškova vrše putem proseka nisu u skladu sa zakonom, ne rešavaju problem naknade stvarnih troškova i slabe značaj ovih obračuna sa organizacijama. Imajući sve to u vidu, a i to da je praćenje troškova i njihovo obuhvaćanje skopčano sa znatnim poslovinama i evidencijama, Savezni zavod za socijalno osiguranje će u cilju iznalaženja odgovarajućih rešenja razmotriti s nadležnim organima celishodnost samog zakonskog propisa i ovakvog načina njegove primene.

U poslovanju fondova invalidskog i penzijskog osiguranja iskazuje se i dalje visoki porast korisnika ovih fondova, uočen još u 1962. godini. Broj korisnika penzija povećao se od jula prošle godine do kraja juna ove godine za oko 73 hiljade, što predstavlja najveću stopu porasta ovih korisnika. U vezi s takvim kretanjem nameće se ozbiljan zadatak da se stalno i šire sagledavaju uzroci ovih povećanja. Naročito bi trebalo utvrditi koliki udeo ima u tome u poslednje vreme sve više ističani faktor oslobođanja viška radne snage iz privrednih i drugih organizacija, a koliki je udeo redovnih faktora kao što su: starosna struktura osiguranika, radni i penzijski staž, invalidiziranje i dr. Samo na osnovi takvih analiza može se sagledati perspektiva tih kretanja za narednih nekoliko godina, pošto se bez tog sagledavanja ne bi u planiranju moglo računati s realnim obavezama ovih fondova.

Dalje održavanje visokog priliva novih penzionera pri sadašnjoj usporenoj stopi porasta novozaposlenih osiguranika, predstavljalo bi sve jače opterećenje fondova. S tim u vezi treba ukazati da ozbiljnu prepreku u sagledavanju budućih kretanja čini okolnost da ne postoje evidencije o ukupnom stažu osiguranika, naročito o onom stažu koji se još utvrđuje na osnovi izjava svedočenja pojedinih građana, pa je neophodno da se i u tom pogledu pride utvrđivanju pravog stanja. Problematika ovog značajnog pitanja biće razmotrena i regulisana prilikom donošenja novog zakona o penzijskom osiguranju.

Viškovi prihoda nad rashodima u nekim fondovima penzijskog i invalidskog osiguranja biće skoro u celini utrošeni za isplatu jednokratnog dodatka penzionerima u 1963. godini. Pored toga, za isplatu dela ovog dodatka koristiće se i krediti koje ovi fondovi treba da vrate do kraja 1964. godine.

Novi položaj zavoda za socijalno osiguranje, koji su organizaciono postavljeni kao samostalne organizacije koje rukuju fondovima zajednica i konkretno rešavaju o pravima osiguranika, zahteva da se učine daljnji napor u cilju njihovog osposobljavanja za efikasnije i ekonomičnije poslovanje. Način njihovog finansiranja putem režijskog dodatka postavljen je tako da podstiče na takav razvoj u poslovanju zavoda.

Zavodi u svom poslovanju u ovoj godini takođe pokazuju viškove sredstava koji se delimično mogu objasniti još neizvršenim nekim obavezama (amortizacija i sl.) i realizacijom prihoda preko predviđenih. Kao neposredan zadatak postavlja se da se prilikom donošenja finansijskih planova za 1964. godinu, na bazi iskustava iz ove godine, utvrde realne potrebe zavoda i u skladu s tim odredi režijski dodatak za 1964. godinu.

Period od sedam meseci, na osnovi kojeg su pripremljeni podneti izveštaji, nije dovoljan za potpuno i kompleksnije sagledavanje svih rezultata i posledica funkcionisanja novog sistema. To će se potpunije moći učiniti kada budu sastavljeni završni računi i kada se bude raspolagalo rezultatima poslovanja za celu 1964. godinu.

Ipak, dosadašnja iskustva i rezultati potvrđuju pozitivno dejstvo i neosporne prednosti novoga sistema organizacije i finansiranja socijalnog osiguranja. To se, pre svega, ogleda u stabilizaciji i racionalnom korišćenju fondova, u razvijanju uzajamnih odnosa socijalnog osiguranja sa zdravstvenim ustanovama i organizacijama na osnovi elemenata uzajamne stimulacije i sve veće zainteresovanosti društveno-političkih faktora, a posebno samih osiguranika za rad i funkcionisanje socijalnog osiguranja. Najneposredniji i najvažniji zadatak je na osnovi dosadašnjih iskustava dalje podsticati i razvijati sva pozitivna kretanja, još

više i stalnije ih koristiti i brže savladivati i otklanjati nedostatke koji su se ispoljili u ovoj godini, naročito prilikom postavljanja planova i programa za 1964. godinu. U tome će poseban značaj imati pretres i zaključci ovog Veća o ovim pitanjima.

Predsednik Olga Vrabčić:

Pre prelaska na diskusiju obaveštavam Veće da smo pozvali jednu grupu poslanika koja je radila dva dana i pripremala materijale za ovu sednicu. Ta grupa poslanika izabrana je na ovoj sednici kao Komisija za praćenje sistema i organizacije finansiranja socijalnog osiguranja. Grupa je izradila nacrt zaključaka koji je podeljen poslanicima. Predlažem da ovaj nacrt zaključaka, zajedno sa uvodnim izlaganjem, bude sastavni deo materijala o kojima treba diskutovati.

Otvaram diskusiju. Ko želi reč?

Reč ima poslanik Katica Kušec.

Katica Kušec (Izborna jedinica Zagreb IV):

Drugarice i drugovi, mislim da je materijal koji smo primili za današnju sjednicu vrlo obiman. No, mislim da nas ovdje ima dovoljno i da bismo mogli raspraviti sva pitanja koja su vrlo važna za naše radne ljude.

Materija je podijeljena u nekoliko grupa: zdravstveno osiguranje, penziono osiguranje, invalidsko osiguranje, dečji dodatak i službe zavoda. Predlažem da u buduće, kada raspravljamo o ovim pitanjima, podijelimo materiju jer bi tako mogli sveobuhvatnije diskutirati o problemima, s kojima se danas u našem razviku na ovom području susrećemo.

Mi smo čuli druga Milorada Zorića, koji je u svom vrlo širokom i dobrom obrazloženju obuhvatio pitanje financiranja zdravstvenog osiguranja i fondova zdravstvenog osiguranja. I ako hoćemo svestrano da obradimo tu problematiku, mislim na fondove komuna za zdravstveno osiguranje i, što je predložio jedan poslanik, fondove za zdravstveno osiguranje poljoprivrednika, onda bi to bilo dovoljno za jednu sjednicu Vijeća. Tada bismo mogli više da se posvetimo tim problemima, jer nam se događa, kada na primjer diskutiramo o socijalnom osiguranju, da zbog obimnosti problematike postavimo invalidsko osiguranje i rehabilitaciju.

Sadašnji sistem temelji se na novom Zakonu koji unosi više reda u financiranje socijalnog osiguranja. Zakonom su postavljeni okviri unutar kojih se imaju kretati troškovi pojedinih grana osiguranja, pojedinih fondova, a osim toga postavljena je jedna logična i korisna granica između financiranja fondova i financiranja službe koja obavlja poslove. Mi iz iskustva znademo da ranijih godina toga nije bilo i da su mnoge službe zavoda često puta

koristile sredstva fondova za druge svrhe, što sada ne mogu da čine.

Poznato je kako se financira fond zdravstvenog osiguranja, ali iz materijala se vidi da su stope stalnog i dodatnog doprinosa različite po republikama, a različite i po komunama. To ima svoju logiku. Međutim, slažem se i s tim, što je u prijedlogu zaključaka Skupštine Jugoslovenske zajednice socijalnog osiguranja dato, da bi trebalo izvršiti određeni analize, ne samo kako se stope primjenjuju, nego kako djeluju i da li su zaista određeni regulatori odnosa. Smatram da bi se mogla dobiti potpunija slika, da je u izveštaju za ovih šest mjeseci iskazano koliko je isplaćeno ličnih dohodaka uposlenih po republikama. Iz odnosa isplata sa stopama doprinosa mogli bi dobiti relativne pokazatelje, koji bi možda u cjelini dali prikaz gde je osiguranje skuplje ili jeftinije.

Mislim da je opravdana i primjedba, da se prilikom određivanja dodatnog doprinosa suviše usko zadržavalo na granama. U Zagrebu se vrlo široko diskutiralo o tome u okviru sindikata i drugih društvenih organizacija i išli smo na grane, grupe i podgrupe. No, diskutirajući sa predstavnicima privrednih organizacija dat je jedan vrlo ozbiljan prigovor. Oni smatraju da to nije dovoljno i da bi trebalo da se ide na poduzeća, naročito veća poduzeća. Mislim da je težnja apsolutno opravdana i treba da se prihvati. Ali, postavlja se pitanje: da li smo osposobili službe koje treba da rade na tome? Mislim da nismo. A to će biti ozbiljna teškoća prilikom planiranja za iduću godinu.

Osim toga, napomenula bih i to da nam prihodi pritiču neujednačeno i neravnomerno. Za to ima više razloga. Osim toga, mi mnogo zakašnjavamo s donošenjem naših planova. Zbog toga, smatram da bi već sada, prilikom raspravljanja o Društvenom planu za 1964. godinu, od najviših do najnižih organa, do opštinske skupštine, trebalo iznijeti sva pitanja koja se odnose na zdravstvo i u cjelini na socijalno osiguranje.

Ne bi trebalo da se dogodi da socijalno osiguranje domosi svoje financijske planove u februaru ili martu, pa dok se pošalju na potvrdu u opštinsku ili gradsku skupštinu, dođe i četvrti mjesec. Razumljivo, od stanja fondova ovisi djelatnost mnogih institucija, a često dolazimo u situaciju da sredstava nema. Isto tako, i lični dohoci se obračunavaju i raspodjeljuju u drugoj polovini godine, a to otežava normalno poslovanje. Osim toga, velikom broju komunalnih zajednica odnosno velikom broju fondova zdravstvenog osiguranja nedostaju obrtna sredstva. Iz materijala se vidi da je najteža situacija u Hrvatskoj i da je velika većina komunalnih zavoda, upravo fondova završila 1962. godinu sa gubicima i da istim stopama idu i u 1963. godini. Ovo pitanje treba da prouča ne samo male nego i velike komune. Postavlja se samo pitanje: kako rešiti problem

obrotnih sredstava? Banke su pomogle da se ove godine donekle izvučemo, ali se postavlja pitanje da li bi, prilikom donošenja planova, ne mislim samo na planove socijalnog osiguranja, nego na društvene planove, trebalo predvidjeti određene rezerve koje bi služile ne samo za eventualno pokriće gubitaka, nego kao kreditna sredstva za investicije u zdravstvu. Fondovi bi, međutim, trebalo da osiguraju vlastita obrtna sredstva.

Postavila bih takođe pitanje: do koje granice treba ići sa prihodima i sa planiranjem i da li sadašnji troškovi u zdravstvenoj zaštiti treba da budu jedan od osnovnih pokazatelja ili tih pokazatelja treba da bude više? Ja mislim da treba da bude više. Treba da se utvrdi opseg zdravstvene zaštite zdravstvenim ustanovama što komune mogu pružiti i da se predvide najsvrsishodnije mjere i akcije za sprovođenje te zaštite. Naravno, treba da se zna za svako područje koliko u određenom momentu i pod određenim uslovima treba sredstava. Mislim na sredstva koje privreda daje za zdravstvo, bez obzira u kom obliku. O svemu tome treba rano početi diskusije, da ne bi zakasnili pa da dođe do određenih nesrazmera i kritika socijalnog osiguranja od strane privrede. Mislim da bi privredna vijeća i privredne komore zajedno sa društvenim organizacijama socijalnog osiguranja i socijalno-zdravstvenim vijećima, od savezne pa do opštinske skupštine, ovom pitanju trebalo da posvete osobitu pažnju.

Prilikom planiranja ne bi trebalo da predviđamo povećanje za 5% ili 10% u odnosu na prethodnu godinu. Određeni stavovi treba da se pokažu na osnovi analiza već prilikom planiranja da bi onda preraspodela, koja se kasnije vrši, bila što svrsishodnija. Jer, sigurno je da će, ako se tako pode, biti daleko manje kritike i daleko manje teškoća nego što ih danas imamo.

Često se postavlja pitanje: zašto troškovi zdravstvenog osiguranja rastu iz godine u godinu i sve više opterećuju privredu? Ako općenito konstatiramo, onda se može reći da se socijalističko shvatanje zdravstvene zaštite temelji na principima sveobuhvatnosti te zaštite i na njenom što savršenijem i što boljem funkcioniranju. Prava osiguranika se proširuju i ona su vrlo obimna. Mi smo posljednjih godina, ukidanjem privatne prakse, proširili zdravstvenu zaštitu, a sve to traži veća društvena sredstva. Zatim i mogućnost korišćenja zdravstvene zaštite je mnogo veća, a svaki dan se povećavaju kapaciteti bolničkih i vanbolničkih ustanova. Mi smo na javnim skupovima, prilikom izbora koje smo održali uproleće, često puta iznosili podatke koliko smo novih ambulanti otvorili po selima, koliko smo proširili dispanzersku i bolničku službu i otvorili novih domova zdravlja i koliko smo investicija utrošili. Ako sada postavimo pitanje ko je dao ta sredstva,

koliko su dale opštinske skupštine, a koliko socijalno osiguranje, onda se može konstatirati da je socijalno osiguranje dalo daleko veća sredstva.

Osim toga, i intenzitet korišćenja zdravstvene zaštite, pored ostalog, tijesno je povezan s povećanjem životnog standarda. Zatim, treba naglasiti da zdravstvene ustanove posluju na principu dohotka i one imaju pred očima interese materijalne rentabilnosti, a koja se ostvaruje iz fondova zdravstvenog osiguranja. Mislim da o svim ovim elementima moramo voditi računa i slažem se sa zaključcima koji govore o tome da komune svestrano izanaliziraju ovo stanje i da vide koliko sredstava zajednica u našem razdoblju razvitka može da da.

Prošla, 1962. godina, u Zagrebu je završena sa dosta velikim gubitkom, dok su zdravstvene ustanove u svojim fondovima ostvarile preko milijardu dinara. Pogrešno bi bilo kritikovati zašto su zdravstvene ustanove ostvarile viškove u svojim fondovima. Ako posluju na bazi dohotka, moraju imati i poslovni fond, fond zajedničke potrošnje i druge fondove. Samo, postavlja se pitanje: da li je preraspodela bila dobro izvršena i da li bi u organizaciji zdravstvene službe trebalo nešto učiniti da bi bila jeftinija? Mi želimo stručnu i dobru službu i zato smatramo da uporedo s razvojem društvenih odnosa treba da se razvijaju i naši zdravstveni odnosi i nauka o zdravstvu. Polazeći od toga, zdravstvo će i iduće godine tražiti veća sredstva. Samo, postavlja se pitanje šta treba uraditi u njenoj organizaciji — na bazi integracije ili poboljšanjem unutrašnjih odnosa — da zdravstvena služba za društvo bude jeftinija.

Često puta smo skloni da kažemo da je stanje u socijalnom osiguranju i zdravstvenim fondovima takvo zbog toga što nije uređena zdravstvena služba. Mi smo, što je sasvim normalno, kritikovali odnose koji postoje između zdravstvenih ustanova i socijalnog osiguranja. Smatrali smo da ugovori između ove dve društvene institucije ne odgovaraju uslovima današnjeg razvitka i da bi trebalo ići dalje od onog što smo do sada postigli. Kritikovali smo paušalno plaćanje, kritikovali smo bolnički dan, ali, iako smo preduzeli izvesne mjere na terenu, nijesmo daleko otišli. Ako želimo da se odnosi pravilno razvijaju morali bismo pronaći svrsishodnije odgovore. Jer, mislim da ugovor nije jedini regulator cijena. Doduše, ugovor, kao javni društveni akt, reguliše preraspodelu, ali putem ugovora ne može da se odredi cjelokupna suma sredstava. Zbog toga bi trebalo ova pitanja još bolje izučiti. Osim toga, društveni činioci koji danas regulišu ova pitanja, što se vidi iz zaključaka koji su nam dati, orijentišu nas i naše društvene organe da se ovom pitanju posveti veća pažnja.

Na kraju, nešto bih rekla o službi koja vrši poslove za naše fondove. Možda bi bilo dobro, ako ne naše Vijeće, da preporučimo Skupštini zajednice socijalnog osiguranja da izuči pitanje funkcionisanja službe zavoda za socijalno osiguranje koja vrši poslove za ove fondove, a posebno da se razmotri pitanje kadrova koji rade u toj službi. Mi već sada govorimo o tome kako je ova služba, na bazi režijskog dohotka, ostvarila znatna sredstva. Ali, u isto vrijeme, moramo misliti i o tome da i ova služba mora formirati svoje fondove — fond zajedničke potrošnje, poslovni i druge fondove. Samo, trebalo bi videti koliko ti fondovi mogu da rastu i koliko može da ih ima ova služba, s obzirom na obim poslova koje obavlja. To govorim radi toga da se ne dogodi da sredstava bude previše pa da je ponovo kritikujemo ali, u isto vrijeme, da se ne planira više nego što je to moguće ostvariti.

Predsednik Olga Vrabič:

Ima reč poslanik Tatjana Jelača.

Tatjana Jelača (Izborna jedinica Prijedor):

Ja ću govoriti o instrumentu koji se spominje u zaključcima, u tački 4. Naime, radi se o tome da instrument kojim se predviđa da privredne organizacije treba da nadoknade troškove zdravstvene zaštite u slučajevima nesreće na poslu i profesionalnih oboljenja nije došla do svog izražaja. Ovde se kaže da je do toga došlo zbog komplikovanosti i tehnike obračuna troškova.

Mi, koji radimo na ovim pitanjima, došli smo do zaključka zbog čega ovaj instrument nije postigao svoj cilj, iako je postavljen u Zakonu o organizaciji i finansiranju socijalnog osiguranja. Naime, ranijim propisima o socijalnom osiguranju — Uredbom o finansiranju — bilo je predviđeno da se prilikom obračuna troškova koriste nalazi i stručna mišljenja i inspekcije rada koja je bila obavezna da službi socijalnog osiguranja daje svoje stručne analize.

Novim propisima, međutim, to nije predviđeno, pa se u praksi događa da se inspekcije rada ograđuju od davanja stručnih mišljenja i to ne zbog toga što ne žele da sarađuju sa socijalnim osiguranjem, nego čak i tamo gde pokazuju volju za saradnjom, stavljaju do znanja da nemaju vremena, da su preokupirani drugim problemima i da, s obzirom da nisu obavezni, od njih ne očekujemo mnogo. I logično, služba koja bi trebalo da ispituje HTZ mere, za koje se pretpostavlja da bi mogli biti uzrok nesrećama na poslu, nalaze se pred dilemom: da li da se, na osnovi nesigurnih pretpostavki da je do nesreće došlo zbog nepostojanja HTZ mera, direktno obrati privrednoj organizaciji radi nadoknade troškova za preko 30 dana lečenja, ili da se u slučajevima kada organizacije odbiju isplatu troškova, direktno ide na

sud. To je veoma nezgodno jer se može desiti da se kasnije ustanovi da su sve HTZ mere postojale a da je služba pokrenula spor koji svakako košta.

Radi toga smatram da ovaj instrument nije došao do izražaja samo zbog tehnike obračuna, jer to nije razlog ni za obračun troškova do 30 dana. Iz materijala se vidi da su ti troškovi slabo priticali u fond. Po mom shvatanju, do toga je došlo zbog toga što su službe kasno počele obračun troškova do 30 dana. Bar u nas je to jedan od razloga što nije bilo dovoljno tih sredstava u fondovima. A kada su u pitanju troškovi za preko 30 dana lečenja, onda je najveći problem postojeći odnos sa inspekcijom rada i teškoće u dobijanju stručnih nalaza i mišljenja. Zato, smatram, da bi kada se već preispituje Zakon o organizaciji i finansiranju socijalnog osiguranja, trebalo na neki način obavezati inspekcije rada da ispituju uzroke i postojanje odnosno nepostojanje HTZ mera na radu. To treba da bude njihova obaveza, a ne da se ostane samo na tome koliko su raspoložene za taj posao ili ne i koliko su kadrovski sposobne za to.

Predsednik Olga Vrabčić:

Ima reč poslanik Momčilo Petrović.

Momčilo Petrović (Izborna jedinica Aranđelovac):

Drugarice i drugovi, ja sam hteo da pružim podršku preporuci koja je data ranije u materijalu i u zaključcima. I drug Milorad Zorić, direktor Saveznog zavoda za socijalno osiguranje, govorio je o tome. Naime, pružam podršku preporuci da se stopa za zdravstveno osiguranje određuje diferencirano — da organizacije koje više troše za zdravstvenu zaštitu više i daju zajednici. Mi smo vršili analize u komunalnoj zajednici u Kragujevcu i mišljenja smo da je to put i način da se otklone uzroci koji dovode do visokih troškova zdravstvene zaštite.

Ja podržavam preporuku zbog toga što je već i u praksi potvrdila da je dobra i da je na mestu. Komunalna zajednica za socijalno osiguranje u Kragujevcu odredila je dodatne stope za zdravstveno osiguranje različito po pojedinim granama, grupama, podgrupama, pa i po preduzećima u jednoj podgrupi. Pošli smo od toga da se unapred stvori što veća zainteresovanost svih nadležnih činilaca za racionalnije trošenje sredstava i to ne samo radnih organizacija i njihovih kolektiva, nego i opštinskih skupština.

Mi smo već postigli izvesne rezultate. Naime, mi smo tako postupili već od početka 1963. godine i postigli smo finansijsku ravnotežu u svim komunama, izuzev u jednoj, tako da u ovoj, 1963. godini, neće doći do preliivanja sredstava iz komunalnih zajednica koje su štedele, naravno ne na račun osiguranika, u komune

koje iz subjektivnih razloga imaju izvestan deficit.

Zato predlažem, kada se radi o dodatnim stopama, da se diferencirano određuju, ali da se tako odrede u 1964. godini da bi se postigao efekat koji je trebalo da se postigne vanrednim doprinosom za socijalno osiguranje.

U komunalnoj zajednici u Kragujevcu još nismo definitivno došli do sasvim pouzdanih analiza, ali smo ipak mišljenja da vanredni doprinos, pri ovakvim propisima, sada, kada nije diferenciran, određivan, nema svog efekta. Ako bi, na primer, jedna komuna — mi smo takve analize vršili — imala na kraju ove godine, recimo, 20 ili 30 miliona dinara viška rashoda na prihodima, raspisivanjem vanrednog doprinosu jedva bi se mogla pokriti, pod uslovom da se radi o maloj komuni, polovina deficita. Ostatak bi morao opet da se pokrije iz komuna koje su ostvarile višak prihoda nad rashodima. U tom slučaju, viškove rashoda pokrivala bi komunalna zajednica.

Mi stojimo na gledištu da komunalna zajednica, u normalnim uslovima, treba da tolerira rashode za zdravstvenu zaštitu samo do proseka cele zajednice ili do republičkog proseka, a deficit koji je došao kao posledica, u prvom redu subjektivnih okolnosti, treba da pokriva sama komuna, a ne komunalna zajednica.

Mislim da će samo na taj način moći da se ostvari načelo da se težište finansiranja prenese u komunu. Inače, pri sadašnjim propisima, težište finansiranja stoji u komunalnoj zajednici.

Što se tiče drugog pitanja koje je u zaključcima takođe izneseno — drug Zorić je o tome takođe govorio — o ustupanju dela sredstava privrednim organizacijama za prvih 30 dana bolovanja na ime ličnih dohodaka i naknade zbog nesreće na poslu i profesionalne rehabilitacije koja treba da se ustupi komunalnim zajednicama, takođe stojimo na stanovištu da i tu treba stope da budu diferencirane. Ali, ni za trenutak ne treba da zaboravimo da za privredne organizacije izvestan stimulans mora postojati. Naime, da organizacije koje svojim zalaganjem, preventivnim merama, kontrolom itd. steknu izvesna sredstva, mogu viškom tih sredstava i samostalno da raspolažu.

Mi smo u Kragujevcu pošli od pretpostavke da će se procenat bolujućih, pod dejstvom novih mera i svega ovog što smo radili 1963. godine, smanjiti od 6% na 5%. Međutim, usled dejstva novih mera i zalaganjem radnih kolektiva i kolektiva zdravstvene službe u privrednim organizacijama, procenat bolujućih smanjio se na 3,8%. Na taj način privrednim organizacijama u Kragujevcu ostalo je 38 miliona dinara više nego što smo računali. Mi smo mišljenja da ta sredstva treba njima da ostanu, što je sasvim normalno, jer bi to bilo stimulans za privredne organizacije koje se ovako ponašaju u trošenju sredstava.

Predsednik Olga Vračić:

Reč ima poslanik Ljubiša Popović.

Ljubiša Popović (Izborna jedinica Zvornik):

Drugovi i drugarice, ja bih takođe dao podršku ocenama i predlozima koji su dati u prethodno dobijenom materijalu i zaključcima koji su nam danas dostavljeni.

Mislim da je poslovanje fondova socijalnog osiguranja u osmom i devetom mesecu još pozitivnije. Time ocene koje su date dolaze još više do izražaja.

Međutim, izneo bih ukratko jedno mišljenje koje će možda biti nešto u suprotnosti sa nekim ocenama koje su ovde date u pogledu uzroka pozitivnih kretanja u poslovanju u ovoj godini.

Kao što je poznato, do sada su, kada su traženi uzroci negativnog materijalnog poslovanja fondova socijalnog osiguranja, pored raznih činilaca veoma ozbiljno spominjane zdravstvene ustanove ili zdravstvena služba u celini. Mislim da su te primedbe i kritike koje su upućivane zdravstvenoj službi bile sasvim na mestu i da su zdravstvene službe u celini te primedbe morale da prihvate. Meni nije jasno i zato bih postavio pitanje drugovima koji su radili na ovom materijalu i komisiji za zaključke: zašto je, prilikom nabiranja činjenica koji su uticali na pozitivno kretanje poslovanja fondova socijalnog osiguranja, osobito fonda zdravstvenog osiguranja, ispuštena zdravstvena služba? Pošto će se u Veću svakako voditi opširnija diskusija o sprovođenju zakona o zdravstvenoj zaštiti i o organizaciji zdravstvene službe, mislim da nije potrebno da se danas detaljnije o tome govori. Ali, duboko sam uveren, bar na osnovi situacije u tuzlanskom srezu koju poznajem, da su i zdravstvene ustanove bile veoma aktivne kako prilikom ugovaranja tako i prilikom sprovođenja zaključaka koji su usvojeni prošle godine na savetovanju u Beogradu. Zato predlažem, ukoliko se, jasno, i predlažaći ovih zaključaka budu s tim složili, da se u nabiranju, ovde, na prvoj strani zaključaka gde se govori o većem interesovanju i angažovanju opštinskih skupština i drugih društveno-političkih činilaca u opštini, radnih organizacija i osiguranika, bar u najkraćim crtama ukaže i na pozitivan odnos zdravstvene službe u celini.

Predsednik Olga Vračić:

Reč ima poslanik Budimir Trifunović.

Budimir Trifunović (Izborna jedinica Bijeljina):

Drugarice i drugovi, želim govoriti o sistemu reosiguranja i o odnosu osiguranik-privredna organizacija i ostalim zainteresovanim faktorima u trošenju sredstava socijalnog osiguranja. Kao što je poznato, suština novog siste-

ma finansiranja socijalnog osiguranja sastoji se uglavnom u tome da se usklade potrebe zdravstvene zaštite sa mogućnostima fondova, pod uslovom i bez štete za osiguranike i njihovih prava u okviru komunalnih zajednica. Iz tih razloga sistem finansiranja je i ranije, a u ovoj godini posebno, znatno proširio i obogatio sadržaj rada svih društveno-političkih činilaca u komuni. To je, u isto vreme, i jedan novi problem pred njima koji traži adekvatna rešenja osobito kada je reč o mogućnostima finansiranja zdravstvene zaštite u izrazito nerazvijenim područjima kakva je Semberija. Takvih područja, kao Semberija, ima prilično u našoj zemlji.

Poznata je činjenica da iza mogućnosti fondova uglavnom stoje osiguranici, njihov broj na području jedne komunalne zajednice, zatim visina ličnih dohodaka koji se ostvaruju na tom području i iz kojih se, uglavnom u vidu osnovne stope doprinosa i ostalih stopa, i formiraju sredstva za fondove socijalnog osiguranja.

Nema sumnje da je objektivna situacija u prošlosti diktirala i lokaciju i razvoj industrije, tako da su se pojavile oaze nerazvijenih područja, među koje spada Semberija sa svojom okolinom. Ona u ekonomskom pogledu predstavlja izrazito nerazvijeno područje. Dovoljno je samo napomenuti da od 79.000 stanovnika, na području opštine Bijeljina, ima svega 6.000 aktivnih osiguranika. Mislim da ovaj podatak jasno pokazuje da su sredstva u fondovima socijalnog osiguranja na području ove komune neznatna i nedovoljna za pružanje zdravstvene zaštite osiguranicima.

Posledice nerazvijenosti, ne samo da ozbiljno utiču na visinu fondova, nego, isto tako, dovode do porasta raznih oboljenja. To izaziva složenu socijalnu problematiku uopšte, a osim toga, lečenje nekih bolesti zahteva znatno više sredstava nego što ih ima u fondovima. Sve dok se ne stvore uslovi za ekonomski razvoj nerazvijenih područja i njihovo osamostaljenje, sistem reosiguranja, po mom mišljenju, trebalo bi tako postaviti da olakšava finansiranje zdravstvene zaštite osiguranika na ovim područjima. Visina naknada koje određuju republičke zajednice za pojedine reosigurane slučajeve zasada ne može da uravnoteži neravnomernosti između razvijenih i nerazvijenih komunalnih zajednica.

Visina naknade koja se daje, trebalo bi da doprinese koliko god je to moguće, da se uravnoteže fondovi komunalnih zajednica, ne mislim u onome bukvalnom smislu da se izjednače, ali u svakom slučaju da se stvore povoljniji uslovi za nerazvijene, naročito ako se ima u vidu da postoje izvesne lokalne tendencije razvijenih da nerado pomažu onima koji su nerazvijeni. Mi na području naše komunalne zajednice imamo takav primer. Ovo posebno ističem zbog toga što postoje izvesne tendenci-

je da se sužavaju reosigurani slučajevi, umesto da bude obratno.

Iz materijala se vidi da se uglavnom na području naše republike, a i na području drugih republika, reosigurava 5 do 7 slučajeva. Mislim da je to vrlo malo i da bi broj reosiguranih slučajeva trebalo proširiti.

U Semberiji, na primer, veliki broj osiguranika boluje od nefritisa. Ova bolest traje dugo i njeno lečenje je skupo. Mislim da nije potrebno naglašavati da bi pomoć u ovom slučaju bila neophodna. Sistem reosiguranja trebalo bi da bude obuhvatniji, raznovrsniji i efikasniji. Iz tih razloga pozdravljam predlog da se u reosiguranje uključe objektivno uslovljeni rizici. Isto tako, mislim da bi trebalo da se ispita i vidi šta se može učiniti i u pogledu invalidskog i penzijskog osiguranja. Treba imati u vidu da na pojedinim područjima ima mnogo penzionera kao što je slučaj u Bijeljini, gde ima oko 2.000 penzionera, i gde su penzije relativno niske pa su samim tim i sredstva koja se alimentiraju u fond zdravstvenog osiguranja mala. Nasuprot tome, izdaci za zdravstvenu zaštitu penzionera su izrazito visoki zbog starosti i bolesti tih ljudi. Nema sumnje da patologija pojedinih područja, uslovi rada i života, visina standarda itd., utiču na visinu rashoda zdravstvenog osiguranja. Radi toga, u nerazvijenim područjima ozbiljno se razmišlja, planira i čine ozbiljni napor kako da se uklope u novi sistem finansiranja i kako da se usklade potrebe zdravstvene zaštite sa mogućnostima fondova.

Novi Zakon o finansiranju socijalnog osiguranja i Zakon o zdravstvenoj zaštiti koji se primenjuju od januara ove godine nesumnjivo su poboljšali stanje u ovoj oblasti života. Sada su društveno-politički činioци u komuni više nego ranije zainteresovani za probleme socijalnog osiguranja i zdravstvene zaštite osiguranika i za stanje fondova. Oni su postali i vrlo aktivan činilac, kako u pogledu obezbeđenja sredstava za fondove, tako i za njihovo racionalno trošenje. Oni, kao članovi organa samoupravljanja, sve neposrednije utiču na rad zdravstvenih ustanova i službi socijalnog osiguranja. Isto tako ni osiguraniku sada nije svejedno gde će se lečiti, kakav je efekat lečenja, da li će se pre ili kasnije vratiti u proizvodnju itd.

Osiguranicima — proizvođačima nije više svejedno koliko će biti bolovanja u njihovoj radnoj organizaciji, jer su svesni posledica koje proističu iz neopravdanih bolovanja. Više brinu o tome kako se troše sredstva fondova za zdravstvenu zaštitu i kako se to odražava na radnu organizaciju i njenu akumulativnost. Osiguranici su daleko više zainteresovani nego ranije i kao pojedinci i kao članovi kolektiva, pa i kao stanovnici komune, za ekonomičnije poslovanje i štednju u radnoj organizaciji. Oni su, isto tako, zainteresovani za racionalno tro-

šenje sredstava fonda socijalnog osiguranja kako ne bi bili opterećeni dodatnim ili vanrednim doprinosima.

U svakodnevnoj praksi, međutim, suočavamo se s nekim problemima u odnosima između radnih organizacija i službi socijalnog osiguranja, koji se nisu mogli regulisati Zakonom o zdravstvenom osiguranju, a u zajedničkom je interesu da se ovi problemi reše. Na primer, da bi osiguranici mogli brže, lakše i pravilnije da ostvaruju svoja prava to ne zavisi uvek od visine sredstava u fondovima i razvijenosti zdravstvene službe. U tome bi im trebale i mogle mnogo da pomognu i njihove radne organizacije, koje se do sada o tome nisu mnogo brinule. Osiguraniku, kada se nađe u situaciji da treba da ostvari svoja prava u zdravstvenoj ustanovi ili službi socijalnog osiguranja, tj. onda kada je bolestan, kad postane invalid, kad se nalazi pred penzijom ili treba da ostvari pravo na dečji dodatak i slično, dakle kad mu je najpotrebnija pomoć i te kako može da mu pomogne njegova radna organizacija. A pomoć koja mu je dosada davana nije bila dovoljna i bila je jednostrana, jer je dolazila samo od službe socijalnog osiguranja, a ne i od strane njegove radne organizacije u kojoj on radi i provodi dobar deo svoga života i od koje on s pravom očekuje da mu pomogne, bilo oko prikupljanja dokumentacije bilo preuzimanjem nekih poslova od socijalnog osiguranja koji su u interesu radnika.

U ostvarivanju svojih prava osiguranik nailazi na niz poteškoća. Organi upravljanja u privrednim organizacijama, pored proizvodnih zadataka trebalo bi da neguju i pokažu više humanosti prema svojim članovima kolektiva i u ovom pogledu. Ako bi se osiguraniku pružila blagovremena i efikasna zdravstvena zaštita, ako bi on brže rešavao svoje probleme u socijalnom osiguranju i zdravstvenoj službi, onda se uporedo s tim rešava i jedan od činilaca produktivnosti rada. Mada su i u tom pogledu postignuti neki rezultati, ova pomoć nije dobila karakter stalne prakse, pa bi na tome ubuduće trebalo više raditi.

Predsednik Olga Vrabčić:

Reč ima poslanik Miodrag Marković,

Miodrag Marković (Izborna jedinica Petrovac):

Drugarice i drugovi poslanici, ja bih istakao nekoliko problema u vezi sa sprovođenjem novog Zakona o finansiranju i organizaciji socijalnog osiguranja i Zakona o zdravstvenoj zaštiti.

Ovde je utvrđena jugoslovenska stopa onako kako su odredili republički organi. Stopa kako je utvrđivana do sada nije zadovoljavala potrebe finansiranja zdravstvene službe, odnosno zdravstvenog osiguranja na jednoj teritoriji.

Zato je doneta jedinstvena stopa, plus dodatna stopa kojom je pokrivan deo razlike u troškovima. Dodatna stopa nije doneta da bi se, kako je zamišljeno Zakonom, regulisala bolovanja i odnosi troškova, nego je jednim delom doneta i zato da bi se pokrili rashodi koji premašuju stopu koja je u stvari doneta od strane republičkih organa socijalnog osiguranja.

Sprovođenje osiguranja je znatno bolje nego ranijih godina, jer su svi organi na teritoriji opštine, odnosno sreza, mnogo više zainteresovani nego ranijih godina. To je doprinelo da u ovoj godini rashodi stagniraju u odnosu na protekle godine, odnosno nisu povećavani kako je to bilo ranijih godina.

Međutim, ima još problema koje bi trebalo rešiti u narednom periodu kako bi nekako mogli da utvrdimo stvarne rashode na jednoj teritoriji. Uzmimo, na primer, visinu stope koja se ustupa preduzećima. Mi ranijih godina nismo imali nikakve elemente i podatke, nego je ova stopa utvrđena na osnovi procene. Tako se dogodilo da su neka preduzeća koja su u istoj grani, imaju i isti broj radnika, ovom stopom pokrili rashode, pa čak im je nešto i ostajalo, dok je drugima nedostajalo sredstava za pokriće rashoda. Ja ovo govorim iz ličnog iskustva. Kao što se vidi, za svako područje postoje specifični uslovi.

Ovde se spominje diferencijacija stope. Ja lično mislim da treba nešto diferencirati, ali ne mnogo. Kako bismo onda naterali preduzeća da se pozabave bolovanjem i odsutnošću sa posla svojih radnika?

Ovde ima i drugih problema. Drugarica iz Zagreba je rekla da nismo osposobili službu u preduzećima koja bi registrovala pojave. Recimo, neka preduzeća isplaćivala su za bolovanja od 30 dana celu platu, pa čak i honorarni rad, dok su druga ukidala osiguranicima i ono što je trebalo da plaćaju. Znači, mi nismo uspeli da obezbedimo službu u samom preduzeću da bi se isplaćivalo kako treba. Zato su se i pojavile različite tendencije.

Iako su opštine bile vrlo zainteresovane već od početka, a takođe i drugi organi, preduzeća nisu pokazivala veće interesovanje čak do kraja prvog polugoda. Kasnije, kad se utvrdene stope, i kad su počele da se primenjuju, onda su se pojavili glasovi da nema dovoljno sredstava. Sad smo u situaciji da nemamo dovoljno novaca, tako da na teritoriji komunalne zajednice u Smederevu negde pokrivamo troškove preduzeća sa 60% do 65%, što znači da preduzeća plaćaju 35%.

U vezi sa sprovođenjem zdravstvenog osiguranja hteo bih da spomenem da svako ugovaranje ima elemenata za kritiku, bilo da se radi o bolničkom danu, ili o usluzi, bilo o paušalu.

Mi smo ove godine pokušali da ugovaramo sa zdravstvenim ustanovama, dali smo im sred-

stva za zdravstvenu zaštitu — za bolničko i ambulantno lečenje. Mi smatramo da je ovako ugovaranje mnogo naprednije od ranijeg načina ugovora. Međutim, i tu ima izvesnih problema. Recimo, neke ustanove pokušale su da nešto od sredstava zadrže pošto su i one u neku ruku privredne organizacije, pokušale su da uskrate lečenje nekim osiguranicima. Ali, analizirajući to pitanje, lekarske komisije pri zavodu za socijalno osiguranje konstatovale su da se radi o ljudima koji su hteli da idu na lečenje u druge gradove — u Beograd, Zagreb. Mi smo i pravilnikom ograničili ovakve pojave. Bolesnici treba prvenstveno da se leče na našoj teritoriji ako već postoji zdravstvena služba.

Sada se pojavljuje drugi problem. Zdravstvena služba je suviše usitnjena, a bilo bi bolje da se izvrši integracija zdravstvenih ustanova oko stacionarnih ustanova gde postoje i specijalističke službe.

Na osnovi analiza konstatovano je da neke opštine imaju ogroman višak, dok druge imaju deficit. Opštine sa suficitom sada postavljaju pitanje zašto da pokrivaju deficit drugih opština. Međutim, to nije krivica opština koje imaju deficit. Dosadašnji način finansiranja doveo je do toga da su pojedine zdravstvene službe izgrađene, da imaju specijalističke službe, da ne plaćaju putne troškove i naravno u boljem su položaju nego one opštine koje nemaju ni osnovnu zdravstvenu zaštitu. Iz tih razloga mislim da je i u ovom sistemu nužno prelivanje sredstava.

Na kraju hteo bih da iznesem jedno pitanje koje bi po svom značaju trebalo da uđe u zaključke. Još niko ne zna koliko lekara i koliko specijalista treba da bude na jednom odeljenju, odnosno koliko kreveta treba da bude na jednog lekara i ne zna se ko će finansirati investicije. Dalje, više niko neće nekoga da šalje na specijalizaciju, niti na stažiranje, jer to tereti lične dohotke. To nije rešeno i sada imamo takvu situaciju da studenti završavaju fakultet i onda idu od jednog do drugog i mole da ih upute da stažiraju, ali niko neće, jer nema sredstava za te svrhe.

Ovi problemi čvrsto su povezani s organizacijom finansiranja zdravstvenog i socijalnog osiguranja. Ovi odnosi, međutim, treba jednom da se postave na zdrave noge, da se zna ko će šta finansirati i ko će voditi politiku finansiranja i da se ne dešava da neko ko ima novaca otvara razna odeljenja, koja su nepotrebna, dok drugi ne mogu da otvore ni najobičniju ambulantu koja je neophodno potrebna.

Predsednik Olga Vračić:

Reč ima poslanik Ante Jamnicki.

Ante Jamnicki (Izborna jedinica Mostar):

Drugarice i drugovi, imam samo načelnu primjedbu na sistem naših diskusija. Mislim da

bi naše Vijeće trebalo da diskutuje o postavljanim problemima načelnog karaktera, na osnovi proučenih informacija koje daju alternativna rješenja o kojima Vijeće treba da zauzme stav. Diskusija koja bi nas vodila u suviše detalje uzrokovala bi često gubitak vremena a ne bi dovela do rezultata.

Evo, na primer, jedne primjedbe. Većina se ne slaže da opštine plaćaju višak iznad republičkog prosjeka. Slučaj koji smo nedavno studirali govori u prilog takvom stavu. Radi se o Prijedoru gdje ne postoji opšta bolnica za čitav rejon od 250.000 stanovnika. Troškovi rashoda za putovanja, zbog pomanjkanja specijalističke službe u stacionarima regiona iznosili su u toku prošle godine toliko da se moglo održavati dnevno stotinu kreveta. Da li je kriv Komunalni zavod u Prijedoru što njegov prosek za putne troškove prelazi znatno iznad republičkog prosjeka. Ne govorim sada o tome da bih otvorio diskusiju, nego hoću da kažem da je to delikatno pitanje i da o takvoj stvari sada ne bismo mogli nepripremljeni diskutovati, ako taj problem ne bi prethodno bio razmotren u nekoj komisiji.

Radi toga, treba pozdraviti formiranje predloženih odredaba u kojima će se cjelovito sagledavati problemi koji stoje pred Skupštinom i predlagati način za njihovo rješavanje. To će olakšati rad Vijeću i omogućiti da vodi usmjerenu diskusiju koja će olakšati zauzimanje stavova koji treba da budu od značaja za cijelu zemlju.

Na petoj strani počinje pasus »umerenije kretanje rashoda zdravstvene zaštite za prvih sedam meseci još uvek ne daje dovoljno osnova za ocenu nivoa zaštite i njenih kvaliteta, odnosno na postavljene planove zdravstvene zaštite osiguranika i uložena sredstva. Potrebno je svestranije razmotriti ugovore i merila koja su utvrđena između zdravstvenih ustanova i socijalnog osiguranja.«

Prvu bi rečenicu mislim trebalo ispraviti, jer umerenija kretanja rashoda ne predstavljaju određenu ocjenu. Ali bi trebalo reći još dvije stvari, a to je: da je teško početi svestranije razmatranje ugovora, ako nemamo utvrđene društvene stavove o pitanjima koja se nameću u našim diskusijama. Tako, na primjer, u svakodnevnim razgovorima, nameće se pitanje: šta je to kvalitet rada o kome se ovdje govori? Mi znamo da je to veoma sporna stvar i meni se čini da bi trebalo prethodno možda u komisiji raspraviti šta se smatra kvalitetom rada u zdravstvenoj službi. To pitanje često dovodi do pogrešnog davanja sredstava za zdravstvenu zaštitu. Mi smo sada u jednoj analizi videli da su od ukupno 47 domova zdravlja u Bosni i Hercegovini samo tri oformljena po minimalnom programu Opšteg zakona o organizaciji zdravstvene službe. To znači svega 6,5% do-

movi. A šta većini nedostaje? Nedostaju im organizavane jedinice za stalni preventivni rad. Jasno je da tu ne može biti kvaliteta ni očekivanih rezultata rada. Moramo, dakle, znati od čega polazimo i zašto moramo zauzeti stavove u pitanjima: šta smatramo rezultatom, šta kvalitetom, a šta produktivnošću u zdravstvenoj službi. Kad zauzmemo stavove o tome, onda merenje kvaliteta rada i rezultata neće više biti predmet spora, niti će biti tako teško umaćivati zdravstvenu zaštitu mada to u zdravstvenoj službi izgleda veoma delikatno pitanje.

Predsednik Olga Vrabčić:

Reč ima poslanik Radojko Ilić.

Radojko Ilić (Izborna jedinica Prokuplje):

Verovatno je da danas nećemo moći da rešimo pitanje koje ću postaviti, jer ni u toku ovih deset meseci nismo mogli naći rešenje. Postavljam pitanje samoupravi komunalnih zajednica, ako hoćete i Republičkoj zajednici, a postavljam ga i ekonomistima! To isto pitanje u stvari postavlja privreda na teritoriji sreza Niš. Radi se o osnovnom doprinosu, dodatnom doprinosu i doprinosima za socijalno osiguranje u celini.

Iz materijala koji nam je dostavljen za ovu sednicu vidi se da možemo osnovnu stopu od 24,5%, uključujući i nezaposlene, da smanjujemo da bi sistem dodatnog doprinosa imao svoje dejstvo. Privreda postavlja sada ovako pitanje: ako za fond zdravstvenog osiguranja može umesto 9%, da se ide na 8% i da se dodatni doprinos poveća, što je za privredu mnogo lakše, jer ide na materijalne troškove, onda komunalni zavodi neka vode politiku i neka se ide na materijalne troškove, jer je taj dinar za privredu mnogo lakši i mnogo jeftiniji, nego dinar koji tereti lične dohotke. Ali, mi bismo na taj način jedan deo sredstava opštine republike i federacije svesno ili nesvesno prelivali. Normalno, kad sam iz materijala video da je to moguće, u srezu Niš mi smo stopu dodatnog doprinosa utvrdili ne na 1,6% nego na 2,20%. Ali, zato, smanjivali smo osnovnu stopu zdravstvene zaštite od 9% na 8,5%. Da li je to pravilna politika ili ne? Ja ne znam! Zato postavljam pitanje ekonomistima da sagledaju kako će se stvari dalje razvijati.

Nadležni organi preporučuju da se ugovaranje zdravstvene zaštite zaključi s januarom. Imamo i preporuku republičke zajednice socijalnog osiguranja da zdravstvenim centrima i zdravstvenim ustanovama stavimo na uvid sredstva s kojima raspolažu fondovi koji će služiti kao osnova za izradu svojih programa i kao osnova za ugovaranje, bez obzira da li se radi o paušalu ili o drugim vidovima koji bi bili još bolji.

Sad se postavlja pitanje: koja sredstva, s obzirom da još nije usvojen društveni plan fe-

deracije i republike, da stavimo na raspolaganje zdravstvenoj službi i koliko da damo sredstava za zdravstvenu zaštitu? Da li sada da idemo na ugovore, kad je osnovna stopa 9, plus dodatna stopa i kad ne znamo da li je stopa federacije ostala 24,5 i za 1964. godinu ili nije — ili da čekamo da se završi diskusija o društvenim planovima, da vidimo koliko će biti stopa socijalnog doprinosa, pa tek onda da ugovaramo? Prema tome, postavlja se pitanje s čime će zavodi i zdravstvena služba raspolagati da bi mogli da planiraju zdravstvenu zaštitu? Međutim, ako im se sredstva ne stave na raspolaganje blagovremeno, onda će ispasti da zdravstvenu zaštitu ugovaramo u polovini godine, a to može negativno da se odrazi na pravilnu politiku zdravstvene zaštite.

Sistem dodatnog doprinosa treba da postoji i treba da ima svoju ulogu, osobito za one organizacije koje ne vode dovoljno brige o higijensko-tehničkim uslovima i gde ima većih odsustvovanja sa posla. Ali, kada je reč o dodatnom doprinosu, treba uzeti u obzir i objektivne okolnosti koje izazivaju veće troškove i za koje preduzeće nije krivo. Dodatni doprinos treba da zainteresuje privredne organizacije da bude manje odsustvovanja s posla. Ali, na drugoj strani, treba imati u vidu i žensku radnu snagu i druge okolnosti. Sada se postavlja pitanje: šta je stimulativno? Meni se čini da sada to ne može niko reći. Zato mislim da čitav sistem i šta je stimulativnije a šta nije, treba izučavati. Iz iskustva se zna da je za nekog kome damo manje sredstava stimulativnije, a za nekog stimulativnije ako mu damo više sredstava. Jedno preduzeće sa 5.000 radnika, koje je imalo 6% do 7% bolovanja u toku prošle godine, smanjilo je odsustvovanje sa posla za 20%. Ono se s procentom koji je određen od strane komunalne zajednice za bolovanja do 30 dana, uklopilo. Drugo preduzeće koje je imalo isti procenat, isti kriterijum uzet sa 1.200 radnika, dalo je dva miliona više ove godine nego prošle iz svojih sredstava. Postavlja se pitanje: šta je sada stimulativnije? Šta tu utiče? U prvom preduzeću preduzeto je sve da se smanji bolovanje; zdravstvena stanica, radnički savet i upravni odbor nekoliko su puta razmatrali na sastancima organizaciju higijensko-tehničke službe itd. U drugom preduzeću to nije učinjeno. Normalno je zato nastao sukob između zavoda i preduzeća i jedni druge optužuju da nisu sagledali stvari.

Ja ne znam kakve će biti izmene u Zakonu o organizaciji i finansiranju socijalnog osiguranja, ali mislim da drugovi koji rade novi Zakon treba da imaju u vidu neke stvari. Mi u srezovima danas imamo dve komunalne zajednice i dva komunalna zavoda. U drugom srezu postoji jedan komunalni zavod, četiri komunalne zajednice. U takvoj situaciji se ne zna sudbina jednog određenog akta samoupravnih organa koji treba da bude jedinstven na teri-

toriji komunalnog zavoda koji ima četiri, pet ili šest komunalnih zajednica. Koji je organ sada nadležan da usaglasí tekstove da bi taj normativni akt važio za taj komunalni zavod. Na primer, statut zavoda ili odluku o režijskom dodatku itd. Za sada nema takvog jedinstvenog organa.

U ovako nerešenom pitanju jedinstvenog organa i ovakvom sistemu finansiranja dodatnog doprinosa ima više primera lokalističkog posmatranja propisa i pokušaja da se ti propisi izigraju, jer mnogi ne znaju ili neće da znaju šta tereti dodatni doprinos. Međutim, prilikom naplata od organizacija za povrede i profesionalne bolesti u propisima, ima nedostataka, koji ne mogu da se reše u okviru zavoda. Međutim, i drugi propisi nisu usaglašeni, konkretno, kada zavodi traže od organizacija naplatu za povrede i profesionalne bolesti, oni pokušavaju da izigraju propise i mole zavod da se ne sporazumevaju o naplati za utvrđene povrede od strane inspekcije rada. Oni mole zavode da ih tuže privrednom sudu, jer se u propisu kaže ako je potraživanje utuženo, sredstva terete materijalne troškove a ne lične dohotke. Međutim, ako nije utuženo onda se terete lični dohoci.

Ja molim da se još danas pokrene pitanje u nadležnim organizacijama, da se zbog stabilnijeg ugovaranja utvrde i stabilnije stope za nekoliko godina u odnosu na zdravstvenu zaštitu.

Predsednik Olga Vrabčić:

Reč ima Branko Zogović.

Branko Zogović (Izborna jedinica Priština):

U izveštaju koji smo dobili od Saveznog zavoda za socijalno osiguranje — Predračun prihoda i rashoda socijalnog osiguranja za period januar-juli 1963. godine — stoji, na poslednjoj stranici, u napomeni, sledeće: »Ovaj pregled daje rezultate poslovanja fondova zdravstvenog osiguranja komunalnih zajednica prema knjigovodstvenom stanju, pri čemu su obuhvaćene premije i naknade iz fondova zdravstvenog osiguranja, sa izuzetkom...« Međutim, pravo, stvarno stanje fondova ovih zajednica je drukčije, jer nisu obuhvaćeni ni prihodi, ni rashodi. Ja bih molio, kad nam se dostavljaju materijali, da nam se preporuči pravo stanje, a da se knjigovodstveni podaci ostave administraciji.

Predsednik Olga Vrabčić:

Zeli li još neko reč? (Niko)

Smatram da treba da zaključimo diskusiju. Vidi se da su poslanici savesno proučili predlog zaključaka. Radi toga, postavljam pitanje: da li je potrebno da se još jedanput čitaju pred Većem. Ukoliko smatrate da nije potrebno, onda bih ja dala jedan kratak rezime diskusije.

Mislim da je diskusija uglavnom podržala predložene zaključke i da su pojedini poslanici dali čitava obrazloženja i objašnjenja koja ilustruju potrebu za donošenjem ovih zaključaka. Neki poslanici dali su i određene predloge za izmenu formulacija.

Mislim da bismo mogli da formulišemo u posebnom stavu problem koji je iznela drugačica Tatjana Jelača o obeštećenju u slučaju nesreća na poslu zbog nesprovedenih higijensko-tehničkih mera. To je jedan poseban problem i mi bismo ga postavili u smislu da je potrebno ispitati čitavu problematiku obeštećenja.

Druga konkretna primedba odnosi se na ocenu viškova i razloga koji su doprineli pozitivnim kretanjima fondova. To je na drugoj strani, drugi pasus. Smatram da je predlog umeran i naknadno ćemo ga u redakciji uneti.

U materijalu nije obuhvaćena problematika vanrednog doprinosa o kojoj je bilo diskusije. Ovu problematiku nije obuhvatio ni Savezni zavod za socijalno osiguranje, iz prostog razloga što nije dovoljno proučena. Zbog toga, predlažem da ne dopunjujemo zaključke nikakvim stavovima o vanrednom doprinosu. Smatram da problemi koji su izneti treba da budu polazna tačka za svestranije razmatranje ovog instituta i instrumenta na kraju poslovne godine.

U pogledu dodatnog doprinosa i onog dela sredstava koja ostavljamo privrednim organizacijama za pokrivanje troškova za naknadu umesto bolesti, postoje izvesni problemi i određena nerazumevanja. Mislim da ni formulacija zaključaka, niti materijal — informacija koju smo dobili od Saveznog zavoda — ne upućuje na to da se korišćenje dodatnog doprinosa smatra u smislu kako je govorio poslanik Radojko Ilić. Naprotiv, smatram da je u informaciji dovoljno jasno izneto. Dodatnim doprinosom obuhvaćeno je 80% osiguranika, ali

smatramo da je to preširoko. Ukoliko formulacije nisu precizne morali bismo da ih preciziramo. Ne radi se, dakle, o tome da jednostavno smanjujemo osnovne stope doprinosa na račun dodatnog doprinosa, nego primedba o nedovoljno diferenciranim stopama, prema potrebama, odnosi se, pre svega, na one komunalne zajednice koje ostvaruju velike viškove i koje su maksimalno obuhvatile i stope dodatnog doprinosa. U tekstu zaključaka treba konkretizovati problematiku dodatnog doprinosa i našeg zahteva da se diferencira prema privrednim organizacijama. Dodatni doprinos treba da pokrije objektivne rizike, i ukoliko se donosi za pojedine grane i grupacije, morala bi da postoji jedna opšta klauzula da privredne organizacije koje imaju manje prosečne troškove u toj grani mogu biti izuzete iz dodatnog doprinosa. To je smisao te formulacije.

Drugo je pitanje deo troškova koji se ustupa privrednim organizacijama. To smo kritikovali zbog toga što polazi od status quo, da mi objektivno priznamo svakoj organizaciji startnu osnovu na kojoj se ona formirala. I u tom pogledu bi morali biti malo jasniji.

Inače, sve ostale primedbe korisno će nam poslužiti u našem daljem radu, iako se ne odnose na ovu problematiku, nego na planiranje itd.

Da li se slažemo s takvim zaključcima diskusije koju će komisije kasnije uzeti u obzir prilikom konačne redakcije zaključaka? (Slazhu se).

Da li još ko želi reč? (Ne želi).

Postavljam pitanje: da li se primaju zaključci sa rezimeom diskusije? (Prihvataju se). Ima li ko protiv? (Nema) Da li se ko uzdržao? (Nije)

Zaključujem sednicu.

(Sednica je zaključena u 13 č 30 min.)

PRILOZI

ZAKLJUČCI

SOCIJALNO-ZDRAVSTVENOG VEĆA U VEZI SA
PRETRESOM NACRTA DRUŠTVENOG PLANA JU-
GOSLAVIJE ZA 1964. GODINU

Nacrt društvenog plana za 1964. godinu predstavlja napredak u sagledavanju društvenih službi u privrednom i društvenom razvitku zemlje. Osim toga, predviđeni razvitak ekonomskih i društvenih odnosa pruža povoljne uslove za dalje unapređenje zdravstva, socijalne zaštite i socijalnog osiguranja.

Ocenjujući u osnovi pozitivno smernice i intencije Društvenog plana za 1964. godinu Veće ipak smatra za potrebno da ukaže na određene probleme i nedostatke koji su sadržani u predloženom Nacrtu.

Pre svega, postavlja se pitanje uloge i mesta Društvenog plana Jugoslavije u uslovima decentralizacije i samoupravljanja. To pitanje naročito je značajno za one oblasti društvenog života koje su gotovo potpuno decentralizovane, kao što je slučaj sa zdravstvenom i socijalnom zaštitom. Istovremeno, ove oblasti društvenog života predstavljaju značajan faktor u privrednom razvitku i u unapređenju standarda stanovništva. Zbog toga je potrebno u društvenom planu određenije sagledati ulogu ovih društvenih službi i njihove probleme, oceniti postignuti nivo i odrediti ciljeve i buduću razvoj.

Isto tako, potrebno je u planu, na osnovu potpunijih statističkih podataka, jasnije odrediti materijalne okvire u kojima će se razvijati ova oblast, da bi se tako sagledao položaj i razvoj službi bez obzira na to što se sredstva za pokrivanje tih troškova formiraju u opštinama i u decentralizovanim društvenim fondovima.

Usavršavanje metodologije planiranja u ovim oblastima i pronalaženje odgovarajućih rešenja u sistemu planiranja za neophodno usklađivanje delatnosti i programiranja na svim nivoima predstavlja jedan od najznačajnijih zadataka u izradi 7-godišnjeg plana, koji se postavlja kako pred Veće tako i pred stručne institucije u oblasti planiranja.

I pored toga što je u toku poslednjih godina učinjen značajan napredak u razvitku ovih oblasti, pojedine delatnosti pokazuju tendenciju stagniranja. To se naročito odnosi na užu oblast socijalne zaštite. Uzroci tim pojavama su u nedovoljno stabilnim sredstvima za finansiranje ovih delatnosti i službi koje se pokrivaju pretežno iz budžeta političko-teritorijalnih zajednica. Zbog toga bi trebalo u društvenom planu za 1964. godinu upozoriti da predviđena umerenija dinamika budžetske potrošnje ne bi smela da podrazumeva opadanje sredstava za ove svrhe. Naprotiv, potrebno bi bilo upozoriti na to da ta sredstva budu stalna, da ne osciliraju i da rastu uporedo sa porastom nacionalnog dohotka. Posebno treba ukazati na potrebu bržeg porasta broja ustanova za zbrinjavanje dece zaposlenih roditelja. Bez obzira što rešavanje ovih problema ima dugoročniji karakter, i u planu za 1964. godinu treba određenije ukazati na rešavanje problema ovih službi, jer bi njihovo zaoštajanje moglo imati nepovoljne posledice za opšti privredni razvoj.

Donošenjem propisa o organizaciji i finansiranju socijalnog osiguranja stvoreni su kvalitativno novi uslovi za rešavanje problema proširene reprodukcije u zdravstvu. Investiranje u zdravstvu je time dosledno postavljeno na princip kreditiranja, za razliku od dosadašnje prakse kada su se investicije u zdravstvu pretežno delom ostvarivale namenskim dotacijama. Postojeći fondovi u zdravstvenim ustanovama, opštinski investicioni zdravstveni fondovi, fondovi socijalnog osiguranja rascepkani su i usitnjeni, što dovodi do neracionalnog ulaganja i nedovoljno efikasnog

korišćenja postojećih sredstava. U toj situaciji postavlja se kao veoma aktuelno pitanje da se izuče mogućnosti za povezavanje i kombinovanje ovih sredstava sa postojećim bankarskim sistemom. Iako je ovaj zadatak uglavnom dugoročnijeg značaja, ipak bi u 1964. godini trebalo tražiti rešenja da se za investicije u zdravstvu u većoj meri koriste postojeća bankarska sredstva. Isto tako postavlja se kao neophodno da se u okviru postojećeg kreditnog sistema pronađu odgovarajuća rešenja u smislu obezbeđenja povoljnijih uslova za kreditiranje troškova tekućeg poslovanja zdravstvenih ustanova.

Ako se ima u vidu značaj uzajamne povezanosti razvoja ovih društvenih službi sa opštim društvenim i privrednim razvitkom ukazuje se potreba adekvatnijeg integriranja ovih oblasti kao faktora privrednog razvitka. Pozitivne tendencije u Nacrtu društvenog plana za 1964. godinu trebalo bi da dođu potpunije do izražaja naročito u metodologiji izrade 7-godišnjeg plana. Međutim, izvesna poboljšanja u tom smislu mogu se izvršiti i u Društvenom planu za 1964. godinu.

*

Smatramo da u glavi Nacrta društvenog plana za 1964. godinu koja obuhvata produktivnost rada treba uneti elemente društvenog standarda, kao što su: zdravstvena zaštita, pomoć radnoj porodici, društvena ishrana i ostalo, kao faktore koji neophodno utiču na povećanje produktivnosti rada i koji su od opšteg interesa za privrednu organizaciju.

U vezi s tim potrebno je naglasiti potrebu većih materijalnih ulaganja privrednih organizacija za unapređivanje zdravstvene zaštite radnika u cilju povećanja njihove radne sposobnosti i preporučiti učešće privrednih organizacija u organizovanju uslužnih delatnosti i socijalnih ustanova za pomoć radnoj porodici.

Isto tako je neophodno ukazati na potrebu za unapređenje higijensko-tehničke zaštite i uslova rada u postojećim preduzećima, a posebno o tome voditi računa prilikom novih investicija, modernizacije i rekonstrukcije preduzeća. Za efikasno sprovođenje higijensko-tehničke zaštite neophodno je dograditi pravni osnov zaštite na radu odnosno postaviti celovitiji sistem normativa zaštitnih mera.

*

Podržavajući intencije društvenog plana za povećanim ulaganjem u cilju kompleksnog rešavanja problema higijensko-komunalne izgradnje, za obezbeđenje uslova za dugoročno kreditiranje, Veće smatra da je potrebno u planu naglasiti da stambeno-komunalnu izgradnju i rešavanje komunalnih problema treba da prati, u odgovarajućoj meri i izgradnja objekata za zdravstvo i socijalnu zaštitu — socijalne i zdravstvene ustanove. U planu bi trebalo ukazati da je neophodno u okviru razvoja turističke privrede na određenim teritorijalnim područjima vršiti i odgovarajuća ulaganja u izgradnju postojećih objekata komunalne higijene, a naročito vodovoda i kanalizacije.

Kod već postojećih industrijskih i komunalnih objekata, a posebno kod novoplaniranih, treba sagledati ekonomsko-socijalne i zdravstvene posledice zagađivanja vazduha i površinskih voda. U tom smislu treba što pre doneti odgovarajuće propise.

U glavi Nacrta, u kojoj se govori o nedovoljno razvijenim područjima, trebalo bi predvideti da podizanje privrednih objekata adekvatnije prati i izgradnja objekata društvenog standarda.

U vezi sa razvojem nerazvijenih područja dosadašnja praksa investicionih ulaganja ograničavala se pretežno na privredne objekte. Međutim, upravo u tim područjima, zbog nagle urbanizacije, uključivanja radnika u industriju i menjanja njihovih životnih uslova i radnih navika, došao je do izražaja čitav niz krupnih socijalnih i zdravstvenih problema, što je

otežavalo brže osposobljavanje radnih kolektiva i privrednih organizacija za rentabilnije poslovanje. Zbog toga bi sredstva namenjena za razvoj nerazvijenih područja trebala usmeravati i na izgradnju pratećih zdravstvenih i socijalnih objekata, s tim da se određeni deo tih sredstava, već prilikom projektiranja tih objekata, uzima u obzir.

*

U oblasti socijalnog osiguranja potrebno je ukazati na pozitivno dejstvo novog sistema finansiranja što je omogućilo racionalnije trošenje sredstava i stvaranje uslova za dalje razvijanje zaštite osiguranika.

Da bi se u 1964. godini postigla orijentacija u trošenju sredstava socijalnog osiguranja i u nivou zaštite radnih ljudi kako se predviđa društvenim planom, potrebno je u društvenom planu za 1964. godinu i u ovom pogledu fiksirati osnovne smernice, kao što su:

— Usmeravanje radnih organizacija i samouprave socijalnog osiguranja na dalje usavršavanje instrumenata finansiranja zdravstvenog osiguranja (osnovne stope doprinosa za zdravstveno osiguranje, dodatnog doprinosa i reosiguranja) kako bi potpunije došao do izražaja neposredni interes svih faktora koji učestvuju u sprovođenju osiguranja, što bi uticalo na racionalnije trošenje sredstava, doprinelo stabilizaciji fondova i efikasnijoj zaštiti osiguranika, a istovremeno doprinelo objektivnijem utvrđivanju položaja komunalnih zajednica i radnih organizacija.

— U odnosima zavoda za socijalno osiguranje i zdravstvenih ustanova, adekvatnim oblicima ugovora obezbediti materijalnu osnovu samoupravljanja zdravstvenih ustanova, što će omogućiti raspodelu dohotka u skladu sa uslovima rada zdravstvene ustanove i efektima rada zdravstvenih radnika i na taj način najefikasnije podići nivo zdravstvene zaštite radnih ljudi.

— Pored toga trebalo bi planom dati podršku da se viškovi prihoda nad rashodima u fondovima socijalnog osiguranja oročavaju i da se pod zakonom predviđenim uslovima usmere na unapređivanje zdravstvene zaštite.

— Obrazovanje sigurnosne i valorizacione rezerve u fondovima penzijskog i invalidskog osiguranja. Uvođenje ovih instrumenata omogućice formiranje sredstava za uskladjivanje penzija sa porastom troškova života, razvijanje poslovnosti i stabilizaciju fondova.

*

Još uvek postoje krupniji zdravstveni problemi čije rešavanje traži angažovanje svih društvenih snaga, a posebno zdravstvene službe. Zbog toga je neophodno u planu za 1964. godinu određenije usmeriti rad društvenih službi na suzbijanju, u prvom redu: aktuelnih zaraznih bolesti; tuberkuloze i hroničnih bolesti.

Potrebno je i dalje raditi na razradi programa iskorenjivanja pojedinih aktuelnih zaraznih bolesti.

Posebnu pažnju posvetiti daljem unapređivanju zdravstvene zaštite majke i deteta.

Zaposlenom stanovništvu i ubuduće treba obezbediti što potpuniju zdravstvenu i higijensko-tehničku zaštitu, vodeći naročito računa o traumatizmu i profesionalnim oboljenjima.

Pri postojećoj materijalnoj i kadrovskoj osnovi zdravstvene službe treba očekivati, i u tom smislu preduzimati mere, da se građanima pruže što efikasnije zdravstvene zaštite.

Uzimajući u obzir komunalnu izgradnju i dinamičnu unutrašnju migraciju, zdravstvena služba treba da se više angažuje u proučavanju odnosa sredine i čoveka (komunalno-higijenska pitanja i patologija naselja).

U 1964. godini potrebno je raditi na daljem sprovođenju odredaba Zakona o organizaciji zdravstvene službe u vezi sa formiranjem i osposobljavanjem zdravstvenih centara. Posebno se ukazuje na potrebu potpunijeg i bržeg uvida u zdravstveno stanje naroda kroz usavršavanje statističke službe i uspostavljanja posebnih zdravstvenih anketa.

Zbog disproporcija u profilima medicinskih kadrova u planu treba posebno ukazati na potrebu školovanja srednjemedicinskih kadrova.

Istaknuti problemi upućuju da se i ubuduće unapređuje naučno-istraživački rad, a posebno po zdravstvenim problemima koji su od osnovnog interesa za zajednicu.

S obzirom da zdravstvena zaštita zemljoradnika zaostaje sa zdravstvenom zaštitom radnika, neophodno je, prema zdravstvenim i ekonomskim uslovima pojedinih područja, dalje proširivati zdravstveno osiguranje ove kategorije građana.

Društveno-političke zajednice, na osnovu određene politike u pružanju i razvijanju zdravstvene zaštite, treba da obezbeđuju određena i stalna finansijska sredstva za izvođenje opštih preventivnih mera i akcija, za rad zdravstvenih centara, za osposobljavanje kadrova i izgradnju i opremanje zdravstvenih ustanova.

Privredne organizacije treba da posvete punu pažnju ne samo higijensko-tehničkoj zaštiti na radu, nego i da izdvajaju posebna sredstva za sprečavanje oboljenja i za osposobljavanje zdravstvenih ustanova da pružaju što bolju zaštitu.

Zdravstvene ustanove treba da razvijaju takve oblike naknada — cena usluga koji će odgovarati uloženom radu, društvenim i medicinskim merilima za pružanje zdravstvenih usluga i koji će smirivati zdravstvene ustanove na efikasniji rad.

Radi obezbeđenja sredstava za investicije, a u skladu sa određenom politikom razvoja zdravstva na određenom području, društveno-političke zajednice trebalo bi da aktiviraju potencijalne izvore sredstava za investicije u opštinskim, zdravstvenim investicionim fondovima i drugim svojim sredstvima, u privrednim organizacijama i u zdravstvenim ustanovama. Pri tome treba, što je moguće više, obezbediti i koristiti kredite kao pogodnu formu za investiranje. Potrebno je takođe dati prioritet zdravstvu u korišćenju viškova zdravstvenog osiguranja u vidu kredita preko banke.

*

Brz privredni razvoj, promene u strukturi stanovništva, sve veće zapošljavanje žena, uslovi stanoovanja, školovanje dece i dr., uticalo je i na stvaranje akutnih socijalnih problema. Narastanje ovih problema nije uporedo praćeno i rešavano porastom potrebnih ustanova i službi. Zbog toga razvoj službe socijalne zaštite zaostaje za potrebama našeg društvenog razvika.

Društveni plan za 1964. godinu treba da jače podvучe razvoj ustanove, osposobljavanje službi za efikasnije rešavanje socijalnih problema (ustanove za dnevni boravak dece, ustanove za smeštaj i zbrinjavanje dece i omladine lišene roditeljskog staranja, ili koja se školuju van mesta stanovanja roditelja, ustanove za vaspitno-zapuštenu decu i omladinu, za smeštaj teže invalidne dece, za rehabilitaciju dece i omladine, ustanove za zbrinjavanje odraslih lica, razvoj centara za socijalni rad i ostalih oblika socijalne zaštite).

Skupštine socijalističkih republika i opštine, prema svojim potrebama i mogućnostima treba da obezbede i odgovarajuća sredstva za zadovoljavanje tih potreba. U rešavanju ovih problema nužno je da se još više angažuju i radne organizacije.

PROSVETNO-KULTURNO VEĆE

3. SEDNICA

OD 16. NOVEMBRA 1963. GODINE

S A D R Ž A J

Pre dnevnog reda:

1. Usvajanje zapisnika
2. Saopštenja
3. Poslanička pitanja
4. Usvajanje dnevnog reda

Dnevni red:

1. Razmatranje prosvete, nauke i kulture u Nacrtu društvenog plana za 1964. godinu

Govornici: Nikola Minčev, generalni direktor Saveznog zavoda za privredno planiranje, Mirjana Krstinić državni podsekretar u Saveznom sekretarijatu za prosvetu i kulturu, dr Branko Raković, predstavnik Saveznog saveza za koordinaciju naučnih istraživanja, Gojko Sekulovski, izvestilac Komisije, Rajko Tomović, Branko Bokan, Jože Smole, Nevenka Bajić, Miljah Olajoš, Živan Milisavac, Zoran Jevtić, Tomo Bosanac, Marinko Gruić i Nikola Sekulić.

PREDSEDAVA

PREDSEDNIK

NIKOLA SEKULIĆ

Početak u 9 č 15 min

Predsednik Nikola Sekulić:

Otvaram Treću sjednicu Prosvjetno-kulturnog vijeća Savezne skupštine.

Konstatujem da postoji kvorum i da Vijeće može punovažno odlučivati.

Zapisnik Druge sjednice Vijeća dostavljen je članovima Vijeća. Da li ima primjedaba na zapisnik? (Nema). Pošto primjedaba nema, zapisnik će biti ovjeren.

Molim da saslušate saopćenja: poslanici dr Vojislav Đurić, dr Dimitrije Vujović, Milena Vršnik-Štifter, dr Ivan Supek, Jure Franičević i Dušan Vukotić molili su da im se odobri odsustvo sa ove sjednice, jer su spriječeni da joj prisustvuju. Da li se Vijeće slaže da se pomenutim poslanicima odobri odsustvo za ovu sjednicu? (Slažu se).

Obavještavam Prosvjetno-kulturno vijeće da je poslanik ovog Vijeća dr Rajko Tomović uputio saveznom sekretaru za financije Kiri Gligorovu, sljedeća dva pitanja:

1. Zašto osnovica za oporezivanje od 700.000 dinara stoji već četiri godine nepromenjena, tj. zašto osnovica za oporezivanje ne bude zavisna od porasta troškova?

2. Zašto se stavlja u teži položaj domaćinstva u kojima je zaposleno samo jedno lice, budući da se u ovim slučajevima smanjuje osnovica za svega 50.000 dinara.

Poslanik dr Rajko Tomović je također postavio i tri pitanja saveznom sekretaru za prosvjetu i kulturu Janezu Vipotniku:

1. Da li je moguće da se uvedu osetne i progresivne takse za slučajeve ponavljanja ili nedolaska na ispite na univerzitetima, pošto se dešava da se ispiti polažu deset ili više puta pa se tako odugovlače studije i šteti društvena zajednica?

2. Da li je Savezni sekretarijat za prosvetu i kulturu spreman da izradi uporednu studiju o opterećenju i režimu studija na odgovarajućim fakultetima u nas i da, u isto vreme, postoje mišljenja da nisu? Da li je Sekretarijat za prosvetu i kulturu spreman da preuzme inicijativu za izradu jedne takve studije?

3. Kakav je stav Sekretarijata za prosvetu i kulturu o pokrenutom pitanju u javnosti o diferenciranoj ulozi naših univerziteta, tj. da se talentovanim studentima omoguće paralelni kursevi i posebno o mišljenju da se neki naši univerziteti izdvoje strožom selekcijom studenata, nastavnika, režimom studija i karakterom nastave?

Pitanja su upućena odgovarajućem sekretarijatu.

Obaveštavam članove Vijeća da ovoj sjednici prisustvuju Nikola Minčev, generalni direktor Saveznog zavoda za privredno planiranje, Mirjana Krstinić, pomoćnik saveznog sekretara za prosvjetu i kulturu i dr Branko Raković, član Saveznog savjeta za koordinaciju naučnih istraživanja.

Za ovu sjednicu predlažem kao dnevni red:

1. Razmatranje prosvjete, nauke i kulture u

Nacrtu društvenog plana za 1964. godinu, koji je pripremio Savezni zavod za privredno planiranje.

Da li ima još možda kakvih prijedloga za dnevni red? (Nema). Da li Vijeće prihvata predloženi dnevni red? (Prihvata). Prema tome, konstatujem da je dnevni red utvrđen.

Prelazimo na dnevni red.

U ime Saveznog zavoda za privredno planiranje riječ ima Nikola Minčev, generalni direktor Saveznog zavoda za privredno planiranje.

Nikola Minčev, generalni direktor Saveznog zavoda za privredno planiranje:

Drugarice i drugovi poslanici, već je više puta isticano u ovom Domu da je godišnji domaćaj planova u rešavanju nekih problema ograničen.

Godina dana je prekratak period da bi mogli da se odrede trajniji prioriteti, a putem godišnjeg plana ne mogu da se reše dugoročni problemi privrednog i društvenog razvoja. Rad na planu za period od 1964. do 1970. godine je u toku, tako da se, prilikom razrade Nacrta plana za 1964. godinu, svi problemi koje treba rešavati u dužem periodu još nisu mogli sagledati, niti naći odgovarajuća rešenja. Paralelno s radom na sedmogodišnjem planu vrše se pripreme za izradu opšteg zakona o društvenom planiranju, koji bi trebalo detaljnije da reguliše niz suštinskih pitanja i sistema planiranja. Zakonom o društvenom planiranju trebalo bi odrediti sadržaj društvenog planiranja, mesto planiranja u celokupnom sistemu, odnose između kratkoročnih, srednjoročnih i dugoročnih planova, povezanost između društvenih planova političko-teritorijalnih zajednica i planova radnih organizacija i time slično.

Činjenica da se godišnji plan za 1964. godinu donosi u ovakvim uslovima govori i o teškoćama u ocenjivanju i konkretizaciji politike i mera koje treba da se povežu s donošenjem planu za 1964. godinu.

I. U pripremanju Nacrta plana za 1964. godinu izvršen je značajan napor da se sagledaju problemi, precizira politika i odrede okviri razvoja obrazovanja, kulture, zdravstva, socijalne zaštite i drugih društvenih službi. U tome smislu, Plan za 1964. godinu treba da predstavlja jedan korak napred — istina još uvek skroman — u smislu integracije planova ekonomskog i socijalnog razvoja zemlje. Plan sve više dobija društveni karakter, u skladu sa osnovnim funkcijama koje plan i planiranje treba da imaju na bazi osnovnih načela koje proizilaze iz našeg Ustava. Problemi i razvoj navedenih oblasti su temeljnije iskazani u Nacrtu ovog plana, nego u bilo kom godišnjem društvenom planu do sada. Naravno, ovde postoje značajne teškoće, s obzirom da se radi o oblastima gde se direktne funkcije federacije

odnose na davanje osnovnih pravaca i usmeravanje i gde se odluke, kako u oblasti planiranja razvoja, tako i u samom razvoju, donose u komunama i republikama i u samim radnim organizacijama. Trebaće, stoga, učiniti još dosta napora da se nađu prave mere i pravi oblici u kojima društveni plan Jugoslavije treba da razmatra razvoj ovih oblasti.

II. Predloženi Nacrt plana zasniva se, pre svega, na analizi činilaca koji su opredelili dosadašnji razvoj kao i na ciljevima i zadacima koji predstavljaju konkretizaciju opštih ciljeva u uslovima razvoja kakav je moguće očekivati u toku 1964. godine.

U 1963. godini postignut je povoljan razvoj u celoj privredi i postignuti su vrlo značajni rezultati. Postignuta je visoka stopa rasta društvenog proizvoda sa, u isto vreme, vrlo visokim porastom produktivnosti rada. Na taj način, povećanje produktivnosti rada postalo je jedan od najbitnijih činilaca koji opredeljuje tempo privrednog razvoja. Paralelno s tako povoljnim rezultatima u povećanju ukupne proizvodnje i produktivnosti rada postignuti su i povoljni rezultati u povećanju ukupne potrošnje, kako lične, tako i zajedničke.

Nacrt plana za iduću godinu polazi od potrebe da se održi povoljni kontinuitet koji je postignut u privrednom razvoju u 1963. godini, obezbeđujući na taj način uslove za dalji brzi razvoj proizvodnje i produktivnosti, za uspešnije funkcionisanje privrednog sistema i njegove dalje pozitivne promene, za brzi porast potrošnje i životnog standarda uopšte. Prilikom formulisanja ciljeva i zadataka za 1964. godinu Savezni zavod za privredno planiranje pošao je od činjenice da mogućnosti za dalji brzi razvoj postoje s obzirom na kontinuelno visoku dinamiku proizvodnje u ovoj godini. Pri tome, postojeći kapaciteti još nisu iskorišćeni u punoj meri, a stalno se šire, vrši se modernizacija postojećih kapaciteta i puštaju se u pogon novi. Skladni razvoj potrošnje i brza dinamika izvoza predstavljali su presudan činilac u 1963. godini. Na to se računa i u Planu za iduću godinu.

Zatim, Nacrt plana polazi od toga da postoje uslovi za dalje brzo povećanje produktivnosti rada. Sve veći priliv stručnih kadrova deluje na ubrzano poboljšanje stručne spremljenosti zaposlenih, što je jedna od bitnih pretpostavki za produktivnije korišćenje postojećih i novih osnovnih fondova. Skladni porast realne lične potrošnje i sve pravilnija raspodela ličnih dohodaka na osnovi rezultata rada, takođe će još više pojačati orijentaciju radnih kolektiva da povećavaju produktivnost rada. Konačno, dalje izmene u sistemu koje se predviđaju za iduću godinu (ukidanje doprinosa na vanredni prihod, ukidanje rudničkog doprinosa i sl.), uz dosad sprovedene promene koje su poboljšale ekonomski položaj pojedinih grana, takođe su či-

nioci koji govore u prilog daljih mogućnosti bržeg privrednog razvoja u privredi.

Na toj osnovi predviđa se da će se u idućoj godini društveni proizvod povećati za oko 10%. To je nešto niža stopa porasta od ostvarene u ovoj godini. Savezni zavod za privredno planiranje je, međutim, pošao od načela da planovi ne smeju biti prenapregnuti, da treba da budu realni, stvarajući uslove da ostvarenja budu i veća. Stopa društvenog proizvoda koja bi pošla od pretpostavke još bržeg tempa privrednog rasta, neminovno bi dovela do napregnutih ciljeva ne samo u oblasti proizvodnje, nego i potrošnje. To bi moglo da dovede do velikih teškoća. Smatra se da je pravilnije da se odgovarajućim merama tekuće ekonomske politike stvore povoljniji uslovi za izvršenje predviđenog plana, pa i za njegovo premašenje.

U okvir ovakvog opšteg predviđanja o povećanju društvenog proizvoda, industrijska proizvodnja bi trebalo da se poveća za oko 11%, a poljoprivredna za oko 7%. Plan predviđa dalji značajni porast produktivnosti rada od oko 7%, a porast zaposlenosti od oko 3,5% do 4%. I ovaj Nacrt plana polazi od potrebe usaglašenog razvoja potrošnje i proizvodnje. Predviđa se porast lične potrošnje od oko 10%, a investicija u osnovne fondove od oko 10%. Izvoz bi trebalo u idućoj godini da ostvari povećanje od oko 11%.

Plan, prema tome, predviđa i u idućoj godini vrlo dinamični razvoj, uz skladniji razvoj proizvodnje i potrošnje, kao jedan od bitnih preduslova da se takav razvoj i obezbedi. Postoji, naravno, niz problema u vezi privrednog razvoja u idućoj godini za koji još uvek nisu nađena dovoljno zadovoljavajuća rešenja. Da napomenem da postoje ozbiljni problemi u oblasti energetskih bilansa, izvoza, saobraćaja i sl. Ali, postepeno i sinhronizovano rešavanje tih problema treba da doprinese da se planirani privredni razvoj u 1964. godini ostvari.

III. Nacrt plana koji se odnosi na obrazovanje i kadrove raden je u tesnoj saradnji sa Saveznim sekretarijatom za prosvetu i kulturu. Ovi problemi tretiraju se jednim delom u II, a delom u XII glavi Nacrta plana.

Pre svega, u Nacrtu plana istaknuta je potreba da radne organizacije u privredi, državnim organima i društvenim službama preduzmu svestrane mere za poboljšanje stručne spremljenosti zaposlenih. Sada postoje znatno povoljniji uslovi da se takav zadatak izvrši. Značajno je povećan priliv školovanih kadrova s raznim nivoima stručnog znanja. U 1964. ceni se da će priliv kadrova s raznim stupnjevima opšteg i stručnog obrazovanja iznositi oko 97.000. Kada se ima u vidu da će ukupni broj novozaposlenih u 1964. godini biti oko 110.000, to je onda očita, veoma povoljna srazmera između kvalifikovanih kadrova i ukupnog broja novozapo-

slenih. To bitno menja mogućnosti za promene u stručnoj spremi zaposlenih. Očito je da postoji vrlo ozbiljna potreba da se proces poboljšanja stručne spremljenosti zaposlenih ubrza, jer znatan broj kadrova još uvek ne poseduje zadovoljavajuću stručnu spremu za radna mesta na kojima radi. Još je veoma nezadovoljavajuć broj lica koja su stekla svoje stručne kvalifikacije putem odgovarajućeg obrazovanja, bilo putem redovnog školovanja ili putem školovanja u toku rada u raznim obrazovnim institucijama. Naročito je nisko učešće kadrova sa stručnom spremom raznih oblika obrazovanja kojima bi se omogućavalo da podižu svoja stručna znanja u vreme i paralelno sa svojim radom. Privremeni propisni podaci pokazuju da je stručnu spremu stekao 25,5% lica putem redovnog školovanja, 4% putem školovanja u toku rada, 27% putem polaganja ispita, 19% putem priznavanja na osnovi rada i 24,1% na druge načine. Mada su promene u stručnoj spremi zaposlenih bile dosta brze u nekoliko proteklih godina, još nisu dovoljno zadovoljavajuće. Na to ukazuju i napred izneti podaci. Treba istaći da se u proteklih godinama dalje osetno pogoršao odnos između kadrova sa visokom i srednjom spremom. U 1956. godini na 100 stručnjaka sa visokom i višom spremom bilo je 243 stručnjaka sa srednjom spremom. U 1961. godini taj odnos je pogoršan, tako da sada na 100 stručnjaka sa visokom i višom spremom dolazi samo 200 sa srednjom. Predviđanja za 1964. godinu govore da se taj odnos pogoršava na štetu manjeg učešća stručnih kadrova. Dosadašnje analize vršene u našoj zemlji, kao i komparativne analize sa drugim zemljama, pokazuju da je manjak kadrova sa drugim stupnjem obrazovanja jedna od slabih tačaka u našoj strukturi zaposlenih. Radi toga je u Planu i označena potreba da se već u toku 1964. godine ubrza razvoj školovanja na drugom stupnju i da se uspostave pravilnije srazmere u odnosu na školovanje na trećem stupnju. Ovo je od osobitog značaja pošto postoji bitna razlika između troškova obrazovanja na pojedinim stupnjevima, pa je radi toga nužno da pravci obrazovanja budu pravilno određeni kako bi odgovarali maksimalno našim potrebama i mogućnostima.

Ocenjivanje potreba za stručnim kadrovima još uvek predstavlja nedovoljno proučen problem. Postoje ozbiljne teškoće da se u saveznim planovima preciznije odrede potrebe, pravci i profili kadrova. Ne postoje dovoljni dokumentacioni materijali i serije podataka koji bi omogućili sigurnije ocenjivanje potreba, putem odgovarajućih objektiviziranih merila, koje bi se povezivale s rastom produktivnosti rada, porastom ukupne proizvodnje, razvojem društvenih službi i sl. Za sada još ne postoji dovoljno koordinirana akcija radnih organizacija, udruženja proizvođača i komora radi utvrđivanja

potreba za kadrovima i kordinacija planova i programa obrazovanja sa odgovarajućim obrazovnim institucijama. Nacrt plana radi toga i podvlači potrebu da se u toku 1964. godine izvrše koordinirani naponi radnih organizacija, njihovih udruženja i komora i obrazovnih institucija da bi se utvrdile potrebe i koordinirali odgovarajući planovi obrazovanja. Na toj osnovi verovatno bi se značajno lakše izvršilo odgovarajuće ujedinjavanje materijalnih sredstava radnih organizacija i političkoteritorialnih zajednica, preko kojih bi se obezbedili povoljni uslovi za razvoj obrazovnih institucija.

Postoje i značajne obaveze radnih organizacija u podizanju stručne spreme onih koji već sada rade i novozaposlenih koji se uključuju u rad, a da nemaju dovoljno ili nemaju opšte stručne spreme. Zbog toga, obrazovanje uz rad trebalo bi da ima značajno veću ulogu. Nosioci ovakvih akcija treba da budu same radne organizacije pri čemu bi trebalo očekivati i znatno aktivniju ulogu udruženja proizvođača i komora, s obzirom da niz radnih organizacija te probleme ne mogu samostalno da rešavaju. U tom pogledu bilo bi nužno da se ostvari daleko veća koordinacija i saradnja između privrede i institucija za obrazovanje.

U idućoj godini broj učenika i studenata na školovanju dalje će se značajno povećati. Računa se da će u školama iduće godine biti oko 19% ukupnog stanovništva (radi ilustracije navodim da je u 1956. godini bilo 12,7%, a u 1960 — 16,6% ukupnog stanovništva u školama). Ovakva ekspanzija školstva traži da se dalje poboljšava materijalni položaj institucija za obrazovanje kako bi mogle uspešno da rešavaju probleme nastavnog osoblja i da pokrivaju ostale troškove njihove osnovne delatnosti. Takođe, kao akutan zadatak postavlja se dalje povećanje ulaganja za izgradnju školskog prostora.

Nacrt plana je pošao od postojećeg sistema formiranja sredstava u oblasti obrazovanja, ističući potrebu da radne organizacije daju više sredstava za finansiranje institucija za obrazovanje osobito privredne organizacije i da više koriste mogućnosti za formiranje sredstava za obrazovanje na bazi postojećeg Zakona o finansiranju školstva. U poslednjih nekoliko godina postoji tendencija da se brzo povećavaju sredstva koja se iz društvenog proizvoda troše za obrazovanje kadrova, tako da je učešće obrazovanja u raspodeli društvenog proizvoda značajno povećano. U 1956. godini troškovi za obrazovanje iznosili su 3,4% od društvenog proizvoda društvene privrede, u 1960. godini 4,2%, a prema proceni u 1963. godini iznosiće 5,5%. To znači da su troškovi za obrazovanje povećavaju brže od društvenog proizvoda društvene privrede. Time mogu da se ilustruju na-

pori koji su izvršeni u poslednjim godinama da se poboljša i materijalna osnova obrazovanja.

I pored toga, u oblasti obrazovanja postoje ozbiljni problemi materijalnog karaktera. Proširenje školske mreže i povećanje broja učenika i studenata na raznim stupnjevima obrazovanja bilo je u proteklom godinama vrlo brzo. Usled toga, nedostatak školskog prostora je i dalje ostao kao jedan od otvorenih i vrlo teških problema. Privremeni podaci o popisu školskog prostora za ovu godinu indiciraju da se stanje zbog naraslog broja učenika nije popravilo. Isto tako, nepovoljan je i odnos između utroška na lične dohotke i materijalnih rashoda. Najviše sredstva troši se na lične dohotke osoblja u institucijama za obrazovanje, tako da vrlo malo sredstava ima za nabavku sredstava za izvođenje nastave. O ovome treba da vode računa svi organi kada donose odluke od kojih zavisi materijalni položaj institucija za obrazovanje. To, međutim, nameće i obavezu da se ozbiljnije preispitaju potrebe i na toj osnovi što potpunije usaglasi obrazovanje, kako radi toga ne bi nastali odgovarajući gubici. Takođe, nužno je da se podigne i kvalitet školovanja na svim stupnjevima, jer je sadašnji procenat osipanja učenika i studenata još vrlo visok, što objektivno predstavlja gubitak. Posebno, nužno je povećati stepen racionalnosti izgradnje škola, jer se još uvek ponegde gradi veoma skupo a često i vrlo nefunkcionalno.

IV. Drugarice i drugovi, prvi put u godišnjem društvenom planu istaknuti su odgovarajući pravci razvoja u materijalnom pogledu u oblasti kulture. Time je naglašena potreba da društveni planovi u celini, a posebno društveni planovi opština i republika, takođe tretiraju ovu oblast kao značajnog činioca u našem celokupnom razvoju. Posebno je naglašena potreba da se u planovima opština i republika detaljnije utvrde sredstva i pravci razvoja organizacija u oblasti kulture, pri čemu je naročito istaknuta potreba bržeg razvoja kinofikacije, televizije i izdavačke delatnosti. Verovatno je da će posle svih prethodnih diskusija biti potrebno menjati i bolje precizirati osnovne ciljeve i zadatke u ovoj oblasti. Pri tome, naročito treba imati u vidu da je to oblast u kojoj se, u celini, o razvoju i materijalnim sredstvima odlučuju centralizovano.

Nacrt plana za iduću godinu polazi od toga da je dalji napredak u razvoju nauke i naučnoistraživačkog rada sastavni deo i preduslov predviđenog razvoja. Međutim, u godišnjem planu se, u određenim granicama, mogu da preciziraju zadaci i mere za razvoj ove oblasti. Plan je pošao od postojećeg sistema u oblasti organizacije i finansiranja naučnoistraživačkog rada. U tom smislu, istaknuta je potreba za daljim razvojem naučnoistraživačkog rada, kako u većim i razvijenim radnim organi-

zacijama, tako i u zajedničkim naučnoistraživačkim institucijama više radnih organizacija. U Planu je istaknuta i potreba za stalnom saradnjom i koordinacijom između radnih organizacija i samostalnih naučnoistraživačkih institucija. U tom smislu, a u skladu s postojećim sistemom, radne organizacije treba da angažuju više sopstvenih sredstava za istraživački rad, a isto tako, za unapređenje naučnoistraživačkog rada nužno je da se više angažuju sredstva društvenih investicionih fondova. U sadašnjim uslovima razvoj naučno-istraživačkog rada bitan je preduslov za brzu modernizaciju naše privrede, za brže povećavanje produktivnosti rada i za efikasnije uključivanje u međunarodnu podelu rada. Radi toga, u društvenim planovima društveno-političkih zajednica treba ovom problemu da se posveti veća pažnja, to osobito zbog toga što dosadašnje stanje i razvoj naučnoistraživačkog rada nije bio u skladu sa ekonomskim razvojem i potrebama koje se već sada aktuelno javljaju u vezi s budućim razvojem.

V. Na kraju, još jednom da istaknem da su mogućnosti da se utvrde zadaci i mere koje se preduzimaju u okviru godišnjeg plana ograničene. Oblasti o kojima se ovde radi, po samoj svojoj prirodi, traže dugoročna rešenja. To se odnosi, pre svega, na kadrove i naučnoistraživački rad. Sada se vrše obimne pripreme materijala kako bi se ovi problemi prilikom razmatranja sedmogodišnjeg plana mogli temeljnije sagledati. Pripremaju se dva elaborata koji treba da obrade probleme u oblasti obrazovanja kadrova: jedan, koji će dati pregled dosadašnjeg razvoja obrazovnih ustanova i probleme planiranog razvoja onih institucija do 1970. godine i drugi, koji će biti posvećen kadrovima i s tim u vezi planovima u oblasti obrazovanja. Takođe, pripremaju se i odgovarajući elaborati o problemima kulture. U obradi je elaborat o naučnoistraživačkom radu povezano na planirani sedmogodišnji razvoj. Na osnovi svih materijala moći će svestranije da se sagledaju mnogobrojni problemi u ovim oblastima i da se na toj osnovi predlože i odgovarajuće mere. Sigurno je da će diskusija o Društvenom planu za 1964. godinu, isto tako, znatno doprineti da se svi ovi problemi bolje sagledaju i reše, i to ne samo u Planu za 1964. godinu, nego i u sedmogodišnjem planu.

Predsednik Nikola Sekulić:

Riječ ima drugarica Mirjana Krstinić, pomoćnik saveznog sekretara za prosvjetu i kulturu.

Mirjana Krstinić, pomoćnik saveznog sekretara za prosvetu i kulturu:

Drugarice i drugovi zastupnici, Nacrt društvenog plana za 1964. godinu koji je dostavljen na razmatranje, pokazuje ne mali napredak u

tretiranju školstva i obrazovanja u odnosu na planove prethodnih godina. Taj napredak se osjeća, u prvom redu, u tome što se školstvo i obrazovanje nastoji tretirati kao jedan od bitnih činilaca privrednog i društveno-političkog razvoja. No, ako želimo da u pogledu mjesta i značaja školstva i obrazovanja postignemo onaj i onakav tretman kakav uistinu ima, onda je potrebno:

Prvo, da školstvo i obrazovanje podignemo do onog organizacionog, programskog, nastavnog, metodološkog i pedagoškog nivoa, koji po svom objektivnom značenju bitno doprinosi ekonomskom, političkom i kulturnom razvoju našeg društva. Drugim riječima, potrebno je da školstvo i obrazovanje razvijemo materijalno i kadrovski do onog nivoa koji je, na jednoj strani, određen društveno-političkim kvalitetima našeg društva, a na drugoj, naučno-tehnološkim otkrićima što je našlo mjesta u Nacrtu plana.

Drugo, da prilikom određivanja i planiranja privrednog, tehnološkog i tehničkog progressa, kao sastavni i neotuđivi dio toga, ukomponiramo i planiranje potrebnih kadrova, njihovog nivoa i broja, koji će funkcionalno odgovarati tehnološkom i tehničkom progresu.

Dozvolite da skrenem vašu pažnju na probleme i mjere koje moraju naći nešto više mjesta u Planu za 1964. godinu. Školstvo i obrazovanje u poslednjih nekoliko godina doživeli su visok kvantitativni uspon. Očekivalo se da taj brzi kvantitativni razvoj neće biti praćen i adekvatnim kvalitetom i rezultatima obrazovanja. Po skoro jednodušnoj ocjeni, kvalitet odgoja i obrazovanja spada danas u rad prvorazrednih problema s kojim bi trebalo da budu okupirani svi društveni činioči. Oštrina ovog problema utoliko je jača, ukoliko više pred očima imamo naredni period našeg društvenog i privrednog razvoja, koji je već određen u Planu razvitka privrede za 1964. Da bi riješili ove probleme, po našem mišljenju, trebalo bi poduzeti različite bitne mjere.

Najprije o problemu nastavnih kadrova o kojem ovise dalji razvoj školstva i obrazovanja. Podaci pokazuju da se broj nastavnika nije povećavao uporedo s povećavanjem broja učenika i studenata, nego da je zaostajao. Dok je broj učenika u osnovnim školama u 1962/1963. godini povećan za 3,2%, broj nastavnika povećan je samo za 1,1%. U školama drugog stupnja, broj učenika u 1962/1963. godini povećan je za 9,8% u odnosu na prethodnu godinu, a broj nastavnika, u istoj godini, opao je za oko 10%.

S tim u vezi, predlažemo da se u Planu za 1964. godinu da prioritet nastavničkim školama i fakultetima, njihovom opremanju i izgradnji, u davanju sredstava za osnovnu djelatnost. Takođe treba odvojiti veći broj stipendija i više

ganizirale na radnim mjestima funkcionalno osposobljavanje učenika završnih škola i studenata, itd. onda će sistem obrazovanja biti veoma brzo dignut na nivo koji iziskuje naš privredni i kulturni razvoj. Možda bi baš ove obaveze trebalo u Planu još jače istaći. Zbog svega što je naprijed rečeno a posebno s obzirom na činjenicu da je školstvo i obrazovanje kadrova sastavni dio privrednog, tehnološkog i opće kulturnog razvoja, smatram da bi bilo opravdano da se školstvo i obrazovanje u Planu ne tretiraju kao društvene službe, nego u jednom od poglavlja Nacrta plana koje se odnosi na privredni, tehnološki razvoj i proizvodnost rada, ili zaposlenosti, ili u posebnoj glavi.

Isto tako, bilo bi potrebno da se kultura izdvoji iz društvenih službi i da se obradi u posebnoj glavi. Prilikom tretiranja problema kulture bilo bi potrebno da se razmisli o prijedlogu da se radne organizacije iz oblasti kulture i umjetnosti razvrstaju u ove tri grupe. Prvo bi bile organizacije koje ostvaruju dohodak na osnovi privređivanja, kao što su: izdavačka djelatnost, proizvodnja filmova, prikazivanje filmova i druge. Stvaranje povoljnijih uvjeta za privređivanje ovih radnih organizacija može se realizirati izmenama u instrumentima, a gdje je društvo posebno zainteresirano, treba ulagati iz društvenih fondova. Drugo bi bile radne organizacije koje ostvaruju dohodak putem pretplate, kao što su: radio i televizija. Dalje razvoj ovih ustanova vezan je, prije svega, dodatnim ulaganjima, osobito za proširivanje TV mreže, ali i s kretanjem visine pretplate. Treće bi bile organizacije iz oblasti kulture i umjetnosti, kao što su: pozorišta, biblioteke, muzeji, galerije, domovi kulture i slično. Mreže ovih ustanova, bez sumnje, treba razvijati, a njihovo finansiranje obezbjediti od društvene zajednice i iz neposrednog odnosa između korisnika ulaganja i ovih ustanova. Zbog toga, o finansiranju kulturne djelatnosti i izvorima sredstava trebalo bi, isto tako, nešto određenije reći u Planu za 1964. godinu, s tim da se u toku 1964. godine ovo pitanje cjelovitije izuči i razradi. Osamostaljivanje obrazovnih i kulturnih institucija povezano je za uvođenje principa dohotka. U tom cilju, od osobitog bi bilo značaja i analizirati troškove za ostvarivanje programa i zadataka obrazovnih i kulturnih institucija i bitne principe za nagrađivanje prema rezultatima rada.

Drugarice i drugovi zastupnici, zbog kratkoće vremena nismo mogli podrobnije obrazložiti sva pitanja o kojima je naprijed bilo riječi niti zahvatiti sve ono što bi trebalo da nađe mjesto u Planu za 1964. godinu. Za mjere i prijedloge koji su ovdje izneseni, Savezni sekretarijat za prosvjetu i kulturu se zalaže da nađu koliko je to moguće odgovarajuće mjesto u Planu za 1964. godinu, bilo kao konkretne mjere, ili kao osnov za dalju politiku. Svjesni smo

toga da mnoga pitanja u punom obimu neće naći mjesto u Planu za ovu godinu, već da će se rješavati u toku sedmogodišnjeg plana.

Predsjednik Nikola Sekulić:

Ima riječ dr Branko Raković, član Saveznog savjeta za koordinaciju naučnih istraživanja.

Branko Raković član Saveznog savjeta za koordiniranje naučnih istraživanja.

Drugarice i drugovi poslanici, u Savetu za koordinaciju naučnih istraživanja stavljeno mi je u zadatak da pred vama budem tumač iznenađenja i zabrinutosti sa kojima je u Savetu primljen nepovoljan tretman problematike razvitka nauke i naučnih istraživanja u Nacrtu društvenog plana za 1964. godinu. U stvari, to i nije nepovoljan tretman nego skoro potpuno zanemarivanje problema nauke pri formulisanju zadataka Društvenog plana. Jer, sem jednog sasvim uopštenog stava o naučnoistraživačkom radu u četvrtoj glavi koja se odnosi na produktivnost rada o nauci se više nigde ne govori. Kakvo se mesto daje istraživačkom radu, ali i kakve teškoće postoje u planskoj razradi ove problematike zbog nedostatka osnovnih podataka, ilustrovaću sledećim primerom. Tražeći podatke o planiranim sredstvima društvenih fondova za naučni rad, prelistao sam obimnu tabelarnu dokumentaciju priloženu uz nacrt Društvenog plana i našao podatke o broju telefonskih razgovora u prošloj i ovoj godini, kao i o planiranom povećanju za 1964. godinu; našao sam odgovarajuće podatke o kretanju potrošnje fotopapira, gramofonskih ploča i budilnika dok su se sredstva za nauku, rekao bih stidljivo skrivala pod stavkom unapređenja privrednih oblasti gde su iskazana zajedno sa sredstvima za neke druge namene koje nemaju karakter naučnih istraživanja.

Ovakvo mesto nauke u dokumentima društvenog plana za 1964. godinu mora, bar ja tako držim, svakoga da iznenadi tim pre što je poslednjih godina u političkim i privrednim krugovima, među stručnjacima i naučnicima i, uopšte u celoj javnosti bilo mnogo govora o odlučujućem uticaju nauke na razvitak proizvodnih snaga, o integraciji nauke i tehnologije, o naučno-tehničkoj revoluciji i dr.

Istina, još na sednici Komisije ovog veća a i u današnjem izlaganju drug Šefer je, dajući obrazloženje predloženog Nacrta društvenog plana za 1964. god., istakao da je planiranje razvitka naučnog rada za jedan tako kratak vremenski interval kao što je jedna godina, vrlo teško, ako ne i sasvim nemoguće. Međutim, ovde se ne radi o tome da se sačini plan koji bi se u celosti izvršio, nego da se formulišu parcijalni zadaci jednog šireg programa da bi se s radom na tim zadacima što pre počelo. Pri tome se ni malo ne rizikuje da bi se parcijalnim rešavanjem samo nekih pitanja stvo-

realiziraju novu organizaciju rada i zajedno s materijalnom osnovom proizvodnje predstavljaju one snage društva koje odlučnije utiču na tempo privrednog i društvenog razvitka.

Mjere o kojima je bilo riječi sigurno ne mogu i neće biti u cjelini ostvarene u 1964. godini, ali, s obzirom da je Plan za 1964. godinu dio sedmogodišnjeg planskog perioda, bilo bi korisno da se o njima u Planu za 1964. godinu kaže koliko je potrebno da bi one u narednim godinama mogle biti u potpunosti realizirane. Naravno, pod pretpostavkom da mjere o kojima je bilo govora, budu ocjenjene i prihvaćene kao ispravne i korektne.

Predškolskom odgoju i predškolskim ustanovama nije u Planu poklonjena odgovarajuća pažnja, iako se svega 4,8% od ukupnog broja djece tog uzrasta nalazi u tim ustanovama. Ove ustanove igraju značajnu ulogu ne samo u odgoju djece, već i olakšavaju zapošljenim roditeljima, jer biraju za odgoj i razvitak njihove djece i time im omogućavaju intenzivnije učešće u proizvodnji ili javnoj djelatnosti. Osnovno školstvo je doživjelo najveći uspon.

Ali, budući da u pojedinim djelovima zemlje znatan broj djece ne pohađa osmogodišnje škole ili ih pohađa pod dosta teškim uvjetima, jer se nastava odvija u tri smjene, to bi se već u Planu za ovu godinu mogle predvidjeti mjere da bi se do kraja sedmogodišnjeg planskog perioda 100% školskih obveznika obuhvatilo punim osmogodišnjim školovanjem. Ostvarivanje osnovnog školovanja naročito je teško na nerazvijenim područjima, pa bi u Nacrtu plana posebno trebalo predvidjeti sredstva za razvoj osnovnog školstva. To će biti jedan od najefikasnijih pomoći za razvitak nerazvijenih područja. Od osobitog značaja bi bilo ako se u našim nerazvijenim krajevima postepeno pređe na organizovanje osnovne škole u celodnevnom trajanju, jer se tako može postići visoki stepen osnovnog školstva. To bi omogućilo roditeljima više angažovanje u javnim društvenim aktivnostima.

Poslije Rezolucije Savezne skupštine, drugi školski stupanj obogaćen je novim formama, metodama i sadržajem tako da privredne i druge radne organizacije pokazuju veće interesovanje za obrazovanje na ovom stupnju. Međutim, ovaj stupanj obrazovanja nije dograđen i nije do kraja sagledan pravac njegovog daljeg razvoja. S obzirom na sve veći interes omladine da se školuje na ovom stupnju obrazovanja i na sve veće potrebe za raznolikim kadrovima ovog nivoa, postoje mišljenja i predlozi ne samo da se bitno promjene sadašnji tipovi srednjih škola, već da se otvaraju i novi tipovi. Ovaj školski stupanj je interesantan s obzirom na nepovoljan omjer između visokokvalificiranih i srednjih stručnih kadrova. Stručnih kadrova na ovom nivou je vrlo malo, da bi mogli odgovoriti no-

vim principima naučne organizacije rada i karakteru tehnoloških procesa. O tome nam dovoljno pokazuje iskustvo razvijenih industrijskih zemalja. S tim u vezi, trebalo bi iz tih razloga srijediti i dograditi ovaj školski stupanj. Stoga podržavamo stav Saveznog zavoda za privredno planiranje da se u 1964. godini predvidi veći porast kadrova sa ovim stupnjem obrazovanja.

S obzirom da nauka i tehnologija igraju u razvitku proizvodnje i društva u cjelini, posebnu pažnju zaslužuju visokoškolske ustanove koje obrazuju najviše stručne i naučne kadrove. Pored obezbjeđenja visokoškolskih ustanova materijalnim sredstvima, posebnu bi pažnju trebalo posvetiti pripremanju i izboru nastavnčkih kadrova za ovaj stupanj obrazovanja i poduzeti mjere da što veći broj studenata završi studije.

Sistem obrazovanja odraslih u našoj zemlji se sve više razvija. Pored škola za odrasle, razvila su se radnička i narodna sveučilišta. Međutim, još nijesu postignuti rezultati kao u drugim zemljama. O tome ćemo morati nešto više reći u Planu za 1964. godinu.

Na koncu, nekoliko riječi o problemu neposrednosti. To je, prije svega, problem pojedinih krajeva i rejona i mislim prvorazredni problem privrednih organizacija, koje bi trebalo da preduzimaju vlastite mjere za opismenjavanje svojih radnika, s ciljem da se poboljša organizacija i produktavnost rada. Međutim, u tome treba više da se angažuju svi društveni činioci. U vezi s ovim, željela bih skrenuti vašu pažnju na to da bi trebalo voditi sistematsku borbu da djeca pohađaju školu i da sva budu u osnovnim školama kako bi se suzbila nepismenost.

U početku sam naglasila da je planiranje kadrova jedan od bitnih elemenata razvoja školskog obrazovanja, kao sastavnog dijela privrednog i tehnološkog procesa. Privredni činioci tj. radne organizacije i njihova udruženja i komore, treba uporedo s brigom za razvoj svog poduzeća, da planiraju i utvrđuju profile i potrebne kadrove i način njihovog obrazovanja. Možda baš u ovome leži osnovni metodološki problem planiranja stručnih kadrova. Isto tako, smatramo da se cjelokupni sistem i realizacija stručnog obrazovanja kadrova neće moći u budućnosti izgrađivati i ostvarivati bez najaktivnijeg učešća privrednih i drugih radnih organizacija. Ako privredne i druge radne organizacije i društvene službe poduzmu mjere za sistematsko planiranje svojih tekućih i budućih potreba za kadrovima, ako u suradnji sa zainteresovanim činiocima osnivaju ustanove za stručno i tehničko obrazovanje i osiguravaju materijalne uvjete za rad, ako obrazovne ustanove budu pratile promjene u tehnološkim procesima i društvenim odnosima, ako budu or-

kredita za učenike i studente za nastavničke škole i fakultete, treba više stimulirati kvalitet učenja i nastojati da se poveća broj najdeficitarnijih nastavnika — matematičara, fizičara, biologa i hemičara i nastavnika maternjih jezika.

Prethodni podaci popisa školskih zgrada u 1963. godini pokazuju da je školski i učenički prostor u odnosu na 1951. godinu smanjen. Dok je, na primjer, u 1951. godini u Srbiji na jednog učenika bilo 2,2 kvadratna metra površine školskog prostora, u 1963. opao je na 2 metra i četvrt; u Hrvatskoj je od 2,6 opao na 2,1; u Bosni i Hercegovini se nešto malo povećao — od 1,6 na 1,9; u Sloveniji se zadržao na 1,3, a u Crnoj Gori se povećao od 2 na 2,1 metar. Za Makedoniju nema podataka.

Prema mišljenju stručnjaka, na jednog učenika osnovne škole bilo bi potrebno 5 kvadratnih metara školskog prostora, a za srednje škole oko 7 metara. Za fakultete, nažalost, ne raspolazemo podacima. Da bi se školski prostor brže i uspješnije povećao, trebalo bi, pored mogućnosti koje pruža Zakon o financiranju školstva, osigurati nove investicione izvore, a koji su u izvjesnom smislu već u Zakonu o financiranju školstva naznačeni. To je, prvo, osiguranje dugoročnih kredita u bankama pod povoljnim uvjetima. Predlažemo, da se ovaj stav u prijedlogu Saveznog sekretarijata za financije — »Mjere kreditne politike u 1964. godini«, podvuče.

Da se iz investicionih fondova društveno-političkih zajednica izdvajaju znatnija sredstva za izgradnju školskih objekata. U planu za 1964. godinu, trebalo bi, po mogućnosti, predvidjeti takav mehanizam, koji će osigurati da se financijska sredstva za obrazovanje kadrova izdvajaju iz istih izvora iz kojih se izdvajaju i sredstva za razvoj privrede i službi.

Zatim, da se koriste investiciona sredstva radnih organizacija, bilo svako za sebe, bilo udruživanjem u okviru komora ili pojedinih privrednih grupacija. Drugim riječima, da se od sredstava koja se odvajaju za rekonstrukciju i proširenje kapaciteta i unapređivanje tehnoloških procesa odvajaju određeni dio i za školski prostor i obrazovanje odgovarajućih kadrova.

Kada govorimo o izgradnji školskog prostora treba pronaći najekonomičnija rješenja, uključujući izgradnju montažnih školskih zgrada. Bilo bi od velike koristi ako bi se određeni broj stručnjaka i pojedine privredne organizacije angažirale u rješavanju ovoga problema. S time je povezano i ekonomičnije trošenje sredstava za djelatnost obrazovnih radnih organizacija. Na koncu, predlažemo da se, već u 1964. godini, razmotri mogućnost uvođenja obavezne amortizacije za školske zgrade. Amortizacijom bi se održavao posto-

jeći prostor, a, osim toga, odatle bi se mogle izdvajati i zajednička sredstva za dugoročne kredite za investicije u školske objekte. Ove mjere, po našem mišljenju, mogle bi takođe naći mjesta u Nacrtu zakona o mjerama za sprovođenje plana za 1964. godinu.

Podaci za 1961—1962. godinu pokazuju da je odnos između ličnih i materijalnih rashoda u svim školama u našoj zemlji bio nesrazmjeran, tj. 82% prema 18%. U osnovnim školama bio je 89% prema 11%, u gimnazijama 88% prema 12%, u školama za kvalificirane radnike 72% prema 28%, tehničkim školama 77% prema 23%, u školskim centrima 71% prema 29%. Rješavanje ovog odnosa u pravcu podizanja materijalnog dijela ima dalekosežne reperkusije na moderniziranje nastave. Suvremena nastava, pored vrednih tradicionalnih metoda i sredstava, traži sve više audiovizuelnih i drugih nastavnih tehničkih sredstava. Posebno, trebalo bi više ulagati za proizvodnju nastavnih filmova i više koristiti televiziju u nastavi, bolje opremiti laboratorijama za prirodne i tehničke nauke i daleko više obogatiti školske biblioteke literarnim i drugim knjigama. Izmenom odnosa između ličnih i materijalnih rashoda omogućile se da se u nastavni proces uvedu suvremena sredstva i metodi odgoja i obrazovanja. Prema procjenama poznatih stručnjaka za ova pitanja, računa se da bi odnos između ličnih i materijalnih rashoda trebalo da se kreće na relaciji 50 : 50.

Bilo bi korisno da se Plan za 1964. godinu jače orijentiše na unapređivanje nastave. Da bi se nastava unapredila bilo bi potrebno stabilizirati postojeće izvore sredstava društvenih fondova za školstvo za osnovnu djelatnost i potražiti nove izvore i unijeti nove elemente u sistem financiranja školstva. Bilo bi korisno da se razmotri prijedlog po kojem se obrazovanje koje neposredno služi pojedinim radnim organizacijama ili udruženjima, financira na teret troškova poslovanja radnih organizacija.

Ako bi se u toku 1964. godine ukinulo ograničenje od 1% na materijalne troškove koji se mogu koristiti za obrazovanje kadrova u privrednim organizacijama, to bi bio veliki napredak. Uostalom, taj prijedlog postoji već više godina od strane privrednih komora u republikama, najrazvijenijih privrednih i drugih radnih organizacija, a prema obavještenjima i republika i predstavnička tijela ovih dana raspravljaju takođe o tome.

Bilo bi možda korisno da se izuči školstvo i obrazovanje na drugom i trećem stupnju, koje je opća i zajednička vrijednost i služi općim potrebama društvene zajednice, dakle, koje bitnije utiče na obrazovanje stručnih i naučnih kadrova koji projektiraju tehnološke procese, vrše ispitivanja i naučna istraživanja, razvijaju nauku i tehniku i društvene odnose, uvode i

rile teškoće oko njihovog usaglašavanja ili da bi se prejudicirala neka rešenje pri donošenju sedmogodišnjeg plana razvitka naučnih istraživanja. Jer, upravo po najkrupnijim zadacima u oblasti razvitka naučnih istraživanja kao što su odgoj istraživačkih kadrova ili proširenje institucionalne baze istraživačkog rada nema nikakve dileme. To su bili i ostali težišni problemi naše nacionalne politike u oblasti istraživačkog rada i to bez obzira na moguće razlike u pogledu na neka druga izvedena i manje važna pitanja.

Najzad, ako budemo čekali da se izgradi potpuna koncepcija dugoročnijeg naučnog razvitka i razrade svi detalji praktične politike, pre nego što učinimo neke odlučnije korake u pravcu ubrzanog razvijanja naučnih istraživanja ja se bojim da već u bližoj perspektivi, još u okviru planskog perioda koji počinje sa sledećom godinom, nećemo moći da izbegnemo opasnom zaostajanju naučnih istraživanja, što sigurno ne bi bilo bez težih posledica i po planiranu dinamiku razvitka svih privrednih i društvenih delatnosti.

Iako sedmogodišnji plan privrednog razvitka još nije donet i, razume se, nisu još utvrđena konačna rešenja za mnoge elemente, koje on treba da sadrži, van svake je sumnje da će u njemu jedino od najvažnijih mesta zauzeti problem istraživačkog razvitka tehnologije i njenog osamostaljenja u svim proizvodnim granama. To je neophodno zbog obezbeđenja porasta obima i kvaliteta proizvodnje, povećanja izvoza i efikasnijeg uključivanja naše privrede u međunarodnu podelu rada. Unapred je jasno da je jedan od najvažnijih, ako ne i najvažniji instrument za postizanje ovih zadataka razvijen i efikasan mehanizam naučnih istraživanja u svim sektorima privrede. U nizu pripremljenih dokumenata za donošenje sedmogodišnjeg plana na mnogo mesta je, po mom mišljenju, pravilno istaknuta činjenica da vrlo značajne mogućnosti za postizanje maksimalne dinamike privrednog rasta leže u efikasnijem korišćenju već postojećih privrednih kapaciteta, u njihovoj rekonstrukciji i u modernizaciji tehnologije. Nama je neophodna modernizacija tehnologije; ali bila bi nedopustiva simplifikacija verovati da se ona sastoji samo u zameni sredstava za rad, i uvođenju u proizvodne procese visoko produktivnih mašina. Mnogo važniji i teži deo modernizacije tehnologije sastoji se u razvitku tehnoloških znanja, u korišćenju naučnih metoda u organizaciju proizvodnih procesa, u podizanju nivoa raznih specifičnih tehnoloških službi kao što su konstrukcioni biro, odeljenja kontrole, konstrukcije alata i, najzad, u uvođenju studijskih službi i razvojno-tehnoloških istraživanja. Kada se ima u vidu da se rešavanje tih fundamentalno važnih problema u privrednom razvitku zemlje ne može ni zamisliti bez brojnog i sposobnog kadra istraživača, kao ni bez drugih specijalizovanih kadrova najvišeg obrazovanja, i kada se, isto tako, ima u vidu da je obrazovanje ovih kadrova spor i dugotrajan proces, čak i u uslovima gde postoje razvijene naučne tradicije i razgranata struktura istraživačkih ustanova, ja mislim da se uopšte ne može postaviti pitanje bilo kakvog odlaganja sa najvećim angažovanjem baš na tom sektoru.

Zabrinutost sa kojom Savezni savet za koordinaciju gleda na zapostavljanje naučnoistraživačke delatnosti u Nacrtu plana, pa makar reč bila samo o jednogodišnjem društvenom planu, ne proističe, dakle, samo iz činjenice što su u njemu zapostavljena naučna istraživanja, kao jedna specifična društvena aktivnost. Mi mislimo da je problem mnogo širi i da se tiče, ne samo nauke, nego i bitnih koncepcija o osnovnim putevima našeg ekonomskog razvitka. Jer, kako će se naši zajednički imenitelj za koncepcijsku osnovu ovog društvenog plana u kome, dozvolite mi da tako kažem, nema mesta za nauku, i koncepcijske osnove sedmogodišnjeg plana u kome naučna istraživanja treba, sudeći bar po rezultatima dosadašnjeg pripremnog rada, da budu jedan od fundamentalno važnih činilaca ekonomskog rasta i društvenog razvitka.

Savezni savet za koordinaciju naučnih istraživanja bio je konsultovan od Komisije za proučavanje plana prosvete, nauke i kulture ovog Veća u pogledu mišljenja o potrebnim dopunama Nacrta društvenog plana, ukoliko se one tiču mesta koje bi u Nacrtu društvenog plana trebalo dati problemima razvitka naučnih istraživanja. Ja razumem da postoji puna saglasnost Komisije i Saveznog saveta za koordinaciju naučnih istraživanja ne samo u pogledu predloga da se Nacrt društvenog plana dopuni posebnim poglavljem o naučnoistraživačkom radu, nego i u pogledu sadržaja te dopune. Zbog toga smatram da nema potrebe da se zadržavam na pojedinačnim formulacijama.

Pa ipak ja ću se, ako mi dozvolite, sa nekoliko reči zadržati samo na pitanju stvaranja uslova za školovanje istraživačkih kadrova i tome neizbežno zakoračiti u problematiku univerzitetskog školstva, koja je i inače bliska naučnom radu. Činjenica je da su se u poslednje tri godine, posle izvršene reorganizacije univerzitetske nastave i osnivanja čitavog niza novih fakulteta u raznim privrednim i kulturnim centrima, u velikoj meri poboljšali uslovi za brže rešavanje pitanja visokokvalifikovanih kadrova sa fakultetskom spremom. Od kolike je to važnosti za privredni razvitak kao i za razvitak istraživačkog rada najbolje ilustruje činjenica da je samo pre tri ili četiri godine u mnogim našim preduzećima, pa čak i vrlo velikim, odnos broja inženjerskog kadra prema ukupnom broju zaposlenih bio mnogo nepo-

voljniji nego u nizu razvijenih zemalja. Ako ni danas kadrovske teškoće nisu u privredi još uvek rešene, perspektiva, i to vrlo bliska, neuporedivo je bolja. Bar što se tiče brojnosti kadra s kojim će privreda uskoro moći računati. Ja nisam siguran da isto važi i za kvalitet tih kadrova, jer treba iskreno priznati da se pitanje broja svršenih studenata često rešavalo po cenu kvaliteta. Od kakvog to uticaja može biti na kasniji razvoj privrede teško je oceniti. U svakom slučaju, to svedoči u korist mišljenja da je proces reorganizacije univerzitetske nastave samo započet pre tri godine, ali da još nije završen i da, zbog toga, ne treba da bude skinut sa liste prioriternih zadataka, pa ma kakva ozbiljni problemi postojali u školama osnovnog i srednjeg obrazovanja.

Ta nedovršenost u reorganizaciji univerzitetske nastave naročito se ogleda u pitanjima školovanja istraživačkih kadrova i specijalista najvišeg stepena obrazovanja. Međutim, jasno je da će takvi kadrovi imati, zbog sve veće složenosti proizvodnih tehnologija i integracije naučnih istraživanja i proizvodnje, sve presudniju ulogu u privrednom, kao, uostalom, i u društvenom razvitku zemlje. Zato je ustanova, čije mišljenje pred vama treba da tumačim, i zainteresovana da ti problemi nađu odgovarajuće mesto u Nacrtu društvenog plana za 1964. godinu.

Problem univerzitetskih studija trećeg stepena još uvek je daleko od toga da se može smatrati rešenjem. Istina, ako se dobro sećam, prema podacima Sekretarijata za prosvetu SIV-a u prošloj školskoj godini na našim univerzitetima izvođena je nastava na oko 250 kurseva poslediplomskih studija. Međutim, od toga zaista impozantnog broja samo je 14 kurseva bilo u svim oblastima tehničkih i osnovnih prirodnih nauka. Ali, nevolja nije samo u tome što je broj kurseva III stepena u tehničkim i prirodnim naukama nesrazmerno mali, nego što i ti koji postoje nisu imali ni elementarne uslove za uspešan rad. To su, po pravilu, bile studije sa vanrednim studentima koje su se skoro isključivo sastojale iz verbalne nastave, često u večernjim časovima. Uslovi za upućivanje kandidata u naučni rad, naročito u ekseperimentalnim istraživanjima bili su slabi, a isto tako su bili nepovoljni uslovi koje su imali sami kandidati, najčešće vanredni studenti, da aktivno rade na svom naučnom uzdizanju.

Problem uzdizanja naučnog kadra ne rešava se, međutim, u celosti na univerzitetskim studijama trećeg stepena. I sistem prethodnog školovanja kandidata, a naročito prethodnog školovanja na univerzitetu, vrlo je značajan činilac za postizanje pravih rezultata. Savet za koordinaciju naučnih istraživanja zato smatra da i pitanja u vezi sa stvaranjem optimalnih uslova za školovanje istraživačkog i specijalis-

tičkog kadra od samog početka univerzitetskih studija zaslužuju da budu najbrižljivije proučena i da, ako se pokaže potrebnim, sistem osnovnih univerzitetskih studija bude upotpunjen novim oblicima.

Dozvolite mi, najzad, da kažem nekoliko reči i o finansijskim sredstvima koja su, prema nacrtu plana, namenjena fondovima federacije za razvitak naučnih istraživanja. Na žalost, iz priložene tabelarne dokumentacije ne vidi se jasno kolika su tačno ta sredstva, iako je naznačen iznos od 20 milijardi dinara. Jer, sredstva za nauku iskazana su zajedno sa sredstvima za neke druge namene u odeljku pod nazivom Sredstva za unapređenje privrednih oblasti. Savet za koordinaciju naučnih istraživanja smatra da treba jasno odeliti, ili bar naznačiti iz čega se sve sastoje ta sredstva, jer je činjenica da se sredstva za geološka istraživanja ili za vodoprivredu najvećim delom koriste za operativne zadatke, a ne za istraživački rad. U svakom slučaju Savet smatra da bi ta sredstva trebalo povećati na 25 milijardi s tim da se celokupno povećanje odnosi samo na naučnoistraživački rad. Imajući u vidu da naša zemlja, prema vrlo optimističkim procenama, izdvaja samo oko 0,35% nacionalnog bruto produkta za istraživački rad, računajući ukupne troškove istraživanja bez obzira na njihove izvore, i da se u tom pogledu nalazi na jednom od poslednjih mesta u Evropi, predloženo povećanje dosta je skromno. Bitno je da limitirajući faktor za obim naučnih aktivnosti u 1964. i sledećim godinama ne budu finansijska sredstva, nego kadrovske mogućnosti koje su, bar u ovoj fazi kod nas, više nego skromne.

Predsednik Nikola Sekulić:

Dajem riječ Gojku Sekulovskom.

Gojko Sekulovski (Izborna jedinica Bitola):

Prosvetno-kulturno veće Savezne skupštine obrazovalo je Komisiju sa zadatkom da prouči Nacrt društvenog plana za 1964. godinu koji je izradio Savezni zavod za privredno planiranje. Na zajedničkoj sednici Komisije i Odbora za prosvetno-kulturna pitanja Saveznog veća od 16. novembra 1963, saslušana su izlaganja predstavnika Saveznog zavoda za privredno planiranje, Saveznog sekretarijata za prosvetu i kulturu i Saveznog saveta za koordinaciju naučnih istraživanja i vođenja je opsežna diskusija u kojoj su, pored članova Komisije i Odbora, učestvovali i predstavnici zainteresovanih društveno-političkih organizacija i stručnih ustanova. Na sednici je konstatovano da brzi razvitak privrede predviđen Društvenim planom Jugoslavije za 1964. godinu predstavlja povoljan materijalni i društveni okvir za dalji uspešan razvitak obrazovanja, nauke i kulture.

Podržavajući intencije Nacrta plana za 1964. godinu u pogledu takvog razvitka, Komisija je

konstatovala da je oblast obrazovanja, nauke i kulture u dosadašnjem planiranju nedovoljno obrađivana i praćena, tako da mnoga pitanja koja su važna za naš budući razvitak, nisu mogla ni u ovom Nacrtu plana da nađu odgovarajuće mesto. U toku diskusije učinjeni su pokušaji da se utvrde stavovi u vezi sa bitnim pitanjima razvoja obrazovanja, nauke i kulture kako bi se otklonili uočeni nedostaci i ova oblast adekvatnije tretirala u privrednom i društvenom razvitku naše zemlje.

Uzimajući u obzir da će se pred ovim Domom uskoro razmatrati Sedmogodišnji društveni plan u kojem će ova oblast biti daleko šire i određenije razrađena, u toku diskusije bila su postavljena pitanja koja su od posebnog značaja za Društveni plan 1964. Polazeći od toga da ovaj Plan otvara prvu godinu sedmogodišnjeg perioda, nastojalo se da se u postavkama Plana pozitivno izrazi politika i naponi koje ulaže cela zajednica da se što adekvatnije utvrdi mesto obrazovanja, nauke, kulture i fizičke kulture u našem društvenom sistemu.

U toku diskusije došli su od izražaja izvesni stavovi da bi u predloženom Nacrtu plana trebalo što šire i potpunije obuhvatiti i pronaći realnija merila za ocenu stanja u pojedinim delatnostima.

Komisija podnosi svoj izveštaj Veću s mišljenjem o predloženom Nacrtu po pojedinim oblastima.

Nacrt društvenog plana za 1964. godinu, što se tiče obrazovanja, polazi od pozitivne postavke da će u 1964. godini biti nastavljena ekspanzija svih oblika školovanja u našoj zemlji, na bazi brzog privrednog i društvenog razvitka. S tim u vezi, Nacrt predviđa da će se na osnovi sadašnjeg sistema raspodele u 1964. godini povećati ukupna sredstva za školstvo, što će ojačati materijalnu osnovu za razvoj školstva.

U Nacrtu se iznosi niz pozitivnih konstatacija koje se odnose na zadatke u pojedinim oblastima školstva, potrebu racionalnijeg trošenja sredstava, način finansiranja nekih oblika škola, kreditiranje i dr.

Međutim, konstatujući ove pozitivne elemente mora se istaći i činjenica da nisu obuhvaćeni svi vidovi problematike u oblasti obrazovanja i zadaci koji stoje pred zajednicom, niti je data potpunija ocena problema i teškoća, da se i ne ukazuje na realne mogućnosti koje se pružaju, odnosno koje se moraju tražiti u cilju da se teškoće što efikasnije savladaju.

Celokupna oblast obrazovanja, u Nacrtu se tretira odvojeno o proizvodnje što se metodološki i po sadržaju ne može smatrati opravdano, s obzirom na funkciju i mesto obrazovanja u privrednom i društvenom razvoju.

Stoga, Komisija predlaže da se problemi obrazovanja tretiraju u najtešnjoj vezi sa pro-

blemima privrednog i društvenog razvoja i da se u Nacrtu plana unese posebna glava o obrazovanju kadrova. Tretiranje ove oblasti ne može biti ostvareno na zadovoljavajući način u okviru poglavlja o zaposlenosti, ni o produktivnosti rada, kao što je u Nacrtu učinjeno. Takođe, Komisija predlaže da se u glavi »Proizvodnja« iskažu potrebe u kadrovima koji će ostvarivati tu proizvodnju.

Pošto se sa raznih strana u sadašnjoj fazi ukazuje na poseban značaj i na mnogobrojne probleme u oblasti obrazovanja na drugom stupnju, Planom za 1964. godinu trebalo bi, po mišljenju Komisije, podstaći brži razvoj škola drugog stupnja i razvijanje drugih vidova obrazovanja stručnih kadrova, a naročito obrazovanje uz rad. To će doprineti da se poboljša odnos u broju visokokvalifikovanog i srednjeg stručnog kadra, koji je danas nezadovoljavajući i koji poslednjih godina pokazuje tendenciju stalnog pogoršanja.

Visoko školstvo i univerziteti u Nacrtu plana nisu tretirani. Podvlačeći potrebu da se visoko školstvo i univerziteti obuhvate Planom, treba ukazati na nužnost jače saradnje ovih ustanova i privrede i obratno, u cilju dobijanja kvalitetnijeg i odgovarajućeg profila kadrova.

Porast nepismenosti, usled nedovoljnog obuhvatanja generacije najmlađih u osnovnim školama i zbog velikog procenta osipanja učenika naročito u starijim razredima, mora biti shvaćena kao pojava kojoj bi trebalo da se posveti ozbiljnija pažnja i koja zahteva veću društvenu intervenciju.

Danas postoji potreba da se u sistemu školovanja i obrazovanja zaoštri borba za kvalitet, za brže završavanje školovanja i studija, za veći procent obuhvatanja polaznika, za sprečavanje osipanja u raznim oblicima obrazovanja, za uvođenje celodnevne nastave u osmogodišnjim školama, koji bi trebalo šire — u skladu s mogućnostima — ostvarivati.

Problem kvaliteta obrazovanja i postizanja većih obrazovnih rezultata na svim stupnjevima zavisi i od broja i kvaliteta nastavnog osoblja. Podaci pokazuju da se broj nastavnika nekih predmeta nije povećavao uporedo s povećanjem broja učenika i studenata. Naročito se ovo odnosi na nastavnike prirodnih nauka.

Mada je stopa porasta planskih izdataka za školstvo u Nacrtu plana fiksirana (13,2%), postoji bojazan da će u praksi izdaci za školstvo biti nedovoljni, utoliko pre što se poslednjih godina stalno pogoršavao odnos između ličnih i materijalnih sredstava škola, i to na štetu materijalnih sredstava. Prema nekim podacima, sadašnji odnos izdataka za lične dohotke i materijalnih rashoda u osmogodišnjim školama stoji u proporciji 89:11, a trebalo bi da bude otprilike 50:50. Takođe, ukazuje se i na stalno pogoršanje indeksa školskog prostora po jed-

nom učeniku (1,5 m² po učeniku, umesto oko 5 m², računajući celokupan školski prostor). Komisija smatra da bi prilikom utvrđivanja predloga stope porasta izdataka za školstvo u Planu trebalo imati u vidu i navedene činjenice.

Komisija posebno daje podršku stavu koji je iznet u materijalu uz Nacrt plana (Razvoj privrede u 1964. godini, glava XVI), da bi sadašnji instrumenti koji ograničavaju ulaganje privrednih organizacija za obrazovanje kadrova od 1% na masu isplaćenih ličnih dohoda, trebalo u 1964. godini da budu postavljeni elastičnije. Ovaj stav bi trebalo uneti u Nacrt plana i još ga dalje razraditi.

Svi podaci pokazuju da je potrebno da zajednica učini dalje napore u pogledu ulaganja u oblasti obrazovanja i da se sadašnji problemi ne mogu otkloniti samo racionalnijim trošenjem postojećih sredstava.

U Planu bi trebalo više istaći mogućnosti koje postoje za osiguranje novih izvora sredstava za investicionu izgradnju, a koja su već naznačena u Zakonu o finansiranju školstva, kao što su: osiguranje dugoročnih kredita u bankama pod povoljnijim uslovima; korišćenje društvenih investicionih fondova društveno-političkih zajednica, koji se koriste za izgradnju privrednih investicija i investicija za razvoj društvenih službi; korišćenje investicionih sredstava radnih organizacija, s tim da se omogući i njihovo udruživanje u okviru privrednih grupacija ili nekoliko privrednih radnih organizacija.

S tim u vezi, trebalo bi ispitati i mogućnost da se uvede amortizacija osnovnih sredstava, koja bi se jednim delom mogla koristiti za održavanje postojećih zgrada, a drugim, kao oročena sredstva u bankama, za davanje dugoročnih i kratkoročnih kredita.

Radne organizacije u oblasti obrazovanja, kao samostalne ustanove, sve više će poslovati na principu dohotka. Njihove prihode trebalo bi zasnivati na osnovi programa rada i izvršavanja zadataka. U tom pravcu potrebno bi bilo bolje izučiti troškove obrazovanja, efikasnost obrazovnih institucija i postavljanje takve unutrašnje organizacije koja će omogućiti primenu troškova obrazovanja i ugovorenih odnosa sa osnivačem radne organizacije.

U Nacrtu društvenog plana za 1964. godinu o naučnoistraživačkom radu govori se u III glavi, pod naslovom »Produktivnost rada«. Međutim, činjenica je, kad se pominje naučnoistraživački rad, da se to čini — kako je konstatovano — u deklarativnom obliku, ne dajući potrebne materijalne, kadrovske, brojčane i kvalitativne pokazatelje. Osim toga, ne predviđaju se instrumenti koji bi obezbeđivali finansiranje ovih delatnosti. Ovo predstavlja, po mišljenju Komisije, jedan od ozbiljnih nedostataka Nacrta plana.

Komisija smatra da naučnoistraživački rad treba u Planu obuhvatiti u poslednjoj glavi, s konkretnije naznačenim merama i određenim obavezama radnih organizacija i društvene zajednice u ovoj oblasti. Trebalo bi dati, u isto vreme, ocenu dosadašnjeg tretmana ove oblasti, instrumente za razvoj naučnoistraživačkog rada i posebno istaći veću obavezu radnih organizacija i njihovih zajednica (komora i udruženja) u izdvajanju sredstava za ovu delatnost i to na bazi stimulativnijeg sistema.

U društvenom planu takođe treba više istaći činjenicu da na današnjem stepenu našeg privrednog razvoja, koji zahteva modernizaciju proizvodnog procesa, šire uključivanje naše privrede u međunarodnu podelu rada, novu tehnologiju, bolje i produktivnije korišćenje sredstava, — stručni, visokokvalifikovani kadar i naučnoistraživački rad treba da dobiju ključno mesto i da se tretiraju kao jedan od bitnih ekonomskih činilaca.

Komisija smatra da bi trebalo, u većem iznosu nego da sada, predvideti sredstva za društvene fondove. Iz tih fondova finansirali bi se istraživački radovi opšteg i perspektivnog značaja.

Komune, isto tako, treba da podstiču i pomažu one oblike naučnoistraživačkog rada koji se neposrednije uključuju u rešavanje privrednih, društvenih, komunalnih i drugih problema. U tu svrhu treba samostalno, ili zajednički sa drugim faktorima da osnivaju i unapređuju naučnoistraživačke centre, zavode i druge oblike naučnoistraživačkog rada i da za taj rad odvajaju potrebna sredstva i uopšte da stimuliraju naučne delatnosti.

Po mišljenju Komisije, posebnu pažnju treba posvetiti školovanju naučnih kadrova. To diktira savremeni razvoj privrede i društvenih službi. U tom smislu, treba šire razvijati postdiplomsku nastavu, povezivajući je sa izgradnjom naučnih kadrova za potrebe privrede, društvenih službi i naučnih institucija.

U planovima proizvodnje i prilikom planiranja investicija trebalo bi da bude obuhvaćen i naučnoistraživački rad, njegov smer, obim i sredstva koja se u tu svrhu predviđaju.

Tretiranje kulture u Nacrtu plana pozitivno je utoliko što je Nacrt ovu oblast obuhvatio u posebnom odeljku i što je istaknuto da treba preduzeti odgovarajuće mere da se poboljša položaj pojedinih organizacija, ustanova i delatnosti u ovoj oblasti. Međutim, bilo bi potrebno da se i ova oblast razradi u posebnom delu.

Komisija je konstatovala da je uprkos pomenutim pozitivnim elementima, prilaz materijalnom planiranju u vezi sa kulturnom delatnosti u Nacrtu plana ograničen i da je uz to uopšten i deklarativan. Tako se uz već pomenuto odsustvo podataka, pokazatelj i analitičko-dokumentacionog materijala, od ovak-

vog planiranja ne bi mogli očekivati neki naročiti rezultati. Usvajajući objektivne i druge razloge zbog kojih u oblasti kulture nije moguće planirati mnoge njene vidove i elemente, kao što je to slučaj sa nekim drugim oblastima, na primer: obrazovanjem i naukom, Komisija smatra da bi kulturne delatnosti zbog njihovog obrazovnog i vaspitnog značaja ipak trebalo planirati. Ovo se naročito odnosi na delatnosti koje se obuhvataju pojmom tzv. masovne kulture i koji se neposredno reflektuju kao činilac rekreacije i podizanja radnih, duhovnih i moralnih vrednosti naših ljudi. Naročito bi trebalo planirati elemente materijalne stimulacije koje društvo obezbeđuje putem osiguranja stalnih i stabilnih izvora finansiranja.

Podvučena je i potreba da se odnos između ulaganja u obrazovanje, s jedne, i kulturu, s druge strane, mora uspostaviti u određenijim, optimalnim proporcijama, koje će odgovarati stvarnoj uzajamnoj vezi između ovih aktivnosti i potrebi postizanja najbolje mogućeg efekta na planu sveukupnog kulturnog delovanja.

U vezi sa iskazivanjem pojedinih kulturnih delatnosti putem plana istaknuto je, osim onog što je već napred rečeno, da bi bilo potrebno da se u Planu određenije tretiraju pojedine kulturne delatnosti, naročito one koje se javljaju i kao privredne aktivnosti, kao što su: proizvodnja i prikazivanje filmova i izdavačka delatnost. Nedostatak konkretnih analiza o razvoju ovih delatnosti predstavlja ozbiljan nedostatak sadašnjeg planiranja.

Trebalo bi se određenije osvrnuti takođe i na politiku investiranja u ove oblasti, na probleme proširene reprodukcije, kreditiranja i tome slično.

Positivno je da je Planom predviđena pomoć federacije za razvoj televizije. Međutim, važnost televizije i radija nalažu da se za njih konkretnije odrede i planiraju sredstva i zadaci.

U rešavanju ovih pitanja, odnosno finansiranja delatnosti i razvoja institucija u oblasti kulture i umetnosti, treba ispitati mogućnosti šire primene kreditnog sistema.

Što se tiče fizičkog obrazovanja, Nacrt plana za 1964. godinu nije obuhvatio ovo područje pa se predlaže da se u novom tekstu Plana naglasi interes zajednice za ovu oblast.

Komisija želi da istakne da je prilikom diskusije o Nacrtu plana došla do izražaja puna saglasnost u iznetim stavovima, uz niz predloga i sugestija koje nije bilo moguće obuhvatiti ovim izveštajem. Mnogi predlozi ne odnose se na Nacrt plana za 1964. godinu, već na celokupnu politiku u ovoj oblasti za naredni period.

Završavajući izlaganje o primedbama na Nacrt plana u celini i na pojedine njegove delove, da bi se bolje razumeli stavovi koje je Komisija zauzela, ističem sledeće:

Komisija je prilikom ocene Plana imala u vidu neke objektivne okolnosti koje otežavaju, na sadašnjoj etapi našeg razvitka, adekvatno planiranje, kao što su: nepostojanje razrađene metodologije, a posebno u odnosu na planiranje u oblasti obrazovanja, nauke i kulture.

Praksa je da se planiranje shvata, pre svega, kao privredno planiranje bez svih drugih neophodnih komponenata koji deluju u našem celokupnom razvitku, pa je to uticalo i prilikom izrade ovog Nacrta. Međutim, mada se u Nacrtu plana u suštini pretežno govori o privrednom razvitku zemlje, Komisija mu nije mogla prilaziti sa tih pozicija, već ga je tretirala kao Nacrt društvenog plana, što on uostalom i u svom nazivu nosi.

Određeni prilaz oblastima obrazovanja, nauke i kulture, koje Nacrt tretira pretežno kao društvene službe, odvojene od procesa proizvodnje, takođe otežava realnije sagledavanje ekonomskog i društvenog značaja i mesta obrazovanja, nauke i kulture, a to se odrazilo i u Nacrtu plana.

S obzirom da sedmogodišnji plan još nije razrađen, u Planu za 1964. godinu još se ne mogu objektivno sagledati ni sve implikacije ovog Plana koji je prva godina sedmogodišnjeg planskog perioda. Upravo zbog toga bilo je neizbežno što su se mnoge primedbe, predlozi i sugestije na Nacrt plana za 1964. godinu, odnosile na plan za narednih sedam godina.

Najzad, činjenica je da se u okviru plana koji obuhvata jednogodišnji period ne mogu sagledati svi elementi politike na duži rok. Ovo, naravno, nije moglo uticati na Komisiju da se prema ovom Nacrtu plana, uprkos tome, postavi kao prema dokumentu razvojne politike za 1964. godinu.

Na kraju, Komisija želi još jednom da podvuče da je nepostojanje analiza i odgovarajućih podataka i indeksa u ovoj oblasti postalo objektivna smetnja za konkretnije ocenjivanje stanja i za planiranje naših potreba i realnu ocenu naših mogućnosti. Zato, Komisija predlaže Veću da Veće upozna nadležne faktore sa ovim problemima i da sugerira da se hitno pristupi organizovanju odgovarajuće stručne službe koja bi bila okrenuta ovom zadatku i koja bi sarađivala sa zainteresovanim institucijama i organizacijama.

Komisija smatra da nedostaci u metodologiji, propusti u sagledavanju mesta pojedinih delatnosti, o kojima je u ovom izveštaju bilo reči, mogu još uvek biti umnogome blagovremeno i sa uspehom otklonjene prilikom formisanja plana za period od 1964. do 1970. godine.

U oceni i analizi Nacrta plana za 1964. godinu, Komisija se rukovala upravo namerom i željom da primedbe koje su učinjene posluže što je moguće više za planiranje nacrtu sedmo-

kulture i za iznalaženje materijalnih sredstava za njihovo rješavanje kao i za pojedine privredne oblasti. Ovim nimalo ne umanjujem sva dosadašnja i sadašnja nastojanja na unapređivanju kulturno-prosvjetne djelatnosti.

Jedna primedba na Društveni plan: smatram da bi sada, s obzirom na novu organizaciju Savezne skupštine, na postojanje posebnog Vijeća za prosvjetno-kulturna pitanja i Vijeća za socijalno-zdravstvena pitanja, u Društvenom planu trebalo odvojeno prikazati, i brojkama i tekstualno, materiju ovih dviju oblasti. Pogotovo što za svaku ovu oblast postoje i posebni odgovarajući organi uprave. Ništa ne smeta da se ove dvije oblasti u zbirnim pregledima daju i skupno.

Drugarice i drugovi poslanici, naša zajednica nastoji da pomogne nerazvijene krajeve. Zbog toga već više godina postoji Fond za kreditiranje bržeg privrednog razvitka nedovoljno razvijenih republika i krajeva. Međutim, imajući u vidu probleme nerazvijenih krajeva u cjelini, u koje spada i moja izborna jedinica — Bihać, mogu slobodno reći da je ulaganje u ove oblasti jednostrano i zbog toga znatno nefikasno. Naime, ti krajevi su u većini zaostali ne samo u privrednom pogledu, nego su i među prvima po broju nepismenih. I danas ima djece koja ne mogu pohađati školu, jer nema dovoljno prostora; opremljenost škola je tako slaba da to zabrinjava; broj čitalaca štampe i knjiga je veoma mali; kulturno-zabavni život nizak; životni standard tek u razvoju, itd. Sve je to uslovalo da ima veliki broj nepismenih radnika i da je kvalifikaciona struktura veoma slaba, zbog toga je produktivnost veoma niska, iskorišćenost kapaciteta polovična i uslovljena u znatnoj mjeri i nedovršenošću privrednih preduzeća. Pa, pošto se ulaže samo za privredu, a ne i za prosvjetu i kulturu, efekat ovih ulaganja je polovičan. To znači da nerazvijenim krajevima nije dovoljno ako se daju samo sredstva za industrijske objekte, već, s obzirom na opštu zaostalost, treba dati i za prosvjetu i kulturu.

Znam da ni razvijeni krajevi nemaju dovoljno sredstava za škole, da im nedostaje školski prostor. Međutim, njihova privreda je razvijenija i životni standard znatno viši, i iskorišćenost kapaciteta veća, i produktivnost viša, a nepismenost mala ili neznatna.

Sreski i opštinski forumi u srezu Bihać s velikom ozbiljnošću rade na likvidaciji nepismenosti, na podizanju opšteg kulturnog nivoa stanovništva. Pa ipak, urađeno je vrlo malo, jer ovaj kraj nije privredno razvijen i nema sredstava za finansiranje tih prijeko potrebnih aktivnosti.

U srezu ima 38,13% nepismenih stanovnika, među kojima 22.000 od 11 do 35 godina, a preko 170 djece ne ide u školu, jer nema dovoljno prostora. Nama bi samo za opismenjavanje ne-

pismenih od 11 do 35 godina starosti, tokom dvije godine, kako to propisi zahtjevaju, bilo potrebno 188,400.000 dinara. Ako se ovome doda redovno povećanje, koje iz godine u godinu treba davati školama za njihov normalan redovan rad — neke opštine su već sada angžovale više od polovine budžeta — tek se tada vidi koliko su to velike teškoće za jednu nerazvijenju opštinu.

Zbog toga što je Bihać bombardovan preko 50 puta, pa su porušene tri dvorane, i zbog opšte nerazvijenosti, grad nema dom kulture, niti osnovne uslove za kulturno-prosvjetni rad za rad radničkog univerziteta i biblioteke.

U skoro svakom društvenom planu sreza i opštine predviđana je izgradnja doma kulture. Ali je uvijek ta stavka u budžetu izostavljena, pa nije ni realizovana.

Škole su dobijale nešto sredstava, u nekim periodima i znatna sredstva, ali uglavnom za zgrade, za najnužniji inventar i za najnužnije lične rashode. Međutim, prosvjećivanje i kultura redovno su bile zanemarivani jer nije bilo sredstava iz lokalnih izvora. A, upravo, ovaj kraj, i ne samo ovaj, s većim ulaganjima u kulturno-prosvjetnu djelatnost brže bi postajao privredno aktivniji. Ali ne samo likvidacijom vjekovne zaostalosti, već i zbog drugih objektivnih činilaca koji bi se aktivirali.

Naime, bihaćki srez, Bihać, ima 62 srednjevjekovna grada, od kojih 32 još stoje na hridinama, ali kao mrtvi kapital. Da ima sredstava bili bi uređeni i doprinijeli bi razvoju turizma, koji po već pokazanom interesu za naš kraj, može da postane veoma značajna privredna grana sreza. I ne samo to, Bihać i njegova okolina poznati su i po najnovijoj istoriji, ali, zbog nerazvijenosti nema mogućnosti da se uredi muzej i prikaže veoma veliki doprinos ovog kraja narodnoj revoluciji. Zbog toga što je kraj nerazvijen, postavlja se pitanje kada će se eksploatisati to veliko muzejsko i istorijsko bogatstvo.

Slične teškoće imaju i biblioteke i druge kulturne institucije. Koliko mi je poznato takva ili slična situacija je i u ostalim nerazvijenim krajevima.

Smatram da je krajnje vrijeme da se uporedo sa investiranjem u privredu nerazvijenih krajeva investira i u prosvjetu i kulturu tih područja.

Zato predlažem da ovo Vijeće usvoji i predloži Saveznom vijeću i Privrednom vijeću da se formira savezni fond za unapređenje kulturno-prosvjetne djelatnosti u nerazvijenim područjima ili da se u postojećem fondu izdvoje namjenska sredstva. Predlažem da se u ovaj fond prebaci jedna petina sredstava planiranih za Fond za kreditiranje bržeg privrednog razvoja nedovoljno razvijenih republika i krajeva. Za 1964. godinu u taj Fond planirano je 45

imamo? Do danas nisam video precizirano u kojim oblastima želimo savladati tehnologiju, sirovinsku bazu ili neka nova naučna dostignuća da bi se naponi zajednice uložili u to, da bi se stvorili jedinstveni fondovi za finansiranje te aktivnosti, da se koncentrišu kadrovi. Koncentracija na ključne, osnovne stvari od opštejugoslovenskog interesa treba jasno da bude istaknuta u planovima naučnoistraživačkog rada.

Najzad, rekao bih nešto o sredstvima za školovanje i kadrovima. Govoriću o nekim pitanjima postdiplomskih studija. Iz ličnog iskustva mogu da kažem, pošto predajem na tim kursovima, da je to osnovni vid u svim industrijski razvijenim zemljama, gde se stvara ne samo naučni kadar, nego i kadar koji unapređuje proizvodnju.

Danas je usvojeno mišljenje, a i naši najviši rukovodioci to ističu, da se tehnologija vrlo brzo menja. Nastava više nije u stanju da daje studentima gotova znanja, nego im daje elemente da savladaju nova znanja u praksi. Međutim, studenti slušaju postdiplomsku nastavu posle osmočasovnog radnog vremena. To je pretvoreno u neku vrstu večernje škole, čak niže nego što su redovni kursevi, jer za redovne kurseve studenti su oslobođeni osmočasovnog rada. Savezni savet za naučni rad je organizovao pre godinu i po dve dana savetovanje o postdiplomskim studijama, o kadrovima. Referati su bili dobri, ali sada stoje negde u fi-joci. Od tog doba stanje se ništa nije poboljšalo. Isto, smatram, o kadrovima ne treba da se donose neke uopštene deklaracije, nego treba da se preduzmu određene mere, jer svi traže kadrove. Ali, recimo, Elektrotehnički fakultet u Beogradu nije dobio ni dinara za organizovanje postdiplomskih studija. Stoga ja ne vidim kako ćemo razvijati novu tehnologiju i nauku, kada ne dajemo investicije.

Daću neke primedbe i u vezi s naučnoistraživačkim radom u sedmogodišnjem planu. Svi priznajemo važnost naučnog istraživanja, ali, u praksi vrlo se malo radi u tom pravcu. Pročitaću vam iz knjige »Razvoj privrede u 1964. godini« jednu rečenicu, na 26. strani. Tu se kaže: »Ciljevi sedmogodišnjeg plana će svakako obuhvatiti specificirane zadatke čijem ostvarenju treba prići. Međutim, to ni u kom slučaju, bar u 1964. godini, neće biti neki zadaci koji do sada već nisu stajali pred našom privredom«. Ja ne znam da li ćemo i u sledećem periodu koristiti strano iskustvo ili ćemo — u tome se svi manje-više slažemo — stvarati sopstvenu tehničku bazu. To je kvalitativno novi zadatak.

Što se tiče nauke ne bih se složio s nekim mišljenjima koja su i ovde izražena da nju treba mistificirati, da od nauke treba stvarati nešto posebno. Danas je nauka sastavni deo privredne proizvodnje i njome se može baviti

svaki čovek ako ima odgovarajuće znanje, jer je to danas industrija istraživanja, a ne više rad pojedinaca. Reč je o svakodnevnom radu na unapređenju i razvoju proizvodnje i savlađivanju nove tehnike. A, ako želimo savladati novu tehničku bazu, onda treba prvo kazati vrlo jasno gde i koju, jer jedna mala zemlja ne može da osvoji novu tehnologiju na svim sektorima. Prema tome, ta pitanja postavljaju sasvim drukčije, kvalitetno drukčije odnose i zato treba kazati na kojim mestima, u sklopu opšteg razvoja privrede, mi želimo osvajati sopstvenu tehničku bazu i u tom pravcu koncentrisati snage, novčana sredstva i kadrove u širokim razmerama. Isto tako, ja mislim da je osvajanje sopstvene tehničke baze nemoguće u lokalnim okvirima, izolovano, bez koordiniranih napora cele zajednice. Hoću da kažem da nije izuzetak što se u Planu za 1964. godinu o tom ništa ne govori. Međutim, ima indikacija da se nauka adekvatno neće tretirati ni docnije, u sedmogodišnjem planu.

Na kraju, predlažem da skupštinska veća prilikom diskusija o statutima opština treba da vode računa o tome. Ako podizanje standarda i naše uklapanje u svetsku privredu zavisi od kadrova, od sopstvene tehničke baze, onda je malo neobično da nauku još smatramo kao deo kulture i prosvete. Nauka je daleko više deo privrednih kretanja, a mi u organizaciji Skupštine, u većima nemamo odgovarajuće odbore za naučni rad i zato bih zamolio da se ovo moje mišljenje, koje nije usamljeno, iznese, tako da u organizaciji našeg rada nauči damo jedno određeno mesto.

Predsednik Nikola Sekulić:

Ima riječ poslanik Branko Bokan.

Branko Bokan (Izborna jedinica Bihać):

Druže predsjedniče, drugarice i drugovi poslanici, dozvolite mi da iznesem neke svoje primjedbe i prijedloge na dio Društvenog plana koji se odnosi na prosvjetu i kulturu.

Društveni plan je društveni, a ne samo privredni, jer analizira i planira sve druge neprivredne djelatnosti, a to znači i prosvjetu i kulturu.

Smatram da bi u Društvenom planu trebalo šire obraditi područje kulture. U Planu, o ovoj tako bogatoj djelatnosti, tu podrazumijevam i nauku, a i kulturu, ima svega nekoliko rečenica. S obzirom na novu organizaciju Savezne skupštine i postojanje našeg Vijeća, u Društvenom planu o kulturi bi trebalo govoriti daleko više.

Može neko reći da problemi kulture spadaju u domen komuna, pa ipak se o privrednim problemima u Društvenom planu govori. Pri tom ne mislim da bi ovu oblast djelatnosti trebalo centralizovati, već da bi je trebalo usmjeravati i pokazati veću zainteresovanost za probleme

godišnjeg plana, kako bi u tom nacrtu došle do punog izražaja koncepcije našeg razvoja u oblasti obrazovanja, nauke i kulture, koje će optimalno odgovarati našim potrebama i našim realnim mogućnostima.

Predsednik Nikola Sekulić:

Predlažem odmor od 20 minuta.

(Posle odmora)

Predsednik Nikola Sekulić:

Nastavljamo rad. Ima riječ poslanik Rajko Tomović.

Rajko Tomović (Izborna jedinica Beograd III — Voždovac):

Drugarice i drugovi poslanici, ja ću govoriti o onom delu Nacrta plana koji se odnosi na naučnoistraživački rad.

Odmah u početku mogu da kažem da se u osnovi slažem sa ocenom koju je dao predstavnik Saveta za koordinaciju naučnog rada, kada je izrazio svoju zabrinutost. Samo, dozvolite mi da učinim odmah jednu primedbu koja se ne odnosi na Nacrt plana. Ja sam kao poslanik malo zabrinut što primedbe Saveta za koordinaciju naučnog rada na Nacrtu plana čujemo tek ovde, pred Prosvetno-kulturnim većem. Ja sam mislio da se Nacrt plana pravi saradnjom ove dve organizacije, tako, kada Nacrt dođe pred Veće, treba da se čuju možda više primedbe poslanika, nego primedbe institucija, koje su, po mom mišljenju, dužne da najtešnje sarađuju u pripremama Nacrta plana. Čini mi se da bi u buduće pripremanje plana trebalo da bude rezultat najtešnje saradnje svih zainteresovanih činilaca, naučnih institucija, tehnologije i organa za privredno planiranje.

Koje bi elemente, po mom mišljenju, trebalo da sadrži jedan ovakav Nacrt plana?

Pre svega stvarno je iznenađujuće ono što je dato o naučnoistraživačkom radu, na strani 144, gde se govori o razvoju privrede. Evo šta se kaže:

»Primena savremene tehnike i tehnologije u proizvodnji u cilju povećanja produktivnosti rada treba da bude omogućena i proširenjem naučnoistraživačkog rada i neposrednom primenom postignutih rezultata u proizvodnji. Stoga razvoj naučnoistraživačkih organizacija treba i dalje podsticati i pomagati stvaranjem potrebnih uslova za angažovanje fondova privrednih organizacija i društvenih investicionih fondova kao i fondova za unapređenje naučnoistraživačkog rada«.

Ja mislim da ovako uopšteno izlaganje nekih stavova, s kojima se mi svi slažemo, zaista ništa ne kaže šta mi de facto hoćemo da postignemo u 1964. godini i docnije u ovoj oblasti. Ja nisam uspeo iz ovog materijala da vidim kakvi su naši

osnovni smerovi, osnovne intencije koje želimo postići.

Evo koji bi parametri od opšteg društvenog interesa trebalo da se nalaze u ovakvim planovima.

Prvo, obim istraživačkih radova u 1964. godini. Osnovno pitanje koje će mi kao poslaniku postaviti birači u institutima i u ustanovama biće: koliko dajemo za naučnoistraživački rad? Mene začuđuje da takav jedan parametar nije unet u Nacrt plana!

Drugo, što je još važnije, kakav je odnos između ulaganja 1963. i 1964. godine?

Treće, kolike su investicije u naučne ustanove u 1964. godini?

Četvrto, koliki se predviđa porast i kakva je struktura istraživačkog kadra?

Ja neću da se mešam u poslove planiranja. Ali, mislim da drugovi iz Saveznog zavoda za privredno planiranje znaju, isto tako dobro, da se u pojedinim zemljama porast produktivnosti rada direktno vezuje za porast istraživačkih kadrova. Mi govorimo o povećanju proizvodnosti rada za 10% ili 11%. Međutim, ja ne vidim da je istraživački rad, kao jedan od bitnih elemenata porasta produktivnosti rada — ili se možda smatra da taj element u nas još ne utiče na porast produktivnosti rada (to je moguće u određenoj strukturi industrijske proizvodnje) — određenije tretiran u Nacrtu plana.

Drugi bitan element kojeg smatramo da treba uneti u Plan je struktura ulaganja. Naša javnost, i Skupština, svi su zainteresovani kako su raspoređena sredstva koja ulažemo. Pre svega, šta dajemo za slobodna istraživanja, za osnovna i šta za primenjena istraživanja. Danas postoji jedan određen odnos koji zavisi od nivoa industrijske proizvodnje. Da li mi takav odnos održavamo ili ne? Po mom mišljenju, to je jedan od bitnih parametara za razvoj nove tehnologije i za normalan razvoj naučnoistraživačkog rada.

Čini mi se da je još važnije kakav je odnos ulaganja po pojedinim granama. Mi možda imamo, i sigurno imamo, ograničena sredstva. Ali je vrlo interesantno videti kako ta ograničena sredstva dajemo, da li dajemo sva sredstva za biologiju, ili za fiziku, da li dajemo velika sredstva za nuklearnu fiziku, ili za elektrotehniku. Struktura ulaganja je jedan od najkrupnijih pokazatelja šta mi želimo postići u proizvodnji, koje grane želimo formirati i na koji način. Prema tome, ja smatram da bi to bila osnovna stvar koju treba iznositi u nacrtima naših planova.

Dalje, jedan od problema koji će se možda docnije javiti, s obzirom da republike finansiraju naučnoistraživački rad, je da li imamo nacionalne programe istraživanja u pojedinim granama? Ako imamo, onda u kojim granama

milijardi dinara, pa bi, prema tome, sredstva novog fonda iznosila 9 milijardi dinara.

Iz Nacrta društvenog plana vidi se da je od 1960. godine do danas, Fond za kreditiranje bržeg razvoja nedovoljno razvijenih republika i krajeva korišćen sa 20% do 48%, izuzev u Hrvatskoj gdje je iznosilo 77%. Upravo, od odobrenih 74,256 miliona dinara iskorišćeno je samo 25,837 miliona dinara, a da je ostalo neiskorišćeno 48,419 miliona dinara. Na ovaj način ne bismo oštetili ostale fondove i sredstva, već bismo, naprotiv, potpunije i još svrsishodnije iskoristili raspoloživa sredstva i podigli opšti efekat privrednog investiranja u nerazvijenim krajevima.

Predlažem da 50% novog fonda bude namijenjeno prosvjeti — školama i drugim obrazovnim institucijama i suzbijanju nepismenosti, a 50% kulturnim institucijama nerazvijenih krajeva.

Molim druga predsjednika i drugarice i druge poslanike da razmotre ovaj prijedlog od životnog značaja za sva nerazvijena područja, da ga usvojimo i prosljedimo nadležnim vijećima na definitivno usvajanje.

Predsjednik Nikola Sekulić:

Ima riječ poslanik Jože Smole.

Jože Smole: (Izborna jedinica Koper):

Smatram da je veoma pozitivna okolnost što je prednacrt Društvenog plana Jugoslavije za 1964. godinu dat na razmatranje već u početku novembra, što zaista ukazuje na novinu i govori o pozitivnijem odnosu prema razmatranju jedne tako važne materije. Ovim se omogućava svestranija i šira diskusija o svim problemima našeg društvenog razvitka, jer se ovde, razmatranjem društvenog plana, pokreću mnogi problemi i sagledavaju jasnije putevi za njihovo rešavanje. Smatram da je sasvim prirodno što Plan razmatramo sa kritičke tačke i što ovakvim kritičkim odnosom želimo da doprinesemo konstruktivnoj dopuni plana i poboljšanju pojedinih njegovih stavova.

Moja osnovna primedba, a to su neki drugovi već istakli, sastoji se u tome što smatram da je to plan privredne delatnosti u užem smislu, da je to plan privrednog razvitka Jugoslavije, a ne društveni plan. Doduše, u Planu se govori i o neprivrednim delatnostima, iako je ovaj termin za diskusiju, govori se o društvenim službama, ali ipak o tome se govori više usput i organski nepovezano. Pa i u obimnim materijalima koje smo dobili kao dopunu plana, nema praktično ništa o neprivrednim delatnostima i smatram da je trebalo kao dokumentaciju pripremiti nešto više o školstvu, kulturi, nauci, naučnoistraživačkom radu, itd. Ne bih se složio sa drugom Nikolom Minčev, da je time što se sada govori o kulturi učinjen ogroman napredak. Mislim da ova teza ne može

da se prihvatiti jer samo pominjanje kulture u Planu nije i kvalitativno novi skok.

Smatram da je jednostranost u prilaženju smernicama društvenog razvitka izražena već u uvodnom delu Plana. Uvodni deo Plana bi trebalo jasnije da odredi smernice celokupnog privrednog i društvenog razvitka Jugoslavije. Međutim, u uvodnom delu, koji, po mom mišljenju, treba da ima izuzetan značaj, govori se isključivo o privrednim delatnostima u užem smislu. Osim toga, u uvodnom delu praktično se ništa ne govori o daljem razvitku društvenih odnosa i nije data određenija i jasnija orijentacija daljeg izgrađivanja celokupnog društvenog sistema i izgrađivanja privrednog mehanizma. Mislim da je to važno i za područja koja mi razmatramo — prosvetno-kulturno područje, područje naučnoistraživačkog rada i tako dalje.

Takođe, smatram da u uvodnom delu nije dovoljno naglašena ni uloga radnih organizacija ni komuna. O tome se na drugom mestu govori, ali i u uvodnom delu, gde su izložene osnovne koncepcije, po mom mišljenju, treba na to staviti veći akcenat.

Zatim, ono što sam već rekao, u uvodnom delu ništa se ne govori o tzv. neprivrednim delatnostima i nije uopšte izražena misao da su neprivredne delatnosti ne samo činilac privredne delatnosti, nego da su na neki način i preduslov brzog privrednog razvitka. Doduše, u XII glavi se govori o tzv. društvenim službama. Ali, to je veoma neznatno. No, čini mi se, nije toliko bitno samo pitanje obima, koliko se poklanja pažnje tim delatnostima, nego je bitnije pitanje shvatanja. U Planu nije jasno naglašeno da društvene službe treba posmatrati kao preduslov daljeg privrednog razvitka. Prema tome, u Društvenom planu treba da dođe do potpune integracije tzv. neprivrednih delatnosti sa privrednim delatnostima, jedna direktno prožimanje, jer, mislim, nepotrebno je detaljnije objašnjavati, da od daljeg razvoja tzv. neprivrednih delatnosti odlučujuće zavisi i celokupni privredni razvitak. U tom pogledu, smatram, da su predložili koje je dao Savezni sekretarijat za prosvetu i kulturu veoma značajni i žalim što te materijale nismo dobili unapred, da bismo temeljno mogli da se pripremimo za diskusiju o predlozima ovog Sekretarijata. Koliko sam mogao da shvatim, radi se o veoma krupnim, sadržajnim merama za dalje unapređenje sistema i rešavanje bitnih problema prosvete, školstva, nauke. Smatram da bi neki od tih predloga trebalo da uđu u Društveni plan za 1964. godinu, bar kao jasna orijentacija.

Drugo pitanje o kojem ću govoriti je uvoz i izvoz, koji, po mom mišljenju, imaju direktnu vezu sa problemima koje mi razmatramo u ovom Veću. Mene zabrinjava što se u Planu

predviđa sporiji tempo izvoza nego što je bio dosad. Izražena je, rekao bih, izvesna rezerva, pa čak i bojazan u to da li smo u stanju da nastavimo s velikim tempom izvoza. Kao što vidimo iz Plana, porast izvoza robe i usluga u 1962. i 1963. godini iznosio je zajedno 38%. Međutim, Društveni plan za 1964. godinu predviđa znatno smanjenje tempa izvoza — 11%.

Smatram da je ovo ozbiljno pitanje, jer ako mi deklarativno uvek ističemo potrebu da se šire i svestranije uključimo u međunarodnu podelu rada i da je izvoz jedan od osnovnih činilaca za dalje unapređenje kvaliteta naše privrede i celokupnog društvenog života Jugoslavije, onda mislim da je rezerva u pogledu mogućnosti ispunjavanja zadataka izvoza prilično negativna i da može da ima čitav niz reperkusija.

U uvodnom delu Plana za 1964. godinu ima jedna veoma značajna konstatacija. Naime, tamo se kaže da se veći uvoz pokazao kao značajna komponenta razvoja, bez koje se, na već dostignutom stepenu privrednog razvitka, ne mogu ostvarivati ni brz porast, ni pozitivni efekti privređivanja. Međutim, u Planu se predviđa i veliko smanjenje tempa uvoza, što bi, razume se, moglo dovesti, po mom mišljenju, do mnogih reperkusija koje bi se negativno odrazile i na oblast koju razmatramo, jer bi izvesne tendencije ka autarhiji morale svakako da imaju negativno dejstvo i na naučnom, kulturno-prosvetnom i ostalim područjima.

Zato je, mislim, veoma važno što je u predlogu Komisije Prosvetno-kulturnog veća Savezne skupštine koja je proučila Društveni plan, jasno istaknuta potreba da se naša privreda šire uključi u međunarodnu podelu rada, da osvaja novu tehnologiju, da bolje i produktivnije koristi sredstva. Stručni i visokokvalifikovani kadar i naučnoistraživački rad, treba da dobiju ključno mesto i da se tretiraju kao jedan od bitnih ekonomskih činilaca. Ako hoćemo da to dobije ključno mesto, kao što se ovde ističe, da se tretira kao jedan od bitnih ekonomskih činilaca, onda ne možemo biti ravnodušni prema tempu izvoza i uvoza.

Hteo bih još nešto da kažem o izveštaju Komisije. Ja smatram da je izveštaj veoma dobar i u osnovi sasvim prihvatljiv. Prihvatanjem osnovnih stavova i kritičkih primedaba u izveštaju Komisije bio bi znatno poboljšan tekst i sadržaj Plana za 1964. godinu. Međutim, imam predlog za jednu dopunu na osmoj stranici izveštaja Komisije Prosvetno-kulturnog veća. Tu bi, pored izdavačke delatnosti, trebalo jače istaći i novinsku delatnost. Mislim da je slabost Nacrta društvenog plana za 1964. godinu i u tome što praktično ništa ne govori o novinskoj delatnosti i što je prilično potcenjena uloga štampe u ostvarivanju ciljeva i zadataka našeg društvenog razvitka. Smatram da

bi novinska delatnost, paralelno sa njenom materijalnom bazom, grafičkom industrijom i svim ostalim materijalnim osnovama, trebalo da nađe određenije mesto u Planu, ne iznošenjem konkretnih brojki, već, pre svega, kao jasna orijentacija za republike, komune, radne organizacije, prema tome, kao jasna smernica za rad na tom području.

Druga moja konkretna primedba odnosi se na tretiranje televizije. Doduše, u Nacrtu plana se govori o televiziji. Rečeno je da će federacija od svojih sredstava pomoći razvitak televizije. Tu se ne radi samo o toj strani problema. Televiziji bi kao najmodernijem sredstvu komunikacija, koje treba da ima sve veću ulogu u opštem prosvetivanju naroda i koja treba u školskom sistemu da zauzme jedno od veoma važnih mesta, u Društvenom planu trebalo posvetiti veću pažnju. Trebalo bi, pre svega, sagledati sadržajne aspekte televizije, koji čini mi se, u Nacrtu plana nisu sagledani.

Predsednik Nikola Sekulić:

Dajem riječ poslaniku Nevenki Bajić.

Nevenka Bajić (Izborna jedinica Visoko):

Drugovi i drugarice poslanici, poznato je koliko su u poslednje vrijeme široko tretirana mnoga pitanja iz oblasti prosvjete. U uočavanju problema i njihovom iznošenju u javnost, a isto tako i u traženju rješenja za njih učinjen je veliki napredak. Pri tome, nije se ostajalo samo na konstatacijama o uspjesima, teškoćama i neuspjesima u ovoj oblasti, nego su upućivani i zahtjevi za što realnije sagledavanje najvažnijih pitanja, za stvaranje što širih mogućnosti na ovom polju rada, za stabilizaciju već postignutih rezultata i za kritička ocjenjivanja onoga što se uvodi kao novo.

Iako je prosvjetna problematika veoma široka, ipak se, na osnovi dosadašnjih iskustava i praktičnih potreba, mogu izdvojiti neki problemi koji sa šireg društvenog i prosvjetnog stanovišta imaju aktuelan i prioritetan značaj. Među njima se na prvom mjestu ističu nepismenost odraslih i stvaranje uslova za obavezno osnovno osmogodišnje školovanje.

Opismenjavanje odraslih je i prosvjetni i široko društveni problem. Veliki procenat građana koji su uključeni u razne oblike upravljanja i stepen njihove aktivnosti zahtjeva organizovano i sistematsko podizanje i znanja i kulture, kako proizvođača, tako i upravljača. Brzo otklanjanje nepismenosti značilo bi stvaranje uslova za podizanje produktivnosti rada i razvijanje samoupravljanja.

Zbog toga, mislim, da bi i u Društvenom planu Jugoslavije za 1964. godinu trebalo predvidjeti zadatke za otklanjanje nepismenosti i za povećanje napora zajednice za obrazovanje odraslih. Takođe, trebalo bi predvidjeti

ko će i u kojoj mjeri primiti ove zadatke, vodeći osobito računa o zaostalim područjima i o dosta velikom broju nepismenih proizvođača. Trebalo bi pobliže odrediti i uskladiti široku akciju opismenjavanja odraslih sa finansijskim mogućnostima naše zajednice. Možda bi se u 1964. godini mogla obezbjediti i izvjesna sredstva federacije da se što brže i efikasnije likvidira nepismenost odraslih, osobito na nerazvijenim područjima.

U Društvenom planu za 1964. godinu nije dat poseban tretman ni osnovnom školstvu. iako osmogodišnje obavezno školovanje ima poseban značaj i mjesto u cjelokupnom školskom sistemu. Ovim ne mislim da problemi na ostalim stupnjevima, naročito na drugom, nisu krupni. Smatram, međutim, da bi prvo trebalo rješavati probleme na prvom stupnju, prije svega, zato što bi neriješeni problemi na prvom stupnju imali štetne posljedice na drugi stupanj školovanja, a zatim i zbog toga što se već u slijedećoj godini treba još više približiti realizaciji obaveznog osmogodišnjeg školovanja koje je predviđeno Ustavom.

Ako bi do početka školske 1965/1966. godine nižim tečajem osnovnih škola trebalo obuhvatiti djecu koja su dorasla za ovu vrstu školovanja, da bi se krajem 1970. godine višim tečajem osnovnih škola obuhvatila sva djeca dorasla za ovaj stupanj, onda se postavlja pitanje šta treba određenije planirati od ovih zadataka u 1964. godini. U svakom slučaju, moralo bi se prići intenzivnijem građenju školskih objekata. Treba imati u vidu da je u 1961. i 1962. godini u objekte osnovnog školstva investirano 60% planiranih sredstava i da će se zaostajanje u izgradnji škola iz prethodnih godina sigurno odraziti na njihovu izgradnju u narednim godinama.

Međutim, to nije jedini problem. Ako se polazi od toga da na kraju 1970. godine u višim tečajevima osnovnih škola treba da vode nastavu nastavnici sa stručnom pedagoškom spremom, a da veliki broj sadašnjih osnovnih škola od petog razreda nema stručne kadrove, tada problem postaje još složeniji.

Intenzivan razvitak prosvjete traži, po mom mišljenju, da se ova pitanja određenije i jasnije postave u Društvenom planu Jugoslavije za 1964. godinu, vodeći pri tome računa da je slijedeća godina, u isto vrijeme, i prva godina sedmogodišnjeg plana.

Predsjednik Nikola Sekulić:

Ima riječ poslanik Mihalj Olajoš.

Mihalj Olajoš (Izborna jedinica Senta):

Drugarice i drugovi poslanici, uzimam reč da bih ukazao na jedan problem ne malog značaja za politiku jugoslovenske socijalističke zajednice i za veliki broj građana naše zemlje.

Radi se o izdavačkoj delatnosti, o izdavanju listova, časopisa, knjiga i udžbenika i o radio-programima na jezicima narodnosti u Vojvodini, o štampi, knjigama i radio-emisijama za potrebe Mađara, Rumuna, Slovaka i Rusina u ovoj pokrajini. Ovo se tiče i ostalih narodnosti u drugim delovima naše zemlje. Međutim, mogu da govorim samo o Vojvodini.

Našoj javnosti je poznato da su dinamičnim društvenim progresom isto tako zahvaćene i narodnosti koje žive u Jugoslaviji, kao i svi narodi naše zemlje. Nema potrebe da iznosim uspehe koje su postigle nacionalnosti u Vojvodini na polju privrednog, političkog i kulturnog razvitka, gradeći svoj lepši život u čvrstoj zajednici sa narodima Jugoslavije. Dosledna marksistička politika stvarne ravnopravnosti narodnosti, politika obezbeđivanja mogućnosti za njihov svestrani razvoj, dala je veoma krupne rezultate, poznate ne samo u našoj zemlji, nego i van njenih granica.

Izlaženje opštopolitičkih i drugih listova, književnih i kulturnih časopisa, izdavanje knjiga i udžbenika, emitovanje radio-programa i školstva na jezicima narodnosti je sastavni deo jugoslovenskog kulturnog života. U isto vreme, to su neophodni elementi prosvetavanja, kulturnog i političkog uzdizanja pripadnika etničkih grupa, jačanja njihovog bratstva i jedinstva, međusobnog i sa svim narodima naše zajednice. To su, takođe, vrlo važni činioci za unapređenje njihovih kultura sa opšteljudskim, jugoslovenskim socijalističkim i nacionalnim obeležjima. Postojanje i razvoj štampe, izdavačke delatnosti i radio-službe narodnosti u Vojvodini omogućava da se pokreću i dođu do izražaja stvaralačke snage u redovima nacionalnih grupa, da se okupljaju i uzdižu novinarski, prosvetni, književni i drugi umetnički kadrovi, da pišu, stvaraju i da svoja ostvarenja saopšte onima kojima su ih namenili.

Izdavačka preduzeća »Forum« i »Bratstvo-jedinstvo« u Novom Sadu, »Minerva« u Subotici, »Libertatea« u Pančevu, »Obzor« u Bačkom Petrovcu i »Ruske slovo« u Ruskom Krs-turu i Radio Novi Sad danas su afirmisane institucije, koje svojim izdanjima i programima na jezicima narodnosti okupljaju široki krug interesenata iz redova odgovarajućih etničkih grupa.

Jedan od neophodnih uslova za razvitak delatnosti ovih institucija bilo je relativno dobro rešeno pitanje finansiranja.

Radio-služba namenjena narodnostima Vojvodine bila je relativno dobro finansirana do kraja 1961. godine, te su postojali uslovi za normalno razvijanje radio-programa na njihovim jezicima. Od početka 1962. godine način finansiranja Radio Novog Sada je promenjen. Od tada ova ustanova ima velike teškoće usled čega je nastala stagnacija u njenom razvoju tako da teško može da izvršava svoje zadatke.

U periodu od 1960. do 1962. godine štampa i izdavačka delatnost na jezicima narodnosti u Vojvodini postigle su velike uspehe zahvaljujući, između ostalog, finansijskim sredstvima kojima su raspolagale.

Poznato je da se štampa, izdavačka delatnost i radio-služba na jezicima pojedinih narodnosti ne mogu izdržavati od prodaje listova, knjiga i od radio-pretplata. S obzirom na broj pripadnika ovih etničkih grupa tiraži listova i knjiga objektivno su isuviše ograničeni da bi mogli biti rentabilni. Isto tako, ni broj radio-pretplatnika nije dovoljan da bi se Radio-stanica izdržavala. Zbog toga je neophodno da društvena zajednica daje određenu pomoć.

Učešće federacije u pomoći navedenim delatnostima bilo je u toku proteklih godina jedar od najznačajnijih izvora dotacija i jedan od najsigurnijih uslova za njihovo unapređivanje. U toku od 1960. do 1962. godine federacija je učestvovala u dotiranju štampe i izdavačke delatnosti na principu participiranja, dajući 50% sredstava za opštepolutičke i dečje listove, za udžbenike i druge knjige na jezicima narodnosti, uz uslov da drugih 50% dodeli republika, odnosno pokrajina. Takav sistem dotiranja je dobro funkcionisao u navedene tri godine i omogućio je da se poboljša štampa, podmiruju potrebe osnovnih škola udžbenicima i da se izdaje beletristika, naučno-popularna i druga literatura.

Dotacijama nisu bili obuhvaćeni svi listovi i časopisi, niti sve knjige, pa su izdavači i pokrajinski organi u Vojvodini imali velike teškoće kako da obezbede potrebna sredstva i za te publikacije. Jedan deo tih sredstava pokrivali su radni kolektivi izdavačkih preduzeća. Tako je novosadsko preduzeće »Forum« samo prošle godine utrošilo za dotiranje sindikalnog lista »Dolgozok«, omladinskog lista »Ifjušag«, jednog lista za najmlađi naraštaj, književnog časopisa »HID« i nekih drugih knjiga ukupno 65 miliona dinara.

Međutim, umesto da se reši problem preostalih listova i izdanja, Savezno izvršno veće je 25. juna ove godine donelo odluku kojom je ukinulo dotacije federacije za štampu i izdavačku delatnost nacionalnosti i donelo odluku da se doprinos iz dohotka (15%) iz štamparske delatnosti ustupi republičkim fondovima za unapređenje izdavačke delatnosti i da se iz tih fondova obezbede dotacije za listove i knjige na jezicima narodnosti.

U Vojvodini postoji Pokrajinski fond za unapređenje izdavačke delatnosti, koji stiče prihode od uplate novinsko-izdavačkih, izdavačkih i štamparskih preduzeća na području pokrajine. Novom odlukom Saveznog izvršnog veća porašće sredstva ovog Fonda. Međutim, ukupni prihodi Fonda za ovu godinu, i pored povećanja, iznosiće 320 miliona dinara, a isto

toliko, tačnije 310 miliona, iznosi udeo federacije u dotiranju štampe i knjiga, predviđen i odobren za ovu godinu, a sada ukinut najnovijom odlukom Saveznog izvršnog veća.

Sredstva Fonda za unapređenje izdavačke delatnosti namenjena su, i prema propisima Saveznog izvršnog veća, za razvoj i unapređenje izdavačke i novinske delatnosti, delatnosti novinskih štamparija, delatnosti prometa knjiga, novina i drugih publikacija, a ne samo za unapređenje izdavačke i novinske delatnosti nacionalnosti. Na određeni deo sredstava ovog Fonda u Vojvodini imaju pravo sve institucije koje rade u toj oblasti, a ne samo za nacionalnosti i nisu namenjena za redovno finansiranje. Prema tome, ne može se ni zamisliti da se sva sredstva utroše za delatnost koja je namenjena nacionalnostima. A to znači da će se dosadašnji volumen dotacija za knjige i časopise smanjiti možda i za 30% do 40%. Vojvodina neće moći da nadoknadi veći deo izgubljenog učešća federacije, pošto su njene obaveze i do sada bile velike. Vojvodina nije davala samo 50% u sistemu participacije, nego je dotirala i značajan deo publikacija koje nisu obuhvaćene ovim sistemom. Osim toga, sredstvima pokrajine dotira se i mađarska drama u Subotici, isplaćuju se troškovi dvojezične administracije i dotira Radio Novi Sad. Vojvodina je opterećena i drugim obavezama koje nastaju usled mnogonacionalnog sastava stanovništva pokrajine.

Situacija koja je nastala ukidanjem učešća federacije u dotiranju štampe i izdavačke delatnosti na jezicima narodnosti izazvala je zabrinutost u krugovima ljudi koji rade ili sarađuju u radnim kolektivima izdavačkih preduzeća i među društveno-političkim radnicima, jer su se našli pred novim problemom. Društveno-politički život, prosveta i kultura narodnosti pretrpeli bi velike štete ako bi, posle godina poletnog razvoja, već naredna, 1964. godina postala godina stagnacije ili opadanja.

Šta bi značio zastoj, na primer, na području izdavanja udžbenika? Do sada je za učenike osnovnih škola izdato 148 udžbenika. Nedostaje još 113. Učenici odeljenja gimnazija sa nastavnim jezikom narodnosti imaju svega osam udžbenika, a nedostaje još 56. Ako hoćemo da učenici, pripadnici narodnosti, imaju normalne uslove za učenje moramo ubrzati izdavanje udžbenika na njihovim jezicima. U 1964. godini trebalo bi napraviti još veće izdavačke planove nego što će biti ostvareni ove godine. Hoće li se to učiniti, ili će doći do smanjenja i zastoja u izdavanju udžbenika i drugih knjiga i publikacija?

Ovakvo pitanje ne bi se uopšte postavljalo ako bi federacija i dalje učestvovala u dotiranju štampe i izdavačke delatnosti narodnosti po dosadašnjem sistemu participiranja i s odgovarajućim volumenom sredstava. U Vojvodini

nema mogućnosti da se dotacije federacije kompenziraju iz drugih izvora. Zbog toga, predlažemo da federacija i dalje dotira ove delatnosti i to ne samo za 1964. godinu, nego sve dok to bude potrebno.

Zalažući se za ovakav stav nemam u vidu samo praktičnu i računsku stranu ovog pitanja. Obaveze federacije prema određenim delatnostima narodnosti proizilaze iz principa naše politike. Dozvolite mi u vezi sa time da citiram jedan stav iz poznatih zaključaka Izvršnog komiteta Centralnog komiteta SKJ o pitanjima nacionalnih manjina od 2. marta 1959. godine. U ovom veoma značajnom dokumentu, u kojem su sadržani i razrađeni kako načelni stavovi tako i konkretna politika, između ostalog stoji i sledeće:

»Narodnim republikama pripada velika uloga u rešavanju mnogobrojnih pitanja nacionalnih manjina, među kojima i ona materijalne prirode. Zadovoljenje školskih, kulturnih i drugih potreba iziskivalo je često razne finansijske napore. Pojedine republike su u tu svrhu, prema svojim mogućnostima, redovno odvajale znatna materijalna sredstva. Pred najvećim problemima te vrste stajala je Narodna Republika Srbija, Autonomna Kosovsko-metohijska oblast i Autonomna pokrajina Vojvodina. Veličina sredstava ipak nekad nije mogla zadovoljiti potrebe, naročito što se tiče izdavačke delatnosti i školskih udžbenika i priručnika.

Zato je nužno da federacija pored posebne brige za privredni razvoj nekih privredno zaoštalih područja, gde pretežno žive nacionalne manjine, učestvuje u dotiranju ovih potreba, i to na taj način, što bi republike obezbeđivale sve ono što se prosečno obezbeđuje za sve ostale građane, s tim što bi federacija učestvovala u finansiranju posebnih potreba. Za to učestvovanje federacije potrebno je precizirati određene objektivne kriterije«.

Smatram da je sistem dotiranja uspostavljen 1960. godine upravo predstavljao sprovođenje stava iz Zaključaka Izvršnog komiteta CK SKJ. Izgleda, da se prilikom donošenja odluke o ukidanju učešća federacije izgubio iz vida ovaj dokument.

Problem u finansiranju radio-programa za potrebe narodnosti u Vojvodini nastao je na taj način što je propisima utvrđeno da Radio Novi Sad dobija 35% od prihoda radio-pretplate sa područja AP Vojvodine, procenat približan procentu koji čine narodnosti u ukupnom stanovništvu pokrajine. Ovom odlukom su skoro prepolovljeni prihodi od pretplate ove radio-stanice. Međutim, izgubljeni deo nije u potpunosti kompenziran dotacijama federacije i pokrajine. Federacija je za 1962. odobrila čak manje dotacija za ovaj radio-program nego za prethodnu 1961. godinu, a isti fiksirani iznos je odobrila i za 1963. Znači da nije uzeto u obzir

da troškovi programa rastu usled povišenja plata i porasta cena.

U ovakvim uslovima prihodi Radio Novog Sada ili stagniraju, ili rastu mnogo sporije od poskupljenja programa, te se iz godine u godinu pojavljuje sve veći manjak sredstava. Taj manjak za 1963. godinu iznosi oko 90 miliona, a za 1964. godinu, ukoliko se ništa ne izmeni u uslovima i načinu finansiranja, iznosiće oko 150 miliona dinara. Ovakva situacija ponekad je dovodila u pitanje i izvođenje redovnog programa u dosadašnjem obimu i dosadašnjeg kvaliteta. Zato je Radio Novi Sad bio prinuđen da preko leta ove godine prekida rad u toku prepodneva, da skine s programa neke emisije, da znatno smanji broj svojih javnih emisija i tome slično. Ukoliko se ne bude poboljšalo finansiranje radio-programa namenjenih narodnostima, ako kvalitet programa duže vreme bude stagnirao, ili čak opadao, to će imati za posledicu smanjenje interesovanja slušalaca. Desilo bi se da u uslovima opšteg materijalnog i kulturnog napretka naše društvene zajednice jedna određena potreba pripadnika narodnosti bude manje zadovoljavana nego ranijih godina. To bi imalo za posledicu da pripadnici narodnosti više slušaju radio-programe susednih zemalja.

Danas u Vojvodini više od 90.000 domaćinstava nacionalnosti ima radio-aparat, odnosno njih nekoliko stotina hiljada sluša radio. Radio se razvio u najmasovnije sredstvo informisanja, prosvetavanja i ostalog prometa kulturnih dostignuća i među pripadnicima narodnosti. Otuda je sasvim razumljiva potreba da se i ta služba dalje razvija, a za to je potrebna adekvatnija pomoć federacije.

Pokrenuo sam ova pitanja zbog toga što smatram da i naše Veće treba da se pozabavi njima. Nacrt društvenog plana Jugoslavije za 1964. godinu ne razrađuje područje kulturnog života. Međutim, smatram da su problemi na koje sam ukazao sastavni deo jugoslovenske politike i da u njihovom rešavanju treba i dalje da učestvuje neposredno i federacija odgovarajućim delom svojih sredstava. Prema tome, u Društvenom planu treba i za 1964. godinu predvideti sredstva za te svrhe, a takođe, federacija treba sistematski da brine o daljem napretku navedenih delatnosti među nacionalnostima.

Predsednik Nikola Sekulić:

Ima riječ poslanik Živan Milisavac.

Živan Milisavac (Izborna jedinica Ruma):

Drugarice i drugovi, u potpunosti se slažem sa sugestijama i predlozima koji su dati u referatima i u diskusiji. Međutim, mislim da ima nešto o čemu bi trebalo reći još nekoliko reči.

Da bih izneo ono što želim, dozvolite da pročitam 4. tačku XII glave. U njoj se kaže: »U

idućoj godini treba nastojati i preduzimati odgovarajuće mere da se poboljša položaj pojedinih organizacija, ustanova i delatnosti u oblasti kulture i umetnosti. Posebnu pažnju trebalo bi posvetiti nekim delatnostima u oblasti kulture koje imaju veliki značaj u društvenom životu, a koje se razvijaju sporo u odnosu na potrebe, kao što su kinofikacija, biblioteke i slično. Planovima opština i republika detaljnije će se opredeliti sredstva i pravci razvoja organizacije i institucija u oblasti kulture i umetnosti. Federacija će i u 1964. godini svojim sredstvima pomagati razvoj televizije».

Kao što se vidi, a to je već rečeno i ranije, federacija se angažuje uglavnom samo za televiziju, dok ostale oblike kulturne i naučne delatnosti prepušta republikama i drugim nižim organima. Po ovome kako je ovde stilizovano, ne vidim da će se ostvariti neki krupniji napredak u oblastima koje su pobrojane, a nisu sve ni pobrojane. Slične formulacije i na sličan način ponavljaju se iz godine u godinu. Ja bih u citiranom tekstu nabrojao sve institucije za koje smatramo da treba da se razvijaju i u idućoj godini, i u idućim godinama, i mnogo energičnije tražio da se postavke Plana o njima sprovedu.

Jedna od institucija o kojoj treba da brine i federacija, iako po svom položaju, mestu i ulozi pripada jednoj republici, jeste Narodna biblioteka u Beogradu. Jugoslavija je imala samo jednu veliku Narodnu biblioteku koja je za vreme rata do temelja razrušena i potpuno uništena. Prošlo je od rata 20 godina, i svake godine postizemo napredak u privredi, a mi nismo bili u stanju da izgradimo tu Biblioteku. Ko je trebalo da je izgradi, ne znam. U stvari svi znamo da je u nadležnosti Republike Srbije, ali ipak, to nije samo pitanje Srbije, nego Jugoslavije. Narodna biblioteka u Sofiji je takođe porušena za vreme rata, ali je davno izgrađena nova i ima milione primeraka knjiga, a mi nismo odmakli dalje od početka.

Želim nešto da kažem i u vezi sa sedmogodišnjim planom. Iz izlaganja poslanika Mihalja Olajosa vidi se kakav je sistem finansiranja kulturnih i drugih delatnosti u Jugoslaviji. Federacija nastoji da se rastereti od finansiranja mnogih institucija i delatnosti i da ih prenese na republike, republike na srezove, a srezovi na opštini. Tu, međutim, ima izvesnih nedostataka. Bio sam član Saveta za kulturu Narodne Republike Srbije. Posle nekoliko godina rada, došlo se na pomisao da se napravi spisak onoga što nedostaje srpskoj kulturi. Napravljen je dosta veliki spisak i tada se došlo do zaključka da ranije niko nije bio raspoložen da rešava ta pitanja, jer zbog načina finansiranja nije bilo dovoljno finansijskih sredstava, pa je Savet za kulturu počeo s radom na krupnim poduhvatima. Mislim da bi i federacija mogla da napra-

vi pozamašan spisak institucija kojih nemamo, a koje su potrebne celoj zajednici. Mi ih nemamo, jer su za njih nadležne republike, a kada se na nečemu i počne raditi, nailazi se na teškoće u finansiranju. Uzmimo, na primer, Sterijino pozorje. Sterijino pozorje je postalo opštejugoslovenska tekovina, ali znam da ima teškoća sa finansiranjem. I pošto se Sterijino pozorje nalazi u Novom Sadu, naravno, najveći teret za njegovo izdržavanje pada na novosadsku komunu, pada na Novi Sad, na grad, srez ili pokrajinu, a zatim Srbiju i Beograd, jer je Beograd najbliži. Nemoguće je dobiti sredstva iz Zagreba, ili iz Sarajeva, ili sa Cetinja. Takvih institucija ima više.

Nedavno smo čitali u novinama da su održani neki sastanci na kojima je bilo govora o štampanju udžbenika po jedinstvenom kriterijumu za celu Jugoslaviju. Mi znamo kolika je važnost udžbenika, koliko ima nedostataka u njima i da često ne odgovaraju svrsi kojoj su namenjeni. Zato se postavlja pitanje pravljenja jedinstvenih udžbenika za celu Jugoslaviju. Ja ne znam kako je rešeno finansiranje ovog poduhvata, jer se tu ne radi samo o izdanju jedne knjige, nego ima mnogo prethodnih priprema, na primer, izrada zajedničke terminologije. Mi smo konstatovali potrebu terminologije, javno i zvanično, ako hoćete, još na sastanku naučnika u Novom Sadu, 1954. godine; tada je podvučeno da je terminologija potrebna i uzeli smo obavezu da je izradimo. O tome je govorio i drug Tito. Međutim, kada počne da se govori o finansiranju, onda nema toga ko će da finansira takve poslove. Ja sam jedan od inicijatora toga poduhvata i sa mnogo ljudi sam razgovarao i na mnoga mesta tražio sredstva. Najzad, za početak rada, dobili smo nešto sredstava od Saveznog sekretarijata za prosvetu i kulturu, ali pod uslovom da na svakih 50 dinara koje daje federacija mi kao inicijatori i organizatori treba da uložimo isto toliko. Tu nešto nije u redu. Mi »besplatno dajemo ideje«, ulažemo svoj trud i trošimo svoje slobodno vreme u ovakve akcije i moramo da trčimo tamo-amo da bismo našli onoga ko će uložiti tih 50%, dakle polovinu troškova za stvar koja apsolutno spada u domen federacije.

Nedavno je potpisana kulturna Konvencija sa Mađarskom. Mi smo učestvovali u pripremi programa Konvencije. Sada treba da se ostvari taj program. Jedna grupa ljudi Srpske akademije nauka došla je do konstatacije da se do sada neracionalno radilo. Do sada su razne ustanove, ili čak jedna ustanova, slale u inostranstvo po više naučnika i kulturnih radnika za iste poslove. To je neodrživo u zemlji koja hoće sistematski da radi. Mi sada formiramo komisiju koja će izučiti ceo ovaj problem i predložiti nekome da se prvo obrađuju zemlje s kojima smo imali tešnje kontakte u prošlosti, ili bilo kakve veze, da bismo se upoznali sa svim

onim što interesuje našu nauku, kulturu, umetnost i privredu. Sada se postavlja pitanje, ko će to finansirati? Druge države imaju svoje kancelarije u zemljama koje ih interesuju s te strane. Sasvim je obična pojava da, na primer, Austrija ima takvu kancelariju u Mađarskoj, a Mađarska u Austriji, dok mi nismo ništa uradili. Mislim da je to zadatak federacije.

Ne treba produžavati praksu da Novi Sad ili Zagreb šalju nekog u Budimpeštu da tamo radi. O tome treba da brine federacija: da napravi jedan plan i sistem i da se to unese u državni program. A naravno i da se obezbedi materijalna osnova za takve radove. Neću da vas zamaram drugim pitanjima ove vrste, ali iz ovoga se vidi da, kao što je Savet za kulturu Srbije mogao da pronađe te krupne poslove koje treba ostvariti, tako isto i federacija može da nađe, ili kada ih već neko drugi nađe, da ih unese u plan i da ih pomogne. Federacija treba da ima sredstva za takve akcije; ili, ako već ne daje sredstva, onda treba da bude organizator onih koji su nosioci i finansijeri tih akcija.

U vezi sa terminološkim rečenicama rečeno je da je to poduhvat jugoslovenskog značaja, ali da troškove treba da snose republike. Znači, mi treba da idemo u Zagreb, u Ljubljanu, u Sarajevo i da tamo tražimo po nekoliko stotina hiljada dinara za tu akciju. Tako se ne može.

Zato podržavam predlog koji je Komisija ovde dala na sedmoj strani gde se kaže: »Komisija smatra da bi trebalo predvideti sredstva za društvene fondove u većem iznosu nego do sad koja bi se povećavala u skladu sa društvenom proizvodnjom. Iz tih fondova bi se finansirali istraživački radovi opšteg i perspektivnog značaja«. Mislim da bi konačna formulacija trebalo otprilike da glasi: »Iz tih fondova bi se finansirali kako istraživački, tako i radovi opšteg jugoslovenskog značaja iz oblasti nauke, umetnosti i kulture«.

Predsednik Nikola Sekulić:

Ima riječ poslanik Zoran Jevtić.

Zoran Jevtić (Izborna jedinica Loznica):

Nacrtom Društvenog plana za 1964. godinu predviđa se da će se, na osnovi sadašnjeg sistema raspodele, u idućoj godini dalje povećati ukupna sredstva za školstvo. To je tačno, i sigurno će se povećati. Ali, ja ću ukazati na neke teškoće u koje će zapasti škole, osobito one koje se finansiraju od sredstava opština, ako se sistem raspodele između opština, srezova i republike ne izmeni u korist opština. Govoriću, dakle, o glavi XI Nacrta Društvenog plana, o budžetima društveno-političkih zajednica.

U nekim srezovima, u srezu Valjevo, gde sam poslanik, bilo je diskutovano o izvesnim nedostacima raspodele sredstava između opština u okviru sresa. Najveće nenormalnosti u

raspodeli sredstava zapažene su u opštinama koje su na granici dva sresa, na primer, Zvornik i Loznica. Od dve opštine koje su u dva sresa i u dve republike, Zvornik ima manji nacionalni dohodak, a ima veću budžetsku potrošnju po glavi stanovnika. Slično je i u Srbiji — Ub i Obrenovac — dve susedne opštine u dva sresa. Obrenovac je u mnogo povoljnijoj situaciji samo zato što se sticajem okolnosti nalazi u srezu Beograda.

Kako izgleda raspodela sredstava u jednoj od opština gde sam poslanik? Opštini ostaje 29%, srez uzima 26%, republika 33%, a federacija 12%. Ostane li se pri ovoj raspodeli, opština će praviti lažne budžete ili ih ne može donositi. Na jednom sastanku u Loznici, na kojem je bilo reči o budžetu opštine za 1964. godinu, jedan aktivista je dosta glasno uzviknuo: »Mora se prestati jedanput s lažnim budžetima«. Mislim da se s tim mora prestati, ali se mora, isto tako, nešto učiniti da se raspodela izmeni. Opština Loznica ove godine nije imala sredstava da isplati prekovremeni rad prosvetnim radnicima, a izgleda da neće moći ni da ih isplati. Ako ovakva raspodela ostane opština Loznica biće iduće godine u još težoj situaciji, jer će nedostajati oko 80 miliona samo za lične dohotke prosvetnih radnika.

Zato predlažem da se u glavi XI promeni kriterijum raspodele budžetskih sredstava između opštine, sresa i republike. To se ne odnosi na onaj deo koji uzima federacija. Pri toj promeni mora strogo da se vodi računa da se velikim zahvatanjem opštinskih sredstava ne dovedu opštinske skupštine u situaciju da ne mogu da rade.

Mi se nalazimo na najvišoj lestvici društvenog razvitka u svetu, tako da je za svaki dalji korak potrebna ne samo odgovornost i ljubav prema poslu, nego je potrebno da se sva pitanja rešavaju što naučnije i stručnije, a to opštinama neće biti moguće ako ostanu u situaciji kao što su bile dosad.

Predsednik Nikola Sekulić:

Ima riječ poslanik Tomo Bosanac.

Tomo Bosanac (Izborna jedinica Bjelovar):

Drugarice i drugovi, pred nama se nalazi Nacrt društvenog plana Jugoslavije za 1964. godinu. Čini mi se da prvi put razmatramo društveni plan razvoja, a ne samo privredni plan. Time nastaju novi momenti, jer društveni plan obuhvata i sve društvene djelatnosti.

Bazična društvena djelatnost je u svakom slučaju proizvodnja, o kojoj se ovde govori u glavi I. Proizvodnjom se formira nacionalni dohodak. Ali, nažalost, čini mi se da sama proizvodnja u toj glavi nije adekvatno obrađena, da plan može djelovati direktivno u tom smislu što treba činiti sljedeće godine. Znam da su teškoće u tome što je 1964. godina početak

sedmogodišnjeg planskog perioda i da će sedmogodišnjim planom biti obuhvaćeno i ono što ovdje nije bilo moguće obuhvatiti. Međutim, i u ovom planu treba da se naziru konture onoga što će biti obuhvaćeno sedmogodišnjim planom. U svakom slučaju treba da budu vidljivi svi činioci koji doprinose proizvodnji. Ti činioci su, u prvom redu, obrazovanje, nauka, kulturna djelatnost, transport i komunikacije, standard, društveni odnosi, zdravstvo i zdravstvena zaštita. Kada govorimo o unapređenju proizvodnje obično se misli na produktivnost rada, na investiciona ulaganja, a nigdje se ne spominju činioci koji imaju odlučujuću ulogu za unapređenje proizvodnje.

Ako pogledamo Nacrt plana, glavu gdje se govori o proizvodnji, vidjećemo da se nigdje ne spominje šta treba preduzeti da se unaprijeđe pojedine grane. To se nigdje ne spominje, iako je rečeno da će porasti toliko i toliko. Proizvodnja u cjelini, kaže se, porasće za 10% do 11%, ali se ne vidi na čemu je to bazirano, na koji način će se to postići. Zbog toga će biti nužno da se u Plan, usput napominjem da podržavam prijedlog koji je dala Komisija, u posebnoj glavi navedu činioci koje sam nabrojao, a koji su osnovni, i prikaže njihova veza sa planom proizvodnje. Znači u planu proizvodnje treba da se vidi uticaj ovih činilaca, a treba da postoje i planovi pojedinih grana djelatnosti koje imaju jak uticaj na proizvodnju.

U Planu se pominje transport, ali je manjkavo obrađen, jer se ne govori o komunikacijama. Uzmimo telefon. Telefon takođe spada u transport i doprinosi povećanju produktivnosti rada. Proširenje telefonske mreže u zemlji nigdje nije predviđeno Planom, iako je to vrlo značajan činilac i traži mnogo sredstava da se to sprovede.

Društveni odnosi, o čemu je govorio drug Jože Smole, su vrlo značajni za unapređenje proizvodnje. Tu spada i organizacija rada koja mora biti takva da utiče na unapređenje proizvodnje. U Planu nisu dovoljno obrađene bazične grane proizvodnje, grane koje su najrentabilnije. Možda treba forsirati svinjogojstvo i za prodate svinje kupovati automobile, a ne proizvoditi ih. Ako se smatra da je svinjogojstvo bazična grana, onda iz toga treba izvući konsekvence i preduzeti mjere u tom smislu: na primjer, osnovati poseban institut za svinjogojstvo, unaprediti istraživački rad, otvoriti fakultete i sve što je potrebno da se ova grana još više razvija i da može nešto da znači čak i u svjetskim razmerama. U Planu, gde se govori o proizvodnji, ne vidi se koje su grane bazične, koje su grane ključne za celu našu privredu.

U Nacrtu plana ima vrlo malo riječi o obrazovanju, čini mi se u III glavi, gdje se govori o zaposlenosti. U toj glavi, međutim, ništa se

ne govori o migraciji, bježanju sa sela u grad, što postoji u našoj zemlji. Otkuda ta migracija, zašto se vrši depopulacija pojedinih cijelih oblasti, što treba poduzeti da ne dolazi do toga, da li je ova pojava pozitivna ili negativna? O tome bi u ovoj glavi o zaposlenosti trebalo govoriti, a ne toliko o podizanju kvaliteta obrazovanja u privrednim organizacijama. Zaposlenost je sigurno problem za sebe i zato ne treba i ne bi se moglo nikako u ovoj glavi govoriti o obrazovanju. Obrazovanje, nauku, kulturnu djelatnost treba obraditi u posebnim glavama, kao odlučne činioce u proizvodnji. U njima treba utvrditi politiku — šta treba preduzeti da se unaprijeđe ove djelatnosti.

Stvar je donekle razumljiva, jer je to za nas novo, jer o nauci, obrazovanju, prosvjeti, kulturi, kulturnim djelatnostima još nismo navikli da razmatramo kad se planira, akomoli da poduzimamo i organizacione mjere. Mi ćemo imati još više posla i lutanja da jasnije postavimo smernice sedmogodišnjeg plana.

Ja bih još samo spomenuo sredstva Saveznog fonda za naučnoistraživački rad. U dokumentaciji u tabelarnom pregledu, koji smo dobili, namena sredstava nije jasno izražena. Izgleda da je u glavi o proizvodnji za naučnoistraživački rad predviđeno 20 milijardi. To se, međutim, ne vidi jasno, a uz to 20 milijardi za naučnoistraživački rad je suviše malo. Ja se slažem s mišljenjem druga Rakovića da nauku treba istaći kao nauku, a ne skrivati je u poglavlju o produktivnosti rada, u poglavlju o unapređenju proizvodnje i u drugim djelatnostima. Nauka se danas svuda priznaje, jer živimo u veku nauke, i ne treba da se plašimo toga da je nauka nauka i da treba toliko i toliko sredstava, a ne da je skrivamo pod razne druge termine, ili da je priključujemo raznim drugim djelatnostima.

Predsjednik Nikola Sekulić:

Lista prijavljenih govornika je iscrpena. Da li se još neko javlja za riječ?

Ima riječ poslanik Marinko Gruić.

Marinko Gruić (Izborna jedinica Sinj):

Komisija je predložila da se u Plan uvede posebna glava o obrazovanju kadrova. Ja se s tim slažem. Drug Jože Smole je predložio da se u uvodnom dijelu plana takođe nešto kaže o materiji koju razmatramo. Meni se čini da treba prihvatiti taj prijedlog. Predlažem tekst koji bi trebalo da uđe upravo u ovoj uvodni dio Plana. Tekst bi približno glasio: »Obrazovanje kadrova treba stalno, sistematski i kvalitetno unapređivati, tretirati kao sastavni i važan elemenat društvene reprodukcije, te ga rješavati u skladu s mogućnostima i prema potrebama privrednog i društvenog rasta«.

Zašto mislim da bi bilo korisno ovako tretirati ovo pitanje?

Prvo, ističe se potreba za stalnim, sistematskim i kvalitetnim unapređivanjem obrazovanja kadrova. Drugo, to postaje sastavni i važan element cjelokupne društvene reprodukcije. Treće, rešavao bi se u skladu s našim mogućnostima i prema potrebama i to ne samo prema potrebama privrednog rasta, jer se o tome mjestimično i govori, nego u skladu s potrebama našeg cjelokupnog privrednog i društvenog razvoja. Predlažem da se otprilike ovakva formulacija unese u uvodni dio Plana.

Drugo, slažem se sa prijedlogom Komisije da bi problemi fizičke kulture, naročito masovne fizičke kulture i tehničke kulture morali naći adekvatno mjesto u Društvenom planu.

Predsjednik Nikola Sekulić:

Da li se još neko javlja za riječ? (Niko).

Konstatujem da je diskusija iscrpena.

Sada treba da donesemo zaključke u vezi sa ovom tačkom dnevnog reda.

Predlažem da zaključimo pretres i da prihvatimo izveštaj Komisije, s nadopunama koje su predložene u diskusiji.

Međutim, ja predlažem da ovlastimo Komisiju, koja se i dosad bavila i proučavala Društveni plan, da formuliše dopune koje će biti sastavni dio izveštaja i da se izveštaj uputi Saveziom vijeću i Privrednom vijeću, jer će ta vijeća u ponedjeljak takođe pretresati Nacrt društvenog plana koji je izrađen u Saveznom zavodu za privredno planiranje. Savezno vijeće i Privredno vijeće uzeće u obzir i naša mišljenja koja ćemo iznijeti u izveštaju, tako da se to uputi Saveznom izvršnom vijeću, koje će praviti konačan prijedlog Društvenog plana i koji će doći na usvajanje, prema Ustavu, pred Savezno vijeće i Privredno vijeće.

Poslanik Branko Bokan je dao jedan prijedlog, ja sam to shvatio kao mišljenje druga Bokana, i smatram da to uđe u izveštaj kao njegovo mišljenje i ostalih poslanika koji ga podržavaju. To znači, da se u izveštaju konstatuje da je njihovo mišljenje da treba formirati poseban savezni fond za pomaganje kulturno-prosvjetne djelatnosti nerazvijenih područja. Ako poslanik Branko Bokan insistira drukčije, on onda pokreće zakonodavnu inicijativu, a zato postoje posebna procedura. Mi

sada dajemo mišljenje o projektu, a ne pretresamo i ne zaključujemo o samom Društvenom planu. Ako se van pretresa o Nacrtu društvenog plana želi da pokrene posebna zakonodavna inicijativa, to može da bude u drugoj formi i na drugi način.

Da li se poslanik Branko Bokan slaže da u naš izveštaj iznesemo njegovo mišljenje i poslanika koji podržavaju formiranje ovog fonda, pa neka Savezno vijeće i Privredno vijeće ocjene njegovo mišljenje.

Branko Bokan:

Predlažem da to bude fond ili namenska sredstva za ovu svrhu u postojećem Fondu za nerazvijene krajeve.

Predsjednik Nikola Sekulić:

Namenska sredstva federacije za pomaganje kulturne i prosvjetne djelatnosti u nerazvijenim područjima.

Ja bih zamolio druga Branka Bokana da pripremi prijedlog i kaže imena ostalih poslanika, tako da se u izveštaj unese ovaj prijedlog i koji ga poslanici predlažu.

Branko Bokan:

To ćemo pripremiti do kraja sednice.

Predsjednik Nikola Sekulić:

Da li se Vijeće slaže sa izveštajem koji bi podnela Komisija i dopunama koje će formulisati Komisija? Da li se slažete da izveštaj koji ste čuli s dopunama bude podnet Saveznom vijeću i Privrednom vijeću kao mišljenje Prosvetno-kulturnog vijeća o Nacrtu društvenog plana? (Svi se slažu).

Objavljujem da je Vijeće prihvatilo izveštaj Komisije s dopunama koje su date.

Predlažem da izvestilac našeg Vijeća na zajedničkoj sjednici Saveznog vijeća i Privrednog vijeća bude poslanik Gojko Sekulovski, tj. da uz pisani izveštaj da usmeno obrazloženje. Da li se slažete s tim? (Svi se slažu).

Ovim je dnevni red iscrpen. Zaključujem sjednicu.

(Sednica je zaključena u 13 č 10 min).

SOCIJALNO-ZDRAVSTVENO VEĆE

3. SEDNICA

OD 16. NOVEMBRA 1963. GODINE

S A D R Ž A J

Pre dnevnog reda:

1. Usvajanje zapisnika
2. Saopštenja
3. Usvajanje dnevnog reda

Dnevni red:

1. Pretres Nacrta društvenog plana Jugoslavije za 1964. godinu

Govornici: Moma Marković, savezni sekretar za zdravstvo i socijalnu politiku — Ekspoze, Zdenko Has, glavni inspektor rada, Mileva Planojević (izvestilac), Milan Paunović, Gojko Nikolić, Robert Didov, Džemal Rezaković, Radoslav Karamarković, Mileva Ognjanović, Mileva Boca, Vitez Dinić, Branko Zogović, Jelka Veseljak Hirjan, Ante Čatipović, Milomir Čeriman, Milan Puškarić, Olga Vrabić, predsednik Veća.

2. Pretres Predloga odluke o isplati jednokratnog dodatka na penzije

Govornici: Albreht Roman, predstavnik SIV-a. Dolfka Boštjančič.

PRESEDAVALA

PREDSEDNIK

OLGA VRABIĆ

Početak u 9 č 10 min

Predsednik Olga Vrabić:

Otvaram Treću sednicu Socijalno-zdravstvenog veća Savezne skupštine. Konstatujem da postoji kvorum i da Veće može punovažno odlučivati.

Zapisnik Druge sednice Veća dostavljen je članovima Veća. Da li ima primedaba na ovaj zapisnik? (Nema). Pošto primedaba nema, zapisnik će biti overen.

Molim da saslušate saopštenje. Poslanik Ante Jamnicki molio je da mu se odobri odsustvo sa ove sednice, radi odlaska na službeni put. Da li se Veće slaže da se odobri traženo odsustvo? (Svi se slažu).

Za ovu sednicu, kako su članovi Veća već obavešteni u pozivu za sednicu i u naknadnom obaveštenju, predlažem sledeći dnevni red:

1. Pretres Nacrta društvenog plana za 1964. godinu;

2. Pretres Predloga odluke o isplati jednokratnog dodatka na penzije.

Ima li kakvih drugih predloga za dnevni red ove sednice? (Nema). Pošto primedaba nema, da li Veće prihvata predloženi dnevni red? (Prihvata).

Prelazimo na prvu tačku dnevnog reda: Pretres Nacrta društvenog plana Jugoslavije za 1964. godinu. Obaveštavam Veće da sednici prisustvuju drugovi Moma Marković, savezni

sekretar za zdravstvo i socijalnu politiku, Vojislav Rakić, direktor Saveznog zavoda za privredno planiranje, Zdenko Has, glavni inspektor rada, Milorad Zorić, direktor Saveznog zavoda za socijalno osiguranje i Herbert Kraus, direktor Saveznog zavoda za zdravstvenu zaštitu.

Otvaram pretres o Nacrtu Društvenog plana za 1964. godinu i to onih delova koji se odnose na oblast zdravstva i socijalne politike.

Predlažem da prethodno saslušamo izlaganje saveznog sekretara za zdravstvo i socijalnu politiku Mome Markovića i predstavnika Saveznog sekretarijata za rad.

Ima reč drug Moma Marković.

Moma Marković, savezni sekretar za zdravstvo i socijalnu politiku:

Drugarice i drugovi, u okviru opštih ciljeva i zadataka privrednog i opšteg društvenog razvoja postavljenih Nacrtom društvenog plana Jugoslavije za 1964. godinu, koji je predmet današnjeg razmatranja ovog Veća, oblast zdravstva i socijalne politike zauzima određeno mesto. Kao što se iz predložene dokumentacije vidi, ukupan obim društvenih sredstava za razvoj zdravstva za 1964. godinu treba da se poveća za oko 12,9%, u odnosu na ocenu utroška u 1963. godini, što u ukupnoj raspodeli društvenog proizvoda iznosi 4,19%.

Ovakve proporcije plana za ovaj sektor sigurno su odraz naših objektivnih mogućnosti, a za njegovu realizaciju biće potrebno puno angažovanje društvenih organa u komunama, srezovima i republikama i svih drugih organa u ustanovama i institucijama koje deluju na ovom sektoru našeg društvenog života.

S obzirom da je Društveni plan za 1964. godinu startna osnova za sedmogodišnji plan privrednog i društvenog razvoja Jugoslavije, smatramo da je korisno, prilikom njegovog razmatranja, napraviti i kratak osvrt na rad, stanje i probleme u oblasti zdravstva i socijalne politike za protekli period, a osobito za 1963. godinu.

Opširniji materijali o tome dostavljeni su poslanicima, te smo uvereni da će i oni doprineti potpunijem sagledavanju rada i aktivnosti na ovom planu u 1963. godini, kao i problematike koja u ovoj oblasti postoji uopšte.

Zdravstveno stanje stanovništva. — Ne želeći da ovom prilikom dublje ulazimo u ocenu zdravstvenog stanja naroda, s obzirom da će to biti predmet opširnijeg razmatranja u ovom Veću (kao što je to već dogovoreno sa organima Veća), mi možemo reći da se, u skladu sa našim opštim razvitkom i podizanjem životnog standarda, stanje zdravlja našeg stanovništva nalazi u stalnom usponu i razvoju. Što tempo ovog uspona nije brži, što nešto zaostaje za tempom našeg ekonomskog razvitka i uspona, razlozi leže pre svega u nekim objektivnim uslovima kao što su: zaostalost naše sredine (neznanje, zdravstvena neprosvećenost), nedovoljna razvijenost zdravstvene službe manje razvijenih delova zemlje itd. ali je sigurno da i neki činioci subjektivne prirode deluju u tom pravcu.

Osnovni pokazatelji zdravstvenog stanja stanovništva pokazuju odista pozitivna kretanja, kao što su: kretanje opšteg nivoa oboljevanja i umiranja stanovništva, nivo smrtnosti odojčadi i dece, nivo oboljevanja i umiranja od niza bolesti (tuberkuloza, akutne zaraze, malarija itd.), kretanje nivoa prosečnog trajanja života stanovništva i određenih grupacija, itd. Opšta tendencija smanjivanja oboljenja od bolesti karakterističnih za nerazvijenost produžava se i nastavlja i u 1963. godini. To je svakako pozitivna činjenica, osobito kada se posmatraju podaci u trendu i za jedan duži period.

Bili bi sigurno suviše optimisti ako bi, i pored svega, bili zadovoljni postignutim rezultatima i stanjem, osobito u nekim oblastima zdravstvene zaštite. Gledano u celini, u našoj zdravstvenoj zaštiti ima nekoliko osnovnih zdravstvenih problema koji iziskuju veću pažnju svih društvenih organa i činilaca, osobito onih u komunama, a to su u prvom redu: tuberkuloza, kao problem prvog reda, s obzirom

na visinu smrtnosti i naročito s obzirom na nivo oboljenja i njene distribucije po kategorijama stanovništva (seosko stanovništvo); smrtnost odojčadi, kao indikator nepovoljne zdravstvene situacije na nekim područjima naše zemlje (seoski rejoni Bosne i Hercegovine, Makedonije, delovi Srbije i Hrvatske); neke akutne zarazne bolesti, osobito u nerazvijenim rejonima i na seoskim područjima, koje se preventivnim merama (naročito vakcinacijom) mogu veoma uspešno sprečiti i čak potpuno likvidirati.

Ova tri osnovna problema ističemo i radi toga što za njihovo rešavanje postoji puno objektivnih uslova i u našoj zemlji. Tu je potrebna, pre svega, mobilizacija svih društvenih snaga i čitave zdravstvene službe i zdravstvenih radnika.

Zdravstvena zaštita i zdravstvena služba. Za razvoj zdravstvene zaštite i zdravstvene službe zajednica je u 1963. godini uložila znatna materijalna sredstva. Ono što je karakteristično za ovaj period u pogledu trošenja sredstava za zdravstvenu zaštitu, sastoji se pre svega:

- u tendenciji smanjenja ovih troškova, koje se objašnjava pozitivnim delovanjem novog sistema finansiranja zdravstvenog osiguranja, daljim unapređenjem sistema finansiranja zdravstvenih ustanova posebno sistema raspodele dohotka, racionalnijim trošenjem raspoloživih sredstava;

- u zaostajanju učešća fondova zdravstvenog osiguranja poljoprivrednika u troškovima zdravstvene zaštite ove kategorije stanovništva, zbog nedovoljne razvijenosti sistema zdravstvenog osiguranja seljaka, naročito nedovoljno razvijenog sistema proširenog osiguranja;

- u tendenciji stalnog smanjenja učešća budžeta u finansiranju zdravstvene zaštite, pojave koja nema uvek svoje opravdanje, jer se najčešće radi o obavezama komuna — u pogledu preduzimanja opštih preventivnih mera;

- u zaostajanju trošenja sredstava za preventivnu zdravstvenu zaštitu iz fondova zdravstvenog osiguranja i iz drugih izvora, što ima svakako negativne posledice na stanje zdravlja i preventivnu delatnost zdravstvene službe i zdravstvenih ustanova;

- u ostvarivanju viškova prihoda nad rasnodima u fondovima zdravstvenog osiguranja, pojavi koja bi bila sasvim pozitivna ako ne bi išla na uštrb razvoja zdravstvene službe i kvaliteta rada zdravstvenih ustanova.

S obzirom da ima još oko mesec dana do kraja godine i da su iznete ocene date na osnovi kretanja troškova za zdravstvenu zaštitu za prvih 6 meseci 1963. godine, biće potrebno do kraja godine izvršiti detaljnu analizu navedenih pojava i izvući odgovarajuće zaključke i pouke koje će biti veoma korisne za razradu plana za 1964. godinu i sedmogodišnjeg plana za period od 1964. do 1970. godine.

Investicije u oblasti zdravstva u 1963. i prethodne godine pokazuje stalan porast, što govori o pozitivnim kretanjima u odnosu na obezbeđenje materijalne osnove za proširenje kapaciteta i mreže zdravstvenih ustanova. Međutim, veoma je karakteristično za ovaj period da se vrše velike i bitne promene u pogledu izvora sredstava za investicije. Osnovni izvor investicija postaju fondovi zdravstvenih ustanova i njihova amortizacija (47,3% u 1962). Neznatno je učešće komuna (10,8%), dok fondovi osiguranja praktično nestaju kao izvor investicija. Učešće privrednih organizacija i investicionih fondova komuna još uvek je neznatno (5,3% odnosno 1,7%). Ovakvo stanje nameće potrebu solidnog razmatranja problema finansiranja investicija u zdravstvu, naročito kada se radi o proširenoj reprodukciji, jer su fondovi zdravstvenih ustanova pojedinačno uzeti mali i obezbeđuju samo tekuće održavanje i prostu reprodukciju.

Posebna pitanja, kada se radi o investicijama u zdravstvu, su zaostajanje manje razvijenih republika i orijentacija na najskuplje investicije (bolnice), dok se zapostavljaju investicije za ustanove preventivnog i dispanzerskog karaktera. Nedostatak koordinacije i regionalnog planiranja (saradnja između društveno-političkih zajednica na raznim nivoima), takođe je jedan od problema o kome treba voditi računa u toku budućeg razvoja našeg sistema planiranja investicija u zdravstvu.

Mreža zdravstvenih ustanova u proteklom periodu bila je u stalnom razvoju, kako u pogledu broja, tako i u pogledu obima rada i izvršavanja zadataka. Bolnički posteljni fond dostigao je nivo od oko 100.000 postelja odnosno 5,3 postelja na 1.000 stanovnika. Ambulantno-polikliničke i dispanzerske ustanove takođe su u porastu, iako ne u onoj meri koliko to iziskuju potrebe zdravstvene zaštite i stepen zdravstvenog osiguranja, a osobito zdravstveno osiguranje poljoprivrednih proizvođača (zdravstvene stanice u privrednim organizacijama, zdravstvene stanice na selu i sl.).

Značajno je takođe istaći da je zdravstvena zaštita i organizacija zdravstvene službe namenjena posebnim kategorijama stanovništva (zdravstvena zaštita žena, zdravstvena zaštita odojčadi i male dece itd.), dostigla relativno pozitivan stepen razvoja i dala veoma pozitivne rezultate u unapređenju zdravstvenog stanja ovih kategorija stanovništva (povećan je broj porođaja pod stručnom kontrolom od 40% na 54,7%, smanjena smrtnost žena na porođaju od 2,3 na 1,6%, smanjena smrtnost odojčadi i dece itd.). Međutim, postignuti rezultati govore da se može još više učiniti ako se mreža ovakvih ustanova proširi i ako se rad ovakvih institucija pravilno uskladi.

U toku 1963. godine postignuti su značajni rezultati i u pogledu školovanja i usavršavanja

zdravstvenih kadrova. Godišnji priliv sa fakulteta i drugih škola je zadovoljavajući tako da ćemo, s obzirom na proširenje kapaciteta i broja škola, imati u narednim godinama veoma pozitivan bilans (godišnji priliv lekara 1.100 do 1.200, srednjih kadrova 5.000 do 6.000 u proseku). Postoji, međutim, osetan deficit stomatologa i zubarskih radnika, a akutno je i pitanje izgradnje sistema specijalizacije i usavršavanja stručnih medicinskih kadrova, koji je neophodan s obzirom na razvoj medicinskih nauka.

Izvesne disproporcije u razvoju specijalističkih kadrova lekara (preventivna medicina, hirurgija, itd.) takođe predstavljaju problem za sebe.

U toku 1963. godine, u zdravstvenoj službi i zdravstvenim ustanovama dalje se radilo na usavršavanju sistema društvenog upravljanja i samoupravljanja, sistema finansiranja i raspodele dohotka. Može se reći da je u ovoj godini znatno učinjeno da se pronađu novi putevi za ugovaranje zdravstvenih usluga i bolji i realniji kriteriji za merenje kvaliteta i obima rada kao osnove za raspodelu ličnog dohotka u radnim kolektivima zdravstvenih ustanova. Lični dohoci u zdravstvu, gledano u celini, iako su u toku 1962. godine stabilizovani na nivo koji približno odgovara prosečnim ličnim dohocima u ostalim društvenim službama, oni su u toku 1963. godine u pogledu prosečnog porasta u odnosu na ostale društvene službe i na privredu u zaostatku (privreda: prosečan porast ličnog dohotka 17%, neprivredne delatnosti 13%, zdravstvo 6% — januar-juli 1963. godine).

Iako će se u Saveznoj skupštini razmatrati čitav sistem organizacije, finansiranja i poslovanja zdravstvenih ustanova uopšte, dozvolite da se ovde osvrnem na neka iskustva i probleme u vezi sa sprovođenjem novog sistema finansiranja zdravstvenih ustanova.

Izvestan broj ustanova počeo je da primenjuje novi sistem, između ostalog, ugovaranjem zdravstvene zaštite, zasnivajući svoje planove rada i ugovore na prethodno proučenoj patologiji, kapacitetima, ekonomskim okolnostima i sl. Tražeći put kojim će se postići najcelishodnije sprovođenje novog sistema, postupno se napuštaju »bolesnički dan« i »ambulantni pregled« kao jedinice usluga i obračuna za plaćanje naknada. Radi toga uvode se novi oblici naknada i to u raznim vidovima, osobito u bolničkim ustanovama: po bolestima ili vrstama bolesti, po izdiferenciranim cenama za medicinske usluge i pansionski deo (smeštaj, ishrana i nega bolesnika), paušalne naknade za čitavo lečenje svih zdravstveno osiguranih lica i sl. (Bolnica »Dr Dragiša Mišović« u Beogradu, bolnice na Sušaku, u Mariboru, Zagrebu, Čačku, Titovom Užicu i dr.). Teži se da spoljna naknada, ugovorena na ovakav način, i dalja unu-

trašnja raspodela dohotka što više odgovaraju principu raspodele prema radu i rezultatima koji se postižu i već dolaze do izražaja. Na slične načine i ambulantno polikliničke ustanove čine pokušaje da primene stimulativnije oblike naknada u raznim vidovima.

Međutim, takvih ustanova još je relativno malo, jer se nailazi na otpor pojedinih zdravstvenih radnika i zavoda za socijalno osiguranje. Ovo je posledica neshvatanja suštine novoga sistema i zadržavanja starih šablonskih naknada koje se lakše utvrđuju, ali ne povezuju rad i naknadu i ne stimuliraju efikasniji rad.

Kako bi se ustanovama i zavodima pružila pomoć u planiranju rada, ugovaranju i raspodeli, sada se utvrđuju izvesni standardi i normativi koji se zasnivaju na posebnim proučavanjima i analizama. Ovi normativi imaju orijentacioni karakter i svaka ustanova će ih koristiti uz odgovarajuće prilagođavanje svojim kadrovskim i drugim okolnostima i ekonomskim mogućnostima komune.

U pogledu ličnih dohodaka u 1962. i 1963. godini došlo je do niza pozitivnih kretanja u odnosu na 1961, kao početnu godinu primene novoga sistema. Posle izmene i dopune svojih pravilnika u 1962. godini, većina ustanova bile su aktivnije u iznalaženju kriterija za pravilnu ocenu pojedinih poslova i skladniji međusobni odnos pojedinih radnih mesta.

U mnogim ustanovama sagledan je uticaj ekonomičnog poslovanja na visinu ličnog dohotka i radi toga je rad usmeren na ekonomičnije poslovanje i racionalno korišćenje kadrova i sredstava.

Međutim, većina zdravstvenih ustanova još isplaćuje lične dohotke po starim osnovima i na isti način kao ranije plate. U nekim ustanovama su u pravilnicima usvojeni novi kriteriji za dosledniju raspodelu prema radu, ali se pri obračunu i isplati ličnih dohodaka dosledno ne primenjuju. Pa ipak, može se reći da se princip raspodele prema radu postepeno usvaja, iako se još uvek sporo odbacuju oblici koji imaju koren u starom sistemu.

Prelazak na novi sistem nije jednostavan i logično je što objektivni i subjektivni elementi usporavaju njegov razvoj. Ali, oseća se intencija, koja postupno sazreva u radnim zajednicama, da je u sistemu dohotka neminovno uskladiti zdravstvene i ekonomske aspekte, tražeći i iznalazeći sve raspoložive načine da se taj cilj ostvari.

U sprovođenju sistema organizacije zdravstvene službe i principa koje je utvrdio zakon, postignuti su takođe značajni rezultati, iako tu postoji niz problema:

— zdravstveni centri, kao institucije koje treba da odigraju veoma značajnu ulogu u unapređenju organizacije zdravstvene službe, formirani su i određeni za sve srezove i najveći

deo komuna (224 opštinska centra u 435 komuna);

— proces integracije zdravstvenih ustanova odvija se sa više sistema i plana, čime se izbegavaju brzopleta i neadekvatna rešenja;

— sistem slobodnog izbora lekara dobija sve organizovanije oblike i nalazi postepeno svoje mesto u sistemu organizacije zdravstvene zaštite i zdravstvene službe. S tim u vezi, napominjemo i sledeća zapažanja: dok su sreski zdravstveni centri uglavnom našli svoje mesto i odredili ulogu, stanje je znatno teže kad je u pitanju rad opštinskih zdravstvenih centara. Skoro polovina od ukupnog broja opštinskih zdravstvenih centara postoji samo formalno, jer ne vrše analize zdravstvenog stanja stanovništva, ne izrađuju programe mera za sprovođenje zdravstvene zaštite i ne organizuju kontrolu nad stručnim radom zdravstvenih ustanova. Kao razlozi za ovakvo stanje navode se:

— nedovoljno shvaćena uloga zdravstvenih centara, kako od organa uprave za poslove narodnog zdravlja, tako i od zdravstvenih radnika;

— nedostatak kadrova, finansijskih sredstava i prostorija za rad.

Međutim, postoji veći broj opštinskih zdravstvenih centara koji su, i pored raznih teškoća, uspeali da sagledaju stanje i probleme i da zdravstvenu službu i komunalne zajednice socijalnog osiguranja usmere ka rešavanju najvažnijih problema (Kruševac, Požarevac, Pula, Dubrovnik i dr.). Nedostatak stručnih kadrova za obavljanje poslova zdravstvenih centara svakako je jedan od najvažnijih razloga zbog čega toliko broj zdravstvenih centara postoji samo formalno.

Integracija u zdravstvu sprovodi se s različitim rezultatima na pojedinim područjima. Ona je najviše došla do izražaja na područjima gdje je postojala velika rascepanost zdravstvene službe, a odvijala se u pravcu spajanja zdravstvenih stanica i samostalnih ambulanti sa domovima zdravlja, bolničkim odeljenjima i dispanzerima svih zdravstvenih ustanova na jednom području u medicinske centre. U Crnoj Gori formirano je osam medicinskih centara i na taj način stvoreni znatno bolji uslovi za sprovođenje zdravstvene zaštite, za ekonomičniji rad i za usavršavanje zdravstvenih kadrova.

U Srbiji i Bosni i Hercegovini takođe postoji tendencija za stvaranjem medicinskih centara, jer je iskustvo do sada formiranih (Smederevska Palanka, Požarevac, Smederevo, Svetozarevo) i postojećih centara u Hrvatskoj pokazalo da je medicinski centar jedna od najpogodnijih formi integrirane zdravstvene službe. U Brčkom, Livnu, Drvaru i Jajcu formirani su medicinski centri kao eksperimentalni.

Kao loša iskustva u dosadašnjoj integraciji navode se ona rešenja u kojima su apoteke i

zdravstvene stanice većih radnih organizacija pripajane domovima zdravlja. Pored toga, navode se i čisto tehničke smetnje koje prouzrokuje postojeća dislokacija zdravstvenih ustanova.

Slobodan izbor lekara, kao jedan od principa Opšteg zakona o organizaciji zdravstvene službe, sprovodi se uglavnom u Sloveniji, a u ostalim republikama samo u većim mestima. Čak i tamo gde je zaveden sistem slobodnog izbora lekara, često je to samo formalno. Kao razlozi za nedosledno sprovođenje u život ovog principa navode se:

- na mnogim područjima veoma ograničen broj lekara na koje bi se mogao primeniti izbor;
- česte promene radnih mesta lekara;
- ograničenja na osnovi pravilnika komunalnih zajednica.

U nekim mestima postoji tendencija slobodnog izbora zdravstvene ustanove, a u ustanovi lekara.

U sprovođenju zdravstvene zaštite stanovništva značajnu ulogu imaju i inspekcijski organi, osobito organi sanitarne inspekcije. U toku 1963. godine služba sanitarne inspekcije i dalje se razvila, organizaciono i kadrovski ojačala i povećala obim i diapazon dejstva. Zapaža se da je povećano interesovanje opštinskih skupština za problematiku i rad sanitarne inspekcije, a akcije koje je ova služba preduzimala i rezultati koje je u svom radu postigla učvršćuju njen autoritet i afirmišu je kao društveno korisnu i cenjenu službu. Međutim, sigurno je da bi ova služba mogla postići mnogo bolje rezultate i uspehe ako bi se do kraja shvatio njen značaj i njene mogućnosti u radu na poboljšanju higijenskih prilika i zdravstvenog stanja stanovništva. Služba sanitarne inspekcije pati od svih onih slabosti i nedostataka s kojima se susreću sve naše inspekcijske službe (nedovoljna organizovanost u komunama, neefikasnost u radu, nedostatak kadrova, neodređenost položaja i samostalnosti itd.), te je nužno sva ta pitanja detaljnije i dublje sagledati i stvoriti sigurnije i bolje instrumente za njihovo efikasnije delovanje.

U toku 1963. godine posvećena je znatna pažnja snabdevanju stanovništva i zdravstvenih ustanova lekovima i drugim sredstvima za predohranu i lečenje bolesti. Mreža apotekarskih ustanova uglavnom na zadovoljavajući način obezbeđuje ovo snabdevanje, a naša farmaceutska industrija sve se više orijentiše na proizvodnju domaćih kvalitetnih lekova i uređaja. No, u tom pravcu potrebno je činiti i dalje napore, naročito kada se tiče daljeg razvoja naše farmaceutske industrije i izgradnje kapaciteta za njene bazične grane. U pogledu uvoza lekova u 1963. godini vođena je s uspehom politika maksimalne orijentacije u nabavci materijala iz zemalja s kojima imamo pozitivni

spoljno-trgovinski bilans. Povećanim asortimanom domaćih proizvoda i ovakvom orijentacijom uvoza obezbeđene su znatne uštede u trošenju deviznih sredstava, a obezbeđene su i znatne zalihe materijala u domaćim fabrikama i slagalištima lekova.

Ovaj kratak prikaz stanja i problema u zdravstvu dopunjava se opširnijim materijalom koji vam je već dostavljen. Uvereni smo da će u ovom trenutku to biti dovoljna osnova za razmatranje Nacrta društvenog plana Jugoslavije za 1964. godinu.

Ako bi na kraju želeli da rezimiramo sve što je u ovom izlaganju rečeno i ako bi naročito želeli da još jednom ukažemo pred kakvim se problemima i zadacima nalazi zdravstvena služba u narednom periodu, mogli bi da kažemo, pre svega, da su u našoj zemlji, u poslednjih nekoliko godina kao i u 1963. godini, postignuti značajni rezultati na poboljšanju zdravstvenog stanja stanovništva i rešavanju brojnih zdravstvenih problema. To je došlo kao posledica našeg opšteg razvitka i podizanja životnog standarda, kao i razvoja i aktivnosti naše zdravstvene službe i zdravstvene zaštite uopšte. Prilikom programiranja mera na svim nivoima, od zdravstvenih problema treba staviti u prvi plan tuberkulozu, zatim, suzbijanje visoke dečje smrtnosti na određenim područjima, suzbijanje akutnih zaraza i preduzimanje preventivnih mera koje mogu pomoći smanjenju oboljenja. Osim toga, treba se orijentisati na preventivu i suzbijanje drugih masovnih oboljenja koja se javljaju u procesu našeg razvitka (povrede na radu i u saobraćaju, kardiovaskularne bolesti, rak, psihička oboljenja).

U pogledu organizacije zdravstvene službe osnovni zadatak je dosledno sprovođenje novog sistema u zdravstvu zasnovanog na načelima Opšteg zakona o organizaciji zdravstvene službe. Izgradnja i organizacija kompleksnih zdravstvenih ustanova, adekvatni sistem ugovaranja zdravstvene zaštite sa fondovima zdravstvenog osiguranja, koji će stimulirati preventivnu delatnost ustanova i ekonomičnije i efikasnije sprovođenje zdravstvene zaštite, dalje razvijanje stimulativnog sistema nagrađivanja zdravstvenih radnika, razvijanje inicijative privrednih organizacija i radnih zajednica u pomaganju zdravstvenih akcija, razvijanje interesa komunalnih zajednica i građana za rešavanje zdravstvenih problema, organizovanje i razvoj zdravstvenih centara kao nosioca koordinacije i usmeravanja zdravstvene službe, dalji razvoj sistema zdravstvenog osiguranja, osobito osiguranja poljoprivrednog stanovništva — sve su to zadaci koji stoje pred svima nama, pred društvenim organima u komuni, pred organima društvenog upravljanja i samoupravljanja i u radnim zajednicama, u zdravstvenim ustanovama i drugim.

Težište naše investicione politike u budućee treba staviti na izgradnju pre svega disperanzerskih, preventivnih i ambulantno-polikliničkih ustanova, a u pogledu bolničkog fonda prioritet treba dati posteljama za tuberkulozu, za psihička oboljenja i za porodilje, pošto nam je to potrebno i pošto postoje znatne disproporcije. Posebno se postavlja pitanje obezbeđenja izvora sredstava za investicije u zdravstvu pa bi i u tom smislu bilo korisno razmotriti uslove i mogućnosti za stvaranje republičkih zdravstvenih investicionih fondova u cilju usmeravanja i stimuliranja investicione izgradnje, a isto tako razmotriti mogućnost za korišćenje viškova fondova zdravstvenog osiguranja za investicije u zdravstvu.

Politika uzdizanja medicinskih kadrova treba da bude predmet ozbiljnih studija, kako bi se preduzele adekvatne mere za poboljšanje i usavršavanje, kako sistema osnovnog obrazovanja medicinskih kadrova sa visokom spremom, tako i drugih. Isto tako, treba razmotriti sadašnji sistem stručnog usavršavanja i specijalizacije medicinskih kadrova i raditi da se usavrše i obezbede materijalne osnove, vodeći računa o posebnom deficitu nekih profila zdravstvenih kadrova. Treba razmotriti potrebe i mogućnosti stimuliranja i izgradnje naročito sledećih kadrova: stomatologa, zubara, babica, a zatim i nekih deficitnih specijalističkih kadrova lekara: preventivne discipline, hirurgije. i drugih.

Razumljivo je, drugarice i drugovi, da se sve ove mere i svi ovi zadaci mogu uspešno realizovati samo zajedničkim naporima i sadejstvom svih društvenih i političkih činilaca, kako na nivou komuna i radnih zajednica, tako i na svim ostalim nivoima.

Drugarice i drugovi, dozvolite mi da se ukratko osvrnem na neke rezultate i probleme koji se javljaju u oblasti socijalne zaštite, o čemu je, takođe, detaljnije rečeno u izveštaju.

Nema sumnje da su dosadašnjim naporima i ulaganjima svakako postignuti i određeni rezultati odnosno uspehi koji, mereni predratnim ili posleratnim nasleđenim stanjem, zadovoljavaju, kako po broju ustanova i obuhvaćenih u njima, tako i po broju kadrova osposobljenih za ovaj rad i posebno, po ukupnim ulaganjima. Međutim, karakteristično je da naša aktivnost i ulaganja nisu bila ujednačena i da nisu išla uporedo s našim ekonomskim i društvenim razvojem, pa i postignuti rezultati, bar u nekim vidovima socijalne zaštite, ne odgovaraju, niti naraslim potrebama, niti našim željama i mogućnostima.

Donošenje i sprovođenje Preporuke Savezne narodne skupštine o daljem razvoju dečje zaštite u komuni i Preporuke Savezne narodne skupštine o centrima za socijalni rad iniciralo je i pokrenulo širu aktivnost zainteresovanih

društvenih činilaca osobito u okviru mesnih zajednica i komuna. Posebno mesto dato je ustanovama za dnevni boravak dece zaposlenih roditelja i pružanju pomoći porodici u gradovima i industrijskim centrima.

Međutim, postojeće ustanove nisu dovoljne da bi obuhvatile svu decu kojoj je potrebna zaštita, kraći ili duži boravak preko dana. Sada raspoložemo s nešto preko hiljadu ovakvih ustanova u koje može da se smesti oko 78 hiljada dece. To ukazuje na male mogućnosti za zadovoljenje potreba i traži odgovarajuća rešenja. Ali, rešenja treba tražiti ne samo u širenju mreže ustanova, već i u poboljšanju organizacije rada u tim ustanovama, u skladu sa potrebama dece i roditelja. Treba pronalaziti i druge, pogodne oblike dečje zaštite. Izvesno je da se sve više ističu narasle potrebe za različitim vrstama dečjih ustanova prvenstveno u velikim gradovima. Mesne zajednice su pokrenule mnoge akcije i povele inicijativu za uređenje školskih dvorišta i slobodnog prostora u naseljima, ili obezbeđivale skromne prostore za dnevni boravak dece jednog stambenog bloka, ili naselja. One su uspele da na prikladan način realizuju potrebe roditelja i dece povezujući ekonomičnost i funkcionalnost manjih dečjih ustanova s drugim oblicima okupljanja i organizovanja slobodnih dečjih aktivnosti. Međutim, sve inicijative mesnih zajednica i mogućnosti nisu u dovoljnoj meri iskorišćene niti su podržane. U nekim komunama još uvek preovladava shvatanje da je bolje graditi ustanove s većim kapacitetima, bez obzira što su ovakve ustanove vrlo skupe, neprihvatljive za najveći broj radnih porodica, pa prema tome, i nedovoljno iskorišćene.

Poseban problem je obezbeđenje sredstava za izgradnju i opremu novih i za normalno poslovanje postojećih ustanova za zaštitu dece.

Osnovni izvori iz kojih se finansira izgradnja ustanova za decu su budžeti opština i sredstva fonda za socijalne ustanove. Oni su nedovoljni i neefikasni za brže rešavanje organizacije zaštite dece zaposlenih roditelja. Privredne organizacije nisu pokazale potrebno interesovanje za rešavanje ovoga problema. U traženju rešenja neke komune su stvarale posebne fondove za dečju zaštitu, ali su ti fondovi u najviše slučajeve alimentirali iz budžeta.

S tim u vezi je, s obzirom na uvođenje principa dohotka u poslovanje ustanova za dečju zaštitu, i pitanje mogućnosti roditelja da koriste ustanove i plaćaju usluge koje im pružaju. Način finansiranja i uvođenje principa dohotka treba da omoguće dalji razvoj ustanova za dečju zaštitu, odgovarajuću organizaciju, racionalno korišćenje sredstava, adekvatnu ravnotežu i učešće svih zainteresovanih činilaca u obezbeđenju potrebnih sredstava. O svemu

tome biće detaljnije rečeno u posebnim elaboratima koji se već pripremaju za razmatranje u ovom Veću, ali je nužno da se već sada u diskusijama oko izrade opštinskih statuta i statuta mesnih zajednica i radnih organizacija utvrde odredbe kojima bi se odredila orijentacija, program, izvori sredstava i mehanizam obezbeđenja zaštite dece, a pre svega međusobni odnosi svih pozvanih društvenih činilaca na rešavanju ovog pitanja.

Dinamičan razvitak naše zemlje izaziva i takve pojave da postoji znatan broj dece kojoj je potrebna potpuna ili delimična društvena zaštita. Nema sumnje da je u našoj praksi i pod uticajem niza društvenih činilaca postignuto dosta dobrih rezultata koji su došli kao posledica brige društva da obezbedi zaštitu ovakvoj deci. Međutim, sigurno je da postoje izvesni problemi koji ukazuju na potrebu većeg angažovanja društva i njegovo interesovanje da zaštiti decu lišenu roditeljske zaštite i spreči i suzbije kriminalitet, alkoholizam i druge negativne pojave kod dece i omladine. Kada se radi o konkretnim problemima i merama, treba istaći i potrebu jačanja i osposobljavanja službe socijalne zaštite, pre svega, organ starateljstva i centara za socijalni rad. Treba takođe izbegavati duplicitet u radu ovih službi i obezbediti veći uticaj društva. Kao jedna od nužnih mera radi efikasnosti zaštite dece, usklađivanja sa postojećim odnosima i usavršavanja sistema uopšte, preduzete su mere da se novelira Osnovni zakon o starateljstvu, a i porodično zakonodavstvo u celini.

Drugarice i drugovi, na kraju moga izlaganja dozvolite mi da ukažem rezultate i probleme boračke i invalidske zaštite.

U postojećem sistemu zaštite boraca i invalida od posebnog je značaja rešavanje njihovog društvenog i materijalnog položaja putem radnog odnosa i prava koja proističu iz toga odnosa.

Zakonom o penzijskom osiguranju postavljen je osnov za rešavanje položaja boraca u sistemu penzijskog osiguranja u kojem su propisani nešto povoljniji uslovi za sticanje i uživanje prava iz penzijskog osiguranja. Po ovom osnovu u 1963. godini rešeno je materijalno obezbeđenje za 2.148 boraca, što sa ranije penzionisanim čini 6.574.

Pored toga, stvorena je mogućnost i onim borcima, koji ni pored povoljnijih uslova u Zakonu nisu mogli ostvariti prava iz penzijskog osiguranja, da reše svoje materijalno obezbeđenje putem izuzetnog priznavanja prava na penziju. Na ovaj način penzionisano je u ovoj godini 1.829 boraca ili ukupno do sada 7.397.

Mada je sistem zaštite boraca dovoljno razvijen i da su njime regulisani svi osnovni vidovi zaštite biće potrebno da se i u buduće izučavaju pojedini elementi ove zaštite i njihovo

dejstvo i da se usklade sa opštim društvenim kretanjima i razvitkom.

Neki nerešeni problemi pojedinaca — čemu nije razlog nerazvijenost sistema boraca — nameće potrebu veće brige svih društvenih činilaca, a naročito onih u komuni, svuda tamo gde je briga bila nedovoljna.

Mere koje su preduzimane u ovoj godini da se unapredi postojeća zaštita ratnih vojnih invalida i članova porodica palih boraca bile su usredsređene, pre svega, na kategoriju teških invalida i nezbrinutih porodica palih boraca, kojima invalidska primanja predstavljaju izljučivi ili pretežni izvor prihoda i čine osnov njihove egzistencije i životnog standarda.

Materijalni položaj najvažnijih kategorija ratnih vojnih invalida pravno je regulisan izmenama Zakona o ratnim vojnim invalidima koji je počeo da se primenjuje od jula ove godine. Ovim izmenama osetno je poboljšan položaj invalida I do IV grupe, jer je povećan iznos lične invalidnine. Pored povećanja invalidnine, Zakonom je predviđen i jedan novi vid invalidskih prinadležnosti, ortopedski dodatak koji iznosi od 2.000 do 8.000 dinara mesečno i koji obuhvata uglavnom amputirce i invalide koji su usled ranjavanja pretrpeli teška oštećenja organizma. Tako su sada za najteže kategorije ličnih invalida obezbeđena mesečna primanja do 64.000 dinara.

U ovom Zakonu u pogledu zaštite porodica palih boraca ništa nije menjano. Materijalno obezbeđenje porodica koje se isključivo izdržavaju od invalidskih primanja rešava se i nadalje invalidskim dodatkom koji maksimalno iznosi 15.000 dinara mesečno. Ovaj dodatak primalo je u prošloj godini 50.579 korisnika porodične invalidnine ili 25% od ukupnog broja ovih korisnika. Međutim, u ovoj godini, zaključno sa junom, ovaj broj je povećan na 57.458 ili 29% od ukupnog broja korisnika porodične invalidnine.

Broj dece palih boraca kojima društvena zajednica obezbeđuje posebni invalidski dodatak dok se nalaze na školovanju iz godine u godinu se smanjuje, usled završavanja školovanja. U ovoj godini ima 13.415 ove dece.

Polazeći od toga da se zaštita ratnih vojnih invalida najefikasnije može rešavati tamo gde oni žive, što znači u opštini, poslovi iz ove oblasti preneti su još u toku 1962. godine na opštinske organe uprave, koji u prvom stepenu rešavanju o pravima ratnih vojnih invalida. Jednogodišnje iskustvo i zapažanja iz rada ovih organa pokazuje da je prenošenje ovih poslova na opštinske organe uprave imalo svoje puno opravdanje.

Ukupna sredstva koja društvena zajednica obezbeđuje za invalidske prinadležnosti i zdravstvenu zaštitu ratnih vojnih invalida su ozbiljna stavka rashoda saveznog budžeta. Ova sred-

stva povećavaju se iz godine u godinu, tako da je u predlogu predračuna za 1964. godinu planiran iznos od 29.750.000.000 dinara, ili preko tri milijarde dinara više nego ove godine.

Zaštita boraca i ratnih vojnih invalida uglavnom je regulisana pozitivnim propisima i u narednom periodu neće biti potrebno da se preduzimaju mere sistemskog karaktera, već će zadaci biti usmereni u pravcu izučavanja i preispitivanja nekih instrumenata zaštite, kao što je invalidski dodatak, posebni dodatak za borce u radnom odnosu i neka pitanja iz penzijskog osiguranja. Međutim, finansiranje invalidske zaštite je jedno od osnovnih koje treba do kraja izučiti i naći pogodnija rešenja, u uslovima kada o svim pravima invalida odlučuju opštinski organi, koji, u isto vreme, i izvršavaju rashode invalidske zaštite, a sredstva se planiraju, obezbeđuju i raspoređuju na nivou federacije.

Pored realizacije zakonima utvrđenih prava postignuti su u ovoj godini osetni rezultati i u rešavanju i drugih problema boraca, kao što su: stanovi, nastavljjanje školovanja radi sticanja viših kvalifikacija itd.

Decentralizacijom službi invalidske i boračke zaštite težište rada je preneto u opštine, jer se tu mogu najlakše sagledavati i rešavati konkretni problemi boraca i invalida. Ali, da bi ovaj zadatak mogao uspešno da se izvrši nužno je, pored organizacionog i kadrovski sposobnog upravnog aparata, uključiti sve društveno-političke činioce u opštini u rešavanju ovih problema. Zajednička akcija svih nesumnjivo će dati i odgovarajuće rezultate.

Drugarice i drugovi, u svom izlaganju nastojao sam da obuhvatim probleme u oblasti zdravstvene i socijalne zaštite. Materijali koji su vam dostavljeni, a koji treba da bude osnov za izveštaj o rezultatima rada i problemima iz ove oblasti, upotpuniće vašu sliku o stanju i problemima u oblasti zdravstva i socijalne zaštite i omogućiće da prateći i analizirajući ove društvene delatnosti usmeravate pravac njihovog razvitka i pronalaženje najboljih rešenja.

Predsednik Olga Vrabič:

Ima reč Zdenko Has.

Zdenko Has, glavni inspektor rada:

Drugarice i drugovi, ja ću se sasvim ukratko osvrnuti na probleme iz oblasti socijalnog osiguranja i zaštite na radu, pošto je to materija koju tretira ovo Vijeće, a zahvaćena je materijalima i Nacrtom društvenog plana za 1964. godinu.

U oblasti socijalnog osiguranja posljednjih godina rešavano je više problema. Znatno dio tih problema rešavaju zakoni o organizaciji i finansiranju socijalnog osiguranja i o zdrav-

stvenom osiguranju koji se primenjuju od 1. januara ove godine. Jedna od bitnih karakteristika tih zakona i sistema koji oni uspostavljaju je, prije svega, u tome što je osiguranik stavljen u takav položaj i takve društvene i materijalne odnose prema socijalnom osiguranju, da je postao stvarni upravljač fondova, da ga odnosi, prava i obaveze podstiču na racionalno trošenje sredstava i čine ga aktivnim činiocem u sprovođenju osiguranja. Ovakvim položajem osiguranika i radnih organizacija, zajednica socijalnog osiguranja i zavoda za socijalno osiguranje i drugih koji učestvuju u sprovođenju i obezbeđivanju zaštite, stvoren je određen sklad, određena sprema u njihovim međusobnim interesima. To će, bez sumnje, imati pozitivan odraz i na obim i na kvalitet zaštite i obezbijediti finansijsku ravnotežu fondova čime je, uostalom, ovo Vijeće već upoznato na svom posljednjem zasjedanju, razmatrajući kretanje tih fondova u tekućoj godini. U krajnjoj liniji, ovakvim rješenjima pogoduje se daljim pozitivnim kretanjima u oblasti produktivnosti rada i jačanju proizvodnih snaga društva u cjelini. I načela uzajamnosti i solidarnosti osiguranika u obezbjeđenju sredstava i prava dobijaju u tim novim odnosima svoj puniji smisao, a reosiguranjem i drugim instrumentima novog sistema finansiranja — određenu ekonomsku sadržinu.

Desetomjesečna primjena novog sistema pokazala je već određene pozitivne rezultate, iako je vrijeme kratko da bi se mogle dati sigurne ocjene, ne toliko ocjene sistema u cjelini, koliko cjelishodnosti i efikasnosti nekih njegovih instrumenata. U zaključcima pomenute sjednice Socijalno-zdravstvenog vijeća Savezne skupštine i skupštine Jugoslovenske zajednice socijalnog osiguranja, a i u nekim drugim forumima konstatirano je da je kretanje rashoda, naročito u oblasti zdravstvenog osiguranja, za proteklo vrijeme ove godine mnogo smirenije u odnosu na kretanja posljednjih nekoliko godina i da rashodi socijalnog osiguranja pokazuju skladniji odnos prema kretanjima ličnih dohodaka i produktivnosti rada.

Posebno, procenat odsutnosti sa posla za prvih osam mjeseci u odnosu na isto razdoblje prošle godine opao je za oko 22,5%. Rashodi su uravnoteženi s prihodima, a cijeni se, na osnovi dosadašnjeg kretanja, da će se u fondovima pojedinih zajednica do kraja ove godine ostvariti određeni viškovi prihoda nad rashodima.

Htio bih, takođe, istaći da je potrebno suprotstaviti se svakoj tendenciji nenamjenskog korišćenja ovih viškova, jer ti viškovi treba, prije svega, da stvore nužne uslove za stabiliziranje i poslovnost fondova socijalnog osiguranja, kao preduslov obezbjeđenja zaštite prava osiguranika.

Tako, na primjer, viškovi prihoda nad ras-hodima u fondovima dugoročnog osiguranja bi-će potrebni za isplatu jednokratnog dodatka uživaocima penzija, jer fondovi ne raspolažu za to potrebnim namjenskim rezervama.

Nacrtom plana za 1964. godinu, koji ste pri-mili, predviđaju se sredstva u većem obimu od onih za koja se cijeni da će se realizirati u ovoj godini. Sredstva u fondovima socijalnog osiguranje trebalo bi da se realiziraju iduće godine putem doprinosa prema stopama za koje je utvrđena najviša granica na prošlogodišnjem nivou, o čemu će se predložiti Saveznoj skupš-tini i posebna odluka.

Iz fondova koji će se formirati prema sto-pama koje se utvrđuju na republičkom nivou i nivou komunalnih zajednica obezbjedit će se sredstva, ne samo za redovan porast potreba socijalnog osiguranja uslijed porasta broja osi-guranih i ostalih korisnika, već će se tim sred-stvima moći podići viši nivo i obim i kvalitet zaštite, naročito u oblasti zdravstvenog osigura-nja. Prilikom utvrđivanja planskih potreba za iduću godinu i potreba za naredni planski sed-mogodišnji period, vršene su analize kretanja u proteklom periodu od nekoliko godina unazad, a posebno su analizirane pojave i cijenjena kretanja u tekućoj godini. Pri tome, imalo se u vidu da će instrumenti novog sistema u po-gledu obima sredstava i inače doći potpunije do izražaja tek u narednoj godini. To naročito važi za instrumente novog sistema, kao što su stope dodatnih doprinosa i ustupanje sredstava radnim organizacijama na ime potreba za naknade ličnih dohodaka za bolovanja preko 30 dana. Računa se da će se u prosjeku dodatni doprinosi za zdravstveno i za invalidsko osigu-ranje ostvariti po stopi od 1,2% od ličnih do-hodaka kao osnovice.

Kao poseban izvor sredstava za otklanjanje problema koji nastaju zbog nekih objektivno uslovljenih nesrazmjera u potrebama i mogu-ćim pokrićima iz doprinosa, predviđa se uspo-stavljanje zajedničkog fonda rezerve socijalnog osiguranja i zajedničkog fonda rezerve za do-datak na djecu, u ukupnoj visini od 3,5 mili-jardi dinara. Ovo bi bilo obezbeđeno posebnom dotacijom iz saveznog budžeta. To odgovara sredstvima koja su i u ovoj godini odobrena u saveznom budžetu u vidu dotacija za potrebe dodatka na djecu i potrebe invalidskog i pen-zijskog osiguranja. Naravno, razrada sistema reosiguranja treba da doprinese rješavanju problema raznih nesrazmjera bolje nego što je to bilo u dosadašnjoj praksi.

Primjenjujući nove instrumente u ovoj go-dini zapažene su i neke slabosti, kao na prim-er: određivanje stopa osnovnog doprinosa za zdravstveno osiguranje u skoro svim komunal-nim zajednicama u onoj visini koja je određena kao republički plafon; skoro linearno određi-

vanje dodatnih doprinosa po privrednim gra-nama odnosno djelatnostima i maksimalno ko-rišćenje prava u pogledu određivanja visine ovih stopa doprinosa; linearno, a samim tim i nerealno, utvrđivanje visine sredstava koja se ustupaju radnim organizacijama na ime pot-reba za naknade ličnih dohodaka za bolovanja do 30 dana i ukupne troškove lečenja osigura-nika uslijed povreda na radu za preko 30 dana. Ove pojave s pravom su već i u ovom Vijeću ocjenjene kao slabosti, jer se s takvim rješe-njima daje sasvim drugi smisao instrumentima sistema finansiranja i oni se pretvaraju vrlo često u obične instrumente razreza ili obrnuto. Ima i takvih slučajeva da se putem njih daju odnosno ostavljaju radnim organizacijama sred-stva koja im, u odnosu na stvarne troškove i uslove njihovog poslovanja, ne pripadaju. Ove pojave dobrim dijelom bile su i objektivno us-lovljene okolnostima pod kojima je počela prim-jena novog sistema finansiranja. S primjenom se, kao što je poznato, znatno zakasnilo. U propisivanju novih instrumenata, nije bilo po-trebnih iskustava, nedostajala je potrebna do-kumentacija i tome slično. Dobrim dijelom to rezultira iz slabosti u samoj službi socijalnog osiguranja i iz još nedovoljno razvijene zainte-resovanosti i angažiranosti samih osiguranika i radnih organizacija zastupljenih u skupšti-nama komunalnih zajednica.

Novim sistemom organizacije i finansiranja socijalnog osiguranja nesumnjivo se zahtjeva i potreban je i viši stepen stručnosti i osposobljenosti kadrova u ovoj službi, da bi služba mogla da odgovori zadacima u novim uvjetima i znatno složenijim uvjetima poslovanja. U tom pravcu, zajednica socijalnog osiguranja, upravni odbori zavoda, savjeti radnih kolektiva i dru-gi društveno-politički činioци morati će da učine mnogo više nego do sada da bi se ta služba u cjelosti osposobila za izvršenje tako odgovor-nih i delikatnih zadataka.

Oslanjajući se na realne procjene konačnih rezultata poslovanja fondova socijalnog osigu-ranja u tekućoj godini, a imajući pri tome u vidu da će biti preovladane slabosti koje su se pojavile u samom početku primjene ovog sis-tema, za narednu 1964. godinu u Nacrtu dru-štvenog plana, predlažu se, po ključnim ele-mentima rashoda i po krajnjim rezultatima, tolika sredstva koja omogućuju dalje normali-ziranje stanja u ovoj oblasti. Ukupni porast po-treba, kao što je već poznato, predviđa se za 11% u odnosu na tekuću godinu. Iako potrebe zdravstvenog osiguranja rastu pod utjecajem porasta broja osiguranika, ličnih dohodaka i nekih drugih objektivnih činilaca, porasta ka-paciteta, na primjer, u zdravstvenim ustano-vama, broja kadrova-lječnika i ostalih i porasta nivoa ličnih dohodaka zdravstvenog osoblja, indeks globalnog povećanja potreba u 1964. godini sveden na prosječno trošenje po jednom

aktivnom osiguraniku je, prema realnim procjenama, povoljniji od indeksa procenjenog za 1963. godinu. Za 1964. se predviđa, prema tekućoj godini, 106,9 prema 109,2 koliko se očekuje da će se ostvariti u ovoj u odnosu na prethodnu godinu.

Zdravija tendencija kretanja predviđa se i u oblasti dugoročnih osiguranja. Nacrtom društvenog plana predviđeno je u tu svrhu 17% sredstava više nego što se očekuje u ovoj godini. Za dugoročna davanja, znači za penzije i dodatke na djecu, predviđena su u narednoj godini redovna sredstva, a takođe i za sigurnosne i valorizacione rezerve u okviru povećanja od 17%, a isto tako i za rezerve fondova invalidskog i penzijskog osiguranja — sigurnosne i valorizacione rezerve, koje u ovoj godini, kao što vam je poznato, nisu bile formirane, što je jedan od nedostataka u primjeni sistema. Ovo posebno ističemo radi toga što se na ovaj način stvaraju uvjeti i osnovi koji će obezbjeđiti kretanje penzija u narednom periodu u određenoj proporciji s kretanjem ličnih dohodaka. U pogledu dodataka na djecu bit će svakako potrebno u narednoj godini da se donesu propisi, odnosno, izvrše izmjene naročito u pogledu mjesta i uloge dječjeg dodatka, a u vezi s tim i fondova dodatka na djecu.

Na kraju, treba imati u vidu da su kretanja u oblasti socijalnog osiguranja, a osobito u oblasti zdravstvenog osiguranja koja su posebno ocjenjena, rezultirala iz promjena u sistemu i da su dobrim dijelom posljedica općeg kretanja u privredi u ovoj godini i znatno proširenog utjecaja društveno-političkih činilaca.

Osvrnuo bih se, u vezi sa planom, još na neke probleme zaštite na radu. Unapređenje zaštite na radu obezbeđuje se u sklopu problematike koja tretira produktivnost rada. U Nacrtu plana to je glava III i poglavlje »Društvene službe«, glava XII.

Uprkos postignutim uspjesima, još postoji potreba da se poduzimaju efikasnije mjere u realizaciji i unapređenju zaštite na radu. Nacrt plana ne predviđa izričite mjere, ali one proizilaze iz osnovnih postavki Plana koje se odnose na produktivnost rada. Osim toga, predložene su i dopune kojima bi se u plan unijeli neki programski zadaci u toj oblasti. Osnovne mjere u toj oblasti treba da polaze od dosadašnjih iskustava i određenih zapaženijih i značajnijih pojava. Modernizacija i rekonstrukcija mnogih poduzeća u industriji i rudarstvu, građevinarstvu i ostalim djelatnostima, zatim postepen porast općeg nivoa obrazovanja i stručnosti radničkih kadrova i druge okolnosti vezane za razvoj socijalističkih i društvenih odnosa, posebno samoupravljanje proizvođača, pozitivno se odražavaju u oblasti zaštite na radu i stalno utječu na njeno unapređivanje. Ako uporedimo prvo polugodište prošle i ove go-

dine vidjet ćemo dalje smanjenje povreda na radu, što je očigledan dokaz poboljšanja zaštite. Prošle godine imali smo u prvom polugodištu preko 138.000 povreda, a ove godine nešto više od 126.000. Broj povreda u prvom polugodištu ove godine, u odnosu na isto razdoblje prošle godine, smanjen je za 8,7%, a izostanaka sa posla zbog povreda na radu za 18%. Odnosno, broj povreda na 1.000 osiguranika u prvom polugodištu prošle godine iznosio je 37,7, u drugom 41, a u prvom polugodištu ove godine svega 34. Naročito je značajno, da je zabilježen pad povreda u industrijskim granama i djelatnostima kao što su: brodogradnja, gdje je pad za 28,1%, crna metalurgija za 13,7%, proizvodnja i prerada uglja — 13,3%, obojena metalurgija — 10,1%, drvna industrija — 8,4%, građevinarstvo u cjelini — 14,2% itd. Poljoprivreda po broju povreda i dalje bilježi porast, ali je procenat izostanaka sa posla zbog povreda u poljoprivredi u padu. Broj slučajeva profesionalnih oboljenja u cjelosti je u porastu. Taj porast je u prvom polugodištu 1963. godine, u odnosu na prvo polugodište prošle godine iznosio 12%. Međutim, broj izostanaka sa posla zbog profesionalnih bolesti opao je u istom razdoblju za 25%.

Procenat izostanaka sa posla zbog povreda i profesionalnih oboljenja u cjelosti je u padu. Prvo polugodište 1963, u odnosu na prvo polugodište 1962. godine pokazuje pad za 12,2% a u odnosu na drugo za 24,4%, dok u odnosu na cijelu 1962. godinu za 20,3%. Na smanjenje izostanaka očigledno djeluju briga i nastojanje radnih organizacija da smanje nivo opterećenja za riziko koji oni snose u sprovođenju zdravstvenog i invalidskog osiguranja. Postignuti napredak u oblasti zaštite na radu svakako je značajan, ali troškovi i rashodi socijalnog osiguranja, gubici u nacionalnom dohotku i materijalne štete do kojih dolazi uslijed povreda na radu i profesionalnih oboljenja, još sadrže znatne rezerve i u sklopu borbe za povećanje produktivnosti rada zaslužuju punu pažnju.

Prema izvještaju koji priprema Inspekcija rada za 1961/62. godinu, obračunati dio tih troškova, gubitaka ili šteta iznosi preko 50 milijardi dinara, a ocjenjeno je da bi se bez nekih osobitih teškoća mogle smanjiti za 10%, što znači preko 5 milijardi dinara. To je značajna suma koja bi se koristila za unapređenje zaštite na radu i u druge svrhe vezane za zdravlje naših radnika. Na isti način obračunati, djelomični troškovi, gubici i štete iznose u prvom polugodištu ove godine oko 24 milijarde. Tu je obračunat i riziko privrednih organizacija za troškove socijalnog osiguranja, jer je to u stvari sastavni dio toga. Prema tome, postoji znatno opadanje. Radi uspješne realizacije Društvenog plana u 1964. godini, sa aspekta povećanja produktivnosti rada i smanjenja rashoda socijalnog osiguranja, u oblasti unapređenja za-

štite na radu, kao jednog od činilaca koji utječe na produktivnost rada, postavljaju se mnogi zadaci, prije svega, pred radne organizacije, društveno-političke zajednice, a takođe i pred privredne komore, komunalne zajednice socijalnog osiguranja i druge. Zakon o zaštiti na radu koji se priprema trebalo bi da bude osnov dugoročne politike u oblasti zaštite rada i osnov za postavljanje sistema zaštitnih normativa tehničko-higijenskog i drugog karaktera. To će omogućiti dalju razradu sistema zaštitnih mjera putem pravilnika, tehničkih uputstava i standarda koji treba da sadrže osnove zaštite na određenim poslovima u industrijskim granama. U svemu tome, ponavljam, osobiti značaj ima angažiranje zajednica socijalnog osiguranja, sindikata, zajednice osiguravajućih zavoda, da bi svako u svom djelokrugu preduzimao mjere radi što potpunijeg djelovanja u oblasti zaštite na radu i u interesu očuvanja ljudskih života i zdravlja, a i materijalnih dobara.

Za realizaciju zaštitnih mjera i sanaciju, kao stalna podrška poduzećima, potrebno je i dalje razvijati rad odgovarajućih stručnih institucija za sprovođenje zaštite na radu i po potrebi osnivati i nove takve institucije za pojedina područja u industrijske grane. U cilju unapređenja higijenske, tehničke, zdravstvene i druge zaštite na radu, neophodan je sinhronizirani rad, aktivnost i sa medicinskog, i sa tehničkog, i socijalnog aspekta i što potpunija saradnja sa institucijama koje sa različitih aspekata razmatraju zaštitu na radu. Važno je takođe da radne organizacije školuju, odgajaju i obezbjeđuju kadrove za proučavanje i rješavanje zadataka u oblasti zaštite rada, jer samo takvi stručni kadrovi mogu uspješnije realizirati predviđene mjere zaštite u radnim organizacijama. Radi blagovremenog otkrivanja nedostataka, interveniranja i po potrebi primjene sankcija protiv onih koji ne obezbjeđuju osnovne propisane zaštitne mjere, potrebno je dalje da se jača i služba nadzora nad zaštitom na radu, da se stručno osposobi i organizaciono učini efikasnijom, a takođe obezbijede nužna sredstva za njeno bolje opremanje i za stručne ekspertize.

Ovih nekoliko pitanja, koja sam na kraju spomenuo, predložena su i razmatraju se i u vezi sa pripremama konačnog prijedloga društvenog plana za 1964. godinu.

Predsjednik Olga Vrabčić:

Ima reč Mileva Planojević.

Mileva Planojević (Izborna jedinica Beograd I):

Nacrt Društvenog plana za 1964. godinu predstavlja napredak u sagledavanju društvenih službi u privrednom i društvenom razvitku zemlje. Sem toga, predviđeni razvitak ekonom-

skih i društvenih odnosa pruža povoljne uslove za dalje unapređenje zdravstva, socijalne zaštite i socijalnog osiguranja. Ocenjujući u osnovi pozitivno smernice i intencije Društvenog plana za 1964. godinu, Veće ipak smatra za potrebno da ukaže na određene nedostatke koji postoje u Nacrtu plana.

Pre svega, postavlja se pitanje uloge i mesta Društvenog plana Jugoslavije u uslovima decentralizacije i samoupravljanja. To pitanje naročito je značajno za oblasti društvenog života koje su gotovo potpuno decentralizovane, kao što je slučaj sa zdravstvenom i socijalnom zaštitom. U isto vreme, ove oblasti društvenog života su značajan činilac u privrednom razvitku i u unapređenju standarda stanovništva. Radi toga, u Društvenom planu treba određenije sagledati ulogu svih društvenih službi i njihove probleme, oceniti postignuti nivo i odrediti ciljeve i budući razvoj.

Isto tako, u Planu treba, na osnovi potpunijih statističkih podataka, jasnije odrediti materijalne okvire u kojima će se razvijati ova oblast, da bi se tako sagledao položaj i razvoj službi bez obzira na to što se sredstva za pokrivanje tih troškova formiraju u opštinama i u decentralizovanim društvenim fondovima.

Usavršavanje metodologije planiranja u ovim oblastima i pronalaženje odgovarajućih rešenja u sistemu planiranja radi neophodnog usklađivanja delatnosti i programiranja na svim nivoima je jedan od najznačajnijih zadataka u izradi sedmogodišnjeg plana koji se postavlja kako pred Veće tako i pred stručne institucije u oblasti planiranja.

I pored toga što je u toku poslednjih godina učinjen značajan napredak u razvitku ovih oblasti, pojedine delatnosti pokazuju tendenciju stagniranja. To se naročito odnosi na užu oblast socijalne zaštite. Uzroci tim pojavama leže u nedovoljno stabilnim sredstvima za finansiranje ovih delatnosti i službi koje se pokrivaju pretežno iz budžeta političko-teritorijalnih zajednica. Radi toga bi u Društvenom planu za 1964. godinu trebalo upozoriti da predviđena umerenija dinamika budžetske potrošnje ne znači u isto vreme i opadanje sredstava za ove svrhe. Naprotiv, trebalo bi upozoriti da ta sredstva budu stalnija, da ne osciliraju i da rastu uporedo s porastom nacionalnog dohotka. Posebno, treba ukazati na potrebu bržeg porasta broja ustanova za zbrinjavanje dece zaposlenih roditelja. Bez obzira što rešavanje ovih problema ima dugoročniji karakter, i u Planu za 1964. godinu treba određenije ukazati na rešavanje problema ovih službi, jer bi njihovo zaostajanje moglo imati nepovoljne posledice po opšti privredni razvoj.

Donošenjem propisa o organizaciji i finansiranju socijalnog osiguranja stvoreni su kvalitativno novi uslovi za rešavanje problema

proširene reprodukcije u zdravstvu. Investiranje u zdravstvu je na taj način doslednije postavljeno na princip kreditiranja, za razliku od dosadašnje prakse kada su se investicije u zdravstvu pretežno delom realizovale u namenskim dotacijama. Postojeći fondovi u zdravstvenim ustanovama, opštinski investicioni zdravstveni fondovi, fondovi socijalnog osiguranja su rascepkani i usitnjeni. To dovodi do neracionalnog ulaganja i nedovoljno efikasnog korišćenja postojećih sredstava. U toj situaciji postavlja se kao veoma aktuelno pitanje da se prouče mogućnosti za povezivanje i kombinovanje ovih sredstava s postojećim bankarskim sistemom. Iako je ovaj zadatak uglavnom dugoročnijeg značaja, ipak bi u 1964. godini trebalo tražiti rešenja da se za investicije u zdravstvu u većoj meri koriste postojeća bankarska sredstva.

Ako se ima u vidu značaj uzajamne povezanosti razvoja ovih društvenih službi sa opštim društvenim i privrednim razvitkom ukazuje se potreba adekvatnijeg integriranja ovih oblasti kao činilaca privrednog razvitka. Pozitivne tendencije u Nacrtu društvenog plana za 1964. godinu trebalo bi da dođu punije do izražaja naročito u metodologiji izrade sedmogodišnjeg plana. No, izvesna poboljšanja u tom smislu mogu se izvršiti i u Nacrtu društvenog plana za 1964. godinu.

Smatramo da u poglavlje Nacrta društvenog plana za 1964. godinu koje obuhvata produktivnost rada treba uneti elemente društvenog standarda, kao što su: zdravstvena zaštita, pomoć radnoj porodici, društvena ishrana i ostalo, kao činioce koji neposredno utiču na povećanje produktivnosti rada i koji su od opšteg interesa za privredne organizacije.

S tim u vezi, privredne organizacije treba da ulažu veća materijalna sredstva radi unapređivanja zdravstvene zaštite radnika kako bi se povećala njihova radna sposobnost. Privrednim organizacijama treba preporučiti da uzmu učešće u organizovanju uslužnih delatnosti i socijalnih ustanova za pomoć radnoj porodici.

Isto tako, neophodno je ukazati i na potrebu unapređenja higijensko-tehničke zaštite i uslova rada u postojećim preduzećima. O tome posebno treba voditi računa prilikom novih investicija, modernizacije i rekonstrukcije preduzeća. Za efikasno sprovođenje higijensko-tehničke zaštite neophodno je dograditi pravni osnov zaštite na radu odnosno postaviti celovitiji sistem normativa zaštitnih mera.

Podržavajući intencije Nacrta društvenog plana za povećanim ulaganjima u cilju kompleksnog rešavanja problema higijensko-komunalne izgradnje i za obezbeđenjem uslova za dugoročno kreditiranje, Veće smatra da je potrebno u Planu naglasiti da stambeno-komu-

nalnu izgradnju i rešavanje komunalnih problema treba da prati u odgovarajućim merilima i izgradnja objekata za zdravstvo i socijalnu zaštitu, odgovarajuće socijalne i zdravstvene ustanove.

U postojećim industrijskim i komunalnim objektima, a osobito u onim koji će se graditi, treba proučiti ekonomsko-socijalne i zdravstvene posledice zagađivanja vazduha i površinskih voda. U tom smislu treba što pre doneti odgovarajuće propise.

U poglavlju Nacrta, gde se govori o nedovoljno razvijenim područjima trebalo bi predvideti da podizanje privrednih objekata adekvatnije prati i izgradnja objekata društvenog standarda.

U vezi sa razvojem nerazvijenih područja dosadašnja praksa investicionih ulaganja ograničavala se pretežno na privredne objekte. Međutim, upravo na tim područjima, zbog nagle urbanizacije, uključivanja radnika u industriju i menjanja njihovih životnih uslova i radnih navika, došli su do izražaja mnogi krupni socijalni i zdravstveni problemi, što je otežavalo brže osposobljavanje radnih kolektiva i privrednih organizacija za rentabilnije poslovanje. Radi toga, sredstva namenjena za razvoj nerazvijenih područja trebalo bi usmeravati i na izgradnju pratećih zdravstvenih i socijalnih objekata, s tim da se prilikom projektovanja tih objekata uzima u obzir određeni deo tih sredstava.

Novi sistem finansiranja socijalnog osiguranja pokazao je pozitivno dejstvo. To je omogućilo racionalnije trošenje sredstava i stvaranje uslova za dalje razvijanje zaštite osiguranika.

Da bi se u 1964. godini u trošenju sredstava socijalnog osiguranja i nivou zaštite radnih ljudi orijentisali u pravcu koji predviđa Društveni plan, potrebno je u njemu fiksirati osnovne smernice, kao što su:

— usmeravanje radnih organizacija i samouprave socijalnog osiguranja ka daljem usavršavanju instrumenata finansiranja zdravstvenog osiguranja (osnovne stope doprinosa za zdravstveno osiguranje, dodatnog doprinosa i reosiguranja), kako bi potpunije došao do izražaja neposredni interes svih činilaca koji učestvuju u sprovođenju osiguranja, što bi uticalo na racionalnije trošenje sredstava, doprinelo stabilizaciji fondova i efikasnijoj zaštiti osiguranika, a u isto vreme doprinelo objektivnijem utvrđivanju položaja komunalnih zajednica i radnih organizacija;

— materijalnu osnovu samoupravljanja zdravstvenih ustanova obezbediti adekvatnim oblicima ugovora između zavoda za socijalno osiguranje i zdravstvenih ustanova, što će omogućiti raspodelu dohotka u skladu sa uslovima rada zdravstvene ustanove i efektima rada zdravstvenih radnika i na taj način najefikas-

nije podići nivo zdravstvene zaštite radnih ljudi.

Pored toga, Planom bi trebalo dati podršku nastojanjima da se viškovi prihoda nad rashodima u fondovima socijalnog osiguranja oročavaju i da se pod zakonom predviđenim uslovima usmere na unapređivanje zdravstvene zaštite.

Uvođenje sigurnosne i valorizacione rezerve u fondovima penzijskog i invalidskog osiguranja, omogućiće formiranje sredstava za usklađivanje penzija s porastom troškova života, razvijanje poslovnosti i stabilizaciju fondova.

Još postoje krupniji zdravstveni problemi koji traže angažovanje svih društvenih snaga, a posebno zdravstvene službe. Radi toga je neophodno da se Planom za 1964. godinu određenije usmeri rad društvenih službi ka suzbijanju prvenstveno akutnih zaraznih bolesti, tuberkuloze i hroničnih bolesti.

I dalje treba razrađivati program iskorenjivanja pojedinih akutnih zaraznih bolesti i posebnu pažnju posvetiti daljem unapređenju zdravstvene zaštite majke i deteta.

Zaposlenom stanovništvu i u buduću treba obezbediti što potpuniju zdravstvenu i higijensko-tehničku zaštitu, vodeći osobito računa o traumatizmu i profesionalnim oboljenjima.

Uzimajući u obzir komunalnu izgradnju i dinamičnu unutrašnju migraciju zdravstvena služba treba da se više angažuje u proučavanju odnosa sredine i čoveka (komunalno-higijenska pitanja i patologija naselja).

U 1964. godini treba dalje sprovoditi odredbe Zakona o organizaciji zdravstvene službe u vezi s formiranjem i osposobljavanjem zdravstvenih centara. Posebno se ukazuje potreba da se ostvari potpuniji i brži uvid u zdravstveno stanje naroda usavršavanjem statističke službe i uspostavljanjem posebnih zdravstvenih anketa.

Zbog disproporcije u profilima medicinskih kadrova u Planu treba posebno istaći potrebu školovanja srednjemedicinskih kadrova.

Istaknuti problemi upućuju da se i u buduću unapređuje naučnoistraživački rad, a posebno o zdravstvenim problemima koji su od osnovnog interesa za zajednicu.

S obzirom da zdravstvena zaštita zemljoradnika zaostaje iza zdravstvene zaštite radnika, neophodno je, prema zdravstvenim i ekonomskim uslovima pojedinih područja, dalje proširivati zdravstveno osiguranje ove kategorije građana.

Društveno-političke zajednice, na osnovi određene politike u pružanju i razvijanju zdravstvene zaštite, trebalo bi da obezbeđuju finansijska sredstva za sprovođenje opštih preventivnih mera i akcija, za rad zdravstvenih centara, za osposobljavanje kadrova i izgradnju i opremanje zdravstvenih ustanova.

Privredne organizacije treba da posvete punu pažnju ne samo higijensko-tehničkoj zaštiti na radu, nego i da izdvajaju posebna sredstva za sprečavanje oboljenja i za osposobljavanje zdravstvenih ustanova da bi pružile što bolju zaštitu.

Zdravstvene ustanove treba da razvijaju takve oblike naknada — cena koje bi naknadu činile zavisnom od rada i stimuliralo zdravstvene ustanove na efikasniji rad.

Radi obezbeđenja sredstava za investicije, a u skladu s politikom razvoja zdravstva na određenom području, društveno-političke zajednice trebalo bi da aktiviraju potencijalne izvore sredstava za investicije u opštinskim, zdravstvenim investicionim fondovima, u privrednim organizacijama i u zdravstvenim ustanovama. Pri tome, treba što je moguće više obezbediti i koristiti kredite kao pogodnu formu za investiranje. Potrebno je takođe dati prioritet zdravstvu u korišćenju viškova zdravstvenog osiguranja u vidu kredita preko banaka.

Brzi privredni razvoj, promene u strukturi stanovništva, sve veće zapošljavanje žena, uslovi stanovanja, školovanje dece i dr., uticali su i na stvaranje akutnih socijalnih problema. Narastanje ovih problema nije uporedo praćeno i rešavano porastom potrebnih ustanova i službi. Zbog toga, razvoj službe socijalne zaštite zaostaje za potrebama našeg društvenog razvika.

Društveni plan za 1964. godinu treba jače da podvuče razvoj ustanova i osposobljavanje službi za efikasnije rešavanje socijalnih problema (ustanove za dnevni boravak dece, ustanove za smeštaj i zbrinjavanje dece i omladine lišene roditeljskog staranja ili koja se školuju van mesta stanovanja roditelja, ustanove za vaspitno-zapuštenu decu i omladinu, za smeštaj teže invalidne dece, za rehabilitaciju dece i omladine, ustanove za zbrinjavanje odraslih lica, razvoj centara za socijalni rad i ostalih oblika socijalne zaštite).

Skupštine socijalističkih republika i opština, prema svojim potrebama i mogućnostima, treba da obezbede i odgovarajuća sredstva za zadovoljavanje tih potreba. U rešavanju ovih problema nužno je da se još više angažuju i radne organizacije.

*Predsednik Olga Vrahić:
Reč ima dr Gojko Nikoliš*

Gojko Nikoliš (Izborna jedinica Karlovac):

Drugarice predsedniče, drugarice i drugovi poslanici, ja svoju diskusiju zasnivam isključivo na materijalima koje smo primili pre nekoliko dana. To znači da se ne bih mogao osvrnuti na ekspozu druga Mome Markovića, iako u njemu, po mom mišljenju, ima stavova koji zaslužuju pažnju, ima stavova koji su veoma pozitivni i koji su korak napred od dosadšnjih

standardnih shvatanja o našoj zdravstvenoj zaštiti i zdravstvenoj službi.

Ja sam materijale o Društvenom planu pročitao sa interesovanjem, tražeći šta plan sadrži o zdravstvenoj zaštiti. I moram da kažem da u ovim materijalima nisam našao mnogo od toga, pa ni u samom tabelarnom pregledu, izuzev jedne negativne pojave na koju bih želeo da skrenem i vašu pažnju. To je tabela na 58. strani u kojoj je dat pregled utroška sredstava po područjima i po namenama. Reč je o privredno nerazvijenim područjima. Naime, do sada je, kad god bi se postavilo pitanje zdravstvene zaštite u zaostalim područjima, vladalo shvatanje i davana su uvek tumačenja da je to stvar republika i da će republike iz svojih sredstava koje im dodeljuje federacija za razvoj privredno nerazvijenih područja, dati i sredstva za razvitak zdravstvene zaštite. Međutim, u pregledu to nisam našao. Tu su pregled po republikama: Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Makedonija i Hrvatska, i vidi se raspodela sredstava za industriju, poljoprivredu, trgovinu, ugostiteljstvo, zanatstvo, stambeno-komunalnu delatnost. Međutim, o dodeli sredstava za razvoj zdravstvene zaštite ovde nema ni reči. To-liko samo, kao jedina činjenica koju sam našao o zdravstvenoj zaštiti u ovim materijalima.

U tekstu Nacrta postoji samo na 42. strani, tačka V koja govori o zdravstvenoj zaštiti. Moram da izjavim da ovo što je napisano ovde ne smatram planom zdravstvene zaštite i njenog razvitka, niti za 1964. godinu, niti za iduće godine, ukoliko bi se ta praksa i takva metodologija planiranja nastavila. Izgleda da se radi o nesporazumu oko toga što je upravo plan. Ovo što je dato ovde smatram da nije plan, nego je to idejno-programska deklaracija. To je ustvari ponavljanje, i to dosta skućeno i šturo, onoga što je dato u programu Saveza komunista koji je donet pre dve godine. Isto tako, smatram da i u Ustavu ima daleko više stavova i članova koji predstavljaju oslonac za našu zdravstvenu politiku, nego što je to našlo svog odraza u ovome Nacrtu. Mislim na članove 13, 37, 38, 56, 57, 120. i 161. član Ustava.

Ako bi se upustili u sasvim površnu analizu Nacrta plana, onda bi se moglo postaviti mnogo pitanja. Tako, na primer, u 1964. godini treba takođe i »dalje preduzimati odgovarajuće mere za poboljšanje organizacije zdravstvene zaštite.« Koje su to »odgovarajuće« mere? O tome nema pomena.

Dalje, »potrebno je izvršiti poboljšanje organizacije zdravstvene organizacije i to na području suzbijanja akutnih i hroničnih oboljenja, smanjenja smrtnosti dece, unapređenja kompleksne zdravstvene zaštite« itd. Mislim da bi u Plan moralo da uđe šta se upravo želi postići, recimo u pogledu smanjenja smrtnosti dece. Koliki procenat smanjenja želimo da ostva-

rmo u toku naredne godine i gde, na kojim područjima. Jer, postaviti jedan zahtev pred Socijalističku Republiku Sloveniju da smanji smrtnost dece od sadašnjeg procenta na niže, to bi bio nerealan zahtev zato što je tamo smrtnost dece već mala. Ali, takav zahtev postaviti pred druga područja, recimo Kosovo i Metohiju, Kordun, Baniju, Sandžak, Istočnu Srbiju itd. tu se mogu očekivati realni rezultati. Ali, te realne rezultate koje očekujemo trebalo bi planski predočiti. I dalje, »materijalna osnova zdravstva će se u 1964. godini proširiti«. Mislim da bi u Planu trebalo pokazati kako proširiti, gde, kolikim sredstvima i odakle će se obezbediti ta sredstva.

Znači u plan zdravstvene zaštite, po mom mišljenju, trebalo bi da uđu sledeći elementi, ja ih samo nabacujem ovlaš: procena zdravstvenog stanja i postojećih snaga i sredstava koje imamo danas; bliže određivanje težišnih problema na osnovi takve procene; plan razvoja ključnih kapaciteta i kadrova; plan akcija na suzbijanju i preventivi masovnih oboljenja; sredstava. Odakle sredstva? Iz komuna! Koliko? S kolikim učešćem iz republika i federacije? Ne pretendujem da bi ovakva struktura plana predstavljala jedan iscrpan pojam. Ovo sam naveo samo radi opšte orijentacije.

Međutim, jedan takav plan federacije, ako se već u jednom dokumentu federacije izlaže, morao bi da postoji i to na osnovi ovih elemenata koje sam izneo. Plan bi morao biti jasniji, određeniji i obavezniji za sve: za federaciju, za republike, za komune. Ja znam šta sve može da se prigovori ovakvome mome shvatanju. Prigovor će biti da planiranje na nivou federacije nije predviđeno, da nije moguće, pa čak da je i protivustavno, jer komune rešavaju sva pitanja zdravstvene zaštite. Svima nama je jasno da komune u našem sistemu imaju ogromnu i revolucionarnu ulogu, baš i u zdravstvenoj zaštiti. I zahvaljujući komunalnom sistemu naša zdravstvena zaštita može brže napredovati nego u ma kojem drugom sistemu, jer omogućuje oslobađanje inicijative i masa i svih društvenih lokalnih činilaca, omogućuje mobilizaciju lokalnih materijalnih sredstava i omogućuje pasivno čekanje da pomoć i intervencija dođe odnekuda spolja.

Međutim, nije jasno zašto bi takvo shvatanje bilo isključivo. Zašto samo komune, a da za federaciju i za republiku ne ostaje skoro baš ništa u pogledu planiranja? Ja sam protiv svake isključivosti. To znači nisam za planiranje ni samo u komuni, ni samo u federaciji, nego za kombinovano planiranje, jedinstveno planiranje i na nivou komuna, i na nivou republika, i na nivou federacije. Znači na svim nivoima. Ja sam spreman da argumentujem ovakva shvatanja, ako je to potrebno. No, ne želim to činiti danas zato što je dnevnim redom pred-

viden temeljiti pretres osnovnih koncepcija naše zdravstvene politike. Ali, smatram da je to jedan od prioriteta našeg Veća.

Danas bi rekao o tome samo ovo: godinama me muči pitanje: na kakvim činjenicama bazira teza o isključivoj ulozi komuna u zdravstvenoj zaštiti; na osnovi kakvih činjenica, materijalnih, životnih činjenica je ta teza dobila pravo i status neprikosnovene dogme? Interesuje me šta o toj tezi kaže život i praksa? Smatram da upravo u dogmatskom primenivanju ove teze leži jedan od bitnih uzroka svim nevoljama s kojima se naša zdravstvena služba bori i koje je našlo dovoljno odraza i u našoj javnosti i štampi, tako da su postale u izvesnom smislu i politički problem.

Interesantno bi bilo znati: šta o takvoj tezi misle i komune? Da li će se komune smatrati povređenim u svojim demokratskim pravima ako bi se republike i federacije jače angažovale u planiranju zdravstvene zaštite? Ja mislim da neće. Čak, kada jednoga dana sve komune budu podjednako ekonomski razvijene, što je stvar daleke budućnosti, mislim da će i tada biti potrebna planska uloga federacije, u smislu kombinovanja dejstva svih komuna. Smatram da je ta koordinacija trajna zakonitost u socijalističkom sistemu, pa prema tome i trajna zakonitost u sprovođenju i razvitku zdravstvene zaštite, pogotovu danas kad postoji neravnomernost u razvitku komuna. Mislim da je sasvim na mestu da republike i federacija nastoje da otklone te neravnomernosti. Ko može u komunama biti protiv »uplitanja« ili »mešanja federacije« u zdravstvene probleme komune? Ja mislim da neće biti ni osiguranici, ni zdravstveni radnici, ni politički ljudi u komunama, koji shvataju šta je zdravstvena služba — a velika većina shvata danas šta je zdravstvena služba. Dakle, niko neće biti povređen jednom planskom, da tako kažem, »intervencijom« federacije koja je zasnovana na naučnim osnovama. Ali, nema nikakve sumnje biće i takvih koji će biti pogođeni, mislim da će to biti naša komunalna birokratija.

Evo, izneću primer moga sreza Karlovac. U Karlovcu postoji jedna bolnica koja je sagrađena još u vreme Marije Terezije. U toj bolnici bolesnici leže po dvojica u krevetu i u hodnicima, nekada i na podu. Higijenski zavod u Karlovcu je smešten u jednoj ruševnoj zgradi, a svega 200 metara od Higijenskog zavoda sagrađen je jedan oblakoder sa 14 spratova, sav od aluminijuma i stakla. Za koga je sagrađen taj oblakoder? Ko se smestio u njega? Birokratija? Nije u pitanju Zavod za socijalno osiguranje, nego Narodna banka. Znači, nije tačno da sredstava nema, samo je reč o raspodeli, o principima raspodele. Ko je taj što može takve drastične devijacije i nepravde, kada je reč o raspodeli sredstava, da spreči? Dobro, to mogu

poslanici na tome terenu! Ali, ne smemo se osloniti samo na njih. U tome mora da se angažuju republika i federacija. Ja ne smatram da odavde iz federacije bilo ko treba da lebdi nad čitavom našom državnom teritorijom i da prati gde će se dešavati ovakve disproporcije. Ne, ja mislim sasvim drugo. Mislim, ako se mi ovde izborimo za sredstva koja će biti namenjena za zdravstvenu zaštitu, onda tim samim oduzimamo drugima mogućnost da ova sredstva upotrebe u druge svrhe ili, tačnije rečeno, da ih zloupotrebe, kao što je ovaj slučaj i drugi slučajevi širom naše zemlje kada se grade razni objekti problematične namene i problematične ekonomske vrednosti i rentabilnosti.

Ako bismo mi iscrpli veći deo sredstava, onda njima ostaje manje za ovakve i slične zloupotrebe. Nije mi jasno zašto bi planiranje na nivou federacije bilo protivustavno kada članovi 113. do 131. Ustava govore o obavezama i pravima federacije? Ja baš naglašavam o obavezama, jer je o tome reč. Zašto da se federacija oslobodi obaveza u odnosu na zaštitu zdravlja. Ustav kaže da sredstva federacije služe za finansiranje potreba narodne odbrane, za finansiranje bržeg razvitka privredno nedovoljno razvijenih republika i krajeva. Dakle, ne može biti privrednog razvitka privredno nerazvijenih krajeva bez istovremenog razvitka zdravstvene mreže. Prema tome, imamo ustavnu osnovu za našu akciju odavde, na našem nivou. I 123. član Ustava kaže: republici koja ne može svojim sredstvima finansirati društvene i druge službe u republici federacija obezbeđuje potrebna sredstva pod uslovima koje određuje savezni zakon.

Znači, Ustav nas obavezuje da ispoljimo jače dejstvo ne samo na području zakonodavstva, nego i na području planiranja zdravstvene zaštite. Smatram da su zakonodavstvo s kojim smo mi, izgleda, najviše angažovani i planiranje zdravstvene zaštite jedna celina, da su to dva vida delatnosti koje se uzajamno potpomazu. Inače, bojim se da bi nam zakoni mogli ispasti apstraktni i nedovoljno povezani sa stvarnosti i da bi odmah posle njihovog usvajanja mogli da vršimo naknadne izmene i dopune. Nije mi jasno, zašto bi se federacija morala apriori odricati od svojih delovanja i izvesnih intervencija na području zdravstva kada se predviđa planiranje ugostiteljstva i turizma? Ovim ne želim da umanjim značaj ugostiteljstva i turizma, ali kažem da, ako se federacija tako snažno angažuje na području ugostiteljstva i turizma, što je potrebno i opravdano, isto tako nema ustavnih, principijelnih, teoretskih ni bilo kakvih drugih razloga da se ne angažuje i na pitanju zdravstva.

Sve su to, drugovi i drugarice, nelogičnosti koje su me pobudile da uzmem reč u ovoj diskusiji i da stavim svoje kritičke primedbe na

ovaj Nacrt, ili bar na ono što nam se prezentira kao plan razvitka zdravstvene zaštite. Smatram da bi na narednoj sednici našega Veća trebalo da podvrgnemo temeljnijoj diskusiji celokupnu našu politiku na području zdravstvene zaštite i da će nam, duboko sam uveren, ta diskusija otkriti mnoge korisne i dobre puteve. Sagledavanja osnovnih principa zdravstvene politike smatram kao uslov našega daljnjega uspešnoga rada. Inače, bojim se da ćemo se splesti u pojedinim parcijalnim pitanjima, pojedinim parcijalnim zakonima, a da nećemo imati jasnu celinu i nećemo imati jedinstvenu opštu orijentaciju o tome kojim pravcem treba da se kreće naša zdravstvena zaštita.

Na kraju, želim da izrazim svoje zadovoljstvo što je baš diskusija o našoj zdravstvenoj politici ušla u godišnji plan našega Veća kao prva tačka. I, najzad, slažem se i saglasan sam sa zaključcima Komisije koje smo čuli i verovatno će Komisija uzeti u obzir i rezultate naše današnje diskusije.

Predsednik Olga Vrahić:

Ima reč poslanik Milan Paunović.

Milan Paunović (Izborna jedinica Požarevac):

U Nacrtu društvenog plana za 1964. godinu postoje mnoga značajna pitanja iz oblasti zdravstvene zaštite, među kojima se naročito ističe sistematska izgradnja kompleksnih zdravstvenih ustanova. Ovo treba da bude uneseno u društvene planove opštinskih skupština i društveno-političkih zajednica. U komunama su sada u toku diskusije o problemima zdravstvene službe i priprema se odgovarajuća građa za izradu perspektivnih planova razvoja zdravstvene zaštite. Komune se nalaze pred ozbiljnim zadatkom u pogledu unapređenja rada zdravstvene službe i zdravstvene zaštite građana. Iz toga proizilazi da moramo da uskladiamo nivo razvijenosti mreže zdravstvenih ustanova svih profila i njihovih kapaciteta — kako u pogledu smeštaja, tako i kadrova, s nivoom porasta osiguranika, s obzirom da je skoro 100% građana obuhvaćeno zdravstvenim osiguranjem, izuzev nekih kategorija poljoprivrednih proizvođača. Ali su i ove kategorije građana na neki način zdravstveno osigurane odlukama opštinskih skupština kao socijalno ugrožene kategorije građana.

Međutim, ako se ima u vidu da poljoprivredni proizvođači sve više koriste zdravstvenu zaštitu, onda na osnovi proširenog zdravstvenog osiguranja oni su skoro izjednačeni s pravima u korišćenju zdravstvene zaštite analogno kao i radnici. Iz toga proizilazi da nivo zdravstvenog osiguranja mora da bude usklađen sa odgovarajućim porastom zdravstvene mreže, kadrova i opremljenosti zdravstvenih ustanova, jer je to

osnovni uslov da osiguranici realizuju svoja prava koja su im data u odgovarajućim propisima. Izmene koje su izvršene u sistemu zdravstvenog osiguranja stvorile su nove odnose prema radnim organizacijama koje sada imaju daleko veće i odgovornije obaveze u odnosu na zdravstveno osiguranje, jer sadašnji sistem zdravstvenog osiguranja traži od njih daleko veći rizik u pogledu trošenja sredstava fondova zdravstvenog osiguranja. Prema tome, radne organizacije s punim pravom traže od komun, zdravstvene službe i zdravstvenog osiguranja kvalitetnu i kompletnu zdravstvenu zaštitu svojih radnika.

Međutim, zdravstvena služba na nekim područjima zbog nedostatka smeštajnog kapaciteta, nedovoljne opremljenosti i kadrova ne može da pruži efikasnu zdravstvenu zaštitu. Ovo je osobito problem u nekim rejonima koji su se posle rata razvijali kao zdravstveni centri i čija je šira okolina upućena na zdravstvenu zaštitu u razvijenim komunama. To je problem i na području moje izborne jedinice, naročito u nekim zdravstvenim ustanovama čijom bi izgradnjom i dogradnjom rešili mnoge probleme u zdravstvu, a naročito protivurečnosti koje se izrazito manifestuju u pogledu nivoa zdravstvenog osiguranja i prava osiguranika. I dok se nivo zdravstvenog osiguranja i osiguranika stalno povećava i proširuje, dotle nivo razvijenosti mreže i kapaciteti zdravstvenih ustanova zaostaju. To se negativno odražava na kvalitet i efikasnost zdravstvene službe. Dakle, razvoj zdravstvene službe mora da ide istim tempom kao i razvoj zdravstvenog osiguranja. Iz svega ovoga proizilaze i konkretni zadaci komun, koji treba da budu uneti i u društvene planove opštinskih skupština.

Postoje takođe i problemi u pogledu investiranja i realizacije programskih zadataka. To se naročito odnosi na veće investicione zahvate, naročito u onim komunama koje predstavljaju po svom položaju i zdravstvene centre. Osnovni izvori investicionih sredstava na koje se komune orijentišu za ulaganje u zdravstvene objekte su uglavnom sredstva zdravstvenog investicionog fonda opštinskih skupština, sredstva budžeta, sredstva fondova zdravstvenih ustanova i sredstva fondova zdravstvenog osiguranja.

Međutim, ova četiri izvora investicionih sredstava, koja treba da budu uneta i u društvene planove opštinskih skupština za rešavanje značajnih investicionih zadataka u zdravstvu, od značaja su i za komune čiji su investicioni zahvati manjeg obima i mogu sopstvenim sredstvima da realizuju svoje investicione programe. Međutim, u nekim komunama ta sredstva su minimalna a osobito u onim čija je šira okolina upućena na korišćenje zdravstvene zaštite u ovim zdravstvenim centrima. Sasvim je logično što ove komune imaju i daleko veće

probleme u zdravstvu i daleko veće investicione potrebe pa ne mogu da realizuju svoje investicione zadatke, izuzev što im ta sredstva mogu poslužiti za dobijanje kredita. Sredstva investicionog fonda na koji su komune uglavnom orijentisane u perspektivi će odigrati značajnu ulogu. Ali, s obzirom da su to nove investicije koje su formirane tek početkom ili polovinom ove godine, volumen prihoda tih fondova je minimalan. Sredstva fondova zdravstvenih ustanova ove godine su minimalna zbog određenih mera i politike u pogledu formiranja tih fondova. Upravo, novim merama sprečena je dosadašnja praksa da zdravstvene ustanove formiraju sopstvena sredstva putem povećanja cena usluga kako bi rešile svoje investicione probleme. To bi bio neracionalan način akumulacije i doveo bi do znatnih poremećaja u finansiranju, do neracionalnog korišćenja sredstava i opterećenja fondova zdravstvenog osiguranja, kako je to bilo ranijih godina. Tako sredstva kojima raspolažu fondovi zdravstvenih ustanova uglavnom se troše za nabavku nove i zamenу dotrajale opreme. Međutim, za rešavanje investicionih zadataka računa se na znatnija sredstva fondova zdravstvenog osiguranja, naročito fondova komunalnih zajednica od kojih se ove godine očekuju veći prihodi od rashoda. Jer, kretanje prihoda i rashoda za devet meseci pokazuje znatnije viškove i ukoliko bi se taj tempo nastavio do kraja godine, u nekim fondovima mogli bi očekivati znatnija sredstva za zdravstveno osiguranje, jer je sasvim normalno da se ta sredstva vrate zdravstvenoj službi kroz zdravstveno-investicione fondove opštinskih skupština. Komune koje imaju razvijenu zdravstvenu službu, jer su se godinama tako razvijale, prerasle su u značajne zdravstvene centre čija je okolina sa stotinu hiljada stanovnika upućena na njih. Investiranje u ovakve centre ima daleko širi interkomunalni značaj, jer zdravstvenu službu razvijenih komuna koriste i druge komune. Te komune su zainteresovane za izgradnju zdravstvenih objekata i proširenje zdravstvene zaštite ali iz ekonomskih razloga nisu u mogućnosti da ekonomski pomognu izgradnju. Zato, smatram da u ove centre treba da investira i šira zajednica-republika, uz učešće lokalnih sredstava.

Imajući u vidu ove probleme, smatram da je opravdano da se na nivou federacije i republika formiraju zdravstveno-investicioni fondovi iz kojih bi republika davala namenska investiciona sredstva putem kredita za izgradnju zdravstvenih objekata koji imaju širi značaj. Zdravstveni investicioni fond federacije intervenisao bi prilikom izgradnje onih objekata koji imaju republički ili jugoslovenski značaj. Prema tome, molim Veće da uzme u razmatranje pitanje formiranja zdravstveno-investicionih fondova na nivou federacije i republika.

Predsednik Olga Vrabich:

Reč ima poslanik Robert Didov.

Robert Didov (Izborna jedinica Zadar):

Drugovi i drugarice, u potpunosti sam saglasan s primedbama koje je dala Komisija Višća, a takođe i sa mišljenjem poslanika Gojka Nikoliša.

Ja ću govoriti o glavi XIII Nacrta plana koja regulira pitanje kreditnih odnosa u vezi sa kreditiranjem zdravstvenih ustanova. U tački prvoj ove glave postavlja se da će načela i ciljevi kreditno-novčane politike u 1964. godini uglavnom biti kao i u 1963. godini. U razradi ovog načela u daljnjim tačkama ne spominje se način investiranja samostalnih ustanova. Međutim, u materijalu »Mere kreditne politike u 1964. godini« predviđa se mogućnost kreditiranja samostalnih ustanova za obavljanje tekućih plaćanja. Ova mogućnost postojala je i u 1963. godini. Međutim, banke su odbijale zdravstvenim ustanovama kredite, ili ukoliko su ih odobravale davani su pod vrlo nepovoljnim uvjetima — kratkoročno sa visokom kamatnom stopom i do 8³/₄%. Zbog ovih uvjeta neke zdravstvene ustanove nisu mogle normalno poslovati. Uslijed neredovitog podmirivanja potraživanja zdravstvenih ustanova iz fondova socijalnog osiguranja, zdravstvene ustanove dolaze u situaciju da ostanu ne svojom krivicom bez novčanih sredstava koja su im potrebna za nabavku najosnovnijeg, lijekova i hrane, a da se o drugim potrebama i ne govori.

Kako zdravstvene ustanove moraju pružati zdravstvenu zaštitu i ne smiju nikome uskratiti pomoć, to se ove dovode u neravnotežan položaj. Prema tome, bilo bi potrebno da zdravstvene ustanove dobiju neke olakšice prilikom davanja kredita tj. da im se kredit odobrava pod povoljnijim uvjetima — na duži rok otplate i sa nižom kamatnom stopom.

Može se postaviti pitanje: zašto se krediti daju zdravstvenim ustanovama, kad zavodi za socijalno osiguranje imaju mogućnost da dobiju kredite, a ovi su finansijski zdravstvenih ustanova? Međutim, ima situacija kad zavodi imaju normalan priliv sredstava u fondove i ne mogu tražiti kredite za taj fond, jer se oni odobravaju prilikom neravnomjernog pricicanja sredstava. Banke ne odobravaju kredit i fondu koji je u deficitu. U ovoj situaciji je potrebno odobravati kredite zdravstvenim ustanovama, jer inače mogu doći, što se i u praksi dešava, u kritičnu situaciju, iako uspešno posluju.

Stoga, smatram da bi propisima o načinu odobravanja kredita trebalo predvideti olakšice za dobijanje kredita zdravstvenim ustanovama, kako sam ranije naveo. U protivnom, zdravstvene ustanove dolaziće u vrlo teške situacije, a to će se u krajnjoj liniji, negativno odražavati.

vati na zdravstvenu zaštitu osiguranika, što se nikako ne bi smjelo dopustiti.

Drugo pitanje je praćenje uporednog razvoja zdravstvene zaštite s razvojem turističke privrede. Na turističkim područjima posljednjih godina odvajaju se znatna sredstva za unapređenje turističke privrede, ali ne vodi se računa o pratećim djelatnostima u turizmu. Na pojedinim područjima, naročito u Dalmaciji, u toku turističke sezone stanovništvo se udvostručuje. Zdravstvena služba, međutim, ostaje sa istim kapacitetima i sama je vrlo deficitarna. Onda je jasno da ne može biti efikasna u situacijama kada se stanovništvo udvostručuje. Stoga, smatram da bi prilikom gradnje turističkih objekata obavezno trebalo predvidjeti i adekvatna sredstva za razvoj zdravstvene službe. U protivnom, to će se loše odraziti na našu turističku privredu i uopšte našu turističku propagandu u inostranstvu. Naša zdravstvena služba u ovoj situaciji, bez sredstava, može vrlo lako podbaciti, a možete zamisliti kad zdravstvena služba podbaci posledice će biti veoma loše, naročito za turiste koji dolaze iz razvijenih zemalja u kojima je zdravstveni standard i te kako na visini.

Predsednik Olga Vrabič:

Reč ima poslanik dr Džemal Rezaković.

Džemal Rezaković (Izborna jedinica Visoko):

Drugarice i drugovi poslanici, potpuno se slažem sa osnovnim koncepcijama poslanika Gojka Nikoliša, koji je stavio primjedbu na račun velelepni zgrada.

Ja ću ukratko govoriti o problemu raka, o čemu je u ekspozeu Mome Markovića i izvještaju Milene Planojević samo pomenuto. Da li je rak u apsolutnom ili relativnom porastu? O tome je uopšte teško diskutirati, mada je opći utisak da je u apsolutnom porastu.

Naš životni standard je znatno porastao i mi danas imamo i materijalnih i kadrovskih mogućnosti da bismo organizirali službu rane dijagnoze raka. Svi, pa i oni koji se interesiraju problemom raka a osobito liječnici, znaju koliko se ogromna sredstva daju za lečenje osoba koje imaju rak — počev od kobalta, pa do skupocenih lijekova koje nabavljamo iz inostranstva i upućivanja obolelih osoba u inostranstvo bez nekih utešljivih rezultata.

Organizacija službe za borbu protiv raka u nas je danas dosta stihijna, prepuštena manje-više pojedinim velikim medicinskim centrima, dok je običnom građaninu skoro nedostupno da ide na jedan redovni pregled. Zato, smatram da pitanju rane dijagnoze raka i kontrole raka treba posvetiti posebnu pažnju. Za organizaciju te službe potrebna su velika sredstva. Međutim, postoje izvjesne indicije da će se iduće godine dati veća sredstva za naučnoistraživački rad. S tim u vezi, na saveznom nivou osnovana

je jedna grupa koja će imati dužnost da ispituje problem raka. Međutim, ja neću govoriti o ulozi sredstava koja su potrebna za lečenje raka, već hoću da podvučem važnost rane dijagnoze raka.

Šta pod tim mislim? Pod tim mislim da bi bilo potrebno da federacija zakonskim propisom odredi obavezan pregled svih žena iznad 40 godina, bar jedanput godišnje. Neko će reći da su one i do sada imale mogućnosti da idu na pregled. Jeste, to su bile u pitanju pojedine osobe, koje su, prestrašene od onoga što piše u novinama, odlazile na pregled. Ali, sistematski pregled nije vršen.

U posljednje vreme Amerikanci su zahvaljujući dobroj organizaciji rane dijagnoze raka uspjeli da otkriju rak ženskih polnih organa pet do šest godina pre nego što se pojavi u veličini kada ga ljudsko oko može primjetiti. Tada je u sto odsto slučajeva dolazilo do ozdravljenja. Smatram da bi ovom problemu trebalo dati prioritarno mjesto u programu organizacije zdravstva za iduću godinu. A taj problem je, međutim, samo ovlaš spomenut.

Malo je bilo govora i o defektnoj djeci. Ja ne znam kako je na drugim područjima, ali je u izbornoj jedinici koju predstavljam, to veoma ozbiljan problem. O čemu se upravo radi? Prije svega, osposobljavanje defektne djece nije organizirano kako treba. Ne postoje dobro organizirane škole i pojam osposobljavanja djece brka se s pojmom rehabilitacije. Međutim, tu se ne radi o rehabilitaciji, jer te osobe nisu bile nikad sposobne da rade, nego se radi o adaptaciji nekoga koji nikada nije do tada radio. Prema tome, znači, o fizičkom i psihičkom osposobljavanju za jedan određeni posao. Osposobljavanje tih bolesnika nije organizirano onako kako to društvo zahtjeva. Smatram da zapošljavanje takvih osoba i zapošljavanje radnika koji su rehabilitovani nije sprovedeno kako treba.

Postoje odredbe, i na papiru sve krasno zvuči. Postoji služba za zapošljavanje radnika koji su rehabilitirani i donekle osposobljene defektne djece. Međutim, preduzeća nerado primaju takve osobe u službu, jer nisu dovoljno produktivna. Preduzeća gube iz vida onaj humani moment. Ja mislim da bi trebalo nekim propisom odrediti poduzećima da moraju imati određena radna mjesta za osobe koje su rehabilitirane i osposobljene za rad.

Postavlja, se, međutim, pitanje: ko će ove programe realizirati? Ja bih naročito podvukao moju saglasnost sa izlaganjem poslanika Gojka Nikoliša, kada je govorio o kompetenciji komuna.

Ako pogledamo Opšti zakon o organizaciji zdravstvene službe iz 1960. godine o kojem je izneo Herbert Kraus u ekspozeu na strani 40. član 96. vidimo šta sve spada u kompetenciju opštine. Međutim, ako mi to pročitamo i upo-

redimo s onim što znamo, vidimo da opštinske skupštine nisu ni minimum od toga sprovele u djelo.

Imam utisak, na osnovi onoga što sam zapazio obilazeći komune, da opštinske skupštine direktno vrlo malo učestvuju u rješavanju zdravstvene problematike. Ko rješava probleme zdravstva na jednoj komuni? Rješava ih socijalno osiguranje. Rješava onaj ko ima novac. Oni diriguju kako treba da se riješi neki problem iz oblasti zdravstva. Oni određuju da li će se otvoriti neki dispanzer, da li će se nabaviti neki instrument, kada će biti vakcinacija, kada će biti fluorografsko snimanje. Zašto? Jednostavno zbog toga, što opštinska skupština te probleme ne rješava, a neko je ipak morao to da preuzme. Preuzimajući brigu o zdravstvenoj politici na određenoj komuni socijalno osiguranje u tom poslovanju ponekad prelazi svoje kompetencije.

Zašto zdravstvena politika u nekim komunama ne štima, po mome mišljenju? Možda se varam, ali se zdravstvo obično smatra kao petorazredni problem i što se za zdravstvo zadužuju osobe koje nijesu dorasle po svojim sposobnostima da vode zdravstvenu politiku u komuni. Često se problemi rješavaju usmenim dogovorom između predsjednika opštine, doma zdravlja i socijalnog osiguranja. Ja sam imao prilike da vidim da u pojedinim komunama za godinu i po dana na dnevnom redu opštinske skupštine ni jedanput nisu bili problemi zdravlja. Od osam sastanaka na koliko sam bio u komunama samo na jednom je predsjednik opštine bio prisutan. Na drugim sastancima niko iz opštine nije bio prisutan. I logično da tu zdravstvena politika ne može da štima i da oni ne mogu da sagledaju te probleme. Vjerovatno, ja ih ne okrivljujem za nekakvu aljkavost, oni su više zauzeti privrednim problemima. Ali, ako mislimo da realiziramo cjelokupni program za 1964. godinu, onda opštinske skupštine moraju, više da se angažuju u tom pogledu.

Vi znate da se godinama govori o važnosti preventivne medicine. Međutim, preventivne medicine nema bez novca. A ko će dati novac? Socijalno osiguranje kaže da ne može dati jer to nije predviđeno zakonom. Komuna koja treba da kaže da ga nema. Privredne organizacije i preduzeća daju minimum za higijensku zaštitu. Prema tome, sve ove priče o potrebama preventivne medicine opet će pasti u vodu ako mi, samo ne znam kojim putem, ne predvidimo odgovarajuće mere da oni, koji treba da vode brigu o preventivnoj medicini — a to su opštinske skupštine — ne osiguraju potrebna sredstva.

Predsjednik Olga Vrabčić:

Ima reč poslanik Radoslav Karamarković.

Radoslav Karamarković (Izborna jedinica Novi Pazar):

Iako su zaključci Komisije za razmatranje zadataka u vezi sa Društvenim planom za iduću godinu obuhvatili dosta važnih momenata, istakao bih posebno neke koji su, po mom mišljenju, još vrlo aktuelni.

Nacrtom društvenog plana Jugoslavije za 1964. godinu, iz dela koji obuhvata društvene službe, odnosno zdravstvo, posebno proističe potreba da se preduzimaju mere koje će poboljšati organizaciju zdravstvene zaštite. U tom smislu, predviđa se čitav niz organizacionih mera koje, kako reče drug Gojko Nikoliš da nisu precizirane Nacrtom, treba da obuhvate područje suzbijanja akutnih i hroničnih oboljenja, smanjenje smrtnosti dece, unapređenje kompleksne zdravstvene zaštite zaposlenih i smanjenje oboljenja koja nastaju usled nedovoljne zaštite na radu. Čitav ovaj program predstavljaće u suštini nastavak jedne opšte akcije koja se već nekoliko poslednjih godina vodi u pravcu preventivnih metoda zaštite.

Uzimajući u obzir ova predviđanja lično mislim da će nedovoljno razvijena područja zahvatati rešenje mnogih problema zdravstvene zaštite, počev od osnovnih pa do najsloženijih. Zato je neophodno staviti akcent na ova područja. Najzad, i smrtnost dece, akutna oboljenja, naročito infektivna, tuberkuloza i druge bolesti i nedovoljna zdravstvena zaštita zaposlenih, dominiraju na ovim područjima. Ja bih posebno istakao kao nužnost da se zdravstvena služba još približi selu, tamo gde još ne postoji. Omogućiti selu ili grupi sela čak i osnovnu zdravstvenu zaštitu, znači otvoriti vrata daljem razvoju zdravstvene službe, bilo preko isturenih ambulanti, samostalnih zdravstvenih stanica, terenske službe ili drugih organizacionih formi. Nekada su za to potrebna sasvim minimalna sredstva i kadrovi. Neophodno je da u narednoj godini mnoga sela i nedovoljno razvijena područja dobiju bar osnovnu zdravstvenu zaštitu i zato bi trebalo maksimalno iskoristiti zainteresovanost poljoprivrednih proizvođača i društvenih činilaca na selu. Velika poteškoća u tom pogledu je udaljenost pojedinih sela od najbližih centara i slabi komunikacioni objekti. No, uz napore dobro organizovane zdravstvene službe i uz punu podršku društveno-političkih činilaca mislim da se sa sigurnošću može očekivati pozitivan rezultat.

Ja bih na kraju još jedanput istakao nužnost ovakvog rada, koristeći iskustva istočnog dela Sandžaka, jer problem organizacije zdravstvene službe na selu dobija vrlo širok značaj i kao takvu je treba prihvatiti i u Društvenom planu za 1964. godinu.

Predsjednik Olga Vrabčić:

Prekidamo sednicu i nastavljamo u 16 časova i 30 minuta.

(Sednica je prekinuta u 13 č)

Nastavak sednice u 16č 30 min.

Predsjednik Olga Vrabčić:

Nastavljamo s radom. Reč ima poslanik Mileva Ognjanović.

Mileva Ognjanović (Izborna jedinica Bjelovar):

Drugarice i drugovi, prema izlaganju druga Mome Markovića poduzete su mjere da se u cjelosti novelira područno zakonodavstvo u cilju efikasnije zaštite djece.

Već sada, trebalo bi razmotriti neka pitanja iz oblasti porodičnog prava koja su postala kočnica u daljem radu na saniranju zaštite djece. Napomenuću samo, kao detalj, kako se to u praksi događa. Suradnja između suda i organa starateljstva je podbacila: socijalna zaštita zbog toga što nema sređeno pitanje kadrova, osobito u slabije razvijenim komunama, a sud, ako promatramo brakorazvodne parnice unazad deset godina, ostao je po starome i ništa se nije u tom izmijenilo. Sud traži mišljenje organa starateljstva kome će roditelju dodijeliti i povjeriti odgoj i izdržavanje djece. To je jedan odgovorni zadatak. A da li je uvijek služba socijalne zaštite sposobna da pravilno ocijeni porodicu da bi se dijete povjerilo roditelju koji će dati punu garanciju za daljnju budućnost i za odgoj njegovog djeteta. Ako je organ starateljstva sposoban da da mišljenje kome će se od roditelja dete dodijeliti, smatram da bi bio sposoban da da mišljenje koliko je za to dijete potrebno dati mjesečno za uzdržavanje, prema materijalnim mogućnostima roditelja.

Mislim da bi trebalo voditi više računa o izboru sudaca u brakorazvodnim parnicama. U dosta slučajeva ove parnice vode suci koji su vrlo malo društveno-politički aktivni, a sudac u brakorazvodnim parnicama ukoliko nije društveno-politički aktivan radnik, mislim, ako ne poznaje porodicu i zaštitu djece, da vrlo malo može efikasno doprinijeti u brakorazvodnim parnicama. Od ukupno razvedenih brakova, za period od posljednjih pet godina na području komune Bjelovar, samo u dva slučaja alimentacija za uzdržavanje jednoga djeteta iznosila je 5.000 dinara mjesečno, iako je prinadležnost jednog roditelja iznosila preko 80.000, pa i 100.000 dinara mjesečno. Da li je tu pravilno postupljeno? Da li su suci bili u mogućnosti to sagledati?

Ovdje se postavlja i pitanje porote. Da li je pravilno da se porota u brakorazvodnim parnicama stalno mijenja? O ovakvim momentima mislim da bi trebalo u budućnosti malo više da povedemo računa, osobito organi starateljstva. Sudska porota za jedan do dva sata, koliko traje brakorazvodna parnica, nije u stanju da sagleda kome će roditelju dodijeliti dijete i koliko je potrebno za njegovo uzdržavanje da ne bi bilo oštećeno, a njegova budućnost neosigu-

rana. Da li je onda čudno što nam djeca razvedenih roditelja postaju delikventi? Nije, drugovi, ništa čudno. Majke, kojima se dodjeljuju djeca, jer se obično radi o djeci mlađoj od 10 godina, u većini slučajeva su samohrane. A djetetu u dobu od 10 godina je najviše potrebna majčina njega, bez obzira da li majka ima mogućnosti ili ne. Često nam se događa da se brakorazvodna parnica vodi i po pet do šest mjeseci. Da li sudovi u takvim slučajevima mogu izdati privremeno rješenje o plaćanju alimentacije da se djeca mogu uzdržavati do konačnog rješenja brakorazvodne parnice? Da li smo momentano u mogućnosti da zaposlimo jednoga od roditelja, bez obzira da li se radi o majci ili ocu?

No, nije samo slučaj da djeca razvedenih roditelja postaju delikventi. Toga ima i kad su porodični odnosi na očigled mirni i sređeni, ali je manje vjerojatno da će dijete iz porodice gdje su odnosi sređeni postati delikvent, osim ako je možda mentalno defektno, da takve zdravstveno stanje ne djeluje možda na labilnu ličnost da je povodljiv za pojedincima koji ga mogu skrenuti na taj put.

Da bi posljedice bile lakše, potrebno je sređiti sadašnje stanje u službi socijalne zaštite. Kako se vodi politika raspodjele stručnih kadrova u organima socijalne zaštite? Ovo se osobito odnosi na komune koje su manje i ekonomski slabije i gdje je socijalna zaštita slabije razvijena. Stručni kadrovi u toj službi do sada nisu pravilno raspoređivani. U Socijalističkoj Republici Hrvatskoj, na primjer, postoji veliki broj stručnih socijalnih radnika, ali svega oko 5% radi u struci i to uglavnom u velikim gradovima, gdje postoje centri za socijalni rad, a to su: Zagreb, Rijeka, Pula, Karlovac, Split i neki drugi. Mislim, međutim, da ni u tim mjestima kadrovi nijesu u potpunosti raspoređeni. Svakako da bi bilo smješno ako bi liječnika bilo koje specijalnosti odredili u poljoprivrednu zajednicu da radi kao agronom. Isto je tako pogrešno ako bi socijalni radnik radio u administraciji, iako ih najviše ima na tim poslovima. Ne mislim da bi socijalni radnici mogli riješiti sve probleme, jer iznalaženje pojava i uzroka i saniranje ovisi ne samo od socijalnih radnika, nego i od ostalih stručnjaka. Ali, mislim da bi socijalni radnici mogli doprinijeti mnogo na saniranju gorućih problema, onih koji se ne mogu odložiti.

U zaključcima Komisije, u vezi sa zadacima u Društvenom planu za 1964. godinu, načelno je postavljeno pitanje pojedinih oblika dječje zaštite, jer se detaljnije nije ni moglo obraditi. Međutim, mišljenja sam da postoji jedan oblik dječje zaštite koji ne smemo odgoditi, već doneti konkretni zaključak i odrediti rok do kada bi ga mogli sanirati. To je kategorizacija mentalno defektne djece, zapravo djece ometene u psihičkom i fizičkom razvitku. Većina komuna

nije izvršila kategorizaciju, i ako je prema pravilniku o sprovođenju trebalo da je završe tokom juna 1962. godine. Da li komune nisu izvršile taj zadatak zbog toga što nemaju finansijska sredstva — time se u većini slučajeva opravdavaju, ili možda služba socijalne zaštite nije bila u stanju da prikaže koliko je aktuelan taj problem i kakve će posledice biti po zajednicu i djecu ako se na vrijeme to ne riješi? Nijesu uvijek u pitanju finansijska sredstva. Ja mislim, kada se radi o ovakovome problemu, koji je zajednica dužna da riješi, onda mogu se naći sredstva kao i za privredne grane. Manji dio sredstava mogu odvojiti i komune, a i komunalni zavodi za socijalno osiguranje. Međutim, kategorizacija neće predstavljati ništa ako se ne poduzmu dalje mjere, ako djeca koja su mentalno sposobna ne završe osnovno specijalno školovanje bez obzira koga oblika. Nakon školovanja dolazi do rehabilitacije. Da li to može sve izvršiti jedna komuna? Ja mislim da ne može. Da bi taj problem riješili, komune treba da izvrše kategorizaciju u toku 1964. godine na taj način što bi nekoliko komuna zajedno proučile stanje i potrebe i napravile plan mreže socijalnih ustanova gdje bi se i kojim sredstvima moglo što poduzeti da ta djeca ne ostanu neosposobljena. O ovome pitanju trebalo bi doneti zaključak da se ono ne odgađa, nego da se u toku 1964. godine riješi, jer nijesmo na vrijeme evidentirali ovu djecu, a pošto će i ubuduće biti mentalno, psihički i fizički defektne djece i kategorizacija će biti stalno u toku. Ukoliko to ne učinimo sada, kroz 10 godina moramo za uzdržavanje takove djece uložiti 100% sredstava više, a zajednica neće izvršiti zadatak koji pred njom stoji da osposobi i zaštiti neproduktivno stanovništvo. Ovo pomanjkanje neodgovornosti pojedinih komuna mislim da će nam se odraziti i u sedmogodišnjem planu koji nećemo moći u potpunosti izvršiti s obzirom na dosadašnje rezultate kategorizacije i rehabilitaciju ovakve djece. Prema tome, jedan od glavnih zadataka u 1964. godini je da završimo kategorizaciju kako bi i dalje mogli nastaviti sa rehabilitacijom.

Predsjednik Olga Vrabčić:

Reč ima poslanik Mileva Boca.

Mileva Boca (Izborna jedinica Sombor):

Slazem se s pregledom zaključaka koje je podnela Komisija ovoga Veća, s diskusijom i primedbama, naročito poslanika Gojka Nikoliša u pogledu tretiranja zdravstvene službe u Društvenom planu federacije.

U zaključcima se postavlja pitanje: kakva je uloga društvenog plana federacije u planiranju decentralizovanih službi kao što su zdravstvo i socijalna politika? Meni se čini, i mislim da je stvarno tako, da postoji velika

razlika između zdravstvene službe i službe socijalne zaštite. Poznato je da u zdravstvu postoji potrebna materijalna osnova, propisana saveznom, republičkim i lokalnim propisima i utvrđena društvenim i državnim autoritetom. U zdravstvu su i investicije do sada pretežno obezbeđivane od tih sredstava, što sada ostaje kao otvoreno pitanje. Slazem se s predlozima druga Mome Markovića da se izrade instrumenti kreditiranja investicija tako da se može graditi i s kreditima iz bančnih sredstava. Dakle, materijalna osnova je regulisana propisima, a postoji i mnoštvo organa i organizacija zdravstvene službe. Pa ipak, kao što vidimo, u zdravstvu ima dosta problema u pogledu izgradnje sistema i orijentacije programiranja. Šta onda može da se kaže za socijalnu zaštitu, posebno za ustanove za decu, nezbrinuta lica ili školske kuhinje, gde je sve na nivou preporuka federacije i republika i eventualnih odluka u komunama?

Istina, preduzete su mere da se školuje stručni kadar radnika, da se otvaraju centri za socijalne radnike i uopšte da rad na socijalnoj problematici bude kvalitetniji. Ali, kada uporedimo društvene službe — prosvetu i zdravstvo, gde postoje i fiksirani izvor sredstava, i stručni kadrovi, i široka mreža stručnih ustanova, služba socijalne zaštite je nerazvijena, tek je u začetku i nije regulisana propisima viših organa. Ne postoje utvrđeni minimumi za rešavanje bar nekih realno mogućih i gorućih pitanja.

Šta je u stvari socijalna politika — mislim na uži deo? Kako je ja shvatom, to više nije deljenje pomoći ubogima i nije socijala koja kao da troši sredstva namenjena investicionoj izgradnji. Program Saveza komunista Jugoslavije jasno je precizirao šta treba smatrati socijalnom politikom. To nisu samo građani koji nemaju sredstva za život, iako su oni u pitanju. Tu se radi o brizi za bolje životne, produktivne i psihičke uslove građana — proizvođača. U prvom redu misli se na dečje ustanove, na decu uposlenih građana.

U Glavi III Nacrta društvenog plana govori se o produktivnosti. Postavljam pitanje: zašto ekonomisti i planeri prilikom utvrđivanja elemenata koji utiču na produktivnost ne računaju i sa ovim elementom, jer se u opštoj formulaciji o poboljšanju društvenog standarda koja stoji tamo ništa ne govori o ovome? Mislim da treba precizirati šta treba predvideti u planu za 1964. godinu, ko će i od kuda obezbeđiti sredstva, jer ovo je prva godina sedmogodišnjeg plana i ako se to sada ne predvidi postoji opasnost da tako bude i u narednih sedam godina. Nemoguće je da se ovo pitanje rešava samo zalaganjem i subjektivnim činionicima. U Nacrtu društvenog plana, koji je ovom pitanju posvetio šest ipo redova, — nije stvar

samo u redovima, nego u obaveznijem tretiranju ovih problema, stoji da »se očekuje da će opštine, ceneći potrebe i mogućnosti, svojim planovima obezbediti odgovarajuća sredstva za zadovoljenje tih potreba...«. Međutim, jedno su »odgovarajuća sredstva«, a drugo su potrebe. Ako uzmemo analizu koja je vršena prošle godine u našem bivšem srezu možemo videti sledeće: za pet godina budžetska potrošnja povećana je za 60%; deo sredstava za socijalnu zaštitu iznosio je 1957. godine 6,5% od budžeta, a 1962. godine 5,3%. Znači sredstva su relativno smanjena, iako su u apsolutnom iznosu povećana.

Koliko će se sredstva obezbediti i kakvi prošli ustanova treba da postoje najviše zavisi od subjektivnih činilaca u komuni, od afiniteta i upornosti kadrova koji rade na tim pitanjima. Dešava se da se promenom ovog ili onog funkcionera, ili izborom novih društvenih organa započeta akcija prekine, ili se pojedine ustanove zatvaraju, naročito kada je reč o dečjim ustanovama. Postoji Preporuka Savezne skupštine o osnivanju fondova za dečje ustanove, o centrima za socijalni rad. Međutim, u Preporuci nije sugerirano otkud obezbediti sredstva i gde su izvori sredstava.

Slažem se s mišljenjem da je u socijalnoj politici postignut napredak u odnosu na predratno stanje. No, u drugim službama upoređenje pravimo ne sa predratnim, nego sa stanjem od pre nekoliko godina.

Poznato je da pitanja o kojima govorim nisu podignuta na stepen prava, nego se sredstva obezbeđuju prema mogućnostima. Radi toga, predlažem da se utvrde neki okvirni minimumi, za sada realni i obavezni. To bi bio put ka podizanju ovog oblika zaštite na stepen prava.

Kada je reč o socijalnoj politici postavlja se pitanje izvora za finansiranje ustanova za boravak dece zaposlenih roditelja. Znam da za ove svrhe ne postoje savezna sredstva, ali nije li možda došlo vreme da se vrši preraspodela sredstava koja su namenjena za socijalno osiguranje i dela sredstava za dečji dodatak, naročito, mislim, sredstava namenjenih za zdravstveno osiguranje. Jer kada se kompleksno razmišlja o radnom čoveku, onda se često ne vidi gde počinje zdravstveni a nastavlja se socijalni problem i obrnuto, naročito za neke probleme zaštite.

Na svim nivoima govorimo o preventivi u zdravstvu. Društvenim planovima i aktima organa upravljanja nužno bi bilo zapisati neke od eventualnih akcija, neuobičajenih možda do sada, ali s obzirom na neke intencije kretanja fondova za socijalno osiguranje, možda realnih mogućnosti. Za mene nije nerealno ako se predvidi finansiranje odgoja dece iz fondova zdravstvenog osiguranja kao preventivna zaštita

zdravlja. Kao što vidimo, troškovi za do sada klasične oblike zdravstvene zaštite se sređuju i stabilizuju. Možda bi iz doprinosa fondu komune moglo nešto da se odvoji za dečje ustanove, pa makar bilo manje velelepni zgrada u socijalnom osiguranju. Za mene je to vanredna preventiva. Šta bi to značilo za psihičko zdravlje uposlenih roditelja, za bolju ishranu dece, za smanjenje izmišljenih izostanaka sa posla i bolovanja u slučaju kada se nema kome ostaviti dete. Bilo bi ljudskije da se na ove svrhe troše sredstva, nego za izmišljena bolovanja majki i slično.

Gde tražiti izvore sredstava? Iz doprinosa opštinskim fondovima, od privrednih organizacija, iz dela budžeta opštine i zatim, kada je reč o dečjem dodatku, iz dela dečjeg dodatka. Obavešteni smo da će biti diskusija o izmeni propisa o dečjem dodatku. Mislim da bi do sada individualiziran dečji dodatak na neki način trebalo da podržimo i da ta sredstva dodeljujemo za dečju zaštitu preko raznovrsnih ustanova za decu.

Znam da to ne može da se reguliše samo društvenim planom, jer je nužna izmena propisa. Ali, sada se nalazimo pred donošenjem sedmogodišnjeg društvenog plana i statuta komuna i trebalo bi precizirati i inicirati minimum sredstava za dečje ustanove iz federacije. Tim propisima i instrumentima pomoglo bi se da se i u društvenim planovima i u statutima komuna preciziraju obaveze socijalne zaštite koje je u današnjim uslovima moguće obezbediti uz izvesnu preraspodelu.

Predsednik Olga Vračić:

Reč ima poslanik Vitez Dinić.

Vitez Dinić (Izborna jedinica Pančevo):

Drugarice i drugovi poslanici, na današnjoj sednici Veća pretresa se Nacrt društvenog plana za 1964. godinu. Odmah se može uočiti, za razliku od ranijih godina kada nismo imali prilike i mogućnosti da u nacrtu društvenog plana razmatramo planske postavke iz oblasti socijalno zdravstvene zaštite, da je ovo novina i korak dalje u rešavanju problema iz ove oblasti.

Nacrtom društvenog plana za 1964. godinu predviđeno je više mera za proširenje mreža zdravstvenih ustanova, da bi svakom našem građaninu obezbedili bržu i efikasniju zdravstvenu zaštitu i time povećali zdravstvenu sposobnost ljudi. To će se odraziti na povećanu radnu sposobnost i produktivnost i na smanjenje smrtnosti. Razvojem mreža zdravstvenih ustanova rešavao bi se problem zdravstva u njegovoj početnoj fazi, a to iziskuje da se mnogo angažuju svi društveno-politički činioci u rešavanju ovih problema.

Društveno-političke zajednice trebalo bi da se više angažuju i zainteresuju za što brži razvoj i proširenje na široj osnovi, kako zdravstvenih stanica, dispanzera i domova zdravlja, tako i svih ostalih stacionarnih ustanova. Ova pasivnost se naročito oseća u nekim komunalnim zajednicama na čijim teritorijama postoji više naselja s malim brojem stanovnika i bez osnovne zdravstvene zaštite. Ovo se naročito oseća u zdravstvenoj zaštiti poljoprivrednih proizvođača za koje je ona vrlo slaba, a upravo najveća smrtnost je na selu gde su zarazna oboljenja najčešća.

Politika nekih društveno-političkih zajednica bila je takva da se rešavanje problema zdravstva prepuštalo komunalnim zajednicama zavoda za socijalno osiguranje, smatrajući da su oni za to jedino i isključivo nadležni i da su sredstva fondova komunalnih zajednica zavoda za socijalno osiguranje jedina koja treba da budu materijalna osnova za rešavanje svih pitanja. Samim tim, i politika kadrova prepuštena je u većoj meri ovim ustanovama, ne vodeći dovoljno računa o potrebama da se obezbede kadrovi za širu teritoriju.

U dosadašnjem periodu koncentracija sredstava za razvoj mreže zdravstvenih ustanova vršena je u većim mestima. Samim tim, problem manjih mesta ostao je nerešen. Preraspodela sredstava za razvoj mreže i uzdizanje kadrova trebalo bi da se vrši uz angažovanje svih društveno-političkih činilaca na određenoj teritoriji, zavisno od realnih potreba i mogućnosti. Za sada bi trebalo stvoriti uslove i mogućnosti da se otvore zdravstvene ustanove u mestima koja imaju preko 1.500 stanovnika. Na taj način konkretnije i efikasnije bi se ostvarila prava građana na zdravstvenu zaštitu.

Ako posmatramo pregled investicionih ulaganja u oblasti socijalno-zdravstvene zaštite može se videti da je u 1961. godini investirano 17 milijardi dinara, u 1962. godini samo 10 milijardi, a u 1963. godini svega pet milijardi. Postavlja se pitanje: šta će biti u 1964. godini, ako se produži sa ovakvim opadanjem investicionih ulaganja i da li će se moći ostvariti predviđeno proširenje zdravstvene mreže i održati postojeće? Zdravstvena mreža i kadrovi su materijalna osnova za pravilno funkcionisanje zdravstvene službe i njeno približavanje građanima. Za ovo postoji više predloga, a kao jedan od ovih je proširenje materijalne osnove.

Nacrtom Društvenog plana predviđeno je proširenje materijalne osnove zdravstvenih ustanova. Da bi se ovo postiglo, postoje tri mogućnosti izvora sredstava za finansiranje, a to su: fondovi socijalnog osiguranja, fondovi društveno-političkih zajednica i fondovi radnih organizacija u privredi. Fondovi socijalnog osiguranja u sadašnjim uslovima su osnovni oblik finansiranja zdravstva jer je oko 90% stanov-

ništva obuhvaćeno socijalnim osiguranjem, bilo radničkim, ili poljoprivrednim. Ovo se finansiranje u najvećoj meri odnosi na tekuće održavanje i funkcionisanje zdravstvene službe, dok investiranje i proširenje u narednom periodu ostaje otvoreno pitanje, jer se sistemom finansiranja socijalnog osiguranja isključuje dalja mogućnost budžetskog finansiranja, kako je to bilo do kraja 1962. godine.

Društveno-političke zajednice trebalo bi da su nosioci mera za usklađivanje rada zdravstvenih institucija i organizaciju mreže zdravstvene službe. Prema svojim mogućnostima i potrebama one bi trebalo da učestvuju u finansiranju razvoja, u većem obimu nego što je do sada bio slučaj, da u svojim društvenim planovima odrede procent izdvajanja dohotka i da ta sredstva u iznosima obavezno namenski koriste za nove investicije i proširenje zdravstvene mreže. Zdravstvene ustanove iz svojih sredstava nisu u mogućnosti da vrše šira investiciona ulaganja. Društveno-političke zajednice do sada su bile isključivo orijentisane na investiciona ulaganja u visini sredstava koja su zdravstvene ustanove izdvajale iz svojih amortizacionih fondova u procentima od 30% do 50% svih amortizacionih fondova ustanova. To znači da su razdvajana i ova namenska sredstva. U sistemu integracije na teritoriji jedne komune ovakva podela gubi svoj smisao.

Radne organizacije u privredi trebalo bi svojim fondovima da pomognu razvoj zdravstva, mimo redovnih doprinosa. One treba da rešavaju problem zdravstva u skladu sa svojim mogućnostima, kao što je to slučaj sa Industrijom stakla u Pančevu, gde su organi samoupravljanja iz svojih sredstava izgradili kompletnu zdravstvenu stanicu s modernom opremom i stambene prostorije za zdravstveno osoblje u vrednosti od 45 miliona dinara. Na taj način kompletno je rešeno jedno pitanje koje će se odraziti na ostvarenje uspeha ove radne organizacije. To je, međutim, i pozitivna tendencija u pogledu saradnje u rešavanju problema zdravstva između radnih organizacija i zdravstvene ustanove. Primer Industrije stakla u Pančevu pokazuje da je odsutnost s posla manja, produktivnost veća, a samim tim i uspeh radnog kolektiva veći. Odsutnost sa posla smanjena je za 2%, što u odnosu na oko 2.000 zaposlenih radnika predstavlja uštedu milionske vrednosti. Produktivnost rada povećana je za 16%. Svakako da je ovaj procenat povećanja produktivnosti zavisio i od bolje opreme i uređaja i da je postignut boljom organizacijom rada, ali je na povećanje produktivnosti dobrim delom uticala i bolja higijensko-tehnička i zdravstvena zaštita i preventiva u fabrici. Ovaj kolektiv od 1. novembra ove godine prešao je na 42-časovnu radnu nedelju, a postiže isti i povećani obim proizvodnje, što povlači istu ili povećanu masu neto produkta, a ovo opet po-

većani prosečni godišnji lični dohodak po radniku. Svakako da u postizanju ovakvih rezultata u skraćenoj radnoj nedelji teba da odigra značajnu ulogu i organizovana higijensko-tehnička i zdravstvena služba.

Ovakav način proširenja zdravstvene službe dovodi do toga da su se privredne organizacije preorijentisale na higijensko-tehničku i zdravstvenu zaštitu i preventivu. To ima uticaja na smanjenje odsutnosti sa posla, na poboljšanje zdravstvene i radne sposobnosti zaposlenih radnika, a to opet dovodi do povećanja produktivnosti rada koja je u neposrednoj vezi sa zdravstvenom sposobnošću. Ovako pozitivno kretanje postoji i u tekstilnoj industriji i u drugim većim radnim organizacijama iz oblasti privrede. Ne može se govoriti o visokoj produktivnosti rada, kad nam je prosečna dnevna odsutnost s posla zbog bolovanja i povreda na radu od 7% do 8%. U onim privrednim organizacijama koje imaju organizovanu zdravstvenu službu odsutnost sa posla je opala za 3%. To je pozitivno uticalo i na povećanu produktivnost rada. U 1963. godini odsutnost sa posla na celoj teritoriji sreza Pančevo iznosila je 4,5%, a u ovoj godini iznosi svega 2,5%. To praktično u 1962. godini iznosi 568.836 radnih dana, a u 1963. za isti period iznosi 316.478 dana. Iz ovoga se može zaključiti šta je sve potrebno da se obezbedi radna sposobnost radnog čoveka, da bi dao veći udeo u ostvarenju postavljenog društvenog plana. U daljem periodu bilo bi potrebno angažovati fondove radnih organizacija iz oblasti privrede, naročito u naseljenim mestima koja uopšte nemaju zdravstvenu službu, a imaju slabe komunikacije. Ovakvim ulaganjem pomogli bi ne samo svome kolektivu nego i celokupnom stanovništvu u tom mestu.

Da bi se prešlo na raspodelu prema uloženom radu potrebno je rešiti neka organizaciona pitanja. To je u prvom redu integracija i jačanje materijalne osnove zdravstvenih ustanova. Udruživanjem sredstava moguće je efikasnije i brže rešavati čvorna i kompleksna pitanja, što se u krajnjoj liniji mora odraziti na ekonomičnost poslovanja, a ovo opet povlači jačanje svih izvora sredstava. Ovo kretanje, međutim, mora biti brže i efikasnije. Potrebno je, osim toga, u zdravstvenim ustanovama utvrditi realne i jasne programe rada od čijeg će ostvarenja zavisi i sama unutrašnja raspodela. Ulozi planiranja mora se posvetiti puna pažnja, kako od stručnih, tako i od društvenih činilaca.

Unutrašnja raspodela u stacioniranim ustanovama zavisi od sistema obračuna. Dosadašnji sistem obračuna po bolesničkom danu ne daje mogućnost na raspodelu prema radu, jer je takav sistem vrlo teško merljiv, dok sistem obračuna prema vrstama bolesti, omogućava raspodelu prema uloženom radu, jer se svaki

slučaj može meriti prema zalaganju medicinskog osoblja. Obračunom prema bolestima postiže se bolje korišćenje kapaciteta posteljnog fonda za oko 20% najmanje, što zahteva manje proširenje kapaciteta zdravstvenih ustanova. Ovo nam potvrđuje primer Očne bolnice u Pančevu koja od 1. januara 1963. godine vrši obračun po vrstama bolesti. Na ovaj način postignuto je bolje korišćenje kapaciteta posteljnog fonda za 20%, smanjeni su materijalni i ostali troškovi, poboljšana je organizacija i efikasnost službe. Obračun za devet meseci pokazuje daleko ekonomičnije i rentabilnije poslovanje, a to je uslovilo i veća izdvajanja sredstava u sopstvene fondove, tj. u fond za proširenu reprodukciju i fond zajedničke potrošnje.

Svi ovi problemi, o kojima je bilo reči, mogu se rešiti udruženim snagama i na taj način dati puni doprinos za potpuno i pravilno ostvarenje društvenog plana.

Predsednik Olga Vrabich:

Reč ima poslanik Branko Zogović.

Branko Zogović (Izborna jedinica Priština):

Drugarice i drugovi, u Nacrtu Društvenog plana za naše područje nema nekih konkretnih, sem uopštenih podataka i zato smatram da je nužno da se neke stvari konkretizuju. Komune, naročito komune zaostalih i nerazvijenih područja, nemaju sopstvene snage da bi mogli da reše mnoge zdravstveno-socijalne probleme i zato je nužna podrška i drugih foruma.

Ja ću izneti podatke sa područja Kosova i Metohije koji su poznati gotovo svim članovima ovoga Doma. Ovi podaci, odnose se, dakle, na jednu devetnaestinu stanovništva Jugoslavije. Na ovom području, poznatom po svojoj zaostalosti, od oslobođenja do danas u oblasti zdravlja prilično je učinjeno. Danas praktično na Kosovu i Metohiji malarija ne postoji, iako je neposredno posle rata, 1945. i 1946. godine bilo bolesno od malarije oko 95.000 registrovanih slučajeva. Da spomenem još jedno masovno oboljenje. U 1944, 1945. i 1946. godini pegavac je imalo oko 10.000 bolesnika.

Izneću podatke koji čine posebnim ovo područje. To je natalitet na Kosovu i Metohiji. Recimo, u 1962. godini natalitet iznosi 41,9% na 1000 stanovnika, što znači da je duplo veći od jugoslovenskog proseka. Praktično, zdravlje žene je bremenitošću i porođajem daleko ugroženije na ovom području nego na drugim. Opšta smrtnost, međutim, prema podacima iz 1960. godine, je znatno veća od jugoslovenskog proseka. Na kraju, najvažniji pokazatelj koji svi znamo i koji nam mnogo govori je smrtnost odojčadi. Podaci za 1962. godinu govore da je smrtnost u Autonomnoj Pokrajini Kosovo i Metohija 147 na 1.000 stanovnika, dok je u Srbiji 87, a u Jugoslaviji 84, da ne spominjemo Sloveniju gde je ispod 30. Za prvih devet meseci

ove godine smrtnost odojčadi iznosi 130 na 1.000 stanovnika. Ako imamo u vidu naredna četiri meseca koji sobom nose oboljenja disajnih organa, onda ćemo sigurno dostići prošlogodišnji broj.

Dalje, poznato je da se morbiditet na ovom području karakteriše postojanjem velikog broja akutnih zaraznih bolesti endemskog i epidemičnog karaktera. Uzmimo trbušni tifus. Epidemija tifusa bila je 1956/1957. godine u jednoj opštini blizu granice, 1957. u Peći, 1957/1958. u Prizrenu, 1958. u Orahovcu i Hoću, a prošle godine u Prištini i njenoj okolini sa preko 1.500 hospitalizovanih slučajeva. To je najveća epidemija u mirnodopskim uslovima koja je zabeležena u nas posle oslobođenja, a i uopšte zapisana u istoriji naše medicine u mirnodopskim uslovima. Dizenteriju da i ne spominjem koja naročito doprinosi velikoj smrtnosti odojčadi. To su na stotine i hiljade registrovanih slučajeva, a sigurno znam da je daleko veći broj neregistrovanih. Poslednjih godina, naročito 1961. i 1962. godine, ovo područje zahvatila je i zarazna žutica. Osnovna karakteristika ovog oboljenja, koja izdvaja Pokrajinu Kosovo i Metohiju od drugih područja, je u tome što u vrlo visokom procentu stradaju trudnice. Ako primimo trudnicu u bolnicu u Prištini, pa i u svim drugim bolnicama na Kosmetu, onda sa 97% znamo kakav će biti ishod, odnosno da će biti loš za 3 do 4 dana. Ovo je problem ne samo komune i Pokrajine već i viših društveno-političkih zajednica.

Ovakvo stanje stvari rezultat je nehygien- skih uslova, u prvom redu nedostatka kanalizacionih objekata koji ukoliko i postoje u vrlo su lošem stanju. Ne bih želeo naročito da se osvrćem na druge infekcije, posebno na male boginje i veliki kašalj, koji doprinose osetnom porastu smrtnosti odojčadi.

Jedan problem koji nije važan samo za Pokrajinu, nego i za širu zajednicu je tuberkuloza. Ovde mogu da kažem da mi još nismo uspeli da registrujemo svaki slučaj tuberkuloze u našoj Pokrajini. U 1956. godini registrovano je oko 6.000 slučajeva, a 1960. oko 12.500. Prosečno godišnje se registruje 2.500 aktivnih tuberkuloznih bolesnika. Mogućnosti za hospitalizaciju postoje samo za polovinu novih bolesnika od tuberkuloze. Smrtnost od tuberkuloze smanjena je od 1950. do 1958. godine u Jugoslaviji za 58%, zahvaljujući svim merama i tuberkulozostatici, u Srbiji za 63%, a na Kosovu i Metohiji za 36%. Kao što se vidi smrtnost na ovom području smanjuje se najsporijim tempom. Navešću još dva-tri podatka koji će biti možda interesantni. Od milion stanovnika, koliko danas ima Pokrajina Kosovo i Metohija, po osnovi radničkog osiguranja osigurano je oko 94.000 stanovnika, a po osnovi poljoprivrednog osiguranja oko 507.000. To praktično znači da 20% stanovništva nije uopšte

osigurano ni po kojem osnovu. Ako uzmemo da svih 23 komuna imaju materijalne mogućnosti danas i u 1963. godini, a vrlo verovatno i u 1964. godini, da osiguraju svoje stanovnike samo osnovnim osiguranjem, onda je to na ovakvom epidemiološkom terenu apsolutno nedovoljno i apsolutno neefikasno.

Dalja karakteristika za ovo područje je to da na jednog osiguranika po radničkom osiguranju otpada 3,3 članova porodice, što je znatno iznad jugoslovenskog proseka, pošto prosek članova porodice na jedno domaćinstvo u ovoj Pokrajini iznosi 6,2. Rečeno praktičnim jezikom, to znači da se 612.000 osoba u Pokrajini izdržava, dakle da su neaktivne u privrednom životu. Prosek nacionalnog dohotka po jednom stanovniku u 1962. godini u Pokrajini je 96.713 dinara, ili izraženo u procentima 46,3% od proseka po stanovniku u Republici Srbiji.

Dodao bih još dva-tri podatka da bi slika bila potpunija. U našoj Pokrajini još uvek je nepismeno 47% stanovništva i više razrede osnovnih škola ne pohađa blizu 60% dece koje bi po zakonima trebalo da pohađaju. Nove mere u zdravstvenom osiguranju idu takođe, a o njima je bilo govora na prošloj sednici i u današnjoj diskusiji i ekspoziciji, na štetu osiguranika u ovoj oblasti — veći broj članova porodice, manja primanja porodica zbog malog broja uposlenih žena, nizak nivo ličnog dohotka po jednom licu veliki morbiditet, pored ostalog i od tuberkuloze, niska produktivnost rada.

Iako je porast broja zdravstvenih kadrova u poređenju sa 1940. godinom neverovatno veliki, ipak još ne zadovoljava. Od svega nekoliko srednje medicinskih kadrova, čini mi se devet, taj broj se popeo u ovoj godini na oko 600, a od 30 i nekoliko lekara koliko je bilo na teritoriji Kosova i Metohije 1940. godine sada ima 250. Pa, ipak, u današnjim uslovima, za ovaj broj stanovnika i za razvitak koji je uopšte postignut, kadrova je malo.

Mi imamo sedam dečjih dispanzera, a jedan dečji dispanzer u kome obično radi jedan ili najviše dva pedijatra, dolazi na 40.000 stanovnika. U proseku jedan lekar dolazi na 4.500 stanovnika, dok je jugoslovenski prosek na 1.000 i nešto više stanovnika. Iz ovih podataka vidi se da je Autonomna Pokrajina Kosovo i Metohija tipično nerazvijeno područje u pogledu zaštite zdravlja stanovništva i da komune u Pokrajini same nisu u mogućnosti da svome građaninu pruže adekvatnu zdravstvenu zaštitu. Zbog toga je nužna i nepohodna vanredna pomoć Republike i federacije, kako u 1964. godini, tako i u narednom sedmogodišnjem periodu. Federacija, shodno ustavnim odredbama, ne može tolerisati pojedina nerazvijena područja, u kojima se epidemiološkom situacijom, lančanim epidemijama raznih zaraznih bolesti

ugrožava zdravlje i život, ne samo stanovnika toga područja, nego potencijalno i šire zajednice. Pomoć koju bi trebalo da dobija Autonomna Pokrajina Kosovo i Metohija u periodu od 1964. do 1970. godine treba da iznosi godišnje oko 1,7 milijardi dinara za investicionu izgradnju zdravstvene mreže ustanova, ne računajući izgradnju stanova i komunalija, kako bi se 1970. godine, ako se ovo ostvari, dostigao nivo zdravstvene zaštite na jugoslovenskom proseku iz 1961. godine.

Ovakvo gledanje je ove godine praktično usvojeno i pomoć iz federacije je stigla, na žalost, posle najmasovnije epidemije trbušnog tifusa koju je naša zemlja u mirnodopskim uslovima pretrpela. Ne treba strahovati da će ovakva pomoć sputati i olabaviti inicijativu komuna i svakog građanina u komuni i mobilizaciju njihovih sopstvenih snaga. Naprotiv, efekat će biti sasvim obrnut. Pošto je taj princip usvojen i sprovodi se dosledno na području privrede, nema razloga da ne bude primenjen i na područje zdravstva i socijalne politike.

Ja molim za izvinjenje, ali mi nije jasno kako će putem kreditiranja nerazvijena područja izgraditi mrežu svojih zdravstvenih ustanova.

Predsednik Olga Vrabčić:

Ima reč poslanik Jelka Vesenjaka Hirjan.

Jelka Vesenjaka Hirjan (Izborna jedinica Zagreb III):

Slažem se i drago mi je što je Komisija za razmatranje zadataka u vezi s Nacrtom društvenog plana za 1964. godinu stavila na značajno mjesto među zdravstvenim problemima iskorenjivanje akutnih zaraznih bolesti, osposobljavanje kadrova i unapređenje naučnoistraživačkog rada u zdravstvu. Želim da o svakome od tih problema, koji se međusobno dopunjuju, premda to na prvi pogled ne izgleda, kažem nekoliko riječi.

Govorit ću posebno o višim medicinskim kadrovima. Drug Moma Marković kaže da su u pogledu podizanja i usavršavanja kadrova postignuti značajni rezultati. Složila bih se da su ti rezultati značajni što se tiče kvaliteta, ali ne i kvantiteta.

Dvije su karakteristike sticanja medicinske nauke: medicina kakva se danas daje medicinarima je sveukupna, nije specijalizirana — za razliku od drugih nauka, na primjer, tehničkih — pa je zato kasnije potrebna specijalizacija, usavršavanje ili dokvalifikacija; u našoj socijalističkoj zemlji medicina treba da ima preventivni aspekt, mada još uvijek mnogi eminentni kliničari praktički zanemaruju društvenu, preventivnu stranu medicine.

Danas su, zbog skraćivanja studija, na mnogim fakultetima, kao na primjer na Medicinskom fakultetu u Zagrebu, skraćeni predmeti preventive, neki čak na polovinu, tako da medi-

cinari s fakulteta odlaze s manjkavim znanjem, iz organizacije zdravstvene službe, statistike, mikrobiologije itd. Terenska praksa, gdje studenti po prvi put svoje stručno znanje povezuju s ostalim društvenim službama, je neadekvatna, nekad neizvediva, jer komune i zdravstveni centri, kamo studenti treba da odu na praktičan rad, nemaju mogućnosti da ih prime. Isto tako, te iste komune i zdravstveni centri nemaju uvijek materijalne mogućnosti da svoje postojeće kadrove šalju na specijalizaciju odnosno postdiplomsko usavršavanje. Tu je potrebna pomoć, kako od strane komune, tako i od republike i federacije. Praksa treba da je obavezno uključena u studije i materijalno osigurana. Postdiplomsko usavršavanje, koje će dati i sve one aspekte medicine koje, kako sam spomenula, student ne dobije u adekvatnoj mjeri na studiju, treba da bude planirano i s obzirom na kadar i na strukturu da bi dalo trajne rezultate. A to opet treba da osiguraju odgovarajući forumi republike — pa sve do komune. Treba, napokon, da se posveti pažnja problemu, odnosno odnosima postdiplomskog usavršavanja (nastava III stepena) i specijalizacije. Ti su problemi u zdravstvu teži i komplikovaniji nego u drugim strukama.

Klasične zarazne bolesti u nas su dovoljno izučene. Zna se gdje ih ima, kako se liječe i preventiraju. No, ipak smo daleko od likvidacije tih bolesti. Za neke od njih veće interesovanje treba da imaju republike i federacije nego komuna. Zbog toga što je to prepušteno isključivo komuni, razumljivo je da nema rezultata. Nije zgodno, na primjer, da danas jedna renomirana inozemna farmaceutska firma reklamira svoj lijek protiv crevnih zaraza sa slikom jednog našeg atraktivnog turističkog mjesta.

Još je teža situacija sa ostalim zaraznim bolestima. Da spomenem samo, na primer, virusne. Ne samo da ne znamo koliko i gdje ih ima, nego nismo osigurali ni njihove dijagnostike. Kraj postojećih laboratorija ta se dijagnostika u jednoj republici vrši potpuno i naplaćuje se, u drugoj se vrši nepotpuno i bez naplaćivanja, dok se u trećoj, zbog materijalnih pitanja, uopšte ne vrši. Kako ćemo, dakle, likvidirati te bolesti kad ih i ne znamo?

Da navedem i neke probleme naučnoistraživačkog rada u zdravstvu. Danas je biranje tematike, a nekad i organizacija toga rada, prepušteno samoinicijativi pojedinaca, raznim naučnim institutima i laboratorijama ili zdravstvenim centrima. Jedan dio problematike je obuhvaćen fondovima za naučni rad. Pohvalna je angažiranost i inicijativa svih nabrojenih, ali sigurno je da u zdravstvu ima neistraženih problema, koji treba da interesiraju zdravstvenu službu, pa se uopće ne obrađuju ili barem ne sistematski, odnosno planski. Da navedem jedan primjer baš iz zaraznih bolesti. Nakon pri-

mjene žive poliomielitis vakcine i praktične likvidacije te bolesti u nas, treba i te kako izučavati uzročnike raznih bolesti nalik na polio, jer je nauka pokazala da nije dovoljno prenositi tuđa iskustva. Ta istraživanja, na primjer, se u nas vrše i ne vrše, a ona su od i te kakvog interesa za zdravstvenu službu općenito. O problematici i planiranju naučnoistraživačkog rada u zdravstvu — pa neka se ono izvodi bilo kada i gdje, treba da se vodi računa u odgovarajućim formulama komune, republike do federacije, jer samo na taj način će se mnogi problemi ispravno riješavati i riješiti.

Predsjednik Olga Vrabčić:

Reč ima poslanik Ante Čatipović.

Ante Čatipović (Izborna jedinica Sinj):

Drugovi i drugarice poslanici, želio bih podržati i komentirati neke stavove iznesene u jutrošnjem ekspozeu druga Mome Markovića. U isto vrijeme moram uputiti zamjerku što su nam ekspozei i opsežni materijali dostavljeni tek jutros, a to je sigurno veoma kasno da bi ih bili u stanju opsežnije i studioznije razmatrati.

Sa mog stanovišta najvažnije je u ovom ekspozeu to što je veoma konkretno postavio osnovne ciljeve naše zdravstvene službe i naših općih nastojanja u rješavanju problema zdravlja našeg stanovništva, i to onih, koji nisu samo zadatak naše zdravstvene službe. Tu prvenstveno mislim na smanjenje smrtnosti dojenčadi, rješavanje problema tuberkuloze i nekih akutnih zaraznih bolesti.

Nažalost, kao što je to jutros rekao u diskusiji poslanik dr Gojko Nikoliš, ovi osnovni ciljevi naše zdravstvene službe i našeg društva nisu ni istaknuti, a kamoli planirani u Nacrtu društvenog plana za 1964. godinu. Stavka o zdravstvenoj zaštiti u društvenom planu samo je jedna prilično uopćena deklaracija.

Smrtnost dojenčadi u našoj zemlji danas je još uvek najviša od svih evropskih zemalja (služim se podacima Statističkog godišnjaka FNRJ za 1962-1963. godinu), a mislim da to nema nikakvog objektivnog opravdanja. Uzroke ovog, možda bi se čak moglo reći kritičnog stanja moramo tražiti u subjektivnim faktorima, a odgovornost za to tražiti jednako u odgovornima na saveznom, republičkom, kotarskom i komunalnom nivou.

Moram odmah istaći da smrtnost dojenčadi nije problem samo nekih komuna, nego je ona danas naš općejugoslovenski problem. Njegovo rješavanje nismo danas u mogućnosti svaliti na svaku pojedinu komunu, nego je potrebno da se republike i federacije pojave kao rješavaoci ovog problema i to ne samo davanjem preporuka, nego i preduzimanjem direktne odgovornosti za taj problem. To znači, da se osjeća potre-

ba za planiranjem rješavanja problema smrtnosti dojenčadi na republičkom i saveznom nivou, uz preuzimanje odgovarajućih obaveza s njihove strane.

Kada bi se naši zakoni sprovodili od svih komuna i kada bi sve preporuke bile usvojene, mi bismo već davno riješili problem zaraznih bolesti kao što su difterija, tetanus i veliki kašalj. Nažalost, te bolesti još nisu eliminirane iz naše zemlje, a upravo sada u kraju odakle dolazim, postoji epidemija difterije sa 30 slučajeva. Ovo govorim radi toga, da ponovo ukažem na potrebu nacionalne akcije za rješavanje ovih problema, koji dosadašnjim mehanizmom i dosadašnjom organizacijom nisu riješeni iako je trebalo da budu riješeni.

Tuberkuloza je u ekspozeu postavljena na prvo mjesto. Vjerujem, a mislim da su to iskustva i drugih zemalja pokazala, da je rješavanje problema tuberkuloze potrebno prići jedinstvenim stavom, jedinstvenom politikom i jedinstvenom akcijom. Danas nitko od nas ne može negirati ogromne prednosti koje je zdravstvenoj službi donio komunalni sistem. Nitko neće negirati da upravo taj sistem treba negovati i dalje razvijati, ali postoje problemi koje interesiraju čitavu zemlju. Postoje problemi koji se, kako nam je praksa pokazala, ne mogu rješavati na onoliko načina koliko ima komuna, pa je zato potrebna intervencija republike i federacije. Ja lično vjerujem da će rješavanje i rješanje problema tuberkuloze, naravno u jednom dugoročnom planu, zahtijevati donošenje zakona o suzbijanju tuberkuloze u našoj zemlji, i to na saveznom nivou.

Podražavajući prijedloge iznesene u ekspozeu druga Mome Markovića, mislim da je potrebno konstatirati da su to primarni ciljevi naše zdravstvene službe i našega društva, te da ih kao takove moramo isticati i intepretirati, dok sistem uže organizacije, njegove ekonomske aspekte itd., moramo smatrati sredstvom za rješavanje ovih ciljeva. Nažalost, u praksi se vrlo često dešavalo da su ekonomsko-financijski aspekti zdravstvene službe često smatrani kao cilj a ne kao sredstvo. Uzmimo primer kotara Rijeka. Danas kada idemo za tim da se oslobodimo tuberkuloze, kada se u Hrvatskoj očekuje registriranje od 30.000 slučajeva, i kada se očekuje 2-4.000 novih slučajeva tuberkuloze godišnje, u kotaru Rijeka smanjuje se broj kreveta za 70, jer u ovoj komuni ima svega 150-200 slučajeva tbc bolesnika godišnje, pa joj nije potreban velik broj kreveta za tuberkulozu. Međutim, postavlja se pitanje da li sa jugoslovenskog stanovišta možemo dozvoliti komuni Rijeka da smanji broj kreveta koji su zemlji, u momentu kada započinje široka aktivnost na suzbijanju tuberkuloze, potrebni.

Drugo pitanje iz jutrošnjeg ekspozea Mome Markovića, koje želim komentirati, je uloga budžetske potrošnje u zdravstvenoj zaštiti.

Ako gledamo kroz budžet, društveno-političke zajednice i to u prvom redu komune, nekako su potpuno skinule odgovornost u zdravstvenoj zaštiti stanovništva. Nemam konkretnih podataka, ali ih je lako dobiti. Budžeti općinskih skupština predviđeni za zaštitu zdravlja smanjili su se samo za posljednje tri godine nekoliko puta i sveli se na financiranje ličnih rashoda sanitarne inspekcije, na male iznose predviđene za troškove zdravstvene zaštite socijalno ugroženih, i na gotovo simbolične iznose predviđene za poslove zdravstvenog centra. Ovakovo smanjivanje budžetskih rashoda za zdravlje ocenjeno je u izveštaju sekretara kao negativno i ja ga želim samo istaknuti. Po mom mišljenju, budžeti društveno-političkih zajednica treba da snose troškove ili dio troškova za zdravstvenu zaštitu za koju je društveno-politička zajednica zainteresirana i odgovorna, a umjesto povećanja budžetske potrošnje pojavljuje se ogromno smanjenje.

Budžeti su se smanjili naročito 1961. i 1962. godine, kada su, bar u SR Hrvatskoj, obaveze općinskih skupština za fondove zdravstvenog osiguranja poljoprivrednih proizvođača prebačene sa budžeta na same poljoprivredne proizvođače. Ondje gdje su poljoprivrednici bili u stanju uplatiti obavezu i gdje je katastarski prihod bio visok, to nije imalo većih posljedica. Ali u Dalmaciji, gdje je poljoprivreda na niskom stupnju (vjerujem da je situacija slična i na ostalim nerazvijenim područjima), to je dovelo do ozbiljnih deficita. Danas fond poljoprivrednih proizvođača kotara Split duguje zdravstvenim ustanovama jednu milijardu dinara. Ako promatramo strukturu deficita, onda ćemo njegove uzroke naći u niskom katastarskom prihodu tih područja i u velikim rashodima za tzv. socijalne bolesti (zarazne bolesti, tuberkuloza, porodi, dječja zaštita itd.). Ohrabruje činjenica što se u ekspozeu saveznog sekretara za zdravstvo i socijalnu politiku ovo smanjenje budžeta karakterizira kao negativna pojava. Međutim, u isto vrijeme zabrinjava druga činjenica, a to je da se u nacrtu društvenog plana potpuno mimoiđi ovo pitanje, te se čak ni općenito ne spominje, a kamoli da se na neki način konkretiziraju uloge budžeta u planiranoj zaštiti zdravlja stanovništva.

Možda sva ova pitanja ne mogu naći svoje mjesto u društvenom planu za 1964. godinu, ali mislim da im to ne umanjuje važnost za našu praksu i politiku u 1964. godini. Na kraju međutim mislim da ova pitanja moramo konkretizirati u tekstu sedmogodišnjeg plana koji se upravo priprema.

Predsjednik Olga Vrabič:

Reč ima poslanik Milomir Čeriman.

Milomir Čeriman (Izborna jedinica Prijepolje):

Drugarice i drugovi, u oblasti zdravstvene zaštite građana, mislim da naročitu pažnju treba posvetiti preventivnoj zdravstvenoj zaštiti. Kao što je i o ostalim pitanjima u Nacrtu plana koji nam je prezentiran načelno bilo govora, mislim da je načelno rečeno i o preventivnoj zaštiti.

Kada se radi o preventivi, izvesna pitanja su već zahvaćena republičkim propisima — reč je o vakcinaciji. Međutim, na terenu ima mnogo pitanja koja se mogu i te kako uspešno izvršavati i to ne s velikim sredstvima, mada su sredstva često potrebna, a da se pojedine akcije ne sprovedu zbog nedostatka bar minimalnih sredstava.

Ja ću ovde da iznesem nekoliko problema iz moje izvorne jedinice Prijepolje. Na Moravičkom području sada je u toku akcija na kartiranju izvora vode na selu, izgradnji česama i bunara, izgradnji stočnih pojila i odvajanju stočnih pojila od izvora gde se snabdevaju građani vodom, zatim na uređivanju dvorišta i izgradnji drugih sanitarnih objekata u naselju. U pojedinim naseljima izgrađuje se vodovodna mreža, a u pojedinim naseljima gde je već izgrađena uvode se česme i drugi sanitarni uređaji u kuće i kuhinje itd. Osobito je postignut uspeh u saniranju škola, izgradnji vodovoda za škole, saniranju i uređenju đачkih kuhinja, podizanju kupatila itd.

Kada se sve to uzme u obzir, onda se vidi da je postignut vidan napredak i da u narednom periodu zdravstvenu službu treba orijentisati da izađe iz bolničkog kruga i da malo više izađe na teren. Ali, razume se, da bi zdravstvena služba sprovodila ovakve mere potrebna su bila i određena sredstva. Odakle su obezbeđivana ta sredstva? U prvom redu, mi smo sredstva obezbeđivali od građana. Dok je bilo sredstava za preventivnu zdravstvenu zaštitu u zavodu za socijalno osiguranje, dato je nešto odatle i to za naselja gde ima zaposlenih radnika, mada su ta sredstva davana nerado. Zatim, izvesna sredstva obezbeđena su iz fondova zdravstvene službe i iz radnih organizacija itd. Međutim, u pojedinim organima koji rukuju sredstvima fondova postoji izvesno po mom mišljenju, nerazumevanje. Naime, kada se ove mere sprovedu u naseljenim mestima, organi socijalnog osiguranja kažu da nisu za to zainteresovani, mada to zdravstvena služba predviđa u svojim planovima rada i da to treba finansirati. Te se, međutim, mere zdravstvene službe često krešu. Mi danas ne možemo povući strogu granicu između fondova, ali ni između zadatka u zdravstvenoj službi. Kada je tako, onda to treba da bude jedinstveni program akcija i mera i da u njihovom sprovođenju treba da učestvuju svi činioци na području komune — od radnih organizacija, zdravstvene službe i socijalnog osiguranja, do skupštine opštine.

Imam jedan podatak koji jasno govori o pretnosti preventive. Naime, na području gde su zdravstvena služba i drugi organi prihvatili preventivnu zaštitu, na jednog osiguranika za šest meseci ove godine potrošeno je 22.000 dinara, a na području gde se ove mere malo ili uopšte ne sprovode, 38.000 dinara.

Mišljenja sam da bi zadatak preventivne zdravstvene zaštite trebalo postaviti u Društvenom planu ili određenim drugim propisima kao obavezu i dužnost, a ne kako je prezentirano u Nacrtu plana »trebalo bi«. To treba da se unese kao obaveza recimo zdravstvenoj službi i drugim organima kao i skupštini opštine. Razume se, adekvatno tim zadacima, treba da budu određena sredstva koja garantuju da će se ti zadaci moći sprovesti. Kada sam maločas rekao da nam nisu potrebna velika sredstva, imao sam u vidu da nam često nedostaje 1.000 do 2.000 kilograma cementa, nekoliko stotina metara cevi, ili nekoliko slavina. Zbog nedostatka novčanih sredstava, i pored toga što postoji radna snaga koja hoće da dovuče pesak, da fizički radi, da kopa zemlju i da radi na svim objektima, neke akcije nisu do kraja izvedene. Radi toga, trebalo bi imati određena minimalna sredstva koja su neophodna za sprovođenje zadataka, odnosno koja će garantovati da će to biti sprovedeno.

Predsednik Olga Vrabčić:

Reč ima poslanik Milan Puškarić.

Milan Puškarić (Izborna jedinica Gospić):

Drugarice i drugovi, u Nacrtu društvenog plana Jugoslavije za iduću godinu date su pretpostavke za razvoj privrede i uopće privredna kretanja u našoj zemlji, dok se o društvenim službama govori samo formalno i previše deklarativno.

Radi toga, pridružujem se poslanicima koji su podržali ekspozice druga Mome Markovića i prijedlog zaključaka koje smo danas saslušali prije podne i u kojima se ističe potreba da se problemi društvenih službi kompletnije razrade i da se predvide odgovarajuće mjere radi efikasnijeg razvoja zdravstvene službe i društvenih službi u cjelini, vodeći računa o našim materijalnim mogućnostima.

Prije svega, ja bih htio da kažem nešto o utrošku sredstava namjenjenih za razvoj nedovoljno razvijenih krajeva u našoj zemlji. Smatram da bi u politici trošenja ovih sredstava trebalo konkretnije postaviti stvari i u društvenom planu naše zemlje konkretizirati koje mogućnosti postoje da se jedan dio sredstava za proširenu reprodukciju u društvenim službama obezbjedi planski. To se, prije svega, odnosi na zdravstvo, osobito u nerazvijenim rejonima, gdje je materijalna baza komuna slaba i nije u stanju da osigura minimum zdravstvene zaštite potrebne građanima. Ovo govorim radi toga što

smo mi često puta na nerazvijenim područjima ulagali sredstva za privredne investicije od kojih smo očekivali veliku akumulaciju. Međutim, dogodilo se suprotno. Pojedini novi objekti stvorili su nove probleme komuni tako da i ona mala sredstva koje je ostvarila danas mora da daje za saniranje situacije pojedinih radnih organizacija. Ukoliko se usvoje zaključci i prijedlozi da se dio sredstava odvoji i za potrebe zdravstva, trebalo bi voditi računa da se ona ulažu tamo gdje će dati najbolje rezultate, a ne da u svakom selu otvaramo zdravstvenu stanicu, pa da ipak ne osiguramo jednu kompleksnu zdravstvenu zaštitu u određenom rejonu.

Na području Like gde sam poslanik, situacija je vrlo teška. Mi smo baš na tom području u nekim komunama uložili određena sredstva iz društvenih fondova, dali sredstva za izgradnju pojedinih objekata koji nisu akumulativni, koji su čim su počeli raditi imali i gubitke. Zbog toga, mislim da je o ovom pitanju potrebno povesti računa, da nam se ne desi to i sa ulaganjem u zdravstvenu zaštitu. Radi toga, smatram da će biti potrebno da se nerazvijenim područjima pruži organizovana pomoć iz centra gdje je razvijena zdravstvena služba. Mi moramo, prije svega, sagledati kakvu službu želimo imati na takvim područjima, do koga obima, da nam se ne bi desilo da sutra postane još veći teret niskoakumulativnoj privredi.

Pored toga, mi imamo i mnogo drugih problema, mislim na nerazvijena područja. Na primjer, sredstva koja se dobivaju za zdravstvenu zaštitu ovise, prije svega, od kretanja ličnih dohodaka, a lični dohoci od akumulativnosti privrede, od rentabilnosti privrede. U tome mi zastajemo. Dok je prosek ličnih dohodaka u prvom polugodištu iznosio 27.520 dinara, u Hrvatskoj 28.380 dinara, dotle u srezu Karlovac prosek u privredi iznosi 22.200 dinara, u komuni Vrgin Most 18.000 dinara, a Slunju 20.870. Ovakvo niski lični dohoci ne obezbjeđuju sredstva za minimalnu zdravstvenu zaštitu, pa nam zbog toga fondovi zdravstvenog osiguranja na području cijelog kotara završavaju s viškom rashoda nad prihodima. Višak rashoda za 1962 godinu iznosi 400 miliona dinara, za 9 mjeseci ove godine 61 milion, a u istom periodu prošle godine iznosio je 282 miliona dinara. To znači da su društveno-političke snage komuna vodile računa ove godine o trošenju sredstava i da su se koristile rezerve koje su se mogle pronaći. Mi, međutim, nismo u stanju da iz onog dijela koji zakon dozvoljava — oročenih sredstava, ukoliko ostane od viška prihoda, da bilo šta finansiramo, jer će fondovi i ove godine vjerovatno završiti s viškom rashoda nad prihodima. Zbog toga, kažem, trebalo bi danas konkretno postaviti i zauzeti stav da se u Društvenom planu za 1964. godinu odvoje određena sredstva i za razvoj društvenih službi u nerazvije-

nim krajevima, jer ona mogu značiti mnogo za kvalitetan rad i privrede, pošto mogu smanjiti troškove na onim područjima koje još nemaju dovoljno razvijenu akumulativnu privredu.

Česti su slučajevi da nam osiguranici putuju i po 200 kilometara da bi dobili kompletnu zdravstvenu zaštitu i da bi se vratili na posao. To nije samo pitanje velikih putnih troškova, nego je velika i odsutnost s posla. Osiguranik se drugo nalazi van rada u radnoj organizaciji čime su gubici veći nego što je on izgubio putovanjem koje iznosi dva, tri do deset dana. Radi toga, smatram da bi ova sredstva trebalo najracionalnije ulagati u razvoj zdravstvene službe koja će moći da dâ određeni minimum zdravstvene zaštite na ovim područjima.

Dalje, mislim da bi trebalo da se i u okviru instrumenata ekonomske politike za iduću godinu ispita da li su sadašnja davanja u vidu provizija bankama prevelika. Na našem području u prošloj godini izdato je na ime provizija 37 miliona dinara iz fondova zdravstvenog osiguranja. Situacija je sigurno takva i u drugim srezovima i komunama. Mislim da se može lako videti da banka raspolaže velikim sredstvima, da ostvaruju bolje uslove rada, grade velike zgrade itd. Na drugoj strani, vidimo da nam mali fondovi nisu u stanju da osiguraju ni minimum zdravstvene zaštite. Pored toga, mislim da je već potrebno da se razradi i kaže šta je to minimum zdravstvene zaštite. Mi toga nemamo i zbog toga se na terenu javljaju veliki problemi.

Predlažem da se ispituju mogućnosti za pojednostavljenje poslovanja i u trošenju sredstava fondova zdravstvenog osiguranja. Situacija je sada ovakva: dinar krene iz radne organizacije i ode na račun filijale komunalnog zavoda, iz filijale ode u komunalni zavod i komunalni zavod nakon toga ponovo vrati sredstva filijali komunalnog zavoda, pa tek na kraju se s njim realizuje usluga koju je izvršila zdravstvena ustanova. Vrednost toga dinara koji krene od proizvodnje, od radne organizacije, pa dok se vrati zdravstvenoj ustanovi, prilično se umanjuje. Savezni zavod za socijalno osiguranje i Narodna banka trebalo bi da pojednostave postupak da se vrednost sredstava toliko ne umanjuje.

Predsednik Olga Vrabič:

Da li se još ko javlja za reč? (Niko). Pošto se niko više ne javlja za reč, predlažem da zaključimo sa diskusijom i da na osnovi pretresa u Veću i rada Komisije Veće donese zaključke koji će biti upućeni Saveznom veću i Privrednom veću kao nadležnim za donošenje društvenog plana.

Da li Veće usvaja zaključke koje je izradila Komisija za društveni plan, s tim da se

prošire i dopune mišljenjima i stavovima koji su izneti u toku pretresa? (Usvaja).

Ja bih, drugovi i drugarice, želela da ipak nešto konkretizujemo. Diskusija je bila dosta opširna, kao i sav materijal koji smo imali na raspolaganju, te je to malo uticalo da smo se ponekad udaljavali od aktuelne teme. No, mislim, to je pokazala naša diskusija o društvenom planu, a to je utvrdila i Komisija, da je pitanje uloge i mesta plana i planiranja u saveznom merilu o službama i delatnostima koje su decentralizovane još otvoreno. Mislim, drugovi, da smo ističući određene negativne pojave i kritikujući slabosti, izgubili iz vida da pretres plana nismo otpočeli jednom temeljitom analizom efikasnosti rada zdravstvene službe. Mi se svi slažemo, i pored toga što ima više otvorenih problema, da bi i s postojećom materijalnom kadrovskom bazom mogli da imamo povoljnije rezultate nego što ih imamo. Tu postoje ogromne mogućnosti i ako budemo primenjivali stimulativnije načine ugovaranja u toku 1964. godine možemo napraviti ogroman korak napred. Konačno, drugovi, iznoseći pojedine probleme, nismo dovoljno vodili računa da postoji više samoupravnih mehanizama na terenu od kojih svaki odgovara za pojedine probleme. Iznoseći i signalizirajući probleme ipak ne možemo sve da podignemo na značaj federacije.

Diskusija je uglavnom potvrdila zaključke koje je predložila naša Komisija i potvrdila određene stavove u ekspozou saveznog sekretara Mome Markovića. Ima određenih zahteva koji idu mnogo šire — mislim na zahtev da se zakonski regulišu pojedine oblasti i ja verujem da ćemo o svim pitanjima, o kojima su govorili poslanici, diskutovati u narednoj godini, između ostalog i o zakonskim propisima.

Neki poslanici istakli su neke nove momente. Ja bih ovde pre svega podvukla važnije. Značajno mesto posvećeno je nerazvijenim područjima i fondovima za razvoj nerazvijenih područja. Zato, mislim da bi bilo dobro da našu formulaciju još malo pogledamo i dopunimo.

Dalje, trebalo bi usvojiti predloge da se prilikom planiranja razvitka turističke privrede u buduću više vodi računa o razvijanju zdravstvene službe i izgradnji higijensko-komunalnih objekata u tim mestima.

U zaključcima bi trebalo dodati deo o kreditnom sistemu, odnosno da formulišemo predlog da zdravstvene ustanove primaju kredite za tekuće poslovanje pod povoljnijim uslovima, jer se inače poskupljuje čitava naša služba.

Ostala pitanja su bila više-manje podrška ili ilustracija zaključaka.

Da li se Veće slaže sa tako formulisanom dopunom zaključaka? (Slaže se). Ima li neko drugi predlog? (Nema). Ako nema, predlažem da Veće

odredi svoga izvestioca za zajedničku sednicu Saveznog veća i Privrednog veća.

Predlažem da u ime Socijalno-zdravstvenog veća izvestilac bude poslanik drug Marjan Morelj, član naše Komisije za plan. Da li Veće prihvata ovaj predlog (Prihvata).

Prelazimo na drugu tačku dnevnog reda: Pretres Predloga odluke o isplati jednokratnog dodatka na penzije.

Obaveštavam Veće da sednici prisustvuje, kao predstavnik Saveznog izvršnog veća o ovom Predlogu Albreht Roman, državni podsekretar u Saveznom sekretarijatu za rad, a kao poverenik Vera Micić, savetnik u istom Sekretarijatu.

Ovaj Predlog odluke pretresala je Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine i o tome dostavlja izveštaj ovome Veću. Izveštaj je podeljen.

Otvaram pretres u načelu. Dajem reč predstavniku Saveznog izvršnog veća Albrehtu Romanu.

Albreht Roman, predstavnik Saveznog izvršnog veća:

Drugarice i drugovi poslanici, tri su osnovne činjenice dale povoda da se predloži Saveznoj skupštini da donese Odluku o isplati jednokratnog dodatka na penzije.

Prvo, u periodu od 1961. godine, kada je izvršeno poslednje povećanje penzija, pa do sada penzije nisu bile usklađivane s kretanjem troškova života, sem linearnog dodatka u visini od 400 dinara u prošloj godini, koji je bio priznat zbog povećanja cena hlebu. Stoga, ukazuje se potreba da se penzionerima u izvesnoj meri nadoknadi uticaj porasta troškova života na realnu vrednost penzije.

Drugo, u toku su intenzivne pripreme za izradu novog zakona o penzijama kojim treba da se nađu pozitivna rešenja i za tekuća usklađivanja penzija s kretanjima troškova života, pa se smatra svrsishodnim da se u ovoj fazi ne povećavaju same penzije, nego da se u vidu jednokratnog dodatka utiče na održavanje njihove realne vrednosti. Iz istoga razloga, predlaže se da se i taj dodatak daje u relativno višim postotcima od redovnih penzija licima sa nižim penzijama i da se njegova visina, na određenom nivou i plafonira. Takav način izračunavanja dodatka u suštini je u skladu sa čitavom koncepcijom sadašnjeg izračunavanja penzija.

Treće, Saveznoj skupštini predloženo je da donese ovu odluku jer samim mehanizmom finansiranja socijalnog osiguranja u tekućoj godini još nisu stvorene potrebne valorizacije i sigurnosne rezerve, što je inače predviđeno zakonskim odredbama, član 134. stav 2. Zakona o organizaciji i finansiranju socijalnog osiguranja,

iz kojih bi mogli u okviru socijalnog osiguranja da se pokriju takva davanja. Prilikom utvrđivanja Društvenog plana za 1963. godinu bio je, naime, zauzet stav da se u toj godini, kao u prvoj godini uvođenja u život novog sistema, izuzetno odustane od propisivanja obaveznog izdvajanja dela tekućih doprinosa za valorizacije i sigurnosne rezerve, kako bi se omogućilo da najviša stopa doprinosa ne pređe granicu od 22% plus 2,5% u odnosu na bruto lične dohotke. U takvim uslovima moguće je da se obezbede potrebna sredstva socijalnom osiguranju u vidu kredita, o čemu treba da donese odluku Savezna skupština. Međutim, već za narednu godinu treba da se obezbede svi potrebni uslovi za potpuno uvođenje sistema finansiranja socijalnog osiguranja utvrđenog Zakonom iz 1962. godine, da se time osposobi samoupravna organizacija socijalnog osiguranja da u buduće samostalno rešava pitanja ove vrste, na osnovi zakona i u okviru zakona i društvenih planova.

Polazeći od toga, u planiranim prosečno potrebnim stopama doprinosa za invalidsko i penzijsko osiguranje za 1964. godinu uključene su i potrebe za obrazovanje valorizacionih i sigurnosnih rezervi, pa se s tim u vezi predlaže da Savezna skupština posebnom odlukom odredi minimalne procenete obaveznog izdvajanja iz tekućih obaveznih doprinosa za te namenske rezerve, i to: 1% za sigurnosnu i 7% za valorizacionu rezervu. Primenom 7% minimuma izdvajanja za valorizacionu rezervu obezbedila bi se suma od oko 15,8 milijardi dinara do kraja 1964. godine, a primenom konkretno određenih procenata izdvajanja, koji će biti u pojedinim republikama veći, masa izdvojenih sredstava iznosiće 19,1 milijardi dinara za celu 1964. godinu. Za sigurnosne rezerve, po minimalnom procentu od 1%, obezbediće se oko 2,4 milijardi dinara.

Predlog, s kojim se izlazi pred Saveznu skupштinu, razmatran je i u Udruženju penzionera. Savezu sindikata Jugoslavije i nadležnim republičkim organima i to je u stvari zajednički predlog svih organa i zajednica osiguranja. Iz svih tih razloga smatram da je donošenje odluke u predloženom tekstu neophodno potrebno i molim da je Veće kao takvu i primi.

Predsednik Olga Vrabić:

Otvaram pretres teksta Odluke. Predlažem da se, s obzirom na karakter predloga, pretres teksta vrši u celini. Ko se javlja za reč?

Reč ima poslanik Dolfka Boštjančič.

Dolfka Boštjančič (Izborna jedinica Ljubljana I):

Drugarice i drugovi poslanici, ja u stvari neću diskutovati o predloženom tekstu. Slažem se s njim i glasaću za njega. Hoću samo da iz-

nesem svoje mišljenje da ova Odluka ne bi trebalo da utiče da se obustavi dalja priprema novog penzijskog sistema. Računam s tim da će se u 1964. godini, kako je zaduženo naše Veće, usvojiti novi penzijski sistem, a time rešiti i pitanje postojećih penzionera.

Predsednik Olga Vrabič:

Da li se još ko javlja za reč? (Niko). Pošto se niko ne javlja za reč, stavljam predlog na

glasanje. Ko je za neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko).

Konstatujem da je predlog Odluke o isplati jednokratnog dodatka na penzije usvojen jednoglasno.

Ovim je dnevni red iscrpen. Zaključujem sednicu.

(Sednica je zaključena u 18 č 15 min).

PRILOZI**I Z V E Š T A J****ZAKONODAVNO-PRAVNE KOMISIJE O PREDLOGU ODLUKE O ISPLATI JEDNOKRATNOG DATKA NA PENZIJE**

SAVEZNA SKUPŠTINA

Zakonodavno-pravna komisija

AS br. 37/1

15. novembar 1963. godine

Beograd

SOCIJALNO-ZDRAVSTVENOM VEĆU SAVEZNE
SKUPŠTINE

Beograd

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine,
na svojoj sednici od 15. novembra 1963. godine, raz-

matrala je Predlog odluke o isplati jednokratnog dodatka na penzije, koji je Skupštini podnelo Savezno izvršno veće.

Pošto je razmotrila predlog ove odluke, Komisija izveštava Veće da na isti nema nikakvih prime-
daba.

Za izvestioca određen je poslanik Borislav Stančić.

Predsednik

Jovo Ugrčić s. r.

Članovi:

Dorđije Peruničić s. r., Borislav Stančić s. r., Dragutin
Stanković s. r.

SAVEZNO VEĆE

i

PRIVREDNO VEĆE

2. ZAJEDNIČKA SEDNICA

OD 18. i 19. NOVEMBRA 1963. GODINE

S A D R Ž A J

Pre dnevnog reda:

1. Utvrđivanje dnevnog reda

Dnevni red:

1. Pretres Nacrta društvenog plana za 1964. godinu

Govornici (18. novembra): Nikola Minčev, podnosilac obrazloženja, Milan Pantić, Nikola Andrić, Đorđe Janković, Đorđe Nikšić, Anton Bole, Gojko Sekulovski, Viktor Opaka, Branko Žeželj, Vasilije Skendžić, Hakija Pozderac, savezni sekretar za opšte privredne poslove, Marjan Morelj, Geza Tikvicki, Danilo Protić, Edhem Čamo, Dimitar Aleksievski.

Govornici (19. novembra): Ivica Gretić, Vaso Radić, Ante Vidović, Norber Veber, Đorđije Peruničić, Franjo Matijašević, Kiro Gligorov, savezni sekretar za finansije, Vladimir Milovanović, Dragutin Plašč, Radoš Jovanović, Imer Pulja, Pavle Branković, Milija Mojašević, Šćepan Matijašević, Dušan Bogdanov, Izedin Osmani, Dragoslav Mišić, Stjepan Koren, Dragiša Maksimović, Miodrag Zekavica, Nikola Minčev, generalni direktor Saveznog zavoda za plan, Mijalko Todorović, predsjednik Saveznog veća, Slavko Komar (zaključci).

PRESEDAVALI:

MIJALKO TODOROVIĆ, PREDSEDNIK SAVEZNOG VEĆA

OSMAN KARABEGOVIĆ, PREDSEDNIK PRIVREDNOG VEĆA

Početak u 9 č

Predsedavajući Osman Karabegović:

Otvaram Drugu zajedničku sjednicu Saveznog vijeća i Privrednog vijeća Savezne skupštine.

Kao što ste obavješteni, za sjednicu je predložen ovaj dnevni red:

1. Pretres Nacrta društvenog plana za 1964. godinu.

Da li se prihvata ovaj dnevni red? (Prihvata).

Obrazloženje Nacrta društvenog plana za 1964. godinu podniće Nikola Minčev, generalni direktor Saveznog zavoda za privredno planiranje.

Ima riječ drug Nikola Minčev.

Nikola Minčev, generalni direktor Saveznog zavoda za privredno planiranje:

I. Postupak planiranja i utvrđivanja smernica ekonomske politike poslednjih godina sve više se pretvara u sveopšti dogovor svih društvenih faktora, počev od radnih organizacija i komunala, preko republika sve do Savezne skupštine, uključujući u taj odgovorni posao i političke i društvene organizacije — Savez sin-

dikata, privredne komore, Stalnu konferenciju gradova, organe samoupravljanja u društvenim službama. Ovakav put pripremanja i donošenja društvenih planova omogućuje da se izgrade jedinstveni stavovi o privrednoj politici. Takav način pripreme planova nastojimo da sprovedimo sve doslednije, a diskusije vođene oko Nacrta društvenog plana Jugoslavije za 1964. godinu su nesumnjivo dalji napredak u tome pravcu. Bilo bi veoma teško na ovom mestu davati iole iscrpniji pregled diskusija koje su vođene pre i na osnovi ovog Nacrta plana za iduću godinu i ukazivati koja su sve pitanja tretirana. Verujem da postoji potpuna saglasnost s konstatacijom da su ove diskusije bacile svetlo gotovo na sve važnije probleme naše privrede i njenog daljeg razvitka. Diskusije su doprinele da se izvesni problemi jasnije uoče i postave kao ciljevi razvitka i smernica ekonomske politike, ne samo plana za iduću godinu, već se mogu smatrati i kao prethodna diskusija o mnogim pitanjima sedmogodišnjeg plana.

Nacrt društvenog plana Jugoslavije za 1964. godinu, koji je Savezni zavod za privredno planiranje podneo na razmatranje i prethodnu diskusiju, rađen je na osnovi zaključaka Saveznog izvršnog veća o pitanjima razvitka privre-

de u 1963. godini i o osnovnim smernicama plana za 1964. godinu, koji su doneti na sednici od 25. jula o. g. Kao što je poznato, tome su prethodile konsultacije i saradnja sa Savezom sindikata i Saveznom privrednom komorom. Na taj način Zavod je držeći se zaključaka imao određene i jasne smernice prilikom postavljanja osnovnih pravaca ekonomske politike za iduću godinu. To je, uostalom, sasvim u duhu našeg društvenog i političkog sistema, prema kojem Zavod za privredno planiranje, kao stručni organ Saveznog izvršnog veća, izradu planova treba da vrši na bazi jasnih smernica društveno-političkih organa.

Prilikom utvrđivanja ciljeva razvitka i smernica ekonomske politike, razumljivo je što se pošlo od ocene dostignutog nivoa razvitka privrede i svih činilaca koji su delovali ili će delovati na buduće tokove privrede. Polazeći od toga, potrebno je ukazati na osetnu razliku između situacije na kraju 1964. godine, kada smo utvrđivali plan za 1963. godinu, i današnje situacije, kada utvrđujemo ciljeve plana i ekonomske politike za 1964. godinu.

U planu za 1963. godinu bio je postavljen zadatak da se otkloni dejstvo činilaca koji su usporavali dinamiku privrede u 1961. i 1962. godini; da se osigura brži porast proizvodnje i privredne aktivnosti u celini i na toj osnovi ostvari porast lične potrošnje, u skladu sa porastom produktivnosti rada; da se u odgovarajućoj meri povećaju investicije da bi se rešili najvažniji zadaci privrede, izgradnje stanova i ostalih objekata društvenog standarda i da se ostvari dalji napredak u ekonomskoj razmeni sa inostranstvom, odnosno da se naša privreda angažuje u povećanju izvoza roba kako bi stvorila mogućnosti za proširenje uvoza.

U celini uzev, ovi zadaci su ostvareni uspešno, a u nekim sektorima privređivanja i uspešnije nego što je to planom bilo predviđeno. Proizvodnja u celini je porasla za 12%, u tome industrijska za oko 15%, a poljoprivredna za 7% do 8%. Izvoz roba i usluga porastao je za oko 15%, što je omogućilo i značajno proširenje uvoza. Realna lična potrošnja porasla je za preko 12% (u društvenom sektoru), a po jednom zaposlenom za oko 8%. Produktivnost rada je postigla jednu od najviših stopa rasta u celom posleratnom periodu — za oko 9% u društvenom sektoru privrede, a u industriji za 10,5%. Značajno su povećane i naše investicione mogućnosti. I pored toga što smo morali vršiti obnovu i izgradnju Skoplja, bili smo u mogućnosti da nesmetano nastavimo intenzivna ulaganja u značajne programe u energetici, crnoj metalurgiji, hemijskoj industriji, industriji celuloze i papira, da povećamo ulaganja u modernizaciju i rekonstrukciju postojećih kapaciteta i ulaganja u nedovoljno razvijena područja. Ostvareni su mnogo skladniji odnosi robnih i kupovnih

fondova, a to je davalo podsticaj proizvodnji i stvaralo uslove za stabilniju situaciju na tržištu. Uslovi privređivanja su poboljšavani u toku godine, što je takođe stimuliralo privredne organizacije i omogućavalo im da pojačavaju privrednu aktivnost.

Mada u toku 1963. godine nisu otklonjeni svi problemi i teškoće naše privrede, činjenica je da je postignuta takva dinamika porasta proizvodnje, potrošnje i razmene sa inostranstvom da je to bio osetan zaokret u odnosu na usporena kretanja privrede u 1961. i prvoj polovini 1962. godine.

Prema tome, dok nam je osnovni cilj u 1963. bio da otklonimo činioce koji su usporavali privredni rast i da postignemo življu, dinamičniju i usklađeniju proizvodnju, potrošnju i razmenu sa inostranstvom, dotle nam polazne pozicije s kojih utvrđujemo ciljeve i mere ekonomske politike za narednu godinu omogućavaju i kvalitativno i kvantitativno drugačiji pristup. Naime, pošto su svi sektori privrede u toku 1963. u znatnoj meri bili dinamični, to bi osnovni ciljevi ekonomske politike u narednoj godini mogli da budu: održati kontinuitet uspešnog kretanja privrede i obezbeđivati uslove za dalji dinamični razvoj proizvodnje i porast produktivnosti rada i na toj osnovi skladni razvoj svih vidova potrošnje i održavanje visokog nivoa razmene sa inostranstvom.

Slobodno se može reći da postignuti nivo privrede olakšava izvršenje takvog zadatka, odnosno da se ovaj i drugi ciljevi razvoja mogu lakše i jednostavnije ostvarivati nego što je to bilo sa zadacima koje smo rešavali početkom ove godine, kada je trebalo otkrivati uzroke zastoja i tražiti puteve i sredstva za eliminisanje njihovog negativnog uticaja na razvitak privrede. Međutim, ne smemo potceniti težinu zadataka kao što su: održavanje kontinuiteta dinamičnog kretanja proizvodnje, lične potrošnje, investicija, razmene sa inostranstvom itd. Takav zadatak zahteva još viši stepen usklađenosti svih tokova privrede, egzaktno sagledavanje i realno odmeravanje odnosa između proizvodnje i potrošnje, a takođe i vrlo pažljiv izbor instrumenata ekonomske politike, obezbeđujući visok stepen elastičnosti i selektivnosti u njihovoj primeni. Jer, dinamičan razvoj može biti uspešan samo ako se odvija uz istovremeno održavanje stabilnih odnosa u privredi. A to je nesumnjivo, najdelikatniji zadatak koji treba ostvariti u idućoj godini.

II. Prethodne analize koje su vršene prilikom pripreme Nacrta plana pokazale su da postoji mogućnost da naša privreda i iduće godine ostvari relativno visoku stopu rasta od oko 10%, pri čemu bi industrijska proizvodnja porasla za oko 11%, a poljoprivredna za oko 7%. U ostalim privrednim delatnostima takođe možemo računati sa odgovarajućim tempom raz-

voja. Građevinarstvo će naći povoljno tle za svoj razvoj, ne samo zbog povećanja investicione aktivnosti, nego će moći da povećava i obim svoje proizvodnje zbog ubrzane obnove Skoplja i usavršavanja metoda izgradnje stanova. Značajne mogućnosti ima i saobraćaj ali takođe i krupne zadatke usled nedostatka odgovarajućih kapaciteta, koji nisu nimalo jednostavni ni laki. U trgovini se očekuje takođe dalji porast prometa, a računa se i na dalje dinamično uspešno razvijanje turizma.

Polazeći od relativno visoke stope rasta proizvodnje, predložene mere ekonomske politike za 1964. godinu usmerene su ka uspostavljanju što skladnijih odnosa između kupovnih fondova i ponuda roba, jer je ta skladnost neophodna, kako za kontinuirano povećanje proizvodnje, tako i za stabilan razvoj pojedinih oblika potrošnje. Ocenjuje se da će u idućoj godini lična potrošnja u celini da se poveća za oko 11%, što bi omogućilo i porast realnih ličnih dohoda po jednom zaposlenom za oko 7%. Posle osetnog povećanja realnih ličnih dohoda u ovoj godini, koje je bilo zasnovano na visokoj stopi produktivnosti rada, predložena stopa, koja je usaglašena s predviđenim povećanjem proizvodnje, ne samo da osigurava osetno poboljšanje materijalnog položaja trudbenika, već, u isto vreme, podstiče dalji porast produktivnosti rada, kao jedine realne osnove za stalan porast potrošnje i društvenog standarda.

Zahvaljujući porastu realnih ličnih dohoda, a i znatnog proširenja potrošačkih kredita, ova godina je donela dalja pomeranja lične potrošnje ka kupovini tzv. trajnih potrošnih dobara (električnih aparata za domaćinstva, televizora, frižidera i sl.). To samo po sebi svedoči da su poboljšani materijalni uslovi života trudbenika. S obzirom da takve promene u ličnoj potrošnji daju povoljan impuls celokupnoj, a posebno industrijskoj proizvodnji, to Nacrt plana za iduću godinu podržava ove tendencije.

Iduća godina trebalo bi da donese i dalji porast investicija za blizu 10%. Treba imati u vidu da se ova stopa nadovezuje na visoko povećanje investicija u osnovna sredstva u 1963. koje se procenjuje na oko 18%. To nesumnjivo govori i o potencijalu naše privrede da stvori uslove za uspešan porast i u narednim godinama. Međutim, potrebno je uočiti dve stvari u vezi s predloženim povećanjem investicione aktivnosti.

S jedne strane, tačno je da ove i iduće godine treba efikasnije da rešavamo neke krupne zadatke razvoja u oblasti energetike i nekim bazičnim granama industrije, kao što su: crna metalurgija, prerada nafte i hemijska industrija; da intenziviramo izgradnju magistralnih saobraćajnica da bi se otklonile teškoće u saobraćaju; da ubrzamo i proširimo stambenu izgradnju i ostale delatnosti društvenog standar-

da, a uz to da izvršimo veliki obim radova u Skoplju, uz učešće inostrane pomoći i kredita, sve to bez većih poremećaja u privredi. Ali, s druge strane, visoka investiciona aktivnost krije u sebi određene opasnosti. Ako bi obim ulaganja počeo da prelazi naše realne materijalne mogućnosti, onda bi to dovelo do jakog pritiska na tržište odgovarajućih roba, do iscrpljenja zaliha i smanjenja mogućnosti za izvoz. U stvari, došlo bi do takvog inflacionog pritiska koji bi neminovno počeo da se prenosi na sve sektore privrede, izazivajući razne poremećaje i nestabilnosti u odnosima, uz sve poznate posledice na razvitak privrede. Dosadašnje ocene govore da bi porast investicija do 10% bio u granicama naših materijalnih mogućnosti. Prema tome, kao jedan od osnovnih zadataka ekonomske politike za narednu godinu ostaje da se odnosi kupovnih i robnih fondova održe u tim okvirima, a ako razvitak privrede bude uspešniji, tek se onda mogu skladno proširivati investicije i ostali oblici potrošnje.

U predloženom Nacrtu plana za 1964. godinu osigurano je da se nastavi utvrđena politika bržeg razvoja privredno nedovoljno razvijenih područja. Pošto se računa da će ove godine biti ostvaren veoma naglašen porast ulaganja iz sredstava federacije (oko 32%), to se u 1964. godini očekuje znatno blaže povećanje ovih ulaganja (oko 5%). Ovako veliki skok investicija u ovoj godini održava napore federacije da se omogući što brže završavanje započetih objekata. Zahvaljujući tome, u 1964. godini očekuje se porast industrijske proizvodnje na privredno nedovoljno razvijenom području od oko 20%, dok je za industriju u celini predviđena stopa od 11%. U idućoj godini se predviđa značajno povećanje sredstava Fonda, za 50%, ali zato ulaganja iz drugih izvora federacije, zbog završavanja izgradnje objekata, opadaju.

Nacrt zakona o Fondu federacije za kreditiranje bržeg privrednog razvoja nedovoljno razvijenih republika i krajeva biće u najskorije vreme podnet na razmatranje Saveznom izvršnom veću. Donošenjem zakona o Fondu regulisaće se finansiranje razvoja nedovoljno razvijenih područja na osnovi trajnih instrumenata privrednog sistema. Sredstva koja će se izdvajati za razvoj ovih područja postaće na taj način stalna proporcija u raspodeli nacionalnog dohotka, čime će se stvarati stabilna osnova finansiranja bržeg ekonomskog razvoja nedovoljno razvijenih područja. Donošenje zakona o Fondu i formiranje njegovih organa omogućiće da se u 1964. godini, u okviru razrade sedmogodišnjeg plana, utvrdi i dugoročniji plan upotrebe sredstava Fonda.

U odnosu na predviđenu stopu rasta privrede od 10%, predviđeni porast izvoza roba i usluga ima nešto veću stopu — oko 11%, dok se za uvoz predviđa nešto manja stopa porasta.

Pošto problemi izvoza, uvoza i platnog bilansa u celini zahtevaju potpunija objašnjenja, to će o njima kasnije biti nešto više reči.

U poslednje dve godine jasno se ispoljila težnja radnih kolektiva da povećanje proizvodnje u prvom redu ostvaruju sredstvima koja donose u isto vreme i visok porast produktivnosti rada, a u mnogo manjoj meri nego ranijih godina pribegava zapošljavanju nove radne snage. Takav zaokret se osetio već u 1962. godini, a došao je do punog izražaja u ovoj godini. Nastavljanje ove pozitivne tendencije očekuje se i naredne godine. Nije potrebno posebno isticati od kakvog značaja su u tom pogledu bile mere za usavršavanje sistema privređivanja.

U politici zapošljavanja javljaju se kvalitativno nove pojave i problemi. Porast broja zaposlenih sada iznosi godišnje oko 115.000 lica, dok je u periodu od 1959—1961. godine iznosio prosečno oko 220.000 lica, tako da je i apsolutni prirast broja zaposlenih sada manji nego prethodnih godina. U nekim regionima zbog toga dolazi do porasta broja lica koja traže zaposlenje, što stvara određene probleme, ali u celini, za celu zemlju, broj lica koja su tražila zaposlenje u avgustu o. g. je niži nego u avgustu prošle godine.

Uočava se i promena u strukturi novozaposlene radne snage. Iduće godine, od oko 110.000 novozaposlenih predviđa se da će broj kvalifikovanih kadrova iznositi preko 90.000, od čega oko 20.000 stručnjaka sa fakultetskom i visokoškolskom naobrazbom, a više od 20.000 stručnjaka sa završenim srednjim stručnim školama. Prema tome, struktura novozaposlene radne snage ubrzano dobija drugu sliku, što je nesumnjivo pozitivna činjenica za dalji razvitak naše privrede i društvenih službi.

U analizama koje su vršene prilikom pripreme plana, a i u diskusijama, razmatrano je da li je moguće predvideti i drukčiju dinamiku i povoljnije odnose u proizvodnji, potrošnji i drugim osnovnim proporcijama plana za iduću godinu. Posebno je razmatrana mogućnost planiranja veće stope rasta proizvodnje od one koja je u Nacrtu predviđena. Međutim, odlučujući se da predloži stopu rasta privrede od oko 10%, Zavod za privredno planiranje imao je u vidu sledeće momente:

Prvo, energetska bilans za iduću godinu je u toj meri napregnut da će zahtevati pun rad svih energetskih kapaciteta, a ukoliko bi vremenski uslovi bili nepovoljni za rad hidrocentrala, mogla bi se javiti i potreba za ograničenjem potrošnje;

Drugo, uvoz nekih reprodukcionijskih materijala, osobito čelika, cementa, veštačkih đubriva i drugih sredstava za poljoprivredu je već dostigao takav obim da bi, ukoliko ne bude potpuno sinhronizovan, mogle nastupiti eventualne smetnje u proizvodnji ili investicionoj izgradnji;

Treće, i pored svih napora da se otklone teškoće u oblasti saobraćaja, svakako će i u idućoj godini ograničeni transportni kapaciteti biti teškoća za normalno odvijanje privrednih tokova i ometati njenu dinamičnost.

Ako se ima u vidu limitirajuće dejstvo ovih činilaca, onda je očigledno potrebna opreznost prilikom određivanja stope rasta kako cele privrede, tako i pojedinih privrednih delatnosti. Mada se stopa rasta privrede od 10% teško može nazvati opreznom, ako bi je uporedili čak i sa najdinamičnijim periodom naše privrede u prošlosti. Naprotiv ovu stopu bi pre trebalo shvatiti kao vrlo ozbiljan zadatak za celu našu privredu.

Osim toga, svaka planirana stopa rasta društvenog proizvoda pod pretpostavkom da će se ostvariti idealni uslovi za kretanje privrede, neminovno vodi i ka napregnutim ciljevima u svim oblastima privređivanja, a osobito u svim oblastima potrošnje. Ako se u toku godine iz bilo kojih razloga ne realizuje jedna od mnogih pretpostavki za maksimalni porast proizvodnje, onda se to lančano prenosi na sve ostale sektore i dolazi do većih poteškoća, nego ako se pođe od nižih ciljeva. Bolje je merama tekuće ekonomske politike stvoriti uslove ne samo za izvršenje postavljenih ciljeva već i za njihovo premašanje, nego planirati ciljeve koji se mogu ostvariti samo pod idealno povoljnim uslovima za privređivanje.

III. U priloženim materijalima uz Nacrt plana, a i u prvim diskusijama koje su obavljene, ukazano je na probleme za koje još nisu nađena zadovoljavajuća rešenja, a to su: izvoz i uvoz, osposobljavanje saobraćaja da obavi prevoz prema potrebama privrede i modernizacija poljoprivredne proizvodnje.

Sve analize ukazuju da razmena sa inostranstvom postaje sve više komponenta našeg privrednog razvoja bez koje se ne može zamisliti dalji napredak proizvodnje i potrošnje i stabilan rast privrede uopšte. U celini posmatrano, spoljnotrgovinska razmena još uvek ima relativno malo učešće u našoj ukupnoj proizvodnji. U ranijim periodima to je bilo uslovljeno činocima koji su bili karakteristični za prvu, inicijalnu fazu našeg razvoja. Međutim, na sadašnjem nivou naše privrede, nisko učešće spoljnotrgovinske razmene predstavlja, između ostalog, strukturni nedostatak naše privrede, koji otežava njen uspešniji razvitak.

U 1962. godini ostvarili smo izvanredan skok u izvozu roba, koji se znatnim delom može objasniti i usporenim kretanjem domaće potrošnje u tom periodu. U 1963. godini, pri daleko bržem porastu proizvodnje, iako je izvoz roba porastao, taj porast je bio i relativno i apsolutno manji nego u prethodnoj godini. Mada će planirani program izvoza za 1963. godinu biti nešto premašen, karakteristično je da i pored

visokog premašenja plana proizvodnje nije došlo do odgovarajućeg povećanja izvoza. U poslednjim mesecima zapaža se čak usporavanje tempa izvoza i zaključivanja novih poslova.

U nacrtu plana za 1964. godinu predviđa se da izvoz roba i usluga poraste za oko 11%, ali za izvoz roba predviđena je čak nešto niža stopa od očekivanog porasta proizvodnje, tj. za oko 9,2%. Ovakva stopa je rezultat veoma opsežnih razmatranja koja su vršili nadležni savezni organi, s kojima je Zavod za privredno planiranje sarađivao, kao i detaljnih analiza po granama i grupacijama koje su izvršene u saradnji sa savetima Savezne privredne komore.

U tim analizama došlo se do zaključaka da izvesno usporavanje dinamike izvoza treba tražiti u nedovoljnoj stimulativnosti deviznog i spoljnotrgovinskog sistema, u većoj potrošnji na unutrašnjem tržištu pre svega investicionih roba, u zaostajanju proizvodnje nekih značajnih izvoznih proizvoda, a takođe i nedovoljnih ulaganja u proteklom periodu u proizvodnju namenjenu direktno izvozu. Činjenica je da još postoje nedovoljno iskorišćeni kapaciteti u nekim granama, čije bi bolje korišćenje moglo da doprinese i povećanju izvoza. U nekim slučajevima, ni tehnologija a ni asortiman i kvalitet proizvodnje ne odgovaraju potrebama izvoza, pa i to deluje da se postojeće mogućnosti ne koriste u punoj meri. Najzad, ceo mehanizam našeg privrednog sistema, osobito u oblasti deviznog i spoljnotrgovinskog režima, još ne stvara takve uslove da bi privredne organizacije imale dovoljno podsticaja i bile upućene da proizvode što više za izvoz, kako bi mogle što uspešnije da posluju. Sve to pokazuje da postoji neiskorišćeni privredni potencijal koji može značajno da doprinese povećanju našeg izvoza i razmene sa inostranstvom.

Proučavanju ovog problema posvećena je puna pažnja i posle završenog Nacrta plana. Ovih dana održana je i zajednička sednica svih privrednih odbora Saveznog izvršnog veća koja je bila posvećena ispitivanju mogućnosti za postavljanje većih zadataka u ovoj oblasti i koje mere ekonomske politike treba preduzeti da bi se osiguralo njihovo izvršenje. U konačnom predlogu plana biće predviđene odgovarajuće mere za izvršenje tih zadataka.

Verovatno da će biti potrebno da se koriste i predložene proporcije u oblasti uvoza, o čemu je u dosadašnjim diskusijama takođe bilo reči. S jedne strane, na visinu uvoza gledamo sa stanovišta interesa da obezbedimo potpunije snabdevanje proizvodnje reprodukcionim materijalom i tako osiguramo nesmetani uspon same proizvodnje i povoljnije rezultate u izvozu. S druge strane, nešto elastičniji okviri za uvoz robe lične potrošnje neophodni su zbog uravnotežnja razmene sa nizom zemalja s kojima trgujemo.

Još jednom, međutim, valja ukazati da uspešno ostvarenje povećanog izvoza zavisi i od toga u kojoj meri će domaća potrošnja biti usklađivana sa proizvodnjom i postavljenim ciljevima izvoza. Pri tome, ne mislimo da bi trebalo preduzimati posebne mere restrikcije u bilo kojem vidu potrošnje. Naprotiv, kao što se vidi iz predloženih proporcija, intencija Nacrta plana je da se svi oblici potrošnje razvijaju u skladu sa kretanjem proizvodnje, da se osigura njihov stalan rast i izbegnu oscilacije iz ranijih godina. Međutim, stabilan privredni razvoj predpostavlja i stabilan razvoj naših ekonomskih odnosa sa inostranstvom; stalan i ujednačen porast izvoza po stopi koja bi bila stalno iznad stope rasta domaće proizvodnje. Zato bi merama ekonomske politike trebalo nastojati da se takve proporcije sa uspehom i realizuju.

Drugi problem kome je bila posvećena posebna pažnja u analizama i diskusijama jeste zaostajanje saobraćaja, koji se već ove godine javlja kao očigledna smetnja dinamičnom privrednom razvitku, a takva situacija se može očekivati i u idućoj godini.

Ove teškoće nastale su zbog toga što su kasno preduzete mere koje bi doprinele da se postojeći kapaciteti saobraćaja osposobe za obavljanje transporta u obimu koji nameće brži porast proizvodnje i brzo pritićanje nekih roba takozvanog masovnog prevoza. To se odnosi na železnički saobraćaj — čijoj se modernizaciji nije pristupilo na vreme i dovoljno odlučno; na drumski saobraćaj — za čiji se razvoj ne koriste u dovoljnoj meri, ni već izgrađeni savremeni putevi, niti raspoloživi kapaciteti industrije motornih vozila i na rečni saobraćaj — gde se još nedovoljno koriste postojeće mogućnosti. Očigledno je da sa izvesnim zakašnjenjem pristupamo preduzimanju odlučnijih mera za proširenje tih kapaciteta; da kasnimo s preduzimanjem mera koje bi bile sračunate i na potrebe dugoročnog razvoja.

Iduće godine treba da počne intenzivna modernizacija magistralnih železničkih pruga, da bi se osposobile za povećani promet i trajnije otklonile teškoće koje se sada javljaju. Treba pomenuti i koncentraciju snaga i sredstava u izgradnju krupnih magistralnih saobraćajnica u cilju što racionalnijeg izvođenja radova i što bržeg puštanja u saobraćaj. Najveća sredstva za te svrhe koncentrišu se na radove na Jadranskoj magistrali, na pruzi Sarajevo—Ploče kojom treba da dobijemo još jednu modernu saobraćajnicu za izlazak na more.

Međutim, pošto se ovim ulaganjima ne može poboljšati situacija već u 1964. godini, to je bilo potrebno predvideti posebno sredstva pomoću kojih bi se u kratkom roku povećali kapaciteti prevoza. U tom cilju, pored odobrenih sredstava u 1963. godini za povećanje voznog parka na železnici, razmatraju se i traže rešenja da se iduće godine povećaju vozna sredstva, mehani-

zacija za pretovar i utovar, broj teških drumskih vozila itd.

Polazeći od osetnijeg porasta poljoprivredne proizvodnje u 1963. godini, za iduću godinu predviđeno je njeno povećanje za oko 7%. Nacrt plana nastoji da u potpunosti obezbedi materijalne uslove za ovakav porast poljoprivredne proizvodnje. Predviđen je značajan uvoz veštačkih đubriva i drugog reprodukcionog materijala za poljoprivredu. Na osnovi primedbi i predloga koji su dati i na odborima ovih veća biće verovatno predloženo Saveznom izvršnom veću da se izvrše neke korekture u Nacrtu i predvidi potpunije materijalno obezbeđenje proizvodnje.

Međutim, u diskusijama je ukazano i na to da su poljoprivredne organizacije opterećene visokim anuitetima za otplatu investicionih zajmova i kredita koji su im ranije davani za pokriće gubitaka. Zbog toga se predlaže da se poboljšaju uslovi otplate kredita, da bi poljoprivredne organizacije mogle raspoloživa sredstva u većoj meri da koriste za modernizaciju proizvodnje. Takođe se ukazuje na to da poljoprivredne organizacije stoje pred krupnim zadacima u pogledu proširenja površina i njihovo osposobljavanje za proizvodnju, te im zbog toga treba pružiti i povoljnije uslove kreditiranja za ove svrhe. Ovi predlozi treba pažljivo da budu proučeni, kako sa aspekta odraza na sistem kreditiranja, tako isto i u pogledu preciznijeg određivanja kvantitativnih odnosa. Bez sumnje, treba uneti kao konkretni zadatak obavezu da se ova pitanja prouče i predlože rešenja. Međutim, možda će moći za neke od njih, koji se odnose na najpreče probleme, da se nađu zadovoljavajuća rešenja još prilikom izrade predloga Društvenog plana.

IV. Za sve vreme rada na planu morali smo da računamo i sa izvesnim suštinskim problemima koji nisu novi i nisu vezani samo za izradu plana za narednu godinu, miti su pak takve prirode da se mogu jednostavno i brzo rešiti. Oni se možda u ovoj godini javljaju i u nešto ublaženijoj formi, ali svakako ostavljaju svoj pečat i na odnose iskazane u ovom Nacrtu plana.

Jedan od najsloženijih problema te vrste jeste disparitet cena u našoj privredi, kao i disparitet između domaćih cena i cena na inostranom tržištu.

Ovi dispariteti vode jednim delom svoje poreklo još iz perioda kada je akumulacija potrebna za razvoj intenzivno izvlačena iz određenih grana i kada su zbog toga administrativnim metodama uspostavljeni takvi odnosi cena koji su pogodovali politici ubrzane akumulacije. Postupno, u toku poslednjih desetak godina, korigovani su mnogi tako uspostavljeni odnosi cena. U prvom redu to se odnosi na cene

poljoprivrednih proizvoda, koje su u nekoliko mahova povišavane, s tim što su samo u poslednje tri godine povišene za preko 45%. Pored toga, vršene su sukcesivne korekcije transportnih tarifa, cena nekih usluga i izvesnih proizvoda, dok je, pri tome, opšti nivo cena finalnih proizvoda industrije bio kroz ceo period prilično stabilan. Na taj način ublaženi su ili delimično otklonjeni neki najoštrij dispariteti u našoj privredi. Međutim, jača pomeranja u celom lancu, koja su u nekim periodima vršena i u uslovima inflatornog pritiska, nisu ni do danas omogućila da se uklone neki drugi dispariteti u cenama. Oni se osećaju još i u niskom nivou nominalnih ličnih dohodaka, zbog čega se subvencioniraju indirektno (putem niskih cena) ili direktno one robe i usluge koje ulaze u krug lične potrošnje. Pored toga, još postoji izražen disparitet cena sirovina i reprodukcionog materijala, s jedne, i cena finalnih proizvoda, s druge strane.

Ovakvi dispariteti domaćih cena nisu bez posledica i na odnose između domaćih i inostranih cena. Za ove poslednje, razlozi mogu da se traže i u razlikama u produktivnosti rada između naše privrede i privrede drugih zemalja, ali i jednim delom u diskriminatornim tarifama i drugim ograničenjima na koja nailazimo prilikom razmene sa pojedinim zemljama ili grupama zemalja. Ipak, ostaje činjenica da razlike između domaćih i inostranih cena treba tražiti pre svega u nepodesnoj skali cena koje se formiraju unutar naše privrede. Zbog ovakve situacije se i javlja potreba da se još, i u vrlo širokom obimu, direktnim ili indirektnim putem, vrši u stvari subvencioniranje čitavih grana privrede ili pojedinih proizvoda. Indirektne subvencije se javljaju u vidu povlastica koje uživaju pojedine delatnosti u pogledu primene instrumenata privrednog sistema, a koje su vrlo brojne i u našoj privredi. Pored toga, i obim direktnih subvencija nije mali. Ove subvencije najvećim delom se odnose na poljoprivrednu proizvodnju i na izvoz, ali ih ima i u nekim drugim granama (prehrambena industrija, transport, itd.).

Kako se gotovo sve ove subvencije za sada obezbeđuju preko federacije (sa izuzetkom regresa za ugalj za ličnu potrošnju), jasno je da su jedan od glavnih uzroka postojeće centralizacije sredstava u federaciji, koja ih tim putem prelijeva iz jednih grana i oblasti u druge.

Disparitet cena naročito je u toku poslednjih godinu-dve bio jedan od centralnih pitanja prilikom razmatranja naše razvojne politike, zato što se odnosi u cenama direktno odražavaju na uslove privređivanja u pojedinim granama privrede ili na ekonomski položaj pojedinih regiona zemlje. U prethodnim diskusijama o Društvenom planu za 1964. godinu o ovom pitanju bilo je govora i u skupštinskim odborima.

U protekloj godini vršene su korekture cena za pojedine grane privrede ili grupacije privrednih organizacija. Time su postupno ublažavani neki najoštrije izraženi dispariteti koji su stvarali nepovoljne ekonomske uslove za privredivanje u pojedinim granama. S takvim merama nastaviće se i dalje, pa su u tom smislu proučeni ili se već pripremaju neki predlozi. Međutim, očigledno je da se ovaj problem ne može rešavati samo i isključivo onda kada grana zapadne u teškoće, niti pak jedini kriterijumi mogu da budu manje ili više nepovoljni uslovi privredivanja. Tačno je da bi u celoj skali cena u našoj privredi trebalo stvarati takve odnose koji više odgovaraju i ekonomskom položaju pojedinih grana, i produktivnosti rada, i uslovima stvaranja dohotka i akumulacije, i realnim odnosima na tržištu, a takođe i pravinijim odnosima domaćih cena prema inostranim. Sistematskim radom u tom pravcu možemo da pojačamo uticaj cena na racionalnost svih kriterijuma važnih za utvrđivanje proizvodne politike, na odgovorniji odnos prema troškovima proizvodnje i rentabilnosti poslovanja, da stvorimo povoljnije uslove privredivanja u pojedinim granama privrede, da dobijemo jasnije kriterijume za investicionu politiku, za politiku razmene sa inostranstvom itd. Nema potrebe isticati od kakvog bi značaja pravilniji odnosi u skali cena mogli da budu za pojačanu efikasnost instrumentarija privrednog sistema, za pravilne međugranske odnose u ličnim dohocima, za dosledniju primenu principa nagrađivanja prema radu, a takođe i za mnogo normalnije i manje napregnute odnose u stvaranju i preraspodeli akumulacije. To bi verovatno moglo da omogući i manji stepen centralizacije nego što je to danas slučaj.

Drugi problem ove vrste, koji je poslednjih godina razmatran, jeste sistem proširene reprodukcije u celini, a osobito finansiranje investicija iz centralizovanih izvora.

Protekle godine izvršene su izvesne izmene u sistemu finansiranja investicija iz Opšteg investicionog fonda. Njegova uloga u oblasti industrije svedena je na investiranje samo nekih bazičnih grana privrede, na osnovi postojećih programa, a ujedno je povećano učešće investitora. Donet je zakon kojim su banke bile ovlašćene da raskinu ugovore sa investitorima u potpunosti ili da smanje učešće OIF-a u finansiranju pojedinih namena. Takođe su u značajnijoj meri porasli uloga i sredstva republičkih i drugih poslovnih banaka iz kojih se kreditiraju investicije, a činjeni su takođe značajniji naponi za prikupljanje sredstava u bankama putem oročavanja depozita. Tim izmenama, međutim, nisu rešeni svi problemi u ovoj oblasti, a u prvom redu oni koji povezuju sistem proširene reprodukcije sa sistemom samoupravljanja.

Pred nama stoji zadatak, koji je Skupština još prošle godine postavila, da dalje razradujemo i usavršavamo takav sistem investiranja koji bi bio u skladu sa našim društvenim odnosima. I razmatranje programa sedmogodišnjeg razvoja zahtevaće da se još jednom pažljivo odmeri kako globalna struktura investicija u tom periodu, tako i sistem investiranja koji bi, zasnivajući se na opštim načelima našeg privrednog sistema, omogućio optimalan razvoj privrede i odnosa. Međutim, za neposredan rad privrede u 1964. godini nužno je naći rešenja koja bi omogućila da se određeni program investicija, za koji postoji saglasnost, sprovede u život. Očigledno je da ne bi bilo celishodno tražiti rešenja u jačoj centralizaciji sredstava putem poreskih metoda.

U materijalima koji su priloženi uz Nacrt plana nalazi se i program prihoda i rashoda federacije. Kao što se vidi, predviđa se značajnije povećanje pomenutih regresa i subvencija, a jednim delom i rashoda budžeta Jugoslovenske armije zbog planiranog povećanja ličnih dohodaka i porasta cena prehrambenih proizvoda. Rashodi Opšteg investicionog fonda uneti su samo u visini koja pokriva programe izgradnje na osnovi donetih odluka u protekloj godini. Ovakvim prihodima i rashodima, deficit federacije bi iznosio u 1964. godini oko 125 milijardi dinara. Umesto pokrivanja deficita putem obaveznih rezervi u privredi i društvenim fondovima, za 1964. godinu je predloženo da se deficit pokrije putem zajma federacije, sa odgovarajućom kamatom, koji bi se otplaćivao u godišnjim anuitetima. Zajam bi se upisivao na račun jednog dela rezervnih fondova privrednih organizacija, koje bi one držale u vidu obveznica, a zatim i na teret jednog dela fondova privrednih organizacija i društvenih investicionih fondova, kojima bi odgovarajući nosioci sredstava raspolagali u 1964. godini (približno u visini od oko 10% raspoloživih sredstava u ovim fondovima).

U diskusiji sa više strana je sugerirano da se smanji visina deficita federacije. Razmatraju se predlozi koji idu za tim da se osigura veća participacija investitora u ulaganjima iz Opšteg investicionog fonda, zatim i participacija proizvođača, banaka i društvenih fondova u kreditiranju izvoza naše opreme, eventualno i participacija političko-teritorijalnih zajednica u nekim vidovima regresa i subvencija, kao i neke druge mogućnosti. Takva rešenja vode svakako ka usklađivanju funkcija federacije sa obimom sredstava kojima raspolaže i ujedno pretpostavljaju normalnije odnose a i veću zainteresovanost političko-teritorijalnih zajednica i drugih organa prilikom obavljanja nekih opšte privrednih funkcija i zadataka, ali traže da se ispituju posledice koje mogu imati na izvoz, kao i kakve su realne mogućnosti za primenu.

Ovi predlozi biće razmotreni do podnošenja definitivnog predloga plana u Skupštini.

Prema konačnom iznosu deficita biće utvrđena i visina zajma koji federacija treba da raspiše. Svakako da bi niži iznos deficita olakšao i uslove upisivanja zajma.

Solucija s pokrićem deficita federacije putem zajma je mnogo povoljnija za privredne organizacije nego praksa koju smo imali u 1963. godini. Za ranije stvaranje obavezne rezerve, privredna organizacija je plaćala kamatu i na taj deo sredstava koji nije mogla da koristi, dok vraćanje tog dela sredstava nije bilo u celini regulisano. U uslovima kada upisuje zajam, privredna organizacija (a takođe i društveni fondovi) prima kamatu na upisana sredstva, dok je uslovima zajma ujedno obezbeđeno i njihovo vraćanje.

Ukoliko bi razvoj privrede bio povoljniji od predviđenog i federacija ostvarila veće prihode, ili ukoliko bi se realizovala veća inostrana sredstva od predviđenih i tim putem smanjio deficit federacije, postojala bi mogućnost da federacija jedan deo zajma vrati upisivačima putem otkupa obveznica još u toku godine.

V. Razvijanje i usavršavanje privrednog sistema ima veoma istaknuto mesto među činionicima koji su izvršili odlučujuće pozitivan uticaj na privredna kretanja u 1963. godini. To nedvosmisleno upućuje da bi njegovo dalje razvijanje i usavršavanje pretpostavljao jedan od najvažnijih zadataka u narednoj, 1964. godini.

U skladu sa smernicama Saveznog društvenog plana za 1963. godinu, u ovoj godini su već izvršene određene izmene, a neke su u pripremi i sprovede se u život do kraja ove ili početkom iduće godine. Budući da su ove izmene vršene tokom godine, a delom će, kako je spomenuto, uslediti tek krajem godine i primenjivati se u narednoj, njihovo pozitivno dejstvo na privredna kretanja nije moglo doći do punog izražaja u 1963. godini. Zato će sve te izmene, zajedno sa onim koje će biti sprovedene, moći ispoljiti svoje pozitivno dejstvo u 1964. godini, u još većoj meri nego što je to bio slučaj u ovoj.

Značajan porast proizvodnje i proizvodnosti rada, porast izvoza i drugi pozitivni efekti ostvareni u ovoj godini bili su omogućeni, između ostalog, i stvaranjem povoljnih opštih uslova za poslovanje radnih organizacija, daljim razvijanjem njihovih unutrašnjih odnosa i doslednijom organizacijom da na toj osnovi postižu što bolje efekte u poslovanju. Takvoj orijentaciji radnih organizacija doprineli su nesumnjivo i jedinstveni stavovi svih društvenih činilaca o ciljevima i zadacima ekonomske politike i njihova stalna aktivnost da se ti stavovi izraženi posebno u zaključcima Izvršnog komiteta i Četvrtog plenuma Centralnog komiteta SKJ što doslednije sprovedu u praksi.

Među izmenama u privrednom sistemu, koje su već u 1963. godini stvorile povoljnije opšte uslove poslovanja ili bile osnov za dalje razvijanje sistema samoupravljanja u radnim organizacijama, treba istaći nekoliko posebno značajnih.

Za razvoj unutrašnjih odnosa u radnim organizacijama posebni značaj imali su novo Uputstvo Saveznog izvršnog veća o raspodeli čistog prihoda i stavovi i aktivnost koju su u vezi sa sprovođenjem Uputstva ispoljile, kako same radne organizacije, tako i Savez sindikata, Savezna privredna komora i drugi društveni činiooci. Tome je takođe doprineo i prelazak na samostalan obračun efekata poslovanja pogona, koji unutar jedinstvene organizacije obavljaju različite delatnosti, kao i druge slične promene u sistemu, koje su ujedno omogućile i dalje nesmetano odvijanje različitih oblika poslovne saradnje i udruživanja radnih organizacija. U istom smislu delovale su i šire neposredne veze između radnih organizacija i banaka, koje su dobile značajniju ulogu u mobilisanju slobodnih sredstava u privredi i njihovom angažovanju za svrhe koje će dati najveće efekte.

Na jačanje materijalne osnove samoupravljanja u radnim organizacijama, uz značajnu povećanu proizvodnju, delovale su i određene izmene u sistemu raspodele ukupnog prihoda radnih organizacija. Među njima treba posebno istaći izvršenu revalorizaciju stalnih sredstava, koja je već u 1963. godini dovela do značajnog povećanja sredstava amortizacije. Izmenama u cenama ili odnosima raspodele poboljšan je položaj organizacija određenih delatnosti, među kojima treba posebno istaći poljoprivredne organizacije, drvnu industriju, crnu metalurgiju i druge.

Za poboljšanje opštih uslova poslovanja imale su naročiti značaj izmene u oblasti kreditnog sistema, kojima je omogućeno nesmetano finansiranje ekonomski rentabilnih poslova. Naročiti značaj u pogledu opštih uslova poslovanja treba pridati većoj stabilizaciji odnosa, kojoj su doprinele i mere u oblasti kontrole cena, intervencije sredstvima rezervi i odgovarajuće mere u oblasti spoljnotrgovinske razmene i deviznog poslovanja i slično.

Pored ovih i drugih već ostvarenih, ali ovde ne spomenutih izmena u privrednom sistemu, u pripremi su i druge značajne izmene koje će imati naročiti uticaj na odnose u 1964. godini. Saveznoj skupštini biće uskoro predloženi zakoni o ukidanju doprinosa na vanredni prihod, rudničkog doprinosa, a u pripremi su i propisi kojima će se izmeniti sistem amortizacije, njene osnove i stope, proširiti sistem funkcionalne amortizacije i primeniti sistem ubrzane amortizacije za određena sredstva.

U pripremi su takođe i mere za ujednačavanje uslova poslovanja odnosno za poboljša-

nje položaja pojedinih delatnosti — posebno organizacija u šumarstvu, drvnoj industriji, duvanskoj industriji i drugim delatnostima.

S obzirom na značaj koji ima spoljnotrgovinska razmena i posebno izvoz za brzi povrat ukupne društvene proizvodnje, uslediće u ovoj i narednoj godini i niz poboljšanja u oblasti spoljnotrgovinskog i deviznog sistema. Te izmene pružiće veći podsticaj produktivnoj proizvodnji, neposrednije će povezati snabdevanje organizacija reprodukcijom materijalom i opremom iz uvoza na efekte koje postižu u izvozu i uključiti u većoj meri sve poslovne banke u raspodeli deviznih sredstava, s tim da se raspodela veže za povećanje izvoza i slično.

U oblasti sistema finansiranja investicija u pripremi su propisi prema kojima će se korišćenje sredstava federacije za učešće u finansiranju određenih investicija neposrednije osloniti na mehanizam kreditnog sistema i poslovne kriterije, a do kraja godine biće izrađen i nacrt Zakona o fondu za finansiranje razvoja privredno nedovoljno razvijenih republika i krajeva, koji će odnose u ovoj oblasti postaviti kao stalne elemente privrednog sistema.

Radi se takođe i nacrt zakona o planiranju, koji će biti podnesen Skupštini na razmatranje verovatno u toku poslednje faze rada na sedmogodišnjem planu. U vezi s radom na planu razvoja u narednih sedam godina, izučavaju se i mnogo druga pitanja privrednog sistema od kojih će neka biti moguće rešiti na novoj osnovi već iduće godine. Osim toga, iduće godine treba takođe očekivati određene izmene i poboljšanja u privrednom sistemu i prilagoditi sve sada važeće zakone i druge propise načelima Ustava.

VI. Polazeći od poznatih stavova Ustava da „društvena zajednica planiranjem usmerava i usklađuje razvitak privrede i materijalne osnove drugih društvenih delatnosti“ u Nacrtu plana više nego ranijih godina ukazuje se i na osnovne okvire i smernice razvoja društvenih službi u oblasti kulture, prosvete, zdravstvenog i socijalnog staranja itd. Već u prvim diskusijama ukazano je da se uprkos napretku u tome nije daleko otišlo i da su mnoge postavke nedovoljne ili nepotpune. Na osnovi ovih primedbi odgovarajući delovi Nacrta plana biće korigovani. Međutim, valja reći da naše pretenzije u ovoj oblasti nisu išle dalje od definisanja osnovnih materijalnih okvira za razvoj ovih službi, smatrajući da se utvrđivanje odgovarajuće kulturno-prosvetne ili zdravstvene i socijalne politike ne može rešavati godišnjim planovima. U tom pogledu, verovatno je da su srednjoročni planovi daleko pogodniji instrument, jer se politika u ovim oblastima nužno mora utvrđivati za duži niz godina i ne bi bilo poželjno da se ona menja iz godine u godinu. Ostaje otvoreno pitanje u kojoj meri je plan

pogodno sredstvo za utvrđivanje odgovarajuće politike u ovim oblastima, ili to treba rešavati u sklopu redovnog rada samoupravnih organa koji rukovode odgovarajućim službama, a po potrebi i posebnim rezolucijama najviših predstavničkih tela. Očigledno je da ovo pitanje u našem sistemu i metodu planiranja još nije našlo zadovoljavajuće rešenje i da ga treba dalje proučavati, a posebno u vezi sa zakonom o društvenom planiranju.

Prilikom izrade ovogodišnjeg društvenog plana pošlo se sa stanovišta da dokument koji nosi naziv društveni plan Jugoslavije ne treba da sadrži elemente normativnog karaktera, kako bi još jasnije došlo do izražaja načelo da plan ne sme doći u sukob sa postojećim društveno-ekonomskim odnosima koji su utvrđeni zakonskim aktima.

Zbog nedostatka kompleksnih rešenja u sistemu proširene reprodukcije i zbog toga što su potrebne određene konkretne odluke o raspodeli sredstava federacije za tekuću godinu predlaže se posebni zakonski nacrt o merama za ostvarenje odnosa utvrđenih Društvenim planom Jugoslavije za 1964. godinu. U diskusijama o ovom nacrtu je ukazano na neka neadekvatna rešenja i verovatno biće neophodno do konačnog podnošenja nacrta zakona SIV-u potražiti bolje solucije.

U pripremi i izradi Društvenog plana za 1964. godinu Zavod je morao polaziti od činjenice da neki bitni preduslovi, koji su od izvanrednog značaja za izradu godišnjeg plana, nisu još rešeni.

Prvi nedostatak je što ne postoji zakon o društvenom planiranju — o čemu je već bilo reči, u kojem bi se dala određena načela o društvenoj ulozi plana, o godišnjim, srednjoročnim i dugoročnim planovima, o sadržini pojedinih planova, o međusobnim odnosima, o organima planiranja i sl. U diskusiji o ovom Nacrtu izneta su mišljenja i gledišta koja će biti od velike koristi prilikom izrade zakona.

Drugi nedostatak je odsustvo srednjoročnog — da ne govorimo o dugoročnom — planu privrednog razvoja, na koji bi se oslonila i uklopila razvojna politika godišnjeg plana. Vama je poznata situacija oko pripreme sedmogodišnjeg plana i ne bi se na tome zadržavao.

Kada se ovo dvoje ima u vidu, onda nije teško razumeti nastojanja i predloge da se godišnjim planovima, čiji je domet veoma ograničen, rešavaju svi ili veoma krupni problemi privrednog i društveno-ekonomskog razvoja. To bi dovelo do toga da se veliki broj objektivnih protivurečnosti našeg društva, koje se na sadašnjem stupnju društvenog i privrednog razvoja ne mogu mimoći, stihijski počnu ponovo koncentrisati oko godišnjeg plana i njegovog donošenja, kako je već to bilo ranije i na šta je ukazivano u ovom Domu u diskusiji o Ustavu.

Iskustvo prilikom izrade i donošenja Plana za 1963. godinu može u najvećoj meri da potvrdi, od koliko je velikog značaja da se godišnjim planom ne postavljaju zadaci koji se ne mogu rešavati njime, ali, u isto vreme, godišnji plan ne sme zatvoriti rešavanje problema u toku godine.

Iskustvo iz ove godine može nam još i u jednom pogledu poslužiti. To je da smo u 1963. godini ostvarili takvo jedinstvo ekonomske politike, da su smernice i ciljevi Društvenog plana Jugoslavije postali stvar osnovnih nosioca društvene i privredne aktivnosti, jer su predstavljali interes i potrebu radnih ljudi.

I u 1964. godini, isto kao što je to bilo u 1962. i 1963. godini, aktivnost društvenih i političkih snaga u borbi za ostvarivanje smernica, ciljeva i zadataka ekonomske politike, koju će utvrditi Društveni plan Jugoslavije za sledeću godinu, kao i za savlađivanje teškoća i problema, biće jedan od presudnih uslova za ostvarenje svih osnovnih ciljeva politike izražene u Društvenom planu Jugoslavije za 1964. godinu.

Predsednik Osman Karabegović:

Dajem odmor od 20 minuta.

(Posle odmora)

Predsednik Osman Karabegović:

Ko se javlja za reč?

Ima riječ poslanik Milan Pantić, izvestilac odbora Saveznog vijeća za društveni plan i finansije i za društveno-ekonomske odnose.

Milan Pantić (Izborna jedinica Zvornik):

Drugarice i drugovi poslanici, dozvolite mi da vas ukratko informišem o tome kako su Odbor za društveni plan i finansije i Odbor za društveno-ekonomske odnose ocenili Nacrt plana za 1964. godinu, što smatraju da bi bilo korisno da se u definitivnoj verziji plana unese, a što da se još jednom podvrgne proveru.

Iako su u odborima diskusije bile usmerene na nedostatke plana, ipak se u osnovi konstruktivno i s principijelnih pozicija, ocenjivao doprinos plana daljem razvitku naše privrede. Članovi odbora su imali u vidu da su u ovako kratkoročnom planu mogućnosti za rešavanje pojedinih složenih problema u našoj privredi ograničene. Bolje rečeno, poslanici su svesni da se svi problemi ne mogu na zadovoljavajući način rešiti u toku jedne godine, ali smatraju da Plan za 1964. godinu treba da otvori proces novim, pozitivnim stremljenjima u razvitku privrede, pogotovo kad se ima u vidu da je Društveni plan za 1964. godinu sastavni deo još nedefinisanog sedmogodišnjeg plana. Osim toga, odbori su ocenjivali predložene planske zadatke, kako s pozicija dosadašnjih ostvarenja u privredi, tako i s pozicija realnih težnji i potreba naših radnih ljudi.

Polazeći od tih, principijelnih stavova, Nacrt plana za 1964. godinu u osnovi nastavlja pozitivne tendencije iz ove godine i računa s relativno visokim, iako ne uvek optimalnim, rastom na svim područjima privredne delatnosti. Međutim, neka značajna pitanja bi trebalo, pre definitivnog usvajanja plana, još jednom razmotriti i preispitati kako bi se postigli maksimalni efekti u privrednom i društvenom životu.

U Nacrtu plana, i pored toga što je predviđena relativno visoka stopa porasta privredne aktivnosti, planiran je sporiji porast za gotovo sva područja u odnosu na stvarne mogućnosti koje pruža naša privreda na sadašnjem nivou svog razvitka. Smatra se da se u 1964. godini može postići ne samo veća opšta stopa rasta, nego i stopa rasta pojedinih privrednih oblasti. Tako se u Nacrtu plana predviđa porast društvenog proizvoda za 10%, iako će u 1963. godini, kako se očekuje, porast iznositi preko 12%; porast industrijske proizvodnje za 11%, prema 14% u 1963. godini; porast poljoprivredne proizvodnje za 6,6%, prema 7,3% a ukupnog izvoza roba i usluga za 11,3%, prema 14%.

Osim toga, na početku 1964. godine biće znatno povoljnija privredna situacija i stimulatívni uslovi privređivanja nego što su bili na početku 1963. godine. Poslanici, međutim, smatraju da orijentacija na veću stopu rasta ne bi trebalo da se reflektira i na područje raspodele, tj. raspodele ne bi trebalo da bude napregnuta. Istaknuto je da bi bilo korisno kada bi Zavod za privredno planiranje razradio jednu varijantu s većom stopom rasta od predložene, s tim da se naročita pažnja pokloni takvoj strukturi proizvodnje koja bi najbolje rešavala probleme snabdevanja reprodukcijom materijalom, probleme izvoza itd.

Članovi odbora složili su se s mišljenjem da bi bilo svrsishodno kada bi Nacrt plana sadržavao i dvodimenzionalne projekcije rasta i konsekvence koje odatle proizlaze, tj. granske i regionalne projekcije, budući da projekcije na bazi opštih jugoslovenskih proseka mogu znatno da iskrive realnu sliku i da odvedu na pogrešna rešenja.

Stope rasta po osnovnim odeljcima ekonomske namene izgleda da nisu dovoljno realno ocenjene. U Nacrtu plana se predviđa nešto brži porast sredstava za proizvodnju od porasta sredstava za neproizvodnu potrošnju. Ali, pošto su 1963. godine brže rasla sredstva za neproizvodnu potrošnju, potrebno bi bilo ukazati na mere kojima će se obezbediti drukčija kretanja u planskoj godini.

S obzirom da industrija i poljoprivreda u osnovi opredeljuju dinamiku razvoja cele privrede, izraženo je mišljenje da bi stopa rasta poljoprivredne proizvodnje od svega 6,7% mogla da bude usporavajući činilac razvitka. Po mišljenju poslanika, realne mogućnosti za po-

većanje poljoprivredne proizvodnje postoje i nema razloga da stopa rasta u 1964. godini bude niža od stope ostvarene u 1963. godini, tim pre, što su klimatski uslovi u 1963. godini bili nešto ispod prosečnih i što su ostvareni rezultati u proizvodnji postignuti širom primenom savremene agrotehnike i mehanizacije.

Isto tako se smatra da je stopa porasta prevoza od 6,3% za 1964. godinu, u odnosu na 1963. godinu, u disproportiji sa stopom porasta koja je predviđena u vodećim privrednim granama. U Nacrtu plana predviđeno je da se u toku 1964. godine u unutrašnjem saobraćaju preveze oko 11 miliona tona raznog tereta. Međutim, uz stopu porasta prevoza od 6,3% to neće biti moguće i može vrlo lako da ugrozi kontinuirano izvršenje zadataka svih privrednih delatnosti. Radi toga, bilo bi potrebno da se ovo pitanje još jednom razmotri.

U sklopu mera razvoja nerazvijenih područja trebalo bi razviti poseban sistem kojim bi se pružala pomoć izgrađenim preduzećima radi njihovog bržeg osposobljavanja za ekonomičnu i rentabilnu proizvodnju, za njihovo uspešno uklapanje u naš ekonomski sistem.

Na području raspodele treba odlučnije da se izvrše određeni zahvati kako bi se realnije moglo pratiti poslovanje u privredi i kako bi se eliminisale izvesne deformacije koje ometaju pravilnu primenu principa dohotka. To se u prvom redu odnosi na cene, na njihovo formiranje i njihove međusobne odnose. Jer, cene u znatnoj meri utiču na preraspodelu sredstava između pojedinih grana i oblasti i zbog toga neke privredne grane i oblasti dolaze u nepovoljniji položaj, naročito grane s plafoniranim cenama (šumarstvo, crna metalurgija i obojena metalurgija, saobraćaj, komunalne službe itd.)

Osim toga, bilo bi potrebno videti čime se još, osim rešenja vanrednog i rudničkog doprinosa, u planu za 1964. godinu može računati. Izgleda najverovatnije da bi se ekonomska i funkcionalna amortizacija mogla već u idućoj godini bar delimično rešiti, s tim da se ne primenjuje po svaku cenu i da se za početak njen raspon drži u određenim okvirima. Ostali instrumenti poreza na promet, razne olakšice na kamate na poslovni fond i na doprinose iz dohotka, zatim anuitete, sanacije i dr. trebalo bi u što kraćem roku uzeti u razmatranje, kao program rada nadležnih institucija.

U diskusijama u odborima je konstatovano da se u planu za 1964. godinu predviđa znatnije povećanje sredstava za dotacije i subvencije i to po stopi većoj nego što je stopa porasta proizvodnje. Izraženo je mišljenje da bi pre definitivnog prihvatanja plana trebalo ispitati objektivnost pojedinih zahteva za dotacijama i subvencijama i mogućnost decentralizacije obaveza i izvora prihoda za subvencije.

Naročitu pažnju bi trebalo posvetiti tzv. drugoj preraspodeli u radnim organizacijama,

s obzirom na tendenciju porasta sredstava izvan privrede. Izraženo je mišljenje da bi trebalo ispitati, u prvom redu, da li je nužno da ima toliko mnogo participanata u raspodeli, a zatim i visinu učešća, koje se ili ne registruje ili se samo delimično registruje u planskim budžetskim instrumentima i čija visina znatno tereti troškove poslovanja i čist prihod radnih organizacija (učesće banaka u raspodeli putem kamate i provizije, socijalnog osiguranja putem doprinosa, privrednih sudova putem taksa, privrednih komora putem doprinosa itd.).

U 1964. godini treba jasnije odrediti društveno-ekonomske kriterijume investiranja i to, kako s pozicija njihove efikasnosti, tako i s pozicija privredne strukture zemlje i uklapanja u svetsko tržište.

Smatra se da je krajnje vreme da se osiguraju adekvatni uslovi za privređivanje i odgovarajuća sredstva za razvoj onih grana koje su najrentabilnije u izvozu i imaju sve mogućnosti za bržu adaptaciju u međunarodnoj podeli rada. Isto tako, treba da se učvrsti položaj grana i oblasti koje su bitne za razvitak čitave privrede, kao što su: saobraćaj, poljoprivreda, elektroprivreda itd.

Nacrtom zakona o merama za ostvarenje odnosa utvrđenih Društvenim planom izvršena je raspodela investicija iz Opšteg investicionog fonda u osnovna sredstva pojedinih oblasti privrede, bez određenog objašnjenja čime se rukovodilo prilikom postavljanja ovakve raspodele. Takođe, nije ništa rečeno kakvi će se i kada će se ostvariti efekti od ovih ulaganja. Po mišljenju poslanika, ovako dirigovana distribucija investicionih sredstava u izvesnoj meri neutralizuje slobodnije kretanje novčanih sredstava prema objektima koji daju najveće efekte.

Istaknut je i odnos između ulaganja u postojeće i nove kapacitete. Dosadašnja praksa je pokazala da je bilo defektnih ulaganja u nove objekte koji nisu ostvarivali ono što se očekivalo. Ponekad su se prenebregavale povoljnije mogućnosti rekonstrukcije postojećih kapaciteta s kojima su se sa znatno manjim ulaganjima mogli postići veći efekti.

U Nacrtu plana za 1964. godinu predloženo je i povećanje sredstava Opšteg investicionog fonda, sa svim nedostacima postojećeg mehanizma centralizovanog finansiranja investicija. S tim u vezi raspravljalo se o daljnjem razvoju sistema finansiranja investicija i o ulozi Opšteg investicionog fonda i društvenih fondova za investicije. Članovi odbora su mišljenja da bi briga za proširenu reprodukciju trebalo da se prenese na radne kolektive, a da se, pri tome, ostvare i mogućnosti odgovarajuće koncentracije sredstava za strukturalne zahvate i razvoj novih proizvodnji.

Prenošenjem poslovanja Opšteg investicionog fonda na banke bilo bi moguće razrešiti

neke protivurečnosti i slabosti postojećeg sistema finansiranja investicija, a to bi trebalo što svestranije i temeljitije ispitati. Poslanici su mišljenja da bi trebalo obezbediti objektivne kriterijume i jasnije smernice za rad banaka kako bi im se omogućilo da vode racionalniju poslovnu politiku, nezavisno od bilo kakvih subjektivnih uticaja.

Isto tako, izraženo je mišljenje da bi prenošenje poslova dugoročnog finansiranja s Opšteg investicionog fonda na banke stvorilo perspektivu za skladnije ostvarivanje uloge banke u privrednom sistemu. Društveni plan bi dao odgovarajuća usmeravanja i postavio ciljeve i zadatke, a bankama bi se prepustila realizacija tih ciljeva i zadataka. U tom slučaju bilo bi potrebno izvršiti odgovarajuće izmene u Nacrtu zakona o merama za ostvarivanje odnosa utvrđenih društvenim planom, jer u nekim njegovima odredbama postoji jako izražen administrativni uticaj na rad i poslovanje banaka, što banke udaljava od stvarne uloge koju one kao poslove organizacije treba da odigraju u privrednom životu.

U diskusijama je istaknuto da bi spoljnu trgovinu, a pogotovo izvoz, trebalo posmatrati, pre svega, sa stanovišta neophodno proširivanja tržišta za narasle kapacitete. Činjenica je da se naša preduzeća sve više sukobljavaju s uskim prostorom domaćeg tržišta, i da, ukoliko žele da postignu optimalnu i ekonomičnu proizvodnju, neophodno treba da se okrenu ka spoljnom tržištu. Spoljnotrgovinski promet naše zemlje, u odnosu na ukupan proizvod, vrlo je nizak i predstavlja svega oko 7% za izvoz, odnosno oko 9% za uvoz. Smatra se da bi u Nacrtu plana trebalo predvideti određenije mere da se poveća izvoz više nego što je planirano.

Odbori su konstatovali da je u Nacrtu plana za 1964. godinu predviđeni ukupni izvoz verovatno ispod realnih mogućnosti. Porast ukupnog izvoza iznosi 11,3%, a porast izvoza roba 9,2% i manji je od predviđenog porasta proizvodnje, a znatno manji od ostvarenog porasta izvoza u 1963. u odnosu na 1962. godinu.

Smatra se da bi trebalo obrazložiti razloge za predviđeno smanjivanje izvoza i videti da li su problemi u kapacitetima ili u nemogućnostima prodaje na spoljnom tržištu. Ako su problemi koji usporavaju izvoz, na primer, zbog nedostatka reprodukcionog materijala ili nekih vrsta unutrašnje potrošnje ili pak u njenoj strukturi, onda bi ih trebalo utvrditi i odrediti mere za njihovo otklanjanje.

Takođe se smatra da bi predviđeni porast izvoza mogao biti veći kada bi se našle mogućnosti da se u kreditiranje i finansiranje izvoza u većoj meri uključe privredne i komunalne banke, i to ne samo dinarskim već i deviznim sredstvima. Veliki uticaj na povećanje izvoza mogao bi imati dosledniji razvoj sistema, povezivanje uvoza s izvozom i druge mere.

Trebalo bi ispitati rentabilitet pojedinih proizvoda koji se izvoze i dati podršku proizvođačima koji se najefikasnije uključuju u međunarodnu trgovinu i o tome voditi računa prilikom premiranja izvoza. Još nije dovoljno razrađeno pitanje povezivanja uvoza sa izvozom, nije jasno koliko se računa na efekte kooperacije šireg uključivanja u međunarodnu podelu rada, niti je sagledana struktura uvoza osobito reprodukcionog materijala, sa stanovišta mogućnosti povećanja proizvodnje za izvoz.

U Nacrtu o problemima životnog standarda govori se više načelno i kroz prosečna kretanja. Međutim, po mišljenju članova odbora, životnom standardu trebalo bi dati više mesta, konkretnije ga odrediti i tretirati ga kao bitnu kariku planskih proporcija. Životni standard treba da dobije i odgovarajuće mesto u planu, jer je isto tako važan činilac kao što su i druge kategorije privrednog razvitka.

U Nacrtu plana se predviđa povećanje standarda za 8% odnosno po zaposlenom 7%. Do sada je porast društvenog standarda rastao brže, po stopi od 12%. Poslanici su mišljenja da bi ove proporcije trebalo još jednom preispitati, naročito radi toga što se velika sredstva za društveni standard još neracionalno troše i pretežno bez učešća neposrednih proizvođača (zdravstveno osiguranje, fondovi za školstvo, fondovi za stambenu izgradnju itd.).

Predviđeni porast lične potrošnje bilansno je usklađen s porastom produktivnosti rada. Međutim, poslanici su ukazali da u Nacrtu plana nisu dati elementi koji bi pružali dovoljno garancije da će se moći zadržati porast troškova života u predviđenom uskom okviru od 3%. To pokazuje i iskustvo iz prošlih godina kada je prosečno povećanje troškova života iznosilo 6% do 7%. Pošto je najavljeno povećanje cena nekih proizvoda, komunalnih tarifa i saobraćajnih usluga, poslanici ukazuju na opasnost da se neće ostvariti predviđeno povećanje realne lične potrošnje.

U strukturi lične potrošnje, s obzirom na visoko učešće troškova ishrane, uočava se izvesna tendencija pogoršavanja strukture troškova.

Poslanici su izrazili mišljenje da se nije vodila adekvatna politika u odobravanju potrošačkih kredita, kako po ukupnoj sumi, tako i po njihovoj strukturi. Potrošački krediti su samo u toku 1963. godine porasli za oko 105 milijardi dinara, a i u Nacrtu plana se predviđa da će se i dalje zadržavati visoki apsolutni porast. Potrošačkim kreditima u velikoj meri se kreditira roba potpuno ili delimično inostranog porekla, dok se neka domaća roba nije takoreći uopšte kreditirala, na primer, stanovi, pa bi u tom pogledu trebalo preduzeti odgovarajuće mere.

Po mišljenju poslanika, kreditna politika u 1963. godini je bila takva da se problem obrt-

nih sredstava sveo na najmanju meru, ali nije pružana dovoljna pomoć privrednim organizacijama koje posluju ekonomično i rentabilno i zato u 1964. godini ovaj problem treba efikasnije da se reši. Tom prilikom, ne bi trebalo zanemariti razvojnu politiku pojedinih preduzeća koja imaju povoljnije perspektive.

Konstatovano je takođe da je davanje kredita u 1964. godini u izvesnoj meri suzdržanije u odnosu na proizvodnju, pogotovo ako se upoređuje s kreditiranjem svih oblika potrošnje.

Za neke privredne grane još postoji problem stalnih obrtnih sredstava i to pitanje nije rešeno, bilo zbog toga što im je dato malo stalnih obrtnih sredstava, bilo što zbog težih uslova privređivanja nisu mogla odvojiti odgovarajuća sredstva iz čistog prihoda (železare i još neki drugi), bilo što su ovaj problem potcenili. Za obrtna sredstva koja su dobijena putem povremenih kredita neka preduzeća su davala 2% do 3% više nego druga preduzeća, koja su imala dodatna stalna obrtna sredstva. O tome treba u buduće i same radne organizacije da vode više računa.

U članu 9. Nacrta zakona o merama za izvršenje plana konstatovano je da postoji deficit federacije od 125 milijardi i da deficit namerava da se reši putem zajma od privrednih organizacija (105 milijardi) i društveno-političkih zajednica (20 milijardi).

Po mišljenju članova odbora, ovakav način rešavanja deficita ne bi trebalo trajno da se praktikuje, jer u izvesnom smislu dolazi u sukob s postojećim sistemom. U buduće bi trebalo voditi više računa o usavršavanju rashoda i prihoda federacije.

U deficitu federacije izražavaju je još nerešena pitanja našeg sistema, prvenstveno na području cena, kako domaćih, tako i u spoljnotrgovinskoj razmeni. U deficitu se odražavaju i problemi strukture investicija i nerešena pitanja u sistemu finansiranja, o kojima je napred bilo reči. Snižavanje deficita treba da se ostvari prvenstveno putem smanjenja subvencija i uvođenja participacija drugih zainteresovanih jedinica i radnih organizacija. Ako raspisivanje zajma za pokriće deficita bude neizbežno, preporučuje se da se ne zahvate sredstva amortizacije radnih organizacija.

Izraženo je i mišljenje da u glavi XVI Nacrta društvenog plana, koja se odnosi na društveno-ekonomske odnose i privredni sistem, treba određenje da se formulišu obaveze za sve organe, osobito kada se tiče razrade sistema, cena, odnosa instrumenata raspodele, finansiranja investicija i spoljnotrgovinskog i deviznog poslovanja i usavršavanja sistema u pravcu stvaranja adekvatnih uslova, kako za udruživanje u privredi, tako i za dalji razvoj sistema raspodele unutar radnih organizacija, u skladu s principom raspodele prema radu. Isto tako,

treba jasno formulisati obavezu za donošenje zakona o fondu za razvoj nerazvijenih područja i o funkciji rezerve federacije, kao činioca stabilizacije privrednih kretanja. Trebalo bi, osim toga, jasno formulisati društveno-političke ciljeve koje treba postići u 1964. godini u unutrašnjem razvitku i posebno u razvijanju odnosa sa inostranstvom.

Iznošenje stavova skupštinskih odbora o Nacrtu plana ima čisto informativni karakter, da bi Skupština mogla lakše da ga razmatra i da preduzme odgovarajuće mere, u cilju još bolje izrade plana za 1964. godinu.

Članovi odbora smatraju da se do podnošenja Predloga plana mogu izvršiti potrebna preispitivanja i uneti odgovarajuće ispravke.

Predsednik Osman Karabegović:

Riječ ima izvestilac Odbora za društveni plan Privrednog veća, poslanik Nikola Andrić.

Nikola Andrić (Izborna jedinica Zvornik):

Odbor za društveni plan Privrednog veća, na sednici od 8. i 9. novembra 1963. godine, razmatrao je Nacrt društvenog plana za 1964. godinu, koji je pripremio Savezni zavod za privredno planiranje i na sednici od 17. novembra usvojio sledeće konstatacije, primedbe i predloge:

1. u razmatranju Nacrta plana i oceni mogućnosti i uslova privrednog razvoja u 1964. godini, Odbor je pošao od privrednih rezultata koji su ostvareni u privrednim kretanjima tokom ove godine i svih onih činilaca koji su delovali na ostvarene privredne rezultate. Odbor je saglasan da su odluke Izvršnog komiteta i Četvrtog plenuma SKJ, privredna politika, mere koje su na osnovi ovih odluka sprovedene i široka mobilizacija svih društveno-političkih snaga bili odlučujuć činioci u jačanju privredne aktivnosti, u ostvarivanju postignutih rezultata i rešavanju raznih problema koji su u prethodne dve godine doveli do usporavanja stope privrednog rasta. Radnička klasa Jugoslavije i njeni samoupravni organi svesrdno su prihvatili i stvaralački i sa velikim entuzijazmom prišli ostvarenju postavljenih zadataka. Radi toga, Odbor je mišljenja da u daljem radu treba podržavati i podsticati sve činioce koji su pozitivno uticali na privredna kretanja, a naročito ne dozvoliti da oslabi široka društveno-politička aktivnost za ostvarivanje zadataka bržeg privrednog razvoja koja je pokrenuta pomenu tim odlukama naših političkih foruma.

Odbor je prilikom razmatranja Nacrta društvenog plana imao u vidu i teškoće i probleme koji su postojali ove godine u privrednim kretanjima od kojih su mnogi nastali u ranijem periodu kao rezultat brzog razvitka i nedovoljno adekvatnih mera za njihovo rešavanje.

2. polazeći od iznetih konstatacija, Odbor je prilikom ocenjivanja predviđene stope porasta proizvodnje u Nacrtu društvenog plana imao u vidu usvojene političke odluke, da planovi ne treba da budu prenapregnuti. Pored toga, imali su se u vidu činioci koji mogu usporavati da utiču na proizvodnju. Najzad, uzeto je u obzir da je ovogodišnja stopa porasta društvenog proizvoda od oko 12% ostvarena posle porasta od 4% u prethodnoj godini, dok se predviđena stopa od oko 10% do 11% u idućoj godini zasniva na ovogodišnjem porastu od oko 12%. Ostvarenje predviđene stope porasta društvenog proizvoda u idućoj godini ocenjeno je kao ozbiljan zadatak.

Odbor je, međutim, mišljenja da u našoj privredi postoje određene unutrašnje rezerve za veći porast proizvodnje. Ali, da bi se ostvarila veća stopa porasta, nego što je Nacrtom društvenog plana predviđeno, neophodno treba prethodno ispitati mogućnosti da se brže reše neki problemi koji limitiraju deluju na proizvodnju (saobraćaj, snabdevanje reproduktivnim materijalom, energetika). S tim u vezi, izraženo je mišljenje da eventualno povećanje proizvodnje iznad stope koja je Nacrtom društvenog plana predviđena ne bi trebalo da se odrazi na predloženu raspodelu u planu.

Odbor smatra da odnosi raspodele u planu za iduću godinu treba da budu pažljivo odmereni, kako bi privredna kretanja bila stabilnija. Odbor je imao u vidu da su pored porasta proizvodnje, ove godine porasli pojedini vidovi potrošnje iznad predviđenih okvira, a to je imalo uticaj na kretanje zaliha i stanje rezervi.

3. prilikom diskusije o stopi porasta proizvodnje za iduću godinu, težište je bilo pre svega u tome: u kojoj su meri obezbeđeni odgovarajući materijalni uslovi i stvoreni odgovarajući uslovi za poslovanje privrednih organizacija koji će obezbediti izvršenje predviđenih planskih zadataka, odnosno da li su nađene odgovarajuća rešenja i šta bi trebalo preduzeti da se pozitivna kretanja u privredi, ispoljena ove godine, ne samo nastave već i dalje razviju.

Primerbe i predlozi članova Odbora mogu se svrstati u nekoliko grupa.

Imajući u vidu sva dosadašnja iskustva i polazeći sa stanovišta da je uspešno rešavanje problema u oblasti sistema odlučujući element plana i jedan od najvažnijih činilaca za jačanje privredne aktivnosti, za povećanje proizvodnje i produktivnosti rada, Odbor smatra da rešenja za ove probleme u planu treba da budu jasnije i određenije formulisana, nego što je to učinjeno u Nacrtu društvenog plana.

Članovi Odbora su svesni činjenice da se sva otvorena pitanja sistema ne mogu rešiti samo kroz plan. Ova pitanja rešavaće se kroz duži proces, daljom izgradnjom privrednog sistema i odgovarajućim zakonima i propisima.

Međutim, u sadašnjoj fazi razvitka nužno je i moguće učiniti da se kroz plan reše već utvrđeni problemi, gde postoje najveće teškoće i gde su dosadašnje analize ukazale na nužnost promena. U plan treba da se unese obaveza za rešavanje ostalih otvorenih problema sistema i da se ta obaveza jasnije i određenije formuliše.

U Odboru su izneta sledeća zapažanja i predlozi:

2. Problem su uslovi privređivanja i uslovi za sticanje dohotka privrednih organizacija u raznim oblastima privrede. Pojedine privredne organizacije su na ivici rentabiliteta, iako su tehnički savremeno opremljene i ostvaruju relativno visoku produktivnost rada. Druge privredne organizacije ostvaruju sredstva za fondove i lične dohotke koja nisu u srazmeri sa ostvarenom proizvodnjom i produktivnošću rada. Pored nepovoljnih političkih posledica koje stvara ovakvo stanje, to ima i vrlo nepovoljne nestimulativne ekonomske posledice. Tako treba posmatrati i pojave gubitaka koji se javljaju u pojedinim granama i delatnostima. Zato, bez rešenja ovih problema, ne mogu se stvarati uslovi za jačanje materijalne osnove privrednih organizacija koja bi podsticala inicijativu i aktivnost proizvođača za veću proizvodnju i ekonomičnost u radu, za modernizaciju i unapređenje proizvodnje.

Jedan od osnovnih uzroka za ovakvo stanje, po ocenama Odbora, je postojeći odnos cena između pojedinih oblasti i grana privrede. Na taj način su dovedene u nepovoljan položaj naročito sirovinске grane industrije koje treba najbrže da se razvijaju, a čije zaostajanje nameće veći uvoz, što nepovoljno deluje na platni bilans i kretanje privrede u celini. To izaziva potrebu da se uvode razne povlastice i primenjuju druge mere, pa se na taj način zamagljuju stvarni odnosi u privredi i između grana.

Odbor smatra da ove probleme treba rešavati odlučnije, ali s puno odgovornosti. Međutim, dok se ne nađu kompleksna rešenja za celu privredu, neophodno je, u prvo vreme, poboljšati uslove privređivanja u onim granama gde su ti problemi najteži (bazična industrija, šumarstvo, drvna industrija, prehrambena industrija). U tom pogledu, u planu treba da budu sadržane jasno formulisane obaveze i zadaci.

2. Po mišljenju članova Odbora, amortizacija treba što slobodnije da se formira i da se uvede ekonomska i funkcionalna amortizacija. Sredstva amortizacije ne bi trebalo koristiti za rešavanje problema van preduzeća. Pošto se amortizacija reguliše raznim propisima, trebalo bi je regulisati jedinstvenim aktom i na jednostavniji način.

3. Odbor je povoljno ocenio ukidanje rudničkog doprinosa, doprinosa na vanredni prihod, izmene u porezu na promet i druge mere kojima će se izjednačiti uslovi poslovanja iz-

među pojedinih privrednih organizacija i grana delatnosti isticanja dohodaka, u skladu sa ostvarenom proizvodnjom i produktivnošću rada. Međutim, prihvatajući ukidanje ovih instrumenata, čije se negativno dejstvo do sada već jasno ispoljilo, Odboru nije predloženo kako će se zahvatati dohodak privrednih organizacija koji nije rezultat rada kolektiva. Zato, Odbor smatra da uporedo s ukidanjem vanrednog doprinosa treba predvideti mere da se spreči da razlike u položaju pojedinih privrednih oblasti ne budu još veće. U Odboru je izraženo mišljenje da izmeni instrumenata treba pristupiti kompleksno, uz prethodna svestrana ispitivanja dejstva tih izmena i da treba pronalaziti dalja adekvatnija rešenja.

4. Odbor je konstatovao da spolnotrgovinski režim ima mnoge administrativne elemente koji dovode do neekonomskih odnosa među privrednim oblastima i granama i koji otežavaju da se vidi stvarni rentabilitet poslovanja.

Ovakvo stanje, smatraju članovi Odbora, je rezultat u prvom redu postojećih odnosa u cenama. Radi toga, treba pre svega, uspostaviti pravilnije odnose u cenama između pojedinih grana i delatnosti, tako će se stvoriti realni uslovi i za postepeno otklanjanje suvišnih administrativnih mera i raznih oblika subvencija. Uporedo s tim treba već u 1964. godini obezbediti veće vezivanje izvoza sa uvozom, svuda gde za to postoje uslovi.

Proširenje spoljne trgovine i šire uklapanje u međunarodnu podelu rada, a naročito povećanje izvoza su značajni činioci našega razvitka. U oblasti spoljne trgovine treba odrediti privredne grane koje imaju najbolje uslove za uspešnu spolnotrgovinsku razmenu, obezbediti njihov brži razvoj putem proširenja kapaciteta, podizanjem nivoa njihove tehničke opremljenosti, povećanjem kvaliteta proizvoda i poboljšanjem ekonomske poslovanja. Ovakva orijentacija treba da nađe svoje mesto u planu za iduću godinu.

5. Odbor je razmatrao i obim rashoda federacije sa gledišta onih činilaca koji deluju na njihovu visinu. Izraženo je mišljenje da se problemi koji nastaju na ovom području mogu uspešnije rešiti pre svega otklanjanjem uzroka koji deluju na porast rashoda federacije (subvencije, regresu u privredi i sl.). Pošto ovo zahteva duže pripreme i više vremena, Odbor je mišljenja da mere koje će se preduzeti za pokrivanje planiranih rashoda ne bi trebalo da dovedu do ozbiljnih ograničenja sredstava privrednih organizacija.

Razmatrajući materijalne uslove za izvršenje plana, Odbor je ocenjivao mogućnosti za snabdevanje proizvodnje električnom energijom, ugljem i raznim reprodukcionim materijalima, naročito proizvodima crne i obojene

metalurgije, drvetom i građevinskim materijalom, a osobito cementom. Konstatovani su razni problemi, s obzirom na napregnutost energetskog bilansa i bilansa pojedinih reprodukcionih materijala. To može da stvori teškoće prilikom izvršavanja predviđenih planskih zadataka i željenog tempa razvitka.

Imajući u vidu da su problemi energetike i reprodukcionih materijala rezultat uslova pod kojima su se u prethodnom periodu razvijale ove delatnosti, Odbor smatra da već u planu za 1964. godinu treba predvideti sprovođenje određenih mera koje će uticati da se promene uslovi poslovanja i da se ubrza razvoj ovih delatnosti. To treba obezbediti, pored ostalog, uspostavljanjem povoljnih odnosa cena i izmenama pojedinih privrednih instrumenata.

Zbog teškoća koje je privreda, naročito ove godine, imala u saobraćajnim uslugama, Odbor je prilikom razmatranja Nacrta društvenog plana posebnu pažnju poklonio ovim problemima. Ukazano je da postojeće stanje saobraćaja stvara velike teškoće u nastojanjima da se postigne veća proizvodnja, rentabilnost i bolji finansijski rezultati poslovanja i na onim privrednim područjima gde je zajednica do sada uložila velika sredstva. Iako su problemi saobraćaja istaknuti i u materijalima Nacrta društvenog plana, Odbor smatra da bi jasnije trebalo odrediti kratkoročna i dugoročna rešenja za ublažavanje teškoća u saobraćaju. Izraženo je gledište da probleme saobraćaja treba posmatrati kompleksno, povezano s našim privrednim problemima i hitno treba naći odgovarajuća kratkoročna rešenja da se otklone najostriji problemi. To znači da treba da se poveća vozni i vučni park, da se ubrza utovar i pretprevoz, da se otklone uska grla u saobraćaju i da se ubrza prevoz i uspostave ekonomske tarife. Konstatovano je da u saobraćaju još postoje kapaciteti koji se nepotpuno i neefikasno koriste i da postoje razne organizacione i subjektivne slabosti, čije bi otklanjanje dovelo do boljeg korišćenja kapaciteta i uticalo na ublažavanje teškoća. Radi toga, svi društveno-politički činioci treba da pruže svestranu pomoć u razvoju samoupravljanja i stvaranju novih odnosa u ovoj oblasti. Takođe, odgovarajućim merama treba obezbediti da se šire angažuju sredstva društveno-političkih zajednica i privrednih organizacija gde se ti problemi rešavaju.

Radi obezbeđenja bržeg razvoja poljoprivredne proizvodnje, u Odboru je bilo reči o merama koje, u okviru usvojene politike u oblasti poljoprivrede, treba da obezbede brži razvoj socijalističkih poljoprivrednih organizacija. Odbor je prihvatio alternativu da se maksimalno povećavaju površine u društvenom vlasništvu i izrazilo mišljenje da se poljoprivrednim organizacijama daju povoljniji zajmovi za opremu i objekte za povećane površine. Međutim, pri-

vredne organizacije nisu dovoljno stimulirane za realizaciju ove politike.

Odbor smatra da probleme stočarstva treba posebno proučiti i pronaći efikasnije mere da se obezbedi brži razvoj stočarstva.

Razmatrajući stanje i uslove poslovanja poljoprivrednih organizacija, Odbor je stao na gledište da treba razmotriti i anuitete u poljoprivrednim organizacijama i naći takva rešenja koja će im omogućiti što bolje uslove za razvoj i modernizaciju proizvodnje.

Iznet je i predlog da se ponovo ispita postojeći sistem regresa u poljoprivredi i da se zameni premijama, koje bi zavisile od ostvarenih rezultata u proizvodnji i ostvarenih tržišnih viškova.

U sklopu mera za unapređenje poljoprivredne proizvodnje, po mišljenju Odbora, potrebno je stvarati povoljnije uslove za razvoj delatnosti koje doprinose unapređenju i stabilnijem razvoju poljoprivrede. To se odnosi na razvoj trgovine, preradu poljoprivrednih proizvoda, šire povezivanje industrije i trgovine s poljoprivredom, dalje razvijanje sistema ugovaranja i sl.

Ocenjujući stanje građevinarstva u celini i s obzirom na potrebe privrede i društvenog standarda, Odbor je konstatovao da je građevinarstvo nedovoljno opremljeno i da niska akumulativna sposobnost otežavaju izvršenje zadataka koje ima. Slična je situacija i sa industrijom građevinskog materijala. Radi toga, Odbor je mišljenja da treba razmotriti način i mogućnosti za brže unapređenje građevinarstva.

Odbor je razmatrao uslove i mogućnosti za razvoj nedovoljno razvijenih područja. Povodom toga, izraženo je mišljenje da bi u prvom redu trebalo omogućiti što brže i potpunije aktiviranje objekata koji su na tim područjima već izgrađeni i šire i organizovane pružanje tehničke i druge pomoći preduzećima na ovim područjima. U tom pogledu, privredne komore treba da razvijaju posebnu aktivnost.

Odbor smatra da treba analizirati i oceniti dosadašnju politiku, rezultate i efekte ulaganja u razvoj nedovoljno razvijenih područja i unoznati s tim ovaj Dom. Na bazi izučenih iskustava treba razvijati dalju aktivnost.

Takođe, istaknuta je potreba da se što hitnije donese najavljeni zakon o fondu za razvoj nedovoljno razvijenih područja.

Odbor je mišljenja da u Nacrtu društvenog plana nije posvećena neophodna pažnja problemima integracije, a nisu naglašeni, niti su navedeni zadaci i neophodne mere za njen razvoj. Pošto je integracija jedan od veoma značajnih činilaca našeg uspešnog privrednog razvoja, Odbor smatra da privrednim instrumentima, kreditnom politikom i drugim merama treba stimulirati razvoj integracije i da obaveze

za iznalaženje takvih rešenja treba da nađu odgovarajuće mesto u planu.

Brži i stabilniji porast lične potrošnje i životnog standarda je jedan od osnovnih preduslova za brži porast proizvodnje, za jačanje celokupne privredne aktivnosti i za ispunjenje predviđenih planskih zadataka. Odbor smatra da uslovi kojima se obezbeđuje stabilnije i skladnije kretanje lične potrošnje i standarda treba u planu da budu bliže i potpunije razrađeni. Odbor nije stekao uverenje da je predviđeno povećanje lične potrošnje i standarda u Nacrtu plana i realno obezbeđeno.

Imajući u vidu društveno-politički i ekonomski značaj ovog pitanja, Odbor je mišljenja da na bazi jedinstveno razrađene metodologije treba obezbediti praćenje i proučavanje kretanja ličnih dohodaka, cena i tržišta. Tako bi se omogućilo da se u pravo vreme preduzimaju odgovarajuće mere za otklanjanje nesklada na ovom području.

U isto vreme, društveno-političke zajednice i privredne organizacije treba da preduzmu određene mere i obaveze radi stvaranja uslova kojim će se omogućiti, pre svega, bolje snabdevanje tržišta, poboljšanje podmirenja potreba u uslugama i razvijanje onih delatnosti koje doprinose porastu lične potrošnje i standarda stanovništva.

Saglašavajući se s načelima koja su izneta u Nacrtu društvenog plana da su naučnoistraživački rad i njegova sve šira primena osnovica za ubrzani razvoj privrede i za podizanje produktivnosti, Odbor je konstatovao da praktična rešenja u planu nisu u stanju da obezbede sprovođenje u život ovih principa. U planu treba predvideti preduzimanje šire razrađenih mera za pomaganje i razvijanje naučnoistraživačkog rada i pronalazaštva, prvenstveno investiranjem, finansiranjem i poboljšanjem organizacije rada. Imajući u vidu značaj naučnoistraživačkog rada, Odbor smatra da planom i merama za njegovo sprovođenje u život treba obezbediti za ove svrhe sredstva znatno veća od onih koje Nacrt društvenog plana predviđa.

Uporedo s predlozima koje bi trebalo uneti u plan za 1964. godinu, nužno je da ukažemo da pred privredne organizacije, ustanove i samoupravne i društvene organe stoje veliki zadaci i odgovornost. Da bi se sačuvala i dalje razvijala privredna kretanja kakva imamo, zahtevaju se još veća mobilnost i odgovornost, još odlučnije usvajanje moderne tehnologije, organizovanje preduzeća na viši nivo i još svestranija borba za dalje poboljšanje kvalifikacije strukture kadra. Zahtevaju se još odlučnije mere za razvijanje sistema unutrašnje raspodele pogotovo što danas postoje daleko povoljniji objektivni uslovi. A u tom pogledu bilo je ozbiljnih slabosti.

Smatramo da smo dovoljno i snažni i organizovani da sve ove zadatke uspešno rešimo

i da nam pozitivna privredna kretanja u ovoj i planirana predviđanja za iduću godinu to omogućuju.

Predsednik Osman Karabegović:

Ima riječ poslanik Đorđe Janković.

Đorđe Janković (Izborna jedinica Tuzla):

Drugovi i drugarice poslanici, dozvolite mi da ukažem na neke probleme koji stoje pred našom privredom i od čijih će rešavanja u mnogome zavistiti tempo izvršavanja ne samo plan-skih zadataka u 1964. godini, već i zadataka sedmogodišnjeg plana.

Postoje svi uslovi da se planirane proporcije i zadaci u celini izvrše istim ili još bržim tempom nego što je to bilo ove planske godine.

Međutim, ukazao bih na neke probleme koji već sada koče brži razvoj. Rešenjem ovih problema još više bi se oslobodile unutrašnje društvene snage u radnim organizacijama, koje bi se na taj način orijentisale ka rešavanju svojih unutrašnjih problema radi opšteg napretka. Smatram da sistem treba da se razvije do te mere da rezultati privređivanja budu isključivo u rukama proizvođača i da ključevi daljeg razvoja budu pre svega u kolektivu, da kolektiv bude ne samo inicijator, već i da snosi najveći deo tereta. Kada ovo kažem, ne mislim na neku autarhičnost svake privredne organizacije, već, naprotiv, smatram da ćemo ovim putem stvoriti neophodno jedinstvo u oblasti privređivanja u celini i preći još jednu prepreku u stvaranju takve privrede koja će bez subvencija i dotacija moći da se uključi u svetsku privredu.

U narednoj godini treba ozbiljno izučiti odnose i uslove privređivanja i otkloniti disparitet u cenama između pojedinih grana, grupacija i pojedinih oblasti. To je vrlo ozbiljan i odgovoran zadatak, ali bez rešenja ovog pitanja neće moći ništa ozbiljnije da se učini za stvaranje povoljnijih uslova privređivanja, osobito kada je reč o baznoj industriji. To je kompleksni problem koji ne može da se rešava parcijalno i pojedinačno, na primer, za jednu granu, grupaciju ili preduzeće, već ga treba rešavati za privredu kao celinu, jer se samo celovitim izučavanjem može doći do najpovoljnijih rešenja. Dosadašnji način rešavanja problema uslova privređivanja bio je i nužan, i neophodan, i koristan, ali ne treba da zanemarimo slabosti dosadašnjeg načina rešavanja, jer je uvek bio bremenit prevlađivanjem obaveza sa jedne grane na drugu, bez mogućnosti da se ozbiljnije prostudiraju sve posledice koje se reperkutuju na mnoge druge grane i grupacije.

Mi imamo plafonirane cene, slobodne cene i regresirane cene. Nivo plafoniranih cena, počev od 1950. godine naovamo, utvrđivan je na različan način. Međutim, pošto su se uslovi pri-

vređivanja znatno izmenili, pitanje cena uopšte treba podvrći kritičkoj oceni i temeljitoj reviziji.

Izvesne grane i grupacije nalaze se danas u vrlo teškoj situaciji. Mnoge radne organizacije su praktično bez dohotka i zbog toga nisu u stanju ne samo da samostalnije vode politiku reprodukcije, nego zbog takve situacije ostaju praktično s dohotkom kojim jedva pokrivaju lične dohotke, a pojedine radne organizacije čak ni to. Sasvim je jasno da zbog toga snaga radnog kolektiva, kao osnovnog pokretača, ne može da dođe do punog izražaja jer mu nedostaje materijalna baza. Primera radi navodim crnu metalurgiju, baznu i hemijsku industriju. Slična je situacija i u nekim drugim granama privrede.

S jedne strane prisiljeni smo da za izvoz mnogih proizvoda dajemo vrlo visoke primove i da na osnovi toga ocenjujemo da li se radi o nerentabilnom izvozu ili uopšte o nerentabilnoj proizvodnji. Na drugoj strani, kao anomalija, ti isti proizvodi u našoj zemlji se prodaju po cenama koje su niže od domaćih cena tih proizvoda u mnogim zapadnoevropskim zemljama. Prema tome, na osnovi naših izvoznih primova ili uvoznih cena ne može se utvrditi da li nešto jeftino ili skupo proizvodimo. Na primer: prosečna domaća cena azotnog đubriva u Zapadnoj Evropi je oko 48,8 dolara, izvozna cena je do nedavno bila oko 30 dolara, a danas blizu 40 dolara. Naša unutrašnja cena je 35 dinara. Potrošači kažu da je visoka, a proizvođači da je vrlo niska i da je treba znatno povećati. Šta je istina treba da pokaže jedna solidna analiza. Slična je situacija i sa sodom. Cena dolara kad se izvozi soda iznosi 1.250 dinara, a uvozi se po cenama koje su znatno niže od naše domaće cene. Ako domaću cenu sode uporedimo sa cenom u zapadnoevropskim zemljama, onda vrednost dolara iznosi nešto oko 630 dinara.

Samo ova dva podatka pokazuju sa koliko ozbiljnosti treba pristupiti studiji i izučavanju ovih problema. Jer, ako probleme cena dobro ne izučimo i ako odnose ne postavimo pravilno, onda ne samo da nećemo stvoriti uslove za dobro privređivanje, već nam se može desiti da donesemo pogrešne zaključke kada odlučujemo da li nešto treba graditi ili ne.

Ozbiljnost i kompleksnost ovoga problema iziskuje da se najhitnije pristupi izučavanju ovih problema i da se nađe takvo rešenje koje će biti što celovitije. Jer, ako ne razmotrimo pravilno sva ova pitanja može nam se desiti da u sedmogodišnjem planu naša orijentacija ne bude najbolja. Rešavanje ovih pitanja omogućiće nam da se u svetsku privredu uključimo brže i bez velikih beneficija i primova. Ali, prethodno treba znati stvarno stanje, pa tek na osnovi toga preduzimati ono što je potrebno.

Sasvim je sigurno da se rešenja nalaze u sniženju troškova proizvodnje, u potpunijem

korišćenju kapaciteta i u izgradnji većih i kompletnijih kapaciteta. Mislim da su naša najveća slabost mali, nedograđeni i nekompletirani kapaciteti. Kapacitete treba, od samog početka, graditi za domaće tržište i za izvoz, a rentabilnost izgradnje treba ocenjivati na bazi domaćih i izvoznih cena koje ne moraju biti identične, već mogu biti i različite. Mislim da na taj način treba da se uključujemo u međunarodnu robnu razmenu, a ne visokim primovima.

Sa sigurnošću mogu da tvrdim da se samo sa proizvodnjom iz velikih kapaciteta možemo ravnopravno pojaviti na svetsko tržište, bez uvođenja nekih posebnih beneficija. Stoga, predlažem da se u 1964. godini onemogućiti početak izgradnje duplih kapaciteta za koje nema opravdanja i da se u ovoj godini, kao prvoj godini sedmogodišnjeg plana, započnu ulaganja, pre svega, za kompletiranje i proširenje postojećih kapaciteta. Meni nije jasno zašto se grade dva kapaciteta perlona, i to oba mala, i pre svega namenjena da proizvode robu za izvoz. Sada nam se pruža prilika da u toku sedmogodišnjeg plana ispravimo do sada učinjene greške i da ne ostanemo na pola puta. Sasvim je sigurno da je sada bolje proširiti »Viskoznu« ili »Sodu« pošto su nam i jedna i druga potrebne za domaće tržište i za izvoz, nego im davati razne povlastice. Ovo je samo jedan primer, a sigurno ih ima više.

Kada jednom budemo do kraja rešili uslove privređivanja i uskladili sistem cena, onda će i radni kolektivi voditi računa kada prihvataju neku obavezu za izgradnju, jer će tada ceo teret eventualnog neuspeha pasti na njih. Prema tome, osnovna nerešena pitanja našeg privrednog sistema su: primarna raspodela, odnosi cena i ravnopravne obaveze prema društvenoj zajednici.

Mi moramo znati šta su ekonomske cene proizvoda, u kakvom su međusobnom odnosu, šta su ekonomske cene transporta, koja je cena električne energije. Tako ćemo doći do određenih rezultata i zaključaka. Jer, sve dotle dok u našim investicionim programima koristimo postojeće cene i postojeće odnose, pitanje je da li radimo dobro ili ne. Svakom slučaju, u situaciji smo da pomalo radimo napamet. U nas je izgleda transport uglja jeftiniji od transporta električne energije. Da li je to ispravno i šta će biti sutra, kakve će biti posledice? Mi već nekoliko godina razmatramo da li je rentabilno transportovati sumpornu kiselinu i na koja odstojanja. I pošto ne možemo da se složimo, jer nemamo određenih merila, odlažemo izgradnju kapaciteta sumporne kiseline, a na koncu, uvozimo je iz Hamburga gde se proizvodi od našeg pirita. Nije li to apsurd?

Nerešene odnose cena potencira još jedan problem — teži se da svako proizvodi finalne proizvode, samo zato što su sadašnji uslovi

privređivanja proizvođači finalnih proizvoda bolji. Mislim da ta težnja nije dobra i da ima višestruko štetno dejstvo.

Smatram, na osnovi svega izloženog, i što bi se još moglo reći, i na osnovi izveštaja Odbora za plan, da ovo pitanje treba da bude prvi zadatak u 1964. godini, kako za organe uprave, tako i za predstavnička tela. Jer, tek njegovim pravilnim rešenjem možemo dalje jačati materijalnu bazu radnih organizacija i njihovih kolektiva i tek onda možemo dalje usavršavati sistem takozvane sekundarne raspodele. Reč je o zadacima iz poglavlja XVI Nacrta društvenog plana gde se govori o daljem usavršavanju sistema amortizacije, što je svakako važan zadatak.

Prošle godine je povećana amortizacija, a drugačiji je i tretman u našoj ekonomici. To je povećalo sredstva radnih organizacija, ali su paralelno povećane i obaveze. Ovo rešenje međutim, u mnogim radnim organizacijama nije odigralo ulogu koja mu je namenjena, jer je povećanjem amortizacije i kamata ugroženo normalno odvijanje proste reprodukcije. Bezuspešno je misliti na proširenu reprodukciju ako sam kolektiv nije u stanju da uz normalno poslovanje pokriva lične dohotke i ostvaruje bar minimalne fondove.

Slažem se sa postavkama Nacrta plana u pogledu uloge radnih ljudi u izvršavanju planom postavljenih zadataka. Smatram da su radni ljudi činilac broj jedan koji mora da sagleda probleme i da kao proizvođački kolektiv i upravljački mehanizam preduzima odgovarajuće mere. U proteklom godinama, sve preduzimane mere bile su na liniji da se potencira uloga proizvođača. Ali, smatram da u radnim organizacijama još ima mnogo neshvatanja uloge radnih ljudi i da im se suviše sporo i s nepoverenjem poverava da neposredno odlučuju o rezultatima svoga rada i o svim ostalim pitanjima proizvodnje. Stoga bih se založio da se brže usklade propisi koji su postali kočnica i koji nisu ni u skladu sa ustavnim načelima. Inače, ni statuti radnih organizacija neće biti ono što treba da budu.

U Nacrtu plana je posebno istaknut problem snabdevanja električnom energijom. To je ozbiljan problem, zbog kojeg nisu postignuti bolji rezultati, a da su svi potrošači počeli proizvodnju u vreme situacija bi bila još gora. Ja smatram da bi se to dogodilo i pored toga što je ubrzana izgradnja nekih energetskih kapaciteta (izvesno zaostajanje je bilo zbog Termoelektrane Lukavac). Ovo se, po mom mišljenju, nije smelo desiti. Kao i prošle godine, treba do kraja uskladiti proizvodnju termoelektrana i hidroelektrana. Ne mislim samo sa stanovišta proizvodnje, ekonomičnosti, već više sa stanovišta dinamike potrošnje. Ugalj i vodu treba koristiti tako da i u najsušnijem periodu ne ostanemo samo na termoelektranama. Zahvaljujući

tome, od 1963. godine do sada, prošli smo bez većih štetnih posledica, što u 1962. godini nije bio slučaj. Smatram takođe da treba urediti i unutrašnje odnose u elektroprivredi, jer ćemo na taj način, ne administrativno već ekonomskim merama, usmeravati na takav rad i u ovaj naš proces uključiti i sve radne kolektive, proizvođače energije, koji su za sada suviše po strani i skoro nezainteresovani. Još se mnogo diriguje iz centra, i što treba i što ne treba. Mislim da su ovakvi odnosi neodrživi u našem društvenom sistemu i da su štetni kako sa stanovništa proizvodnje, tako i sa stanovništa njene ekonomičnosti. Stoga, predlažem da se ubrza donošenje zakona o elektroprivredi koji će regulisati sva ova pitanja.

Predsednik Osman Karabegović:

Ima riječ poslanik Đorđe Nikšić.

Đorđe Nikšić (Izborna jedinica Novi Sad):

Druže predsedniče, drugarice i drugovi poslanici, govoriću o delovima Nacrta društvenog plana o poljoprivrednoj proizvodnji. Pre toga želim da izjavim da sam saglasan s primedbama Odbora Saveznog veća za društveno-ekonomske odnose.

Predloženi porast poljoprivredne proizvodnje od 6% do 7% u 1964. godini je realan i moguće ga je ostvariti razumljivo, uz veliko zalaganje radnih kolektiva i svih činilaca koji učestvuju u poljoprivrednoj proizvodnji. Mislim, međutim, da u Nacrtu ima zahteva koji neće moći da se ostvare, kao što je onaj o proizvodnji individualnih proizvođača u kooperaciji gde se predviđa porast proizvodnje za nešto oko 26% u odnosu na prethodnu godinu.

Kada govorimo o mogućnosti realizacije plana, onda, pre svega, imamo u vidu dosadašnje rezultate u poljoprivrednoj proizvodnji, a naročito u proizvodnji na društvenim gazdinstvima i u kooperaciji. Ta proizvodnja, kao što je poznato, bila je skokovita, naročito u godinama od 1957. do 1960. godine. Posle toga nastaje izvesna stagnacija iz svima nama poznatih razloga — teškog ekonomskog položaja u kome su se našle poljoprivredne organizacije. O tome je pre godinu dana bilo govora u Saveznom izvršnom veću, Skupštini i drugim društveno-političkim organizacijama. Poboljšanje ekonomskog položaja poljoprivrednih organizacija dovelo je prošle godine do opšteg napretka, a u stočarstvu i do većih skokova.

Od posebnog je značaja što su poboljšanjem ekonomskog položaja poljoprivrede stvoreni povoljni uslovi koji su omogućili da se gazdinstava oslobode velikih gubitaka. Danas, manjeviše sve organizacije, uz zalaganje kolektiva, iznalaze rezerve u svojim kapacitetima, oslobađaju se raznih subjektivnih slabosti, mogu da rade i rade bez gubitaka.

U nastojanjima da se otklanjaju subjektivne slabosti sve više se angažuju i radni kolektivi i društveno-politički činioči. Osnov za to bile su odluke Četvrtog plenuma Centralnog komiteta SKJ i govori druga Tita. Naši radni ljudi primili su sve to sa zaista dubokim razumevanjem. Ako to imamo u vidu, onda je shvatljiv proces za povećanjem poljoprivredne proizvodnje na društvenim gazdinstvima i u kooperaciji. Šta više, radne organizacije postavljaju sebi zadatak da dobiju visoku i rentabilnu proizvodnju. To je danas cilj svih radnih kolektiva i političkoteritorijalnih zajednica. Sve više se shvata da puna ekonomičnost i rentabilitet u poslovanju može da se postigne visokom proizvodnošću. Naša nastojanja, kao što je to postavljeno u Nacrtu, moraju i u buduću biti usmereni u tom pravcu.

Kada govorim o postignutim rezultatima, onda ni u kom slučaju ne mislim da smo postigli gornji domet proizvodnje u svom ratarenju. Vašu pažnju ovom prilikom želim da skrenem na činioce koji može, ako se koristi kako valja, usloviti nove, još veće skokove u proizvodnji. Taj činilac je voda i za njeno korišćenje kao proizvodnog elementa uložena su znatna materijalna sredstva. Ali, u nastojanjima da ostvarimo visoku proizvodnju uopšte moramo obezbediti da voda postane sastavni deo proizvodnog procesa u daleko masovnijoj proizvodnji. To će se postići jedino dovršenjem izgradnje kanala Dunav—Tisa—Dunav i novih zalivnih sistema.

U ranijim godinama bilo je izvesnih konzervativnih gledanja na upotrebu vode kao značajnog činioce u povećanju proizvodnje. U prošloj, a naročito u ovoj godini, stanje se znatno izmenilo. Zalivni sistemi kanala Dunav—Tisa—Tunav, kao i oni lokalni kojih ima priličan broj u Vojvodini, korišćeni su u 1963. godini skoro svi, ali sa različitim intenzitetom.

Navešću samo neke primere koji govore o prednostima navodnjavanja. Poljoprivredni kombinat »Čoka« imao je na oko 35 hektara navodnjavane površine prinos od 50 mtc pšenice, a na površinama koje nisu navodnjavane 35, »Biserno ostrvo« — 50, prema 35 mtc, privatni proizvođači u Kuli — 45, prema 25 mtc, itd. Poljoprivredno-industrijski kombinat »Sombor« ubrao je sa svakog navodnjavanog hektara 85 mtc kukuruza, a sa nenavodnjavanog 55, Poljoprivredno dobro »Čoka« 75 mtc navodnjavanjem, a 45 u suvom ratarenju, privatni proizvođači u Kuli dobili su 85 mtc uz navodnjavanje, a 42 bez korišćenja vode. Prinos šećerne repe »Čoke« na njivama koje su navodnjavane iznosio je 650 mtc, a u suvom ratarenju svega 400, Poljoprivredno-industrijski kombinat »Srem« navodnjavajući šećernu repu dobio je 654 mtc, a bez korišćenja vode samo 250 mtc, itd.

Prednosti koje se dobijaju korišćenjem vode u poljoprivrednoj proizvodnji ne iscrpljuju se samo postizanjem daleko većih prinosa nego što je slučaj u suvom ratarenju. Tu su i mogućnosti skidanja dve i više žetvi u toku jedne godine. Iskustvo pokazuje da se proizvodnja može duplirati najmanje na 30% površina koje se navodnjavaju. Od kolikog je to značaja mislim da nije potrebno posebno naglašavati.

Kanal Dunav—Tisa—Dunav, iako neizgrađen, već je danas stvorio široke mogućnosti za povećanje poljoprivredne proizvodnje. Proizvođačke organizacije na teritoriji Vojvodine u potpunosti to shvataju. Pored izgrađenih zalivnih sistema na oko 18.000 hektara, zajedno sa društveno-političkim zajednicama planiraju da već u narednoj godini osposobe novih 30.000 hektara za navodnjavanje, a u sedmogodišnjem periodu očekuju da će zalivni sistemi prekrivati preko 500.000 hektara vojvođanske ravnice.

Međutim, kanal Dunav—Tisa—Dunav nema značaja samo sa stanovišta mogućnosti navodnjavanja. Za poljoprivrednu proizvodnju važno je eliminisati štetno dejstvo podzemnih voda. Da vas samo podsetim da je 1955. godine u Vojvodini bilo preko 250.000 hektara oranice nesposobno za setvu. Danas toga više nema, jer se funkcionalnost kanala i te kako oseća u severnoj Bačkoj i jednom delu Banata.

Poznato je da postizanje visokih prinosa u poljoprivredi ne zavisi samo od povoljnih tehnoloških rešenja i zalaganja radnih kolektiva, već i od položaja u kojem se nalazi poljoprivreda u sastavu čitave privrede. Činjenica je da se poljoprivreda nalazi u težem položaju od drugih privrednih grana. To se konstatuje i u materijalima »O problemima i mogućnostima privrednog razvoja u Jugoslaviji od 1964. do 1970. godine«. Poznate odluke Saveznog izvršnog veća dovele su do toga da poljoprivredne organizacije ne posluju sa gubicima, ali ih još nisu izjednačile sa drugim granama. To pokazuje i činjenica da je profitna stopa poljoprivrednih organizacija Vojvodine 0,75%. Da pod takvim uslovima nisu sposobne za proširenu reprodukciju nije potrebno posebno naglašavati.

Smatram svojom dužnošću da o tome govorim, s obzirom da sam ovih dana razgovarao s mnogim ljudima iz privrednih organizacija, kako iz svoje izborne jedinice, tako i sa šire teritorije Vojvodine. Oni očekuju da se ovi problemi u narednom sedmogodišnjem periodu uspešno reše. Prema tome, plan bi morao, kao sastavni deo sedmogodišnjeg, te procese da otvori.

Mi smo skloni da poljoprivredu gledamo kroz procentne pokazatelje. Tako, recimo, naglašavamo da društveni sektor poljoprivrede u Jugoslaviji čini svega 14%. Iz toga se nužno nameće zaključak da se problemi ne mogu re-

šavati povećanjem cena, s obzirom na postojanje jakog individualnog sektora i opasnost da se sredstva prelivaju individualnim seljacima. Procenti nekada da prevare i ne mogu uvek da služe kao realno merilo. Poznato je, naime, da je poljoprivreda regionalna i locirana u uže oblasti naše zemlje, koje su često, gledajući u celini, baš zbog takvog tretmana poljoprivrede, u znatno težem položaju u odnosu na druge.

Od kolikog je značaja društveni sektor proizvodnje najbolje pokazuju neki primeri iz Vojvodine. U Vojvodini društvena proizvodnja, bez kooperacije, obavlja se na oko 30% ukupnih oraničnih površina. Međutim, iako zauzima manje od jedne trećine površina, dominirajuća je u proizvodnji tržišnih viškova — društvena proizvodnja daje 70% tržišnih viškova pšenice, oko 60% mesa, zatim oko 85% šećerne repe i ostalih industrijskih kultura itd. To nam govori o potencijalnim mogućnostima za povećanje uloge društvenog sektora poljoprivrede u proizvodnji potrošnih dobara, a i o položaju regiona u kojem je ona dominantna. Ako bi se rešio položaj poljoprivrednih organizacija, omogućilo bi se da društveni sektor postane još dominantniji u proizvodnji robe potrebnih za izhranu jugoslovenskog stanovništva, za iskorišćavanje kapaciteta preradaivačke industrije i za ostvarenje planova izvoza i, u isto vreme, dao bi se podstrek za brže podruštvljavanje poljoprivredne proizvodnje. To bi imalo određeni uticaj i na rešavanje mnogih gorućih problema poljoprivrednih regiona.

Činjenica je da su poljoprivredne organizacije slabo akumulativne, a samim tim i političko-teritorijalne zajednice ne raspolažu znatnijim fondovima, pa se postavlja pitanje daljeg načina investiranja u poljoprivredi. Jedino se tako može objasniti činjenica da su opali zahtevi vojvođanskih organizacija za investicijama, ili, još bolje rečeno, uslovi dobijanja investicionih kredita ne odgovaraju. Na osnovi svega toga, kao logičan zaključak, nužno se nameće potreba da se već u planu za 1964. godinu uvede povoljnija kreditna politika. Jedino pod tim uslovima može da dođe do adekvatnog opremanja društvenih organizacija što je neophodan uslov za ostvarivanje visoke proizvodnje. Između ostalog, smatram da bi već u narednoj 1964. godini, trebalo davati poljoprivrednim organizacijama kredit uz učešće od 15%, izuzev za melioracije i investicije za izgradnju sistema za navodnjavanje i otkup zemlje, za koje kreditiranje treba da bude još povoljnije.

Otkup zemlje, kao što je poznato, je jedan od vrlo značajnih činilaca u proširivanju površina u društvenom vlasništvu. Zbog toga mislim da bi, u interesu cele zajednice, sredstava za kupovinu zemlje trebalo davati kao nepovrat-

na. Takođe, mislim da bi u otkupu trebalo da učestvuju i radni kolektivi s određenim procentom svojih sredstava. Mislim da ovaj predlog ima svoje opravdanje. Podsećam da smo nacionalizacijom industrije, trgovine i drugih privrednih grana proizvodna sredstva dali na upravljanje i korišćenje radnim kolektivima. Međutim, otkupom zemlje, koja nije proizvodno sredstvo nego uslov za proizvodnju, mi u izvesnom smislu činimo nepravdu radnim kolektivima. Mi od njih zahtevamo da u potpunosti snose teret investicija i pored teškog položaja u kojem se nalaze.

Ako bismo politiku investiranja u otkup zemlje izmenili i zahtevali od poljoprivrednih organizacija da učestvuju u otkupu sa 5% do 10% svojih sredstava stvorili bismo daleko povoljnije uslove za proširenje društvenog sektora zemljišta, što je od posebnog interesa za širu društvenu zajednicu.

Kao jedna od daljnjih i vrlo značajnih olakšica za poljoprivredne organizacije bila bi neminovno odlaganje anuiteta po raznim kreditima i odlaganje anuiteta sanacionih kredita, koji su posledica nerešenog ekonomskog položaja u kojem se poljoprivreda nalazila ranijih godina.

Na kraju, želim da kažem da bi se rešavanjem ovih problema već u 1964. godini poboljšao ekonomski položaj poljoprivrednih organizacija i time praktično otpočeo proces rešavanja nagomilanih problema u poljoprivredi.

Ističući ove probleme ja samo izražavam, pored svoga mišljenja, i mišljenje i težnje radnih ljudi iz poljoprivrednih organizacija koji se svaki dan susreću s teškoćama. U isto vreme, moram da kažem da su oni zaista uvereni, u šta i ja lično ne sumnjam, da će sva pitanja biti rešena u toku izvršavanja sedmogodišnjeg plana tim pre, što su u interesu svih radnih ljudi naše zemlje.

Predsednik Osman Karabegović:

Ima riječ poslanik Anton Bole.

Anton Bole (Izborna jedinica Ptuj):

Ako Nacrt plana ocenjujemo kao celinu može se reći da u odnosu na dosadašnje ime najviše otvorenih problema i nerešenih pitanja. Međutim to nije slaba, već, rekao bih, jedna od njegovih najjačih strana.

Snaga Nacrta plana osobito se odražava u novom pristupu u tretiranju njegovog karaktera. Suštinu te novine čini karakteristika da ne zatvara probleme i ne polazi sa pretenzijama da su pronađena konačna rešenja. Smelo su tretirana neka pitanja sistema i druga pitanja koja su nekad bila kao konstante u našoj ekonomskoj politici i tako definisana u planovima.

Rad koji je prethodio izradi Nacrta angažovao je sve činioce koji su kompetentni da

kažu reč o našem privrednom razvoju. Već u prvom koncepcijama Nacrta društvenog plana za godinu 1964, o kojima je bilo govora još jula ove godine, u centru pažnje bili su izvesni problemi sistema.

Za razliku od prethodnih godina, ovogodišnje razmatranje ima obeležje široke akcije. Naime, pokrenuta su izvesna principijelna pitanja privrednog sistema sa dugoročnim ekonomskim i društveno-političkim ciljevima.

Tri su odlučujuća momenta zbog kojih je dat takav značaj ovogodišnjem radu na sistemskim pitanjima. Prvo, što je odredbama našeg Ustava utvrđena ekonomsko-politička osnovica privrednog sistema; drugo, što se uporedo sa ovim Nacrtom intenzivno radi na sedmogodišnjem planu; treće, što je opšti polet u celokupnoj privredi tokom ove godine ukazao na kvalitetno nove tendencije koje su u prvom redu rezultat stimulativnijeg dejstva privrednog sistema i njegovog daljeg usavršavanja. Naravno, treba razlikovati rad na usavršavanju privrednog sistema od rada na dugoročnim problemima za koje će se tražiti rešenja u sklopu sedmogodišnjeg plana.

Rad na usavršavanju privrednog sistema je mnogo neposredniji, sa znatno kraćim rokovima za njihovo definisanje u formi konačnih predloga. U pitanju su naime problemi i zadaci koji su formulisani u XVI glavi Nacrta, a koji bi morali biti okončani još ove godine. Razume se, rešenja koja se predviđaju ili predlažu ne smeju da odstupaju koncepcijski, a po mogućnosti ni metodološki od pravca dalje izgradnje našeg ekonomskog sistema koji je predviđen Ustavom.

Međutim, iako se problemi u glavi XVI Nacrta nabrajaju i interpretiraju na način koji je prihvatljiv, smatram da je osnovna slabost u tome što se ne predviđaju rešenja koja bi bila ostvarena već u narednoj godini, nego se predviđaju samo dugoročna rešenja.

Iskustva iz proteklog perioda potvrđuju činjenicu da društveni uslovi imaju izvanredan značaj za realizovanje ekonomskih zadataka koje postavlja plan. Od toga kako su praktično rešavani pojedini problemi privrednog sistema, kako su podsticane pozitivne tendencije i otklanjanje razne smetnje, umnogome su zavisila kretanja u privredi, njena dinamika i njeni efekti.

U toku ove godine preduzete su neke mere u oblasti privrednog sistema: Skupštini su predložena dva zakona — o ukidanju vanrednog doprinosa i o ukidanju rudničkog doprinosa; ostvarena je revalorizacija osnovnih sredstava, a posebnim merama popravljen je materijalni položaj nekih grana kojima je to naročito bilo potrebno — proizvodnja uglja, nafte, crna metalurgija itd.; rešeni su neki bitni problemi poljoprivredne proizvodnje. Realizacija novih

mera u kreditnoj politici stimulirala je potpuno iskorišćavanje raspoloživih kapaciteta, doprinosila nesmetanom odvijanju robnog prometa i podsticala dinamiku izvoza. Novo uputstvo o sprovođenju načela raspodele čistog prihoda privrednih organizacija, potvrđujući princip samostalnosti preduzeća u raspodeli, omogućilo je dalje razvijanje raspodele prema radu, koja je bitan činilac brzog porasta produktivnosti rada.

Ovaj kratki rezime mera preduzetih u ovoj godini ukazuje, u isto vreme, koji su zadaci na usavršavanju privrednog sistema najaktuelniji i šta u ovoj godini treba u tom smislu preduzeti.

O tome se govori u glavi XVI Nacrta plana, ali ja želim konkretnije da iznesem neke probleme za koje mislim da su naročito aktuelni u ovom momentu.

Amortizacija ima jedno od najznačajnijih mesta među neposrednim zadacima u narednoj godini. O amortizaciji je bilo dosta govora još prilikom donošenja plana za prošlu godinu, a nastavljeno je i ove godine. Danas su mnogi stavovi o ulozi amortizacije u procesu reprodukcije već jasni i sada je potrebno i moguće da se pristupi njihovoj realizaciji. Uvođenje funkcionalne amortizacije, tamo gde to tehnološki proces odnosno ekonomisanje osnovnim sredstvima omogućava, ne treba više da nailazi ni na kakve prepreke. Ako bi se odugovačilo s realizacijom, onda bi postojeći problemi još intenzivnije došli do izražaja, a nastali bi i novi koji će doći, na primer, prilikom uvođenja 42-časovne radne nedelje i sl.

Postoji potreba da se preispitaju i mogućnosti za primenu revalorizacije u onim granama u kojima je ove godine odložena.

Biće neophodno da se i dalje intenzivno radi na sektoru raspodele dohotka u kojoj je, kako sam ranije rekao, u toku ove godine izvršeno niz korektura. Međutim, smatram da se rešenja moraju tražiti u drugom smeru. Naime, rešenja koja su ove godine prihvaćena uglavnom su se odnosila na direktnu raspodelu između privrednih organizacija i zajednice, na smanjenje obaveza preduzeća prema društvu. Može se reći da je svaki operativni zahvat za rešavanje materijalnog položaja neke delatnosti polazio od kamate na poslovni fond i doprinosa iz dohotka i iscrpljivao se u njima. Međutim, analize su pokazale da je to vrlo mali prostor i da se tu više ne mogu naći ozbiljnija rešenja. I ne samo to. Činjenica je da davanje raznih beneficija u raspodeli povlači za sobom i negativne efekte, a skoro nikada nije trajno i efikasno rešenje. Zbog toga se ova problematika sve neposrednije vezuje za probleme cena, njihov nivo i međusobne odnose, te se buduća ispitivanja moraju i usmeriti u tom pravcu. Analize cena i poreza na promet treba da ukažu na promene koje se tu

moraju izvršiti da bi pojedine privredne oblasti, grane ili grupacije privrednih organizacija dobile odgovarajuće mesto u sklopu privrede.

O tome se govori i u Nacrtu plana, ali se ovom zadatku daje dugoročniji karakter. Ne osporavajući dugoročnost i trajnost ove problematike, čini mi se da bi već iduće godine trebalo početi sa usklađivanjem onih odnosa cena na čiju je neodrživost praksa ranijih godina, kao i ove godine, neprestano ukazivala.

Grane, u kojima su ovi problemi najaktuelniji, su manje-više poznate. U njima su već vršena mnoga istraživanja. Ne može se više dozvoliti da se o izvesnoj proizvodnji, koja ima loš materijalni položaj, govori kao o proizvodnji koja živi na povlasticama, na socijalnim merama, ako je takav njen položaj prozrokovan nerešenim problemima u našem sistemu. Nepovoljni uslovi u jednoj grani ne samo da joj ne obezbeđuju u perspektivi pravo mesto u odnosu na ostale grane, već stvaraju i nepovoljnu klimu za efikasnije poslovanje radnih kolektiva.

Problem likvidnosti koji postoji vezan je za ograničavanje upotrebe sredstava kojima privredna organizacija samostalno raspolaže. Ovakvo ograničavanje sredstava, zamišljeno kao privremena mera, stalnim produživanjem zahteva sve veću masu sredstava privrednih organizacija čineći ih praktično samo evidentno sredstvima preduzeća. Smatram da je vreme da se preispitaju sve mere kojima je do sada ograničavano trošenje raspoloživih sredstava na duži ili kraći rok i da se nađe način da se ta sredstva efektivno stave privrednim organizacijama na raspolaganje. Poznato mi je da se u Narodnoj banci radi na ovim problemima, pa ne bi trebalo dozvoliti da se ti materijali ne iskoriste za iznalaženje adekvatnih rešenja i preduzimanje celishodnih mera za njihovu realizaciju.

U pogledu materijalnog položaja i raspolaganja sredstvima upozorio bih na jednu stvar o kojoj je, doduše, bilo u raznim prilikama dosta govora, ali koja zahteva i posebnu aktivnost svih zainteresovanih činilaca da bi se stanje izmenilo. Radi se o velikom teretu koji privreda nosi zbog mnogih participanata u dohotku. Učešće banaka, DOZ-a, komora i drugih i plaćanje sudskih taksa, stalno raste i sada uzima takve razmere da zahteva posebno razmatranje. Bilo bi potrebno da same ove institucije, a po potrebi i uz društvenu intervenciju, realnije usklade svoje prihode s funkcijama koje vrše i da svoje poslovanje što više racionalizuju.

Ciljevi koji su utvrđeni prilikom donošenja mera kreditne politike u 1963. godini u potpunosti odgovaraju zahtevima efikasnijeg privredivanja i naišli su na opštu podršku. Tim

ciljevima se i danas ne može ništa prigovoriti. Međutim, sporo realizovanje utvrđenih načela kreditno-monetarne politike zasluži prigror. Zakašnjenje u donošenju propisa, kojima je trebalo da se obezbedi sprovođenje novih principa u kreditiranju privrede, onemogućilo je da se privreda brzo akomodira novim uslovima, nepotrebno je produžena neizvesnost i čekanje, što je, ako i nije dovelo do direktnih negativnih efekata, sprečavalo postizanje boljih rezultata u privredi. Međutim, pored toga, u sprovođenju nove kreditne politike postoje mnoga kompromisna rešenja, na primer, tolerisanje finansijske nediscipline, zatim sanacija gubitaka, likvidacije itd. koje u izvesnoj meri dezavuišu osnovne ciljeve te politike. S obzirom na pozitivnu ocenu o sistemu, ne bi se smelo dozvoliti dalje tolerisanje takve prakse, te je neophodno energičnije uklanjati prepreke koje sprečavaju potpunu afirmaciju suštinskih ciljeva nove kreditne politike. Iduće godine banke treba da omoguće nesmetanu privrednu aktivnost do maksimalnih granica onim privrednim organizacijama čija je aktivnost optimalno usklađena s ciljevima i zadacima privrednog razvoja. Osim toga, treba brzo i efikasno da ukaže na proizvođače čija aktivnost nije u skladu sa potrebama i ciljevima utvrđene ekonomske politike. I ne samo to. Kreditno-monetarna politika mora biti sposobna da onemogući takve proizvođače da svojom aktivnošću nanose štetu ukupnom procesu društvene proizvodnje i raspodele.

Svakako, u vezi sa uvođenjem nove kreditne politike, jedan od najtežih i dugoročnih problema su stalna obrtna sredstva. Ta činjenica ne daje pravo da se rešavanje ovog pitanja odlaže za iduće godine, jer bi praktično značilo stalno držanje otvorenog problema koji bi uslovljavao realizaciju novih mera. Baš zato što se radi o dugoročnom problemu, smatram da ga treba rešavati i realizovati već naredne godine.

Posebno pitanje u okviru delovanja bankarskog sistema je visina kamata na kredite za obrtna sredstva. Kamata je uslovljena iznosom kredita koji preduzeće koristi i visinom kamatne stope, koja je dostigla takav nivo da je postala značajan instrument raspodele. Time je položaj preduzeća znatno otežan. Preispitivanja koja se u vezi sa tim nužno nameću treba da daju racionalne okvire ovoj pojavi.

Najzad, govoriću o uslovima privređivanja i njihovim dejstvom na ostvarivanje zadataka koje postavlja plan u oblasti spoljnotrgovinske razmene i platnog bilansa. Izvesna rešenja dala su značajne rezultate u praksi. Tim pravcem treba da se kreće dalja inicijativa u ovoj oblasti.

Radi se o deviznom samofinansiranju, odnosno o uslovljavanju obima deviza za nabavku reprodukcionog materijala za pojedine grane s obimom deviza koje te grane ostvare izvozom. Neke grane, koje su počele s takvom praksom, postigle su vrlo ohrabrujuće rezultate, tako da se u osiguranju proizvodnje reprodukcionim materijalima više ne javljaju tako velike razlike između dinara i deviza, već su ostvareni mnogi značajni ekonomski procesi. Tako je, na primer, vezivanjem uvoza sa izvozom, započet mnogo širi proces integracije. Naime, proizvođači se intenzivnije i sa mnogo većim ekonomskim interesom okupljaju oko preduzeća koja su uspela da plasiraju svoje proizvode u inostranstvu, tako da preko njih mogu i sebi da obezbede reprodukcioni materijal iz uvoza. Dalje, grane u kojima je uvoz vezan za izvoz, nastoje da obezbede što više cene na inostranom tržištu kako bi raspolagale većom sumom deviza. U isto vreme smanjuje se pritisak na izvozne primove, koji sada dobijaju sekundarni značaj, jer ne mogu kompenzovati efekte koje daju devizna sredstva. Pored toga, razvija se vrlo velika inicijativa za istraživanje novih tržišta, odnosno novih mogućnosti za izvoz.

Uslovljavanje uvoza ostvarenim izvozom na sektoru reprodukcionog materijala ukazuje ne samo da se takav tretman proširi i na druge grane, već i da se postupno uvede i na sektor uvoza opreme.

Radi unapređenja spoljnotrgovinske razmene treba dalje usavršavati bankarski sistem. Iako je rad banaka ove godine bio poslovniji nego ranije, mora se u buduće obezbediti da se celokupni bankarski mehanizam, a osobito republičke i komunalne banke aktivnije uključuju kao samostalni nosioci sredstava. Može se reći da su do sada bankarske organizacije bile više servis. Sada je vreme da se pretvore u aktere i nosioce inicijative za izvoz. Da bi tako mogle da funkcionišu, neophodno je da se banke pred preduzećima pojavljuju kao nosioci deviznih i dinarskih sredstava za kredite i da u privrednim organizacijama gledaju ravnopravne poslovne partnere, koji jedino mogu biti realizatori poslovnih akcija od zajedničkog interesa.

Pored pozitivnih rezultata koje je bankarski mehanizam ostvario u proteklom periodu, mogla se uočiti izvesna podvojenost između banaka i privrednih organizacija, izvesno, rekao bih, zatvaranje banaka u sopstveni krug. Zato je potrebno usavršavati bankarski sistem, metod i kvalitet rada banaka, tako da se sve više okreću privredi, kojoj svojom aktivnošću omogućuju efikasnije izvršenje zadataka.

Svakako da ne treba precenjivati dejstvo retencione kvote, ali je ona ipak realna materijalna stimulacija za veći izvoz. Značaj dejstva retencione kvote uslovljen je njenom vi-

sinom i mogućnostima njenog korišćenja. Slazem se da bi bilo teško sprovesti opšte povećanje retencione kvote. Ali je praksa demantovala pojavu odmeravanja visine za neke grane i oblasti. Radi toga, bilo bi potrebno izvršiti odgovarajuće korekcije. Međutim, kada se radi o povećanju deviznih sredstava po retencionoj kvoti, onda bi u narednoj godini trebalo obezbediti veću funkcionalnost sredstvima, odnosno omogućiti da se njima obavljaju novčane transakcije. Mislim da privrednim organizacijama treba dati pravo da svoja devizna sredstva iz retencione kvote prodaju ili ustupaju drugim organizacijama, da ih oročavaju u bankama, da vrše udruživanja i sl.

Na kraju, još nekoliko reči o deficitu federacije. Smatram da bi se morali uložiti krajnji naponi da se deficit smanji i da se metodi pokrivanja još jednom preispitaju i usvoje takva rešenja koja će se što manje negativno odraziti na raspodelu dohotka privrednih organizacija. Jedno od rešenja moglo bi biti participiranje decentralizovanih sredstava u obavezama saveznog budžeta u svim vidovima, uz uslov da obavezni upis ne zahvati amortizacione fondove privrede.

Predsednik Osman Karabegović:

Ima riječ poslanik Gojko Sekulovski.

Gojko Sekulovski (Izborna jedinica Bitola):

Drugarice i drugovi poslanici, na svojoj sednici od 16. novembra o. g. Prosvetno-kulturno veće Savezne skupštine razmotrilo je Nacrt društvenog plana Jugoslavije za 1964. godinu koji je pripremio Savezni zavod za privredno planiranje. U pretresu su bili istaknuti mnogi problemi koji karakterišu našu dosadašnju politiku u oblasti obrazovanja, nauke, kulture i fiskulture. Nacrt plana predhodno je bio razmotren na zajedničkoj sednici Odbora Saveznog veća za prosvetno-kulturna pitanja i Komisije Prosvetno-kulturnog veća za društveni plan.

Komisija Prosvetno-kulturnog veća podnela je izveštaj svom Veću. Taj izveštaj, sa potrebnim dopunama, posle pretresa u Veću dostavljen je Saveznom veću i Privrednom veću Savezne skupštine. U izveštaju su izneseni svi važniji problemi koji karakterišu oblast obrazovanja, nauke i kulture, odnosno kako su one tretirane u Nacrtu plana.

Imajući u vidu važnost obrazovanja, naučnoistraživačkog rada i kulture za privredni i društveni razvitak naše zajednice, u ovom izlaganju iznećemo važnije momente koji su bili predmet pretresa u Prosvetno-kulturnom veću, a koji treba da nađu odgovarajuće mesto u Društvenom planu za 1964. godinu.

U toku pretresa o Nacrtu plana proizišlo je da bi trebalo šire i potpunije obuhvatiti i pro-

naći realnija merila za ocenu stanja u pojedinim delatnostima.

Nacrt društvenog plana za 1964. godinu, što se tiče obrazovanja, polazi od pozitivne postavke da će u 1964. godini biti nastavljena ekspanzija svih oblika školovanja u našoj zemlji, na bazi bržeg i svestranijeg privrednog i društvenog razvitka. S tim u vezi, Nacrt predviđa da će se, na osnovi sadašnjeg sistema raspodele, u 1964. godini povećati ukupna sredstva za obrazovanje, što će ojačati materijalnu osnovu za razvoj školstva.

U Nacrtu se iznosi niz pozitivnih konstatacija, koje se odnose na zadatke u pojedinim oblastima obrazovanja, potrebu racionalnijeg trošenja sredstava, način finansiranja nekih oblika škola, kreditiranja itd.

Konstatujući ove pozitivne elemente mora se istaći i činjenica da nisu obuhvaćeni svi značajni vidovi problematike u oblasti obrazovanja i zadaci koji stoje pred zajednicom i da nije data potpuniya ocena problema i teškoća, pa se i ne ukazuje na realne mogućnosti koje se pružaju, odnosno koje se moraju tražiti u cilju da se teškoće što efikasnije savladaju.

Oblast obrazovanja se u Nacrtu tretira umnogome odvojeno od proizvodnje što se metodološki i po sadržaju ne može smatrati opravdanim, s obzirom na funkciju i mesto obrazovanja u privrednom i društvenom razvoju.

Stoga, predlaže se da se problemi obrazovanja tretiraju u najtešnjoj vezi sa problemima privrednog i društvenog razvoja i da se u Nacrtu plana unese posebno poglavlje o obrazovanju kadrova. Tretiranje ove oblasti ne može biti ostvareno na zadovoljavajući način u okviru poglavlja »Zaposlenost«, ni »Produktivnost rada«, kao što je u Nacrtu učinjeno. Takođe se predlaže da se u poglavlju »Proizvodnja« iskažu potrebe u kadrovima koji će ostvarivati tu proizvodnju.

Pošto se sa raznih strana u sadašnjoj fazi ukazuje na posebni značaj i na mnogobrojne probleme u oblasti obrazovanja na drugom stupnju, Planom za 1964. godinu potrebno je podstaći brži razvoj škola drugog stupnja i razvijanje drugih vidova obrazovanja stručnih kadrova, a naročito obrazovanje uz rad koje zaslužuje, po svojim pozitivnim potencijalnim mogućnostima, da izraste u određeni sistem. To će doprineti povećanju broja visokokvalifikovanih i srednjih stručnih kadrova, koji je danas nezadovoljavajući i koji poslednjih godina pokazuje tendenciju stalnog pogoršanja.

Visoko školstvo i univerziteti u Nacrtu plana nisu posebno tretirani. Podvlačeći neophodnost da se i ove oblasti obuhvate Planom, treba ukazati na potrebu jače saradnje ovih ustanova i privrede i obratno da bi se dobio kvalitetniji i odgovarajući profil kadrova.

Uopšte, postoji potreba da se u sistem školovanja i obrazovanja zaoštri borba za kvalitet, za brže završavanje školovanja i studija, za veći procent obuhvatanja polaznika, za sprečavanje osipanja u raznim oblicima obrazovanja, za uvođenje celodnevne nastave u osmogodišnjim školama, koju bi trebalo šire — u skladu sa mogućnostima — ostvarivati. Rešavanje tih problema treba vezivati za mogućnost savremene jeftinije montažne gradnje objekata obrazovnih ustanova. U tom sklopu treba posmatrati i brigu zajednice o osnivanju, radu i razvoju predškolskih ustanova.

Problem kvaliteta obrazovanja i postizanja većih obrazovnih rezultata na svim stupnjevima zavisi i od broja i kvaliteta nastavnog osoblja. Podaci pokazuju da se broj nastavnika nekih predmeta nije povećavao uporedo s povećanjem broja učenika i studenata. Ovo se naročito odnosi na nastavnike prirodnih nauka.

Usled toga što se nepotpuno obuhvataju generacije najmlađih u osnovnoj školi i zbog visokog procenta osipanja učenika, naročito u starijim razredima, regrutuju se novi nepismeni iz redova školskih obveznika. To stvara problem kome bi trebalo da se posveti ozbiljnija pažnja, uz efikasniju društvenu intervenciju.

Mada je stopa porasta planskih izdataka za školstvo u Nacrtu plana fiksirana (13,2%) postoji bojazan da će u praksi izdaci za školstvo biti nedovoljni, utoliko pre što se poslednjih godina stalno pogoršavao odnos između ličnih i materijalnih sredstava škola i to na štetu materijalnih sredstava. Prema nekim podacima, sadašnji odnos izdataka za lične dohotke i materijalne rashode u osmogodišnjim školama stoji u proporciji 89:11, a taj odnos je vrlo nepovoljan. Ovaj odnos treba da se poboljša na taj način što će se predvideti potrebna sredstva za bolju materijalnu opremljenost i snabdevenost pomoćnim sredstvima nastave i za njenu modernizaciju.

Takođe, ukazuje se i na stalno pogoršanje indeksa školskog prostora po jednom učeniku (1,5 m² po učeniku, umesto oko 5 m², računajući celokupni školski prostor). Pogotovo se pogoršava položaj ustanova za obrazovanje na nerazvijenim područjima. Prilikom utvrđivanja stope porasta izdataka za školstvo u planu trebalo bi imati u vidu i navedene činjenice.

Posebno je istaknuta podrška stavu, koji je izneti u materijalu uz Nacrt plana (»Razvoj privrede u 1964 godini« — glava XVI), da bi sadašnji instrumenti koji ograničavaju ulaganje privrednih organizacija za obrazovanje kadrova do 1% na masu isplaćenih ličnih dohoda, trebalo u 1964. godini da budu postavljeni elastičnije. Ovaj stav bi trebalo uneti u Nacrt plana i još ga dalje razraditi tako da se sadašnje ograničenje ukine.

Sve govori u prilog tome da su potrebni dalji napori zajednice u pogledu ulaganja u oblast obrazovanja i da se sadašnji problemi ne mogu otkloniti samo racionalnijim trošenjem postojećih sredstava.

U Planu bi trebalo više istaći mogućnosti koje postoje za osiguranje novih izvora sredstava za investicionu izgradnju, a koja su već naznačena u Zakonu o finansiranju školstva, kao što su: osiguranje dugoročnih kredita u bankama pod povoljnijim uslovima; korišćenje društvenih investicionih fondova društveno-političkih zajednica, koji se koriste za privredne investicije i investicije za razvoj društvenih službi; korišćenje investicionih sredstava radnih organizacija, s tim da se omogući i njihovo udruživanje u okviru privrednih grupacija ili nekoliko privrednih radnih organizacija i dr.

S tim u vezi, trebalo bi ispitati i mogućnost da se uvede amortizacija osnovnih sredstava koja bi se jednim delom mogla koristiti za održavanje postojećih zgrada, a drugim kao oročena sredstva u bankama, za davanje dugoročnih i kratkoročnih kredita.

Radne organizacije u oblasti obrazovanja, kao samostalne ustanove, sve više će poslovati na principu dohotka. Ostvarivanje prihoda ovih ustanova treba još više da zavisi od njihovog programa rada i efekta. U tom pravcu potrebno je bolje izučiti međuzavisnost obrazovnog efekta i postavljanje takve unutrašnje organizacije koja će omogućiti primenu ugovornih odnosa sa osnivačem radne organizacije, na bazi kalkulativnih troškova obrazovanja.

Naučnoistraživački rad izložen je u Nacrtu društvenog plana za 1964. u III glavi pod naslovom »Produktivnost rada«. Međutim, u Nacrtu društvenog plana ne daju se potrebni materijalni, kadrovski, brojčani i kvalitativni pokazatelji i ne predviđaju instrumenti koji bi obezbeđivali finansiranje ovih delatnosti.

Naučnoistraživački rad treba u Planu obuhvatiti u posebnoj poglavlju, s konkretnije naznačenim merama i određenim obavezama radnih organizacija i društvene zajednice.

Na današnjem stepenu privrednog razvoja koji traži permanentnu modernizaciju proizvodnog procesa, šire uključivanje jugoslovenske privrede u međunarodnu podelu rada, novu tehnologiju i izgradnju savremene vlastite tehničke baze, bolje i produktivnije korišćenje sredstava, stručni, visokokvalifikovani kadar i naučnoistraživački rad treba da dobiju ključno mesto i da se tretiraju kao bitni ekonomski činioci.

U skladu s razvojem proizvodnje trebalo bi na svim nivoima predviđati veća sredstva za potrebe naučnoistraživačkog rada. Iz tih sredstava bi se finansirali istraživački radovi opšteg i perspektivnog značaja.

Komune treba, takođe, da podstiču i pomažu naučnoistraživački rad kojim se neposrednije

rešavaju privredni, društveni, komunalni i drugi problemi. U tu svrhu treba samostalno ili zajednički sa drugima da osnivaju i unapređuju naučnoistraživačke centre, zavode i druge oblike naučnoistraživačkog rada i da za ovu delatnost odvajaju potrebna sredstva i čine druge olakšice.

Posebnu pažnju treba posvetiti usavršavanju i višoj specijalizaciji naučnih kadrova, budući da to traži stepen savremenog razvoja privrede i društvenih službi. U tom smislu treba šire razvijati postdiplomsku nastavu, povezujući je sa izgradnjom naučnih kadrova za potrebe privrede, društvenih službi i naučnih institucija.

U planovima proizvodnje i prilikom planiranja investicija trebalo bi da bude obuhvaćen i naučnoistraživački rad (određujući ga po smerovima), njegov obim i sredstva koja se u tu svrhu predviđaju.

Tretiranje kulture u Nacrtu plana pozitivno je utoliko što je u Nacrtu ova oblast izdvojena u poseban odeljak i što je istaknuto da treba preduzeti odgovarajuće mere za poboljšanje položaja pojedinih organizacija, ustanova i delatnosti u ovoj oblasti. Međutim bilo bi potrebno da se i ova oblast svestranije i šire razradi u posebnom delu.

Uprkos pomenutim pozitivnim elementima, prilaz materijalnom planiranju na području kulturne delatnosti je ograničen, tako da izneti stavovi deluju uopšteno i deklarativno. Uz odsustvo podataka, pokazatelja i analitičko-dokumentacionog materijala iz ove oblasti, ne mogu se očekivati neki naročiti rezultati pri ovakvom planiranju. Mada u oblasti kulture nije moguće planirati mnoge njene vidove i elemente kao što je to slučaj sa nekim drugim oblastima (npr. obrazovanjem i naukom), smatra se da bi kulturne aktivnosti morale biti planirane na određeni način. Jer, kulturne delatnosti imaju veliki društveni značaj, naročito masovna kultura, budući da imaju snažan uticaj na rekreaciju, podizanje i stvaranje radnih, duhovnih i moralnih vrednosti naših ljudi. Otuda je neophodno da društvo obezbeđuje, pored ostalog, i stabilnost izvora finansiranja društveno celishodnih kulturnih delatnosti.

U vezi sa iskazivanjem pojedinih kulturnih delatnosti u Nacrtu društvenog plana istaknuto je, osim rečenog, da bi bilo potrebno da se u Planu određeni tretiraju pojedine kulturne delatnosti, osobito koje se javljaju i kao privredne aktivnosti, kao što su: proizvodnja i prikazivanje filmova, izdavačka i novinsko-izdavačka delatnost.

Potrebno je takođe određenije osvrnuti se i na politiku društvenog investiranja u ove oblasti, na proširenu reprodukciju, kreditiranje i tome slično.

Pozitivno je da je Planom predviđena pomoć federacije za razvoj televizije. Međutim,

važnost televizije i radia nalažu da se za njih još korisnije odrede i planiraju sredstva i zadaci.

U rešavanju finansiranja delatnosti i razvoja institucija u oblasti kulture i umetnosti, treba ispitati mogućnost šire primene kreditnog sistema.

Što se tiče fizičkog obrazovanja Nacrt plana za 1964. godinu nije obuhvatio ovo područje, pa se predlaže da se u tekstu Plana naglasi interes zajednice za ovu oblast.

Prilikom davanja primedaba na Nacrt društvenog plana u celini i na pojedine njegove delove imali smo u vidu objektivne okolnosti koje u sadašnjoj etapi našeg razvitka otežavaju adekvatnije planiranje.

Praksa je da se planiranje shvata, pre svega, kao privredno planiranje i bez svih drugih neophodnih komponenata koji deluju u našem celokupnom razvoju. Mada je Nacrt društvenog plana u suštini plan privrednog razvitka zemlje, mi smo ga tretirali kao nacrt društvenog plana, što u suštini i jeste i što se uostalom tako i naziva.

S obzirom da sedmogodišnji plan još nije utvrđen, u Planu za 1964. godinu još se ne mogu objektivno sagledati ni sve njegove implikacije na ovaj plan, koji je prva godina sedmogodišnjeg planskog perioda. Upravo zbog toga bilo je neizbežno što su se mnoge primedbe, predlozi i sugestije na Nacrt plana za 1964. godinu odnosile u stvari na plan za narednih sedam godina.

Činjenica je, isto tako, da se u okviru plana koji obuhvata jednogodišnji period ne mogu sagledati svi elementi za jednu politiku na duži rok. Ovo, naravno, nije moglo uticati da se prema ovome Nacrtu plana, uprkos tome postavimo kao prema dokumentu razvojne politike za 1964. godinu.

Velika teškoća je odsustvo dovoljno efikasne i razrađene metodologije planiranja, a to se, očigledno, nepovoljno odrazilo na planiranje u oblasti obrazovanja, nauke i kulture.

Nedostatak analiza i odgovarajućih podataka i indeksa u ovoj oblasti postalo je objektivna smetnja za konkretnije ocenjivanje stanja i za planiranje naših potreba i realnu ocenu naših mogućnosti. U vezi s tim, predloženo je da se pristupi organizovanju odgovarajuće stručne službe koja bi rešavala ovaj zadatak i koja bi saradivala sa zainteresovanim institucijama i organizacijama.

Nedostatak metodologije, propusti u sagledavanju mesta pojedinih delatnosti, o kojima je ovde bilo reči, mogu biti još umnogome blagovremeno i sa uspehom otklonjene prilikom formulisana sedmogodišnjeg plana.

Ovim izlaganjem imali smo nameru i želju da primedbe koje su date posluže što je moguće više za izradu Nacrta sedmogodišnjeg plana

kako bi u njemu došle do punog izražaja koncepcije koje će optimalno odgovarati našim potrebama i našim realnim mogućnostima u oblasti, obrazovanja, nauke i kulture.

Predsednik Osman Karabegović:

Predlažem da prekinemo sjednicu i da je nastavimo u 17 časova.

(Sednica je prekinuta u 13 č.)

Nastavak sednice u 17 č 7 min

Predsednik Mijalko Todorović:

Nastavljam rad. Upozoravam drugove poslanike da se dosad javio 21 govornik. Prema tome, rad će trajati i sutra pre podne.

Za reč se javio poslanik Viktor Opaka.

Viktor Opaka (Izborna jedinica Celje):

Drugarice i drugovi poslanici, širom naše zemlje aktivno se raspravlja o Nacrtu društvenog plana Jugoslavije za 1964. godinu. Iz raspoloživog materijala vidi se da su nadležni organi pripremili blagovremeno analize i predloge i time dali mogućnost da se što detaljnije razmatra u celini problematika pojedinih grana koje utiču na razvoj privrede.

Razmatrajući materijale može se konstatovati da postoje teškoće u svim granama privrede, ali i da sve grane teže postizanju napretka. A za to su dati dosta povoljni uslovi.

Jedna od vrlo uticajnih grana na razvoj privrede je crna metalurgija. Zato ću izneti nekoliko karakterističnih pojava koje bi trebalo razmotriti i uzeti u obzir prilikom programiranja razvitka naše privrede.

Imajući u vidu probleme koji su poslednjih godina došli do izražaja u crnoj metalurgiji, želim da ukažem na uslove pod kojima se razvijala ova grana. Suština problema je u sledećem: nedovoljno čeličnih proizvoda, usled zaostajanja u razvoju kapaciteta ove važne bazne grane u odnosu na rastuće potrebe, nepovoljan ekonomski položaj crne metalurgije, naročito u poređenju sa industrijom u celini kao i industrijskim granama koje su glavni potrošači čeličnih proizvoda.

Razvoj jugoslovenske crne metalurgije u proteklom periodu može se ilustrovati postignutom proizvodnjom osnovnih proizvoda crne metalurgije u 1962. u poređenju sa 1939. godinom, sa indeksom 730.

U hilj. tona

	1939. g.	1962. g.	Indeks
— ruda gvožđa	667	2.190	328
— sirovo gvožđe	101	1.050	1.040
— sirovi čelik	235	1.595	679
— valjani, vučeni i kovani proizvodi grana 114 u celini	154	1.165	756
			730

I pored toga što je porast proizvodnje vrlo povoljan, ipak sadašnje stanje i postignuti stepen razvoja naše crne metalurgije ne zadovoljava. Obim proizvodnje ne pokriva domaću potrošnju, pa je zato uvoz čeličnih proizvoda u stalnom porastu. Proizvodi se velikim delom tehnički zastarelim postrojenjima, bez dovoljno mehanizacije i bez automatizacije. Proizvodnja pod takvim uslovima i nemogućnost da se primeni savremena metalurška tehnologija koja traži moderna postrojenja, nepovoljno deluje na visinu troškova, a time i na finansijske rezultate poslovanja. Nedovoljna koncentracija i specijalizacija proizvodnje, negativno utiču na troškove proizvodnje.

Jedan od bitnih činilaca (a po redosledu i prvenstveni), od kojeg zavisi razvoj crne metalurgije, su investicije. Povećanje proizvodnje sirovog čelika, prema predratnoj proizvodnji, iznosi 1,4 miliona tona. To je postignuto uglavnom proširenjem postojećih železara i izgradnjom jedne nove. Za postizanje ove proizvodnje investirano je u osnovna sredstva s procentualnim učešćem od ukupno uložених sredstava, za industriju u celini i rudarstvo, i to:

Period	— u milionima —		
	Ukupna industrija i rudarstvo	Crna metalurgija	Učešće u procentima
1947. do 1950.	141.746	14.595	10,3
1952. do 1956.	900.696	143.038	15,9
1957. do 1961.	1.284.100	46.380	3,6
1962. godine	447.800	32.200	7,2

Upoređenjem učešća investicija za crnu metalurgiju u odnosu na ukupne investicije u industriju i rudarstvo, vidi se da postoje uglavnom dva perioda u razvoju crne metalurgije: prvi, kada je intenzivno ulagano u crnu metalurgiju zaključno 1956. godine; drugi, kada je prestalo investiranje u crnu metalurgiju do 1961. godine. Posle ovoga perioda nešto više je investirano tokom 1962. godine. U periodu intenzivne izgradnje veće učešće investicija u crnu metalurgiju prema ukupnim industrijskim investicijama bilo je u pojedinim godinama dosta visoko: 1952. godine 17,3%, a 1953. godine 19,3%. Nagli prekid investicija u crnu metalurgiju nastao je 1957. godine. Tada je učešće iznosilo svega 5,6%. Od tada se stalno smanjivalo, tako da je 1960. bilo svega 2,2% od ukupnih investicija u industriju i rudarstvo. Investicije u drugom periodu davane su samo za dovršavanje započetih objekata, što je trajalo preko četiri godine, mada se moglo završiti i za mnogo kraće vreme.

Ovo se može ilustrovati sledećim primerom: investiranje od 1957. do 1960. godine u crnu metalurgiju iznosilo je svega 31,8 milijardi dinara, dok je samo 1953. godine iznosilo 34,5 milijardi dinara. Ako se ima u vidu da su iznosi

investicija dati po tekućim cenama, onda ne-sklad u investiranju još više dolazi do izražaja. Prema tome, obim investicija u fizičkom smislu 1953. godine (period intenzivne izgradnje) bio je mnogo veći od obima u navedenom četvorogodišnjem periodu, pogotovo ako se uzme u obzir i porast cena u tom periodu.

Izgradnja crne metalurgije, uključujući re-konstrukciju i proširenje postojećih kapaciteta, nije se vršila u rokovima koji bi čak približno odgovarali normalnim tokovima izgradnje, jer se, na primer, jedna integrirana železara, pod sasvim povoljnim uslovima gradi tri do četiri godine. Pod povoljnim uslovima podrazume-vaju se, između ostalog: obezbeđenje finansij-skih sredstava; ravnomerna isporuka opreme, kako domaće tako i iz uvoza; kompletno projek-tovanje; obezbeđenje odgovarajućih kapaciteta građevinske opreme operative. Izgradnja crne metalurgije nije se vršila u proteklom periodu pod takvim uslovima, pa su se neke železare gradile i po 10 godina, a pri tom su neka postro-jenja morala biti provizorno rešena.

Bez obzira na uzroke koji su doveli do produženja završetka pojedinih kapaciteta, po-sledice takvog načina izgradnje bile su vrlo štetne i odražavale su se u povećanju troškova izgradnje, u stajanju nedovršenih postrojenja i pogonskim smetnjama u proizvodnji itd. Sve je to, u krajnoj liniji, negativno uticalo na tro-škove poslovanja i ekonomske efekte.

Ovakav način izgradnje crne metalurgije bio je, kako je to već prikazano, vrlo neravnomeran u svojoj dinamici. Obustavljanje investicione delatnosti krajem 1956. godine imalo je takođe posledice, kako na kretanje proizvodnje, tako i na kretanje uvoza proizvoda crne metalurgije.

Rastuće potrebe potrošača čeličnih proiz-voda u proteklom periodu nisu mogle biti za-dovoljene samo domaćom proizvodnjom, već su se pokrivala uvozom koji se iz godine u godinu povećavao. No, u isto vreme, proizvodi crne metalurgije su se počev od 1956. godine izvozili, ali pretežno kao višak asortimana domaće po-trošnje.

Kretanje raspoloživih količina gotovih če-ličnih proizvoda za domaće tržište u istim pe-riodima bilo je sledeće:

Period	(u hiljadama tona)			
	Domaći izvori	Izvoz	Uvoz	Raspolo-živo
1947—1951.	1.337	—	535	1.872
1952—1956.	2.251	162	596	2.685
1957—1961.	4.366	609	1.308	5.065

Prosečno godišnje:

1947—1951.	267	—	107	374
1952—1956.	450	32	119	537
1957—1961.	873	122	262	1.013
1962.	1.019	203	379	1.195

Iz prosečnog godišnjeg kretanja se vidi da je povećanje uvoza čeličnih proizvoda počev od

1952. godine u jačem porastu od porasta domaće proizvodnje.

Ako se posebno uporedi kretanje po godi-nama, onda još dolaze do izražaja poslednji prekidi investiranja, koji su tek počeli polovi-nom toga perioda.

	Domaći izvori	Izvoz	(u hiljadama tona)	
			Uvoz	Raspolo-živo
1957.	728	124	182	786
1958.	774	121	217	870
1959.	870	101	208	977
1960.	977	120	331	1.188
1961.	1.016	143	370	1.243
1962.	1.019	203	379	1.195

(Primer: u 1961. — raspoloživo 1,243.000 tona, a u 1962. — 1,195.000 tona; izvoz u 1961. — 143.000 tona, u 1962. — 203.000 tona).

Jači porast uvoza od domaće proizvodnje gotovih čeličnih proizvoda konstantno povećava učešće uvezenih količina. Tako, od 23% u 1957. godini uvoz dostiže 32% u 1962. godini. Ili, na 1.000 tona proizvedenih količina u zemlji u 1957. godini uvezeno 250, a u 1962. godini 372 tone.

Pošto neznatan porast domaće proizvodnje neće biti u stanju da podmiruje rastuće potrebe u zemlji, ovi odnosi će se još više pogoršati usled sve većih količina uvezenih čeličnih proiz-voda. Prema tome, u nekoliko narednih go-dina treba očekivati vrlo veliki uvoz, delom kao posledicu višegodišnjeg prekida u razvoju crne metalurgije, a delom i zbog predviđenog jačeg razvoja industrijskih grana — potrošača če-ličnih proizvoda.

Upoređivanje za duži period po vrednosti znatno je otežano raznim uticajima na utvr-đivanje približne prosečne prodajne cene, kako za naše, tako i za inostrano tržište odakle je vršen uvoz. A to su: kretanje cena, različiti asortiman, zatim politika cena u pojedinim zemljama — izvoznicama čeličnih proizvoda. Ipak, takvo upoređenje je korisno, makar i kao gruba orijentacija.

Od 1947. godine do 1962. godine proizve-deno je u zemlji ukupno 8,973.000 tona i, ra-čunajući po aproksimativnoj prosečnoj ceni od 120.000 dinara za jednu tonu, dobija se vred-nost od oko 1.077 milijardi dinara. U tom istom periodu uvezeno je 2,818.000 tona po 182 USA dolara (obračunato kao prosečna cena u pe-riodu od 1958. do 1962. godine, ili ukupno za 513 miliona USA dolara), a to po kursu od 750 dinara iznosi oko 385 milijardi dinara.

Iz ovakvih vrednosnih odnosa izlazi da na jedan milion dinara vrednosti domaćih čeličnih proizvoda dolazi 357.000 dinara iz uvoza. Od-nosi po vrednosti su nepovoljniji od prikaza-nih odnosa po količinama, prvenstveno zbog toga što se, u poređenju sa domaćim vrstama

proizvoda, pretežno uvoze visokovredni čelični proizvodi.

Upoređenjem direktnih troškova materijala iz uvoza za proizvodnju čelika vidi se da su troškovi deviza za domaću proizvodnju pet puta manji od troškova deviza za uvezani čelik.

Ako se uzme u obzir samo direktni utrošak materijala iz uvoza za proizvodnju crne metalurgije, koji se kretao od 20 do 28 USA dolara po toni proizvedenog čelika, onda za ukupno proizvedeni sirovi čelik u periodu od 1947. do 1962. godine, u količini od 13.243 hiljada tona, utrošeno je oko 331 miliona USA dolara (računajući u proseku 25/t). Upoređenje opterećenja jedne tone domaće proizvodnje gotovih čeličnih proizvoda sa utroškom deviza za jednu tonu iz uvoza pokazuje sledeće:

- domaća proizvodnja —
- oko 37 USA dolara
- uvoz — prosek poslednjih pet godina 182 USA dolara.

Iako ovaj prikaz ima orijentacioni karakter, jer obuhvata samo sirovine i materijal iz uvoza koji je potreban za proizvodnju, ipak daje grubu sliku o razlici utroška deviza kada se, umesto domaće proizvodnje, čelični proizvodi uvoze.

Iz ovog se vidi da je domaća proizvodnja opterećena između 20% i 30% deviznih sredstava za utrošak metalurških sirovina u odnosu na jednu tonu čeličnih proizvoda iz uvoza. Ovo opterećenje zavisi od činilaca koji su već navedeni za utvrđivanje prosečne cene, kako iz uvoza, tako i iz domaće proizvodnje.

Da bi se video ekonomski položaj crne metalurgije prikazani su, na osnovi podataka Službe društvenog knjigovodstva o završnim računima za 1962. godinu, neki osnovni pokazatelji za industriju u celini i za pojedine grane, glavne potrošače čeličnih proizvoda.

	Ukupno	Grana	Grana	Grana	Grana
a) Indeksi 1962/61:		117	118	119	114
Fizički obim proizvodnje	107	100	112	112	103
Ukupan prihod	111	104	116	113	103
Utrošena sredstva	112	102	113	115	107
Neto produkt	108	107	123	110	93
Dohodak preduzeća	102	101	128	100	91
Lični dohoci iz čistog prihoda	108	109	119	109	102
Fondovi preduzeća	80	75	139	76	57
Broj radnika	100	103	97	103	100

b) Pokazatelji:

(1) Poslovnog uspeha
Učešće neto produkta u ukupnom prihodu (u %)

1961.	34,2	34,7	23,1	32,1	29,5
1962. F	33,6	35,6	24,9	31,1	26,7

Neto produkt prema poslovnim sredstvima (%)

	Ukupno	Grana	Grana	Grana	Grana
1961.	41,2	46,2	34,6	51,5	23,6
1962. F	34,3	35,5	34,7	41,7	20,9

(2) Uslova privređivanja

Poslovna sredstva po radniku (hiljade dinara)

1961.	2.815	2.487	3.181	2.637	6.181
1962.	3.229	2.833	3.538	2.964	6.521

Oruđa za rad po radniku (hiljade dinara)

1961.	1.355	1.012	1.293	805	3.197
1962.	1.707	1.278	1.520	1.026	3.891

(3) Raspodele

Fondovi prema poslovnim sredstvima (%)

1961.	5,0	6,8	2,9	6,3	3,2
1962. F	3,5	4,3	3,7	4,1	1,7

(4) Učešća kredita za osnovna sredstva u ukupnim namenskim izvorima (%)

1961.	29,2	12,7	6,0	12,5	40,0
-------	------	------	-----	------	------

a) Ostvareni rezultati poslovnog uspeha u crnoj metalurgiji su nepovoljni u 1962. godini, kako u odnosu na prethodnu godinu, tako i u poređenju sa pojedinim granama:

— pokazatelji učešća neto produkta u ukupnom prihodu u grani 114 su u znatnijem opadanju nego u ukupnoj industriji i grani 119, dok je u granama 117 i 118 učešće neto produkta u porastu prema prethodnoj godini;

— pokazatelji neto produkta, prema angažovanim poslovnim sredstvima, u crnoj metalurgiji su niži od ostalih grana u obe godine. No, tendencija jačeg opadanja u ukupnoj industriji i nekim granama nastala je usled relativno jačeg porasta prosečno angažovanih sredstava u ovim granama i u ukupnoj industriji.

b) Uslovi privređivanja su nejednaki. Na jednog radnika u crnoj metalurgiji dolazi dvostruko više sredstava u odnosu na ukupnu industriju i grane 117, 118 i 119. Ovo se naročito odnosi na oruđa za rad, što je i razumljivo s obzirom na vrednost i strukturu proizvodnih kapaciteta crne metalurgije.

c) Pokazatelji raspodele, posmatrani kroz odnos fondova prema prosečno angažovanim poslovnim sredstvima (stopa neto fondova), pored toga što su još u 1961. godini bili znatno nepovoljniji od ukupne industrije i grana s kojima se vrše upoređenja, u 1962. godini su u osetno jačem smanjenju, tako da iznose svega 1,7%.

d) Visoko učešće kredita za osnovna sredstva u ukupnim namenskim izvorima ukazuje na to da je grana 114, zbog nastalih obaveza za otplate zajmova, u težem položaju od mnogih drugih industrijskih grana.

Ovi podaci izrazito pokazuju da je položaj crne metalurgije mnogo nepovoljniji od polo-

žaja grana potrošača čeličnih proizvoda i od ukupne industrije i rudarstva.

Ekonomska snaga crne metalurgije, posmatrana kroz odnose sredstava ostvarenih u 1962. godini, koja su raspoloživa u 1963. godini, i obaveze koje se podmiruju iz ovih sredstava pokazuju sledeće:

a) Amortizacija

Raspoloživa sredstva	9.822
Obaveze:	
— otplate zajmova za osnovna i obrtna sredstva	5.654
— za nužnu zamenu osnovnih sredstava	4.209
Svega obaveze	9.863
Nedostaje	41

b) Fondovi

Raspoloživa sredstva	3.574
Obaveze:	
— učešće u zajmovima (investiciona i stambena izgradnja i garantni plog)	7.556
— anuiteti po zajmovima za društveni standard	751
— školstvo (stipendije, izdržavanje škola i dr.)	493
— neposredna ulaganja u stambenu izgradnju i ostale obaveze	805
Svega obaveze	9.608
Nedostaje	6.034
Ukupno nedostaje sredstava	6.075

Na osnovi iznetih podataka može se dati sledeća ocena ekonomske snage crne metalurgije za 1963. godinu:

— Ukoliko bi fondovi bili dovoljni, iz amortizacije bi mogli da se obezbede otplate zajmova za osnovna i obrtna sredstva. Time se sredstva amortizacije angažuju sa 57,6%. Ostatak amortizacije koristio bi se za nužnu zamenu osnovnih sredstava.

Međutim, pošto su fondovi preduzeća trajno nedovoljni, to je i uloga amortizacije izmenjena, tako, da za namensko, ekonomski opravdano korišćenje, nema dovoljno sredstava.

Položaj grane u narednim godinama, dok ne dođe do novih sredstava amortizacije, biće sve teži, jer u metodi jednakih anuiteta otplate zajmova iz godine u godinu postaju veće.

U odnosu na fondove, crna metalurgija je u vrlo lošem ekonomskom položaju. Samo učešće u investicijama u privredne svrhe sa garantnim plogom premašuje sva raspoloživa sredstva neto fondova preduzeća za 81,7%. Usled toga, ostaju nepokrivene ne samo čvrste obaveze (anuiteti za društveni standard, stipendije, školstvo itd.), nego se postavlja i pitanje finansiranja stambene izgradnje koja je skoro u potpunosti obustavljena, a zatim i niz drugih neizbežnih izdataka na teret fonda zajedničke potrošnje.

Ukupno uzev sva sredstva i sve obaveze, bez rezerve se može konstatovati da je ekonomska snaga crne metalurgije slaba i da nije dovoljna da obezbedi ni današnji usporeni razvoj, akamoli da učestvuje u proširenoj reprodukciji pri ubrzanom razvoju.

Kao što je napred izloženo, prikazana ekonomska snaga — kroz obaveze i raspoloživa sredstva — odnosi se samo na 1963. godinu. Međutim, treba istaći da u 1963. godini još nije otpočela intenzivnija izgradnja druge faze razvoja crne metalurgije, a predviđa se:

— prema do sada odobrenim programima izgradnje, investicije iznose oko 457 milijardi dinara — za proizvodnju oko 3,2 miliona tona sirovog čelika 1970. godine;

— prema predlogu preduzeća crne metalurgije u narednom sedmogodišnjem planu treba postići proizvodnju od 4,8 miliona tona sirovog čelika, tako da su potrebne još veće investicije u osnovna sredstva;

— da u 1964. godini počne intenzivna izgradnja, što bi dovelo preduzeća u još težu situaciju u pogledu pokrivanja obaveza, jer će i preneti sredstva biti potpuno neznatna ukoliko se ne donesu odgovarajuća rešenja.

U zavisnosti od načelne odluke o visini učešća preduzeća sopstvenim sredstvima u predstojećim investicijama i o visini ostalih obaveza na teret preduzeća (otplate zajmova, anuiteti za društveni standard, stipendije itd.), za poboljšanje položaja crne metalurgije biće potrebno doneti odgovarajuće mere, na primer:

— ukidanje doprinosa iz dohotka (redovnog i vanrednog), rudničkog doprinosa, smanjenje stope doprinosa DIF-u sa 30% na 20%, određivanje visine učešća u investicijama preduzeća crne metalurgije u granicama stvarnih mogućnosti preduzeća u okviru ukupnog učešća, vodeći pri tom računa kako će u tome učestvovati političkoteritorijalne jedinice.

Rešenje pitanja namenskih izvora stalnih obrtnih sredstava pod uslovima kamatne stope za poslovni fond crne metalurgije. U okviru stalnih izvora nedostaje za trajna obrtna sredstva oko 17 milijardi dinara kredita, dok se krediti za povremena obrtna sredstva koriste u iznosu od preko 38 milijardi dinara i to visokom kamatom.

Povećanje stope amortizacije za metaluršku opremu sa 4,5%, koliko je iznosila do 1954. godine i uvođenje funkcionalne amortizacije.

Pitanje akumulativnosti ostaje i dalje nerešeno i, uzimajući u obzir koeficijent obrtanja sredstava, potrebno je razmotriti mogućnost daljeg diferenciranja kamate na poslovni fond u cilju rasterećenja bazične industrije.

Ukidanje carine i poreza na promet za opremu iz uvoza za izgradnju crne metalurgije.

I pored toga što pojedini pokazatelji o produktivnosti rada pokazuju tendenciju stalnog poboljšanja, postignuti rezultati znatno zaostaju za odgovarajućim pokazateljima inostranih železara. U cilju poboljšanja poslovnog uspeha, pored daljih mera za podizanje

produktivnosti, potrebno je od strane preduzeća organizovano pristupiti u preduzimanju mera za sniženje troškova proizvodnje.

Pošto su potrošači čeličnih proizvoda danas u velikoj zavisnosti od uvoza, a u idućim godinama biće još više, do čega je došlo delimično i zbog prekida u razvoju crne metalurgije, ukazuje se potreba ubrzanog razvoja crne metalurgije. Ovo utoliko pre što se predviđa jak razvoj industrijskih grana koje prerađuju čelične proizvode.

Vrednost postojećih osnovnih sredstava treba revidirati s ciljem da se približi realnoj vrednosti. Režim amortizacije sa gledišta formiranja i korišćenja treba podvrgnuti reviziji.

Ekonomski položaj proizvođača crne metalurgije, upoređen sa položajem industrijskih grana potrošača čeličnih proizvoda, ukazuje na to da i probleme cena treba detaljnije analizirati.

Smatra se da bi se dobrim delom mogao poboljšati položaj crne metalurgije kada bi se sproveo viši stepen integracije. Samo kroz integraciju osigurava se viši stepen specijalizacije i bolja podela rada, koja bi sigurno doprinela većoj produktivnosti, boljoj ekonomičnosti i rentabilnosti proizvodnje. Integracijom višeg stepena mogle bi se takođe iskoristiti unutrašnje rezerve koje još postoje.

Na osnovi iznetog može se konstatovati da je ekonomski položaj crne metalurgije vrlo težak. Na to su uticali pretežno objektivni činioci. Eliminisanje eventualnih subjektivnih činilaca nedovoljno bi uticalo da se poboljša položaj ove grane. Zbog toga, nužno je da se položaj ove grane reši putem olakšica u sistemu raspodele ukupnog prihoda, s obzirom da se želi da prodajne cene ostanu na sadašnjem nivou.

Predsednik Mijalko Todorović:

Reč ima poslanik Branko Žeželj.

Branko Žeželj (Izborna jedinica Beograd IV — Vračar):

Drugarice i drugovi poslanici, u Nacrtu društvenog plana iznete su postavke koje govore o značaju razvijanja naučnoistraživačkog rada i o njegovom pozitivnom uticaju na rezultate u proizvodnji. Date su i smernice o nužnosti većeg angažovanja sredstava radnih organizacija, društvenih investicionih fondova i posebnih društvenih fondova za naučnoistraživački rad. U prilog tim stavovima, ukazaću na neke konkretnije mogućnosti za stvaranje većih sredstava.

Dosadašnji način formiranja sredstava za finansiranje naučnoistraživačkog rada nije zadovoljavajući. Za brži razvoj naše privrede i povećanje proizvodnje, na bazi postojećih proizvodnih snaga, trebalo bi povećati ukupan

obim dosadašnjih ulaganja u istraživački rad i ozbiljno proučiti vidove finansiranja istraživačke delatnosti.

U pogledu finansiranja istraživanja postoje dve grupe problema. U prvu grupu spadaju problemi takozvanih razvojnih, dugoročnih istraživanja putem kojih društvo mora osigurati ostvarenje perspektive daljeg razvoja privrede. Na taj rad treba gledati sa šireg društvenog interesa i mora biti formulisan od strane zainteresovanih društvenih činilaca, u prvom redu od organa društvenog planiranja. Za kontinuirani tok ovoga rada mora se planirati perspektivno i obezbediti finansijska sredstva. U ovu grupu, da kažemo, društvenih finansiranja, treba uvrstiti i istraživanja koja nisu neposredno vezana za proizvodnju, da bi naša nauka mogla da prati revolucionarne promene koje se danas zbivaju u tehnici u svetu. Tu se ne sme zaostajati. U drugu grupu spadaju problemi istraživanja u neposrednoj proizvodnji koja treba da posluže njenom razvoju.

Saglasno ovoj podeli trebalo bi razvijati i dva vida finansiranja istraživačkih radova. Trebalo bi dosadašnje društvene fondove za naučni rad očuvati i ojačati na svim nivoima, ulažući pri tom dovoljno sredstava s kojima se može uticati na rešavanje perspektivnih istraživanja neophodnih za razvoj društva. Isto tako finansiranje istraživačkih radova treba nastaviti i preko budžeta. Mislim da bi i komore — Savezna i republičke, isto tako trebalo da imaju izvesna sredstva za podsticanje perspektivnih istraživanja. Sredstva za istraživanje u neposrednoj proizvodnji treba da obezbede sami proizvođači. Ovom pitanju obratiću veću pažnju.

Privredne organizacije danas mogu vršiti izdatke za istraživački i razvojni rad na bazi troškova poslovanja. Mogu i da udružuju sredstva. Dakle, postoje svi uslovi da privreda iz proizvodnje odvaja koliko joj je potrebno za istraživački rad. Pa ipak, sa izuzetkom nekih snažnih privrednih organizacija na savremenom stepenu proizvodnje koje ulažu, uzevši privredu u celini ili pojedine grane, ulaganja u istraživački rad su vrlo mala i prema tome ne mogu dovoljno snažno da utiču na brže unapređenje proizvodnje, na potpunije korišćenje postojećih proizvodnih snaga. Na osnovi podataka Savezne privredne komore, uzevši u celini industriju i građevinarstvo, ta izdvajanja iz privrede su manja od promila, a ukupna ulaganja u istraživački rad, zajedno sa svim davanjima iz društvenih fondova, ne prelaze jedan promil u odnosu na bruto proizvodnju.

Ovu pojavu treba konstatovati, uzroke pažljivo proanalizirati i zatim naći rešenje koje će otvoriti puteve za znatno veća ulaganja privrede u istraživački i razvojni rad, i to već u na-

rednoj godini. Pri tom, treba da budemo uvereni da se tu ne troše nova dodatna sredstva, jer će svako ulaganje u istraživački rad biti vrlo brzo, još u toku izvršenja jednogodišnjeg plana, vraćeno nazad, noseći sobom znatno veće uštede i progres cele proizvodnje.

Bez pretenzija da je to jedino rešenje, daću jedan predlog za koji mislim da će efikasno delovati u praksi povećanja ulaganja u istraživački rad.

Da bi naša privreda trajno i sigurno prodrila na inostrano tržište, da bi se stalno povećavala produktivnost rada i efikasnost korišćenja proizvodnih kapaciteta, treba mnogo čvršće i u većoj meri da se oslanjamo na rezultate istraživačkog rada. Ovo pitanje nije moguće ostaviti postepenosti razvoja i, da se tako izrazim, sazrevanju svesti i tehničke kulture naših proizvodnih kolektiva. To bi bio dug put kojim ne bi bili u stanju da pratimo buran razvoj i mnogo brži porast proizvodnih snaga koji iz godine u godinu ostvarujemo. Mi imamo dosta izvršenih ulaganja u nove pogone a da nisu postavljani na najsavremenije tehnološke procese. Skoro da je redovna pojava da investiciona ulaganja idu znatno ispred istraživačkih analiza. A upravo ove analize trebalo bi u stvari da budu osnov svakog investiranja.

Sa ovih nekoliko konstatacija hteo sam samo da ukažem da je nužno da čvrsto i obavezno usmeravamo određena sredstva, koja treba da budu možda i deset puta veća, za istraživačke i razvojne zadatke u privrednim organizacijama, kako u onim najvećim, tako i u malim i nerazvijenim.

Ne znam da li je do sada razmatran predlog da naše društvo, imajući u vidu nužnost većih ulaganja u istraživački i razvojni rad, zakonom propiše da sve privredne organizacije obavezno odvajaju sredstava s namenskim troškovima za istraživački i razvojni rad. Ova odluka ne bi delovala ni centralistički, ni administrativno, niti bi dirala u samoupravnost privrednih organizacija, već bi imala za cilj da usmerava sve proizvođače bržem napretku. U svakoj privrednoj organizaciji formirao bi se obavezni fond za razvoj i istraživački rad, bez obzira da li ga organizacija, prema stepenu svog tehničkog razvoja i svojim kadrovima, može koristiti ili ne.

Druga usmeravajuća odredba mogla bi da bude u tome da polovinu ovog fonda svaka organizacija može samostalno da troši za razvojni rad, a drugu polovinu da troši, opet za razvoj svoje proizvodnje, ali putem integracionih rešavanja unapređenja čitave oblasti proizvodnje kojoj i sama organizacija pripada. Ova integrirana istraživanja mogla bi se razvijati u saglasnosti sa sreskim, republičkim i, kada se radi o najkrupnijim problemima, Saveznom privrednom komorom.

Prihvatanje ovog predloga imalo bi vrlo pozitivan uticaj ne samo za rešavanje problema i zadataka integriranog istraživačkog rada, već bi snažno delovalo na istinski i zdrav razvoj integracionih kretanja u privredi, zasnovanih na istraživačkim rezultatima, koji svakom kolektivu mogu ukazati na puteve savremene tehnologije, a samim tim i na veću rentabilnost poslovanja, poboljšanje ličnih primanja i životnog standarda. Time bi ujedno istraživački i razvojni rad postao osnovni zadatak u radu svih naših komora.

To bi bio siguran put za brži napredak celokupne proizvodne tehnologije, jer bi ulaganje novih sredstava, u to možemo biti sigurni, i veće odvajanje, odnosno vezivanje tih sredstava dovelo vrlo brzo do znatnijeg smanjenja troškova proizvodnje.

Sa izuzetkom nekih grana, danas možemo smatrati da je stvaranje mreže naučnih ustanova, u krupnijim potezima, završeno. Međutim, svim naučnim ustanovama, a posebno novim, treba dati više sredstava da se osposobe za zadatke zbog kojih su osnovane. Tu se radi o povećanju broja naučnoistraživačkih radnika koje treba sakupiti, odgojiti i osposobiti za samostalan istraživački rad. To je dug proces na kome treba stalno raditi i za njegovo uspešno rešavanje odvojiti odgovarajuća sredstva.

Isto tako, radi se i o finansiranju investicija koje su potrebne za razvoj istraživačkih ustanova. Za dalja ulaganja u razvoj i opremanje naučnih ustanova, po našem mišljenju, treba naći elastičnija rešenja i omogućiti da se finansiranje brže ostvaruje nego što je do sada bilo preko budžeta i fondova. Treba omogućiti bankarsko kreditiranje kao i za ostalu privredu i to u onoj meri u kojoj to bude zahtevao stepen razvoja privrede. Nikada ne bi trebalo da nedostaje sredstava za razvoj istraživačkih snaga.

Za razvoj instituta i laboratorija potrebna su znatna finansijska sredstva. Opremljenost instrumentarijom istraživačkih ustanova nije zadovoljavajuća. Nužno je da se pojača obim ulaganja da bi naučnoistraživačke organizacije mogle da se snabdevaju savremenom opremom, koja je u neprekidnom razvoju, tako da je treba stalno obnavljati. Zato, još jedanput ponavljam, i čvrsto sam uveren da je investiranje u razvoj istraživačkih organizacija čista privredna investicija, i to najkorisnija.

Dopunska ulaganja u razvoj istraživačkih snaga, osobito samostalnih institucija čiji je rad odlučujući za razvoj pojedinih grana privrede, i od kojih se može očekivati da će uticati na razvoj cele grane, treba izvršiti pre svih drugih dopunskih ulaganja u razvoj naše industrije kako bi se proizvodnja najbrže podigla na savremeni stupanj.

Odluke o kojima sam govorio treba da budu osnova godišnjeg i sedmogodišnjeg plana, ali ne

samo kao načelo, već ih sprovesti u život putem bankarskog sistema.

U daljem razvoju istraživačkog rada i rada na unapređenju i racionalizaciji proizvodnje, značajnu i progresivnu ulogu treba i može da odigra pronalazaštvo koje je i do sada dalo mnoge izvanredne rezultate našoj privredi.

Novi Zakon o patentima i tehničkim unapređenjima postavio je pronalazaštvo na široku osnovu neposredne zainteresovanosti proizvođača. Zakon u članu 1. normira da »Društvena zajednica preko određenih državnih organa, privrednih i društvenih organizacija, udruženja, ustanova i zavoda pomaže razvitak pronalazačke i novatorske delatnosti i obezbeđuje uslove za iskorišćavanje korisnih pronalazaka i tehničkih unapređenja«. Međutim, do sada nije bilo dovoljno konsekvencnosti u sprovođenju u život ovih zakonskih odredaba. Analizom dosadašnjih rezultata i iskustava u realizaciji pronalazaka i tehničkih unapređenja došlo se do zaključka da za ovo pitanje još nije nađeno zadovoljavajuće rešenje.

Pored svih drugih mera za uspešnu primenu i uvođenje pronalazaka i tehničkih unapređenja u proces proizvodnje, nužno je predvideti i na određeni način regulisati materijalnu stimulaciju privrednih organizacija i radnih kolektiva kao celine, a tek posle toga lica koja svojim radom doprinose da se uvedu novi pronalasci i tehnička unapređenja. Smatramo da je ovo bitno pitanje i da treba naći odgovarajuće puteve, jer nije redak slučaj da su privredne organizacije nezainteresovane ili bar ravnodušne u pogledu primene pronalazaka i tehničkih unapređenja.

Osnovna poluga svakog napretka je studiranje, analiziranje i istraživanje kojim treba da bude prožet svaki rad. Brzina, sigurnost i solidnost razvoja jedne privredne oblasti ili jedinice u toj oblasti, privredne organizacije, u direktnoj je srazmeri s merom u kojoj se njen rad oslanja na istraživanje. To je dokazano na mnogim primerima i to načelo treba da bude čvrsto prihvaćeno u našoj privredi u celini i u svakoj privrednoj organizaciji. To treba da bude jasno svakom radniku, a osobito svakom članu upravnog odbora i radničkog saveta privrednih organizacija. Treba učiniti sve, bez obzira na sredstva koja treba uložiti, a koja su beznačajna u odnosu na obim rada, da se ostvari do kraja mogućnosti racionalizacija u proizvodnji. Naučnoistraživački rad i najuže s njim povezan rad na pronalascima i tehničkim unapređenjima, najšire primenjen u rešavanju krupnih problema ili na usavršavanju sitnih detalja, je jedna čvrsta osnova na koju se treba osloniti, koju treba podržati i koja neće izneveriti, jer je vrhunac naših realnih mogućnosti.

Mislim da od ovih mogućnosti treba da pođe svaki naš plan, jer u njima može naći neiscrpnu

stvaralačku snagu našeg naroda i veliku rezervu koja do danas nije dovoljno korišćena.

Predsednik Osman Karabegović:

Ima riječ poslanik Vasilije Skendžić.

Vasilije Skendžić (Izborna jedinica Gospić):

Nacrt plana za 1964. godinu, zajedno sa analizom razvoja privrede i ostalim dokumentacionim materijalima ukazuje na izvestan napredak u metodologiji planiranja. Ovo se, pre svega, odnosi na pripremi postupka u kojem su mnogo više nego ranije učestvovali organi i organizacije van državnog aparata. Time je proširen krug saradnika i omogućeno svestranije sagledavanje problema, posebno sa stanovišta radnih organizacija i drugih samoupravnih organa. Bilo bi korisno da se u buduću, prilikom razrade pojedinih pitanja u većoj meri uključe i naučnorazvojne institucije i kadrovi.

Istina, postojeće analize još nisu dovoljno iscrpne i dokumentovane da bi se do kraja mogli sagledati stvarni uzroci nekih problema. Posebno, nedostaje potpunije sagledavanje promena u društvenim odnosima i dejstvo sistema privređivanja u uslovima samoupravljanja. Ipak, do sada izvršene analize pružaju dobru osnovu za solidnija izučavanja problema u daljem radu na izradi sedmogodišnjeg plana.

Analize kretanja u prethodnom razdoblju, uočenih problema i njihovih uzroka trebalo bi, pre svega, da služe za utvrđivanje društveno-ekonomske koncepcije daljeg razvoja na osnovi kojih se onda razrađuju kvantitativne proporcije i predviđaju mere u privrednoj politici i sistemu, kojim će se obezbediti ostvarenje plan-skih ciljeva i zadataka. U tom pogledu mogli bi se Nacrtu plana za iduću godinu staviti izvesne zamerke, bez obzira što dugoročnija koncepcija razvoja o nekim pitanjima još nije do kraja utvrđena.

U uvodnom delu Nacrta plana kaže se: »Ekonomska politika u 1964. godini, kao prvoj godini novog sedmogodišnjeg plana, treba da, razvijajući dalje pozitivne tendencije koje su se ispoljile u 1964. godini, osigura uspešan, skladan i brz privredni razvoj, što će u svakom slučaju biti u duhu osnovne koncepcije razvoja privrede u narednom sedmogodišnjem periodu.

Čini mi se da je ovakvo formulisanje politike razvoja u narednoj godini suviše uopšteno. Naime, ako imamo u vidu da savezni društveni plan treba da da društveno-političkim zajednicama i radnim organizacijama potrebnu orijentaciju za njihovo uklapanje u opštu razvojnu politiku, onda je neminovno da se u plan što jasnije formuliše osnovna koncepcija razvoja u svim najvažnijim oblastima društvenog života za odgovarajuću godinu.

Druga opšta primedba mogla bi se staviti u pogledu mera koje se predviđaju za uspešno

rešavanje uočenih problema. Stiče se utisak da su i ove mere date suviše uopšteno, više u tom smislu da tek treba obezbediti potrebne uslove, tražiti i iznalaziti odgovarajuća rešenja, a manje kroz postavljenje određenih zadataka i mera u samom društvenom planu. Ovo se takođe odnosi na sistem i uslove privređivanja, gde preovladavaju opšte formulacije, kojima se ne pružaju dovoljne garancije da će se u 1964. godini intenzivno raditi na daljem usavršavanju privrednog mehanizma, naročito na onim područjima koja najviše zaostaju: sistem investicija i kreditno-bankarski sistem, devizni i spoljnotrgovinski režim, politika cena i drugo.

Prelazim na neke konkretne primedbe.

U Nacrtu plana opravdano se naglašava presudni značaj industrijskog izvoza za dalje kretanje proizvodnje, potrošnje i povećanje standarda i za racionalnije privređivanje. Međutim, u isto vreme, smatra se, na osnovi sadašnje dinamike izvoza, zaključenih poslova i orijentacije preduzeća, da ne bi bilo realno predviđati porast izvoza više od 10% u odnosu na 1963. godinu. Ovo odstupa od utvrđene politike bržeg porasta industrijskog izvoza od proizvodnje i zahteva veoma selektivan uvoz, što verovatno neće ostati bez posledica za normalno snabdevanje industrije reprodukcijom materijalom.

Imajući u vidu postojeće rezerve u neiskorišćenim kapacitetima i na toj osnovi mogućnosti za dalje povećanje proizvodnje i izvoza u mnogim granama i grupacijama, postavlja se pitanje: da li je celishodno planirati ovako opreznu proporciju izvoza industrijskih proizvoda ili bi ona mogla da se smelije postavi, s tim što bi trebalo odlučnije ići na mere koje će osigurati ostvarenje takvog programa, jer su daleko važnije nego utvrđivanje da li 10% ili 15%?

Poznato je da u tom pogledu još ima mnogo nerešenih pitanja. Na primer: spoljnotrgovinski sistem, a naročito režim raspodele i korišćenja deviznih sredstava, još je veoma nerazvijen i nestimulativan. Zbog administrativno-distributerskih ostataka u režimu spoljne trgovine, specijalizovana izvozna preduzeća su suviše okrenuta ka državnim organima i bankama, a vrlo malo sarađuju sa proizvođačima u cilju unapređivanja izvoza. Pored toga, visokom provizijom i akumulacijom koju ostvaruju, umanjuju materijalnu zainteresovanost proizvođača i pored visokih izvoznih subvencija. Tako, na primer, 1962. godine, spoljna trgovina je ostvarila oko 18 milijardi dinara fondova (bruto) na 22,759 zaposlenih, crna metalurgija 7,7 milijardi na 45.765 radnika, drvna industrija 9,5 milijardi na 169.323 radnika, itd. Slični su odnosi bili i 1963. godine.

U Nacrtu plana se ističe da se dalje povećava učešće radnih organizacija u raspodeli dru-

štvenih sredstava. Ovaj zaključak, međutim, nije dovoljno dokumentovan. Iz raspoloživih podataka bi se čak moglo zaključiti da se u stvarnom raspolaganju sredstvima uglavnom zadržavaju odnosi iz 1963. godine. Naime, uzimajući u obzir predviđeni zajam za pokriće deficita federacije, učešće privrednih organizacija bilo bi sledeće (u %):

	1963.	1964.
— u ukupnom društvenom proizvodu	33,3	33,1
— u društvenom proizvo- du društvene privrede	43,2	43,1
— u ukupnim sredstvima za finalnu potrošnju	31,4	31,6
— u sredstvima za finalnu potrošnju društvene privrede	38,2	38,3

Činjenica je, međutim, da ocene o stalnom povećanju učešća privrednih organizacija u društvenoj raspodeli dolaze u raskorak sa stvarnim stanjem u preduzećima i da bi bilo neophodno izvršiti solidniju analizu odnosa u raspodeli za jedan duži period. Ovo posebno važi za položaj industrijskih preduzeća u celini i po pojedinim granama i grupacijama.

Poznato je da je na osnovi svesne društvene politike u poslednjim godinama došlo do izvesne opravdane preraspodele akumulacije iz industrije u ostale oblasti privrede (poljoprivreda, saobraćaj, uslužne delatnosti). Međutim, ova preraspodela se i stihijno nastavlja, naročito povećanjem troškova života iznad planom predviđenih. Pored toga, primećuje se i brzo povećanje raznih doprinosa i troškova na štetu akumulacije industrije, a u korist banaka, osiguranja, trgovine na veliko, spoljne trgovine, privrednih komora. U poslednje vreme povećava se likvidnost korisnika van privrede, a smanjuje se likvidnost preduzeća i povećavaju gubici u proizvodnji.

Ako želimo da se zadrže stimulatívni odnosi u industriji i ubrzaju modernizacija, rekonstrukcija i kompletiranje postojećih kapaciteta, očito je da ovaakva kretanja treba da imaju svoje granice.

Nema sumnje, da put za poboljšanje materijalnog položaja proizvodnih preduzeća treba prvenstveno tražiti u boljem privređivanju i povećavanju produktivnosti rada putem specijalizacije, kooperacije i razvijanja integracionih procesa. Međutim, o ovom problemu bi svakako trebalo voditi računa, kako u proporcijama raspodele društvenog proizvoda plana za 1964. godinu, tako i sedmogodišnjeg plana.

Prema Nacrtu plana, iduće godine realni lični dohoci po zaposlenom trebalo bi da se povećaju za 7,1% (u privredi za 6,6%, a u neprivrednim delatnostima za 9,1%), ako se os-

tvori predviđeno povećanje društvene produktivnosti rada za 7,40%. Ovakvo kretanje u osnovi odgovara načelu neposrednog povezivanja realnih primanja radnika sa ostvarenim rezultatima rada.

Ipak, u vezi sa ovim proporcijama, postavlja se nekoliko pitanja. Na osnovi raspoloživih podataka ne može se sagledati kretanje ličnih dohodaka i sredstava zajedničke potrošnje po pojedinim privrednim i ostalim delatnostima, niti politika zajednice u tom pogledu. Ovo ukazuje na potrebu da se ozbiljno izučava ovaj problem, na čemu se, kao što je poznato, do sada nije mnogo uradilo. Predviđeni porast realnih ličnih dohodaka oslanja se na pretpostavku da će troškovi života iduće godine porasti za oko 3%. Poslednjih godina u planiranju ove proporcije redovno smo se prevarili. To pokazuju sledeći podaci:

	(Indeks porasta prema prethodnoj godini)			
	— u procentima —			
	1960.	1961.	1962.	1963.
Planirano	104—105	106—107	104—107	102—105
Ostvareno	111	108	110	106.

Pitanje je da li će u 1964. godini biti otklonjeni uzroci koji su poslednjih godina uticali da se redovno prekoračuje predviđeni porast troškova ishrane. U tom pogledu izvesne sumnje su izražene i u materijalima uz Nacrt plana.

Čini mi se da bi Društvenim planom za 1964. godinu komune trebalo čvršće obavezati da preduzimaju mere u pravcu stabilizovanja tržišta i cena poljoprivrednih proizvoda. Nisu dovoljne samo mere koje se odnose na ugovaranje i promet robom, već bi trebalo više uraditi da se povećava proizvodnja povrća, voća, mesa, mleka i jaja, naročito u prigradskim područjima.

Uopšte, komune bi trebalo obavezati da sa više pažnje prate kretanje troškova života i realnih zarada, jer je zbog razlika između pojedinih područja to nemoguće pratiti iz centra. Ova pitanja su danas veoma zapostavljena. Zbog toga i dolazi do nerealnih i različitih procena o kretanju životnog standarda. Na primer, za prvih 7 meseci ove, prema istom periodu prošle godine, na osnovi zvaničnih statističkih podataka, realne zarade radnika u industriji povećale su se za 17%. Stvarno stanje je, međutim, znatno drukčije. Bliža ispitivanja u pojedinim područjima ukazuju da realna primanja pretežnog broja radnika u čitavim grupacijama industrije čak opadaju.

O uslovima privređivanja i daljem izgrađivanju privrednog sistema u društvenim planovima za 1963. i 1964. godinu posvećeno je mnogo pažnje. To je nesumljivo novi kvalitet u metodu planiranja. Ove godine izrađeni su i posebni materijali Saveznog zavoda za privredno planiranje (»Problemi razvoja društve-

no-ekonomskih odnosa«) i Saveznog sekretarijata za opšte privredne poslove (»Neki problemi sistema i mehanizma raspodele«) koji pružaju solidne osnove za sagledavanje politike i mera u oblasti sistema privređivanja u narednom periodu.

Čini se, međutim, da Nacrt društvenog plana za 1964. godinu i dopunski materijal »Neki problemi društvenog plana Jugoslavije za 1964. godinu« nisu u dovoljnoj meri iskoristili napred spomenute analize i načelne diskusije o tome i da u planu nisu dovoljno jasno formulisane koncepcije za dalje usavršavanje privrednog mehanizma, ni konkretni zadaci i mere koji se odnose na 1964. godinu. S tim u vezi, imam neke primedbe i predloge.

U Društvenom planu za narednu godinu trebalo bi konkretizovati mere koje će se sprovesti u 1964. godini s važnošću već u toj godini, kako bi radne organizacije i ostali činioci mogli unapred da računaju sa izmenjenim uslovima privređivanja i da usaglasе svoje planove i politiku.

Iz Nacrta plana može se zaključiti da će se još u 1963. godini ukinuti doprinos na vanredni prihod i rudnički doprinos i izvršiti neke izmene u položaju pojedinih privrednih delatnosti. Nije, međutim, jasno da li u 1964. godini treba da se primeni neki novi instrument »za zahvatanje ekstra dohotka organizacija koje ga ostvaruju«, o čemu se govori na strani 60. Nacrta društvenog plana. Ne ulazeći u to da li je opravdan ovakav instrument (čini se da je u suprotnosti sa intencijama formulisanim na strani 55, prema kojima treba »dati odlučnije prednosti radnih organizacijama i radnim ljudima koji postižu veće efekte u radu«), smatram da u tom pogledu treba dati preduzećima sasvim jasnu perspektivu.

U tekstu se govori o izmeni osnova i stopa, amortizacije za pojedine vrste osnovnih sredstava, o proširenju primene funkcionalne amortizacije i ubrzanja amortizacije vrednosti određenih sredstava. Ovo je značajna mera u izgrađivanju sistema raspodele, pa bi to trebalo u planu postaviti kao čvrsti zadatak za 1964. godinu. Sada je, međutim, to više usput spomenuto.

Koliko se može razabrati iz dosta komplikovanog teksta XVI glave Nacrta plana za 1964. godinu, nisu jasno utvrđeni nikakvi drugi zadaci iz oblasti privrednog sistema, koji bi obavezivali odgovarajuće organe, kako je to donekle učinjeno u Društvenom planu za 1963. godinu. Mišljenja sam da bi konkretizaciju zadataka trebalo uneti i u ovogodišnji plan, bez obzira da li se radi o merama koje je moguće sprovesti već u 1964. godini, ili o dugoročnijim zadacima na kojima bi se u idućoj godini moralo intenzivnije raditi.

U oblasti investicija Nacrta društvenog plana za 1964. godinu, uključujući i Nacrt zakona

o merama za ostvarenje odnosa utvrđenih Društvenim planom izrazito je orijentisan na kvantitativne proporcije i probleme, dok se u oblasti sistema ne primećuje nikakav napredak u odnosu na stanje od pre godinu dana. Jasno je, međutim, da izbor bilo koje kvantitativne proporcije ili varijante, čime ne želimo umanjiti važnost ovog pitanja, još ne obezbeđuje racionalnost i kvalitet investicionih ulaganja. A poznato je da upravo u tom pogledu ima najviše problema.

U sadašnjoj situaciji zaista je teško sagledati šta bi od toga moglo da uđe u plan za iduću godinu, izuzev što ne bi trebalo ostati na neodređenoj formulaciji da treba »što pre« razmotriti celokupan sistem finansiranja investicija. Ovaj zadatak trebalo bi jasno postaviti za 1964. godinu i eventualno ukazati na neke elemente politike u idućoj godini. Na primer: da se omogućí veća mobilnost decentralizovanih investicionih sredstava, uključujući sredstva amortizacije, bar za određene svrhe, kao što je pomaganje integracionih procesa, dobrovoljno udruživanje sredstava dva ili više preduzeća radi zajedničkih ulaganja.

S tim u vezi, nije potpuno jasno kakav je sada karakter bankarskih sredstava s obzirom na način formiranja tih sredstava. U materijalima plana se ova sredstva posmatraju kao sredstva preduzeća, dok se iz nekih formulacija stiče utisak da više imaju karakter društvenih investicionih fondova. Na ova pitanja bi trebalo dati odgovor, ako želimo da se dalje proširuje proces mobilisanja slobodnih sredstava privrede i da se kroz to postižu i očekivani kvalitativni efekti. Postoje i predlozi da se radi bolje orijentacije investitori obavežu da pre donošenja odluke o izgradnji novih objekata zatraže mišljenja odgovarajuće grupacije preduzeća o ekonomskoj opravdanosti ulaganja, s obzirom na postojeće kapacitete, i o minimalnim zahtevima sa gledišta savremene tehnike i tehnologije, specijalizacije i podele rada itd. Ovakvo mišljenje ne mora imati karakter saglasnosti odnosno zabrane, ali se time mogu izbeći greške koje dolaze zbog nedovoljnog iskustva i neznanja.

Poznato je da postojeći način pomaganja nedovoljno razvijenih područja, koji se ograničava na određivanje iznosa investicionih sredstava iz centralnih fondova, bez istovremene tehničke, kadrovske i druge stručne pomoći, ne zadovoljava. U planu se, istina, najavljuje zakon o fondu za finansiranje razvoja privredno nedovoljno razvijenih republika i krajeva.

U Nacrtu plana se ističe potreba »što doslednijeg ujednačavanja uslova rada i sticanja dohotka u različitim privrednim delatnostima i organizacijama«. Izgleda, međutim, da još nije dovoljno raščišćeno pitanje: šta se time podrazumeva i da li bi pre svega trebalo utvrditi kri-

terijume i metode ovog ujednačavanja? Dalje, ovaj problem je usko povezan sa utvrđivanjem dugoročnije društvene politike razvoja pojedinih delatnosti i s politikom cena. I jedno, i drugo pitanje je za sada nedovoljno sagledano. Pored toga, Planom bi trebalo obezbediti elemente na osnovi kojih se mogu sagledati položaj i međusobni odnosi u raspodeli pojedinih širih i užih privrednih delatnosti, analize problema u vezi s tim i način njihovog rešavanja. S obzirom da su ovo zahtevi koji se više ne mogu uzeti u obzir prilikom izrade Društvenog plana za 1964. godinu, trebalo bi predvideti da se o njima vodi računa prilikom rada na sedmogodišnjem planu.

Bilo bi od značaja ako bi se u Planu za 1964. godinu dala društvena podrška primeni novoga Uputstva o raspodeli čistog prihoda i sprovođenju u život sporazuma o jedinstvenim pokazateljima poslovnog uspeha privrednih organizacija sa odgovarajućim naglaskom na njegov društveno-ekonomski značaj.

Posebno bi trebalo spomenuti i zadatak da se vrše analize rezultata i uslova privređivanja i odnosa u raspodeli čistog prihoda po grupacijama preduzeća. To bi, u stvari, moglo da postane najpogodnija forma za sagledavanje problema koji se odnose na uslove rada i sticanje dohotka i koji bi se rešavali kroz društvene planove i tekuće mere ekonomske politike. U isto vreme, mogla bi se dati i podrška razvijanju stalne saradnje preduzeća unutar njihovih grupacija o raznim pitanjima od zajedničkog interesa, uz pomoć i podršku komora, sindikata i državnih organa. Ovakvom saradnjom i dogovorima samih proizvođača lakše bi se rešavali mnogi problemi planiranja, investicija, privređivanja, proizvodnje i poslovne saradnje, unutrašnje organizacije i raspodele u preduzećima, vršila bi se razmena iskustava, unapredila međusobna tehnička i druga pomoć, itd.

Predsednik Osman Karabegović:

Ima riječ Hakija Pozderac, savezni sekretar za opšte privredne poslove.

Hakija Pozderac, savezni sekretar za opšte privredne poslove:

Dozvolite mi da se, uzimajući riječ u diskusiji o materijalima za Društveni plan 1964. godine, osvrnem na neka pitanja tekućih privrednih kretanja i na neke probleme privrednog sistema i uslova privređivanja.

Kao što je istaknuto i u materijalima Saveznog zavoda za privredno planiranje, u razvitku naše privrede od druge polovine prošle godine javljaju se tendencije koje daju povoljna obeležja dinamici privrednog rasta. To se, prije svega, ogleda u postignutoj stopi rasta ukupne društvene proizvodnje, a posebno u industriji; u visokom porastu produktivnosti rada; u značajnom povećanju izvoza; u znatno umerenijem

pomeranju cijena nego u nekoliko prethodnih godina i u povoljnijim rezultatima u privređivanju uopšte.

Za deset mjeseci ove godine industrijska proizvodnja povećana je za 15%, pri čemu se od drugog tromesečja ostvaruje njena prosečna stopa rasta od 17% koja je zabilježena u oktobru. Visoka stopa rasta industrijske proizvodnje zadržaće se u celoj 1963. godini.

Naročito je značajno napomenuti da je oko dvije trećine povećanog rasta privrede rezultat porasta produktivnosti rada. Ovako visoki porast proizvodnje uslovio je povoljna kretanja i na sektoru izvoza i unutrašnje potrošnje. Izvoz je u desetomjesečnom periodu povećan za 16%, a uvoz za 18%, realna potrošnja stanovništva za oko 14%, a obim investicija za oko 16%.

Lični dohoci su u ovom periodu nominalno porasli za 17%, a ukupna masa realnih ličnih dohodaka porasla je za oko 11%. Realni lični dohoci po zaposlenom u društvenom sektoru veći su za 8%. U istom periodu, produktivnost rada u ukupnoj društvenoj privredi porasla je za oko 11%.

U ovom periodu porast cijena iznosio je 3% — cijene industrijske robe na malo povećane su za 1%, cijene poljoprivrednih proizvoda porasle su za 12%, a cijene usluga za 4%. Izvestan pritisak na povećanje cijena industrijske robe, koji se javljao u toku godine, u manjoj meri je posljedica konjunktturnih činilaca na tržištu, a više zbog toga što još stoje neki neriješeni problemi u pogledu ekonomskog položaja pojedinih grana i zbog neriješenih problema u odnosima cijena između pojedinih grana i oblasti.

Ukupna domaća proizvodnja je, prema tome, pokrivala vrlo dinamičan porast potrošnje u ovom razdoblju. Pri tom, zalihe u proizvođača formirale su se usporenije nego u prethodne dvije godine. Zalihe gotovih proizvoda u industriji, koje su u prethodne dvije godine visoko porasle i bile činilac usporavanja proizvodnje, pokazuju tendenciju opadanja. Javlja se takođe pozitivna tendencija povećanja zaliha, posebno potrošnje robe u trgovini na veliko i na malo. Osjetnije, međutim, rastu zalihe sirovina u proizvođača u industriji. To je pozitivan element za uspješan start proizvodnje u narednoj godini.

Iako je u vezi sa diskusijom o Nacrtu društvenog plana za 1964. godinu bilo već dosta riječi o činionicima koji su djelovali da se ne samo uspješno ostvare već i premaše zadaci postavljeni Društvenim planom za 1963. godinu, dozvolite mi da se i ja na neke ukratko osvrnem. Ovo smatram opravdanim, jer od pravih ocjena činilaca koji su pozitivno djelovali na privredno kretanje 1963. godine, od odabiranja mjera ekonomske politike za podsticanje svih pozitivnih činilaca ovakvog dina-

mičnog i visokog privrednog rasta, ovisi da li ćemo zadatke i ciljeve ekonomske politike za 1964. godinu ostvariti i premašiti.

Za porast proizvodnje i privredne aktivnosti uopšte koji se ostvaruju u 1963. godini bila je od posebnog značaja okolnost da je tekućim mjerama ekonomske politike, naročito u prvim mjesecima, proširivana kupovna snaga na unutrašnjem tržištu. U 1963. godini, naime, ušli smo sa još dosta neusklađenim odnosima između mogućnosti proizvodnje i formirane tražnje i kupovne snage na tržištu. Zato su se i u prvim mjesecima ove godine nastavile tendencije daljeg porasta zaliha u industriji. Mnogim mjerama u oblasti kreditne politike, mjerama u oblasti ličnih dohodaka, mjerama u oblasti poboljšanja položaja poljoprivrede, mjerama za podsticanje veće organizovanosti poljoprivrednog tržišta i drugim mjerama, stvoreni su materijalni odnosi na tržištu koji su obezbeđivali visoki porast proizvodnje.

Posebno mesto u tome ima lična potrošnja. I ove godine je potvrđena poznata činjenica da uticaj ljudskog čionioa u povećanju proizvodnje i produktivnosti rada stoji u uskoj korelaciji sa stalnim poboljšavanjem uslova života radnih ljudi. Porast lične potrošnje, u okvirima koje je pružalo povećanje produktivnosti rada, bio je vrlo veliki stimulans i činilac daljeg povećanja proizvodnje.

U ovoj godini je lična potrošnja posebno podsticana i liberalizacijom potrošačkih kredita. Za deset mjeseci, neto povećanje potrošačkih kredita iznosi preko 90 milijardi. U isto vrijeme, štedni ulozi su porasli za oko 43 milijarde dinara. Povećanje potrošačkih kredita predstavlja presudan činilac za vrlo uspješan razvoj proizvodnje trajnih potrošnih dobara u zemlji. Vrednost robnih fondova potrošnih dobara daleko će premašiti 100 milijardi dinara. Ekspanzija potrošačkih kredita je prema tome bitno doprinijela proširenju kupovne snage na tom području i povećanju proizvodnje.

Vrlo važan činilac privrednog razvoja i u ovoj godini bio je izvoz. Orijentacija prema izvozu, koja je tako snažno počela da dolazi do izražaja naročito u drugoj polovini prošle godine, nastavljena je i ove godine. U drugom polugođu došlo je do nešto usporenijeg porasta izvoza, mada se i dalje ističu vrlo uspješni rezultati u izvoznom poslovanju koje i u ovom periodu postiže niz industrijskih grana naše prerađivačke industrije, kao što su: industrija tekstila i obuće, prehrambena industrija, industrija duvana, elektroindustrija, drvna industrija i dr. Nizom ekonomskih mjera treba podsticati proizvodnju, kako za unutrašnje tržište, tako i za izvoz. Ovo pogotovo što imamo neiskorišćene kapacitete, rezerve radne snage, pa prema tome i realne mogućnosti za povećanje proizvodnje. Sem toga, treba reći da mnogi problemi koji se sada javljaju na našem

tržištu — i u izvozu i uvozu — odnose se pretežnim dijelom na strukturne teškoće naše privrede. Ti se problemi posebno javljaju u sferi reprodukcione potrošnje, nedovoljne proizvodnje sirovina na pojedinim područjima, što se reflektuje na povećanje uvoza i smanjenje izvoza. Razrešavanje tih i sličnih problema na drugim sektorima možemo u datim uslovima tražiti jedino kroz spoljnotrgovinsku razmenu, većim izvozom i uvozom. Naše mjere treba da budu upravljene i u tom pravcu. Popunjavanje robnih fondova, reprodukcioni materijala, opreme i potrošne robe na domaćem tržištu, uz u isto vrijeme, veći plasman finalnih i drugih proizvoda na inostrana tržišta, odgovara i regionalnim potrebama naše spoljne trgovine i našim ekonomskim odnosima sa inostranstvom.

Iako je o tim problemima bilo više riječi u toku ove diskusije, htio bih da naglasim da će za postizanje daljih rezultata na tom području biti nužno da se brže oslobađamo autarkičnih koncepcija i gledanja, suvišnog administriranja i centralističkog rješavanja stvari i da unosimo više poslovnosti i veći stepen automatizma u odnose na ovom sektoru. Neka rješenja koja su već u toku ove godine primjenjivana, kao što je vezivanje uvoza za izvoz i slično, dala su vrlo dobre rezultate. Stavljajući na toj liniji u pokret snage i rezerve koje postoje u našoj privredi stvorilićemo nove stimulanse i još jaču orijentaciju prema izvozu, što treba da obezbijedi da se i u 1964. godini nastave pozitivne tendencije koje su u tom pogledu došle do izražaja.

Veoma značajnu ulogu za porast proizvodnje u industriji imala je investiciona potrošnja, pogotovo ako se ima u vidu da je oko 50% industrijske proizvodnje neposredno ili posredno vezano za investicionu aktivnost u zemlji i za investiciono tržište. Međutim, u posljednjim mjesecima, naročito u vezi sa nužnim intervencijama za otklanjanje posledica katastrofalnog zemljotresa u Skoplju, povećana tražnja uticala je da je dolazilo do nestašice nekih materijala. To ističe potrebu da prilikom utvrđivanja politike investiranja za 1964. godinu treba biti oprezan i nalaže nam već sada preduzimanje odgovarajućih mjera radi povećanja proizvodnje i obezbjeđenja investicionih, a naročito građevinskih materijala. Pri tom, biće važno u narednim zimskim mjesecima, kada obično proizvodnja slabije koristi svoje kapacitete, preduzeti i mjere za punu proizvodnju ovih materijala.

Prilikom razmatranja Nacrta društvenog plana za 1964. godinu u odborima Savezne skupštine, na ovoj sjednici, a i u drugim organima i telima najčešće je pokretano pitanje opštih uslova privređivanja pod kojima će privredne organizacije poslovati. Za uspješno izvršenje ciljeva i zadataka od posebnog značaja

su opšti uslovi privređivanja i položaj pojedinih grana i grupacija privrednih organizacija.

Prošla godina je za nas u tome bila veoma poučna. U Saveznom društvenom planu imali smo posebno poglavlje u kome su bili fiksirani opšti uslovi privređivanja privrednih organizacija, unapred najavljene promjene koje su se mogle očekivati i pravci rješavanja odgovarajućih problema. To je sve imalo znatnog uticaja na efikasno privređivanje. Sada, kada sumiramo rezultate privređivanja iz 1963. godine i kada nam je već poznat rast privrede, kada i na tako postignutom rastu gradimo ekonomsku politiku za narednu godinu, sigurni smo da su, pored materijalnih činilaca za ovako uspješan razvoj privrede, doprinijeli i poboljšani opšti uslovi privređivanja i popravljani položaj mnogih privrednih grupacija. Radi toga u Planu za narednu godinu, isto kao i u ovoj godini, uslovima privređivanja i položaju privrednih grupacija, grana i djelatnosti mora biti posvećena puna pažnja.

Ako pod opštim uslovima privređivanja po uopštenoj definiciji treba smatrati sveukupnost odnosa koji proizlaze iz načela i principa našeg privrednog sistema, onda je teško pretpostaviti da se o svima njima u ovako kratkom izlaganju može govoriti. To čak nije ni potrebno, jer usklađenost privrednih kretanja i ravnomernost svih oblika potrošnje, postignuti stepen privrednog rasta, stabilnije tržište i cijene, rezultati u spoljnotrgovinskoj razmjeni i drugi pozitivni efekti privređivanja u ovoj godini, ukazuju da u narednoj godini nije potrebno preduzimati opšte mjere šireg i sveobuhvatnog značaja u pogledu opštih uslova privređivanja, već je potrebno u prvom redu, kao i do sada, blagovremeno usavršavati, dograđivati pojedine institute privrednog sistema i otklanjati neujednačenost u položaju pojedinih grupacija privrednih organizacija, razrešavajući na taj način suprotnosti koje tu i tamo prouzrokuje tržišni mehanizam, koji, iako uokviren proporcijama plana, ipak sobom donosi i stvara odgovarajuće probleme.

Može se reći da je ova diskusija, kao i već do sada obavljena diskusija o Prednacrta plana za narednu godinu, ukazala na glavne tačke na koje treba usredsrediti pažnju, radi popravljanja položaja pojedinih grupacija privrednih organizacija, kako bi se stvorila što povoljnija klima i odgovarajući materijalni okviri za što efikasnije privređivanje.

Slažem se sa diskusijama da je u prvom redu riječ o odnosima u cijenama, a zatim o nekim instrumentima raspodjele ukupnog prihoda i dohotka privrednih organizacija, o daljoj decentralizaciji i deetatizaciji sredstava i o nekim drugim elementima o kojima je već diskutovano.

I do sada je, u cilju ujednačavanja uslova privređivanja i popravljanja položaja pojedinih

grupacija ili grana privrede, intervenisano putem korekcije odnosa u cijenama. U Saveznom društvenom planu za ovu godinu, u pogledu usaglašavanja odnosa i pariteta u cijenama, bilo je postavljeno nekoliko dugoročnih i tekućih zadataka. Ocijenjeno je bilo da stabilnost tržišta u cjelini i u pojedinim njegovim sektorima treba da predstavlja bitan preduslov za sprovođenje tekuće ekonomske politike. Ova stabilnost, može se s pravom reći, u dobroj mjeri je sačuvana zahvaljujući u prvom redu porastu proizvodnje, strukturi i usklađenosti robnih i kupovnih fondova, a, isto tako, i tekućim mjerama za oživljavanje plasmana i zadovoljavanje tražnje. U isto vrijeme, uz stabilizaciju tržišta i cijena, bio je postavljen zadatak da se isprave odnosi i disparitet u cijenama, naravno, u onom obimu, koliko je to moguće u datim materijalnim uslovima, a da se ne poremeti postignuti stepen stabilnosti privrede, da se oživi privredna aktivnost na odgovarajućim sektorima, popravi položaj pojedinih grupacija privrede, sve to radi ujednačavanja uslova privređivanja. Mada je godina dana kratak period za promjene i korekcije svih uočenih dispariteta u cijenama, ipak se može reći da su u ovoj godini korigovane i popravljene cijene nekih osnovnih sirovina koje u strukturi proizvodnje i spoljnotrgovinske razmene igraju značajnu ulogu. Riječ je o cijenama bakra, cinka, olova, proizvoda crne metalurgije, celuloznog drveta i celuloze i dr. U sklopu ovih korekcija cijena i popravljavanja položaja pojedinih grupa proizvođača, efikasno je djelovano i putem promena stopa poreza na promet proizvoda, ustupanjem doprinosa iz dohotka i sličnim mjerama. Tako, na primjer, snižene su stope poreza na promet proizvoda za valjane i vučene proizvode bakra i bakarnih legura, cementa, prefabrikata i armiranih cevi i duvanskih preradevina, a za proizvode drvene industrije — rezanu građu, porez na promet proizvoda je ukinut. I u poljoprivrednoj proizvodnji, nastavljajući politiku usaglašavanja pariteta cijena, u ovoj godini povećane su cijene kukuruza, stoke, mlijeka i drugih poljoprivrednih prehrambenih proizvoda. Ugovorene garantovane cijene za voće i povrće omogućavale su ekonomičniju proizvodnju. Posebno osnovani fondovi rizika imali su znatni uticaj na veću proizvodnju poljoprivrednih proizvoda i bolju snabdevenost potrošačkih centara. Pored toga, putem odmrzavanja cijena pojedinih proizvoda široke potrošnje, u okviru mehanizma društvene kontrole cijena, činjene su znatne korekcije i blagovremeno uticalo da i na tom sektoru ne dođe do usporavanja tempa proizvodnje.

Međutim, odnosi i pariteti u cijenama, gledano sa aspekta položaja pojedinih grupacija proizvođača, i iz tog osnova neujednačenosti uslova privređivanja u sticanju dohotka, ostaju i dalje prioritetni zadaci u pogledu cijena iz-

među bazičnih i preradivačkih grana industrije, sirovina i finalnih proizvoda, transportnih tarifa i u obračunu izvoza i uvoza i slično. Usled toga, razumljivo je, da su odnosi u cijenama i bili predmet žive diskusije i s pravom su isticali zahtevi da se ovi odnosi što prije usklade. Mada je rad na otklanjanju dispariteta u cijenama skopčan sa dugoročnom politikom cijena i drugim materijalnim činiocima proizvodnje i razmene, oni treba da utiču na što ujednačenije odnose u cijenama, ipak tržišni mehanizam sa svim svojim pokretačkim osobenostima stalno stvara odgovarajuće disparitete koje i tekućim mjerama treba usklađivati. Pri tom, mora se imati u vidu da su neki osnovni dispariteti u cijenama nastali i administrativnim intervencijama, plafoniranjem i zamrzavanjem i sličnim mjerama u oblasti cijena i tarifa.

Prema tome, opšti rad na analizi odnosa i pariteta cijena, radi izjednačavanja uslova i položaja pojedinih grana privrede tijesno je povezan s radom na sedmogodišnjem planu i utvrđivanju dugoročne politike cijena vezane za ovaj Plan. Isto tako, od ne manjeg značaja je operativni rad u narednoj godini na korekcijama cijena koje se ne mogu odlagati.

Savezni sekretarijat za opšte privredne poslove, u saradnji sa ostalim zainteresovanim savezanim organima, već radi na analizi položaja nekih privrednih grupacija i predložio je u toku ove godine korekciju uslova privređivanja i neke korekcije cijena. Riječ je o položaju proizvođača u oblasti šumarstva i drvene industrije, crne metalurgije, proizvodnje nafte i naftinih derivata, industrije cementa, duvana, nekih sirovina, kao što su: koža, vuna i slično. U toku naredne godine svakako će biti razmatrani i uslovi privređivanja i u drugim grupacijama, ali se pri svemu tome mora podvući da sve ove korekcije, koje su sračunate na poboljšanje položaja značajnih grupacija privrede, na obezbjeđivanje materijalnih i drugih činilaca za efikasnije privređivanje ovih grupacija, mogu da se vrše pod uslovom da se ne poremeti stabilnost tržišta i životni standard trudbenika.

U Nacrtu plana za narednu godinu, kao što je poznato, predviđeno je cijelo poglavlje koje ukazuje na pravce daljeg usavršavanja i dograđivanja instrumenata raspodele, o čemu je drug Nikola Minčev posebno govorio. U tome je najavljeno ukidanje onih instrumenata raspodjele za koje se putem analize njihovog sadašnjeg dejstva utvrdilo da nisu saglasni načelima raspodjele dohotka — po principu raspodjele prema radu, da negativno utiču ili umanjuju rezultate produktivnosti rada i time destimulativno utiču na privredne organizacije i njihove kolektive za što efikasnije privređivanje. Riječ je o ukidanju rudničkog doprinosa i doprinosa na vanredni prihod. Sve do sada izvršene analize pokazuju da se ovi instru-

menti, s obzirom na njihov metod zahvatanja dohodaka, u budućem sistemu raspodele ne treba da primjenjuju. Oni po svojoj metodi zahvatanja dijela dohotka privrednih organizacija, i uprkos korekcijama i popravkama koje su vršene svake godine, nijesu mogli biti oslobođeni osnovne slabosti koja se ispoljava u tome da neopravdano oduzimaju privrednim organizacijama dio stečenog dohotka na osnovi produktivnosti rada, otežavaju raspodjelu prema radu, a sada i prelazak na skraćeni radni dan. Time su dovedena do nejednakog položaja naročito preduzeća sa zastarjelom opremom u odnosu na ona kojima je društvena zajednica pružila mogućnosti da se moderno opreme i osposobe. Ovi instrumenti čak oduzimaju i dio dohotka onih grupacija privrede kojima je uslijed posebnog položaja na tržištu, putem diferenciranih obaveza prema društvenoj zajednici, obezbijeđen olakšani položaj. Za ovako negativno dejstvo ovih instrumenata ima brojnih eklatantnih primjera i njih nije potrebno na ovom mjestu ponovo isticati. Odbori Saveznog izvršnog vijeća za privredu i za društveni plan kao i Ekonomski savjet Saveznog izvršnog vijeća već su zauzeli stavove da se predloži uklanjanje ovih instrumenata, što je u Nacrtu plana i predviđeno.

Uklanjanjem doprinosa na vanredni prihod popraviće se položaj velikog broja privrednih organizacija naročito onih koje posluju sa zastarjelim sredstvima i u težim uslovima, što će za njih biti dalji podstrek za povećanje proizvodnje i produktivnosti rada.

Međutim, ima privrednih grupacija, naročito u spoljnotrgovinskoj razmjeni, koje su i pored postojanja doprinosa na vanredni prihod neopravdano ostvarivale visoke dohotke, koji nijesu bili rezultat rada, već su dolazili zbog povoljnih uslova razmjene, a nije bilo adekvatnih instrumenata koji bi ovo spriječavali. Radi toga, biće potrebno da se putem carina, poreza na promet proizvoda, i drugih zahvata onemogućiti sticanje dohotka nezavisno od rezultata rada. Pitanje mjesta i uloge rente i zahvatanje ekstra dohotka u raspodjeli biće naknadno razmatrano, polazeći od načela i principa raspodjele društvenog proizvoda sadržanih u Ustavu i Savezna skupština imaće prilike da o tome raspravlja i odlučuje.

Takođe, potrebno je nešto reći i o popravljaju položaja i uslova privređivanja privrednih organizacija mjerama usmjerenim na povećanje njihove materijalne osnove. Poznata je činjenica da je u Planu za ovu godinu bilo nekoliko takvih zadataka. Jedan od tih je, a možda i najznačajniji, vezan za usavršavanje i poboljšavanje režima amortizacije i to sprovođenjem revalorizacije vrijednosti osnovnih sredstava i uvođenje funkcionalnog obračuna amortizacije.

Danas možemo već konstatovati da je revalorizacija u cijeloj privredi, osim u elektro-

privredi, sprovedena i da je ova mjera omogućila privrednim organizacijama da u ovoj godini povećaju svoja amortizaciona sredstva za blizu 50 milijardi dinara. U narednoj godini predložiće se sprovođenje revalorizacije i u elektroprivredi, tako da će ovaj značajni posao biti obavljen za cijelu privredu. Sprovodeći zadatak ovogodišnjeg Plana u pogledu poboljšanja režima amortizacije, Savezni sekretarijat za opšte privredne poslove predložiće ovih dana Saveznom izvršnom vijeću da usvoji Nacrt zakona o novim amortizacionim stopama s primjenom funkcionalnog obračuna amortizacije i uputi ga Saveznoj skupštini na konačno usvajanje, kako bi se mogao primjenjivati već od 1. januara 1964. godine. Po ovome Zakonu, u režimu amortizacije sprovele bi se sljedeće promjene: prvi put stope amortizacije kao jedinstvene donijela bi Savezna skupština čime bi se obezbijedio trajniji karakter ovog instrumenta; sprovedla bi se detaljnija grupacija sredstava rada i stopa amortizacije približila bi se funkciji ovih sredstava; povećala bi se stopa amortizacije većeg broja grupa sredstava i time bi se prilagodilo otpisivanje vrijednosti sredstava tempu fizičkog i moralnog rabaćenja kakav zahteva savremena i moderna privreda; sproveo bi se dosljedno i do kraja funkcionalni obračun amortizacije i stvorili uslovi za primjenu ubrzane amortizacije.

Ovim promjenama treba da se dalje poveća amortizacija privrednih organizacija za oko 30 milijardi dinara. No, kako će uskoro Savezna skupština i njeni odbori imati prilike da se bliže upoznaju sa ovim prijedlozima, kada im bude dostavljen na usvajanje Zakon o amortizacionim stopama, to nije potrebno sada na ovom pitanju dalje se zadržavati.

Za položaj privrednih organizacija, za uslove njihovog privređivanja za narednu godinu, od posebnog je značaja činjenica da se Planom ne predviđaju nikakve restrikcije i ograničenja u korišćenju sredstava kojima privredne organizacije samostalno raspolazu. Posle nekoliko godina stalnih ograničenja ovo će biti prva godina kada usklađenost odnosa u privredi i materijalni bilansi ne diktiraju potrebu za preduzimanje bilo kakvih administrativnih mjera u ograničavanju trošenja sredstava privrednih organizacija i to će u mnogome doprinijeti poboljšanju položaja privrednih organizacija.

Ako bude potrebno da se sredstva privrednih organizacija angažuju za pokriće opšte-društvenih privrednih potreba, onda će se to rješavati na bazi zajmova i drugih ekonomskih aranžmana na liniji banka — preduzeće, pri čemu bi trebalo voditi računa da se za ove potrebe ne zahvataju sredstva amortizacije. Takav odnos prema sredstvima privrednih organizacija biće dalji, novi činilac za poboljšanje položaja i bolje uslove privređivanja i novi stimulus za povećanje proizvodnje i produktivnosti rada.

Za uslove privređivanja od ne manjeg značaja su i kreditno-monetarna kretanja i mjere. U Nacrtu plana za narednu godinu ovim pitanjima posvećeno je dovoljno pažnje, naročito u pogledu kreditiranja privrede obrtnim sredstvima. Na planu dugoročnih ulaganja, značajan činilac ekonomičnosti ulaganja, najboljeg odabiranja investicionih odluka i bržeg efekta investicija od dosadašnjeg tempa, odigraće krupne izmjene u metodu odabiranja investicionih odluka i u većem angažovanju banaka. Tome bi svakako doprinijelo i ukidanje OIF-a, a tako bi trebalo da postupe društveno-političke zajednice sa svojim društvenih investicionim fondovima, uzimajući u obzir svoje specifične uslove. Sve bi ovo bilo samo produženje započetog procesa iz prošle godine.

Ovome treba dodati i činjenicu da će biti donijet i Zakon o finansiranju razvoja privredno nedovoljno razvijenih područja na što nas obavezuje Ustav, te će i time područje dugoročnih investicija dobiti svoj zaokruženiji sistem.

U narednoj godini predstoji i rad na metodama društvenog planiranja i očekuje se donošenje Zakona o planiranju. Međutim, uporedo s tim, moraće se riješiti jedno od veoma značajnih područja privrednog sistema, a to su rezerve. Dosadašnje intervencije iz materijalnih rezervi, a ove godine i iz monetarnih privrednih rezervi federacije, pakazale su da u našoj planskoj privredi, koja priznaje i tržišni mehanizam, rezerve postaju osnovni preduslov stabilnosti i planskog usmjeravanja. Otuda će biti potrebno razraditi i ozakoniti čitav mehanizam stvaranja i korišćenja rezervi na svim nivoima i kod svih nosilaca društvenih sredstava i privredne aktivnosti.

Iako je nemoguće iscrpiti sve promjene koje će se činiti u pravcu popravljivanja položaja i ujednačavanja uslova privređivanja privrednih organizacija, ipak se može reći da će se putem daljeg dograđivanja poreskog sistema, a naročito poreza na promet proizvoda, posebno uticati na poboljšanje toga položaja. Već sada se može reći da će se porez na promet proizvoda prenijeti iz sfere proizvodnje reprodukcioni materijala, polufabrikata i sredstava rada, u sferu finalnih proizvoda. Na taj način će postati više instrument politike cijena i potrošnje, a manje instrument raspodjele dohotka i fiskusa. Isto tako, preispitaće se i dosadašnji metod olakšica i sanacija nedovoljno akumulativnih privrednih grupacija i predložiće se novi i ekonomičniji metodi kojima bi se ujednačavali uslovi privređivanja i poboljšavao položaj nedovoljno akumulativnih preduzeća.

Predsjednik Mijalko Todorović:

Reč ima poslanik Marjan Morelj, član Socijalno-zdravstvenog veća, koji će nas izvestiti o zaključcima svoga Veća.

Marjan Morelj (Izborna jedinica Maribor):

Drugarice i drugovi poslanici, Socijalno-zdravstveno veće razmatralo je i usvojilo zadatke u vezi sa Društvenim planom za 1964. godinu. Ovi zadaci prethodno su pripremani u posebnoj komisiji Socijalno-zdravstvenog veća, u saradnji sa Odborom za socijalno-zdravstvena pitanja Saveznog veća i sa saveznim organima uprave. Ovlašćen sam da vas izvestim o nekim značajnijim zadacima sa područja socijalne i zdravstvene zaštite koji proizilaze iz obaveze Društvenog plana za 1964. godinu.

Veće najpre konstatuje da Nacrt društvenog plana za 1964. godinu predstavlja napredak u sagledavanju društvenih službi u privrednom i društvenom razvitku zemlje. Sem toga, predviđeni razvitak ekonomskih i društvenih odnosa pruža povoljne uslove za dalje unapređenje zdravlja, socijalne zaštite i socijalnog osiguranja. Veće je uočilo ove pozitivne smernice Društvenog plana, ali je istaklo nekoliko problema i nedostataka koji su sadržani u Nacrtu.

Prvo. Smatra se da bi bilo potrebno u Društvenom planu određenije sagledati ulogu pomenutih društvenih službi i njihove probleme, oceniti postignuti nivo i odrediti ciljeve i budući razvoj. Ovo je posebno značajno za zdravstvenu i socijalnu zaštitu, jer su gotovo potpuno decentralizovane. Pored toga, ove oblasti društvenog života su značajni činilac za privredni razvitak i povišenje standarda stanovništva.

Drugo. Istaknuta je potreba da se jasnije odrede materijalni okviri u kojima će se razvijati ove delatnosti da bi se tako sagledao položaj i razvoj službi, bez obzira na to što se sredstva za pokrivanje troškova formiraju u opštinama i u decentralizovanim društvenim fondovima.

Treće. Organi koji su radili na pripremanju materijala, pa i samo Veće, suočila su se s nedovoljno razrađenom i neusavršenom metodologijom planiranja u pomenutim društvenim službama na nivou federacije, pa je istaknuto da je usavršavanje načina planiranja jedan od najznačajnijih zadataka prilikom izrade sedmogodišnjeg plana.

Veće smatra da bi u Društvenom planu za 1964. godinu trebalo punije da dođe do izražaja uzajamna povezanost socijalno-zdravstvene zaštite i opšteg društvenog i privrednog razvitka. Veće radi toga daje neke konkretne predloge, kao na primer: da se u delu Nacrta koji sadrži produktivnost rada unesu i elementi društvenog standarda i da se naglasi potreba da privredne organizacije ulažu više materijalnih sredstava za unapređivanje socijalne i zdravstvene zaštite radnika.

Podvučeno je da je potrebno dati veći značaj higijensko-tehničkoj zaštiti i uslovima rada uopšte, o čemu bi trebalo voditi računa, oso-

bito prilikom novih investiranja modernizacije i rekonstrukcije preduzeća.

Veće takođe smatra da stambenu, komunalnu i industrijsku izgradnju treba da prati u odgovarajućoj meri i izgradnja objekata za zdravstvenu i socijalnu zaštitu. Istaknuto je da treba postupno, ali planski rešavati izgradnju vodovoda, kanalizacije i uređaja za sprečavanje prekomernog zagađivanja vazduha i površinskih voda.

U pripremnom radu i prilikom diskusije u Veću posebna pažnja posvećena je nerazvijenim područjima. Konstatovano je da su dosadašnja investiciona ulaganja na ovim područjima ograničavana pretežno na privredne objekte. Međutim, upravo na tim područjima, zbog nagle urbanizacije, uključivanje radnika u industriju i menjanja njihovih životnih uslova i radnih navika nastalo je mnogo krupnih socijalnih i zdravstvenih problema. To je otežavalo radnim kolektivima i privrednim organizacijama da se brže osposobljavaju za rentabilnije poslovanje. Radi toga, sredstva za razvoj nerazvijenih područja trebalo bi usmeravati i na izgradnju pratećih zdravstvenih i socijalnih objekata.

U socijalnom osiguranju potrebno bi bilo ukazati na pozitivno dejstvo novog sistema finansiranja kojim je omogućeno racionalnije trošenje sredstava i stvaranje uslova za dalje razvijanje zaštite osiguranika. Porast rashoda od 9%, u odnosu na raniju prosečnu dinamiku od 23%, zatim, prvi put posle nekoliko godina, uravnotežavanje prihoda i rashoda dovoljno govore o tome da su u suštini pronađena zadovoljavajuća rešenja.

Za 1964. godinu Veće daje nekoliko osnovnih predloga kao smernica, na primer: usmeravanje radnih organizacija i samouprava socijalnog osiguranja ka daljem usavršavanju instrumenata finansiranja socijalnog osiguranja; obezbeđenje materijalne osnove samoupravljanja zdravstvenih ustanova, putem adekvatnijih oblika ugovora između zavoda za socijalno osiguranje i zdravstvenih ustanova; davanje podrške mišljenjima da se viškovi prihoda nad rashodima u fondovima socijalnog osiguranja oročavaju i da se pod zakonom predviđenim uslovima usmere ka unapređivanju zdravstvene zaštite.

Veće je razmotrilo zdravstvenu situaciju u zemlji i smatra da bi u 1964. godini trebalo određenije usmeriti rad društvenih službi ka rešavanju u prvom redu akutnih zaraznih bolesti, tuberkuloze i nekih hroničnih oboljenja. Posebnu pažnju treba posvetiti unapređenju zdravstvene zaštite majki i deteta i zdravstvenoj zaštiti zaposlenog stanovništva. Ističe se značaj povreda i profesionalnih oboljenja. S obzirom na intenzivnu komunalnu izgradnju i dinamičnu unutrašnju migraciju, Veće smatra da

zdravstvena služba mora više da se angažuje u proučavanju odnosa sredine i čoveka, tj. komunalno-higijenskih pitanja i patologije naselja.

U pogledu organizacije zdravstvene službe, Veće preporučuje da se u 1964. godini osnovna pažnja posveti daljem formiranju i osposobljavanju zdravstvenih centara.

Veće je zauzelo stav i o uklanjanju disproporcija u profilima medicinskih kadrova i o nekim pitanjima naučnoistraživačkog rada u zdravstvu.

Veće je konstatovalo da zdravstvena zaštita zemljoradnika znatno zaostaje za zdravstvenom zaštitom radnika, pa smatra da je neophodno da se dalje proširi, prema zdravstvenim i ekonomskim mogućnostima pojedinih područja.

Smatra se dalje da bi društveno-političke zajednice trebalo da obezbeđuju finansijska sredstva za sprovođenje opštih preventivnih mera i akcija, za rad zdravstvenih centara i za osposobljavanje kadrova.

Posebna pažnja posvećena je problemu proširene reprodukcije u zdravstvu. Zakonom o organizaciji i finansiranju socijalnog osiguranja investiranje u zdravstvu postavljeno na principu kreditiranja, za razliku od dosadašnje prakse kada su se investicije u zdravstvu pretežno delom realizovale namenskim dotacijama.

Postojeći fondovi u zdravstvenim ustanovama, opštinski zdravstveni i investicioni fondovi i fondovi socijalnog osiguranja su rascepkani i usitnjeni. Veće smatra da bi u 1964. godini kao aktuelan zadatak bio pronalaženje mogućnosti za povezivanje i kombinovanje ovih sredstava s postojećim bankarskim sistemom.

I pored toga što je u toku poslednjih godina učinjen značajan napredak u razvitku društvenih službi, pojedine delatnosti pokazuju tendenciju stagniranja. To se naročito odnosi na socijalnu zaštitu. Uzroci ovih pojava su u nedovoljno stabilnim sredstvima za finansiranje ovih delatnosti koje se pokrivaju pretežno iz budžeta političko-teritorijalnih zajednica. Veće smatra da bi radi toga u Društvenom planu za 1964. godinu trebalo upozoriti da predviđena umerenija dinamika budžetske potrošnje ne znači opadanje sredstava za ove svrhe. Naprotiv, trebalo bi upozoriti da ta sredstva moraju biti stalna, da ne osciliraju i da treba da rastu uporedo s porastom nacionalnog dohotka. Posebno, treba ukazati da treba brže da raste broj ustanova za zbrinjavanje dece zaposlenih roditelja.

Bez obzira što su ovi problemi dugoročnog karaktera, u Planu za 1964. godinu treba određenije ukazati na potrebu da se problemi ovih službi reše, jer u suprotnom mogle bi imati nepovoljne posledice za opšti privredni razvoj.

Predsednik Mijalko Todorović:

Reč ima poslanik Geza Tikvicki.

Geza Tikvicki (Izborna jedinica Subotica):

Drugovi i drugarice poslanici, posle dužeg perioda stagnacije i kolebanja, ova godina je i u poljoprivredi donela oživljavanje i porast proizvodnje za više od sedam odsto. Otvorene su povoljnije perspektive poljoprivrednim organizacijama, postepeno se smanjuju gubici, rastu opet ulaganja, a dolazi i do poboljšanja porasta poslovnih i platnih fondova u poljoprivredi. Ovo su prvi neposredni rezultati Četvrtog plenuma Centralnog komiteta SKJ i odluka Saveznog izvršnog veća o povišenju cena poljoprivrednih proizvoda, čime su poboljšani uslovi privređivanja u poljoprivredi.

Kada se ima u vidu da je ova godina klimatski bila čak nešto ispod prosečnih, onda već ovi rezultati potvrđuju da je raniji neekonomski paritet cena poljoprivrednih proizvoda stvorio toliko nepovoljnih uslova privređivanja da su upravo oni odlučujuće doprineli zastoju i nestabilnostima u proizvodnji. Da smo ranije reagovali na poremećaje u cenama izbegli bismo ovakve reperkusije u proizvodnji.

Ako pažljivije pogledamo koji su činioci u najvećoj meri uticali na ovogodišnji porast proizvodnje, videćemo da to nisu bili ni naročito povoljni klimatski uslovi, niti porast kapaciteta stvorenih novim investicijama. To je postignuto boljim korišćenjem postojećih kapaciteta u gazdinstvima i u zemljoradničkim zadrugama i daleko većim ulaganjem u neposrednu proizvodnju. To su u najvećoj meri rezultati šire i bolje upotrebe veštačkih đubriva, kvalitetnog semena i kvalitetnije obrade zemlje. U svemu tome naročite efekte dao je izuzetan porast kooperacije koja je bila stimulisana upravo boljim ekonomskim uslovima. Ukratko rečeno, povećanje poljoprivredne proizvodnje ove godine postignuto je zbog znatno boljeg korišćenja obrtnih sredstava, a ne zbog porasta novih kapaciteta. Ovakve zdrave i pozitivne tendencije u poljoprivrednim organizacijama su svakako rezultat brojnih, dobrih i loših iskustava iz skore prošlosti.

Potencijali koji se u poljoprivredi mogu aktivirati obrtnim sredstvima nisu mali, ali su ograničeni. Ove potencijale i postojeće rezerve treba da koristimo uz obavezno uporedno povećanje kapaciteta novim ulaganjima. Ne samo to. Ulaganja u poljoprivredu treba da budu bitan činilac za povećanje i stabilizaciju proizvodnje. Kada, međutim, posmatramo kretanje investicionih ulaganja u poljoprivredu u proteklom periodu, vidi se konstantna i dugoročnija tendencija opadanja. Ovo zabrinjava utoliko više što se opadanje investicija dešava u periodu kada smo još deficitarni u svim osnovnim poljoprivrednim proizvodima i kada tempo po-

rasta poljoprivredne proizvodnje osetno zaostaje iza rastućih potreba unutrašnje potrošnje i izvoza.

Izneću dva pokazatelja koji ilustruju ovo stanje:

	(u milijardama)			
	1959.	1961.	1962.	1963.
Po tekućim cenama	111,8	105,4	118,6	120
Po cenama iz 1959.	111,8	88,7	99,4	98,3

Iako nominalno investicije u protekle tri godine po tekućim cenama neznatno rastu — od 111,8 milijardi u 1959. godini na 120 milijardi u 1963. godini, merene cenama iz 1959. godine one realno opadaju na 98,3 milijardi ili za čitavih 13%. Slično stanje je i 1961. i 1962. godine. Prema tome, iako postoji apsolutni porast, ipak je to relativno opadanje njihove vrednosti.

Drugi pokazatelj govori o konstantnom i značajnom opadanju poljoprivrednih investicija u odnosu na ukupne investicije od 15,9% u 1959. godini na 10% u 1961. godini i na 8,5% u 1963. godini. To znači da su investicije za poljoprivredu u odnosu na ukupne investicije, prema 1959. godini skoro prepolovljene.

Ovakve tendencije investiranja zakonomerno su se odrazile i na kretanje proizvodnje, jer je baš u tom periodu stagnirala u svom kretanju. Dve godine odstupaju od ove zakonomernosti. To je 1959. kada je osetno povećana proizvodnja zbog izuzetno povoljnih klimatskih uslova i ova, 1963. godina, u kojoj su poljoprivredne organizacije na poboljšane uslove privređivanja reagovalе osetnim porastom ulaganja obrtnih sredstava. Ovo su svakako prve, veoma pozitivne i zdrave reakcije poljoprivrednih organizacija na poboljšane uslove privređivanja.

Koga je pogodila ova, tako duga stagnacija investicionih ulaganja? U najvećoj meri socijalistička gazdinstva, koja i povlače najveća sredstva, a zatim zemljoradničke zadruge. Stagnacija porasta novih kapaciteta već pokazuje svoje negativne posledice, ali će se ona još teže odraziti u narednim godinama zbog specifičnog, dugotrajnijeg efektuiranja ulaganja u ovoj grani. Kupovina nove mehanizacije je toliko smanjena da ne obezbeđuje ni prostu zamenu. Odugovlačenje sa izgradnjom fabrika stočne hrane već nam se teško sveti. Nepostojanje industrijskih mlekarā će ponovo stvoriti problem mleka, bez obzira koliko mu cenu dali. Iako postepeno smanjujemo izvoz pšenice, na drugoj strani povećavamo uvoz mnogih drugih proizvoda koje bi mogli sami proizvoditi da imamo proizvodne kapacitete.

Posebnu težinu ovom problemu daje stagnacija ulaganja, tačnije rečeno proizvodnih

kapaciteta socijalističkog sektora, koja se događa u uslovima deficitarnosti svih osnovnih poljoprivrednih proizvoda i njihove rastuće potrošnje.

Predloženi obim investicija za 1964. godinu od 143 milijarde je prema 1963. godini nominalni porast od 20%. Na prvi pogled to ne izgleda malo. Međutim, ako to uporedimo sa cenama iz 1959. godine, taj porast iznosi svega 5%. Po ovom predlogu, i sledeća, 1964. godina, tj. prva godina sedmogodišnjeg plana, nastavlja s veoma niskom stopom rasta investicija. Sve ovo ukazuje da treba preispitati našu dugoročniju politiku raspodele, a posebno odvajanje sredstava za poljoprivredu, ali, isto tako, i brzo i efikasno saniranje preostalih problema i anomalija koji još sputavaju poljoprivredne organizacije.

Ekonomski položaj poljoprivrede je znatno poboljšan povišenjem cena poljoprivrednih proizvoda. Ne upuštajući se u ocenu sadašnjeg pariteta cena poljoprivrednih i nepoljoprivrednih proizvoda, niti u odnose na svetskom tržištu, ovo je značajni korak, posle veoma dugog perioda nepovoljnih odnosa u cenama. To, uostalom, potvrđuju i prva reagovanja poljoprivrednih organizacija i efekti proizvodnje u ovoj godini. Međutim, opšti uslovi za normalno privređivanje u poljoprivredi nisu ovim do kraja rešeni. Tako su, na primer, iz prethodnog perioda organizacijama ostale velike i ekonomski neopravdane obaveze. Poljoprivredne organizacije su u ranijem periodu, uglavnom, sve kredite dobijale u neodrživo kratkim rokovima i s visokim kamatama. Iz tog perioda su organizacije nasledile velike mase gubitaka koji su, u osnovi, posledica nepovoljnog ekonomskog položaja, a sada su dužne da ih otplaćuju kroz sanacione kredite. Od poljoprivrednih organizacija tražimo da kupuju velike površine zemlje, koja je po pravilu iscrpena i neuređena, a namećemo joj obavezu da odmah otplaćuje dospele anuitete, iako treba dve do tri godine da se dovede u stanje pune plodnosti. Još su nepovoljniji uslovi kredita za navodnjavanje, gde postoje slični problemi.

Prema anketama i analizama vršenim od pojedinih saveznih i drugih institucija, prosečna visina obaveza poljoprivrednih organizacija po svim osnovama kreće se oko 40 do 50 hiljada dinara po hektaru. Ove analize pokazuju da organizacije ni angažovanjem celokupne svoje amortizacije ne mogu da otplate anuitete i kamate.

Sve ovo govori da proces normalizacije i poboljšanja uslova privređivanja u poljoprivredi, započet povišenjem cena, treba dovršiti, pored ostalog, i hitnim otklanjanjem preostalih anomalija, kako bi se ove organizacije što brže osposobile da samostalno vrše proširenu reprodukciju, kao što je to slučaj u industriji.

Tu postoje dve vrste zadataka. Jedan je dugoročniji — da treba odrediti dalje ciljeve i zadatke poljoprivrede i razrešiti nekoliko važnih problema ove grane u našem sistemu. Ovo treba rešavati u okviru sedmogodišnjeg plana. Drugi je, međutim, neposrednije vezan za Plan 1964. godine. Odbor Saveznog veća za poljoprivredu pretresao je široki registar ovih problema pa je za Plan 1964. godine predložio i određene neophodne mere neposrednog karaktera koje su ovde iznesene. One se uglavnom svode na to da poljoprivredne organizacije treba da se rasterete postojeće prevelike zaduženosti. Veliki deo ovih obaveza poljoprivrednih organizacija je i inače problematičan i sporan zbog svoje ekonomske nelogičnosti i neodrživosti. Čini mi se da mi u ovom periodu više ne moramo, pa onda ne bismo ni smeli postupiti sa poljoprivrednim organizacijama onako kao što smo u doba izgradnje ključne industrije postupali s postojećom starom prerađivačkom industrijom, kada smo joj politikom raspodele nepovratno uzeli sve fondove i amortizaciju i prelili je u nove kapacitete.

Ne upuštajući se u probleme dugoročnijeg karaktera koje treba rešiti sedmogodišnjim planom, u ovom momentu je nužno da se izvrše odgovarajuće predložene korekcije u Planu za 1964. godinu, jer od predloženih izmena u određenoj meri zavisiće proizvodnja i visina ostvarljivih investicija.

Povećanje zemlje društvenog sektora je veoma važan preduslov za dalje povećanje i stabilizaciju proizvodnje. Tu su već do sada postignuti određeni rezultati. Plan 1964. godine predviđa dalji otkup od 100 hiljada do 150 hiljada hektara. Dalji otkup nailazi, međutim, na izvesne poteškoće, kako finansijske, tako i društveno-ekonomske prirode. Pod sadašnjim uslovima poljoprivredne organizacije nisu stimulisane za otkup, jer svaki novi hektar zemlje, koja je po pravilu iscrpena i neuređena, pogoršava postojeće stanje u poljoprivrednim organizacijama. Ta zemlja obično traži dve do tri godine za dovođenje u stanje pune plodnosti, a organizacija je dužna da već u prvoj godini plaća pune anuitete za nju. Visina kredita, koji se pod povoljnijim uslovima daje uz ovu zemlju, ne omogućava prosečnu opremljenost kakvu gazdinstvo ima na starim površinama, pa im se dešava da nove površine, pogotovo ako se nabavljaju u kratkom vremenskom razdoblju, opterećuju produkciju poljoprivrednih organizacija i time utiču na efekat njihovog privređivanja. Pored ovoga, u opštinama je često komplikovana administrativna procedura oko prepisa, isplate i slično. Zato će biti nužno već za iduću godinu revidirati postojeće uslove i uprostiti proceduru.

Drugi problem je s vlasnicima zemlje. Zemlju u većini prodaju domaćinstva koja nemaju radne snage ili su nesposobni za rad, pa su im

sredstva potrebna za život, za školovanje dece, za porez i slično. Njima je jedini ili važan deo prihoda od zemlje potreban, u isto vreme, za egzistenciju i zato zemlju prodaju, ali se od nje sve teže odvajaju. Ovaj ekonomsko-socijalni moment će bivati svakim danom i svakim novokupljenim hektarom sve oštiri. Tako će nam se verovatno u buduću sve češće dešavati da ćemo kupljeni hektar plaćati i po dva puta — jedan put kao zemljišnu površinu, a drugi put kao socijalnu pomoć njenim bivšim radno nesposobnim vlasnicima.

Nove, znatno veće površine koje treba da obezbedimo u socijalističkom sektoru u perspektivi nećemo moći pribavljati samo sadašnjim prostim načinom otkupa. Za ovo će nam biti potrebne i neke radikalnije mere kojima bismo u zamenu za zemlju, pod određenim uslovima, rešavali i ekonomsko-socijalni položaj njenih bivših vlasnika. Ovim bi se otvorile nove, šire mogućnosti za dobijanje zemlje, jer bi njenim radno nesposobnim vlasnicima otvorila perspektivu sigurnije egzistencije. Zato na ovo već sada treba misliti i tražiti što bolje rešenje.

Preloženi Nacrt plana u svojoj osnovi predviđa dalji porast poljoprivredne proizvodnje, ali će biti nužno da se u njemu izvrše određene izmene, nađu neka adekvatnija rešenja i time još više doprinese izvršenju postavljenih ciljeva.

Predsednik Mijalko Todorović:

Ima reč poslanik Danilo Protić.

Danilo Protić (Izborna jedinica Sarajevo—Centar):

Drugovi i drugarice poslanici, ja ću govoriti o nekim problemima u građevinarstvu, koji na prvi pogled imaju uži značaj, ali s obzirom na reperkusije koje mogu imati, smatram da ih treba izneti.

Građevinarstvo je u poslednje vreme nesumnjivo napravilo veliki korak u jačanju kapaciteta, povećanju produktivnosti, uvođenju savremene tehnologije gradnje, povećanju mehanopremljenosti, određenim integracionim zahvatima i specijalizacijom. Stvorene su jake i velike organizacije koje mogu da izgrade objekat od projekta do ključa. Danas mnoge naše organizacije u građevinarstvu u stanju su da se s uspehom takmiče na inostranom tržištu. Ovakav razvoj građevinarstva, koje je nesumnjivo dalo i daje pozitivne rezultate, u isto vreme, izbacilo je na površinu i neke probleme, možda je bolje reći potenciralo probleme koji su postojali i ranije. Pitanje je kako osigurati građevinarstvu, naročito operativi kao najvažnijoj oblasti ove grane, rad bez prekida. Jer, pored prekida koji neminovno dolazi u zimskom periodu, nastaju i prekidi zbog administrativno-bankarskog postupka i drugih raznih propisa

koje investitori mora da izvrše pre nego što pristupe odabiranju organizacije koja treba da gradi objekat. Ovaj period je osobito dug, a organizacije koje reflektiraju da grade objekte, a njih je u sistemu licitacije više, moraju da čekaju što direktno znači smanjenje, usporenje ili čak obustavljanje proizvodnje. Ovakav način rada utiče na to da je građevinarstvo nisko akumulativna grana, da ima nizak standard zaposlenih, veliku fluktuaciju, male fondove. To utiče, u krajnjoj liniji, na poskupljenje objekta i na produženje rokova izgradnje. Ranije smo imali organizacije, osobito u operativi, jake jedino po broju zaposlenih, ali sa vrlo malim ili nedovoljnim osnovnim sredstvima. Takve organizacije imale su relativno manje obaveze prema zajednici. Dok su radile i imale posla, one su faktični bile i obavezne da daju doprinose koji uglavnom proističu iz radnog odnosa. Međutim, kada se smanjivao obim posla ili nastupala mrtva, zimska sezona, jednostavno su otpuštale radnike i ostajao je najnužniji administrativno-tehnički kadar. I pošto nisu imale osnovna sredstva, nisu imali ni neke veće obaveze prema zajednici. Tako smanjena organizacija mogla je da preživi zastoje bez većih potresa i kad dobije novi posao ili otpočne građevinska sezona, skupila bi ponovo radnu snagu i nastavila rad. Radne organizacije, naročito one veće, koje su specijalizovane, imaju relativno veliku mehanizaciju u odnosu na stanje od pre nekoliko godina. Opremljenost ovih radnih organizacija zahteva više-manje stalnu radnu snagu, sa mnogo višom kvalifikacionom strukturom i imaju mnogo veće stalne obaveze prema zajednici. U nekim organizacijama te obaveze dostižu ukupan nivo ličnih dohodaka svih zaposlenih i one ne mogu dozvoliti prekid u radu, ni u toku mrtve, zimске sezone, niti zbog toga što momentalno nema posla, jer ne bi mogle da odgovore obavezama prema zajednici koje postoje, bez obzira da li se radilo ili ne.

Primenom savremene tehnologije rada, mehanizacije i planiranjem određenih faza rada, uveliko se skraćuje mrtva, zimska sezona i u mnogim radnim organizacijama smanjuje se razlika između broja radnika u letnjim i zimskim mesecima. Ima već dosta organizacija u kojima broj radnika zimi iznosi i preko 90% od letnjeg maksimalnog broja. Na taj način građevinski radnik prestaje da bude sezonski.

Iz ovoga proizilazi da bi radne organizacije trebalo za duži period da znaju šta će raditi, a kada se radi o sedmogodišnjem planu, da znaju šta će se graditi od većih industrijskih objekata i ko će da ih gradi. Znači, treba da se vrši izvesno usmeravanje, a ako postojeći propisi to koče, treba ih revidirati. Rešavanjem ovog problema radovi bi nesumnjivo pojeftinili i gradnja ubrzala, stvorila bi se bolja i savremenija organizacija, a samim tim postojala bi i veća akumulativnost preduzeća, jer bi kapaciteti bili

bolje iskorišćeni. Zatim, povećali bi se lični dohoci i standard radnika u ovoj grani i smanjila fluktuacija, a takođe stvorile i mogućnosti za dugoročnije planiranje i ulaganje privrednih organizacija. Ako se ovo ne reši, onda stvaranje velikih, specijalizovanih organizacija neće dati ono što se želi, tj. jeftinu i bržu izgradnju.

Ako želimo savremeno i ekonomično građenje, onda moramo da imamo i savremene građevinske materijale, da obezbedimo bolju lokaciju i savremeniji način transporta materijala.

Ovde je bilo reči o cementu. Analiza koja je izvršena jasno pokazuje da cement postaje deficitni materijal i da će biti potrebno u narednom periodu izgraditi nove ili proširiti postojeće kapacitete, ako ne želimo da uvozimo cement u većim količinama. Danas u industrijski razvijenim zemljama, gde god to dozvoljavaju nalazišta sirovina i pogonskog goriva, lociraju se fabrike cementa, da transport cementa do potrošača ne bude veći od 100 do 200 kilometara.

Ako pogledamo lokaciju naše industrije cementa, videćemo da je udaljenost od fabrike cementa do velikih potrošača mnogo veća nego što bi to ekonomski odgovaralo. Prema nekim proračunima, prosečna dužina transporta cementa u Jugoslaviji iznosi oko 200 km, u Socijalističkoj Republici Bosni i Hercegovini čak oko 400 km. U Bosni i Hercegovini troši se oko 12% ukupne jugoslovenske potrošnje i zbog toga je građenje objekata skuplje za oko jednu milijardu i 200 miliona dinara godišnje. Danas se smatra da je najekonomičniji i, u isto vreme, najsavremeniji transport cementa kamionskim cisternama, pod uslovom da postoje dobri putevi i da transport ne bude duži od 100 do 120 km. Dobrom lokacijom novih fabrika cementa, nabavkom kamionskih cisterni za prevoz cementa, izgradnjom silosa u mestima gde se troši cement može se dobiti jeftiniji cement na gradilištu, a uz to će se rasteretiti železnički saobraćaj. Dobrom lokacijom novih fabrika cementa, određenim kreditnim olakšicama za nabavku kamiona-cisterni, izgradnjom silosa i određenom tarifnom politikom za prevoz cementa železnicom, moguće je u dogledno vreme rasteretiti železnicu od vrlo velikog prevoza cementa i usmeriti ga na drumski saobraćaj.

Potrošnja cementa u Jugoslaviji iznosi oko 2.400.000 tona, a u buduću će se povećati. Od toga veći deo prevozi se železnicom, a predloženim načinom transporta železnički saobraćaj će se rasteretiti. Smatram da ovo nije lokalni problem ili problem neke privredne organizacije, ili komune, nego je problem šireg značaja i smatram da ga je moguće rešiti u dogledno vreme, i to iz ovih razloga: prvo, što mi inače moramo da gradimo nove kapacitete; drugo,

kamionske cisterne već uspešno pravi naša industrija, a takođe i čelične silose; treće, putevi se modernizuju i svi veći potrošači cementa biće uskoro povezani dobrim putevima. Prilikom donošenja Plana za 1964. godinu, a naročito sedmogodišnjeg, o ovome bi trebalo voditi računa.

Predsednik Mijalko Todorović:

Ima reč poslanik Edhem Čamo.

Edhem Čamo (Bosna i Hercegovina):

Drugarice i drugovi poslanici, prilikom razmatranja Nacrta društvenog plana Jugoslavije za 1964. godinu imali su se u vidu ograničenost godišnjih planova i činjenica da će u sedmogodišnjem planu oblast obrazovanja, naučno-istraživačkog rada i kulture biti šire i određene razmatrana. To važi i za neke druge primedbe i mišljenja u ovom Nacrtu, koja su isticana i na zajedničkoj sednici Odbora Saveznog veća za prosvetno-kulturna pitanja i Komisije Prosvetno-kulturnog veća za društveni plan i predstavnika odgovarajućih organizacija i institucija.

Pozitivna je strana Nacrta plana u tome što nije postavljen kao isključivo plan privrednog razvoja i što u većoj meri nego dosad izražava naš društveni razvoj uopšte i sve više dobija karakter društvenog plana. Odbor se složio s takvom koncepcijom plana i nastojao je da pomogne u iznalaženju odgovarajućih rešenja za brojna pitanja obrazovanja, naučno-istraživačkog rada i kulture.

Međutim, i pored ove pozitivne strane, u Nacrtu plana uloga i mesto obrazovanja, nauke i kulture i bitniji problemi iz ovih oblasti, nisu našli odgovarajući tretman.

Pre svega, potrebno je više razraditi, dopuniti i konkretizovati prilično neodređene stavove u Nacrtu koji se odnose na obrazovanje, nauku i kulturu jer se iz njih ne može dovoljno sagledati ni politika u ovoj oblasti ni način njene realizacije.

S obzirom na funkciju obrazovanja u društveno-ekonomskom razvoju, metodološki nije opravdano da se celokupna oblast obrazovanja tretira u Nacrtu odvojeno od proizvodnje. Obrazovanje i problem kadrova trebalo bi izdvojiti iz glave Nacrta »Društvene službe« i u Nacrt uneti posebnu glavu »O obrazovanju kadrova«, a u glavi »Proizvodnja« iskazati potrebe u kadrovima koji će tu proizvodnju ostvarivati. Pošto se planiranja obrazovnih institucija i njihova delatnost veže neposrednije za kadrovske potrebe privrede i pojedinih njenih grana, u Nacrtu bi trebalo da dođe više do izražaja kvantitativno i kvalitativno planiranje kadrova.

Prilikom ocene Nacrta treba imati u vidu i neke objektivne okolnosti koje otežavaju adek-

vatnije planiranje, naročito zbog nepostojanja razrađene metodologije u planiranju u oblasti obrazovanja, nauke i kulture.

Praksa je obično da se planiranje shvata pre svega kao privredno planiranje, što je imalo izvestan uticaj i na izradu Nacrta plana. Treba napomenuti da i sam način tretiranja oblasti obrazovanja, nauke i kulture, odvojeno od procesa proizvodnje, takođe otežava realno sagledavanje njihovog ekonomskog i društvenog značaja, što se na jedan način odrazilo i u Nacrtu plana. Za celovitije sagledavanje ove oblasti još ne raspolazemo dovoljnim analizama i podacima, pa je i to jedna od objektivnih smetnji za konkretnije ocenjivanje stanja i planiranje potreba u ovim oblastima.

Na zajedničkoj sednici Odbora Saveznog veća za prosvetno-kulturna pitanja i Komisije Prosvetno-kulturnog veća za društveni plan bilo je sugestija da se pristupi organizovanju odgovarajuće stručne službe koja bi se bavila izradom metodologije planiranja u ovim delatnostima i koja bi na tom poslu sarađivala sa zainteresovanim organizacijama i institucijama. Ove nedostatke u metodologiji planiranja trebalo bi otkloniti prilikom formulisanja sedmogodišnjeg plana. U tom pogledu bilo bi takođe nužno i korisno da se i radne organizacije, komune i privredne komore najaktivnije uključe u rad prilikom planiranja broja, profila i načina obrazovanja kadrova.

U pogledu materijalne osnove obrazovanja, stavovi Odbora su identični sa stavovima izraženim u Prosvetno-kulturnom veću, naročito kada je u pitanju školski prostor i način njegovog rešavanja i uopšte problem finansiranja. S obzirom na poseban značaj i mnogobrojne probleme u oblasti obrazovanja koje je prilično nedograđeno i čiji se dalji pravac razvoja još nije dovoljno sagledao, Planom za 1964. godinu potrebno je podstaći potrebu bržeg razvoja škola drugog stepena i razvoj drugih vidova obrazovanja stručnih kadrova, a naročito obrazovanje uz rad, što bi trebalo da bude jedan od osnovnih metoda u našem sistemu obrazovanja uopšte.

Pored ostalih činilaca, na podsticanju razvoja što raznovrsnijih vidova ovog stepena obrazovanja treba više da se angažuju radne organizacije iz oblasti privrede stvarajući bolje uslove i obezbeđujući materijalna sredstva. To će doprineti poboljšanju odnosa između visokokvalifikovanog i srednjeg stručnog kadra, koji je danas nezadovoljavajući i koji poslednjih godina pokazuje tendenciju stalnog pogoršanja.

Isto tako, i visoko školstvo i univerziteti nisu u Nacrtu plana dobili odgovarajući značaj i mesto, pa bi trebalo ukazati i na potrebu postizanja boljih rezultata u radu ovih visokoškolskih ustanova, obezbeđenju kvaliteta kadrova i redovnijem završavanju studija.

U Nacrtu plana naučnoistraživački rad je obuhvaćen u glavi »Produktivnost«. Uloga naučnoistraživačkog rada pomenuta je više u deklarativnom vidu, bez potrebnih materijalnih, kadrovskih, brojčanih i kvalitativnih pokazatelja i instrumenata koji bi obezbeđivali finansiranje ovih delatnosti. To je svakako jedan od nedostataka Nacrta plana. Usvojivši mišljenje Saveta za koordinaciju naučnoistraživačkog rada o ovim pitanjima, Odbor za prosvetno-kulturna pitanja predlaže da se u Nacrtu plana, između ostalog, istakne da naučnoistraživački rad, i pored preduzetih mera, još zaostaje za razvojem privredne i drugih delatnosti. Jedna od bitnih pretpostavki daljeg društvenog i privrednog razvitka je izgradnja efikasnog i kompleksnog mehanizma u kome su uspostavljene skladne proporcije između razvoja laboratorija i industrijskih instituta, na jednoj i samostalnih istraživačkih organizacija i univerzitetskih i naučnih ustanova, na drugoj strani.

Stvaranje uslova za odgoj i stalno usavršavanje istraživačkih kadrova u svim oblastima naučnih aktivnosti je prvi i težišni zadatak na sistematskom razvitku naučnih istraživanja. Zato je potrebno da se u 1964. godini, kao prvoj godini sedmogodišnjeg plana, preduzmu mere za izgradnju efikasnog sistema univerzitetskih studija trećeg stepena, u prvom redu na fakultetima prirodnih i tehničkih nauka na kojima je dosad sistem postdiplomskih studija relativno bio najmanje razvijen.

U razvoju fakultetskih i univerzitetskih naučnih ustanova je od bitne važnosti da se izbegne svaka nepotrebna usitnjenost i rascapkanost istraživačkih jedinica u okviru pojedinih fakulteta i univerziteta. Isto tako, neophodno je naročito u prvoj fazi razvitka sistema studija trećeg stepena, težiti usklađivanju programa razvitka ovih studija u raznim univerzitetskim centrima i institucijama, što će doprineti njegovoj postepenoj specijalizaciji u pojedinim naučnim disciplinama ili područjima istraživanja.

Proces razvitka institucionalne baze, započet poslednjih godina osnivanjem raznih laboratorija i industrijskih instituta u privredi, treba i dalje podsticati i pomagati u još većoj meri jer je od najveće važnosti, kako za porast obima i kvaliteta proizvodnje i tehnološkog osamostaljivanja privrede, tako i za pravilnu programsku orijentaciju i podizanje naučnog nivoa i u istraživačkim institucijama izvan privrede. Samostalni naučni instituti treba i dalje da ostanu jedan od osnovnih institucionalnih oblika istraživačkog rada sa pretežnom programskom orijentacijom prema problemima primenjenih istraživanja koja su od značaja za perspektivni društveni i privredni razvoj zemlje. Ali to ne znači da se može zapostaviti razvoj fundamentalnih istraživanja koja su od velikog značaja

ne samo za opšti naučni razvitak, nego i za usavršavanje naučnih metoda i uzdizanja naučnog kadra.

Jedan od ključnih ali još nerešenih problema u oblasti organizacije i razvitka naučnoistraživačkog rada je izgradnja adekvatnog i efikasnog sistema finansiranja ovih delatnosti. Neophodno je ustanoviti takav mehanizam finansiranja koji će obim finansijskih sredstava za naučnoistraživački rad učiniti automatski zavisnim od postignutih rezultata u razvitku privrede. Taj mehanizam mora se zasnivati na respektovanju principa da se finansiranje i istraživanje u privredi i u drugim naučnim ustanovama za potrebe privrede vrši u prvom redu sredstvima samih privrednih organizacija. Naučni instituti treba i dalje da budu podsticani sistemom finansiranja i drugim sredstvima na sve tešnju saradnju sa privrednim organizacijama.

Vrlo značajna uloga za razvitak naučnog rada pripada društvenim fondovima za naučni rad u pogledu finansiranja dugoročnih programa u oblasti primenjenih i fundamentalnih istraživanja. Pred društvenim fondovima u 1964. godine stoji zadatak da pružaju pomoć ubrzanom razvitku nekih važnih, a zaostalih oblasti istraživačkog rada. Za postizanje ovakvih ciljeva neophodno je ne samo da se povećavaju sredstva društvenih fondova u 1964. godini, nego i da se utvrdi takav sistem njihovog formiranja koji će osigurati mnogo veću stabilnost nego što je dosad bio slučaj. Njihov obim treba u sistemu da zavisi i da se povećava u skladu s porastom društvenog proizvoda.

Što se tiče uloge i mesta kulture u Nacrtu plana, stavovi Odbora su istovetni sa stavovima izraženim u Prosvetno-kulturnom veću, s tim da bi ipak Nacrtom plana trebalo odrediti stabilnije izvore materijalnih sredstava za ovu oblast, čineći njihov porast zavisnim od porasta nacionalnog dohotka.

Predsednik Mijalko Todorović:

Reč ima poslanik Dimitar Aleksievski.

Dimitar Aleksievski (Izborna jedinica Kumanovo):

Odbor za pitanje rada razmatrao je na svojoj sednici 9. novembra 1963. godine Nacrt društvenog plana Jugoslavije za 1964. godinu i naročito se zadržao na problemima koji se tretiraju u II, III i IV glavi.

Odbor smatra da će se predviđanja Nacrta društvenog plana o zaposlenosti, produktivnosti rada i lične potrošnje pozitivno odraziti na povećanje proizvodnje i uopšte na dalja pozitivna kretanja privrede i na uspešno izvršavanje predviđenih planskih zadataka.

Odbor, isto tako, ukazuje i na neka pitanja kojima bi trebalo posvetiti veću pažnju.

Sadašnja struktura radnika prema stručnosti ne zadovoljava potrebe privrede. Međutim, za dalji razvoj naše privrede od velikog su značaja stručni kadrovi. Mere predviđene Nacrtom plana za poboljšanje stručnosti kadrova. Odbor je prihvatio i smatra da je orijentacija u smislu koji daje Plan dobra, ali se i dalje moraju činiti naponi i naći efikasnije mere za brže stručno osposobljavanje i usklađivanje stručne strukture radne snage s potrebama privrede. Odbor takođe smatra da odliv stručne radne snage koja se zapošljava u inostranstvu pogoršava ovo stanje, imajući u vidu da je ove godine u inostranstvu bilo na radu više hiljade radnika, među kojima je i dobar deo kvalifikovanih i visokokvalifikovanih. Ne raspolažemo potrebnim podacima o kvalifikacijama ovih radnika, ali prema nekim parcijalnim podacima može se videti da na nekim područjima, gde je zaposleno više hiljada naših radnika, oko 50% čine kvalifikovani i visokokvalifikovani radnici. Uputstvom o postupanju pri zapošljavanju u inostranstvu, zapošljavanje stručne radne snage regulisano je na taj način što uput kvalifikovanim i visokokvalifikovanim radnicima može dati opštinski zavod za zapošljavanje radnika. Međutim, i pored toga, u inostranstvo odlazi veliki broj stručnih radnika. Dešava se da se stručni radnici, kada traže dozvolu za inostranstvo u zavodima za zapošljavanje, prijavljuju kao nekvalifikovani radnici kako bi izbegli traženje saglasnosti republičkog zavoda. Treba napomenuti da se veći deo stručne radne snage u inostranstvu zapošljava kao nekvalifikovana radna snaga.

Među visokokvalifikovanim radnicima zaposlenim u inostranstvu ima i visokih stručnih kadrova kao što su: inženjeri, tehničari, lekari i drugi, koji su našoj zemlji preko potrebni. Za njihovo obrazovanje naša zemlja utrošila je velika sredstva. Stoga, Odbor je stao na stanovište da ove mere nisu dovoljne i da treba naći takva rešenja koja će onemogućiti zapošljavanje stručne radne snage u inostranstvu.

Odbor se zadržao i na problemu zapošljavanja lica koja se privremeno nalaze van radnog odnosa. Nacrt društvenog plana je obuhvatio i ovo pitanje. Mere koje Nacrt društvenog plana predlaže odnose se na lica bez kvalifikacija za koja se predviđa prethodno stručno osposobljavanje. Međutim, Odbor je mišljenja da lica koja su privremeno van radnog odnosa nisu samo nekvalifikovani radnici, već da među njima ima i kvalifikovanih. Ali, pošto su to kvalifikacije za koje naša privreda ima manje interesovanje, kao što su zanati koji izumiru, teško je naći odgovarajuća radna mesta za ova lica i zbog toga ona ostaju duže vreme nezaposlena. Stoga, Odbor predlaže da pored mera za prethodno stručno osposobljavanje nekvalifikovane radne snage u planu treba predvideti i mere za prekvalifikaciju ove radne snage.

Odbor se zadržao i na pitanju podizanja stručnog znanja zaposlenog osoblja i mišljenja je da nije moguće uspješno podizati stručno i ekonomsko obrazovanje bez dopunskog osnovnog obrazovanja. U tom smislu, Odbor smatra da nisu dovoljne samo predložene mere za likvidaciju nepismenosti, već su nužne sistematske mere za dopunsko osnovno obrazovanje radnika bez završene osmogodišnje škole, što takođe treba predvideti u Društvenom planu.

Odbor smatra, takođe, da je potrebno obratiti veću pažnju da se obezbede narodni i radnički univerziteti materijalnim i finansijskim sredstvima koji su značajni činioci za obrazovanje kadrova.

Odbor je mišljenja da su postignuti rezultati u podizanju produktivnosti rada u 1963. godini vrlo značajni. Međutim, Odbor ukazuje da su ocene u Nacrtu plana o činocima koji su omogućili ove rezultate nedovoljno konkretni. Stoga, predlaže da se ovi elementi i preduzete mere za povećanje produktivnosti rada u ovoj godini konkretnije razrade i izlože u Planu, kako bi pozitivno iskustvo iz ove godine moglo poslužiti i u planskoj 1964. godini za mobilizaciju svih snaga u vezi sa predviđenim povećanjem produktivnosti rada. Ovo i radi toga što još postoje značajne unutrašnje rezerve u proizvodnim kapacitetima i mogućnosti za dalje snižavanje materijalnih troškova proizvodnje.

U vezi sa glavom VI Nacrta društvenog plana, Odbor se naročito zadržava na pitanju racionalnog i pravilnog korišćenja fondova socijalnog osiguranja i pri tom konstatovao da ima pojava nepravilnog korišćenja ovih fondova. Stoga, Odbor smatra da treba preduzeti mere za pravilnije korišćenje fondova socijalnog osiguranja, da se više objektivizira ocenjivanje uslova za ostvarivanje prava socijalnih osiguranika, da se obezbedi veća kontrola u sticanju ovih prava i sl.

U cilju poboljšanja teksta Nacrta društvenog plana Jugoslavije za 1964. godinu u duhu do sada izloženog, Odbor je već dostavio svoje predloge Saveznom veću.

Predsednik Mijalko Todorović:

Predlažem da prekinemo rad i da nastavimo sutra u 9 časova.

(Sednica je prekinuta u 20 č)

Nastavak sednice 19. novembra u 9 č

Predsednik Osman Karabegović:

Nastavljamo, drugovi poslanici, s radom. Ima riječ poslanik Ivica Gretić.

Ivica Gretić (Izborna jedinica Zagreb IV):

Drugarice i drugovi poslanici, razmatrajući Nacrt društvenog plana za 1964. godinu, Odbor Saveznog vijeća za robni promet je naročito razmatrao njegove dijelove, koji se odnose na pitanja unutrašnje i spoljne trgovine i turizma.

Odbor je konstatirao da su u Nacrtu društvenog plana uočena sva osnovna pitanja proizvodnje, tržišta i cijena. Međutim, Odbor smatra da su neki problemi iz ove oblasti nedovoljno istaknuti, dok za neke nijesu nađena odgovarajuća rješenja. U vezi s tim, Odbor je izdvojio nekoliko osnovnih problema.

U cilju što veće stabilnosti tržišta i cijena, Nacrt plana je naročito oprezan u svim kvantitativnim odmjeravanjima proizvodnje, potrošnje i izvoza. To može u globalu biti u redu. Međutim, to ne mora, i čak ne bi smjelo, biti pravilo za sve oblasti i grane proizvodnje i za sve namjene potrošnje, baš zato da bi mogli otkloniti sadašnje disproporcije u strukturi proizvodnje i potrošnje. Stoga, smatramo da je za neke grane ili grupe proizvoda neophodno i nužno već u 1964. godini izvršiti najnužnije promjene u instrumentima, u pravcu uskladenja cijena i uslova privređivanja s potrebama upravo bitnijih promjena u razvoju proizvodnje i potrošnje, uključujući i izvoz. Smatram da je dosadašnja diskusija dala dovoljno prijedloga i argumenata baš u tom pravcu i zato ih ne želim ponavljati, već im se pridružujem. Međutim, želio bih iznijeti neke konkretne prijedloge.

Unutrašnja trgovina. — Nacrt plana je dobro ocijenio probleme i ekonomski položaj unutrašnje trgovine i potrebu bržeg razvoja materijalne baze trgovačke mreže, tj. proširenja prodavnica, skladišta, silosa itd. Visina predviđenih sredstava za investicije u te svrhe je značajan napredak u odnosu na prethodne godine. Međutim, pretpostavke o izvorima tih sredstava, u iznosu od 44 milijarde dinara, ne pružaju garanciju da će se taj obim investicionog ulaganja izvršiti, a dobro su već poznate činjenice zaostajanja trgovačke mreže iza razvoja proizvodnje i prometa. Naime, razvojne neusklađenosti između proizvodnje i trgovine nužno se odražavaju i na stepen izgrađenosti tržišta i na uvjete snabdijevanja potrošača. Neadekvatni skladišni i prodajni kapaciteti i pretežno nesuvremena organizacija poslovanja trgovačke mreže, danas već otežavaju intenziviranje proizvodnog ritma i potrošnje. Posljedice takvog razvoja osjećale su se u manjoj mjeri dok su se proizvodnja i potrošnja kretale na relativno niskom nivou. Međutim, povećanom dinamikom industrijske i poljoprivredne proizvodnje, uvoza, kupovnih fondova itd., preuska, nerazvijena i nesuvremena organizacija trgovine, objektivno sve više oponira daljnim, življim privrednim kretanjima. Radi toga, neophodno je da se tretiranju i rješavanju problema trgovine pokloni veća pažnja nego što je to bio slučaj do sada.

Stoga, smatramo da nije pretjerano ako kažemo da se kapaciteti trgovine sve jasnije ispoljavaju kao usko grlo, kao što su to i kapaciteti u saobraćaju.

Radi toga, ukazujemo u prvom redu na otvoreni problem efikasnijeg korišćenja usitnjenih investicionih fondova, koji se danas nalaze u oko 2.000 trgovinskih organizacija. S tim u vezi, već nekoliko godina postoje razni pogledi i prijedlozi. Međutim, smatramo da tu svakako nema mjesta nekim administrativnim mjerama, već da se to pitanje može uspješno i normalno rješavati samo bržim procesom ukрупnjavanja trgovinskih poduzeća, boljom spregom veletrgovine, maloprodaje i spoljnotrgovinskih organizacija i trgovine u cjelini sa proizvodnjom. Smatramo da bi taj stav trebalo određenije formulirati u Planu, kao smjernicu za efikasniji rad u tome pravcu.

Razumije se da je to ipak nešto duži proces, te ostaje otvoren problem nekih akutnih i većih zahvata već u idućoj godini. Stoga, predlažemo da federacija prepusti svoje učešće od lokalnog poreza na promet trgovine na malo, što iznosi oko 3 milijarde dinara godišnje, kao namenska sredstva republičkim poslovnim bankama i da one koriste ta sredstva u skladu sa općim principima kreditiranja. U isto vrijeme, predlažemo da se ova sredstva koriste samo pod uvjetom da se i republike također odreknu svog dijela lokalnog poreza na promet trgovine na malo, u istom iznosu koliko iznose sredstva federacije. Ova sredstva bi se koristila za izgradnju suvremenih trgovinskih objekata i većih i širih zahvata u modernizaciji trgovine, kako za industrijske, tako i za poljoprivredne proizvode.

Smatramo da bi u Planu trebalo također jače naglasiti da i u trgovini postoje značajne unutrašnje rezerve u kapacitetima i mogućnosti za snižavanje materijalnih troškova. Korišćenje tih rezervi može se postići bržim procesom racionalnije organizacije trgovačke mreže, uvođenjem više smena, boljim prilagođavanjem radnog vremena potrebama i uslovima potrošača i drugim sličnim mjerama.

U vezi s korištenjem investicionih sredstava, posebno je istaknuta važnost gradnje trgovinskih objekata za različite namene, prema tipskim projektima i serijskoj izgradnji, što bi znatno smanjilo troškove izgradnje u odnosu na sadašnji način.

Zatim, ukazujemo da je potrebno što prije pripremiti materijale za svestranu i široku raspravu u ovom Domu o problemima tržišta, cijena, sistema trgovanja i organizacije trgovine u zemlji i van nje u cilju razrade načelnih i praktičnih pitanja, te dugoročne politike razvoja u toj oblasti.

Spoljna trgovina. — U cilju da izvoz i uvoz doprinesu što više najpovoljnijem kretanju proizvodnje i potrošnje, da se sa što većom sigurnošću izvrši i premaši ili već i u Planu povećati predviđeni izvoz i uvoz, Odbor skreće pažnju i predlaže sljedeće:

1. istaknuta je činjenica da mi danas izvozimo, kako iz novih, tako i iz starih i nedovolj-

no opremljenih kapaciteta. Ovi posljednji su u privrednim granama koje se već duže vreme nalaze pod raznim restrikcijama u odnosu na akumulativnost, kretanje cijena, realnu amortizaciju, mogućnost modernizacije itd. Ovi kapaciteti dali su do sada značajnu akumulaciju u korist drugih grana. Međutim, mnogi od njih i sada izvoze 50, pa i više procenata svoje proizvodnje. U njima produktivnost ne raste dovoljno brzim tempom zbog toga što ne postoje mogućnosti za modernizaciju. Radi toga, potrebno je već u 1964. godini ove grane ili grupe proizvođača dovesti u povoljniji ekonomski položaj i omogućiti im brži i efikasniji razvoj. Misli se na obojenu metalurgiju, nemetale, drvenu industriju, neke grane i grupe kemijske, metalne i elektroindustrije, brodogradnju, prehrambenu industriju, turizam, neke dijelove i faze u tekstilnoj i kožnoj industriji itd.

2. danas se najstroži uvjeti u našoj investicionoj politici primjenjuju na proizvodna poduzeća koja izvoze. To je u osnovi pravilno. Međutim, preterana komercijalizacija kredita ipak otežava ekonomsko poslovanje ovih poduzeća i očito je da ih ne stimulira ka širem razvoju proizvodnje za izvoz. Pri tom je podvučeno da su problemi izvoza u osnovi uvjetovani dosadašnjom investicionom praksom. Naime, ni investicije iz Općeg investicionog fonda nijesu do sada dovoljno podsticale razvoj proizvodnje za izvoz, da zaostaje proizvodnja reprodukcioni materijala, a to stvara sve veće probleme finalnoj proizvodnji i izvozu. Stoga, trebalo bi investicionom politikom odmah šire podsticati razvoj proizvodnje reprodukcioni materijala, a isto tako, vršiti oštriju selekciju u razvoju novih kapaciteta finalne proizvodnje.

3. potrebno je ubrzano razvijati stalne i rastuće tokove u izvozu i uvozu koji će bazirati na perspektivnim ciljevima, a ne na kratkoročnom predviđanju viškova i manjkova roba na domaćem tržištu. S tim u vezi, predlažemo:

— da se brže i odlučnije pristupi proučavanju i odlučivanju koju proizvodnju, s obzirom na naše mogućnosti i prirodne i druge prednosti, možemo razviti u takvom obimu da ona dobije ako ne svjetski, a ono bar širi, regionalni značaj. U isto vrijeme, treba odlučnije proučavati i odlučivati za koje je robne grupe korisnije dati prednost uvozu nad razvojem domaće proizvodnje. S tim u vezi, treba jasnije odrediti politiku za koju proizvodnju i do koje je mjere treba štititi zaštitnim mjerama, kao što su zaštitne carine, posebni porezi, ograničenje ili zabrana uvoza i sl., a što prepustiti jačem pritisku vanjskog tržišta;

— da se bolje sagledaju nužne promjene u strukturi i obimu našeg uvoza, s obzirom na nova i potencijalna područja našega izvoza;

— da se razrade osnovni pravci i bliži programi industrijske kooperacije sa inozemstvom,

što bi omogućilo proizvodnim organizacijama bolje sagledavanje njihove proizvodne orijentacije i doprinijelo povećanju spoljnotrgovinske razmjene;

— u politici premija treba više sinhronizirati ove mjere s politikom kreditiranja daljnjeg razvoja proizvodnje namjenjene izvozu. U tome sklopu, treba više pažnje posvetiti tehničkom, tehnološkom i ekonomskom napretku izvoznih grana i poduzeća i osigurati da porast produktivnosti bude ravan produktivnosti u istoj proizvodnji drugih zemalja;

— potrebno je otkloniti mnoge akutne slabosti u obradi tržišta i organizaciji spoljnotrgovinske mreže. Naime, problemi bržeg porasta izvoza i uvoza izlaze dijelom i iz organizacije spoljne trgovine. Čak se ni nedavno donetim Zakonom o prometu dobara i usluga u spoljnom prometu nijesu stvari bitno izmjenile, niti je preregistriranje spoljnotrgovinskih poduzeća dala vidnije rezultate. Odnos spoljnotrgovinskih poduzeća i proizvođača još nije bitnije krenuo potrebnim putem. Radi toga, potrebno je u Planu posebno istaći nužnost bržeg razvoja suvremene organizacije rada, od proizvodnje ili uvoza reprodukcionijskih materijala do prodaje u zemlji i van nje i ulogu pravilne sprege i odnosa proizvodnje i trgovine u tome.

Isto tako, treba podvrgnuti detaljnom preispitivanju cijeli režim uvoza u cilju bolje efikasnosti te pojednostavljenja i skraćivanja procedure.

Turizam i ugostiteljstvo. — Poznati su izvanredno visoki rezultati ove godine. Plan za iduću godinu, iako predviđa stopu porasta deviznog priliva od 36%, ocjenjen je kao minimalan, te bi većom aktivnošću i bržim mjerama u nekim pitanjima mogao biti i znatno veći. Pri tom je naročito istaknuto da se u Planu nedovoljno ukazuje na rezerve u kapacitetima i na neke neriješene probleme u uvjetima privređivanja, u investicionom režimu i u politici unutrašnje raspodjele.

Posebno je ukazano na sljedeće:

1. da sadašnji ekonomski položaj turističkih i ugostiteljskih organizacija ne omogućava normalno privređivanje, uključujući proširenu reprodukciju. Radi toga je potrebno donijeti već za 1964. godinu odgovarajuća rješenja, tj. općim instrumentima raspodjele omogućiti veću proširenu reprodukciju privrednih organizacija, jer će to biti neuporedivo efikasnije, nego što je to sadašnji sistem financiranja investicija za turizam i ugostiteljstvo;

2. da je sistem unutrašnje raspodjele vrlo nerazvijen i neadekvatan stvarnim uvjetima rada u toj grani privrede i da su još neriješeni mnogi problemi iz radnih odnosa i osiguranja. To naravno nijesu nerješivi problemi, pa ipak o njima zasad samo govorimo, ali ih ne rješavamo;

3. da treba bolje riješiti korišćenje radničkih i službeničkih odmarališta i njihovo bolje uklapanje u turističku privredu;

4. da je potrebno još brže ići u liberalizaciji graničnih, carinskih i deviznih formalnosti;

5. što hitnije razmotriti probleme organizacije turizma u federaciji, republikama i komunama, mislimo na organe, društvene organizacije, njihov djelokrug itd.;

6. ubrzano raditi na donošenju turističkog zakonodavstva, od općih do tehničkih propisa.

Smatramo da bi se predloženim sugestijama i mjerama doprinijelo aktivnijem stavu i boljem rješavanju pomenutih pitanja. Stoga, molimo da se ovi prijedlozi uzmu u obzir prilikom donošenja zaključaka sa ovih sjednica i prilikom izrade konačnog prijedloga društvenog plana.

Predsjednik Osman Karabegović:

Riječ ima poslanik Vaso Radić.

Vaso Radić (Izborna jedinica Visoko):

Drugarice i drugovi poslanici, Odbor Saveznog veća za komunalna pitanja razmatrao je, na svojoj sednici od 12. novembra ove godine, Nacrt društvenog plana i složio se s njegovim koncepcijama i stavovima o ciljevima, zadacima i smernicama za naš privredni razvoj u narednoj godini.

U toku razmatranja zadataka koji su Nacrtom plana predviđeni u oblasti stambeno-komunalne privrede, Odbor je došao do određenih stavova i predloga koje ću ovde izneti.

U idućoj godini, prema Nacrtu plana, doći će do daljeg porasta obima stambene izgradnje. S tim u vezi, po mišljenju Odbora Saveznog veća, za komunalna pitanja, od velike je važnosti da se razmotre bilansi sa stanovišta potreba u materijalima i elementima za građenje i za završne radove koji su neophodni za savremeniju industrijsku izgradnju stanova za tržište, a koji mogu da utiču na stabilizaciju cena stanova. Adekvatno tome, potrebno je pobliže razmotriti i uslove za proizvodnju deficitarnih materijala i elemenata i pitanje odgovarajućih mera za unapređenje ove proizvodnje.

Isto tako, trebalo bi oceniti kakva je sredstva potrebno ulagati radi osposobljavanja kapaciteta za proizvodnju stanova za tržište. Posebno bi trebalo u merama kreditne politike predvideti obrtna sredstva koja su potrebna za ovu proizvodnju. Takođe, trebalo bi predvideti i mere kojima će se usmeravati i stimulirati ulaganje u industriju građevinskog materijala i elemenata i u kapacitete za proizvodnju stanova.

U pogledu rešenja problema daljeg usavršavanja sistema kreditiranja stambene izgradnje i korišćenja stanova, koje su razmatrali

odgovarajući savezni sekretarijati, Stalna konferencija gradova i druge društvene organizacije, odbori Saveznog veća za društveno-ekonomske odnose i za komunalna pitanja i grupa poslanika Privrednog veća, u Nacrtu plana, iz opravdanih razloga, nisu predviđene konkretne mere za otpočinjanje funkcionisanja sistema koji je nagovešten, pošto je razmatranje novih mera još u toku. No, Odbor smatra da konačni tekst Plana treba da bude određeniji u pogledu tih zadataka u 1964. godini (na primer, u pogledu obima gradnje za tržište, automatskog kreditiranja kupaca stanova i drugog), da bi se na taj način otvorio proces za ostvarenje novoga sistema. Ovo je potrebno radi toga što iduća godina ne bi smela da prođe samo u proučavanju problema sistema, već da se u toku godine otpočne s njegovim realizovanjem, jer je to vrlo značajno za postizanje određenog efekta u izgradnji stanova, u skladu sa obimom koji se predviđa u materijalima za sedmogodišnji plan.

Odbor je došao do zaključka da se usled zaostajanja nekih komunalnih delatnosti pojavljuju sve veće disproporcije između tih delatnosti i stambene izgradnje, kao i između komunalne izgradnje, s jedne strane i razvoja privrede i društvenih službi, s druge strane. Zato je u oblasti komunalnih delatnosti potrebno, u prvom redu, dalje razvijati društveno-ekonomske odnose i u tom smislu, u vezi s položajem komunalnih organizacija, rešavati uslove za njihovo privređivanje. Takođe, trebalo bi ispitati i mogućnosti za pronalaženje novih rešenja, kako u pogledu izvora sredstava, tako i oblika kreditiranja razvoja ovih delatnosti.

U Nacrtu zakona o merama za ostvarenje odnosa utvrđenih Društvenim planom za 1964. godinu predviđeno je da Savezno izvršno veće može ograničavati nivo cena i tarifa komunalne privrede. Odbor smatra da pitanje cena i tarifa treba razmatrati i rešavati u sklopu kretanja cena i preduzimanja mera u ostalim privrednim granama, pa stoga predlaže da se izmeni tačka 2. stav 1. člana 46. pomenutog Nacrta zakona.

U diskusiji bilo je mišljenja da bi se deo sredstava, namenjenih nerazvijenim područjima, mogao koristiti za stambenu i komunalnu izgradnju i u druge tercijarne delatnosti na tim područjima.

U vezi s pitanjem usmeravanja i stimuliranja na ulaganje sredstava u kapacitete za proizvodnju stanova i građevinskog materijala i u objekte komunalne privrede, izneto je mišljenje da bi se moglo otkloniti ograničenje u društvenim investicionim fondovima kada se radi o ulaganju u ove kapacitete i objekte.

Na kraju, Odbor za komunalna pitanja smatra da će se ovi predlozi i stavovi razmotriti i da će na osnovi toga odgovarajuća rešenja naći

mesto u konačnom tekstu Društvenog plana za 1964. godinu.

Predsednik Osman Karabegović:

Ima riječ poslanik Ante Vidović.

Ante Vidović (Izborna jedinica Zagreb I):

Drugovi i drugarice, želim se kraće osvrnuti na dio Nacrta društvenog plana koji govori o integracionim kretanjima i udruživanjima u privredi i na dio koji govori o stručnom obrazovanju kadrova u privredi.

U proteklom periodu privreda je ostvarila napredak zahvaljujući i izvršenoj integraciji. Ona je sigurno uticala na povećani obim proizvodnje koji je postignut u 1963. godini. Pozitivna, stečena iskustva upućuju na zaključak da, u momentu rasprave o Društvenom planu za 1964. godinu, treba podstaknuti ona pozitivna rešenja koja su u praksi pokazala svoju pravu vrijednost, a izbjeći ona koja, pod plaštom formalne integracije, nose sobom negativne elemente nastale kao plod subjektivnih slabosti i nerazvijenosti proizvodnih snaga.

Proces integracije mogao bi u narednom periodu doživjeti izvjesnu stagnaciju ako se sa strane društveno-političkih činilaca ne učine analize kojim putem treba krenuti dalje u integraciji radnih organizacija.

Naša dosadašnja praksa pokazuje da privredne organizacije mogu postići vidan napredak u osnovi na dva načina:

prvo, stvaranjem privrednih organizacija sa tehnološkim procesima užeg asortimana proizvoda, na bazi veće količine proizvedene robe i uz primjenu suvremene podjele rada u procesu proizvodnje;

drugo, udruživanjem privrednih organizacija čiji se proizvodni programi međusobno uklapaju u jednu cjelinu kao kompleksno posrojenja ili čine bazu jednog kompleksnog posrojenja.

Ovakova kretanja, nesumnjivo, treba u narednom periodu i dalje pomagati i usmjeravati. Poseban zadatak ostaje na naučnim ustanovama i stručnim udruženjima da utiču na ova kretanja svojim direktnim angažiranjem. Jedan broj naučnih ustanova bavi se analizom i naučnom obradom prakse jugoslovenske privrede. Međutim, ima malo materijala obrađenih u naučnim institutima čiji se zaključci vraćaju u privredne organizacije radi konkretne primjene u praksi.

Činjenica da nije moguće snažnije razvijati privredu, a da naučnoistraživački rad ne nađe svoga odraza u privrednom razvitku, nameće imperativnu potrebu da naučne ustanove konkretno i direktno sudjeluju u davanju smjernica za moderniziranje procesa proizvodnje i za primjenu novih materijala u reprodukciji.

U tekstu Nacrta plana data je u osnovi uloga naučnoistraživačkog rada u razvitku privrede, a ovdje želim podvući da je to integralni dio proste i proširene reprodukcije, što navodi na jedino logičan zaključak da naučne ustanove treba direktno da rade na privrednim zadacima i problemima.

Praksa jednog dijela privrednih organizacija iz mašinogradnje i elektromašinogradnje govori o jednom novom vidu suradnje i udruživanja koja bazira na proizvodnji kompleksnih postrojenja. Ovakov način suradnje uvjetovan je prilikama na jugoslovenskom, a osobito na svjetskom tržištu. Ova kretanja treba i dalje stimulirati i poduzeti mjere koje će pomoći u rješavanju problema produkcije. Ja mislim da tu pomoć treba da pruže naučnoistraživačke institucije, a ako to nije dovoljno, nećemo pogriješiti ako privredne organizacije stimuliramo na organiziranje vlastitih naučnoistraživačkih instituta, sposobnih da unaprede proces proizvodnje i omoguće uvjetima proizvodnje plasman robe na svjetsko tržište.

U Nacrtu društvenog plana za 1964. godinu suženim tekstom rečeno je o stručnom obrazovanju kadrova u privredi. U zaključcima Prosvjetno-kulturnog vijeća govori se nešto šire o ovom problemu. Međutim, smatram potrebnim podvući nekoliko važnih, konkretnih problema koji bi trebalo da budu integralna cjelina konačnog teksta Plana za 1964. godinu.

Praksa većih privrednih organizacija dala je dobre rezultate u pogledu obrazovanja stručnih radnika svih stupnjeva obrazovanosti, uključujući fakultetsko. Ova praksa potvrđuje misao da je radna organizacija, odnosno privreda u cjelini nosilac stručnog obrazovanja? Postavlja se pitanje: ima li opravdanja ovakova tvrdnja i koji su elementi koji je dokazuju, odnosno zašto je radna organizacija nosilac stručnog obrazovanja?

Nedvojbeno je da radna organizacija ne može egzistirati bez stručno osposobljenih kadrova i njihovog stalnog stručnog usavršavanja. Nije potrebno dokazivati da je ona dužna da sagleda i definira svoj perspektivni razvoj u okviru dugoročnog društvenog plana razvitka SFRJ. To znači, ujedno, da je ona dužna sagledavati i utvrđivati svoje kadrovske potrebe. Radna organizacija je, u isto vrijeme, i najkvalificiranija da definira profile, strukturu, broj i dinamiku osposobljavanja potrebnih kadrova, jer raspolaže s najviše elemenata iz kojih ovi pokazatelji proističu.

Utvrđivati obrazovne ciljeve i obrazovne programe najbolje može onaj kadar koji najbolje poznaje zahtjeve tehnološkog procesa i znanja potrebna radnicima koji se u njemu nalaze. A to nužno mora biti kadar iz dotične radne organizacije. Obrazovanje neće dolaziti u raskorak s potrebama odgovarajuće radne

organizacije, ako bude direktno povezana s njom.

Iz svega ovoga jasno proizilazi da je radna organizacija osnovni nosilac i realizator obrazovanja stručnih kadrova. Taj je zadatak integralni dio rada radne organizacije, čak jedan od bitnih uvjeta njenog postojanja i razvoja.

Međutim, jedan najaktuelniji problem je financiranje stručnih kadrova. Dosadašnji način financiranja obrazovanja nije bio definiran kao element koji neposredno proističe iz stanja i potreba radne organizacije, nego je sadržan kao dio opće akumulacije, povećan procentom lokalnog doprinosa iz ličnog dohotka i procentom troškova obrazovanja kojima radna organizacija može teretiti svoje materijalne troškove. Za potrebe obrazovanja kadrova preko 1%, koji je jedino ostao na raspolaganju radnoj organizaciji, mogla je ona koristiti sredstva iz fonda zajedničke potrošnje.

Razumljivo je da su time radne organizacije dovedene u međusobno različan položaj. Dok nekima, koje manje ulažu u obrazovanje, ovi instrumenti predstavljaju privilegij, dotle, drugima, kojima je potrebno mnogo ulaganja u obrazovanje, ovako utvrđeni instrumenti financiranja obrazovanja otežavaju čak i najnužnije osposobljavanje kadrova.

Polazeći od prethodnih konstatacija i stavova prema kojima: obrazovanje kadrova je nedeljivi dio rada i razvoja svake radne organizacije; radna organizacija je osnovni nosilac stručnog obrazovanja i usavršavanja kadrova, dužna je i odgovorna za trajno provođenje obrazovanja; šira društvena zajednica nesumnjivo je zainteresirana za stručno obrazovanje koje je u skladu sa potrebama radnih organizacija; smatramo da iz toga treba da rezultira novi način financiranja stručnog obrazovanja. Sugeriram prijedlog koji vodi računa o činjenici da je jedan dio stručnog obrazovanja element proste reprodukcije, a drugi proširene reprodukcije, a čitava koncepcija polazi od činjenice da je stručno obrazovanje u prvom redu sastavni dio razvoja porizvodnih snaga, a zatim element društvene nadgradnje. Zakonskim propisima utvrditi da se troškovi stručnog obrazovanja tretiraju kao i svi ostali troškovi unutar radne organizacije za njeno poslovanje, s tim da radne organizacije, koje imaju same ili udružene vlastite centre za obrazovanje radnika, imaju olakšice i to:

— da se oslobode svih davanja zajednici i plaćanja kamata na sredstva koja se troše za obrazovanje, izuzev doprinosa na dohotke stalnih radnika centra;

— da se nastavna pomagala tretiraju kao potrošni materijal;

— da se troškovi, kao što su: nagrade učenika, stipendije na fakultetima, te troškovi za obrazovanje radnika, đaka, studenata i struč-

njaka iz zemlje i inozemstva u privrednoj organizaciji (ako padaju na teret radne organizacije) tretiraju kao troškovi poslovanja:

— da se daju povoljniji uvjeti za kreditiranje investicione izgradnje i nastavne opreme za potrebe obrazovanja.

Potrebno je da se što prije riješi veliki nesklad između realnih kadrovskih potreba i sadašnjeg stanja broja kadrova. Nedostatak kadrova i njihova struktura postali su usko grlo i usporavaju privredni razvitak. Opravdano je da se ovaj problem tretira isto kao i naučno-istraživački rad u davanju olakšica za uložena sredstva.

Radne organizacije koje ne troše kao minimum iznos (2,5%) za obrazovanje kadrova, dužne su neutrošeni dio do utvrđenog procenta uplatiti u fond za stručno obrazovanje privredne komore grada, odnosno republike.

Ovakova društvena intervencija utjecala bi na radne organizacije da vode kadrovsku politiku, planiraju kadrove i ulažu sredstva za njihovo obrazovanje. Ne bi se dogodilo kao do sada da jedna privredna organizacija ulaže sredstva za obrazovanje i planira kako da stvori materijalnu bazu, a druga ta sredstva troši u osobne dohotke, uzimajući na taj način kadrove onoj prvoj.

Obavezno bi trebalo da se u elaboratima za investicioni razvoj utvrdi iznos, odnosno procent sredstava za stručno obrazovanje od ukupne mase sredstava za investicije.

Trošenje deviznih sredstava za potrebe obrazovanja treba tretirati kao i sve druge potrebe radne organizacije.

Ovim prijedlogom smatram da će se riješiti problem financiranja stručnog obrazovanja. Posebno treba napomenuti da treba ograničiti i onemogućiti prebijanje ili neplansko trošenje sredstava akumuliranih na ovaj način, ako to nije u skladu sa planom privrednog razvoja. Ukoliko se to ne osigura, takva akumulacija gubi svoju svrhu.

Usvajanjem ove koncepcije stavlja se velika odgovornost i obaveza organa upravljanja u radnim organizacijama u pogledu ulaganja za kadrove i brige o racionalnom, ekonomičnom i funkcionalnom obrazovanju — skladno potrebama i materijalnim mogućnostima u radnoj organizaciji.

Predsjednik Osman Karabegović:

Ima riječ poslanik Norbert Veber.

Norbert Veber (Izborna jedinica Petrinja):

Drugovi i drugarice poslanici, prošla i ova godina pokazale su da se, ako pravilno usmjerimo osnovne principe privređivanja, mogu u velikoj mjeri iskoristiti unutrašnje rezerve koje postoje u privrednim organizacijama i da možemo privredu usmjeriti ka bržem kretanju,

nego što je to bilo u prethodnim godinama. Ja ne mislim da smo u ovoj i prošloj godini iscrpili te mogućnosti, nego su one još vrlo velike u svim našim privrednim organizacijama, bez obzira kako su se pojedine privredne organizacije ponašale u 1962. i 1963. godini, koliko su koristile način i sistem našeg privrednog instrumentarija i koliko su dosledno sprovodile odluke o načinu privređivanja.

Činjenica je da su protekle godine, 1962. i 1963, kada su nastale bitne promjene u privređivanju, pokazale da su odluke Petog plenuma CK SKJ, a isto tako i druge odluke, donešene u pravi čas i da je u onim kolektivima gdje su se dosljednije sprovodile te mjere, bili i rezultati mnogo veći, tj. da su tamo, gdje su se društveno-politički činioci, i sindikati, i partijske organizacije, a i organi radničkog upravljanja dosljedno rukovodili tim smjernicama, i rezultati daleko, daleko veći nego u ostalima. Postoje izvjesne oscilacije čak između pojedinih republika i pojedinih rejona koje isto tako jasno dokazuju da je tako kako sam naprijed iznio.

Zato mislim da će, kada govorimo o Planu za 1964. godinu, da li smo realno ili manje realno, veće ili manje planske zadatke postavili, njihovo izvršenje zavisiti od toga kako ćemo regulirati određene odnose u našoj privredi, kako ćemo slabosti koje smo u toku 1962. i 1963. godine sagledali i koje su nam bile i u ovom periodu kočnica za još brži razvoj, kako ćemo ih otkloniti i time, jasno, omogućiti još brže kretanje.

Izveštaji pojedinih odbora i većina učesnika u diskusiji istakli su probleme koji su bili smetnja i koji su još smetnja bržem kretanju naše privrede. Mislim da, ako hoćemo realno da gledamo naše mogućnosti u 1964. godini pa i nadalje, moramo, u prvom redu, početi od toga da analiziramo naše slabosti, da analiziramo probleme koji još koče razvoj i koje mi do sada nismo otklonili.

Ovde je bilo mnogo riječi o cijenama, bolje rečeno o odnosima cijena. Ja se na tome neću dugo zadržati. No, mislim da je to jedno od najozbiljnijih pitanja koje koči brži razvoj i da zbog toga što nemamo uređene odnose u cijenama pojedinih proizvoda, to je uzročnik mnogih slabosti u našem sistemu, u našem privrednom kretanju.

Ovdje je bilo govora o tome da je pitanje cijena već počelo da se rješava. To je činjenica. Mi smo u toku 1963. godine u nekoliko grana, u nekoliko grupacija naše privrede, počeli da rješavamo ta pitanja. Međutim, meni se čini da takvo rješavanje neće dati željene rezultate. Jer, otvaranjem toga problema samo na jednom kompleksu, otvaramo mnoge probleme koji će se neminovno pojaviti na drugoj strani. I zato, mislim, kada govorimo o cijenama, o odnosima cijena u našoj privredi, kao jednom od

najvažnijih pitanja koje koči brži razvoj, da treba da mu pridemo kompleksno i, od konstatacija da ono postoji, da pređemo na njihovo rješavanje, ali potcrtavam — kompleksno.

Nije čudno da veliki broj poslanika, a o tome svakodnevno govore i naši građani, sumnja u poboljšanje standarda i smatra da su cijene jedan od glavnih razloga što nisu ostvarene intencije koje smo željeli ostvariti u 1963. godini o kretanju standarda, a to će vjerovatno biti i u 1964. godini, odnosno neadekvatno kretanje cijena pojedinih artikala koje nismo uspjeli da uskladimo. Kretanje cijena nije usmjereno u pravcu u kojem bi mi željeli.

Drugi problem su odnosi između grana pojedinih grupacija. I o tome je ovdje bilo dosta govora. No, mislim da ga moramo sve više isticati i da se prilikom ostvarivanja plana za 1964. godinu moramo se ozbiljno uhvatiti s njim u koštac. Jer, ako ga ne otklonimo onda će postojati iz dana u dan sve ozbiljnija kočnica za normalni i skladni razvoj naše privrede. Činjenica je da je nereseni problem cijena jedan od ozbiljnih razloga za takovo stanje i ako ga pravilno riješimo biće otklonjen i nesklad u odnosima između grupacija i grana.

No, pored cijena postoje i drugi problemi. U nekim privrednim granama i grupacijama postoji privredna nerentabilnost, upravo niko do kraja nije ispitao, s obzirom na nejednake uslove, da li stvarno postoji ili ne. S druge strane, nama je veoma teško da utvrdimo da li je neka grana rentabilna ili nije, jer su odnosi u našoj privredi neadekvatni, bilo da se radi o cijenama, bilo o obavezama prema društvu. Iz toga proizilazi neadekvatna politika našega izvoza. Mi, upravo, još ne znamo tačno što je stvarno rentabilno izvoziti, a što nije, gdje štetimo sami sebi zbog izvoza, odnosno gdje kočimo izvoz koji bi bio mnogo rentabilniji i koji bi društvenoj zajednici doneo mnogo više koristi nego izvoz nečeg drugog. To se neminovno mora odraziti i na dohotke poduzeća, na lične dohotke, na fondove privrednih organizacija i to onda utječe na standard radnika u pojedinim granama. U tom pogledu danas postoji takovo šarenilo koje ozbiljno ugrožava zainteresiranost i stimulativnost u pojedinim privrednim organizacijama. Zato mislim da bi u 1964. godini trebalo ozbiljno prići rješavanju uvjeta privredivanja u pojedinim granama i grupacijama.

Jedan od činilaca o kome je bilo riječi je vrijednost osnovnih sredstava. Mi smo u toku 1962/63. godine sproveli revalorizaciju. Ovdje je bilo govora o tome. Međutim, ja se sa nekim učesnicima u diskusiji ne bih do kraja složio. Naime, rečeno je da smo kroz revalorizaciju postigli veću amortizaciju. Jeste. To je činjenica. Samo, meni se čini da zadatak valorizacije nije bio samo da postignemo veću amortizaciju. To je samo jedan od zadataka. Drugi

zadatak bio je da se putem revalorizacije pravilnije riješe odnosi između poduzeća, između grana i grupacija. Međutim, taj zadatak mi nismo riješili zbog toga što smo prostim načinom korišćenja koeficijenata jedno stanje, koje je bilo potrebno neadekvatno u procjeni osnovnih sredstava, opet zakovali, samo na jednom drugom nivou. Zato, mislim da bi pitanje revalorizacije trebalo ponovo uzeti u razmatranje i da se kroz revalorizaciju privredne organizacije postave u što ravnopravniji položaj u odnosu na vrijednost osnovnih sredstava kojima raspolažu.

Isto tako, ovdje je bilo prilično govora o subvencijama. Meni se čini da bi subvencioniranje trebalo prepustiti republikama ili komunama. Danas se najveći dio subvencija vrši iz centralnih fondova. To neminovno dovodi do toga da se o subvencijama koje se daju i koje će se davati i u buduću, ne vodi dovoljno računa i s njima postupa potpuno neekonomski. Posljedica toga je da mnoge privredne organizacije, koje dobijaju iz centralnih fondova subvencije, posluju neekonomski. Mislim da bi se na taj način što bi subvencioniranje prepustili republikama i komunama, jasno, kroz određenu preraspodjelu, mnogi zamislili ne samo prilikom trošenja, nego bi se ozbiljnije prilazilo investiranju koje treba kasnije, kad pođu u pogon, subvencionirati.

Dalje, vrlo ozbiljno pitanje koje nas je kočilo u toku 1962/63. godine, iako se ono neće riješiti ni u 1964. godini, je financiranje i uopće naša finansijska politika. Mi smo o sistemu našeg bankarstva govorili mnogo. Međutim, nismo otišli daleko. Čitav naš bankarski sistem još se nije adekvatno uklopio u naš privredni sistem, kao privredni organ. Još ima administrativnog poslovanja. Upravo, banke nijesu privredne organizacije koje snose određene posljedice svoga poslovanja. One su više administrativni činioци koji sprovode određenu politiku, a od njihovog poslovanja ne zavisi ni njihov uspjeh ili neuspjeh. Sve dok naše banke ne postanu kao privredne organizacije, sa svim konsekvencama jedne privredne organizacije ako se ne uklape u naš privredni sistem, neće se riješiti pitanje financiranja.

Kada je riječ o financiranju govoriću i o obrtnim sredstvima. Meni se čini da su obrtna sredstva u 1962, a i u 1963. godini, bila ozbiljna kočnica za još veću ekspanziju u našoj proizvodnji. Mnoge privredne organizacije zbog nedostatka obrtnih sredstava i teškoća u plaćanju, nijesu mogle više razviti svoje proizvodne snage i bolje koristiti svoje kapacitete. Da i ne govorim o teškoćama koje su nastale kao posljedica toga. O tome problemu govorimo više od dvije godine. Međutim, on se ne rješava, već se i dalje odugovlači. Pri tom, ne vodi se računa o posljedicama koje od toga ima naša privreda.

Ovdje je bilo govora i o saobraćaju. Saobraćaj je jedna od ozbiljnih kočnica privrednog razvoja i čini mi se da će već u 1964. godini, a osobito nekoliko narednih godina, postati jedan od najodlučujućih činilaca za rješavanje određenih privrednih zadataka. Pravilno je da se problemima saobraćaja posveti sva potrebna pažnja. Isto tako, slažem se i s gledištem da je problem saobraćaja u stvari problem finansijskih sredstava za povećanje kapaciteta, za modernizaciju voznog parka i raznih drugih pomoćnih sredstava koja omogućavaju brže korišćenje saobraćaja. Međutim, mislim da treba istaći da se, iako su finansijska sredstva glavni problem koji treba riješiti u saobraćaju, ne bi se smjeli zavaravati time da je to i jedini problem i da se nebi stekao dojam da će se sve riješiti finansijskim sredstvima. Meni se čini, a svakodnevna praksa to potvrđuje, da se problemi saobraćaja, a osobito pošte i železnica koji ozbiljno koče normalni razvoj privrede, ne mogu riješiti samo sredstvima, nego smo malo učinili da se iskoriste unutrašnje rezerve u tim organizacijama. Čini mi se takođe da nijesu riješena i neka organizaciona pitanja i neki unutrašnji odnosi. Zbog nereguliranih unutrašnjih odnosa u saobraćaju, jasno, trpi privreda. U saobraćaju, pogotovu na železnici i pošti, ima previše administrativnog, još su državna ustanova koja se nije uklopila u privredu i koja uopće ne posluje na određenim privrednim osnovima.

Kada je riječ o saobraćaju, trebalo bi više voditi računa o kadrovima, ali ne samo sa stanovništa njihovog osposobljavanja, nego i sa stanovništa njihovog odnosa prema potrošačima. To je jedna od najslabijih tačaka ovih organizacija. Osim toga, one nameću privrednim organizacijama često takve odnose koji su za normalno privređivanje prosto neshvatljivi.

Na kraju, drugovi, ja bih se dotako jednog pitanja koje je, po mome mišljenju, premalo zahvaćeno Nacrtom društvenog plana, a meni se čini da ga je i diskusija premalo istakla. Radi se o radnoj snazi. Tvrdi se da imamo višak radne snage. Jeste, kada gledamo Jugoslaviju u cjelini. Međutim, adekvatno stanje o pitanju radne snage daće nam tek određeni regionalni planovi. Činjenica je da mnogi regioni danas već ozbiljno trpe zbog nedostatka radne snage. U 1963. godini u nekim republikama nedostatak radne snage onemogućio je ne samo normalnu proizvodnju i bolje korišćenje kapaciteta, nego neke grane — građevinarstvo, na primjer — nijesu mogle izvršiti zadatke koji su pred njih postavljeni.

Pred nama stoji, ako hoćemo bolje da koristimo kapacitete, da na svaki način uvedemo drugu i treću smjenu. Mi stojimo neposredno pred zadatkom koji je postavio pred nas Ustav — pred skraćanjem radne nedelje. Međutim,

vrlo ozbiljno se postavlja pitanje: kako ćemo u ovakvim uvjetima riješiti to pitanje? Vrlo često se iznosi gledište da treba graditi fabrike tamo gdje postoji radna snaga. Takovo shvaćanje je potpuno pogrešno. Dosadašnja praksa nam je pokazala da ne možemo graditi fabriku u svakom selu, na svakoj čuki i da moramo, prilikom građenja određenih privrednih organizacija, voditi računa o mnogim drugim pitanjima, a jedno od vrlo važnih je baš saobraćaj. Ovaj element, pored radne snage, moramo imati u vidu.

Zato mislim da bi pitanje radne snage trebalo vrlo ozbiljno proučiti, jer postaje vrlo ozbiljna kočnica u razrešavanju naših zadataka, sagledati ga kroz regionalna stanja i omogućiti određenu migraciju radne snage u okviru Jugoslavije kao cjeline. O ovom pitanju mi ne smemo voditi nekakvu lokalističku politiku. Isto tako, treba ozbiljno da se pozabavimo i nekim zakonima koji previše potenciraju socijalu, o čemu je u posljednje vrijeme bilo prilično govora i u našoj štampi, i da te stvari uskladimo sa stanjem u kojem se nalazimo. Jasno je da su odnosi između pojedinih grana i uvjeti privređivanja takođe razlozi koji to pitanje potenciraju.

Govoriću o još jednom pitanju koje će se u budućnosti postavljati sve oštrije. To je pitanje mehanizacije i automatizacije, ne samo sa stanovništa povećanja proizvodnje, nego i sa stanovništa olakšavanja rada i otklanjanja radne snage sa onih mjesta gdje su vrlo teški uvjeti rada, odnosno gdje je vrlo težak fizički rad. Danas ima pojava da za određene poslove ne možete dobiti radnu snagu — rudarstvo, crna metalurgija, koje su došle u takovu situaciju za određena radna mesta, da čak ni pod vrlo povoljnim uvjetima nagrađivanja, ne možemo dobiti radnu snagu. Ovo pitanje moramo vrlo ozbiljno sagledati, jer ako ga ne riješimo i ako određeni organi za pitanja mehanizacije i automatizacije ne budu davali kredite za te svrhe, doći ćemo u vrlo tešku situaciju u pogledu radne snage, a samim tim i u pogledu izvršavanja planskih zadataka. ne samo u 1964. godini, nego i u narednim godinama.

Predsjednik Osman Karabegović:

Ima riječ poslanik Đorđije Peruničić.

Đorđije Peruničić (Crna Gora):

Drugovi i drugarice, podnoseći izveštaj Odbora Saveznog veća za saobraćaj i veze o razmatranju Nacrta društvenog plana za 1964. godinu želim da istaknem mišljenje Odbora da je Nacrt rađen sa mnogo više priprema i učešća mnogih činilaca, da je radi toga bilo moguće da se realnije sagledaju i izraze stvarne mogućnosti za dalji razvoj naše privrede i svih društvenih kretanja u 1964. godini. Prema tome,

Nacrt plana u celini odražava naše potrebe i mogućnosti, ali u svojoj obradi nije uspeo da nađe svugde, prema datim ocenama, i adekvatna rešenja kojim bi se obezbedila maksimalna proporcija između grana i svele na minimum prenete disproporcije iz prethodnog perioda. Primer za to su ocena potreba u saobraćaju i predlozi rešenja kojima bi se disproporcije otклонile ili svele na najmanju meru.

Na primer, planirano je da porast potreba u saobraćaju u 1964. godini iznosi 6,3%, a po mišljenju Odbora porast bi mogao da iznosi najmanje 10% do 11%. Jasan dokaz da takve mogućnosti postoje je iskustvo iz planiranja i realizacije potreba u saobraćaju za 1963. godinu.

Postoji ustaljena zakonitost, a posebno u periodu brzog razvoja, da potrebe u saobraćaju rastu nešto brže nego što raste ukupna proizvodnja. To je i dovelo do toga da se u Planu za 1963. godinu ne predvidi prevoz oko 10 miliona tona robe, a isto tako i u Nacrtu plana za 1964. godinu da se manje planiraju potrebe nego što će biti realno za prevoz oko 10 do 11 miliona tona.

Polazeći od toga da kapaciteti saobraćaja ni u ranijim godinama, a pogotovu u 1963. godini, nisu bili u stanju da zadovolje rastuće potrebe privrede i stanovništva, može se primetiti da to, s predviđenim porastom stope saobraćaja u odnosu na porast proizvodnje kakav je predviđen u Nacrtu plana, neće moći da učine ni u 1964. godini.

Zbog nerealnog sagledavanja potreba saobraćaja, pored ostalog, doneta su nedovoljno efikasna rešenja.

Na sednici Odbora Saveznog veća za saobraćaj i veze prisustvovali su pored predstavnika Saveznog zavoda za privredno planiranje, Saveznog sekretarijata za saobraćaj i veze i predstavnici zajednica jugoslovenskih železnica, ptt, rečnog saobraćaja i ostali, s kojima su detaljno pretresane mogućnosti i eventualne rezerve koje bi u 1963. godini mogle biti korišćene. To bi doprinelo smanjenju teškoća u pogledu podmirivanja potreba u saobraćaju.

Tom prilikom, konstatovano je da na železnici postoje veoma krupni problemi koji nisu rešeni. Železnice trpe zbog nedovoljne nosivosti, nedovoljne brzine, nerešenog ranžirnog prostora, nedostatka mehanizacije za pretovar i utovar, zastarele vuče, nedovoljnog broja vagona, neefikasnog rada remontnih preduzeća, nerešenog tarifnog sistema, neuvođenja realne funkcionalne amortizacije, zatim, zbog suviše decentralizacije sredstava železničkih privrednih organizacija itd.

Takođe, ustanovljeno je da neke privredne organizacije zbog nedostatka skladišnog prostora odugovlače pretovar iz železničkih vagona (Rijeka). Svi ti i drugi problemi, gledano u

celini, govore da železnica, ukoliko se ne pristupi efikasnom rešenju istaknutih problema, neće moći da preveze predviđenu količinu robe od 80 miliona tona.

Odbor je takođe konstatovao da u bilansima plana predviđenih 12 milijardi bankarskih kredita republičkih banaka nisu sigurni. Dosadašnje iskustvo govori da su se ta sredstva minimalno ostvarivala u prvom redu zbog shvaćanja da je železnički transport stvar federacije, a ne svih činilaca od preduzeća do federacije.

Suprotno ovome, potrebe ptt i drumskog saobraćaja uglavnom su shvaćene i svi činioci učestvuju u rešavanju ovih problema. Radi toga, Odbor smatra da je planom nužno čvršće obezbediti da predviđena bankarska sredstva budu na vreme stavljena na raspolaganje i korišćenje saobraćajnim privrednim organizacijama, naravno, uz sopstvenu participaciju i konkursne uslove.

Razmatrajući stanje i mogućnosti drumskog saobraćaja ustanovljeno je da postoje velike mogućnosti za dalje povećanje saobraćaja u pogledu propusne moći drumova, naročito na magistralnim pravcima. Međutim, slabije korišćenje drumova i slabiji prevoz velikih bruto tereta došlo je kao posledica nedostatka teških motornih vozila i uopšte drumskih vozila, pa se smatra kao nužno da se iduće godine nabavi 3.400 teretnih vozila, dakle, 1.000 više nego što je Nacrtom plana predviđeno. Time bi se omogućilo da, uz ostale predviđene mere, drumski saobraćaj preveze oko 30 miliona tona robe, umesto 25 miliona tona koliko se planira u 1964. godini. Da napomenem da je 1963. godine umesto planiranih 18 miliona prevezeno 22 miliona tona robe.

To bi direktno omogućilo delimično podmirivanje potreba u prevozu, pogotovu što se drumske magistralne saobraćajnice nalaze paralelno sa železničkim magistralama, a dobar deo Jadranskog puta biće završen u 1964. godini, a takođe i put Beograd — Zlatibor — Prijepolje — Bijelo Polje, gde će se ovaj drugi uključiti u Jadranski put i tako dobiti znatna propusna moć za prevoz robe od Barske lukke kroz Crnu Goru u pravcu Beograda i obratno.

Prema mišljenju predstavnika industrije teretnih vozila, domaća industrija ne može iduće godine da podmiri broj potrebnih vozila, a pogotovu teških. Radi toga, Odbor smatra da je potrebno da se izvestan broj vozila uveze iz inostranstva, s tim da se koordinira s domaćom proizvodnjom radi obezbeđenja licence, servisne službe i rezervnih delova. Odbor smatra da bi jedan deo kapaciteta drumskog saobraćaja, koji direktno koriste proizvodna i uslužna preduzeća, mogao više da se koristi i za potrebe drugih, kako bi se ukupna snaga drumskog saobraćaja povećala.

Odbor je konstatovao da je rečni saobraćaj, s obzirom na svoju društvenu važnost i mogućnosti, vrlo zapostavljen i da zbog toga ne izvršava ni minimalni prevoz koji bi trebalo da izvrši i za koji postoje objektivne mogućnosti u pogledu vodnih tokova.

Konstatovano je da su nerealne tarife na železnicama za prevoz građevinskog materijala, uglja, veštačkih đubriva i drugih roba direktno uticale na usporavanje razvitka rečnog saobraćaja. Naime, radi se o tome da je ovaj materijal prevožen većinom železnicama, a ne rečnim saobraćajem, iako je, po nekim studijama, rečni saobraćaj u prevozu ovih vrsta robe jeftiniji za 50% od železničkog. Trebalo bi podesnim merama — odgovarajućim tarifama — celokupni transport veštačkih đubriva iz Prahova i Pančeva i uglja iz Kostolca za Beogradsku centralu prebaciti na rečni saobraćaj i proučiti mogućnost da se iz Brčkog ugalj za potrebe Beograda i Vojvodine transportuje umesto železnicom rečnim saobraćajem. Ovim bi se znatno rasteretili kapaciteti železnica kojim bi se prevozila druga roba.

Odbor je takođe konstatovao da rečno brodarstvo nerado prevozi veštačka đubriva zbog toga što nema smeštajni prostor već za to služe sami brodovi. Iz ovoga jasno proizilazi da treba neodložno rešiti smeštajni prostor pored Dunava, Save, Tise i drugih reka.

Odbor je ocenio da bi uz neke dodatne mere, sem onog koje Nacrt plana predviđa, rečno brodarstvo moglo da preveze oko 8,5 miliona tona robe. Pored toga, Odbor smatra da bi bilo nužno preduzeti mere u narednom periodu da se ovaj saobraćaj osposobi, da se povećaju kapaciteti, da se osposobe pristaništa, da se obezbedi pravilno održavanje vodnih tokova i da se obezbedi pretovarna mehanizacija. Na taj način, ovaj vid transporta, koji ima veoma povoljne prirodne uslove, a uz to je i najjeftiniji, došao bi do punog izražaja.

Vazdušni saobraćaj, po mišljenju Odbora, može izvršiti planirane zadatke. Međutim, ovde postoji kao problem odnos između preduzeća JAT i preduzeća za održavanje aerodroma. Najgrublji je primer aerodroma u Dubrovniku. Odbor je formirao anketnu grupu da ispita ove probleme i predloži Odboru potrebna rešenja.

Pomorski saobraćaj, po mišljenju Odbora, treba i dalje razvijati. On može izvršiti planom predviđene zadatke za 1964. godinu.

Odbor je takođe razmatrao mogućnosti i probleme ptt i konstatovao da će i pored slabosti u pogledu kvaliteta usluga i uskih grla u telefonskoj mreži, ptt moći izvršiti planske zadatke u 1964. godini. Međutim, modernizacijom veza između Beograda i svih republika i međunarodnih veza, koja će se završiti u drugoj polovini 1964. godine, situacija u 1965. godini će se znatno poboljšati.

Odbor je ustanovio da je zatvaranjem mnogih pošta u velikoj meri smanjena dostavna služba poštanskih pošiljki, a to nije ničim zamenjeno iako su potrebe društva u stalnom porastu. Ovakav postupak je po mišljenju Odbora nepravilan.

Odbor smatra da je dosadašnja praksa investicija u saobraćaju na širokom planu imala ne male slabosti jer je započinjala izgradnja mnogih objekata, a da to nije bilo u isto vreme usklađeno materijalnim mogućnostima. Zbog toga je dolazilo do odugovlačenja i gubljenja u vremenu, pogotovu u slučajevima kada je na nekim objektima obustavljena izgradnja. Nacrt plana za 1964. godinu čini u tom pogledu znatne korekcije i koncentriše sredstva na određene objekte i na taj način ubrzava njihovu izgradnju i doprinosi bržem povećanju kapaciteta u saobraćaju — pruga Sarajevo — Ploče. Jadranski put u primorskom i kontinentalnom delu.

Odbor je konstatovao da je vrlo korisna politika usmeravanja sredstava federacije i republika na dovršavanje puteva koji se stiču u jednom mestu. To je slučaj s Jadranskim putem od Bara do Bijelog Polja i putem od Beograda preko Zlatibora do Bijelog Polja.

Odbor smatra da Nacrtom plana nisu predviđena dovoljna sredstva za modernizaciju saobraćaja, a naročito za pojačanje železničkog voznog parka, što bi, po mišljenju Odbora, dalo najviše efekta za brzu intervenciju u saobraćaju. To se vidi i iz izlaganja generalnog direktora Saveznog zavoda za privredno planiranje na današnjoj sednici.

Sve u svemu, izlazi da saobraćaj u 1964. godini treba da preveze oko 128 miliona tona robe, a ne 118 kako je Nacrtom plana predviđeno. Brzim intervencijama i povećanim sredstvima van plana treba obezbediti da saobraćaj bude sposoban da preveze potrebnu količinu robe i da postane manje usko grlo naše privrede.

Odbor posebno ističe da će u 1964. godini biti potrebno da se preveze velike količine građevinskog materijala, na dugim relacijama, za izgradnju Skoplja i da će se povećati potrebe za prevozom kabastih roba iz nove luke Bar za istočnoevropske zemlje.

Ocenjujući ovako stanje u saobraćaju, Odbor je zatražio od Saveznog zavoda za saobraćaj i veze da u zajednici sa pojeđinim granama ponovo razmotri situaciju, razradi i predloži mere za bolje korišćenje svojih unutrašnjih rezervi i za obezbeđenje novih kapaciteta kako bi se očekivani prevoz robe u 1964. godini mogao izvršiti.

Odbor je razmotrio predložene mere od strane Saveznog sekretarijata za saobraćaj i veze na svojoj sednici od 15. novembra o. g. i usvojio ih i smatra da je izvršenje predloženih

mera minimalan uslov za ostvarenje potrebnog prevoza u 1964. godini.

Iz predloženih mera jasno se vidi da su potrebna dodatna sredstva od oko 37 milijardi dinara, koja Planom nisu predviđena, za nabavku 1.000 teških kamiona, 2.500 vagona, 60 dizel i električnih lokomotiva i izvesne količine pretovarne mehanizacije.

Predsednik Osman Karabegović:

Riječ ima poslanik Franjo Matijašević.

Franjo Matijašević (Izborna jedinica Zagreb IV):

Drugarice i drugovi poslanici, nekoliko prethodnih učesnika u diskusiji spomenulo je da je Nacrt plana otvorio vrata nekim problemima. Nemojte mi zamjeriti što ću navesti probleme dviju grupacija koje su u ovom Nacrtu plana obuhvaćene, ali samo deklarativnim usmjeravanjem. Iznijet ću nekoliko primjera kako su i dosadašnje deklaracije proteklih društvenih planova imale razvojni učinak, ukoliko nije postojeća deklaracija usmjerena i na materijalnu osnovu. Tercijarne djelatnosti su danas u zaostatku s kretanjem ostalih privrednih grana u cijeloj Jugoslaviji toliko kao što ocijenjujemo saobraćaj, trgovinu i druge neke grupacije. Prelaskom na komunalni sistem uređenja naše zemlje, razvoj komunalnih djelatnosti i zanatstva potpuno je prepušten komunama, koje treba da osiguravaju sredstva za njihov razvoj u skladu s potrebama privrede i stanovništva svog područja.

Ta koncepcija u njenoj primjeni osobito je došla do izražaja u Društvenim planovima 1957. i 1961. godine. U tom periodu počinju značajna ulaganja koja iznose za pet godina 45 milijardi dinara, što znači oko 60% ukupnih ulaganja za proteklih 15 godina. U ovom periodu stopa porasta u zanatstvu iznosila je u proseku oko 18%. Ovako brzi skok ove privrede bio je moguć jer se tada i federacija odrekla prihoda od ove zaostale oblasti u korist njenog razvoja. Ne treba zaboraviti i to da su investiciona ulaganja bila pretežno iz sredstava privrednih organizacija koja su se u nekim republikama kretala čak i do 78%, dok ove godine ona iznose 61,9%.

Međutim, 1962. godine struktura obaveza bila je takva da je smanjila sredstva privrednih organizacija i komuna i ako je sva politika razvoja prepuštena komuni, a ona izgleda ovako: od ukupne mase obaveza koje ima društveno zanatstvo federaciji ide 67,1%, republici 6,8%, a općinama 26,1%. Prema tome, u 1962. godini samo oko 26% sredstava iz obaveza zanatstva ostalo je općini, dok je oko 74% sredstava uplaćeno u fondove federacija i republike. Međutim, u istoj godini za razvoj zanatstva iz republičkih i saveznih fondova ulo-

žemo je u zanatstvo oko 100 miliona ili 2,6% od uplaćenih sredstava, dok su srezovi i općine uplatile oko 800 miliona dinara ili 58% od obaveza zanatstva koje pripadaju općini.

Kao primjer navodim kretanje fondova privrednih organizacija iz jedne republike, a analogno to se odražava i na federaciju.

	Godina	Dio za zajednicu	Dio za privrednu organizaciju	
			ukupno	za fondove
Zanatstvo —	1961.	43,5%	56,5%	12,3%
ukupno	1962.	45,4%	54,6%	11,9%
Uslužno	1961.	41,3%	58,7%	14,5%
	1962.	43,6%	56,4%	12,8%
Građevinarstvo	1961.	41,0%	59,0%	12,3%
	1962.	42,0%	58,0%	12,7%
Proizvodno	1961.	47,4%	52,6%	10,5%
	1962.	49,6%	50,4%	10,5%

U proizvodnom zanatstvu zadržan je postotak učešća fondova na taj način što je smanjen postotak učešća osobnih dohodaka. Smanjenje postotka učešća fondova u zanatstvu uslijedilo je u 1962. godini u odnosu na 1961. godinu zbog porasta obaveza. Taj porast odnosi se na povećanje općeg poreza na promet od 0,5% na 1%, te na povećanje paušalnih obaveza uslužnog zanatstva.

U gornjoj tabeli iskazano smanjenje učešća fondova odnosi se na bruto fondove, dok je učešće neto fondova (ono što stvarno ostaje privrednim organizacijama) u postotku još daleko manje nego što je bilo u 1961. godini i to zbog povećanja doprinosa zajedničkim rezervnim fondovima od 3% na 5% te doprinosa društvenim investicionim fondovima od 20% na 30%. To znači da je, na svakih 100 dinara koje je privredna organizacija unijela u svoj fond u 1961. godini, morala platiti 25 dinara društvenim investicionim fondovima. U 1962. godini taj iznos se povećao na 42,8 dinara.

Mi danas ne možemo da zamislamo rastući razvoj turizma bez dobro organiziranih i modernih servisnih službi. Budući da je u proteklom periodu na razvoj ovih službi vrlo negativno djelovala primjena vanrednog doprinosa iz ove zaostale oblasti, jer ne treba zaboraviti da je vrijednost opreme na jednom radnom mjestu u zanatstvu pet puta niža od vrijednosti opreme u industriji, i da se ne može ni zamisliti porast ostalih privrednih grupacija bez porasta pratećih tercijarnih djelatnosti. Ja smatram da je za rješavanje ovog problema potrebna intervencija zajednice i proizvođača raznih predmeta trajne potrošnje, jer se jedino oni mogu javljati kao osnivači novih uslužnih kapaciteta s modernom tehnologijom i organizacijom rada.

Mislim da neće biti suvišno ako podsjetim ovaj Dom da je u neposrednoj prošlosti bilo vrlo mnogo posvećeno ovoj zaostaloj oblasti i

da su date i određene smjernice za njen ubrzani porast. I najzad, na IV plenumu Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije, srpnja 1962. godine, Predsjednik Republike, drug Tito je rekao: »Mi moramo posvetiti više pažnje socijalističkom zanatstvu. Mi smo do sada gledali više na privatno zanatstvo, a na socijalističko zanatstvo nijesmo dovoljno obratili pažnju, iako je ono danas jedna od veoma važnih djelatnosti u našoj privredi«...

(Posle odmora)

Predsjednik Osman Karabegović:

Nastavljamo rad. Ima riječ Kiro Gligorov, savezni sekretar za finansije.

Kiro Gligorov, savezni sekretar za finansije:

U diskusiji je već pokrenuto nekoliko veoma krupnih i ozbiljnih pitanja iz oblasti finansija. Neka pokrenuta pitanja takve su prirode da na njih treba odgovoriti jednom ozbiljnijom pripremom, odgovarajućim materijalima, podacima, a da su pojedina pitanja postavljena u novom obliku pa zahtevaju izvesna izučavanja i istraživanja. Radi toga, ja bih se u svom današnjem izlaganju zadržao samo na jednom pitanju koje ipak u svojoj osnovi govori o svim ovim pitanjima i ukazuje na rešenja nekih od osnovnih pitanja finansiranja. Hteo bih da kažem nekoliko reči o finansiranju funkcija federacije.

Funkcije federacije su u svojoj osnovi trojake. Reč je pre svega o finansiranju budžetskih potreba federacije, onoga dela zadovoljenja opštih društvenih potreba koje se ne mogu na drugačiji način finansirati nego redovnim prihodima, iz redovne raspodele dohotka i onim instrumentarijumom kojega smo i verovatno ćemo ga i u buduće nazivati budžetskim sistemom finansiranja. Tu se radi o rashodima armije, savezne administracije i sličnih oblika raspodele.

Na početku hteo bih da podvučem da ne smemo ići u finansiranje budžetskih izdataka na bazi deficita, zaduživanja federacije ili uzimanja nekakvih dodatnih prihoda iz privrede putem blokada, ograničavanja trošenja itd. Rashode koje moramo izvršiti u toj oblasti, moramo u celini obezbediti prihodima.

Praksa od pre nekoliko godina jasno je pokazala da kad god je federacija morala za ovu vrstu izdataka da se koristi sredstvima blokade, zaduživanja ili, što je najčešće bio slučaj deficitnim finansiranjem federacije, putem povećavanja emisije, da je to bio jedan od ozbiljnih elemenata unošenja nestabilnosti na tržište i u privredu u celini. Ove godine mi smo išli za tim da u celini tu vrstu rashoda pokrijemo redovnim, obezbeđenim sredstvima koja pritiču u budžet, i deficita u budžetu neće biti. I Nacrt plana koji sada razmatrate takođe

polazi od iste teze, da se budžet i njegovi izdaci moraju u celini pokriti redovnim prihodima.

Druge, veoma značajne funkcije federacije jesu njene intervencije u privredi. Moram da napomenem da je obim ovih intervencija veoma veliki. Vi ste iz Nacrta plana videli da obim tih intervencija raste, kako zbog položaja poljoprivrede, zbog postojanja velikog obima regresa i za poljoprivredu i van poljoprivrede, tako i zbog postojanja određenih intervencija u oblasti spoljnotrgovinske razmene. U ovome slučaju funkcija federacije je tranzitorna funkcija. Ona, na jednoj strani, zahteva prikupljanje veoma značajnog dela sredstava privrede i njihovo koncentrisanje na nivou federacije, a na drugoj strani preraspodela tih sredstava u one grane, u one oblasti privrede gde treba izvršiti određena dejstva. Pre svega, ta dejstva se odnose na određene korekture cena, na određenu korekturu kursa razmene ili na neke druge privredne intervencije koje treba da poboljšaju položaj određenih grana i oblasti privrede. Ukoliko raste ova funkcija, utoliko je neophodna veća centralizacija sredstava iz privrede na nivou federacije i utoliko se više komplikuju odnosi na nivou federacije i postaju metodi preko kojih se vrši preliivanje tih sredstava u razne grane i oblasti privrede. Mislim da vas ne treba ubeđivati da bi jedan od naših najprečih zadataka trebalo da bude da obim privrednih intervencija federacije, koje znače izravnavanje cena, izravnavanje kursa, i tome slično, svedemo na što je moguće manji obim i da za taj preostali obim takođe moramo u celini imati obezbeđena sredstva za finansiranje.

Mi smo, bez obzira što su ovakve intervencije sada brojne i velike po obimu, išli i u 1963. i u 1964. godini tom linijom da obezbedimo, iz redovne raspodele dohotka, neophodna sredstva za pokriće ovih funkcija. Prema tome, u vršenju te funkcije federacija se ne pojavljuje kao činilac remećenja stabilnosti tržišta ili unošenja nekih elemenata poremećaja u privrednom razvoju. Samo, da bih vam prikazao suštinu ovog problema, moram da kažem da najveći deo ovih intervencija — ne govorim o tome da neće biti potrebno da federacija vrši određene korekture i intervencije u raspodeli dohotka — treba da se završe između samih privrednih organizacija, bez posredstva federacije. U stvari, ukoliko bi politika cena, odnosi u cenama bili tako postavljeni da neće biti neophodno oduzimati od jednih a davati drugima, ukoliko bi bio smanjen obim disproporcija u cenama ili — u idealnom slučaju — ako ih ne bi bilo, odnosno ukoliko bi se radilo samo o nekim marginalnim slučajevima, potreba za ovim i ovakvim intervencijama, naročito u ovolikom obimu, bi prestala. Tada ne bi bilo neophodno da se toliko sredstava zahvata iz privrede i da u

stvari deficit federacije ne postoji ovako kako se sada postavlja, već, naprotiv, da postoji mogućnost smanjivanja poreskih tereta koji sada nužno moraju biti ovolikog obima da bi mogli izvršiti funkciju preraspodele sredstava između pojedinih privrednih organizacija, grana i oblasti. To je s te materijalne strane. No, u pogledu sistema, u pogledu odnosa koji nastaju preko ovih intervencija, nije od maloga značaja činjenica da bi na taj način mnogi od ovih kritikovanih metoda, koji se sada neizbežno primenjuju, nužno otpali.

Veoma je teško reći na nivou federacije koliko treba da iznosi premija za izvoz za ovaj ili onaj proizvod, za ovo ili ono preduzeće, kada odnosi cena u spoljnotrgovinskoj razmeni nisu raščišćeni i postavljeni na pravo mesto. Prema tome, kada raspravljamo o ovoj problematici, mi se, pre svega, moramo okrenuti prema suštinskom rešavanju osnovnih pitanja zbog kojih nastaje potreba za ovakvim obimom privrednih intervencija. A to je, po mome mišljenju, regulisanje odnosa cena na normalnijoj, prihvatljivijoj osnovi i, drugo, regulisanje, pre svega, deviznog režima i utvrđivanje realnog kursa.

Međutim, i pored svega ovoga, intervencije federacije nisu uzrok deficita federacije, jer je u planu za narednu godinu u celini predviđeno potpuno pokriće ovih rashoda federacije.

Ostaje treća oblast — to su investicije. Kada se deficit federacije, uzimam taj termin, svede na ovu oblast delovanja federacije, onda o deficitu, po mome mišljenju, ne treba da se govori više u starom smislu reči, kako je on postojao pre nekoliko godina. Treba govoriti o tome da se moraju naći adekvatni metodi za mobilizaciju sredstava da bi obezbedile određene investicije za ključna mesta od kojih zavisi proporcionalan, planski razvoj privrede. Prema tome, to nije deficit koji znači oduzimanje sredstava iz privrede ili nametanje nekih novih tereta da bi se obezbedila neka neproduktivna potrošnja. Sredstva koja treba obezbediti za finansiranje investicija od federacije postoje u privredi, a te investicije koje treba izvršiti na nivou federacije preko banaka, pre svega — ja ću o tome kasnije nešto reći — su neophodne privredi da bi se obezbedio planski razvoj za koji se svi zalažemo. Prema tome, više uopšte nije reč o deficitu federacije.

Pri tom, treba da imamo u vidu činjenicu da se u nas, po pravilu, sredstva koja se investiraju ne ulažu bespovratno nego se daju na kredit. Pribiranje određene sume sredstava putem zajma, u ovom slučaju, kako ovaj Nacrt plana predviđa, 125 milijardi za investicije u određene projekte ili u određene grane oblasti ne znači deficit, jer se te pare daju na kredit i putem anuiteta vraćaju. Njih u suštini više federacija ne vraća i to nije opterećenje fede-

racije. Za njih budžet ili fond za privredne intervencije ne treba da plaća kamatu, nego će se ta sredstva plasirati u određene projekte. Ta će se sredstva reprodukovati kroz proizvodnju, kroz puštanje u pogon tih objekata. Vratit će se odgovarajućim bankama, a banke će vršiti normalnu službu po tim zajmovima.

Prema tome, ja vidim u ovome slučaju, kako ih sada Nacrt plana za 1964. godinu tretira, dve vrlo krupne, rekao bih principijelne novine. To je, pre svega, ono što sam malopre spomenuo da taj deficit ne znači deficit budžeta i bespovratno trošenje sredstava kroz privredne intervencije, za izjednačavanje cena itd. Prema tome, kada se jedanput potroše iz federacije, to nisu definitivno izgubljena sredstva, nego se radi o prelivanju tih sredstava unutar privrede na kreditnoj bazi, da bi se obezbedili određeni investicioni projekti. I drugo, sa systemske tačke gledišta, to se više ne vrši, iako ne do kraja dosledno — to odmah podvlačim — na bazi blokiranja sredstava privrede i oduzimanja poreskim metodima da bi se pokrio deficit. To je pozajmljivanje iz privrede kojoj će se ta sredstva vratiti za proširenu reprodukciju, a kroz reprodukovanie tih sredstava putem izgradnje određenih fabrika ili drugih objekata, vraćanje anuiteta onim pozajmiocima sredstava koji su sada momentano odložili jedan deo svoje potrošnje. To je sasvim druga i kvalitetno različita situacija.

Hteo bih da kažem da bi idealno rešenje ovog problema, ka kome moramo težiti i koje treba da se ostvari, bilo da federacija uopšte više ne pozajmljuje sredstva, nego da banke, specijalizovane banke federacije same vrše mobilizaciju sredstava, bilo pozajmljivanjem ili oročavanjem, bilo povezivanjem svojih raspoloživih sredstava sa sredstvima zainteresovanih investitora, privrednih organizacija, društvenih investicionih fondova, komunalnih banaka, republičkih privrednih banaka itd. Da ovo nije nikakva iluzija, ili neki nerealan zadatak, moram da ukažem na sledeći podatak: sredstva koja su do sada plasirana preko specijalizovanih banaka federacije iznose preko dve hiljade milijardi dinara, a tih dve hiljade milijardi dinara daju godišnje preko 100 milijardi dinara anuiteta. Ako tri specijalizovane banke federacije, koje raspolazu — da upotrebim uslovno taj termin — plasiranim početnim kapitalom od dve hiljade milijardi, ne budu u stanju da ekonomskom težinom svoga kapitala mobilisu godišnje 180 ili 120 milijardi — a otprilike toliko sredstava nedostaje za proširenu reprodukciju u ključnim oblastima — onda to nije nikakav bankarski mehanizam i onda on nije sposoban da izvrši jednu od najobičnijih ekonomskih funkcija koje su mu poverene.

Uverenje je, međutim, da su specijalizovane banke u stanju da to izvrše ako im se povere

ta sredstva. Ako se oslobodimo Opšteg investicionog fonda, koji danas znači jedan račun iza koga stoji neograničena odgovornost federacije i čak nije ni pravno lice, i za koga su specijalizovane banke i potrošnja tih sredstava obični servisi federacije, dok ekonomsku odgovornost da li će ti objekti biti uspešni ili ne snosi u stvari federacija, prema tome, i sve gubitke zbog eventualno lošeg lociranja određenih investicija, lošeg kalkuliranja, kakva će u buduću biti efikasnost tih investicija itd. i to, po mome mišljenju, od federacije do komune, i ako ta sredstva predamo bankama, mislim da će to biti veoma moćan organizam koji će moći tih stotinu milijardi dinara godišnje da mobilize. Naravno, tada se neće govoriti o deficitu federacije, to neće biti problem federacije i nedostatak njenih sredstava i neće se tražiti nikakvi poreski metodi da bi se sredstva mogla pribaviti za izvršenje zadataka.

Eto, radi toga se sada u diskusiji pokreće problem polazeći od ustavnih načela, polazeći od diskusija koje su vođene povodom donošenja Ustava o ulozi banaka, u stvari o problemu proširene reprodukcije, pribiranjju sredstava i polazeći od dosadašnje prakse da je samo u ovoj godini delatnošću banaka i uticajem određenih društveno-političkih organa mobilisano preko 100 milijardi dinara slobodnih sredstava privrede i putem banaka replasirano za zadatke koji su, u skladu sa obavezama koje su prenesene od strane federacije na republike ili koje su predviđene društvenim planovima, mislim da je to put koji treba da izaberemo za rešavanje ovoga problema, a da deficit federacije u tom slučaju posmatramo u jednom sasvim drukčijem vidu.

Ja se zalažem do kraja za takvu politiku da federacija, šireći svoju potrošnju preko budžeta i svoj uticaj preko takozvanih privrednih intervencija, ne može praviti bilo kakve deficite. To je jedna od garancija stabilnosti naše privrede i tržišta. Treba da otvorimo sve ekonomske kanale i mogućnosti da jedan razvijeni bankarski mehanizam može vršiti neophodnu mobilizaciju sredstava za izvršenje zadataka proširene reprodukcije u privredi. To, međutim, ne znači da ćemo prilikom korišćenja tih društvenih sredstava biti bespomoćni i da putem planova i akata Savezne skupštine, republičkih i drugih organa nećemo moći usmeravati upotrebu tih sredstava u smislu osnovnih ciljeva i zadataka koje postavljaju društveni planovi. Ja mislim suprotno. Tada ćemo imati pravu odgovornost bankarskog mehanizma i njegovo pravo povezivanje sa zadacima plana. Osim toga, mislim da bi banke bile jedan od najvažnijih pomoćnika i pomagača planskih organa u realnom postavljanju određenih zadataka u najosetljivijoj oblasti proširene reprodukcije.

Hteo bih da kažem samo još nekoliko reči o kratkoročnom kreditiranju privrede ili obez-

beđenju sredstava za tekuću reprodukciju. Mi smo ove godine uveli jedan mehanizam koji je polazio od sledećeg: ne treba da fali sredstava za razvoj proizvodnje, za tekuću reprodukciju, za obezbeđenje proizvodnje koja ima prođu na tržištu, bilo domaćem, bilo inostranom. Mi smo u tom pogledu pošli sa stanovišta da za sve kapacitete u Jugoslaviji koji postoje a koji mogu da obezbede određeno povećanje proizvodnje i da bude realizovana na domaćem ili inostranom tržištu. Narodna banka mora uvek imati na raspolaganju dovoljno novčanih sredstava. Kao granica nije postavljen ni kreditni bilans, ni sva ostala sredstva. Ako potrošnja ide linijom da svako raspolaže sredstvima koje je zaradio, koje je stvorio u procesu proizvodnje, na koje ima pravo po našem sistemu raspodele dohotka, onda ne postoji bojazan da normalno, tekuće snabdevamo neophodnim obrtnim sredstvima svu sposobnu proizvodnju i da iz toga neće nastati nikakvi poremećaji u privredi. Ja mislim da ovu liniju u našoj kreditnoj politici treba da nastavimo i naredne godine. Ona se nalazi i u osnovi Nacrta ovoga plana koji je ovde na razmatranju.

Međutim, takva liberalna politika zahteva da se obezbede dva osnovna uslova. Jedan uslov je da se potrošnja ne može proširivati i ekspanzirati na bazi kratkoročnih sredstava koje emituje Narodna banka za obezbeđenje nesmetane reprodukcije u proizvodnji. Drugi je da se nikakvi gubici u privredi ne mogu pokriti kratkoročnim kreditima iz emitovanih sredstava Narodne banke. Gubici se moraju pokrивati upotrebom onih sredstava koja su stvorena iz raspodele dohotka, koja su zaradena i koja stoje na raspolaganju preduzećima ili društveno-političkim zajednicama. Emisija Narodne banke i bančini izvori ne mogu biti osnov za pokriće gubitaka. Ako se ova dva principa budu poštovala, u praksi neće biti problema u snabdevanju privrede obrtnim sredstvima, dovoljnim obrtnim sredstvima da se ide na optimalnu proizvodnju, pod uslovom da se uvek radi o robi koja se kreditira i koja ima prođu, koja će naći kupca na domaćem i inostranom tržištu.

I konačno, hoću da kažem da je u ovoj diskusiji veoma mnogo bilo reći o izvozu i platnom bilansu i da problemi devizne politike dolaze u prvi red problema naše ekonomske politike. Da bi podstakli izvoz mi dajemo vrlo značajne premije. Jasno je da premiranje nije najzdraviji put da bi se najbolja i ekonomski najopravdanija proizvodnja usmerila ka međunarodnom tržištu gde nas očekuje vrlo oštra konkurencija i gde nas ne pitaju da li su nam visoki ili niski troškovi proizvodnje, nego se moramo ravnati prema troškovima proizvodnje drugih, često vrlo razvijenih zemalja. Prema tome, kurs razvoja u našoj zemlji, odnosi u cenama, carinska zaštita proizvodnje itd. po-

staju stvari od prvorazredne važnosti. A u kojoj su meri u nas iskrivljeni ovi odnosi ukazuje ovaj podatak: čitajući našu carinsku tarifu čovek bi pomislio da naša zemlja spada u red zemalja sa veoma visokom carinskom zaštitom, jer krećemo sa stopama od 40%, 45% itd. Ako se, međutim, uporedi realni kurs razmene, kada se eliminišu preterane premije, vrlo brzo se uoči da mi u stvari imamo veoma nisku carinsku zaštitu naše domaće proizvodnje. Po mome mišljenju, put koji traži privreda, a to je slobodniji uvoz i slobodnije uklapanje u međunarodnu razmenu, može se obezbediti samo na taj način što ćemo kroz realnije odmeravanje naših cena, a na toj osnovi i realnije odmeravanje našeg ukupnog kursa razmene, obezbediti da se sa uvozom računa kao s veoma značajnim činiocem u kalkulaciji, u troškovima proizvodnje. Samo tim putem možemo ići na slobodniji uvoz, a kod izvoza da damo što veću mogućnost da se pojača interes za sticanjem većeg dohotka, dakle da se više zarađuju dinari, a na toj osnovi, razume se, biće veća zarada i deviza, a pri većim zaradama u devizama može biti, u celini gledano, i mnogo slobodniji devizni režim.

Ja sam svestan toga da još mnogo problema iz ove oblasti zaslužuju i osvrt i određena razjašnjenja, ali sam mislio da je ovo što sam rekao neophodno da bi prilikom dalje razrade Nacrt plana o nekim problemima koji su istaknuti u diskusiji trebalo reći još koju reč naknadno.

Predsednik Osman Karabegović:

Riječ ima poslanik Vladimir Milovanović.

Vladimir Milovanović (Izborna jedinica Kragujevac):

Drugarice i drugovi poslanici, danas, kada na dnevnom redu imamo Nacrt društvenog plana Jugoslavije za 1964. godinu, možemo sa zadovoljstvom da konstatujemo da polet u našoj privredi, koji je zapažen već krajem prošle godine i nastavio u čitavoj 1963. godini (kako je to u Nacrtu plana istaknuto), predstavlja veliko ohrabrenje za budući naš razvitak.

Takav razvitak, taj polet i prosperitet koji se zapažaju i jasno uočavaju u gotovo svakoj našoj opštini i radnoj organizaciji, rezultat su, pre svega, značajnih napora naših radnih ljudi, svakog radnog čoveka da se njihova aktivnost pojedinačno i aktivnost radnih organizacija u celini usmeri ka realizovanju u praksi odluka i stavova Izvršnog komiteta Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije.

Isto tako, ovakav razvitak omogućen je i dosadašnjim ulaganjima za povećanje proizvodnih kapaciteta i stvaranje znatno boljih opštih uslova za privređivanje — uvođenjem savremenije opreme, modernizacijom sredstava

rada, a time i usavršavanje procesa proizvodnje. Svakako, ovakav razvoj omogućen je merama koje su usledile polovinom prošle godine u pogledu racionalnijeg korišćenja sredstava i drugim merama ekonomske politike.

Naročito treba istaći skladni razvoj — u okvirima federacije — lične i investicione potrošnje, što je svakako preduslov za dalji pozitivan i normalan razvoj čitavoga privrednog života. Značajno povećanje produktivnosti rada praćeno je srazmernim povećanjem ličnih dohodaka, što utiče na stabilizaciju i likvidnost naše privrede i uvećanje fondova radnih organizacija čitave zajednice. Najzad, treba istaći da su ovakvi rezultati postignuti u godini koja je protekla u vrlo živoj političkoj aktivnosti i da je radi toga dala i očekivane rezultate. To je u dobroj meri uslovljeno svesnim uključivanjem radnih ljudi u pojačane napore čitave zajednice da naša privreda krene ubrzanim procesom napred.

To što smo postigli u ovoj godini i objektivne mogućnosti naše privrede, dozvoljava nam da sa sigurnošću prihvatimo planiranu stopu porasta proizvodnje za 1964. godinu, kao i ostale proporcije koje su predviđene Nacrtom plana.

Planirana kretanja mogu se prihvatiti bez rezerve jer su uslovi privređivanja — s obzirom na uvećane mogućnosti i rezultate koje smo ostvarili u 1963. godini — takvi da se sa sigurnošću može ostvariti ono što je u Nacrtu plana dato.

Posebno bih želeo da istaknem pozitivnost predloga datog u Nacrtu plana da se politika investiranja, započeta u 1963. godini, nastavi i u narednoj godini. Rezultati ulaganja u ranije započete objekte, od kojih su mnogi aktivirani već tokom godine, pokazuju da je takva orijentacija bila pravilna i da tako treba i dalje nastaviti.

Takođe, treba podržati investiranje u postojeće radne organizacije ako su usmerene ka modernizaciji i kompletiranju kapaciteta, uz uslov da se na taj način povećava proizvodnja i podiže produktivnost rada, a takođe i da se utiče na poboljšanje našeg platnog bilansa. Prioritet treba dati modernizaciji industrije građevinskih materijala, pogotovu što stambena izgradnja i obnova i izgradnja Skoplja treba da dobiju prioritet prilikom izdvajanja za privredne investicije.

S obzirom na strukturu investicija i položaj Opšteg investicionog fonda, treba još više istaći ulogu koju treba da imaju društveno-političke zajednice i radne organizacije u sprovođenju predložene investicione politike mobilizacijom i najcelishodnijim usmeravanjem — u skladu sa Društvenim planom — svih raspoloživih sredstava.

Međutim, sva ta sredstva i znatno uvećanje sredstava koje postoji u našim bankama na

bazi otplaćenih anuiteta trebalo bi skoncentrisati u poslovnim bankama, od komunalnih pa dalje, s tim da se strogo vodi računa da se krediti daju u okviru planom predviđenih prioriteta i u punom skladu sa smernicama Plana datih u tom smislu. To znači, da treba dati onim organizacijama koje svojim dosadašnjim rezultatima u poslovanju i privređivanju garantuju da su sposobne da ta sredstva brzo aktiviraju, da ih najcelishodnije iskoriste za povećanje proizvodnje uz povećanje produktivnosti rada i, posebno, uz uslov da će povećati izvoz i time pozitivno uticati na platni bilans.

Razume se, kreditiranje se mora zasnivati na ekonomskim principima. Mora se vršiti na bazi sagledane perspektive određene grane i konkretne radne organizacije.

Posebno treba istaći da naše kreditne ustanove moraju postati poslovne u punom smislu te reči. To znači, da sredstva kojima raspolažu, bez obzira na koji način su formirana, bilo da je u pitanju udruživanje ili oročavanje, moraju da se daju pod jednakim uslovima i potpuno samostalno — u okviru društvenih planova — odnosno uz puno ekonomsko opravdanje.

Jedino takvo osamostaljivanje banaka i njihovih organa upravljanja omogućiće da se, uz poštovanje istovetnih kriterija, sredstva namjenjena investicijama stvarno racionalno i najcelishodnije ulažu. To svakako zahteva jačanje organa upravljanja kreditnih ustanova i veće kadrovske intervencije uopšte. To je jedina mogućnost da kreditne ustanove zaista postanu poslovne institucije, institucije koje će opravdati poverenje koje se od njih očekuje.

U isto vreme, to će omogućiti da se organi društveno-političkih zajednica oslobode brige čak i o samoj tehnici raspodele, već će moći mnogo više vremena da provedu na sagledavanju kretanja privrede, na proučavanju potreba, a tim će doći u situaciju da donose zrelije društvene planove, prema kojima će banke i davati kredite.

Predsednik Osman Karabegović:

Ima riječ poslanik Dragutin Plašč.

Dragutin Plašč (Izborna jedinica Zagreb III):

Drugovi i drugarice, s obzirom da su diskutanti već iscrpili veliki dio materije koja je bila predmet rasprave i prijedloga Odbora Saveznog vijeća za industriju, čiji su stavovi bili identični s našima, to bih se ja ukratko osvrnuo na naše prijedloge.

Iako je ovdje već bilo govora o stvaranju fonda za nerazvijene krajeve, ja bih htio dati konkretan prijedlog: da federacija i republike osiguraju u tim krajevima samo osnovne preduoslove za razvoj — infrastrukturu, a da postojeća industrija razvijenih rejona bude nosilac industrijske izgradnje. U tu svrhu treba

sprovedi određene mjere koje će osigurati zainteresiranost i korist industrije da tamo stvaraju svoje pogone ili grade tvornice. Ta zainteresiranost mogla bi se postići tako da fond daje kredite na duži rok otplate nego što je uobičajeno. Dalje, da se krediti daju pod povoljnijim uvjetima, manjom kamatnom stopom od uobičajene i, ako matični kolektiv ulaže i dio svojih sredstava u te akcije, da se oslobodi na stanovito vrijeme od plaćanja poreza. Prijedlog doduše odstupa od sadašnje prakse, ali se postavlja pitanje: da li je put kojim smo do sada rješavali te probleme bio dobar? Novim načinom postigli bi dva važna uspjeha, a to su: pri izboru lokacije ne bi se rukovodili uskim, lokalnim interesima, već čisto ekonomskom stimulacijom; postigli bi da se unutarnja tehnička pomoć, uzdizanje kadra, puštanje u pogon i briga o potpunom funkcioniranju izgrađenog objekta stavi pod materijalni interes matičnog poduzeća. To bi nas oslobodilo drugih, pokusnih trajanja puštanja u pogon tvornice, gubitaka i uopće efikasnijeg korišćenja društvenih sredstava, a bilo bi, u isto vrijeme, indirektna nadoknada društvu na datim kreditima, u prvo vrijeme, pod za njih povoljnijim uvjetima.

Nadovezujući se na naprijed rečeno, htio bih da iznesem i drugi problem kojega Odbor za industriju smatra da treba ovdje iznijeti. To je tretman obnove Skopja u Nacrtu društvenog plana. Odbor, naime, smatra da je u dijelu Nacrta društvenog plana, gdje se govori o izgradnji Skopja, potrebno konkretnije odrediti mjere koje će u narednom periodu biti poduzete da bi se ubrzala izgradnja industrijskog potencijala ovoga grada koji jedino može da obezbijedi sigurnu i trajnu osnovu za dalji privredni i društveni razvoj Skopja.

Treće pitanje koje je razmatrano u Odboru bili su limitirajući činioci za povećanje plana u odnosu na predloženi. Iz priloženih osnovnih indikatora razvoja za 1964, u odnosu na 1963. godinu, vidljivo je da je tempo porasta industrijske proizvodnje niži od postignutog u 1963. i kao osnovni razlozi navode se limitirajući činioci: energetika, saobraćaj, reprodukcioni materijal itd.

S obzirom da je o energetici i saobraćaju ovdje već bilo govora, ja bih se osvrnuo na dva problema, i to uglavnom željeznice. Mislimo da bi željeznica morala, uz pomoć izvana, energičnije i brže da riješi izvjesne svoje neriješene organizacione probleme gdje leže velike rezerve. Drugi problem je zajednički i željeznice i ostale privrede, pa i politike državnih organa i banaka čijim bi se rješenjem olakšao problem transporta u sljedećoj godini.

Odbor smatra da bi trebalo razmotriti pravce kretanja roba po zemlji, koji često nemaju ekonomsko opravdanje, a niske tarife nisu či-

nilac koji bi privredu uputio da su te velike relacije neinteresantne u njihovom poslovanju. Ako je saobraćaj usko grlo jugoslovenske ekonomije, onda svako olakšanje, ma bilo neuobičajeno na drugoj strani, donosi ostaloj privredi neuporedivo veće koristi. Radi toga, Odbor je zauzeo stanovište da po mogućnosti što prije treba sprovesti mjere da se uvedu ekonomske tarife u železničkom saobraćaju. Međutim, već u 1964. godini ekonomskim instrumentima potrebno je obezbijediti bar djelomično dinamičniji prevoz robe. Takođe, bilo bi interesantno razmotriti sadašnji sistem distribucije nafte, koliko opterećuje saobraćaj, zatim, prevoz uglja, žita, umjetnog đubriiva i uopće kabaste robe. Ne bi li se tu mogli skratiti putevi transporta, odnosno koristiti vodeni ili drumski saobraćaj? Točno je da saobraćaj ne može biti uzročnik koji ograničava slobodnu razmjenu roba. Naprotiv, saobraćaj im služi, ali u za to određenim ekonomskim uvjetima. U našoj situaciji ne bi se trebalo odreći izvjesnih i operativnih zahvata sa strane da bi se ublažio jedan od limitirajućih činilaca za izvršenje većeg plana nego je predviđen.

Mislim da nema potrebe naglašavati da bi planiranje u 1964. godini manje stope porasta u industriji nego što je izvršena u 1963. godini djelovalo destimulirajuće u političkom smislu na sve činioce koji su pridonijeli uspješnom startu u ovoj godini, a u prvom redu na subjektivne činioce. Već i radi toga cilja treba tražiti mobilizirajuće mjere za uspješniji rast naše privrede.

Predsjednik Osman Karabegović:

Ima riječ poslanik Radoš Jovanović.

Radoš Jovanović: (Izborni srez Prokuplje):

Prilikom razmatranja Nacrta društvenog plana za 1964. godinu Odbor za spoljne poslove i međunarodne odnose posebno je posvetio pažnju našim ekonomskim odnosima sa inostranstvom. Naša zemlja je, u nastojanju da razvije široku, ravnopravnu saradnju sa drugim zemljama, postigla značajne rezultate u razvijanju naših međunarodnih ekonomskih odnosa, naročito kada se ima u vidu sa kakvih se niskih startnih osnova počelo u posleratnom periodu. Predviđanje povećanja izvoza robe za iduću godinu za oko 9%, a ukupnog izvoza sa uslugama za oko 11% u poređenju sa kretanjem u drugim zemljama, je značajni, visoki uspon, pogotovo ako se ima u vidu da je porast našega izvoza u 1962, a i u 1963. godini bio vrlo visok.

Međutim, iako su i u ovoj oblasti postignuti značajni rezultati, Odbor smatra da su naši ekonomski odnosi sa inostranstvom još neдовоľno razvijeni. U spoljnotrgovinskoj razmeni Jugoslavija spada među one evropske zemlje koje

su na nižem mestu skale i to kako u pogledu izvoza po glavi stanovnika, tako i po niskom procentu izvoza i uvoza u odnosu na našu ukupnu proizvodnju. Naši ekonomski odnosi sa mnogim zemljama vidno zaostaju i manje su razvijeni od političkih odnosa koje sa njima imamo. U međunarodnim odnosima, i pored svih teškoća, sve više se afirmišu principi aktivne miroljubive koegzistencije. Jačaju zahtevi za otklanjanje barijera i svih diskriminacija u trgovinskoj razmeni. Otvaraju se šire mogućnosti za razvijanje međunarodne ekonomske saradnje. Naša zemlja ima prijateljske odnose sa velikim brojem zemalja, a naš međunarodni položaj jači je sada nego što je ikada ranije bio. Sve ovo otvara nam šire mogućnosti a i obaveze Jugoslavije, kao socijalističke zemlje, da nastavi aktivnost u razvijanju međunarodne saradnje. Kada se sve ovo ima u vidu i činjenica da u našoj industriji postoje neiskorišćeni kapaciteti, onda je očigledno da je potrebno da se odlučnije orijentišemo na brže prevazilaženje zaostajanja naših ekonomskih odnosa sa inostranstvom i da se naša privreda šire uključi u međunarodnu podelu rada.

Imajući ovo u vidu, Odbor je mišljenja da je predviđen porast izvoza i uvoza u Nacrtu plana premalen i da postoje objektivne mogućnosti, a i potrebe da se postignu veći rezultati. Prilikom određivanja našeg izvoza i uvoza ne može da se polazi samo od našeg platnog bilansa sa inostranstvom, niti izvoz da se meri prema količini viška robe koji u momentima zavisi od mogućnosti apsorbovanja našeg tržišta, već kao od određenog, značajnog činioca koji sve više ima uticaj na naš dalji ekonomski razvitak. Povećanjem izvoza i uvoza daje se veći manevarski prostor našoj privredi: na ovo ne treba da se gleda kao na ugrožavanje našeg tržišta, već, naprotiv, kao na činioca koji omogućava veći dinamizam u našem razvoju i obezbeđuje bogatiji asortiman u snabdevanju naših građana.

U Odboru je konstatovano da u razvoju naše privrede još postoje dosta jake autarhijske tendencije i shvatanja i da to čini ozbiljnu smetnju bržem razvoju naših ekonomskih odnosa sa drugim zemljama. Baš radi toga je i potrebno da u ovome Planu dođe do izražaja odlučna orijentacija ka povećanju spoljnotrgovinske razmene i drugih vidova naše ekonomske saradnje sa inostranstvom. U ovome nije bitno da li će se predviđeni procenti porasta u Nacrtu plana prekalkulisati i formalno povećati, već je važno da se jasno istaknu neiskorišćene mogućnosti i preciznije postavbe zadaci za postizanje boljih rezultata. Bez ovakve dopune Plan ne bi davao jasnu orijentaciju i mogao bi da deluje demobilizatorski na ekonomske i društvene organizacije. Ovim pitanjem treba u toku iduće godine da se bavi i Savezna skupština i da svojom aktivnošću doprinese da se to i realizuje.

U Odboru je takođe istaknuto da u oblasti spoljne trgovine i uopšte naših ekonomskih odnosa sa inostranstvom postoje izvesni neraščišćeni pojmovi i dosta nagomilanih problema. U procesu integracije u industriji pojavljuju se tendencije kartelisanja sa svim štetnim posledicama kako u istupanju na inostrana tržišta, tako i na našem unutrašnjem planu. Monopolski rad preduzeća ide na štetu potrošača. Ove pojave monopolističkih tendencija i tendencije sitničarenja i atomiziranja u našoj privredi koče zdravu integraciju, smanjuju mogućnost bržeg osvajanja proizvodnje, smanjuju našu snagu nastupanja na stranom tržištu. U Odboru je takođe istaknuto da je nužno da se naša spoljna trgovina izučava naučno, celovito i da se na toj osnovi sagledaju problemi i preduzimaju mere za njihovo rešavanje.

Postoje ozbiljni nedostaci u kreditiranju spoljne trgovine o čemu su i predgovornici govorili. Iznos za premiranje izvoza u izvesnom smislu daje granicu izvozu, ili u najmanju ruku o visini ovog iznosa mora da se vodi računa. Pošto se to daje iz fonda federacije, ovom transakcijom vrši se prelivanje sredstava i smanjuju se dejstva mera za raspodelu dohotka prema radu.

Isto tako, treba da se prouče problemi davanja investicionih kredita zemljama u razvoju. Mi želimo na ovaj način da pomognemo i njihov brži razvoj, ali treba da se prouči, sa gledišta njihovih i naših mogućnosti, pitanje na kakvu opremu treba da se orijentišemo, pod kojim uslovima da se daju krediti, visina kamatne stope, itd., da bi krediti bili u obostranom interesu. Sa ovim pitanjima susrećemo se svakodnevno, te ih treba što pre rešiti.

Potrebna je odlučnija orijentacija na sklapanje i obezbeđenje realizovanja dugoročnih trgovinskih ugovora i u vezi s tim treba da se naš finansijski sistem prouči i prilagodi u odnosu na inostrane partnere. Zapaža se da neka naša preduzeća ili grupe preduzeća stupaju na strano tržište od danas do sutra, a njihov rad se često gleda samo po momentanom efektu, a ne gleda se negativna strana — na koji način je postignut efekat i kakve negativne posledice proizilaze za naš trajniji izvoz i uvoz.

U Odboru je takođe istaknuto da je izučavanje spoljnog tržišta nesistematsko, sporo i površno. Ovaj problem i pitanje spoljnotrgovinske mreže i formi ekonomske saradnje sa raznim zemljama postavlja se vrlo ozbiljno.

Problemi koji postoje u našoj spoljnoj trgovini uglavnom su dugoročnijeg karaktera i razumljivo je što svi ne mogu da se reše brzo, ali ima pitanja koja treba hitno da se rešavaju, jer već sada ometaju razvoj naše spoljne trgovine. Važno je da se u ovome Planu postojeći problemi jasno postave i da se razrade mere za njihovo postepeno rešavanje. Svakako, o o-

vome će u smernicama sedmogodišnjeg plana biti više izneto. No, potrebno je da ovo dođe do izražaja i u jednogodišnjem planu, jer je ovo prva godina sedmogodišnjeg plana te je važno da se odredi jasnija orijentacija i startuje sa više dinamizma.

Na kraju, treba reći da se prilikom pretresanja ovoga Plana svi orijentišemo više na davanje primedbi i predloga za izmene i dopune u cilju da Plan obezbedi što brži i stabilniji naš ekonomski i društveni razvitak. Ali, treba reći i to da je ovaj Nacrt društvenog plana za 1964. godinu i po koncepciji i po razradi kvalitetno nov u odnosu na ranije planove. Metodologija planiranja se očigledno razvila, a Plan je i po zadacima i po metodu prilagođen našem ekonomsko-društvenom samoupravljanju. Upravo zato što se u metodologiji našeg planiranja došlo do tog stepena i što su u tome postignuti krupni rezultati, omogućeno je da se plan svestrano i sadržajno razmotri i u njega unesu potrebne dopune. Ovakav način pristupanja izradi Plana daje garancije da će biti realan i da ćemo ga izvršiti, a uvereni smo da će moći značajno i da se premaši.

Predsednik Osman Karabegović:

Riječ ima poslanik Imer Pulja.

Imer Pulja (Izborna jedinica Peč):

Drugovi i drugarice poslanici, u vezi sa diskusijom koja se vodi o privrednoj politici istaknutoj u Nacrtu društvenog plana za 1964. godinu, želim da kažem nešto o privrednom razvoju nerazvijenih republika i područja.

U razvoju nerazvijenih područja postignuti su posle oslobođenja krupni rezultati, naročito posle 1956. godine kada je društvena zajednica otpočela politiku intenzivnog razvoja ovih područja na osnovi objektivnih mogućnosti koje su stvorene za jedan takav kurs u privrednoj politici. U periodu od 1957. do 1960. godine funkcionisao je sistem garantovanih investicija, a u periodu od 1961. do 1965. godine određena su posebna sredstva od 169.200 miliona dinara za razvoj nerazvijenih područja. Posebna briga društvene zajednice odrazila se veoma pozitivno na ubrzani razvoj proizvodnih snaga, jer je proširena reprodukcija rasla neuporedivo brže nego do 1956. godine.

To se najbolje može ilustrovati i na primeru Kosova i Metohije. U posleratnom periodu na Kosovu i Metohiji ukupno je investirano 233,3 miliona dinara, a od toga samo u periodu 1957. godine do danas, od kada društvena zajednica poklanja još veću pažnju razvitku nerazvijenih područja, investirano je 201,5 miliona dinara od toga u privredu 159,6 miliona dinara. Tempo investicione izgradnje porastao je za preko šest puta u odnosu na period od 1956. godine.

Ovakva politika dala je veoma pozitivne rezultate u razvitku proizvodnih snaga na svim nerazvijenim područjima, što svedoče i postignuti rezultati u Pokrajini Kosovo i Metohija. Vrednost neto produkta porastao je od 28.062 miliona dinara u 1947. godini na 55.949 miliona dinara u 1962. godini. Povećana je zaposlenost od 30.700 lica u 1947. godini na oko 84.000 lica u 1962. godini. Formirane su nove industrijske grane, razvijena je poljoprivreda, a posebno društveno organizovana poljoprivreda itd.

Sve je to dovelo do značajne izmene u socijalnoj strukturi stanovništva u Pokrajini. Iz svega toga jasno se vidi briga i pažnja društvene zajednice u pogledu ubrzanog razvitka nerazvijenih rejonu, kao neophodnog uslova za ostvarivanje politike ravnopravnosti među narodima i narodnostima Jugoslavije.

Međutim, činjenica je da su nedovoljno razvijena područja startovala s veoma niskom bazom, tako da i pored krupnih rezultata neka područja i dalje zaostaju iza jugoslovenskog proseka. Na nekim područjima, gledano kroz dohodak po jednom stanovniku, razlika u razvijenosti se čak i produbljava. Usled toga, neki problemi u razvoju ovih područja i dalje ostaju akutni.

U tom cilju, a u duhu osnovnih ustavnih načela, u pogledu razvoja nedovoljno razvijenih područja, mišljenja sam da bi trebalo još jednom razmotriti neke postavke i bilanse u Nacrtu društvenog plana za 1964. godinu. Ovde se, pre svega, radi o politici proširene reprodukcije koja je predviđena za narednu godinu.

Saveznim perspektivnim planom od 1961. do 1965. godine predviđena su posebna sredstva u iznosu od 169,2 milijarde dinara za razvoj nerazvijenih područja. Zaključno sa 1963. godinom odobreno je svega 57 milijardi dinara ili 33,7%, a sa predloženih 45 milijardi dinara u 1964. godini biće ukupno odobreno 60% od petogodišnjeg iznosa. Po ravnomernoj dinamici odobravanja logično bi bilo da zaključno sa 1964. godinom bude odobreno oko 80% od ukupnih sredstava. Ovako će za četiri godine biti odobreno 60%, a za jednu poslednju godinu, ako bi se odobrio sav petogodišnji iznos, ostalo bi još 40% od ukupnih sredstava. Porast investicija iz Fonda za kreditiranje bržeg razvitka nedovoljno razvijenih republika i krajeva u 1964. godini je za 50% veći odnosno od 30 milijardi u 1963. godini na 45 milijardi u 1964. godini, i važna je stavka u investicionoj politici, ali neće biti dovoljna za održavanje tempa proširene reprodukcije koja je ostvarena u toku 1962. i 1963. godine.

Ovde bi posebno trebalo razmotriti efikasnost odobravanja ovih sredstava, jer njihovo nedovoljno korišćenje — svega 35% — je uglavnom rezultat sporog i kasnog odobravanja

u toku godine — najčešće krajem godine, tako da i ova, relativno nedovoljna sredstva nisu mogla brzo i efikasno da se koriste.

Slična je situacija i u pogledu investicija iz Opšteg investicionog fonda. Prema predviđanjima u Nacrtu plana za 1964. godinu ove investicije u nerazvijenim područjima opadaju od 139%, koliko je ostvareno u 1963. godini prema 1962. godini, na 113% u 1964. godini u odnosu na ostvarenje u 1963. godini. Poseban problem je struktura investicija iz sredstava Opšteg investicionog fonda. Ona je prilično nepovoljna jer opadaju investicije u industriji na 88,9%. Međutim, investicije u industriji treba da zauzmaju vodeće mesto u investicionoj politici nerazvijenih rejonu.

Međutim, situacija je sasvim drukčija u pogledu garantovanih investicija. Zbog završetka ciklusa izgradnje pojedinih objekata one opadaju u narednoj godini za 47,2% odnosno od 41 milijarde u 1963. godini na 22 milijarde dinara u 1964. godini. Kada govorimo o garantovanim investicijama želim da istaknem da je znatan iznos ostao neutrošen, na primer, na Kosovu i Metohiji investicije namenjene za poljoprivredu. To je došlo zbog neraščišćenih stavova između banaka i organa Saveznog izvršnog veća. Tako, sredstva se formalno odobravaju, a Poljoprivredna banka ne dozvoljava korišćenje, jer orijentaciju utroška na odgovarajuće objekte smatraju kao nove zajmove. Mislim da bi ovaj problem trebalo rasčistiti tako da se omogućiti korišćenje odobrenih sredstava, jer bi se u suprotnom negativno odrazilo na obim investicija na ovom području.

Prema tome, stopa porasta investicija po svim osnovima iz sredstava federacije u nerazvijenim rejonima, prema Nacrtu društvenog plana za 1964. godinu opada ne samo u odnosu na 1963. godinu, nego i u odnosu na Jugoslaviju kao celinu. Stopa porasta investicija za Jugoslaviju u 1964. godini iznosi 110%, a za nerazvijena područja 105,2% ili za 5% manje. Zbog toga, postavlja se pitanje: neće li se ovakva investiciona politika predviđena u Planu za narednu godinu odraziti negativno na tempo razvitka nerazvijenih područja?

Međutim, ovakva investiciona politika najviše će se odraziti u Socijalističkoj Republici Srbiji, koja je i inače u 1963. godini imala najnižu stopu porasta u nerazvijenim republikama i krajevima. Još teže će se to odraziti u narednoj godini, jer će investicije u Socijalističkoj Republici Srbiji u 1964. godini biti za 14,6% niže u odnosu na ostvarenje u 1963. godini. U Srbiji će najviše opasti u pokrajini Kosovo i Metohija i to za 19,5% u odnosu na 1963. godinu, a prema Jugoslaviji, na bazi Nacrta plana za 1964. godinu, biće niže za 26%.

Poseban je problem još neregulisano pitanje učešća u neke objekte koji se u nerazvijenim

područjima grade sredstvima OIF (na primer: Kombinat kosovskih lignita, jer član 16. u Nacrtu zakona o merama za ostvarivanje plana za 1964. godinu nije jasno preciziran i ne zna se da li je njime regulisano i redovno učešće).

Na bazi svega, mišljenja sam da je potrebno da u Planu za 1964. godinu, kao prvoj godini sedmogodišnjeg plana, nešto određenije i konkretnije kažemo o politici, mogućnostima i smernicama razvoja nerazvijenih područja, kako bi se već od naredne godine moglo uspešnije startovati ka njihovom ubrzanijem razvoju. Međutim, u Nacrtu plana nije ništa određeno rečeno u ovom smislu. Važnost ovog problema je i u tome što do sada nije postojala trajnija i dugoročnija politika i odgovarajući društveni instrumenti za razvoj nerazvijenih područja.

Budući da raspolazem samo podacima iz Kosova i Metohije, želim da istaknem neka pitanja vezana za razvitak ove Pokrajine.

Na Kosovu i Metohiji postoje veoma velike potencijalne mogućnosti i uslovi za ubrzanje razvitka na osnovi prirodnih bogatstava, programske pripremljenosti i izučenosti tih potencijalnih mogućnosti. Naročito su značajne mogućnosti za izgradnju objekata za koje se koristi lignit-energetika, gasifikacija, hemijska industrija; zatim postoje olovo, cink, nikl, magnezit, kaolin, mermer i leucit itd. koji su od značaja ne samo za ovu Pokrajinu, nego i za celu zajednicu. Rezerve uglja i lignita čine oko 50% jugoslovenskih rezervi ovih sirovina. Sve te mogućnosti se aktiviraju samo centralizovanim sredstvima društvene zajednice. Ujedno, njihovo aktiviranje odraziće se veoma pozitivno i u pogledu platnog bilansa sa inostranstvom, jer mnogi od tih proizvoda zauzimaju važno mesto u našem izvozu. Njihovo bolje i potpunije korišćenje omogućilo bi još brži razvoj proizvodnih snaga, a samim tim i brže izvlačenje ove pokrajine iz zaostalosti.

I pored ovakvih, veoma povoljnih mogućnosti ova Pokrajina je jedna od najzaostalijih područja Jugoslavije jer ima dohodak u 1962. godini od 59.890 dinara ili svega 32,5% od jugoslovenskog dohotka po stanovniku. Razlika u razvijenosti ovog područja se čak produbljava, jer je ovo učešće u 1947. godini iznosilo 58%, a sada, kao što sam naveo, iznosi 32,5%.

Još u toku ove godine očekivala se jedna analiza u vezi sa dosadašnjim razvitkom nerazvijenih područja. Međutim, ta analiza još nije napravljena. Mislim da bi trebalo oceniti dosadašnji razvitak nerazvijenih rejona i to u celini i po regionima, jer samo tako mogu da se sagledaju dosadašnji rezultati i iskustva i ujedno na solidnijim osnovama prilaziti ovom problemu u novom perspektivnom planu.

Nadam se da će se prilikom izrade konačnog predloga Društvenog plana za 1964. godinu

uzimati u obzir navedene primedbe i sugestije, jer smatram da je ubrzani razvoj nerazvijenih područja u skladu sa našom politikom.

Predsednik Osman Karabegović:

Ima riječ poslanik Pavle Branković.

Pavle Branković (Izborna jedinica Petrovac):

Odbor Saveznog veća za poljoprivredu pretrčavajući Nacrt društvenog plana za 1964. godinu, došao je do nekih konstatacija i ima svoje primedbe i predloge. Dozvolite mi da vas upoznam s njima.

Zaključci IV plenuma CK SKJ i mere SIV-a donete u prošloj i ovoj godini imale su pozitivni odraz na poboljšanje i položaj poljoprivrede, uslovile su odgovarajuće oživljavanje i aktivnost u ovoj privrednoj grani i obezbedile porast poljoprivredne proizvodnje i veću dinamiku porasta.

Međutim, Odbor je konstatovao da poljoprivredna proizvodnja još zaostaje za našim realnim potrebama. Usled toga nisu zadovoljene rastuće potrebe unutrašnjeg tržišta, oseća se stalan nedostatak sirovina za prehrambenu industriju i nisu iskorišćene brojne mogućnosti za povećanje izvoza koje objektivno postoje u poljoprivredi. Umesto toga, još uvozimo znatne količine poljoprivrednih proizvoda koje inače možemo da proizvodimo.

Odbor je mišljenja da u Nacrtu društvenog plana treba predvideti realnu stopu porasta poljoprivredne proizvodnje u 1964. godini, polazeći od prosečnih klimatskih uslova, realnog materijalnog bilansa, postojećih kapaciteta i drugih činilaca.

Prema tome, poslanici su mišljenja da stope porasta u 1964. godini nikako ne treba da budu manje od ostvarenja u prošloj godini. Ovo uto-liko pre, što su klimatski uslovi u 1963. godini bili ispod prosečnih, a postignuti rezultati u poljoprivrednoj proizvodnji došli su, pre svega, kao rezultat povećanih ulaganja i šire primene savremene agrotehnike. Svakako da se sa ovim računa i u 1964. godini. Do sada već izvršeni radovi u jesenjoj setvi (veće površine u društveno organizovanoj proizvodnji, veća upotreba veštačkih đubriva, odgovarajuća agrotehnika i povoljni uslovi setve) ukazuju na realnost ovakvog predviđanja.

Odbor se za ovakav stav zalaže radi toga, što se još nalazimo u položaju velike deficitarnosti i nestabilnosti poljoprivredne proizvodnje koje izazivaju stalne poremećaje cena, nestabilnost privrede u celini, što se negativno odražava na standard. Zato Odbor smatra da je konstantan porast poljoprivredne proizvodnje bitan uslov našeg daljeg razvoja.

Predloženi obim investicija za poljoprivredu u 1964. godini, u odnosu na 1963. godinu, predstavlja povećanje u apsolutnom iznosu. Među-

tim, Odbor ukazuje na činjenicu da već duže vreme postoji tendencija pada investicija u poljoprivredi. Dok smo u 1959. godini za investicije u poljoprivredi imali 15,9% od ukupnih investicija, dotle su se one u narednim godinama kretale ovako: 1960. godine — 12,2%, 1961. godine — 10,0%, 1962. godine — 9,6%, a 1963. po oceni izvršenja, 8,5%, a Nacrt društvenog plana, i pored ovakvih tendencija, predviđa samo 9,2% od ukupnih investicija. Kada se posmatra kretanje investicija u poslednje tri godine, upoređeno sa cenama iz 1959. godine, dolazi se takođe do zaključaka da investicije u poljoprivredi stagniraju, pa čak i opadaju.

	1961.	1962.	1963.
Tekuće cene	105,4	118,6	120
Cena 1959.	88,7	99,4	98,3
Procent:	8,4%	8,3%	8,1%

Pored toga, ovakav obim investicija u poljoprivredi za 1964. godinu manji je od najniže varijante investicija za poljoprivredu u projektu sedmogodišnjeg plana. Dosadašnji trend investicionih ulaganja u poljoprivredi imao je kao posledice:

— usporen tempo razvoja proizvodnih kapaciteta u poljoprivredi uopšte, a posebno u društvenim gazdinstvima;

— niski stupanj nabavke nove osnovne mehanizacije u poljoprivredi, tako da nije mogao da se održava i redovno zamenjuje ni postojeći fond mehanizacije. Ovo je, po oceni Odbora, pored ostalog, imalo odraza i na obim društveno-organizovane proizvodnje.

Imajući sve ovo u obzir, Odbor je mišljenja da je predloženi obim investicija od 143 milijarde nezadovoljavajući.

Reprodukcioni materijal treba obezbediti prema potrebama proizvodnje da nedostatak ne bi kočio porast proizvodnje čak i kada ona ide iznad plana.

Što se tiče uvozne stočne hrane potrebno je osigurati količine koje traži potrošnja. Odbor se za ovo zalaže jer smatra da će to doprineti povećanju izvoza mesa i smanjenju uvoza žive stoke.

Radi stabilnosti i sigurnosti uvoza reprodukcionog materijala u celini, Odbor predlaže da se za poljoprivredu razradi sistem po kojem bi se dugoročnije, automatski i objektivizirano utvrđivale potrebne količine deviznih sredstava u proporcijama izvoza.

Kao što je u uvodu naglašeno, donesene mere u 1962. i 1963. godini znatno su poboljšale položaj poljoprivrednih organizacija i stvorile uslove za bolje privređivanje u poljoprivredi. Međutim, s obzirom na činjenicu da je poljoprivreda u ranijem periodu poslovala pod vrlo nepovoljnim uslovima i s obzirom na spe-

cifičnosti privređivanja u njoj, ove mere nisu stvorile povoljne prosečne uslove privređivanja. Samo povećanje cena poljoprivrednih proizvoda nije bilo dovoljno da se poboljšaju uslovi privređivanja u poljoprivredi. Radi toga, potrebne su kompleksne mere koje u jedinstvenom procesu stvaraju povoljne uslove privređivanja.

Po oceni Odbora, ovo se ne rešava ni Nacrtom društvenog plana za 1964. godinu. Predložene mere nisu ni dovoljne ni kompleksne da bi se stvorili približno prosečni uslovi privređivanja u poljoprivredi, s obzirom na ekonomske probleme i teškoće koje postoje u poljoprivrednim organizacijama:

— preopterećenost obavezama za isplatu anuiteta po svim zajmovima i kreditima. Anuiteti u nekim organizacijama iznose i do 150.000 dinara po jednom hektaru obradive površine. Ovo je došlo kao posledica kratkih — neekonomskih rokova za vraćanje kredita, visokih kamatnih stopa i dr;

— sanacioni krediti su posebno opterećenje za poljoprivredne organizacije, s obzirom da su nastali u vrlo nepovoljnim uslovima privređivanja u proteklom periodu, tako da ih tekuća proizvodnja ne može podneti;

— nedostatak vlastitih sredstava poljoprivrednih organizacija za nove investicije dovodi ih u nemogućnost da apsorbuju sredstva federacije i republika. Zato je Odbor mišljenja da poljoprivredne organizacije, usled nedostatka vlastitih sredstava, neće biti u mogućnosti da iskoriste ni predloženi obim investicija za 1964. godinu.

Zbog svega toga, kolektivi poljoprivrednih organizacija ne mogu samostalno da usklađuju proces proširene reprodukcije, što u isto vreme, utiče i na stepen aktivnosti radnih kolektiva.

Razmatrajući ove probleme poslanici su mišljenja da je neophodno preduzeti hitne mere za otklanjanje neposrednih uzroka i u tom smislu Odbor predlaže:

— da se donese odluka o moratorijumu na sve sanacione kredite u vremenu od tri do pet godina;

— da se produže na ekonomski rok otplate svi dati krediti poljoprivrednim organizacijama, kako za osnovna, tako i za stalna obrtna sredstva;

— da se za sve nove kredite za poljoprivredu odrede ekonomski rokovi otplate i adekvatna kamatna stopa;

— da se poljoprivredne organizacije oslobode plaćanja anuiteta za prve dve do tri godine po kreditima dobijenim za otkup zemlje, za opremu i prateće investicije za dotičnu zemlju, čija vrednost treba da čini sastavni deo iznosa kredita za otkup zemlje. Taj iznos ne bi trebalo da bude manji od 50% vrednosti postojeće opremljenosti jednog hektara oranice

organizacije koja kupuje zemlju (elektrifikacija, osnovna mehanizacija, sredstva transporta, putevi, skladišni prostor i dr.);

— da se investicije za navodnjavanje tretiraju po kriterijima kao investicije za proširenje društvenog fonda zemlje.

Odbor smatra da bi prihvatanje i sprovođenje ovih mera omogućilo da se u poljoprivrednim organizacijama stvore neophodna sredstva za izvršenje plana proizvodnje i plana investiranja.

Posmatrajući uslove za izvršenje projekovanog porasta poljoprivredne proizvodnje i daljeg razvoja poljoprivrede u celini, poslanici su ukazali i na neka pitanja koja mogu da imaju presudni uticaj.

Dozvolite mi da iznesem samo neka od njih.

1. Odbor stoji na stanovištu da paralelno sa sprovođenjem mera za razvoj društvenih gazdinstava i povećanje proizvodnje na njima treba još upornije raditi na daljem razvoju kooperativnih odnosa između poljoprivrednih organizacija i individualnih proizvođača. U tom cilju treba obezbeđivati sredstva i stvarati aktivniji odnos subjektivnih snaga prema ovom zadatku. Na razvoju kooperativnih odnosa potrebno je veće angažovanje svih društvenih činilaca, jer se putem kooperacije dolazi do povećanja robne proizvodnje uz manja društvena ulaganja i njihovo brzo aktiviranje.

Pojačani naponi radi daljeg širenja kooperativnih odnosa potrebni su kako na onim područjima gde su se već ustalili, tako i tamo gde za sada nisu prodrli. Ovo bi dovelo do eliminisanja dosadašnje neujednačenosti u razvoju kooperativnih odnosa, a doprinelo bi većem korišćenju neiskorišćenih mogućnosti i povećanju poljoprivredne proizvodnje uopšte, a posebno u razvoju stočarstva.

2. Planinski i pribrdski rejoni su po oceni poslanika velike potencijale za povećanje obima poljoprivredne proizvodnje uopšte, a posebno stočarske proizvodnje, a time i za veću privrednu aktivnost stanovništva na tim područjima.

U tom cilju, poslanici su ukazali da treba preduzimati odgovarajuće mere radi kompleksnog istraživanja ovih područja, definisanja proizvodne politike na njima, izradu akcionih programa i obezbeđenje odgovarajućih sredstava u čemu fondovi za nerazvijena područja treba da odigraju značajnu ulogu.

3. Dosadašnje mere društvene zajednice u pogledu proširenja fonda društvene zemlje dale su pozitivne rezultate. Međutim, Odbor ukazuje na neke probleme ekonomsko-društvenog karaktera koji su se pojavili u ovom procesu i koji mogu da uspore dalji tempo proširenja društvenog sektora. Isto tako, Odbor je mišljenja da ovaj problem, s obzirom na njegov

značaj, treba da se razmotri sa svih aspekata kako bi se ubrzao ovaj proces, a ujedno razrešili problemi koji nastaju u ovoj akciji.

Ovde se ukazuje na destimulativne uslove pod kojima organizacije sada otkupljuju zemlju, na rastuće socijalne probleme bivših vlasnika zemlje i na komplikovani administrativni postupak i uslove pri kupovini.

4. Odbor je mišljenja da je neobično važno da se sredstva svih političko-teritorijalnih jedinica više angažuju u poljoprivredi da bi se poboljšao ekonomski položaj poljoprivrednih organizacija i njihovo unutrašnje sređivanje. Time bi se doprinelo da poljoprivreda postane aktivna grana.

5. Daljim usaglašavanjem poreske politike u poljoprivredi, analogno povećanom dohotku, Odbor smatra da treba eliminisati zahvate koji imaju fiskalni karakter, a sredstva ostavljati tamo gde se ona i ostvaruju i upotrebiti ih za razne društveno i ekonomski opravdane namene i za povećanje poljoprivredne proizvodnje.

Odbor smatra da bi ova sredstva u prvom redu trebalo nameniti za sledeće potrebe: za osiguranje u poljoprivredi; za poljoprivredne službe; za zaštitu stoke i za povećanje vodnog doprinosa za potrebe melioracije i navodnjavanja.

6. Korišćenje inostranih sredstava za investicije u poljoprivredi.

7. Uvođenje vodnog doprinosa za sve korisnike voda.

8. Omogućiti da se prodaja opreme poljoprivrednim organizacijama kreditira kao serijska oprema.

9. Uvođenje obaveznog osiguranja u poljoprivredi.

10. U poljoprivrednim organizacijama postoje brojne unutrašnje slabosti i nedostaci koji, pored objektivnih poteškoća, doprinose težem položaju samih organizacija. Zato je potrebno, nezavisno od dejstva objektivnih činilaca, intenzivno angažovanje svih činilaca radi otklanjanja subjektivnih slabosti. Poslanici smatraju da bi radi ostvarenja planskih zadataka bilo potrebno uvesti u stalnu praksu izradu određenih akcionih programa za šira i uža područja i za odgovarajuće poslovne grupacije vezane za poljoprivrednu proizvodnju, u kojima treba obezbeđivati sprovođenje određenih zadataka u poljoprivredi. Dalje, potrebno je organizaciono srediti poljoprivredne organizacije, uvesti savremeniju organizaciju rada, rešiti kadrovska pitanja, usavršiti sistem raspodele i nagrađivanje u poljoprivrednim organizacijama, usavršiti promet poljoprivrednih proizvoda i snabdevanje poljoprivrede, uvesti bolje gazdovanje i savremenije rešavanje tehničkih, ekonomskih i tehnoloških pitanja proizvodnje i dr.

Na tako postavljenom programu poljoprivrede potrebno je više angažovati privredne ko-

more, poslovna udruženja, stručne službe i druge institucije, od opštine do federacije.

Razmatrajući: Nacrt društvenog plana u oblasti šumarstva Odbor je konstatovao da su problemi u ovoj grani vrlo ozbiljni i kompleksni i da se oni do sada nisu celovito ni sagledavali ni razmatrali. Pojedine mere koje su tokom 1962. i 1963. godine preduzimane radi poboljšanja uslova privređivanja ove grane (oslobađanje doprinosa iz dohotka i sl.), samo su delimično doprinele poboljšanju položaja radnih organizacija u šumarstvu.

Odbor je konstatovao da je šumarstvo u celini još ekstenzivna grana sa vrlo slabom opremljenošću sredstvima za proizvodnju, što uslovljava nisku produktivnost rada i niske lične dohotke. Sve se ovo negativno odražava na stabilan porast proizvodnje u šumarstvu i stabilizaciju i učvršćenje radnih kolektiva.

Odbor je takođe konstatovao da je jedan od najvažnijih uzroka ovog stanja dugo zadržavanje administrativnog uticanja u ovoj grani (određivanje cena, amortizacije za regeneraciju šuma i sl.).

Da bi ova grana čim pre prevazišla postojeće teškoće i da bi se obezbedio stalni porast proizvodnje u narednom periodu treba neophodno preduzeti radikalnije i kompleksnije mere.

U cilju izvršenja plana proizvodnje u 1964. godini Odbor smatra da je nužno preduzeti sledeće mere:

— da se radi obezbeđenja potrebnog nivoa četinarskog drveta obezbede neophodna finansijska sredstva za ulaganja u šumske komunikacije i za nabavku opreme, a naročito u onim radnim organizacijama koje su u stanju da maksimalno doprinesu izvršenju planskih zadataka;

— ova sredstva treba obezbediti najhitnije da bi se njihov efekat ostvario već u 1964. godini i proizvodnja četinarske oblovine i celuloznog četinarskog drveta dovela u sklad s naraslim potrebama drvne industrije i industrije celuloze za ovim sirovinama;

— potrebna finansijska sredstva za povećanje proizvodnje četinarskih sortimenata treba obezbediti iz bankarskih sredstava, specijalizovanih banaka i privrednih banaka republika pod uslovima koje ova grana, s obzirom na karakter proizvodnje, može da podnese;

— pored obezbeđenja sredstava radi povećane proizvodnje za izvoz, opšte stanje u šumarstvu zahteva da se već sada preduzmu kompleksne i sistematske mere koje treba da obezbede stalan porast proizvodnje u narednom periodu.

Odbor smatra da jedna od najhitnijih i najvažnijih mera treba da bude ukidanje raznih

oblika administrativne intervencije u ovoj oblasti privrede, a pre svega da se regulišu cene šumskih proizvoda, da se dovedu na ekonomski nivo, da se elastičnije rešavaju potrebe u sredstvima za regeneraciju šuma i sl.

U tom smislu, Odbor predlaže:

1. da se u skladu sa ukidanjem poreza na promet rezane četinarske građe i datim povlasticama u izvozu izvrši odgovarajuće povećanje cena četinarske oblovine;

2. da se radi maksimalnog obezbeđenja industrije celuloze četinarskim drvetom, i pored izvesnog povećanja cena izvršenog poslednjom odlukom SIV-a, izvrši daljnje povećanje cena ovom drvetu da bi se pokrili stvarni troškovi proizvodnje i stimulirali proizvođači za proizvodnju ovog drveta;

3. da se ispituju mogućnosti i preduzmu mere za poboljšanje cena bukovih sortimenata, naročito oblovine za proizvodnju rezane građe za izvoz.

Ukoliko se u 1964. godini, usled specifičnih poteškoća industrije za mehaničku i hemijsku preradu drveta, ne budu obezbedile ekonomske cene, Odbor smatra da za šumarstvo treba zadržati već date povlastice u kamatama na osnovna sredstva.

Pored toga, Odbor smatra da će i dalje biti neophodna intervencija fondova društvene zajednice naročito za rešavanje perspektivne proizvodnje drveta kao što je podizanje plantažnih i drugih intenzivnih nasada šumskog drveća, izgradnja komunikacija u cilju otvaranja bogatih i velikih šumskih kompleksa itd.

S obzirom na stanje u šumarstvu i na kvalitetno nove zadatke koji stoje pred radnim organizacijama u šumarstvu u 1964. godini, u narednim godinama biće neophodno da svi društveni činioци pruže mnogo veću pomoć kolektivima da bi rešili bitne probleme i otklonili slabosti u radu. U tom pogledu, Odbor ukazuje na pitanja kao što su: rešavanje problema kvalifikovane radne snage i stabilizacije radnih kolektiva; nabavka modernih sredstava za proizvodnju i njihovo racionalno korišćenje; uvođenje savremene organizacije preduzeća i raspodele dohotka.

Od uspešnog rešavanja navedenih i drugih pitanja u velikoj meri će zavisiti ekonomsko jačanje radnih organizacija u šumarstvu i izvršavanje njihovih proizvodnih zadataka.

Izvršenje ovih mišljenja jeste jedini i osnovni cilj predloga o informisanju poslanika Saveznog veća i Privrednog veća, da se potpomogne napredak koji se čini da se konačno definiše Društveni plan za 1964. godinu i ukaže na mere koje treba da obezbede osnovne uslove za njegovo izvršenje u oblasti poljoprivrede i šumarstva.

Predsednik Osman Karabegović:

Riječ ima poslanik Milija Mojašević.

Milija Mojašević (Izborna jedinica Ivan-grad):

Hteo bih da se, u okviru diskusije o Nacrtu društvenog plana za 1964. godinu, ukratko osvrnem na neke probleme novih fabrika celuloze i papira. Čini mi se da i te probleme treba razmotriti da bi Plan i u ovoj grani bio što realniji.

Na osnovi materijala koji su dostavljeni saveznim poslanicima, a osobito onih koji se odnose na praćenje razvitka privrede za devet meseci 1963. godine, može se zaključiti da je naša privreda dostigla visoki porast, tako da su prognoze o mogućem usponu i razvoju do kraja godine sasvim opravdane. Na osnovi takvog razvoja i prognoza koje iz njega proističu zasniva se Plan za iduću godinu, kao prvu godinu sedmogodišnjeg plana.

Industrija, kao osnovni nosilac daljeg privrednog razvitka, postigla je krajem prošle i u ovoj godini uspehe kojima možemo biti zadovoljni, izuzev nekih grana — drvna industrija i crna metalurgija — gde je pored objektivnih teškoća bilo svakako i subjektivnih. Uspon u ovoj godini i Plan za narednu godinu su rezultat još temeljitijeg shvatanja i prihvatanja proizvodnih zadataka. Na osnovi dosadašnjih iskustava i postignutih rezultata možemo se nadati da je predviđanje u Nacrtu plana za 1964. godinu da će proizvodnja u industriji porasti za 10% do 11% realno. Tome će doprineti rekonstrukcija, modernizacija i proširivanje postojećih kapaciteta, puštanje novih kapaciteta u pogon, savremeno korišćenje tehničkih dostignuća, kooperacija, integracija i podela rada i predviđeni porast produktivnosti od 8%, uz maksimalno korišćenje slobodnih kapaciteta.

Nacrtom društvenog plana predviđen je veći izvoz za 10% nego ove godine, koja beleži znatan napredak. Među najvažnije grane izvoznice spada industrija celuloze i papira, sa predviđenom visokom stopom porasta izvoza u 1964. godini. Ova industrija, s obzirom da je prilično modernizovana i da naša zemlja po razvijenosti šuma dolazi — iza Finske i Švedske — na treće mesto u Evropi, mogla bi i u narednoj godini da postigne sasvim solidne, čak i zavidne rezultate. Ako uzmemo kao primer indeks porasta proizvodnje u industriji celuloze i papira, uočićemo sledeći nagli porast:

Oцена izvršenja 1963.	Predviđeno 1964.	Predviđeno 1964.
Ostvareno 1962.	Oцена 1963.	Ostvareno 1962.
120	132	158

Nacrtom društvenog plana je predviđeno da se izvoz papira poveća od 32.000 tona u 1963.

godini na 68.000 tona u idućoj godini, a da se uvoz smanji sa 25.000 tona u 1963. na 16.500 tona u idućoj godini. Potrošnja papira po glavi stanovnika povećala bi se od 15,4 kg na 20,5 kg u 1964. godini, tj. za 5 kg. više po glavi stanovnika. To bi bez sumnje značilo zamašan napredak u našem privrednom i kulturnom razvitku. Naravno, pri svemu ovome računalo se na nove kapacitete koji su u izgradnji i od kojih naša zajednica i privreda očekuju krupan udeo u proizvodnji. Međutim, poznato je da su novi industrijski kapaciteti celuloze i papira u nepovoljnijem položaju nego slični kapaciteti koji su ranije podignuti i već uhodani. Ima novih fabrika celuloze koje su usled neravnomernog snabdevanja drvetom i usled neravnomerne seče u nezavidnom položaju. Poneke nove fabrike skoro su prinuđene da same vrše melioraciju zakrčljalih šuma i da pošumljavaju, da same otvaraju šumske puteve i da rešavaju probleme transporta i sl. To se dešava zato što šumska gazdinstva nisu u stanju da snabdu potrošače, jer nemaju dovoljno savremenih tehničkih sredstava za seču i izvlačenje posečene mase. Neka šumska gazdinstva, koja se nalaze na području gde se podižu nove moderne fabrike celuloze i papira, imaju kapacitet mehanizacije od svega dve konjske snage na sto zaposlenih radnika, mada je jugoslovenski prosek 35. I cene celuloznog drveta su vrlo visoke. One se u nekim mestima kreću čak i iznad cena drveta na svetskom tržištu.

Ako ostanemo pri postojećim instrumentima raspodele, onda na osnovi obračunskog ukupnog prihoda proizilazi da će teško koja nova fabrika celuloze i papira biti u stanju da odgovori svojim obavezama. Neke od njih neće u tom slučaju moći da podmire ni lične dohotke svojih radnika. Obaveze za otplatu zajmova za obrtna i osnovna sredstva su vrlo velike tako da ostatak čistog prihoda za fondove nije dovoljan, pa se mora angažovati amortizacija. Na taj način narušava se princip proširene reprodukcije. Ovo pokazuju analize za sve nove fabrike celuloze i papira u Sremskoj Mitrovici, Kočanima, Vladičinom Hanu, Plaškom i Ivangradu. Sve su te fabrike uglavnom u sličnoj situaciji, a uz to treba da prihvate obimne proizvodne zadatke za 1964. godinu. Struktura troškova ranije podignutih fabrika sasvim je različita od strukture troškova novih fabrika.

Materijalni troškovi i lični dohoci nisu razlog što nove fabrike ne mogu da se uklope u postojeće cene i instrumente raspodele. Osnovni uzrok tome je visoko učešće troškova za uložena osnovna i obrtna sredstva. Ovo učešće, uzeto u proseku, iznosi, u odnosu na ukupan prihod, za sve nove fabrike 40,8%, a za ranije podignute 25%, tj. znatno niže.

Dozvolite da učinim jedno kratko upoređenje troškova između ranije podignutih i novih

fabrika, imajući u vidu srodnost preduzeća. Obaveze fabrike iz Sremske Mitrovice za uložena osnovna i obrtna sredstva iznose, u odnosu na ukupni prihod, 41,3%. Obaveze fabrike u Videm Krsku iznose 16,7%, tj. skoro dva ipo puta manje (podatak iz završnih računa za 1962.). Obaveze fabrike iz Ivanograda za uložena osnovna i obrtna sredstva iznose, u odnosu na ukupan prihod, 45,5%. Obaveze fabrike iz Prijedora, međutim, iznose 34%. Dakle, znatno manje. U Plaskom obaveze iznose 44%, a u Magiaju 29%. Znači, visoke obaveze proističu iz izvršenih ulaganja u obrtna i osnovna sredstva i one su glavni uzrok nepovoljnog položaja u kome će se naći nove fabrike, ukoliko se ne promene instrumenti raspodele. Da bi nove fabrike i mladi kolektivi našli svoje pravo mesto u ostvarenju plana za 1964. godinu, treba nastojati da se ostvari što skladniji razvitak kako bi kapaciteti koji su u izgradnji što pre i što čvršće stali na svoje noge i uklopili se u proizvodnju planiranih količina. Smatram da bi trebalo ublažiti postojeće instrumente, tj. smanjiti kamatu, koja je sada 6% do 7% na nivo koji je bio predviđen programima novih fabrika i prvobitno prihvaćen od strane Jugoslovenske investicione banke. Ako se to ne bi učinilo, mogla bi se brzo pojaviti potreba da se ta preduzeća saniraju a to bi imalo vrlo nepovoljne posledice (malo kadra u ovoj grani). Pored toga, i stope poreza na promet proizvoda grane 123 uglavnom su vrlo visoke. To takođe prouzrokuje velika opterećenja.

Neusklađenost novih kapaciteta, naročito energetike i građevinskih radova, čini sadašnje obaveze težim, ali omogućuje jeftino proširenje, što je uopšteno obuhvatio i Nacrt plana za iduću godinu. Isto tako, promene koje su nastale u međuvremenu od početka izgradnje fabrika pa do njihovog puštanja u pogon, kao što su: promena kursa dinara u odnosu na dolar, uvođenje carina umesto uvoznih koeficijenata, poskupljenje građevinskih radova i opšti porast cena čine ovu situaciju težom. Ovome se mogu dodati i nepovoljni uslovi pod kojima su neka preduzeća dobila potrebna sredstva, naročito dopunska. Izmena postojećih instrumenata omogućila bi povoljnije poslovanje novih fabrika celuloze i papira.

S obzirom na visoku kamatu od 6% do 7%, uslovi kreditiranja su veoma nepovoljni i otuda dolaze visoke obaveze za uložena sredstva. Obaveze, prema uložnim sredstvima, iznose za ranije podignute fabrike oko 25%, a za nove 40% od ukupnog prihoda.

Trebalo bi, prema tome, povesti više računa o izjednačavanju uslova privređivanja. Tom ustavnom načelu trebalo bi obratiti više pažnje i u postavkama Plana i možda izvršiti teritorijalno diferenciranje instrumenata. Takvim merama bi se obezbedili povoljniji uslovi pri-

vređivanja fabrika koje se nalaze u izgradnji, ma da će njihov položaj, u odnosu na postojeće fabrike, i ovako ostati znatno nepovoljniji. Ovakva rešenja bila bi privremena mera. Jedino trajno rešenje je u proširenju izgrađenih kapaciteta i aktiviranju postojećih rezervi, tj. u što boljem aktiviranju uložnih sredstava.

Predsednik Osman Karabegović:

Riječ ima poslanik Šćepan Matijašević.

Šćepan Matijašević (Izborna jedinica Beograd — Zvezdara):

Drugarice i drugovi poslanici, ja bih želeo da iznesem neka mišljenja o razvoju turizma.

Pravilno je uočeno da je turizam rezerva naše privrede. Naše mogućnosti, u okvirima evropskog turističkog prometa, daleko su veće nego što ih sada koristimo. A i naše unutrašnje potrebe postaću sve veće, uporedo ili čak i brže nego što rastu naša realna primanja.

Sredstva koja se previđaju za investicije u 1964. godini u iznosu od 21 milijarde (iz OIF-a) značajna su i omogućavaju vezivanje još tolikog iznosa. To je samo deo sredstava jer se pored njih, angažuju značajna sredstva za izgradnju i poboljšanje u saobraćaju, trgovini, komunalijama itd. Sve to omogućava podizanje turističkog prometa na viši nivo i to kako po usluga, tako i po ekonomskom efektu.

Nezavisno od toga što su to značajna sredstva i što će biti tu i tamo problema da se racionalno i pravilno utroše (s obzirom na iskustva iz prošlosti), ima se utisak da bi bilo korisno tokom 1964. godine razmotriti mogućnosti ulaganja eventualno dopunskih sredstava koja bi mogla biti izvanredno korisna.

Iako je ekonomska vrednost inostranog turizma poznata — čak i u grubom poređenju s drugim privrednim granama — ipak mi još ne raspoložemo potrebnim ekonomskim studijama o pravoj vrednosti inostranog turizma.

Gledajući samo neke iznose sredstava koje dajemo kao premije, da bi stimulirali izvoz, čovek često pomisli da bi samo delom tih sredstava dobili znatno veće ekonomske efekte kroz turizam. Ali, na žalost, teško je da se na to definitivno i jače orijentiramo, jer ne postoje potrebne studije. Radi toga, zalažem se za potpunija ekonomska izučavanja na ovom sektoru.

Hteo bih da ukažem na još dva problema tekućeg turističkog razvoja, iako ih, naravno, ima znatno više.

Prvi problem je usmerenost turističkih investicija i turističke propagande koja, pored ostalog, obezbeđuje eksploataciju turističkih objekata.

Grupa drugova koji su obrađivali izvesne ekonomske vrednosti turističkog razvoja Jadranske obale ističu da je naša obala prirodno

najlepša ili među najlepšim obalama Evrope i Sredozemlja (ako ne i sveta), zatim ističu neiskorišćenost obale u poređenju sa Grčkom, Italijom, Francuskom itd. Posmatrajući navedene postavke svako će reći da su one na svom mestu.

Druga grupa drugova obrađivala je ekonomske vrednosti turističkog razvoja velikih gradova, banja, tranzita, planinskih regiona i lova tj. kontinentalnog turizma. I oni ukazuju na veliku rentabilnost ovog turizma koji nije sezonski već može da traje cele godine i ostvaruje znatno više sredstava po danu boravka, ali, u isto vreme, ukazuju na neiskorišćene mogućnosti i sve to upoređuju sa velikim uspesima koje na kontinentalnom delu zemlje ostvaruje Francuska, Engleska, Nemačka ili Austrija, koja je kontinentalna i kao mala zemlja izbila na prvo mesto evropskog turističkog prometa. Posmatrajući njihove zaključke čovek pomisli da su u pravu. Sigurno je da su u pravu i jedni i drugi i da i jedno i drugo područje treba daleko više iskoristiti nego što smo to činili do sada. Bilo bi, međutim, štetno suprotstavljati jedno područje drugom. Mišljenja sam da ćemo najbolje rezultate postići ako skladno razvijamo oba vida turizma. Tako ćemo imati prednost nad onim zemljama koje imaju samo jednu vrstu turizma.

Savremeni turizam je mobilan i veliki je broj onih koji žele da vide što više. Područje Jugoslavije je uz to tranzitno pa i to treba iskoristiti da se poveća turistički promet. Radi toga, moramo stvoriti uslove za što duže zadržavanje turista u tranzitu.

Prema tome, tekuću realizaciju investicija iz Opšteg investicionog fonda i opštu turističku propagandu treba i postaviti tako da budu u skladu, izbegavajući i razrešavajući uska grla u turističkom prometu.

Sigurno je da svi instrumenti koji postoje na ovom sektoru nisu dovoljno ekonomski. Otuda, ponekad, veću stimulaciju ima autokamp nego hotel »A« kategorije, iako je hotel ostvario nekoliko puta veći prihod po turisti. Takođe, komuna koja ostvari više noćenja ima veću stimulaciju od komune koja ima manje noćenja a veći devizni efekat.

Takvi, nedovoljno ekonomski instrumenti ostali su u planu raspodele sredstava za 1964. godinu i trebalo bi preduzeti mere da se izmene ako je to moguće već u 1964. godini, jer bi time obezbedili da premiranje stimulira ekonomske, a ne administrativne pokazatelje prometa.

Drugo pitanje o kome ću govoriti jeste domaći turizam, odnosno onaj deo domaćeg turizma koji se poklapa sa odmorom radnika i omladine i s tim u vezi o statusu i problemima odmarališta.

Domaći turizam u celini je u 1962. godini opao za oko 10%. U ovoj, 1963. godini, za prvih

8 meseci on dalje pada za jedan do dva odsto, iako se predviđa da će porasti u odnosu na prošlu godinu za nekoliko procenata, što je još znatno ispod nivoa iz 1961. godine. Uzroci za takvo stanje su brojni — poznata pomeranja u privredi i realnim ličnim dohocima radnika i službenika, slabo korišćenje kapaciteta i drugi razlozi.

Odmor radnika i omladine zaslužuje posebnu pažnju. Kapaciteti u kojima radnici, službenici i omladina provode odmor su jednim delom objekti ugostiteljskih preduzeća koje ne popune stranci, ili u mestima gde stranci nisu još dolazili te su i cene nešto niže. Za narednih sedam do deset godina ugostiteljski kapaciteti će biti uglavnom korišćeni za strance, odnosno za promet u gradovima. Čak će biti i nedovoljni. Zbog toga i zbog cena koje u proseku iznose preko 2.500 do 3.000 dinara dnevno, ovi objekti će samo malim delom biti korišćeni za odmor radnih ljudi i omladine.

Privatni smeštaj, koji je u poslednje vreme dobio od zajednice značajne kredite, raspolaže znatnim kapacitetima. I njega sve više zaposedaju stranci, ali će ti kapaciteti i dalje služiti za odmor naših građana.

Na kraju, radničko-službenička, omladinska i dečja odmarališta i planinarski domovi raspolažu izvesnim fondom postelja. Ovaj fond nije mali. Ali, s obzirom na potencijalne korisnike, kada se iskoriste i sve rezerve, on je još nezantan jer su veliki deo toga fonda škole, internati, privatni smeštaj i odmarališta pod šatorima koji zbog klimatskih i drugih razloga rade samo određeno vreme.

Postavilo se pitanje: da li u buduće graditi odmarališta ili će potpunu brigu o odmoru i o izgradnji kapaciteta za odmor radnika i omladine imati ugostiteljstvo? Bilo je konkretnih predloga da se i postojeća odmarališta predaju ugostiteljstvu, čak i za potrebe inostranog turizma.

Verovatno niko ne bi imao ništa protiv toga da ugostiteljstvo obezbedi kapacitete za odmor radnika i omladine. Međutim, izvesno je da ni u ugostiteljstvu ni u opštim fondovima, ne postoje sredstva za stvaranje šire materijalne baze za odmor i oporavak radnika. Sredstva koja tu postoje neće biti dovoljna da se zadovolje potrebe inostranog turizma i gradskog prometa. Izvesna sredstva postoje u fondovima radnih organizacija, koje su internom raspodelom namenjena ličnoj ili zajedničkoj potrošnji. Deo tih sredstava i lična sredstva pojedinaca, do sada su korišćena za izgradnju objekata za odmor i imala su karakter objekata standarda.

Prema ukupnoj proceni našeg standarda i prema mogućnostima za stvaranje kapaciteta za odmor radnika i omladine, mislim da glavni izvori finansiranja izgradnje ovih objekata i u narednom periodu treba da budu sredstva radnih organizacija i pojedinaca i da bi trebalo

pomoći da se dosadašnji i budući kapaciteti dobro organizuju i najracionalnije koriste. Pažnja društvene zajednice do sada je bila samo delimična, te u narednom periodu sva pitanja iz ove oblasti treba izanalizirati, jer ima dosta neujednačenih stavova koji očigledno ne vode napretku.

Odgovarajuća skupštinska tela i organi uprave, u saradnji sa Savezom sindikata i Savezom omladine, sigurno će uspeti da reše postojeće probleme i omoguće da sve veći broj radnih ljudi i omladine korisno provede svoj dnevni, nedeljni i godišnji odmor.

Poslednjih nekoliko godina upućeno je dosta kritike organizatorima odmarališta da su neracionalno građena; da se nedovoljno koriste; da im nije sređeno poslovanje; da imaju visoke cene. Ta kritika je u suštini bila ispravna, iako se ponekad preterivalo kritikujući i nešto što ne postoji, pa se time otupljivala oštrica kritike.

Ali ovo nije osnovni problem, već je problem u tome što posle kritike organizatorima novijeg kursa u izgradnji odmarališta, koji su tražili izlaz iz takvog stanja, nije pružena nikakva pomoć.

Postoje ozbiljni pokušaji u svakoj našoj republici da se odmarališta grade putem udruživanja sredstava više radnih organizacija i po jedinaca, da se grade skromniji objekti, da se oni bolje koriste i sredi ekonomsko poslovanje, da se usklade odnosi sa komunom, da se obezbedi društveno upravljanje i odgovarajuće nagrađivanje zaposlenog osoblja u tim objektima.

U Sloveniji, Bosni i Hercegovini, Makedoniji i Srbiji već su postignuti prvi pozitivni rezultati. Ali postoje i brojni problemi koji onemogućavaju da pomenute inicijative, uglavnom sindikata i omladine, budu šire prihvaćene.

Jedan od osnovnih problema jeste nedostatak obrtnih sredstava. Ako su investitori objekata za odmor radne organizacije i pojedinci, onda je za uspeh udruživanja sredstava iz više manjih organizacija bitno da organizator izgradnje ili odgovarajuće građevinsko preduzeće koje proizvodi objekte za odmor, raspolaze potrebnim sredstvima za izgradnju i prodaju. Sličan princip je usvojen u poslednje vreme za organizovanu proizvodnju, odnosno izgradnju stanova.

Prema tome, s relativno neznatnom sumom pomoglo bi se da jedan društveno opravdani poduhvat da pozitivne rezultate na taj način što će udružiti znatna usitnjena sredstva brojnih vlasnika od kojih se jedan deo čak i nedovoljno racionalno troši.

Predsednik Osman Karabegović:

Predlažem da prekinemo rad i da nastavimo u 17 časova

(Sednica je prekinuta u 13 č).

Nastavak sednice u 17 č i 17 min

Predsednik Osman Karabegović:

Počinjemo rad.

Ima riječ poslanik Dušan Bogdanov.

Dušan Bogdanov (Izborna jedinica Pančevo):

U ekspozeu druga Nikole Minčeva, a i u diskusiji, bilo je između ostalog, dosta reči i o problemima poljoprivrede, šumarstva i industrije koja vrši preradu njihovih proizvoda.

Dozvolite mi da u vezi s tim pitanjima nešto iznesem, jer smatram da će iduće godine biti dosta problema oko realizacije programa u ovim oblastima.

Prvo, osvrnuo bih se na ova pitanja radi toga što modernizacijom poljoprivrede sve više urasta u naš opšti privredni sistem, da je sve šire vezana sa ostalim našim privrednim delatnostima i oblastima i da je njen domen uticaja zbog toga sve veći.

Drugo, rezultati u ukupnoj poljoprivrednoj proizvodnji i u kooperaciji ističu nekoliko vrlo krupnih problema kao uslov ostvarenja plana i programa proizvodnje. U vezi s tim, reperkusije — izvinite što na to moram da podsetim — koje mogu nastati usled smanjenja ritma proizvodnje u poljoprivredi mogu imati široko dejstvo. Mislim da bi se smanjenje negativno odrazilo direktno na životni standard naših ljudi, jer nam je iskustvo pokazalo da se niska proizvodnja sve više odražava na životne uslove naših građana. Isto tako, ono će se vrlo široko odraziti na industriju koja bazira svoju proizvodnju na poljoprivrednim sirovinama, kao što su: prehrambena industrija, industrija drveta i industrija koja prerađuje druge vrste poljoprivrednih neprehrambenih proizvoda. Takođe, široko će se odraziti na industriju koja radi za poljoprivredu, kao što su: proizvodnja veštačkih đubriva i uopšte bazna hemija, mašingradnja i ostale grane industrije. Dalje, mislim da će se, isto tako, negativno odraziti i na naš platni bilans, a mi znamo da poljoprivreda učestvuje sa 40% ili preko 100 milijardi deviznih dinara u izvozu naše zemlje.

Ovih dana u diskusiji o Planu raspravljalo se da li se može ostvariti veća stopa porasta ili ne. Ne upuštajući se u tu mogućnost hteo bih da istaknem da je ta diskusija ipak pokazala da poljoprivredna proizvodnja sve teže može da prati naše uvećane potrebe i, ukoliko ritam poljoprivredne proizvodnje ne bude mogao da prati potrebe naše privrede i našeg životnog standarda, to bi izazvalo vrlo velike teškoće u privrednom životu naše zemlje.

Upravo zbog ovoga dejstva, a i zbog položaja poljoprivrednih organizacija, mislim da bi iduće godine trebalo da obratimo posebnu pažnju na neka pitanja.

Prvo, u pogledu materijalnih bilansa i uslova privređivanja. Mislim da ugovaranje poljoprivrednih proizvoda, bilo od prerađivačke industrije ili od snabdevačkih organizacija, bilo od zemljoradničkih zadruga i individualnih proizvođača postaje važan činilac u našem privrednom životu i treba ga posmatrati sa dva aspekta. To je jedan element sređivanja našeg tržišta i prvi korak ka integraciji, kooperaciji i specijalizaciji i prvi korak koji omogućuje kompletnu mehanizovanost procesa proizvodnje. Isto tako, to je ipak jedan od bitnih elemenata planiranja. Bez ugovaranja proizvodnje naši proizvodni programi i planovi federacije, republika, komuna i srezova često puta bi u ovoj oblasti lebdeli na prognozama, a manje na realnom životu.

Iskustvo do sada pokazalo je da ugovaranje zahteva nekoliko, u stvari, društvenih uslova. Prvo, da se uslovi privređivanja u toku jedne i više ekonomskih godina ne menjaju, da se ostvari sigurnost privrednih organizacija, pošto one moraju da ulaze u sasvim određene poslovne aranžmane. Drugo, da se moraju zasnivati na ekonomskim odnosima, na ekonomskim cenama, da odnosi moraju biti fiksirani. Upravo, privredne organizacije, pored nivoa cena, zahtevaju — da bi osigurali proizvodnju i rentabilitet — da se očuva korelacija u cenama između reprodukcionog materijala, finalnih proizvoda i konačnog plasmata u prerađivačkoj industriji. Dalje, neophodno je da se nađe jedan instrument osiguranja od poslovnog rizika.

Mi znamo da poljoprivredna proizvodnja sadrži veliki rizik koji je vezan za spoljne činioce. Uzeću, na primer, povrtarsku proizvodnju. I ove godine pokušali smo da putem fondova rizika i osiguranja nađemo neki ekonomski mehanizam u kome bi, u stvari, taj poslovni rizik bio nečim zagaranтован da bi odnosi u ugovaranju mogli biti stabilniji. Dalje, da su kao preduslovi ugovaranja neophodni materijalni bilansi. Ovde ne mislim samo na domaću proizvodnju sirovina koja je vezana ovim ugovaranjem, nego mislim upravo na reprodukcioni materijal koji obezbeđujemo bilo uvozom bilo delimično sopstvenom proizvodnjom.

Iduće godine biće vrlo teško blagovremeno snabdevanje đubrivom i proteinskim delom hrane iako se u globalu predviđa veliki porast. Ima, međutim, nekih momenata na koje treba obratiti pažnju. Iskustvo iz prethodnih i ove godine pokazuje ako se blagovremeno ne ugovori uvoz veštačkih đubriva da donosi mnoge negativnosti. Zbog nervoze u kupovini đubriva danas u svetu naglo skače cena i radi toga moraju da se povećavaju regresii, unosi se nervoza u poljoprivredne organizacije koje osiguravaju rezerve i traže čak i prekomerne zalihe. Zatim, nastaju veliki problemi oko transporta tako da ne može blagovremeno da se dopremi.

Ta neblagovremenost odražava se na celokupnu poljoprivrednu proizvodnju.

Isto tako, mislim da se može negativno odraziti ukoliko se i uvozni deo proteinske hrane ne bude uvezao za industrijsku i krupnu proizvodnju u stočarstvu.

Jedna diskusija u kojoj bi bilo govora o nesigurnosti uvoza imala bi negativno dejstvo jer bi nastala nervoza. Radi toga trebalo bi proklamovati da će zajednica blagovremeno osigurati uvozom dovoljne količine hrane. Trebalo bi napraviti dugoročniji program uvoza kako bi uvozne organizacije mogle blagovremeno napraviti ugovore u inostranstvu.

Kada govorimo o uslovima privređivanja moramo pomenuti i pitanje prezaduženosti krupnih gazdinstava i najnaprednijih zemljoradničkih zadruga i nivoa investicija koji se predviđa iduće godine. Prema Nacrtu društvenog plana za iduću godinu predviđeno je oko 143 milijarde bruto ulaganja. Međutim, kada se to pretvori u cene iz 1959. godine to iznosi oko 115 milijardi. Prema tome povećanje iznosi svega 5%.

Ako uporedimo učešće investicija u poljoprivredi prema ukupnim privrednim investicijama videćemo da je 1959. godine iznosilo 20,8%, 1963. godine 12,17%, a prema Nacrtu plana 13,8%. U stvari predviđa se proširenje društvenog sektora zemlje i zatim neophodna dalja modernizacija, a naročito mehanizacija procesa proizvodnje.

Ja ću izneti jedan podatak koji pokazuje da situacija u pogledu mehanizacije nije baš najpovoljnija. Mi smo 1963. godine imali oko 35.000 traktora. Otprilike 10% je trebalo zameniti, to znači 3.500. S obzirom na količinu otkupljene zemlje trebalo je nabaviti još oko 1.000 traktora, kao i 2.000 traktora s obzirom na proširenu kooperaciju. Drugim rečima, da bi se pokrila cela proizvodnja bilo bi neophodno da se nabavi, po jednoj računici, oko 6.500 do 7.000 traktora. Međutim, prošle godine kupljeno je svega 4.600 traktora, tj. pokriveno je samo ono što je izbačeno iz procesa proizvodnje. Sličnih problema ima i sa drugom mehanizacijom, a ovo sam izneo samo radi ilustracije.

Dalje, neophodno je da se prošire kapaciteti za preradu i da se trgovina modernizuje. Ukoliko ne budemo osigurali dovoljno sredstava da se svi procesi i neophodne mere sprovedu, sprovođenje političkih odluka o ubrzavanju podrštvljavanja procesa poljoprivredne proizvodnje, i povećanju nivoa proizvodnje doći će u pitanje, jer ovaj napredak materijalno ipak nisu osigurali. Upravo, prezaduženost poljoprivrednih organizacija jedan je od činilaca koji doprinosi da opada interesovanje poljoprivrednih organizacija za dalje ulaganje. Samim tim, ne ulažu se ni sredstva namenjena za poljoprivredu iz centralnih fondova.

Izneću podatke iz 48 poljoprivrednih organizacija, koje su ranijih godina vrlo intenzivno ulagale. Kakva je sada kod njih situacija? Anuiteti ovih organizacija u 1963. godini iznosili su oko 120.000 dinara po hektaru za osnovna i obrtna sredstva, koje moraju da vrate, a u 1964. godini oko 118.000 dinara po hektaru. U ovim organizacijama, pa vrlo često i u drugim, 33% dospelih anuiteta moglo se ostvariti i realizovati iz čistog prihoda. Ostalo se moralo realizovati iz amortizacije.

Upravo, u ovim organizacijama, a često i u drugim, skoro celokupna amortizacija služi za pokriće anuiteta. Radni kolektivi ovih organizacija moraju za svaki novi traktor da idu na šalter banke, jer od traktora nema ni amortizaciju da bi ga mogao nabaviti sopstvenim sredstvima. To negativno deluje i na donošenje investicionih odluka, da se te odluke često puta donose, u stvari, ne sa stanovišta šta je prioritetno u privrednoj organizaciji, nego za šta se sredstva od centralnih fondova daju i uplaćuju. Ali, pokazalo se u praksi, najpametnije odluke bile su one koje su doneli radni kolektivi i radnički saveti privrednih organizacija.

Kao potvrdu prezaduzenosti izneo bih još jedan podatak. Na dan 28. februara 1963. godine poljoprivredne organizacije dužne su za osnovna sredstva 348 milijardi, za stalna obrtna sredstva 183 milijarde, za povremena 117, za gubitke 23 milijarde. Kada sve ovo skupa podelimo na 1.100.000 hektara, na jedan hektar izlazi za osnovna sredstva 117.000 dinara, za stalna obrtna sredstva 111.000 a za gubitke u poljoprivredi 21.000 dinara.

Izneo bih još jedan podatak za koji sam slučajno ovih dana saznao. Na primer, u poljoprivrednim organizacijama u Sloveniji vršene su analize na bazi polugodišnjih obračuna, znači podležu izvesnim pretpostavkama jer nisu čvrsti bilansi, i pokazalo se da će, pored čistog prihoda i kompletne amortizacije koju treba da daju iz anuiteta, još nedostajati oko 700 miliona dinara. Ovde postoje dva problema. Jedan je nivo ukupnih investicija koji je sa 143 milijarde, kako ja ocenjujem, nizak. Postavlja se, međutim, pitanje: da li uopšte postoji mogućnost da se realizuje i tih 143 milijardi dinara, ako u poljoprivrednim organizacijama ostane situacija kakva je sada? Treba naći izlaz. Trebalo bi, pre svega, povećati investicije na 160 milijardi. Uz to treba ili da povećamo opšti investicioni fond, da povećamo cene ili da odložimo anuitete.

Ovog momenta, kada diskutujemo o Nacrtu plana za iduću godinu, mislim da je najrealnije da se sada donese odluka o odlaganju anuiteta da bi poljoprivredne organizacije, koje su bile najnaprednije i koje su ulagale, mogle i dalje ulagati i vršiti ulogu koju imaju u pogledu vršenja društvene funkcije u proširenju dru-

tvenog sektora zemlje i u pogledu modernizacije i mehanizacije procesa proizvodnje.

Drugo, mislim da je neophodno, takođe, proučiti uslove davanja kredita i izvršiti konverziju kredita na realne rokove. Poljoprivredne organizacije dobijale su vrlo često kredite na tri, pet, osam i deset godina. Krediti za stočarstvo daju se na osam godina. Uporedimo to, na primer, sa šećeranama koje dobijaju kredit sa rokom od 25 godina. Pokazalo se da su nove šećerane morale za otplatu anuiteta da zahtevaju još oko 50% amortizacije i pored roka od 25 godina i sa 3% kamate. Sada se postavlja pitanje: koliko bi trebalo da bude akumulacija u stočarstvu kada bi moglo da otplati anuitete za osam godina, pod sličnim uslovima kamata kakve su i za industriju šećera koja spada u prehrambenu industriju, i može se reći u najakumulativniju industriju?

Budući krediti morali bi se davati u realnim rokovima. Ne treba se zavaravati nekim nereálnim utakmicama, da li se može izvršiti za godinu — dve dana, ako se misli da amortizacija u najmanju ruku ostane u radnim kolektivima i poljoprivrednim organizacijama odakle bi se vršila zamena postojećeg mašinskog parka i stočnog fonda, a da iz ostatka čistog prihoda otplaćuje anuitet za nove investicije.

Problem je takođe i kupovina zemlje i proširenje opštredruštvenog sektora zemlje. Ovde postoji jedna protivrečnost između opšteg interesa našeg društva i radnih kolektiva. Ja se sada neću upuštati u analiziranje svih uzročnika zbog kojih ima teškoća, negde više a negde manje, za otkup zemlje ili zašto je otkup zemlje usporen. Ilustrovaću jednim primerom. Meni je jedan direktor rekao da je njegov radni kolektiv, koji nivo ličnih dohodaka treba da ostvaruje iz proizvodnje i više produktivnosti rada, više zainteresovan da obrađuje postojeću zemlju i povećava produktivnost, nego da mnogo proširuje zemljište jer, prvo, mora iz sopstvene akumulacije da polaže učešće i da otplaćuje vlasništvo; drugo, proizvodnja na otkupljenoj zemlji daleko je skuplja, prinosi su niži, a to smanjuje akumulaciju, odnosno dohodak cele privredne organizacije; treće, otkup zemlje povlači nova ulaganja za mehanizaciju koja iznose 100 do 250 hiljada dinara po hektaru da bi mogla normalno da posluje.

Iznosim ove teškoće da bi realno sagledali šta treba činiti da se ubrza proces podruštvljavanja zemlje. Mislim da bi trebalo da se učešće za zemlju, kada se radi o proširenju društvenog sektora, i za dopunsku mehanizaciju svede na iste procenete, da rokovi otplate budu realni i da otplata otpočne posle nekoliko godina, kada se kultivira i dovede na nivo da može dati visoku proizvodnju.

Problem je isto tako i melioracija i navodnjavanje. Navodnjavanje moramo tretirati kao

proširenje površina, pošto ono faktički proširuje obradive površine jer daje dve do tri žetve. Uz to, smanjuje se, relativno, uvoz đubriva, jer pod uslovima uz iste količine đubriva daje veće prinose, ili daje iste prinose s manjom količinom đubriva. Dalje, osigurava se stabilnija i viša proizvodnja, a poboljšavaju se i uslovi za stočarstvo.

To su pitanja o kojima Savezna skupština treba da se izjasni, s obzirom da je iduća godina prva godina sedmogodišnjeg plana. Ako sada ne rešimo ove probleme imaćemo sporiji razvoj poljoprivredne proizvodnje i teškoće u poljoprivredi biće limitirajući činilac za naš privredni razvoj.

Predsednik Osman Karabegović:

Ima riječ poslanik Izedin Osmani.

Izedin Osmani (Kosovo i Metohija):

Drugovi i drugarice poslanici, zdravstvena zaštita u našoj zemlji napredovala je u velikoj meri, tako da je od jedne zdravstveno zaostale zemlje došla u red naprednih u kojoj se morbiditet i mortalitet kreće u evropskim i svetskim razmerama. I nerazvijena područja naše zemlje su napredovala u zdravstvenoj zaštiti građana što se jasno vidi u smanjenju opšte smrtnosti, a posebno smrtnosti odojčadi, u smanjenju morbiditeta, proširenju političko-ambulantnih ustanova, jačanju preventivnih ustanova, u proširenju bolesničkog postelnog fonda, u brojnom povećanju zdravstvenog kadra itd.

Ali opšti i privredni razvoj u zaostalim krajevima ukazuje na potrebu da se uporedo unapređuje i zdravstvena zaštita. Zdravstveno stanje stanovništva u nerazvijenim područjima ukazuje na mnoge akutne potrebe.

S obzirom da poznajem zdravstvenu situaciju na području Kosova i Metohije, dozvolite mi da s nekoliko podataka dokumentujem gornju konstataciju.

Veoma visoki natalitet ima uticaj na brzi porast stanovništva. Sada na području Kosova i Metohije živi preko milion stanovnika ili jedna devetnaestina stanovništva Jugoslavije. Prirodni priraštaj je dva puta veći od jugoslovenskog proseka. Natalitet u 1962. godini na Kosovu i Metohiji iznosio je 41,9 na hiljadu stanovnika, a u Srbiji 19,8. Natalitet je duplo veći od jugoslovenskog proseka, što znači da je zdravlje žena ugroženo prekomernim trudnoćama i porođajima, a to utiče na životni vek koji je niži od života muškaraca. Sve to ima odraza na privrednu aktivnost, a to ima svoje reperkusije na privredni potencijal ove Pokrajine.

Opšta smrtnost je merilo zdravstvenog stanja i napretka jednog naroda. I pored pozitivnih kretanja smanjenja opšte smrtnosti, podaci iz 1962. godine govore da je to ozbiljan problem

u Pokrajini, a slična je situacija i u drugim nerazvijenim krajevima naše zemlje.

Opšta smrtnost iznosi:

SFRJ	9,9 na 1000 stanovnika;
Kosovo i Metohija	14,8 na 1000 stanovnika.

U pogledu smrtnosti Kosovo i Metohija se ubraja u zaostale krajeve naše zemlje. Smrtnost odojčadi iznosi:

U SFRJ 83,9 na 1000 živo rođene dece;

U Sloveniji 30 na 1000 živo rođene dece;

U Makedoniji preko 130 na 1000 živo rođene dece;

Na Kosovu i Metohiji 147 na 1000 živo rođene dece.

Ovim podacima iz 1962. godine nije potreban nikakav komentar.

Zbog nedovoljne razvijenosti zdravstvene mreže, niske opšte i zdravstvene kulture, a u uslovima relativno niskog životnog standarda pojave oboljevanja su češće. Veliki broj akutnih zaraznih bolesti su endemskog i epidemij-skog karaktera. Evo samo nekoliko gradova gde je bila epidemija trbušnog tifusa:

Žur 1956/1957. godine;

Rapča 1957. godine;

Prizren 1957/1958. godine;

Orahovac i Mala Hoča 1958. godine;

Priština 1962. godine, sa preko 1.500 hospitalizovanih slučajeva.

U sličnim razmerama kreću se i epidemije zarazne žutice i kapljicnih infekcija.

Tuberkuloza je poseban problem u morbiditetu stanovništva naše Pokrajine, što svakako ima veliki odraz na ekonomski potencijal. Iz podataka se vidi da stalno raste broj obolelih, tako da je 1956. godine registrovano 5.957 slučajeva aktivne tuberkuloze, a 1960. godine 12.526 slučajeva. Prosečno se godišnje otkriva oko 2.600 novih bolesnika. Koliko ova bolest ugrožava stanovništvo ove Pokrajine može se videti ako se uporedi smanjenje smrtnosti od tuberkuloze od 1950. do 1958. godine. Smanjenje smrtnosti iznosi:

SFRJ	za 58%;
Srbija	za 63%;
Kosovo i Metohija	za 36%.

Kadrovi su najozbiljniji problem u zdravstvenoj zaštiti naših građana, jer broj lekara danas, u 1963. godini, na celoj teritoriji Kosova i Metohije iznosi svega 250 lekara. Ima područja gde na jednog lekara dolazi 20.000 stanovnika.

Sistem finansiranja zdravstvene zaštite na nerazvijenim područjima ne daje mogućnosti da se reše osnovna pitanja očuvanja zdravlja građana, podizanje njihove radne sposobnosti i ostvarenje uslova za razvoj zdrave mlade ge-

neracije. Decentralizovani fondovi zdravstvenog osiguranja u nerazvijenim krajevima su nedovoljni tako da ne obezbeđuju ni minimalnu zdravstvenu zaštitu. Nedostaju sredstva za razvoj ustanova, a naročito ustanova za preventivu. Mnoge preventivne mere i akcije, koje bi mogle dati efikasnije rezultate u zaštiti zdravlja građana, a naročito majki i dece ne mogu se sistematski i široko sprovoditi zbog skućenosti fondova, iako smo svesni da je takav vid zaštite jeftiniji i da se zajednici isplati. Razloga za ovakvo stanje fondova ima više. Doprinos aktivnih osiguranika je niži zbog niskih ličnih dohodaka. Veliki broj članova porodice (prosek broja članova domaćinstva u Pokrajini iznosi 6,7) čini da je na ovakve male fondove orijentisan mnogo veći broj osiguranika no što je slučaj na drugim područjima. Zatim, veliki procent oboljenja još više opterećuje ove fondove.

Kosovo i Metohija, prema podacima, je tipično nerazvijeno područje u pogledu zaštite zdravlja naroda ovoga kraja. Iz ovoga jasno proizilazi da zajednica mora energično da se bori u svim nerazvijenim krajevima naše zemlje za rešavanje akutnih problema zdravstvene zaštite.

Iz dosad rečenog proizilazi da komune u nerazvijenim krajevima naše zemlje, a posebno u Pokrajini Kosovo i Metohija nisu same u mogućnosti da svome građaninu pruže adekvatnu zaštitu i da je vanredna pomoć republike i federacije nužna, neophodno i urgentno potrebna, kako u 1964. godini tako i u narednim godinama sedmogodišnjeg plana. Federacija, shodno ustavnim odredbama, ne može tolerisati pojedina nerazvijena područja u kojima se epidemiološkom situacijom i lančanim epidemijama raznih zaraznih bolesti ugrožava zdravlje i život ne samo na tom području već potencijalno i na široj zajednici.

U politici zdravstvene zaštite smatramo da treba istaći sledeće ciljeve i zadatke:

1. smanjenje opšte smrtnosti, a posebno smrtnosti odojčadi u nerazvijenim krajevima;
2. energičnija borba protiv akutnih zaraznih bolesti koje i dalje haraju i
3. aktivnija borba protiv tuberkuloze kako bi se ovo socijalno zlo svelo na nivo koji ima sada u proseku naša zemlja.

Za ostvarenje ciljeva treba naći i puteve. Smatramo da odgovarajućim propisima, u uslovima korišćenja fondova reosiguranja, treba obezbeđivati finansiranje određenih mera i akcija u smislu napred iznetih ciljeva. Takođe, nužna su stalna dodatna sredstva iz saveznog i republičkog budžeta za najnužnije investicione potrebe za razvoj zdravstvene službe i kadrova.

Pomoć, konkretno izražena u sadašnjoj dinarskoj vrednosti treba da iznosi u periodu od

1964. do 1970. godine oko milijardu i sedam stotina miliona dinara godišnje, za izgradnju mreže zdravstvenih ustanova u Pokrajini (u ove ne ulaze stanovi i komunalije), da bi se 1971. godine dostigao nivo zdravstvene zaštite na jugoslovenskom proseku iz 1961. godine.

Ovakvo gledanje je ove godine praktično usvojeno i pomoć iz federacije je ublažila posledice i otpočela sa saniranjem uzroka ove najmasovnije epidemije trbušnog tifusa, koju je naša zemlja u mirnodopskim uslovima posle rata pretrpela.

Predsednik Osman Karabegović:

Ima riječ poslanik Dragoslav Mišić.

Dragoslav Mišić (Izborna jedinica Pančevo):

Drugarice i drugovi poslanici, i pored podnetog obrazloženja i govora učesnika u diskusiji koji su ukazali da je neophodno stvarati još povoljnije uslove za privređivanje u poljoprivredi, s obzirom na veliki značaj koji ima na privredna kretanja, kako u Srbiji — što je istaknuto i na nedavnom Plenumu SSRN Srbije — tako i u čitavoj našoj socijalističkoj zajednici, namera mi je da uz izvesno obrazloženje podržim dosadašnje predloge.

Zaključci IV plenuma CK SKJ i mere Saveznog izvršnog veća doprineli su bez sumnje poboljšanju ekonomskog položaja poljoprivrede. Sve navedene mere uticale su da dođe do sređivanja stanja u poljoprivrednim organizacijama, kako u pogledu otklanjanja subjektivnih slabosti i saniranja gubitaka, tako i u pogledu postizanja boljih prinosa i stabilizovanju proizvodnje.

Slobodno se može reći da je jedan broj poljoprivrednih organizacija stabilizovao svoju proizvodnju. Isto tako, postoji i jedan broj onih koje nisu nikada imale gubitaka, kao i takvih koje su na putu da, uz preduzimanje odgovarajućih mera i poboljšanje opštih uslova u pogledu privređivanja u poljoprivredi, takođe stabilizuju svoju proizvodnju.

Svakako, i pored preduzetih mera do sada još nije sve učinjeno, no, kao nepobitna činjenica, i dalje stoji potreba da se oslobodimo subjektivnih slabosti na koje je ozbiljno ukazao IV plenum Centralnog komiteta SKJ. Takođe oseća se neophodna potreba da se obezbede objektivni tehnički i tehnološki uslovi za modernu proizvodnju i to investiranjem.

U Nacrtu društvenog plana za 1964. godinu govori se o sredstvima poljoprivrednih organizacija u iznosu od 34 milijarde dinara. U vezi s tim, napominjem da bi to trebalo preispitati s obzirom na postojeća opterećenja poljoprivrednih organizacija anuitetima za kredite za osnovna i za obrtna sredstva i za pokriće gubitaka. Osim toga, predviđa se dalje proširenje zemljišnih površina za oko sto hiljada do stotadeset hiljada hektara za koje su potrebni ta-

kođe krediti. Bilo bi suviše danas ulaziti u detalje i iznositi kakvih ima problema oko do-investiranja i osposobljavanja raznih objekata sistema navodnjavanja, elektrifikacije, skladišnog prostora, puteva i drugog. Neophodno je potrebno sva ova pa i druga pitanja dovesti do kraja, tj. do kompletnih investicionih rešenja. Ovo nam se nameće iz dva razloga.

S obzirom na veliki značaj koji poljoprivreda ima na naša privredna kretanja uopšte i sve investicije koje su do sada uložene ne mogu dati odgovarajuće efekte ako bismo ostali na dosadašnjem stanju, a naročito u pogledu uslova i rokova kreditiranja.

Mislim da ne bi bilo preostro ako kažem da su neka dosadašnja investiciona rešenja u izvesnom smislu bila nepotpuna i polovična, a ulaženjem u nove obaveze, kao i starim obavezama pod ekonomski nepovoljnim uslovima vraćanja, sigurno da bi sve to opterećivalo proizvodnju u narednim godinama.

Prema anketi Jugoslovenske poljoprivredne banke, anuiteti u nekim organizacijama iznose i do 150.000 dinara po hektaru obradive površine, a prosek za čitavu našu zemlju, u odnosu na anketirane organizacije, iznosi u 1963. godini oko 130.000 dinara. Ovi i drugi podaci govore o znatnoj preopterećenosti poljoprivrednih organizacija i njihovoj umanjenoj kreditnoj sposobnosti.

Dozvolite da iznesem neke podatke o opterećenju poljoprivrednih organizacija. Ukupne obaveze poljoprivrednih organizacija na području sreza Pančevo iznose oko dve i po milijarde dinara za osnovna sredstva i kamate za sanaciju gubitaka na površinu od 84.904 hektara što u proseku za hektar iznosi nešto preko 29.000 dinara.

Dospeli anuiteti u 1963. godini terete pojedine proizvode u ceni koštanja u sledećim iznosima: cenu koštanja kilograma mesa »be-kon« tova sa 51 dinar; cenu koštanja kilograma mesa »baby-beef« (bebi-bif) sa 136 dinara; cenu koštanja jednog litra mleka sa 7,5 dinara; cenu koštanja jednog kilograma grožđa sa 20,7 dinara.

Napominjem da se ovde radi o opterećenju na nadprosečni prinos u dotičnim organizacijama.

Mišljenja sam da diskutujući o Nacrtu plana i o investicijama ne možemo da ne uzmemo u obzir postojanje investicija koje se realizuju i angažovanje sredstava samih organizacija. Samo u srezu Pančevo vrednost investicija u toku iznosi preko 6 milijardi dinara. Uzimajući sve u obzir sigurno je da će opterećenje po jedinici poljoprivredne površine i po jedinici proizvoda biti daleko veće s obzirom na već postojeće obaveze i na neophodnost za novim investicijama i kreditima.

Analizom rokova vraćanja ranije iskorišćenih kredita utvrđeno je da su u najvećem

broju slučajeva rokovi veoma kratki i da poljoprivredna proizvodnja ove rokove stvarno ne može da prihvati.

S obzirom na predviđenu stopu porasta i njeno obezbeđenje, nužno je upotrebiti mere da bi stvorili još povoljnije uslove za privređivanje poljoprivrednih organizacija. Da ne ističem posebno od kolikog je značaja mehanizacija za organizovanje intenzivne i moderne poljoprivredne proizvodnje. Ovo napominjem radi toga što je stanje u pojedinim srezovima takvo da se mora obavljati mašinski park (traktori i kombajni) od 30% do 40%, dok je Nacrtom društvenog plana predviđena nabavka od 6.000 do 7.000 komada. Ovo je svakako maksimum s obzirom na naše realne mogućnosti ali, napominjem, to je daleko ispod broja koji nam je potreban prema zadacima poljoprivrede.

Zbog toga, same organizacije biće prinuđene da učine vanredne napore za izvesno povećanje nabavke i da izvrše izvanredne materijalne izdatke da se neki od dotrajalih traktora još održe u radu. Poznato je da je u ranijem periodu amortizacija korišćena za podmirenje obaveza po dospelim anuitetima. Sve do sada izneto govori da ne bismo mogli računati na neko naročito veliko učešće od strane poljoprivrednih organizacija da prihvate nove investicije po dosadašnjim uslovima osobito kada se radi o navodnjavanju i otkupu novih površina, a takođe i u pogledu otplate kredita.

Naša osnovna orijentacija jeste dalje razvijanje društveno organizovane proizvodnje koja treba da omogući veće uspehe u razvitku poljoprivrede. To nas upućuje da stvorimo takve uslove koji treba da omoguće postizanje većih uspeha, bez obzira da li se radi o poslovanju društvenih gazdinstava ili o kooperativnim odnosima između zadruga i individualnih poljoprivrednih proizvođača. Ovo tim pre što kooperacija u poljoprivredi igra važnu ulogu u ukupnoj robnoj proizvodnji, jer je kooperacijom obuhvaćeno oko 20% ukupnih setvenih površina. Kooperativni odnos takođe zahteva od društvenih gazdinstava i zadruga ulaganja za mehanizaciju.

Napomenuo bih da su dosadašnja integraciona rešenja dala u izvesnom smislu pozitivne rezultate u poljoprivrednoj proizvodnji. U narednom periodu očekuju se daleko veća ostvarenja s obzirom na organizaciona i tehnološka usavršavanja. Radi toga, mišljenja sam, da bi trebalo usmeravati određena društvena sredstva u pravcu jačanja integracionih procesa. Ovako usmerenim sredstvima društvo bi uticalo da se ubrza proizvodnja i prerada.

Za dalji razvoj poljoprivrede neophodno je da opštinski i sreski investicioni fondovi više učestvuju u kreditiranju, kao što se navodi i u Nacrtu društvenog plana. No i do sada jedan deo sredstava iz tih fondova ustupan je za uče-

šće i kao kredit. To će biti neophodno kada se ima u vidu da je nedostatak kadrova još problem i da njihova stambena pitanja u selima nisu zadovoljavajuće rešena kao i da su potrebna mnoga ulaganja u namene koje prividno izgledaju sekundarne. Međutim, sve to nije dovoljno prema rastućim problemima poljoprivrede. Otuda jednim delom i proizilazi zahtev, a i potreba za poboljšavanjem uslova privređivanja u poljoprivredi i materijalnim stimuliranjem opština i srezova kako bi više angažovali svoje fondove za poljoprivredu.

Pored angažovanja svih činilaca radi unutrašnjeg sređivanja i otklanjanja subjektivnih slabosti, neophodno je donošenje odgovarajućih mera, o čemu je bilo dosta reči u dosadašnjim izlaganjima, da bi se obezbedilo izvršenje predviđenog plana poljoprivredne proizvodnje.

Predsednik Osman Karabegović:
Ima riječ poslanik Stjepan Koren.

Stjepan Koren (Izborna jedinica Crikvenica):

Razmatrajući osnovne smjernice Nacrta društvenog plana za 1964. godinu, potrebno je razmatrati ulogu, značaj i mjesto pomorske brodogradnje u okviru jugoslovenske industrije odnosno naše cjelokupne privrede.

Polazeći od osnovnih smjernica privrednog, a osobito industrijskog razvoja naše zemlje za 1964. godinu i dalje u okvir sedmogodišnjeg plana, potrebno je preispitati uvjete pod kojima brodogradnja posluje. Ta se potreba nameće radi toga što dosadašnji uvjeti poslovanja brodogradnje nijesu zadovoljavajući i ne pružaju garanciju da će brodogradnja moći osigurati ostvarivanje planom predviđenih ciljeva.

Brodogradnja je veoma značajna privredna grana koja se ogleda u njenoj propulzivnosti industrijskog razvoja, u njenim mogućnostima izgradnje i održavanja domaće flote i u njenom učešću u izvozu sa preko 12,13% od ukupnog industrijskog izvoza Jugoslavije.

Uspješno privređivanje brodogradnje u narednom periodu zavisi od rješenja sadašnjih poteškoća koje proizilaze iz neadekvatnih uvjeta privređivanja. Ovakvi su uvjeti doveli brodogradnju u veoma tešku finansijsku situaciju. Pravovremenim i efikasnim rješavanjem postojećih objektivnih teškoća stvorit će se mogućnost da se poboljšaju uvjeti za uspješno privređivanje brodogradnje, kako je to predviđeno Nacrtom društvenog plana.

U brodogradnji postoje objektivne poteškoće koje potiču iz sistema privrednih mjera i uvjeta poslovanja na domaćem i inostranom tržištu. Radi finansijskih poteškoća, nastalih iz spomenutih uvjeta privređivanja, brodogradnja nije u mogućnosti da vrši niti najnužniju zamjenu ekonomski i tehnički dotrajalih ili zastarjelih sredstava rada, akamoli da vrši prijeko potrebnu

modernizaciju, u skladu s potrebama suvremene brodograđevne tehnologije i nužno smanjivanje troškova proizvodnje.

Na temelju izvršenih analiza u brodogradnji, konstatirano je sljedeće: brodogradnja kao industrija, koja vrši montažu proizvoda domaće industrije, zavisi od cijena, kvalitete i održavanja rokova isporuke te industrije. Uslijed uske povezanosti brodogradnje s mladom domaćom industrijom brodskog materijala, u brodogradnji dolazi do znatnih poteškoća, a te poteškoće postaju još i veće ako se radi o proizvodima koji se tek usvajaju. Cijena domaće industrije i nesigurni rokovi isporuka još nijesu regulirani između brodogradnje i industrijske i brodske opreme. Brodogradnja zbog toga povećava troškove proizvodnje, što dovodi do toga da je brodogradnja manje akumulativna od industrije koja joj isporučuje opremu. Razlike u cijenama i u uvjetima poslovanja na domaćem i inostranom tržištu treba da se planskim instrumentima rješavaju pravovremeno i na odgovarajući način.

Brodogradnja je do sada znatan dio svojih kapaciteta angažovala za izvoz, a isto to planira i za naredni planski period. Ostvarivanje izvoza na dosadašnjem nivou, odnosno daljnje povećanje izvoza brodogradnje i rješavanje finansijskih poteškoća u znatnoj mjeri ovisi od pravilnog rješavanja izvoznih instrumenata.

Analizom je nadalje utvrđeno da je brodogradnja opterećena visokim troškovima uslijed prevelikih obaveza prema bankama i zajednici. Stoga se nameće potreba revizije ovih obaveza.

Rješavanjem ovih pitanja rješavalo bi se i pitanje mašinogradnje i drugih privrednih grana čija je djelatnost usko vezana s djelatnošću brodogradnje, jer se kroz brodogradnju vrši plasman njihovih proizvoda. Prema planskim podacima, krajem sedmogodišnjeg planskog perioda (1970. godine) domaća industrija plasira preko brodogradnje oko 100 milijardi dinara vrijednosti industrijskih proizvoda, u čemu najviše učešće ima mašinogradnja.

Brodogradnja u svom perspektivnom razvoju predviđa da pokrije potrebe izgradnje domaće flote i da ostvari izvoz za 89% više nego u 1962. godini, kada je u ukupnom jugoslovenskom izvozu učestvovala za 9,58%.

Radi svega što je iznijeto treba da se pristupi rješavanju problema brodogradnje, kako bi se osiguralo njeno puno učešće u ostvarivanju razvoja cjelokupne naše privrede:

1. predlaže se da se u instrumentima Plana za 1964. godinu za brodogradnju predvidi isti tretman kao i za mašinogradnju;

2. da se spriječe retrogradne mjere, kao na primjer za 6 brodova za Argentinu, kada je smanjen obračunski tječaj dolara sa 1215 na 1140 dinara, što daje razliku od 1.700.000.000 dinara;

3. da se ne uvode različiti instrumenti za razne zemlje, jer o brodogradnji ne ovisi gdje će izvoziti, a konkurencija je svagdje; osim toga, u klirinške zemlje se plaća disažio i do 25%, a dio opreme mora se kupovati na području čvrste valute (ugovor sa SSSR iznosi 127,000 dolara, a na Zapadu treba kupovati za 25,400 dolara);

4. da se izvrši revizija obračunskih tječaja i uvođenje jedinstvenog zadatka za 1964. godinu;

5. da se cijene broda formiraju po uvjetima domaćeg tržišta i obračunske kalkulacije troškova.

Zbog povećanja troškova i cijena proizvoda crne metalurgije u zemlji, povećanja kamata, amortizacije, ličnih dohodaka i doprinosa u toku gradnje, došlo je do poskupljenja jednog dolara za 67,3 dinara. Najveća razlika se pojavljuje prilikom prodaje brodova na kredit, jer kupac brodova ne plaća brodogradnji avanse u toku godine te troškovi financiranja padaju na teret brodogradilišta, a cijena broda se ne povećava.

Predsjednik Osman Karahegović:

Riječ ima poslanik Dragiša Maksimović.

Dragiša Maksimović (Izborna jedinica Nikšić):

Drugarice i drugovi poslanici, od izvršenja društvenog plana za 1964. godinu, sedmogodišnjeg plana, koji je u pripremi i mera koje se uporedo s njima donose, mnoga područja, privredne grane i organizacije očekuju odgovor rešenja nekih problema koji duže vreme stoje otvoreni ili se povlače još iz administrativnog perioda. Želim da podsetim na neke od njih s ciljem da Društveni plan, koji ćemo doneti u decembru mesecu odgovori, po mogućnosti određenije, šta treba učiniti da se oni reše.

Nejednakost uslova privređivanja u našem privrednom sistemu je već priznati društveno-politički problem. U rezultatima poslovanja znatnog broja radnih organizacija neki elementi ne zavise od kolektiva i njihovog subjektivnog rada i zalaganja, već od objektivnih uslova koje šire društvo i zajednica obezbeđuju ili rešavaju. Jedan od njih proizilazi iz obaveza na osnovi poslovnog fonda. Sva preduzeća podignuta posle 1953. godine, pored kamata na zajmove, vrše još i otplate osnovnog duga banci. Preduzeća koja su imala sreću da budu izgrađena ranije, tj. pre te prelomne godine, nemaju takvu obavezu. Ona plaćaju na ta sredstva samo kamatu na poslovni fond i za toliko posluju u povoljnijim uslovima. Međutim, jedino pravilan put je izjednačenje obaveza. Neodrživo je da neka preduzeća otplaćuju sred-

stva koja im je društvo dalo na raspolaganje, a druga ne.

U preduzećima koja su izgrađena pre 1953. godine vrednost osnovnih sredstava nije bila realno procenjena. Zato je izvršena revalorizacija — prvo, da bi se povećala njihova vrednost radi povećanja amortizacije s ciljem da se omogući prosta reprodukcija i, drugo, da bi se na osnovi utvrđene strane vrednosti društvene obaveze realno približile, a time i uslovi privređivanja popravili i izjednačili. Međutim, umesto stručne procene objekata i opreme, prema stvarnom stanju, pošlo se povećanjem knjigovodstvene vrednosti, prema ključu koji je propisom utvrđen. Time je postignuta osnova za povećanje iznosa amortizacije, ali razlike između realne vrednosti objekata i opreme i izgrađenih i nabavljenih pre 1953. godine i one posle 1953. godine ne samo da se nisu umanjile, nego su se čak mnogo povećale. Preduzećima, koja su izgrađena posle 1953. godine, i inače prezaduženim, obaveze su još više porasle i to razmerno više od ovih drugih. Zato je problem ostao otvoren i bilo bi neophodno da se njime ponovo pozabavimo, jer su razlike za stvaranje akumulacije i proste i proširene reprodukcije velike. Posledica i u ovom slučaju, kao i u slučaju anuiteta, o čemu sam malopre govorio, je da kolektivi ne mogu imati normalne lične dohotke, ne mogu podizati stanove za svoje članove, ili čak rade sa gubicima.

Mnoge privredne organizacije u nerazvijenim područjima posluju sa vrlo niskom akumulativnom sposobnošću ili i sa gubicima. Zato prigovaramo navodno pogrešnoj lokaciji, govorimo o »političkim fabrikama« i sl. Analizirajući objektivne uslove dobijaju se određeno drugi odgovori. Nerešena infrastruktura, u prvom redu saobraćaj, u velikoj meri poskupljuje troškove poslovanja. Na primer, u Crnoj Gori troškovi transporta viši su od jugoslovenskog proseka oko dva puta, a nekih istovrsnih preduzeća i proizvoda čak i do četiri puta. Opravdano je uvođenje ekonomskih tarifa u železničkom saobraćaju. Međutim, uvođenje i dovršenje pruge normalnog koloseka Sarajevo—Ploče, sa još jednim pretovarom roba u Gabeli, ovo stanje će još više zaoštriti zbog ionako niske eksploatacione moći i zato skupe uskotračne železnice. Za ovu Republiku i za ogromno gravitaciono područje koje obuhvata, uzgred da napomenem, oko 40% površina i 35% stanovništva naše zemlje, najbolje i jedino pravo rešenje je da se započeta pruga Beograd—Bar brzo dovrši. U Nacrtu plana za 1964. godinu nema nagoveštaja za ubrzanje izgradnje ove pruge. Verujem da će se u sedmogodišnjem planu dati određeniji predlog i utvrditi rok njenog dovršenja.

Danas, kada ove saobraćajnice nema, a bliska perspektiva još nije određena, ni velika sirovniska baza koju ta pruga otvara ne privlači

najpuniju pažnju. Ovah dana moglo se čuti od nekih renomiranih ekonomista i odgovornih činilaca da, priznajući nejednake uslove privređivanja na području čija sirovinna baza nije otvorena u poređenju sa drugim područjima, konstatuju da je u mnogim slučajevima vrlo skupo locirati ili uopšte podizati industriju na bazi nekih domaćih sirovina. Čak se nabrajaju i sirovine koje mi već odavno izvozimo na Zapad — boksit, na primer, ili druge, koje sada imamo u dovoljnim količinama — železo, železna ruda, ili cinkov koncentrat itd. Ne negirajući da je za povećanje izvoza neophodno povećati i uvoz, mi u ovom slučaju imamo drukčija i perspektivnija rešenja. Nije naša perspektiva da podizemo kapacitete na bazi uvoza ruda, a da zanemarujemo bogata nalazišta boksita, cinka, železne i druge rude, već treba da podizemo kapacitete za preradu tih sirovina, što bliže rudnicima ili izvorima jeftinije energije. Otvaranjem područja ovom magistralnom železničkom prugom i ogromnim skraćanjem puteva za prevoz roba sa ovog područja do mora, mi se još više osposobljavamo za prodor na svetsko tržište svojim sirovinским potencijalom i većom produktivnošću rada, jer poboljšavamo, u isto vreme, i uslove privređivanja već postojećih kapaciteta koji su i podizani baš zbog odluke o gradnji pruge Beograd—Bar.

U jučerašnjem izlaganju, generalni direktor Saveznog zavoda za privredno planiranje Nikola Minčev, ukazao je na veoma prenapregnut elektroenergetski bilans i opasnost koja iz njega proizilazi za izvršenje plana. Ova nas činjenica upozorava da sagledamo i perspektive energetike čiji je plan delom već utvrđen. Mi ovih dana treba da izvršimo izbor najboljih rešenja za proizvodnju elektroenergije za pokriće potreba u 1968. godini. Pošto je prošlo mnogo vremena u pripremama da se taj izbor izvrši, ostalo nam je na raspolaganju četiri godine za izgradnju. I zato, rok izgradnje predstavlja uslov broj jedan. Mi znamo, međutim, da izgradnja najboljih hidroelektrana traži duže rokove. Zato, zbog kratkih rokova, iz konkurencije mogu da ispadnu baš ona rešenja koja daju najkvalitetniju energiju, bez letnjih ili zimskih oscilacija, energiju čije su i specifične investicije i proizvodne cene najniže. Pošto je rok izgradnje četiri godine, a neke od njih mogu biti završene tek za četiri ipo do pet godina, bilo bi razumno paralelno rešavati i bilans za rok duži od četiri godine tako da blagovremeno izaberemo zaista najbolja rešenja, tim pre što su 1961. i 1970. godina nove kritične godine u energetskom bilansu. Pošto je Plan za 1964. godinu i prva godina našeg sedmogodišnjeg plana, on neminovno mora da na određeni način reši i deo sedmogodišnjeg zadatka koji mu pripada i zato u ovom smislu ističem i ovaj problem.

Predsednik Osman Karabegović:

Ima riječ poslanik Miodrag Zekavica.

Miodrag Zekavica (Izborna jedinica Novi Pazar):

Drugarice i drugovi, u toku diskusije mnogi govornici dotakli su se produktivnosti rada u našoj privredi. Nacrt plana za iduću godinu posvetio je posebnu glavu produktivnosti rada. No, mislim da izneta mišljenja učesnika u diskusiji i Nacrt plana, onako kako je postavio i formulisao ovu problematiku, ne obezbeđuju dovoljnu sigurnost da će se postići efekti kakvi su stvarno potrebni našoj privredi.

Mislim da ovaj problem zaslužuje pažnju i da mora biti jasnije i bolje preciziran i predviđeti mere koje treba da obezbede ostvarenje ovakvog Plana. Mi smo prošle godine, odnosno ove godine, prema proceni imali povećanje produktivnosti rada za nekih 9,5%. Planom se predviđa da produktivnost rada za sledeću godinu poraste za oko 7,4%.

Mislim da realno, objektivno postoje uslovi da ovaj procenat od 7,4% bude i daleko veći, jer su potencijalne mogućnosti i rezerve toliko velike da možemo sigurno ići na veći procenat. Međutim, ako bi ostali samo na konstatacijama i na opštim formulacijama kakve su u Planu, mislim da ne bi rešili ovaj problem. Ako bismo izvršili detaljnu analizu u našim privrednim organizacijama koliko je bilo mašinskih zastoja, koliko je radnih časova izgubljeno i zašto dolazi do tih zastoja, sigurno da ćemo doći do prično velike cifre i da stepen produktivnosti rada može biti i veći.

Jedan od osnovnih činilaca kojim treba da rešimo ovaj problem je nagrađivanje, odnosno interna raspodela i stimulacija. Poslednjih godina se u raznim institucijama dosta govori o toj problematici i u tom pogledu učinjeno je mnogo. U većem broju organizacija primenjuju se bolji oblici stimulacije. Ali imali smo prilike i ove godine da pročitamo u dnevnoj štampi više napisa koji govore da je sistem nagrađivanja, sistem interne raspodele u nas u osnovi još zadržan na administrativnom obliku, baš radi toga što raspodelom i vezivanjem učinka pojedinaca za konkretne rezultate nije postignut efekat koji bismo mogli postići. Radi ilustracije navešću primer jedne tkalnice, koja je za deset meseci ove godine imala 237.772 izgubljena mašinska časa zbog zastoja od 1.318.208 koliko je ostvarila. To u procentima iznosi oko 15,2%. Kada se realno analizira šta je to što dovodi do zastoja, do izgubljene proizvodnje, onda se vidi da je to u prvom redu zbog neresenog sistema nagrađivanja. Sistem tarifnih stavki, koji se zadržao u mnogim privrednim organizacijama, ne obezbeđuje stimulaciju i povezivanje ličnog sa opštim interesima.

Mi, na bazi sistema tarifnih stavki, u velikom broju privrednih organizacija imamo i

mnogo režijskog osoblja koje se ne veže za učinke i efekte i samim tim i nema određenih rezultata. Mi bismo morali u Plan postaviti to mnogo jasnije i ove godine raditi, saglasno intencijama koje su date u našem Ustavu, na izgradnji unutrašnje organizacije privrednih organizacija, na postavljanju sistema organizacije proizvodnje i pronalaženju oblika stimulacije. Veoma se malo prenose iskustva koja su postigle jedne na druge organizacije. Radi toga, mislim da su nedostatak stimulativnih oblika nagrađivanja i postojanje administrativnog sistema osnovni razlozi što još nismo uspjeli da rešimo ove probleme.

U nas postoji jedan novi oblik eksploatacije radnih ljudi. Mi nemamo više kapitalističke klase koja izrabljuje na osnovi vlasništva nad sredstvima za proizvodnju. Međutim, zbog nerešenih odnosa, zbog nerešenog sistema nagrađivanja unutar organizacije, zbog velikih režija, mi imamo u organizacijama veliku grupu ljudi koja živi a u suštini ne daje adekvatno onome što prima od privredne organizacije. Otuda niska produktivnost i visoke cene koštavanja naših proizvoda, te ne možemo da se uklapamo u postojeće instrumente, već tražimo od zajednice da nam raznim intervencijama rešava probleme. Radi toga mislim da bismo morali jasnije u Planu za iduću godinu ukazati na ove probleme i mnogo efikasnije raditi, kako bismo iznašli i jasnije precizirali koje su dužnosti i odgovornosti pojedinih ljudi u radnim organizacijama, gde nečija odgovornost prestaje, a gde druga nastaje i to formulisali normativnim aktima koje donose radne organizacije.

Posebno bih hteo da kažem nešto o politici prema nerazvijenim područjima. Dosadašnja politika dala je veoma zadovoljavajuće rezultate. Ako pogledamo kakvi su efekti i kakav je obim proizvodnje postignut, kakva je stopa porasta dohotka, bruto proizvoda i druge pokazatelje, videćemo da nerazvijena područja imaju znatno brži tempo porasta nego što imaju naša zajednica ili pojedina područja odnosno republike u proseku. U tom pogledu možemo biti zadovoljni, jer se nerazvijena područja sve više približavaju razvijenim, odnosno postojeća se razlika smanjuje.

Po mome mišljenju, postojeći sistem raspodele u osnovi je rešio ono što je i osnovno, rešio je sistem finansiranja proširene reprodukcije odnosno bazu finansiranja privrede. Međutim, finansiranje društvenih službi u suštini nije rešeno i zbog toga imamo mnogo problema na nerazvijenom području. Karakteristike nerazvijenog područja su zaostalost i slabe proizvodne snage i veoma visok procenat populacije. Mi imamo krajeva gde je procenat prirašaja stanovništva za 100% veći od jugoslovenskog proseka. Dok je jugoslovenski prosek od 1,2% do 1,5%, na nekim nerazvijenim područjima

kreće se od 2,4% do 3%, pa čak i preko 3%. Međutim, uvođenjem sistema da se na bazi ličnih dohodaka koji se formiraju na tom području obezbeđuju sredstva za budžetsku potrošnju, za stambenu izgradnju i za socijalno osiguranje, za školstvo itd., mislim, da u osnovi nismo rešili probleme koji proizilaze zbog populacije. Veoma niski procenat populacije stvara probleme u školstvu. I ove godine je ta problematika dominirala u diskusijama, čak i na republičkom nivou. Ja mislim da bi načelo raspodele prema radu, koje smo usvojili i zapisali u našem Ustavu i našim programima, moralo u izvesnoj meri biti korigovano kada se radi o ovim područjima imajući u vidu populaciju, jer postojeće proizvodne snage i postojeći dohodak ne može da obezbedi normalan razvitak. Pri tom, ne mislim da treba da insistiramo na nekakvoj uravnilovci, ali bismo morali izgraditi bar minimalne kriterijume — utvrditi donje granice ispod kojih ne bismo mogli ići, odnosno ne bismo smeli ići.

Cesto se insistira da na nerazvijenom području gradimo fabrike i druge objekte. Međutim, sigurno je, i ja se slažem sa izlaganjem pojedinih drugova koji kažu da ne možemo graditi fabrike u manjim mestima jer za to objektivno ne postoje prirodni uslovi. Međutim, na sektoru školstva moramo rešiti problem osmogodišnjeg školovanja. A da bismo to rešili moramo obezbediti jedan minimum. Da navedem samo dva grada, koja su približno ista po strukturi i po broju stanovnika, a imaju takve razlike u finansiranju osnovnog školstva, da je u jednom stavka za te svrhe 50% niža i zato ne mogu da se postignu efekti kakvi se žele. Radi toga, mislim da bismo morali izgraditi jasniju politiku za ta područja.

Iz podataka koji su nam dati proizilazi da je do sada, odnosno zaključno sa ovom godinom, odobreno za nerazvijena područja ukupno 74 milijarde i 256 miliona dinara, a da se za iduću godinu predviđaju isto tako znatna sredstva, tako da se ukupno predviđa oko 102 milijarde dinara. To su krupna sredstva. Međutim, kada se posmatra struktura izloženih sredstava, vidi se da je 90% uloženo u industriju, 2,1% u poljoprivredu, 0,3% u šumarstvo, 0,8% u građevinarstvo, 1,4% u saobraćaj, 2,6% u trgovinu i ugostiteljstvo, 0,6% u zanatstvo, 0,7% za stambenu i komunalnu izgradnju, 1,1% u školstvo i 0,3% u druge objekte, kao što su magacini, silosi i dr. Mislim da bismo morali insistirati da se prilikom ulaganja u nerazvijena područja ova struktura izmeni. Mi često po svaku cenu potrošimo sredstva koja su prečišćena i odobrena pa ulažemo u objekte koji nisu sasvim ekonomski rentabilni. Zbog toga, da ne bi dolazili u takvu situaciju da gradimo objekte koji nemaju perspektivu, koji se ne mogu uklopiti u međunarodnu podelu rada i u naše unutrašnje proporcije, mislim da bismo

morali politiku istraživanja na nerazvijenim područjima jasnije formulirati i odvojiti veća sredstva za te svrhe, jer se može naći na nove izvore na kojima možemo zasnivati dalji razvitak tih krajeva.

Na kraju, želeo bih da dam dva predloga. Na nerazvijenom području postoji inicijativa da se dobrovoljnim radom, da se radom u radnim organizacijama od pet do šest dana u godini stvore sredstva za rešavanje brojnih problema. Mislim da bi bilo dobro da se, ako postoje mogućnosti, donesu propisi kojima bi se to regulisalo da se takva sredstva prikupljaju i da se njima rešavaju problemi standarda, školstva, prosvete ili neposredne proizvodnje.

Postoji više privrednih organizacija u kojima su uslovi rada opasni po zdravlje ljudi. Privredne organizacije bi morale da odvajaju sredstva za pojačanu ishranu i slično. To nije jasno formulirano u našim propisima, pa dolazi do sukoba sa organima i gonjenja privrednih organizacija da rashode učinjene za te svrhe stavljaju na teret ličnih dohodaka. Očigledno je da to treba proučiti i ukoliko postoje mogućnosti nekako ga regulisati.

Predsednik Osman Karabegović:

Lista prijavljenih govornika je iscrpena. Da li još ko želi riječ. Ima riječ drug Nikola Minčev.

Nikola Minčev, generalni direktor Saveznog zavoda za privredno planiranje:

Drugarice i drugovi poslanici, neću pogrešiti ako kažem da je izvanredno bogata diskusija u većima dala podršku orijentaciji Saveznog zavoda za privredno planiranje da se u Nacrtu plana otvore problemi, da se iznesu ne samo rešenja, već i nerešeni problemi i da se na taj način pruže mogućnosti da svi društveni i privredni činioци, da cela zajednica ta pitanja temeljito razmotri i da se demokratskom i konstruktivnom diskusijom traže rešenja.

Sa gledišta daljeg rada Zavoda, i to ne samo na godišnjem planu, nego i na sedmogodišnjem planu, ova diskusija je otvorila mnoge probleme koji nisu bili dovoljno, ili nisu bili uopšte uočeni. A time što se problemi otvore, fiksiraju, već je učinjen određen korak napred. Za Zavod je od posebne koristi ovakav način iznošenja problema zato što se ti problemi ne sagledavaju iz analiza i statističkih podataka i indeksa, već niču neposredno iz života, kao potrebe osnovnih društvenih i privrednih činilaca. Sve ove sugestije, predlozi i primedbe Zavod će, u saradnji sa ostalim savezanim organima, razmotriti i u ovom kratkom roku, koliko još ostaje do podnošenja Predloga društvenog plana Saveznom izvršnom veću, izneti svoje predloge i pružiti eventualne alter-

native za zauzimanje stavova u Saveznom izvršnom veću.

Biće nesumnjivo teškoća da se izdvoje problemi koji se mogu rešiti godišnjim od onih koji se moraju odložiti i njihovo rešenje tražiti u sklopu formuliranja politike sedmogodišnjeg plana. Verujem da ćete se složiti da će neki problemi koji su ovih dana isticali u ovom Domu biti razmatrani duže vreme. Nije reč samo o subjektivnom faktoru koji ne bi mogao naći adekvatna rešenja, već je reč, pre svega, o materijalnoj bazi koja je još na takvom nivou da će biti teško povezati potrebe i zahteve s realnim mogućnostima i da ćemo se morati zadovoljavati s delimičnim ili parcijalnim rešenjima. Mi bismo svakako morali nastojati da očuvamo osnove koji pružaju optimalne uslove za razvoj privrede, jer je samo tim putem jedino moguće očekivati rešenje i onih problema koji pojedinačno mogu biti u najvećoj meri opravdani. Ali, ako se svi skupe zajedno, mogu predstavljati takav obim koji nije u okviru naših mogućnosti. Uostalom, u tome, da se u datom momentu odaberu rešenja onih problema, i to u takvim dimenzijama i takvim kvantitativnim odnosima koji će povući ceo lanac i ostvariti optimalni porast, sastoji se i srž politike u Planu za 1964. godinu.

Tražeci rešenja za probleme u godišnjem planu ne smemo izgubiti iz vida da Društveni plan mora biti usklađen sa sistemom, sa postojećim zakonskim propisima. Planom ne može da se zameni ono što nije rešeno zakonskim propisima jer bi došao u sukob sa sistemom, a to bi bilo neodrživo. Otuda, sva pitanja koja neće biti rešena posebnim zakonskim aktima do podnošenja Društvenog plana za 1964. godinu, moraću da se postave kao zadaci koje treba rešavati u toku godine. Na primer, kada je reč o naučnoistraživačkom radu, pri čemu se u potpunosti slažem da ima izvanredni značaj za dalji privredni i društveni razvoj u našoj zemlji na ovom stepenu razvoja naših proizvodnih snaga, rešenje njegovog razvoja može se naći donošenjem posebnog zakona o sistemu finansiranja i tek na toj osnovi društveni plan može i mora da to odrazi kroz kvantitativne odnose. To se odnosi, uostalom, i na druga pitanja koja su sličnog karaktera.

Iako je godišnji Plan za 1964. godinu sastavni deo budućeg sedmogodišnjeg plana, ipak u ovom momentu, tj. u momentu pripreme i donošenja godišnjeg plana, ovaj godišnji Plan ne može preuzeti rešavanje onih problema koji se mogu sagledavati i kvalitetno rešavati tek u sklopu jedne jasno utvrđene dugoročne politike razvoja. Određena pitanja u pogledu investicionih programa, koja imaju takav karakter da bi svako zakašnjenje moglo biti štetno za normalni razvoj, kao što su oblast energetike, crne metalurgije i sl. morala su se već i do sada rešavati i ovaj Dom je već

doneo neke prethodne odluke o odobravanju sredstava za ove svrhe. Ali, svakako parcijalno rešavanje značajnih problema krije u sebi opasnost da bude jednostrano i da prejudicira razvoj koji ne bi bio u potpunosti poželjan. Stoga, Društveni plan za 1964. godinu ne treba da prejudicira politiku u sedmogodišnjem planu, već će tek odluke ovog Doma o sedmogodišnjem planu utvrditi njegove ciljeve i smernice. Društveni plan Jugoslavije za 1964. godinu treba da omogućući produženje onih kvalitetno novih tendencija, koje su se u našoj privredi javile od druge polovine prošle godine i razvijaju se intenzivno u ovoj godini i da stvori takve uslove da se one učvrste i prošire. To bi bila i najbolja osnova, a to ujedno znači najprikladnije uklapanje u buduću politiku razvoja u sledećem sedmogodišnjem periodu.

Prihvatajući predloge i primedbe da u Plan treba uneti odgovarajuće izmene, pored mnogih drugih, i u one delove koji govore o društvenoj delatnosti, tj. o socijalno-zdravstvenim, kulturnim, školskim problemima i problemima obrazovanja, daće se značaj koji te delatnosti imaju za celokupni društveni i privredni razvoj. Ali, pri tome treba imati u vidu da Plan mora te oblasti da tretira sa aspekta materijalne osnove. Međutim, pošto je povodom Plana u diskusiji dato više predloga o problematiki iz te oblasti i predloga smernica za razvoj ovih službi, posmatrajući ovo pitanje, pre svega, sa gledišta metoda i sistema društvenog planiranja, možda bi bilo oportuno da odgovarajuća veća Savezne skupštine o tome donesu i poseban dokument, tj. dokument o razvoju i problematici ovih službi. Da li će to biti rezolucija o smernicama, ili preporuka, to je stvar o kojoj bi odlučivalo samo veće. Time bi, možda, pored Društvenog plana Jugoslavije postojao i neki drugi dokument koji bi detaljnije razrađivao tu problematiku. Ovo je više kao ideja o kojoj tek treba opsežnije i temeljitije prodiskutovati.

Najzad, želeo bih da izrazim zahvalnost drugovima poslanicima za sugestije, predloge i primedbe koje su u toku dvodnevne debate dali na Nacrt društvenog plana Jugoslavije za 1964. godinu.

Predsednik Osman Karabegović:

Mi smo ovim iscrplili diskusiju o Nacrtu društvenog plana za 1964. godinu koji nam je dostavio Savezni zavod za privredno planiranje.

Juče smo, kao što vam je poznato, obrazovali komisiju koja treba da izradi zaključke na osnovi diskusije i predloga poslanika.

Pre nego što Komisija predloži zaključke dajem odmor od 15 minuta.

(Posle odmora)

Predsednik Mijalko Todorović:

Nastavljamo rad. Komisija koju smo odredili završila je rad na zaključcima i poslanik Slavko Komar će pročitati zaključke. Ja bih dao samo jedno prethodno objašnjenje.

Normalan postupak u ovakvom radu, kakav smo imali juče i danas, bio bi da Komisija koju smo odredili završi zaključke, da se pisani zaključci podele poslanicima i da im se da dovoljno vremena da ih pročitaju i da daju pismene odnosno usmene primedbe na njih.

Međutim, nešto zbog toga što se naša praksa i postupak nisu ustalili, jer se nalazimo na početku novoga načina rada, nešto zbog kratkoće vremena, mi nismo bili u takvoj mogućnosti. Doduše, bilo je predloženo da se večeras podele zaključci, a da se rad produži sutra. Međutim, više poslanika ne računa sa praksom da se duže ostaje i da se više radi, na što će u buduću morati da računaju.

Radi toga idemo na jedno kompromisno rešenje: da zaključke pročitamo, da drugovi stave primedbe i, ukoliko se pokaže potreba, da ovlastimo Komisiju, eventualno s nekim proširenjem, da ih sutra dovrši, prema sugestijama koje budu date i da ih definiše onako kako bi bilo potrebno. Da li se slažete sa ovakvim postupkom? (Slažu se)

Ima reč poslanik Slavko Komar.

Slavko Komar (Izborna jedinica Osijek:
(Čita predlog zaključaka.)

Predsednik Mijalko Todorović:

Ima li primedaba? Da li neko želi reč u vezi sa predlogom zaključaka? (Niko se ne javlja).

Moram ponovo da pitam to što sam malopre predložio u pogledu ovlašćenja Komisiji za konačno redigovanje teksta. Želim odmah da upozorim da to ubuduće ne može, niti sme da bude naša praksa. Poslanici moraju da imaju mogućnosti da se direktno izjašnjavaju o konačnim formulacijama svakog dokumenta koji Skupština donosi, bez obzira da li imaju zakonsku snagu ili su tipa rezolucije kao što su današnji zaključci.

Slažete li se sa tim ovlašćenjem u pogledu konačnog redigovanja bez bitnih menjanja, naravno? (Svi se slažu).

Zaključujem današnju sednicu.

(Sednica je zaključena u 19 č 15 min)

PRILOZI

ZAKLJUČCI

USVOJENI NA ZAJEDNIČKOJ SEDNICI SAVEZNOG I PRIVREDNOG VEĆA SAVEZNE SKUPŠTINE OD 19. NOVEMBRA 1963. GODINE

Na osnovu široke i iscrpne diskusije koja je vođena u odborima i većima Savezne skupštine o Nacrtu društvenog plana Jugoslavije za 1964. godinu, Savezno i Privredno veće Savezne skupštine na zajedničkoj sednici od 18. i 19. novembra 1963. godine, usvojili su sledeće zaključke:

— Savezno i Privredno veće konstatuju da su u razvoju privrede tokom 1963. godine postignuti krupni rezultati. Ostvaren je visok porast proizvodnje i produktivnosti rada, porasli su realna lična potrošnja i životni standard i ostvareni usklađeniji odnosi u ostalim privrednim kretanjima. Istovremeno ostvareni su značajni rezultati u povećanju izvoza i proširenju spoljnotrgovinske razmene;

— pri oceni ostvarenih pozitivnih rezultata u 1963. godini, veća su imala u vidu sve one faktore koji su delovali na privredna kretanja u ovoj godini. U vezi s tim konstatovano je da su odluke Izvršnog komiteta i IV plenuma CK SKJ i na njima zasnovane mere ekonomske politike, što je našlo svoj odraz i u Društvenom planu Jugoslavije za 1963. godinu, kao i široka mobilizacija svih društveno-političkih snaga — predstavljali odlučujuće faktore u jačanju privredne aktivnosti;

— veća prihvataju osnovnu orijentaciju Nacrta društvenog plana da se u 1964. godini nastave pozitivne tendencije ostvarene u kretanju privrede tokom ove godine i produži dinamičan i što stabilniji privredni razvoj;

— polazeći od ovih konstatacija, veća su Nacrt društvenog plana Jugoslavije za 1964. godinu ocenila pre svega sa stanovišta uslova koji se planom predviđaju, da bi se obezbedilo izvršenje postavljenih planskih zadataka, nastavila i dalje razvijala pozitivna kretanja ispoljena u toku ove godine, odnosno omogućilo što punije iskorišćavanje postojećih rezervi za veći porast proizvodnje i stabilnija privredna kretanja.

Na toj osnovi u toku pretresa Nacrta društvenog plana Jugoslavije za 1964. godinu, veća su se saglasila u sledećem:

1. Stojeći na stanovištu da uspešno rešavanje problema u oblasti sistema i uslova privređivanja predstavlja jedan od najvažnijih faktora za povećanje proizvodnje i produktivnosti rada, za jačanje privredne aktivnosti i stabilna privredna kretanja, veća smatraju da bi trebalo nastojati da mere i zadaci u pogledu daljeg usavršavanja privrednog sistema, u planu treba da budu što jasnije i određenije formulisani.

Imajući u vidu složenost ovih problema i činjenicu da se sva otvorena pitanja u oblasti sistema i uslova privređivanja ne mogu rešiti u jednoj godini, odnosno da se ona moraju rešavati u jednom dužem procesu, daljom izgradnjom privrednog sistema putem odgovarajućih zakona i propisa, veća su stala na sledeće:

a) potrebno je pristupiti celovitoj analizi uslova privređivanja i sticanja dohotka pojedinih privrednih oblasti i grana. Međutim, dok se za sve probleme iz ove oblasti ne nađu odgovarajuća kompleksna rešenja za celu privredu, neophodno je već u 1964. godini poboljšati uslove privređivanja u onim granama kod kojih dosadašnje stanje pokazuje da su ti problemi najaktuelniji, kao što je, na primer, slučaj s nekim bazičnim granama industrije, šumarstva i drvnom industrijom, i sl. Za rešavanje ovih problema u planu treba da budu sadržane jasno formulisane obaveze i zadaci;

b) sa donošenjem Plana za 1964. godinu treba izvršiti izmene u sistemu amortizacije, naročito uvođenjem funkcionalne i ekonomske amortizacije;

c) u 1964. godini nastojati da se osiguraju uslovi za primenu revalorizacije u onim granama u kojima je njena primena bila odložena;

d) saglašavajući se sa predlozima za ukidanje rudničkog doprinosa i doprinosa na vanredni prihod, kao i drugim merama koje doprinose ujednačavanju uslova privređivanja i sticanja dohotka između pojedinih privrednih grana i organizacija, veća smatraju da bi primenom odgovarajućih instrumenata privrednog sistema trebalo tražiti rešenje za problem onih ekstra dohodaka privrednih organizacija koji nisu u skladu sa ostvarenom proizvodnjom i produktivnošću;

e) radi ujednačavanja uslova privređivanja između pojedinih privrednih oblasti i grana, treba već uz Plan za 1964. godinu izvršiti odgovarajuće korekcije u porazu na promet proizvoda i u istom smislu preispitati mogućnost najnužnijih izmena u drugim instrumentima kao što su kamate, anuiteti, carine, razne povlastice i dr.;

f) u cilju efikasnijeg rešavanja zadataka u pogledu unapređivanja spoljnotrgovinske razmene, potrebno je dalje usavršavati spoljnotrgovinski i devizni režim. U tom pogledu, posebno se skreće pažnja na potrebu daljeg povezivanja obima uvoza sa rezultatima izvoza i jačanja deviznog samofinansiranja radnih organizacija, uključujući kod toga i aktivniju ulogu poslovnih banaka u korišćenju i rasporedu deviznih sredstava, usavršavajući sistem raspodele deviza uz što manje administrativne intervencije. U tome bi bilo potrebno preispitati i sistem retencionih kvota u cilju njihovog korišćenja kao stimulativnog faktora za jačanje spoljnotrgovinske razmene;

g) potrebno je takođe jasnije formulisati zadatke u pogledu obaveza daljeg usavršavanja mehanizma unutrašnje raspodele u privrednim organizacijama i pružiti podršku široj i potpunoj primeni uputstava o načelima raspodele dohotka u privrednim organizacijama;

h) u 1964. godini potrebno je nastaviti sa doslednijom primenom načela na kojima je postavljen sadašnji sistem kreditiranja. Pri tome kreditnim mehanizmom obezbediti stimuliranje integracionih kretanja i udruživanja, kojima se obezbeđuje povećanje proizvodnje, produktivnosti i ekonomičnosti poslovanja.

Probleme sistema finansiranja investicija na koje je ukazano u Nacrtu plana trebalo bi neodložno uzeti u razmatranje. Bilo bi korisno da se u tom pogledu i u samom planu jasnije definišu odgovarajući ciljevi i zadaci, a naročito u pogledu jačanja uloge neposrednih proizvođača u oblasti proširene reprodukcije, jačanja funkcije banaka i njihove poslovne samostalnosti i finansijske odgovornosti za plasmane, kao i u pogledu stvaranja uslova za povećanje mobilnosti sredstava i racionalnost investiranja.

2. Radi uspostavljanja pravilnih međusobnih odnosa između pojedinih privrednih oblasti i grana, a naročito radi postupnog smanjenja obima intervencija u vidu raznih vrsta subvencija, povlastica i drugih neekonomskih mera i oblika administrativne intervencije u privredi, potrebno je u Planu za 1964. godinu određenije definisati zadatke u pogledu proučavanja i rešavanja problema odnosa cena u privredi i odnosa domaćih i inostranih cena u cilju uspostavljanja što realnijih međusobnih odnosa u cenanama. S obzirom da se odnosi cena jednim delom zasnivaju i na dejstvu pojedinih instrumenata, bilo bi potrebno istovremeno proučavati mesto i ulogu poreza na promet kao i nekih drugih privrednih instrumenata (regres, premije i sl.).

3. Da bi se obezbedilo ustavno načelo o uvođenju 42-časovnog radnog vremena, bilo bi potrebno da

Društveni plan za 1964. godinu predviđi potrebne mere kojima će se dati podrška svim privrednim organizacijama kod investicionih ulaganja i preduzimanja drugih mera koje doprinose sprovođenju ovog načela.

4. Savezno i Privredno veće su mišljenja da se u deficitu federacije još uvek izražavaju nerešena pitanja u našem sistemu privređivanja prvenstveno na području cena i s tim u vezi regresa, dotacija, subvencija, kao i na području sistema investiranja.

Deficit treba zbog toga ponovo preispitati sa stanovišta ocene opravdanosti njegove visine, odnosno ispitati mogućnosti smanjenja rashoda federacije i povećanja participacije drugih političko-teritorijalnih zajednica. U pogledu pokrivanja deficita putem raspisivanja zajma, trebalo bi nastojati da upis zajma ne obuhvata i amortizaciona sredstva privrednih organizacija.

II

1. Savezno i Privredno veće konstatuju da je predviđena stopa porasta ozbiljan zadatak i da će zahtevati mobilizaciju svih faktora i društvenih snaga za njeno ostvarenje. Međutim, s obzirom da u privredi postoje još neiskorišćene unutrašnje rezerve, bilo bi potrebno osigurati sve uslove da bi porast proizvodnje bio što veći. Zuog toga veća smatraju da bi bilo korisno da se u definitivnom tekstu plana da indikacija gde bi bio moguć i poželjan brži razvoj nego što je to Nacrtom plana predviđeno. U tom smislu korisno je ispitati mogućnost za brže rešavanje nekih problema koji limitirajući deluju na proizvodnju (saobraćaj, reprodukcioni materijal, energiku i dr.). Naročito bi trebalo razmotriti mogućnost većeg porasta poljoprivredne proizvodnje iznad onog koji je Nacrtom plana predviđen, kako ona ne bi postala usporavajući faktor razvoja celokupne privrede. Pored toga trebalo bi razmotriti i mogućnost za veći porast industrije, saobraćaja, trgovine itd., imajući u vidu postojanje određenih rezervi u kapacitetima i rešenja nekih problema u toku iduće godine.

2. U pogledu razvoja nedovoljno razvijenih područja bilo bi potrebno, u vezi sa pripremom Zakona o fondu za razvoj nedovoljno razvijenih područja, razmotriti celokupnu dosadašnju politiku, rezultate i efekte ulaganja u nedovoljno razvijenim područjima, kao i potreban sistem mera kojima bi se podsticala institucija tehničke pomoći i omogućilo da se i najrazvijenije radne organizacije aktivno uključe u razvoj tih krajeva.

Trebalo bi takođe razmotriti mogućnost da se sredstva namenjena za razvoj nerazvijenih područja, po mogućnosti *usmere delom na razvoj obrazovnih institucija i na izgradnju pratećih socijalno-zdravstvenih objekata u ovim krajevima.*

3. Savezno i Privredno veće smatraju da je za stabilan porast privrede od izvanredne važnosti i stabilan porast realnih ličnih dohodaka u skladu sa porastom produktivnosti rada, pa bi proporcijama plana i merama ekonomske politike trebalo osigurati ovakve odnose.

U Nacrtu plana predviđeno povećanje životnog standarda predstavlja ozbiljan zadatak, te bi trebalo preduzeti sve potrebne mere kako bi se taj porast efektivno i ostvario.

U tom cilju, preporučuje se društveno-političkim zajednicama i privrednim organizacijama, da u svojim planovima predvide stvaranje što povoljnijih uslova kojima će se omogućiti bolje snabdevanje tržišta, poboljšanje podmirjenja potreba u uslugama i razvijanje onih delatnosti koje doprinose porastu lične potrošnje i standarda.

Radi osiguranja, praćenja i proučavanja kretanja ličnih dohodaka, cena i troškova života, bilo bi potrebno usavršavati odgovarajuću metodologiju koja bi omogućila pravovremeno preduzimanje potrebnih mera za otklanjanje eventualnih nepovoljnih kretanja.

4. Veća smatraju da u Nacrtu plana treba još jednom preispitati uslove i mere za veći izvoz i uvoz radi sagledavanja mogućnosti njihovog povećanja. S tim u vezi posebno se ukazuje na potrebu hitnijeg proučavanja i odlučivanja koju proizvodnju možemo ubrzano razvijati obzirom na prirodne i druge prednosti i mogućnosti kojima raspolažemo, a u cilju efikasnog uklapanja u međunarodnu podelu rada. Pored toga, bilo bi potrebno razraditi osnovne pravce i programe industrijske kooperacije sa inostranstvom, kako bi radne organizacije mogle jasnije odrediti svoju proizvodnu orijentaciju.

Takođe je potrebno bolje sagledati nužne promene u strukturi i obimu našeg uvoza, s obzirom na nova i potencijalna područja našeg izvoza.

U politici premija potrebno je više sinhronizovati ove mere sa politikom kreditiranja daljeg razvoja proizvodnje namenjene izvozu.

Potrebno je otkloniti mnoge aktuelne slabosti u obradi tržišta i u organizaciji spolnotrgovinske mreže.

5. Savezno i Privredno veće smatraju da su predviđenim merama stvorene mogućnosti i za brži porast obima poljoprivredne proizvodnje od onoga koji je predviđen u Nacrtu plana. No, i bez obzira na stopu koja će biti planom utvrđena, trebalo bi se orijentisati na što veći porast poljoprivredne proizvodnje i u tom cilju dalje stvarati sve potrebne uslove.

U cilju stvaranja povoljnih uslova privređivanja poljoprivrednih organizacija trebalo bi što pre razmotriti uslove postojećih zajmova. Isto tako, trebalo bi naći povoljnija rešenja za brži tempo proširenja površina zemlje u društvenom sektoru.

Veća smatraju da je potrebno da i republike, veliki gradovi i komune, ulažu više sredstava za potrebe poljoprivrede, a isto tako da se za sredstva fonda za razvoj nerazvijenih područja usmeravaju sredstva za poljoprivredu.

U cilju bržeg povećanja proizvodnje mesa i smanjivanja uvoza žive stoke, trebalo bi nastojati da se osiguraju potrebne količine stočne hrane iz uvoza dok se ne osigura dovoljna proizvodnja te hrane u zemlji.

U vezi sa poreskom politikom u poljoprivredi, veća smatraju da je potrebno razmotriti mogućnosti da se deo novih uvećanih prihoda od poreza usmeri na razvoj određenih službi i unapređenje poljoprivredne proizvodnje.

Pored toga, veća smatraju da bi privredne komore, udruženja proizvođača i slične institucije, trebalo da stvaraju akcione programe koji će doprineti većem korišćenju postojećih potencijala, kao i što većem i racionalnijem korišćenju proizvodnih kapaciteta, reprodukcionog materijala, radne snage i drugo.

6. Iako je ozbiljnost problema u saobraćaju istaknuta u Nacrtu društvenog plana Jugoslavije za 1964. godinu, veća smatraju da bi trebalo jasnije odrediti kratkoročna i dugoročna rešenja koja će uticati na ublažavanje teškoća u oblasti saobraćaja. Naročito bi trebalo naći odgovarajuća rešenja kojima će se otkloniti najoštrij problemi. To se u prvom redu odnosi na mere za povećanje vučnog i voznog parka za ubrzanje utovara i pretovara, za otklanjanje uskih grla u saobraćaju, za ubrzanje prevoza i uspostavljanje ekonomskih tarifa.

Veća takođe smatraju da bi u vezi s tim bilo potrebno ispitati mogućnost drukčijeg rasporeda predviđenih investicionih sredstava u saobraćaju, koncentrišući ih i to po mogućnosti više na modernizaciju i rekonstrukciju.

Pored toga, trebalo bi da saobraćajne zajednice pripreme predloge mera i odgovarajuće programe za što hitnije otklanjanje raznih slabosti, a naročito za poboljšanje organizacije, razvijanje unutrašnjih društvenih odnosa, za jačanje međusobne saradnje i veće korišćenje unutrašnjih rezervi u saobraćajnim privrednim organizacijama.

7. Razvojne neusklađenosti između proizvodnje i trgovine odražavaju se na stepen razvijenosti tržišta

i uslove snabdevanja potrošača. Postojeći kapaciteti unutrašnje trgovine sve se jasnije ispoljavaju kao usko grlo u privredi. Zbog toga se ukazuje na problem nekih urgentnih i većih zahteva u idućoj godini za razvoj savremenih trgovinskih objekata koji treba da omoguće i ubrzaju promet industrijskih i poljoprivrednih proizvoda, kao i problem efikasnijeg korišćenja usitnjenih investicionih fondova koji se danas nalaze kod brojnih trgovinskih organizacija.

8. Neposrednim preduzimanjem mera koje omogućuju bolje uslove privređivanja i korišćenja rezervi, predviđen porast turizma mogao bi biti i veći od onog koji je Nacrtom plana predviđen. Kod toga se posebno ukazuje, da bi bilo potrebno proučiti ekonomski položaj turističkih i ugostiteljskih uslova privređivanja i uslova za proširenu reprodukciju samih turističko-ugostiteljskih preduzeća, kao i rešenja koja bi pospešila razvoj domaće radinosti u turizmu.

9. Prilikom donošenja Društvenog plana, bilo bi potrebno da se razmotre položaj i uslovi za razvoj zanatske privrede i ostalih uslužnih delatnosti, kao i da se predvide odgovarajuće mere koje će omogućiti njihov brži razvoj. U tom cilju treba ispitati i sprovođenje Zakona o zanatstvu.

10. Politiku obrazovanja i izgrađivanja kadrova trebalo bi više povezati sa privrednim i društvenim razvitkom. Radne organizacije, privredne komore i komune, treba aktivnije da se uključe u planiranje potreba, profila kadrova i načina njihovog obrazovanja.

Na sadašnjem stepenu privrednog razvoja, pored kvalifikovane radne snage, stručni kadar treba da dobije ključno mesto i da se tretira kao jedan od osnovnih faktora razvoja.

Posebno se ističe korisnost zajedničkog finansiranja škola i drugih obrazovnih institucija od strane pojedinih srezova, komuna i privrednih organizacija kao osnivača. U cilju povećanja sredstava, potrebno je ukinuti dosadašnja ograničenja izdvajanja sredstava privrednih organizacija za ulaganje u obrazovanje kadrova. U sklopu razmatranja opšteg bankarskog i kreditnog sistema, trebalo bi proučiti i sistem finansiranja investicija u ovoj oblasti, kao i problem amortizacije objekata.

Odgovarajućim merama potrebno je obezbediti sprovođenje u život načela da naučno-istraživački rad predstavlja osnovicu za ubrzani razvoj privrede i podizanje produktivnosti rada.

Potrebno je dalje razvijati materijalnu bazu istraživačkog rada, posvećujući posebnu pažnju stvara-

nju potrebnih uslova za sprovođenje efikasnog i razgranatog sistema za školovanje i usavršavanje istraživačkih kadrova.

Unapređenje i brže razvijanje naučno-istraživačkog rada i pronalazaštva trebalo bi rešavati adekvatnijim i stabilnijim sistemom finansiranja.

U razvijanju naučno-istraživačkog rada trebalo bi da se intenzivnije uključe privredne organizacije i komune.

11. Savezno i Privredno veće konstatovali su da u Nacrtu plana nije dovoljno istaknuta problematika komunalne privrede, pa zbog toga smatraju da bi u definitivnoj obradi trebalo ovoj oblasti posvetiti punu pažnju.

U sklopu problema komunalne delatnosti potrebno je dati veći značaj stambenoj izgradnji i omogućiti brže rešavanje problema stambene privrede. Pored toga, potrebno je razmatrati bilans neophodnih materijala i proizvoda, naročito onih za savremeniju izgradnju stanova, kako bi se mogla izvršiti planirana stambena izgradnja. Potrebno je u vezi s tim preduzeti mere u cilju stvaranja uslova za kontinuiranu proizvodnju građevinskih i drugih investicionih materijala, naročito u zimskim mesecima, kada dolazi do znatnog smanjenja ove proizvodnje.

12. Savezno i Privredno veće naglašavaju potrebu da se socijalno-zdravstvene službe razvijaju u skladu s potrebama društvenog i privrednog razvoja, pa je u tom pogledu potrebno jačati njihovu materijalnu bazu. I u ovoj oblasti bilo bi potrebno ispitati mogućnost usavršavanja sistema investiranja u sklopu bankarskog i finansijskog mehanizma.

Veća preporučuju privrednim organizacijama da pojačaju brigu za higijensko-tehničku zaštitu i da ulažu veća sredstva za ove svrhe.

Stambeno-komunalnu izgradnju trebalo bi na odgovarajući način da prati izgradnja objekata za socijalno-zdravstvenu zaštitu. Takođe je potrebno što pre doneti odgovarajuće propise i mere za sprečavanje zagađivanja vazduha i površinskih voda.

13. Na kraju, Savezno i Privredno veće izražavaju svoju punu podršku svim merama koje su u Naortu društvenog plana Jugoslavije za 1964. godinu predviđene za obnovu i izgradnju Skoplja.

Pored ovih zaključaka, Savezno i Privredno veće dostaviće Saveznom izvršnom veću na razmatranje sve materijale i zaključke sa sednica odbora, komisija i veća, na kojima je bio pretresan Nacrt društvenog plana Jugoslavije za 1964. godinu.

PRIVREDNO VEĆE

4. SEDNICA

OD 19. NOVEMBRA 1963. GODINE

S A D R Ž A J

Pre dnevnog reda:

1. Usvajanje zapisnika
2. Saopštenja
3. Usvajanje dnevnog reda
4. Poslanička pitanja

Govornici: Filip Bajković, savezni sekretar za industriju

Dnevni red:

1. Pretres Predloga zakona o dopunama Zakona o obrazovanju i upotrebi opštinskih i rezervnih fondova za potrebe privrednih organizacija;
2. Pretres Predloga zakona o prestanku važenja Odluke o uplati doprinosa iz prometa žitarica za unapređenje proizvodnje i prometa žitarica;
3. Pretres Predloga odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije;
4. Obrazovanje nekih tela Veća.

Govornici: Filip Bajković i Dušan Arsić.

PREDSEDAVA POTPREDSEDNİK VASILIJE SKENDŽIĆ

Početak u 20 č

Predsedavajući Vasilije Skendžić (Izborna jedinica Gospić):

Otvaram Četvrtu sjednicu Privrednog vijeća Savezne skupštine. Pošto postoji kvorum Vijeće može punovažno odlučivati.

Zapisnik sa Treće sjednice Privrednog vijeća od 7. oktobra 1963. godine dostavljen je svima članovima Vijeća. Da li ima primjedaba na ovaj zapisnik? (Nema). Ako nema primjedaba, zapisnik će biti ovjeren.

Molim da saslušate obavještenja.

Poslanik Rajka Zečević moli da joj se odobri odsustvo u novembru i decembru 1963. godine pošto će u to vrijeme biti u inostranstvu na specijalizaciji; poslanik Nada Mandić moli da joj se odobri odsustvo od 10. novembra 1963. do 15. aprila 1964. godine, pošto će to vrijeme biti u inostranstvu na stručnom usavršavanju; poslanici Ante Jurjević i Tomislav Krnić obavijestili su vijeće da su spriječeni da prisustvuju današnjoj sjednici i molili su da im se odobri odsustvo. Da li se Vijeće slaže sa traženim odsustvima? (Svi se slažu).

Prijedlog dnevnog reda za ovu sjednicu dostavljen je članovima Vijeća. Ima li još kakvih prijedloga za dnevni red? (Nema). Da li Vijeće usvaja predloženi dnevni red? (Usvaja).

Objavljujem da je usvojen sljedeći dnevni red:

1. Pretres Predloga zakona o dopunama Zakona o obrazovanju i upotrebi sredstava opštinskih i rezervnih fondova za potrebe privrednih organizacija;

2. Pretres Predloga zakona o prestanku važenja Odluke o uplati doprinosa iz prometa žitarica za unapređenje proizvodnje i prometa žitarica;

3. Pretres Predloga odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije;

4. Obrazovanje nekih tela Vijeća.

Prije prelaska na dnevni red, dozvolite mi da predložim da saslušamo odgovor predstavnika Saveznog izvršnog vijeća na pitanja koja su na prošloj sjednici Vijeća postavili poslanici Ciril Mravlja, Ante Vidović i Velimir Potežica.

Povodom pitanja koje je postavio poslanik Ciril Mravlja, savezni sekretar za saobraćaj i veze odgovorio je da stavovi koje je iznio poslanik Ciril Mravlja odgovaraju stavovima koje o ovim pitanjima ima i Savezni sekretarijat za saobraćaj i veze. O tome će savezni sekretar za saobraćaj i veze govoriti u svom eksponatu, prilikom pretresa Predloga društvenog plana za 1964. godinu, polovinom decembra ove godine.

Na pitanja koja su postavili poslanici Ante Vidović i Velimir Potežica odgovoriće savezni sekretar za industriju Filip Bajković. Molim da saslušamo odgovor saveznog sekretara Filipa Bajkovića.

Filip Bajković, savezni sekretar za industriju:

Objašnjenje u vezi sa izlaganjem Velimira Potežice, poslanika Privrednog vijeća Savezne

skupštine, na trećoj sjednici Privrednog vijeća od 7. oktobra 1963. godine o plasmanu teških motornih vozila.

Plasman teških kamiona i autobusa, o kojem je govorio član Privrednog vijeća Savezne skupštine Velimir Potežica, stvarno postoji već nekoliko godina. Ali, ne radi se samo o plasmanu teških motornih vozila, već je to širi problem koji zahvata proizvodnju i plasman u zemlji određene vrste važnije opreme domaće proizvodnje.

Činjenica je, međutim, da plasman kamiona, i autobusa, koje proizvode članovi poslovnog udruženja ITV—Industrija teških vozila, predstavlja akutan problem.

Činjenica je, takođe, da na domaćem tržištu nisu dovoljno usklađene potrebe i proizvodnja, osobito teških kamiona i autobusa ITV. U pojedinim slučajevima proizvodnja je usporavana, jer domaće tržište, koje nema dovoljno povoljne domaće kredite, nije bilo u stanju da apsorbuje sve proizvode u onoj meri koja odgovara stvarnim potrebama. To je, uostalom, i navelo poslanika da upozna ovaj Dom s teškoćama koje ima poslovno udruženje ITV i da ukaže na potrebu da se pozitivno reši kreditiranje nabavke ovih vozila.

Društvenim planom za 1964. godinu (Mere za izvršenje plana i režim fondova — glava XII, tačka 3. stav 4) bilo je predviđeno da se razmotre uslovi i okviri za trajnije rešenje plasmana i kreditiranja serijske opreme. Do izdvajanja izvesnih sredstava iz privrednih rezervi federacije i slobodnih bankarskih sredstava došlo je posle neredovnih i naknadnih rešavanja ovog problema tokom poslednjih godina. Težnja da se ovaj problem reši na trajniji način trebalo je da se realizuje prenošenjem kreditiranja na poslovne banke.

Smatrajući da banke treba da preuzmu i ovu vrstu kreditiranja, za koje nije neophodna intervencija sredstvima izvan bankarskih, Društvenim planom za 1963. godinu (Mere kreditne politike — glava XIV, tačka 2) data je puna sloboda poslovnim bankama da u skladu sa strukturom bankarskih sredstava i kreditnih fondova odobravaju kredite za ove svrhe i namene.

Društvenim planom za 1963. godinu usvojeno je ovakvo rešenje zbog toga što su položaj i uloga Opšteg investicionog fonda izmenjeni u smislu koncentrisanja sredstava toga fonda namenjenih industriji isključivo na bazične industrijske grane. Stoga, sredstvima ovoga Fonda nije se moglo intervenisati radi rešenja ovog problema.

Pravo koje predstavlja obavezu poslovnih banaka dobilo je konkretnu formu, u odnosu na serijsku opremu, u tački 14. Odluke o sprovođenju mera opšte kreditne politike u 1963. godini (»Službeni list FNRJ«, br. 12 od 1963). Pre-

ma ovoj Odluci, poslovne banke mogu iz svojih bankarskih sredstava, iz kojih se daju krediti za ulaganje u osnovna sredstva, odobravati kredite za proizvodnju serijske opreme.

Ova Odluka doneta je krajem marta 1963. godine, to jest, pošto su privredne banke izvršile raspodelu sredstava i fondova. Zahtevi za kreditima ove vrste poticali su od proizvođača, pa je pritisak na bankarska sredstva i fondove bio isključivo orijentisan na poslovne banke sa teritorije na kojima se nalaze proizvođači.

Poslovne banke kupaca, iako se prodaja vršila na cijeloj teritoriji Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, nisu bile zainteresovane. Tako je došlo do intervencije manjeg broja poslovnih banaka proizvođača. Sredstva od 4,5 milijardi dinara koja su izdvojile SR Srbija i SR Makedonija za kreditiranje prodaje vozila ITV, nisu ni izdaleka bila dovoljna da pokriju potrebe kupaca iz cijele zemlje.

Republički sekretarijati SR Srbije za finansije, za opšte privredne poslove, za industriju i za saobraćaj i veze dostavili su saveznim organima prijedlog da riješe finansiranje dalje proizvodnje i plasman teških drumskih vozila koje proizvode privredne organizacije. Prema ovom prijedlogu, do 30. septembra 1963. godine isporučeno je 1945 vozila u vrednosti od 18 milijardi dinara.

Učešće kupaca iznosilo je 5,4 milijardi dinara, a krediti privrednih banaka SR Srbije i SR Makedonije 4,5 milijardi dinara. S kreditima ostalo je 8,1 milijardi dinara nepokriveno. U stvari, za ovaj iznos su smanjena obrtna sredstva članova poslovnog udruženja ITV. Time je ozbiljno ugrožena normalna proizvodnja.

Prema zaključenim ugovorima, do kraja godine ITV treba da isporuči još 950 vozila u vrednosti od 8 milijardi dinara. Računa se da će od toga biti pokriveno samo 2,4 milijarde dinara iz učešća kupaca i 1,2 milijarda dinara iz dospelih otplata. Nepokriveno će ostati još 4,4 milijarde dinara. Do kraja 1963. godine, ako se proizvodnja ne zaustavi, nepokrivena vrednost prodaje iznosiće oko 12,5 milijardi dinara, odnosno toliko će obrtnih sredstava nedostajati članovima ITV. Očigledno je da treba naći mogućnosti za obezbeđenje ne samo ovih sredstava, nego i dodatnih sredstava za rešenje problema plasmana i druge opreme u zemlji i u ovoj godini, kako ne bi došlo do ozbiljnih poremećaja ne samo u proizvodnji opreme, nego i u ostalim aktivnostima privrednih organizacija koji tu opremu koriste u svom poslovanju.

U materijalima koji su do sada izrađeni u vezi sa donošenjem Društvenog plana za 1964. godinu i u nacrtu propisa koji će se doneti uz plan, ne predviđaju se nikakve izmene u pogledu kreditne politike.

Saveznom izvršnom vijeću je ovaj problem dobro poznat. Vijeće je stalo na stanovište da

se, s obzirom na politiku decentralizacije sredstva Opšteg investicionog fonda, koja su namijenjena isključivo za osnovne bazične industrijske grane, ne mogu više upotrebljavati za ove svrhe. Težnja je da se više angažuju sredstva decentralizovanih društvenih fondova. Međutim, s obzirom na značaj koji za našu privredu ima proizvodnja i plasman domaće opreme na unutrašnjem tržištu, a posebno plasman vozila, Savezno izvršno vijeće ima ovaj problem u vidu i nastoji da pronađe odgovarajuće rješenje.

Poslanik Ante Vidović postavio je sljedeće pitanje: koliko je korisno izvoziti polufabrikate bakra i orne metalurgije na svjetsko tržište, tvrde i meke valute, a da domaća industrija, mašingradnja, brodogradnja i elektroindustrija — izvoznici finalnih kompleksnih postrojenja i polufabrikata — moraju uvoziti polufabrikate crnih i obojenih metala, i da se taj uvoz redovito plaća čvrstim valutama?

Prilikom sklapanja međunarodnih trgovinskih sporazuma nije uvek moguće izabrati rješenja koja su povoljnija samo za našu stranu, već se poslije raznih ustupaka i pogađanja, prilikom konačnog sastavljanja robne liste, unosi i roba koja je interesantna za izvoz na konvertibilna područja, iako se radi o robnoj listi sa klirinških područja. I od strane drugih pregovarača čine se isti naponi popuštanja. To se događa i sa proizvodima obojene metalurgije — roba koja se može prodavati na konvertibilnim područjima — da se prodaju na klirinškim područjima, jer se i u robnoj listi našeg uvoza sa klirinških područja nalaze ekvivalenti roba koje mi nabavljamo i sa konvertibilnih područja.

Izvoz polufabrikata i finalnih proizvoda višeg stepena obrade od istih sirovina je problem koji traži rješenje. Gde god je to moguće nastoji se da se odgovarajućim mjerama spriječe ove negativne pojave što se sada čine.

Međutim, poznato je da je dosadašnji razvoj kapaciteta obojene metalurgije spontano bio usmeren u pravcu izgradnje daleko većih kapaciteta masovne proizvodnje nižeg stepena obrade, osobito proizvoda koji se znatnije izvoze. Ovakvu proizvodnju bilo je lakše tehnički ostvariti i bez većih smetnji konkretnije izvršiti i pored toga postići bolje finansijske efekte za preduzeća, nego što je slučaj sa proizvodima višeg stepena obrade. Ovaj problem treba da se riješi u okviru sedmogodišnjeg plana, politikom usmeravanja investicija, dograđivanjem privrednog sistema i režima spoljne trgovine.

Pored navedenog, potreba da se održe već osvojena tržišta i zbog dalje perspektive izvoza na ta tržišta, često iziskuje da se proizvodi obojene metalurgije, na primjer, bakar i drugi izvoze, iako su deficitirani na domaćem tržištu.

Poznato je da je ponovno osvajanje izgubljenog tržišta skuplje od trenutne koristi koja

bi se postigla smanjenjem izvoza ovih proizvoda. Osim toga, treba imati u vidu da naša obojena metalurgija ima dobru perspektivu razvoja za značajnije povećanje obima i asortimana proizvodnje.

Izvoz poluproizvoda crne metalurgije je prisilan izvoz asortimanskih viškova domaće proizvodnje, a ne neka redovna orijentacija na izvoz. To je uslovljeno sadašnjim stanjem domaćih kapaciteta proizvodnje. Izvozi se ono čega ima suviše, da bi se uvezilo ono što nam nedostaje, pošto je to i devizno i dinarski rentabilnije od eventualnog proširenja asortimana domaće proizvodnje. Prema tome, regionalni pravci izvoza i uvoza su izraz nužde i naših potreba. Ovaj problem takođe će se rješavati sedmogodišnjim društvenim planom.

O svim ovim pitanjima vodi se računa pri sastavljanju robnih lista, imajući pri tom u vidu konkretne tokove i pravce kretanja robne razmjene između naše i drugih zemalja.

Predsedavajući Vasilije Skendžić:

Da li su poslanici Ante Vidović i Velimir Potežica zadovoljni odgovorom saveznog sekretara za industriju Filipa Bajkovića (*Glasovi. Zadovoljni smo*).

Obavještavam poslanike da ćemo na jednoj sjednici sljedećeg mjeseca imati posebnu tačku dnevnog reda za pitanja poslanika i odgovore. Poslanici mogu preko predsjednika Vijeća postaviti Saveznom izvršnom vijeću, saveznim sekretarima i drugim saveznim funkcionerima koji rukovode radom saveznih organa uprave pitanja iz raznih oblasti.

Prelazimo na prvu tačku dnevnog reda: Pretres Predloga zakona o dopunama Zakona o obrazovanju i upotrebi sredstava republičkih i opštinskih rezervnih fondova za potrebe privrednih organizacija.

Povjerenik Saveznog izvršnog vijeća po ovom zakonskom prijedlogu je Bogoljub Tonić, savjetnik u Saveznom sekretarijatu za finansije. Predlog je pretresala Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine i o tome dostavila izveštaj ovome Vijeću. Izveštaj je dostavljen članovima Vijeća.

Podsjećam članove Vijeća da prema Odluci o privremenom poslovnom redu Vijeća pretres obuhvata opšti pretres, kada se o prijedlogu raspravlja u načelu, i pretres samog teksta zakonskog prijedloga.

Otvaram opšti pretres.

Ko se javlja za riječ? (Niko). Pošto se niko ne javlja za riječ, prelazimo na pretres teksta zakonskog prijedloga.

Da li se neko javlja za riječ? (Niko). Pošto se niko ne javlja za reč, stavljam predlog na glasanje. Ko je za, molim da digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko).

Objavljujem da je ovaj zakonski prijedlog jednoglasno usvojen.

Prelazimo na drugu tačku dnevnog reda: Pretres Predloga zakona o prestanku važenja Odluke o uplati doprinosa iz prometa žitarica za unapređenje proizvodnje i prometa žitarica.

Predstavnik Saveznog izvršnog vijeća po ovom zakonskom prijedlogu je Đuro Uzelac, državni podsekretar u Saveznom sekretarijatu za trgovinu, a povjerenik Dušan Avramov, direktor Direkcije za ishranu.

I ovaj prijedlog je pretresala Zakonodavno-pravna komisija i njen izvještaj je dostavljen članovima Vijeća.

Otvaram opšti pretres.

Ko se javlja za riječ? (Niko). Pošto se niko ne javlja za riječ, otvaram pretres o tekstu zakonskog prijedloga.

Ko se javlja za riječ? (Niko). Pošto se niko ne javlja, stavljam prijedlog na glasanje. Ko je za, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko).

Objavljujem da je i ovaj zakonski prijedlog usvojen.

Prelazimo na treću tačku dnevnog reda: Pretres Predloga odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije.

Predstavnik Saveznog izvršnog vijeća po ovom prijedlogu je Zoran Polić, savezni sekretar za budžet i organizaciju uprave, a povjerenik Anđelko Radunović, savjetnik u Saveznom sekretarijatu za budžet i organizaciju uprave. Izvještaj Zakonodavno-pravne komisije podjeljen je članovima Vijeća.

Otvaram opšti pretres.

Ko se javlja za riječ? (Niko). Pošto se niko nije javio, otvaram pretres o tekstu predloga Odluke. Da li se ko javlja za riječ? (Niko).

Stavljam prijedlog Odluke na glasanje. Ko je za, molim da digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko).

Objavljujem da je prijedlog odluke usvojen.

Prelazimo na četvrtu tačku dnevnog reda: Obrazovanje nekih tijela Vijeća.

Prije nego što predemo na razmatranje o ovoj tački želim da kažem sljedeće:

Prema odredbama Odluke o privremenom poslovnom redu Privrednog vijeća Savezne skupštine, Vijeće je ovlašćeno da po potrebi formira stalne ili privremene odbore i komisije za razmatranje pojedinih pitanja iz nadležnosti Vijeća. Radi sprovođenja programa rada Vijeća i izvršavanja zadataka koji stoje pred Vijećem, potrebno je da se, pored već obrazovanih odbora, formiraju sljedeća tijela:

1. Komisija za proučavanje problema finansiranja stambene izgradnje i korišćenje stanova. Ova komisija sarađivala bi sa odgovarajućim odborima Saveznog vijeća i drugim organima i vršila pripremu sjednica Vijeća na kojima će se razmatrati ova problematika;

2. Komisija za proučavanje stanja i problema u vezi sa donošenjem statuta općina i statuta privrednih organizacija. Ova Komisija sarađivala bi sa ostalim tijelima Savezne skupštine koja se bavi ovom problematikom i vršila potrebne pripreme za sjednicu Vijeća, na kojoj će se razmatrati ova pitanja;

3. Komisija za proučavanje kretanja ličnih dohodaka u privredi i ispitivanje primjene uputstva o načinu raspodjele čistog prihoda privrednih organizacija. Ova Komisija bi sarađivala sa odgovarajućim tijelima Savezne skupštine i drugim organima i organizacijama;

4. Komisija za proučavanje pitanja skraćivanja radnog vremena u privredi. Ova Komisija bi u izvršavanju svojih zadataka takođe sarađivala sa odgovarajućim tijelima Savezne skupštine i drugim organima i organizacijama.

Da li se Vijeće slaže da se obrazuju ove komisije? (Svi se slažu). Ima li još nekih prijedloga? (Nema).

Objavljujem da je Vijeće prihvatilo prijedlog za obrazovanje navedenih komisija.

Pošto je prihvaćen prijedlog o obrazovanju komisija, pristupamo izboru članova komisija.

Prema članu 24. Odluke o privremenom poslovnom redu Privrednog vijeća Savezne skupštine, prijedlog za izbor članova odbora i komisija Vijeća, pored Komisije Savezne skupštine za izbor i imenovanje, mogu podnijeti Vijeću 10 članova Vijeća. Prema odredbama ove Odluke, svaki odbor ili komisija ima predsjednika, koga bira Vijeće i pet do sedam članova.

Ko ima prijedlog za izbor članova ovih komisija? Riječ ima poslanik Dušan Arsić.

Dušan Arsić (Izborna jedinica Požarevac):

Drugarice i drugovi poslanici, na osnovi člana 24 Odluke o privremenom poslovnom redu Privrednog veća Savezne skupštine predlažem, u ime grupe od devet poslanika i u svoje ime, da se u Komisiju Privrednog veća za proučavanje problema finansiranja stambene izgradnje i korišćenje stanova izaberu sledeći članovi Veća: za predsjednika Paško Romac; za članove: Hamo Čehaić, Tomislav Krnić, Franjo Matijašćić, Rade Pavlović, Branko Žeželj i Ciril Mravlja.

Na osnovi člana 24. Odluke o privremenom poslovnom redu Privrednog veća Savezne skupštine predlažem, u ime grupe od devet poslanika i u svoje ime, da se u Komisiju Privrednog veća za statute općina i statute radnih organizacija izaberu sledeći članovi Veća: za pred-

sednika: Dragutin Bošković; za članove: Viktor Opaka, Spase Čerepnalkovski, Šandor Dobo, Ante Vidović, Imre Pulja, Džemal Muminagić i Vljako Stojanović.

Na osnovi člana 24. Odluke o privremenom poslovnom redu Privrednog veća Savezne skupštine, u ime devet poslanika i u svoje ime, predlažem da se u Komisiju Privrednog veća za lične dohotke izaberu sledeći članovi Veća: za predsednika: Vasilije Skendžić; za članove: Nikola Andrić, Danilo Kekić, Stjepan Đureta, Svetislav Đurić, Milija Kovačević i Fedro Medl.

Na osnovi člana 24. Odluke o privremenom redu Privrednog veća Savezne skupštine predlažem, u ime grupe od devet poslanika i u svoje ime, da se u Komisiju za proučavanje pitanja skraćivanja radnog vremena u privredi izaberu sledeći članovi Veća: za predsednika: Stanko Tomić; za članove: Vojislav Kovačević, Ivica Kukoč, Stjepan Koren, Radmila Miletić, Jordan Pantelić i Majda Škerbic.

Predsedavajući Vasilije Skendžić:

Da li se Vijeće slaže sa prijedlogom koji je u svoje ime i u ime devet poslanika podneo poslanik Dušan Arsić? (Slaže se).

Ko je za, neka dignu ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržao od glasanja? (Niko).

Konstatujem da je Vijeće usvojilo prijedlog da se u Komisiju za proučavanje problema fi-

nansiranja stambene izgradnje i korišćenje stanova izaberu sljedeći članovi Vijeća: za predsjednika Paško Romac; za članove: Hamo Čehaić, Tomislav Krnić, Franjo Matijašević, Rade Pavlović, Branko Žeželj i Ciril Mravlja;

U Komisiju za proučavanje stanja i problema u vezi sa donošenjem statuta općina i statuta privrednih organizacija izabrani su sljedeći članovi Vijeća: za predsjednika: Dragutin Bošković; za članove: Viktor Opaka, Spase Čerepnalkovski, Šandor Dobo, Ante Vidović, Imer Pulja, Džemal Muminagić i Vljako Stojanović;

U Komisiju za proučavanje kretanja ličnih dohodaka u privredi i ispitivanje primene uputstva o načinu raspodele čistog prihoda privrednih organizacija izabrani su sljedeći članovi Vijeća: za predsjednika: Vasilije Skendžić; za članove: Nikola Andrić, Danilo Kekić, Stjepan Đureta, Svetislav Đurić, Milija Kovačević, Ferdo Medl.

U Komisiju za proučavanje pitanja skraćivanja radnog vremena u privredi izabrani su sljedeći članovi Vijeća: za predsjednika Stanko Tomić; za članove: Vojislav Kovačević, Ivica Kukoč, Stjepan Koren, Jordan Pantelić, Majda Škerbic i Radmila Miletić.

Ovim je dnevni red iscrpen, zaključujem sjednicu.

(Sednica je zaključena u 20 č 30 min).

PRILOZI**I Z V E Š T A J****ZAKONODAVNO-PRAVNE KOMISIJE O PREDLOGU ZAKONA O OBRAZOVANJU I UPOTREBI SREDSTAVA REPUBLIČKIH I OPŠTINSKIH REZERVNIH FONDOVA ZA POTREBE PRIVREDNIH ORGANIZACIJA**

SAVEZNA SKUPŠTINA
Zakonodavno-pravna komisija
AS br. 17/1
30. X 1963. godine
Beograd

PRIVREDNOM VEĆU SAVEZNE SKUPŠTINE

Beograd

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine, na svojoj sednici od 30. oktobra 1963. godine, razmatrala je Predlog zakona o dopunama Zakona o obrazovanju i upotrebi sredstava republičkih i opštinskih rezervnih fondova za potrebe privrednih organizacija, koji je Skupštini podnelo Savezno izvršno veće.

Pošto je razmatrala predlog ovog zakona, Komisija izveštava Veće da na isti nema nikakvih primedaba. Za izvestioca određen je poslanik Liljana Maneva.

Predsednik
Jovo Ugrčić s. r.

Članovi:

Liljana Maneva s. r., Dragutin Stanković s. r., Borislav Stančić s. r., Đorđije Peruničić s. r., Dragutin Bošković s. r., Vojin Morača s. r.

I Z V E Š T A J**ZAKONODAVNO-PRAVNE KOMISIJE O PREDLOGU ZAKONA O PRESTANKU VAŽENJA ODLUKE O UPLATI DOPRINOSA IZ PROMETA ŽITARICA**

SAVEZNA SKUPŠTINA
Zakonodavno-pravna komisija
AS br. 27/1
30. X 1963. godine
Beograd

PRIVREDNOM VEĆU SAVEZNE SKUPŠTINE

Beograd

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine, na svojoj sednici od 30. oktobra 1963. godine, raz-

matrala je Predlog zakona o prestanku važenja Odluke o uplati doprinosa iz prometa žitarica za unapređivanje proizvodnje i prometa žitarica, koji je Skupštini podnelo Savezno izvršno veće.

Pošto je razmatrala predlog ovog zakona, Komisija izveštava Veće da na isti nema nikakvih primedaba.

Za izvestioca određen je poslanik Dragutin Bošković.

Predsednik
Jovo Ugrčić s. r.

Članovi:

Liljana Maneva s. r., Dragutin Stanković s. r., Borislav Stančić s. r., Đorđije Peruničić s. r., Dragutin Bošković s. r., Vojin Morača s. r.

I Z V E Š T A J**ZAKONODAVNO-PRAVNE KOMISIJE O PREDLOGU ODLUKE O DODELJIVANJU SREDSTAVA IZ PRIVREDNIH REZERVNIH FEDERACIJE**

SAVEZNA SKUPŠTINA
Zakonodavno-pravna komisija
AS br. 35/1
15. XI 1963. godine
Beograd

PRIVREDNOM VEĆU SAVEZNE SKUPŠTINE

Beograd

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine, na svojoj sednici od 15. novembra 1963. godine, razmatrala je Predlog odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije, koji je Skupštini podnelo Savezno izvršno veće.

Pošto je razmotrila predlog ove odluke, Komisija predlaže Veću da se u pogledu redakcijske obrade u predlogu izvrše sledeće izmene:

Tačka 2. briše se.

Tačka 3. postaje tačka 2.

Sa predloženim izmenama saglasio se predstavnik Saveznog izvršnog veća.

Za izvestioca određen je poslanik Dragutin Bošković.

Predsednik
Jovo Ugrčić s. r.

Članovi:

Đorđije Peruničić s. r., Borislav Stančić s. r., Dragutin Stanković s. r., Dragutin Bošković s. r., Vojin Morača s. r.

SAVEZNO VEĆE

4. SEDNICA

OD 28. NOVEMBRA 1963 GODINE

S A D R Ž A J

Pre dnevnog reda:

1. Usvajanje zapisnika;
2. Saopštenja;
3. Dopuna dnevnog reda;

Dnevni red:

1. Izveštaj o radu 52. Konferencije Interparlamentarne unije;
2. Pretres Predloga odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije;
3. Pretres Predloga odluke o isplati jednokratnog dodatka na penzije;
4. Predlog za potvrdu statuta Fonda za obnovu i izgradnju Skoplja;
5. Izbor jednog člana u Komisiju za autentične tekstove na slovenačkom jeziku;
6. Razrešenje jednog sudije Vrhovnog privrednog suda i izbor jednog sudije Vrhovnog privrednog suda.

Govornici: Jože Vilfan, Risto Džunov, Svetozar Ognjanović.

PREDSEDAVAO

PREDSEDNIK

MIJALKO TODOROVIĆ

Početak u 10 č 25 min

Predsednik Mijalko Todorović:

Otvaram Četvrtu sednicu Saveznog veća Savezne skupštine. Pošto postoji kvorum, Veće može punovažno odlučivati.

Zapisnik sa Treće sednice Saveznog veća i zapisnik sa Zajedničke sednice Saveznog veća i Organizaciono-političkog veća od 1. novembra 1963. godine dostavljeni su članovima Veća. Da li ima primedaba na zapisnike? (Nema). Pošto primedaba nema, zapisnici će biti overeni.

Molim da saslušate saopštenja.

Smatram da odsustva data na prethodnoj Zajedničkoj sednici članovima Veća važe i za ovu sednicu.

Poslanici Radmila Babić i Branko Jovanović uputili su Veću sledeća pisana pitanja:

1. Koliko će sredstava biti obezbeđeno za izgradnju pruge Bor—Majdanpek u 1964. godini, s obzirom da bi se izgradnjom pruge godišnje uštedelo oko 3 milijarde dinara;

2. Šta se preduzima za poboljšanje putničkog saobraćaja Dunavom od Beograda do Prahova. Sada na ovoj relaciji saobraća samo jedan putnički brod;

3. Koliko se sredstava predviđa za 1964. godinu za povećanje kapaciteta teretnog saobraćaja na Dunavu. Napominjemo da sadašnje potrebe i potrebe prilikom izgradnje hidroelek-

trane na Dunavu zahtevaju povećanje kapaciteta.

Obaveštavam da će odgovore na ova pitanja poslanici dobiti na narednoj sednici.

Predlog dnevnog reda vam je dostavljen. Da li ima nekih drugih predloga? (Nema).

Dozvolite da, pre nego što utvrdimo dnevni red, predložim još dve tačke kao dopunu dnevnog reda.

1. Izbor jednog člana u Komisiju za autentične tekstove na slovenačkom jeziku, na osnovi predloga koji je podnela Komisija za pitanja izbora i imenovanja Savezne skupštine;

2. Razrešenje jednog sudije Vrhovnog privrednog suda i izbor jednog sudije Vrhovnog privrednog suda, na osnovi predloga Saveznog izvršnog veća.

Da li se Veće slaže da ove predloge razmatramo na današnjoj sednici, iako nisu bili upućeni članovima Veća pre sednice. (Svi se slažu).

Pošto je Veće usvojilo ove predloge, pitam Veće da li usvaja predlog dnevnog reda s dopunama koje su malo pre izvršene? (Usvaja).

Da li ima primedaba? (Nema).

Prema tome, za današnju sednicu usvojen je sledeći dnevni red:

1. Izveštaj o radu 52. konferencije Interparlamentarne unije;

2. Pretres Predloga odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije;

3. Pretres Predloga odluke o isplati jednokratnog dodatka na penzije;

4. Predlog za potvrdu statuta Fonda za obnovu i izgradnju Skoplja;

5. Izbor jednog člana u Komisiju za autentične tekstove na slovenačkom jeziku;

6. Razrešenje jednog sudije Vrhovnog privrednog suda i izbor jednog sudije Vrhovnog privrednog suda.

Pre prelaska na dnevni red, pitam članove Veća da li ko želi da postavi neko usmeno pitanje Saveznom izvršnom veću, državnim sekretarima i saveznim sekretarima? (Niko se ne javlja).

Prelazimo na prvu tačku dnevnog reda: Izveštaj o radu 52. konferencije Interparlamentarne unije.

Otvaram pretres. Ko se javlja za reč?

Ima reč poslanik Joža Vilfan.

Dr Joža Vilfan (Izborna jedinica Kranj):

Druže predsedniče, drugarice i drugovi, zamolio sam za reč radi toga da u ime naše Nacionalne grupe Interparlamentarne unije naročito podvučem svrhu stavljanja našeg izveštaja na dnevni red Saveznog veća. Jugoslovenska nacionalna grupa Interparlamentarne unije time ispunjava svoju statutaru obavezu. Prema statutu Interparlamentarne unije, svaka nacionalna grupa obavezna je da što pre, posle završetka konferencije, upozna svoj parlament s dokumentima, naročito sa zaključcima i rezolucijama godišnje konferencije.

Smisao takve statutarne obaveze je da se parlament zemlje kojoj pripada nacionalna grupa upozna s tim materijalima, da bi to bilo podstrek da parlament u svojoj politici primenjuje zaključke i ideje koje su izražene u godišnjim rezolucijama.

Naša Nacionalna grupa, u kojoj su članovi svi poslanici Savezne skupštine, nije imala nikakve poteškoće da na Konferenciji prihvati rezolucije koje su vam sada podnete u autentičnom tekstu. Možemo da kažemo da je to što sadrže rezolucije, po našem shvatanju, minimum politike koegzistencije. Razume se, naša Nacionalna grupa želela je da se neke stvari u rezolucijama mnogo jasnije i određenije postave i formulišu. No, ono što je formulisano, bilo je minimum s čime smo mogli da se saglasimo. Opšte je, međutim, mišljenje, da taj minimum ipak znači korak napred, da u ovoj situaciji znači dalju afirmaciju politike miroljubive i aktivne koegzistencije. Zbog toga, mislim, nema razloga da naša Skupština u svojoj spoljnoj politici ne realizuje te zaključke.

Druže predsedniče, želim da istaknem priliku da kažem još jednu stvar.

Naša Nacionalna grupa duguje veliku zahvalnost pre svega Predsedniku Republike drugu Titu što je došao na otvaranje 52. konferencije i održao na otvaranju značajan govor. Izražavam takođe zahvalnost naše Nacionalne grupe predsedniku Edvardu Kardelju, koji se založio počev od priprema pa do završetka konferencije u davanju sugestija, angažujući svoje slobodno vreme da prima delegacije i da s njima vodi razgovore.

Naša grupa, razume se, zahvaljuje i svim funkcionerima i službenicima Skupštine. Njihova je u velikoj meri zasluga što smo za sve vreme Konferencije slušali samo pohvale na račun organizovanja 52. konferencije, ne samo njene sadržine, nego i njenog spoljnog aspekta.

Nacionalna grupa se nada da će naša Skupština i u buduće davati podršku njenom radu.

Predsednik Mijalko Todorović:

Da li se još neko javlja za reč povodom izveštaja naše Nacionalne grupe Interparlamentarne unije? (Niko).

Konstatujem da je Savezno veće primilo izveštaj o radu 52. konferencije Interparlamentarne unije.

Prelazimo na drugu tačku dnevnog reda: Pretres Predloga odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije.

Predstavnik Saveznog izvršnog veća po ovom Predlogu odluke je Zoran Polić, savezni sekretar za budžet i organizaciju uprave, a poverenik Dušan Rolović, načelnik odeljenja u Saveznom sekretarijatu za budžet i organizaciju prave.

Otvaram pretres. Da li se ko javlja za reč? (Niko).

Stavljam predlog Odluke na glasanje. Ko je za, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko).

Prema tome, Predlog odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije je usvojen.

Prelazimo na treću tačku dnevnog reda: Pretres Predloga odluke o isplati jednokratnog dodatka na penzije.

Predstavnik Saveznog izvršnog veća po ovom Predlogu odluke je Risto Džunov, savezni sekretar za rad, a poverenik dr Nikola Dilber, viši savetnik u Saveznom sekretarijatu za rad.

Otvaram pretres.

Ko se javlja za reč? Ima reč Risto Džunov, savezni sekretar za rad.

Risto Džunov, savezni sekretar za rad:

Druže predsedniče, drugovi poslanici, politika Saveznog izvršnog veća u periodu od početka primene zakona o penzijskom odnosno invalidskom osiguranju, to jest od 1958. godine

pa dalje, išla je za tim da se penzije usklade s kretanjem troškova života, a u izvesnoj meri i sa opštim kretanjem ličnih dohodaka. S tim u vezi, penzije su povećavane tri puta, putem izmena skala utvrđenih zakonom: penzijske osnovice krajem 1958. godine povećane su u proseku za 8%, u 1960. godini za 14%, a u 1961. godini za 16,3%, u odnosu na visinu penzija u prethodnoj godini. U 1962. godini penzije su povećane putem ustanovljenja posebnog dodatka na penzije, što je predstavljalo dalje povećanje u proseku za oko 10%, i putem određivanja kompenzacionog povećanja svih penzija linearno za 400 dinara. Posle svih povećanja, nivo današnje prosečne starosne penzije povećan je za oko 78%, u odnosu na 1958. godinu.

Ovaj predlog odluke ima za cilj da se materijalni položaj penzionera uskladi s porastom troškova života koji je u međuvremenu nastao. U obrazloženju Predloga odluke objašnjeno je da se radi o izuzetnoj meri, kojom se uživao-cima penzija kompenzira deo opšteg porasta troškova života koji su nastali od poslednjeg regulisanja penzijskih primanja, kad je uveden posebni dodatak na penzije i kad su penzije u 1962. godini linearno povećane za 400 dinara. Pri tome, ne dira se u iznos i proporcije sadašnjih penzijskih primanja utvrđenih zakonskim propisima. Svako novo regulisanje nivoa penzijskih primanja u okviru sadašnjeg penzijskog sistema stvorilo bi velike teškoće za rešavanje pitanja opšte proporcije između penzije i ličnih dohodaka u novom penzijskom sistemu koji se priprema. Isto tako, stvorile bi se i poteškoće oko prevodenja penzija odnosno da se sadašnje penzije uklope u novi penzijski sistem. Ovo naročito zbog toga što su i prvobitna skala penzijskih osnova i sve docnije izmene penzijskih osnova postavljene na regresivni princip, a na istom principu izvršeno je i povećanje penzijskih primanja putem posebnog dodatka. Usled toga, procentualni odnos penzijskih osnova prema ličnim dohocima, postavljen u prvobitnoj skali 1958. godine, znatno je poremećen u smislu sve većeg približavanja penzijskih primanja ličnim dohocima, osobito u najnižim osiguraničkim razredima.

Treba, međutim, posebno da kažem zbog čega je potrebno da se obezbede vanredna kreditna sredstva da bi zavodi mogli da izvrše isplatu predloženog jednokratnog dodatka.

Zakon o organizaciji i finansiranju socijalnog osiguranja, koji se sprovodi od početka 1963. godine, ustanovio je valorizacije i sigurnosne rezerve fondova invalidskog i penzijskog osiguranja kao obavezne namenske rezerve.

Prema izričitoj zakonskoj odredbi, »valorizacije rezerve služe za obezbeđivanje vrednosti penzija i drugih trajnih primanja u vezi sa kretanjem troškova života, i za usklađivanje vrednosti tih primanja sa porastom životnog standarda« (citata — član 134. stav 2. Zakona

o organizaciji i finansiranju socijalnog osiguranja).

Valorizacije rezerve obrazuju se izdvajanjem određenog procenta prihoda ostvarenih osnovnih doprinosa za invalidsko osiguranje i za penzijsko osiguranje i izdvajanjem najmanje 50% od viška prihoda nad rashodima ostvarenog u poslovanju fondova invalidskog i penzijskog osiguranja. Visinu izdvajanja za valorizacije rezerve određuje skupština republičke zajednice socijalnog osiguranja, a minimum (najniži procenat) obaveznog izdvajanja iz tekućih doprinosa kao i maksimalni obim tih rezervi za pojedine periode perspektivnih planova privrednog razvoja određuje Savezna skupština — jedinstveno za celu Jugoslaviju.

U pogledu korišćenja pomenutih rezervi, Savezna skupština određuje samo kad se i u kom obimu sredstva valorizovanih rezervi mogu koristiti za namene određene zakonom, a sve ostalo — konkretizacija u pogledu povećanja penzijskih primanja — u nadležnosti je same organizacije zajednica socijalnog osiguranja.

Isti mehanizam važi i za sigurnosne rezerve čija je namena da se obezbede sredstva za postepeno pokrivanje očekivanih, budućih obaveza iz priznatih prava i navršenog staža osiguranika.

Prilikom utvrđivanja instrumenata za finansiranje socijalnog osiguranja u 1963. godini stalo se na stanovište da bi bilo teško pronaći sredstva koja bi bila potrebna, ako se u okviru granične stope propiše i minimum obaveznog izdvajanja u cilju formiranja valorizacionih i sigurnosnih rezervi. Zbog toga je, prilikom utvrđivanja najviše granice do koje se moglo odrediti zbirne stope socijalnih doprinosa u republikama i komunalnim zajednicama, rešeno da se izuzetno za 1963. godinu odustane od propisivanja minimuma obaveznog izdvajanja dela tekućih doprinosa za valorizacije i sigurnosne rezerve, kako bi se omogućilo da najviša zbirna stopa doprinosa ne premaši granicu od 22% + 2,5% u odnosu na bruto lične dohotke. Pri tome, odlučeno je da se povećanje penzija u 1963. godini i obezbeđenje sredstava za to povećanje reši ad hoc, intervencijom Savezne skupštine.

U nekim republikama opterećenje fondova penzijskog i invalidskog osiguranja, koje će nastati isplatom ovog jednokratnog dodatka, biće pokriveno u celosti ili delimično iz viškova prihoda nad rashodima koji će se utvrditi završnim računom, dok u nekim republičkim fondovima ta sredstva moći će se pokriti tek iz valorizacionih rezervi koje treba predvideti za 1964. godinu.

Nadam se, sa puno puzdanja, da je ovo poslednji put da pred Saveznu skupštinu izlazimo sa predlozima za konkretno odlučivanje o problemu ove vrste. Smatram da nam dužnost

nalaže da obezbedimo uslove za potpuno uvođenje u život sistema finansiranja socijalnog osiguranja postavljenog Zakonom iz 1962. godine i da samoupravnu organizaciju socijalnog osiguranja osposobimo da samostalno rešava pitanja ove vrste, na osnovi i u okvirima zakona i društvenih planova.

Polazeći od toga, u planiranim prosečno potrebnim stopama doprinosa za invalidsko i penzijsko osiguranje za 1964. godinu uključene su i potrebe za obrazovanje valorizacionih i sigurnosnih rezervi, pa se s tim u vezi predlaže da Savezna skupština posebnom odlukom odredi minimalne procenite obaveznog izdvajanja iz tekućih doprinosa za te namenske rezerve i to 1% za sigurnosnu i 7% za valorizacionu rezervu. Izdvajanjem 7% za valorizacione rezerve obezbedilo bi se oko 16,8% milijardi dinara do kraja 1964. godine, a primenom konkretno određenih procenata izdvajanja, koji će u pojedinim republikama biti nešto veći, predviđa se da bi masa izdvojenih sredstava trebalo da dostigne oko 19,1 milijardi dinara za celu 1964. godinu.

Izdvajanjem sredstava za sigurnosne rezerve od 1% stvorilo bi se oko 2,4 milijarde dinara.

Potrebno je istaći da su sredstva koja će se uneti u valorizacione rezerve u toku 1964. godine jednim delom već unapred angažovana za povraćaj kredita koje će Zavod iskoristiti za isplatu predloženog jednokratnog dodatka na penzije u decembru ove godine. Na taj način, slobodna sredstva za vanrednu intervenciju u 1964. godini, prema sada mogućim predviđanjima, kretala bi se oko 10 milijardi dinara, zavisno od obima kredita koji će ukupno biti korišćen za isplatu jednokratnog dodatka.

Ova pitanja moći će da budu rešena u celini tek novim penzijskim sistemom, koji će, nadam se, takođe uslediti u toku naredne 1964. godine. Predloženu odluku u celini razmatrali su sindikati, zainteresovani organi u republikama, a predlog skale jednokratnog dodatka podnela je Skupština Jugoslovenske zajednice socijalnog osiguranja.

Molim poslanike da ovaj Predlog odluke o isplati jednokratnog dodatka na penzije prihvate.

Predsednik Mijalko Todorović:

Čuli ste izlaganje Riste Džunova.

Da li se ko javlja za reč? (Niko se ne javlja). Pošto se niko ne javlja, stavljam Predlog odluke o isplati jednokratnog dodatka na penziju na glasanje.

Ko je za, molim da digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko).

Objavljujem da je Predlog odluke o isplati jednokratnog dodatka na penzije u celosti usvojen.

Prelazimo na četvrtu tačku dnevnog reda: Predlog za potvrdu statuta Fonda za obnovu i izgradnju Skoplja.

Predsednik Upravnog odbora fonda za obnovu i izgradnju Skoplja je Milutin Morača, član Saveznog izvršnog veća.

Otvaram pretres.

Ko se javlja za reč? (Niko). Stavljam na glasanje predlog odluke.

Ko je za, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržao od glasanja? (Niko).

Objavljujem da je Predlog za potvrdu statuta Fonda za obnovu i izgradnju Skoplja jednoglasno usvojen.

Prelazimo na petu tačku dnevnog reda: Izbor jednog člana Komisije za autentične tekstove na slovenačkom jeziku.

Ko ima predlog? Predlog ima izvestilac Komisije za pitanja izbora i imenovanja, poslanik Svetožar Ognjanović.

Svetožar Ognjanović (Izborna jedinica Beograd — Zvezdara):

Drugarice i drugovi poslanici, na osnovi člana 208. stav 3. Ustava Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i na osnovi člana 48. stav 3. Odluke o privremenom poslovnom redu Savezne skupštine, Komisija za pitanja izbora i imenovanja Savezne skupštine predlaže da se za člana Komisije za autentične tekstove za slovenački jezik Savezne skupštine izabere poslanik Milena Bokša, član Saveznog veća.

Za izvestioca Komisije na sednici Saveznog veća određuje se Svetožar Ognjanović, poslanik Saveznog veća.

Predsednik Mijalko Todorović:

Otvaram pretres.

Ko se javlja za reč? (Niko).

Stavljam predlog na glasanje. Ko je za predlog Komisije za pitanja izbora i imenovanja, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko).

Konstatujem da je usvojen predlog Komisije za pitanja izbora i imenovanja Savezne skupštine, da se za člana Komisije za autentične tekstove za slovenački jezik Savezne skupštine izabere poslanik Milena Bokša.

Prelazimo na šestu tačku dnevnog reda: Razrešenje jednog sudije Vrhovnog suda i izbor jednog sudije Vrhovnog privrednog suda.

Ima reč izvestilac Komisije za pitanje izbora i imenovanja, poslanik Svetožar Ognjanović.

Svetožar Ognjanović (Izborna jedinica Beograd — Zvezdara) (čita):

SAVEZNA SKUPŠTINA
Komisija za pitanja izbora i imenovanja
AS br. 39/2
28. XI 1964. godine
Beograd

SAVEZNOM VEĆU SAVEZNE SKUPŠTINE

Beograd

Komisija za pitanja izbora i imenovanja Savezne skupštine, na svojoj Trećoj sednici, održanoj 28. novembra 1963. godine, razmatrala je i prihvatila predlog Saveznog izvršnog veća da se Saveznom veću Savezne skupštine predloži da razreši dužnosti sudiju Vrhovnog privrednog suda Zdenka Bačića, zbog odlaska na novu dužnost u SR Sloveniju, a da za sudiju Vrhovnog privrednog suda izabere Petra Leštarova, predsednika Višeg privrednog suda Makedonije.

Petar Leštarov rođen je 1919. godine. Diplomirao je na pravnom fakultetu. Učesnik je NOB od 1942. godine. Bio je sekretar gradskog narodnog odbora, pomoćnik okružnog javnog tužioca i sudija Okružnog suda u Ohridu, predsednik i arbitar Državne arbitraže Makedonije, sudija Okružnog suda u Skoplju. Od 1950. godine predsednik je Višeg privrednog suda. Specijalnost mu je privredno pravo.

Za izvestioca Komisije na sednici Saveznog veća određuje se Svetozar Ognjanović, poslanik Saveznog veća.

Zamenik predsednika
Rista Antunović, s. r.

Predsednik Mijalko Todorović:

Otvaram pretres o ovim predlozima.

Da li se neko javlja za reč? (Niko).

Stavljam na glasanje predloge o razrešenju sudije Zdenka Bačića i o imenovanju sudije Petra Leštarova. Ko je za, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržao? (Niko).

Utvrđujem da je Veće usvojilo predloge.

Ovim je dnevni red iscrpen.

Zaključujem sednicu.

(Sednica je zaključena u 10 i 55 min).

PRILOZI**IZVEŠTAJ****ZAKONODAVNO-PRAVNE KOMISIJE O PREDLOGU ODLUKE O ISPLATI JEDNOKRATNOG DODATKA NA PENZIJE**

SAVEZNA SKUPŠTINA
Zakonodavno-pravna komisija
AS br. 35/1
15. XI 1963. godine
Beograd

SAVEZNOM VEĆU SAVEZNE SKUPŠTINE

Beograd

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine, na svojoj sednici od 15. novembra 1963. godine, razmatrala je Predlog odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije, koji je Skupštini podnelo Savezno izvršno veće.

Pošto je razmotrila predlog ove odluke, Komisija predlaže Veću da se u pogledu redakcijske obrade u predlogu izvrše sledeće izmene:

Tačka 2. briše se.

Tačka 3. postaje tačka 2.

Sa predloženim izmenama saglasio se predstavnik Saveznog izvršnog veća.

Za izvestioca određen je poslanik Dragutin Stanković.

Predsednik

Jovo Ugrčić s. r.

Članovi:

Dordije Peruničić s. r., Borislav Stančić s. r., Dragutin Stanković s. r., Dragutin Bošković s. r., Vojin Morača s. r.

IZVEŠTAJ**ZAKONODAVNO-PRAVNE KOMISIJE O PREDLOGU ODLUKE O DODELJIVANJU SREDSTAVA IZ PRIVREDNIH REZERVIFEDERACIJE**

SAVEZNA SKUPŠTINA
Zakonodavno-pravna komisija
AS br. 37/1
15. XI 1963. godine
Beograd

SAVEZNOM VEĆU SAVEZNE SKUPŠTINE

Beograd

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine, na svojoj sednici od 15. novembra 1963. godine, razmatrala je Predlog odluke o isplati jednokratnog dodatka na penzije, koji je Skupštini podnelo Savezno izvršno veće.

Pošto je razmotrila predlog ove odluke, Komisija izveštava Veće da na isti nema nikakvih primedaba.

Za izvestioca određen je poslanik Dragutin Stanković.

Predsednik

Jovo Ugrčić s. r.

Članovi:

Dordije Peruničić s. r., Borislav Stančić s. r., Dragutin Stanković s. r.

SAVEZNO VEĆE

i

ORGANIZACIONO-POLITIČKO
VEĆE

2. ZAJEDNIČKA SEDNICA

OD 28. NOVEMBRA 1963. GODINE

S A D R Ž A J

Pre dnevnog reda:

1. Usvajanje dnevnog reda;
2. Saopštenja.

Dnevni red:

1. Pretres Predloga zakona o državnom pečatu i pečatima saveznih organa;
2. Pretres Predloga zakona o dopuni Zakona o Saveznom budžetu za 1963. godinu

PRESEDAVAO
PRESEDNİK
MIJALKO TODOROVIĆ

Početak u 10 č 5 min

Predsednik Mijalko Todorović (Izborna jedinica Arandelovac):

Otvaram Drugu zajedničku sednicu Saveznog veća i Organizaciono-političkog veća Savezne skupštine.

U sporazumu sa predsednikom Savezne skupštine, zajedničkoj sednici predsedavaće predsednik Saveznog veća.

Predlažem da zapisnik Druge zajedničke sednice vodi sekretar Saveznog veća.

Za ovu sednicu predložen je, kako ste obavešteni u aktu o sazivanju, sledeći dnevni red:

1. Pretres Predloga zakona o državnom pečatu i pečatima saveznih organa;

2. Pretres Predloga zakona o dopuni Zakona o saveznom budžetu za 1963. godinu.

Da li neko od poslanika ima još neki predlog za današnji dnevni red? (Niko se ne javlja).

Da li veća usvajaju predloženi dnevni red? (Usvajaju).

Objavljujem da je dnevni red usvojen.

Usvajajući ovaj dnevni red veća su se saglasila da predložene zakone pretresaju na zajedničkoj sednici.

Molim da saslušate saopštenje.

Poslanici Miladin Šakić, Mirko Žlender i Vaso Radić molili su da im se odobre odsustva sa ove sednice.

Da li veća odobravaju odsustva? (Odobravaju).

Prelazimo na prvu tačku dnevnog reda: Pretres predloga zakona o državnom pečatu i pečatima saveznih organa.

Predstavnici Komisije za uskladjivanje saveznih zakona i drugih saveznih propisa sa Ustavom, koja je predlagatelj ovog zakona, su članovi Petar Ivičević i Nikola Balog.

Otvaram opšti pretres. Ko se javlja za reč? (Niko).

Prelazimo na pretres zakonskog predloga. Da li se neko javlja za reč? (Niko).

Izmenе teksta treba smatrati sastavnim delom zakonskog predloga koje je dostavila Komisija. Poslanicima je dostavljen tekst izmena.

Kao što znate, veća mogu odlučiti da o zakonskom predlogu glasaju na zajedničkoj sednici, s tim što svako veće treba da glasa posebno.

Da li se slažete da se o ovom zakonskom predlogu glasa na zajedničkoj sednici? (Svi se slažu).

Ima li ko protiv? (Niko).

S obzirom na sada donetu odluku, pitam samo članove Saveznog veća: ko je za ovaj zakonski predlog, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko).

Pitam sada članove Organizaciono-političkog veća: ko je za ovaj predlog zakona, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko).

Objavljujem da su Savezno veće i Organizaciono-političko veće usvojili Predlog zakona o državnom pečatu i pečatima saveznih organa.

Prelazimo na drugu tačku dnevnog reda: Pretres Predloga zakona o dopuni Zakona o saveznom budžetu za 1963. godinu.

Predstavnik Saveznog izvršnog veća po ovom zakonskom predlogu je Jordan Blaževski, pomoćnik saveznog sekretara za poljoprivredu i šumarstvo, a poverenik Milorad Gojković, savetnik u Saveznom sekretarijatu za poljoprivredu i šumarstvo.

Prelazimo na opšti pretres.

Da li se neko javlja za reč? (Niko).

Otvaram pretres o zakonskom predlogu.

Da li se neko javlja za reč? (Niko).

Da li se poslanici slažu da se sprovede isti postupak u pogledu odlučivanja, kao i za prethodini zakonski predlog, s obzirom na karakter materije koja je na dnevnom redu? (Svi se slažu).

Stavljam ovaj zakonski predlog na glasanje.

Pitam članove Saveznog veća: ko je za, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko).

Pitam članove Organizaciono-političkog veća: ko je za, neka digne ruku. (Svi dižu ruku).

Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko).

Objavljujem da su oba veća usvojila Predlog zakona o dopuni Zakona o saveznom budžetu za 1963. godinu.

Time je dnevni red iscrpen. Zaključujem zajedničku sednicu.

Predlažem da Savezno veća održi posebnu sednicu, ne u 12 časova kao što je ranije bilo zakazano, već nekoliko minuta posle završetka ove sednice, kad članovi Organizaciono-političkog veća napuste salu.

Da li se članovi Saveznog veća slažu? (Slažu se).

(Sednica je zaključena u 10 č 10 min).

PRILOZI

IZVEŠTAJ

ZAKONODAVNO-PRAVNE KOMISIJE O PREDLO-
GU ZAKONA O DRŽAVNOM PEČATU I PEČATIMA
SAVEZNIH ORGANA

SAVEZNA SKUPŠTINA
Zakonodavno-pravna komisija
AS br. 33/1
27. XI 1963. godine
Beograd

SAVEZNOM VEĆU SAVEZNE SKUPŠTINE

Beograd

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine, na svojoj sednici od 27. novembra 1963. godine, razmatrala je Predlog zakona o državnom pečatu i pečatima saveznih organa, koji je Skupštini podnela Komisija za usklađivanje saveznih zakona i drugih saveznih propisa sa Ustavom.

Pošto je razmotrila predlog ovog zakona, Komisija predlaže Veću da se u pogledu zakonske obrade u prilogu izvrše sledeće izmene:

1. U članu 2. stav 2. umesto reči »uz ovaj zakon« stavlja se reči: »ovog zakona«.

2. Član 7. briše se, s obzirom da je članom 29. stav 2. Ustavnog zakona o sprovođenju Ustava predviđeno da grb Jugoslavije, pored saveznih državnih organa, mogu imati i one radne i druge organizacije za koje se to odredi zakonom.

Čl. 8, 9, 10, 11. i 12. postaju čl. 7, 8, 9, 10. i 11.

Sa predloženim izmenama saglasio se predstavnik Komisije za usklađivanje saveznih zakona i drugih saveznih propisa sa Ustavom.

Za izvestioca Komisije određen je poslanik Dragutin Stanković.

Predsednik
Jovo Ugrčić s. r.

Članovi:

Liljana Maneva s. r., Borislav Stančić s. r., Dragutin Stanković s. r., dr Mihailo Ilić s. r., dr Dan Danković s. r.

IZVEŠTAJ

ZAKONODAVNO-PRAVNE KOMISIJE O PREDLO-
GU ZAKONA O DRŽAVNOM PEČATU I PEČATIMA
SAVEZNIH ORGANA

SAVEZNA SKUPŠTINA
Zakonodavno-pravna komisija
AS br. 33/1
27. XI 1963. godine
Beograd

ORGANIZACIONO-POLITIČKOM VEĆU SAVEZNE
SKUPŠTINE

Beograd

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine, na svojoj sednici od 27. novembra 1963. godine, razmatrala je Predlog zakona o državnom pečatu i pečatima saveznih organa, koji je Skupštini podnela Komisija za usklađivanje saveznih zakona i drugih saveznih propisa sa Ustavom.

Pošto je razmotrila predlog ovog zakona, Komisija predlaže Veću da se u pogledu zakonske obrade u prilogu izvrše sledeće izmene:

1. U članu 2. stav 2. umesto reči »uz ovaj zakon« stavlja se reči: »ovog zakona«.

2. Član 7. briše se, s obzirom da je članom 29. stav 2. Ustavnog zakona o sprovođenju Ustava predviđeno da grb Jugoslavije, pored saveznih državnih organa, mogu imati i one radne i druge organizacije za koje se to odredi zakonom.

Čl. 8, 9, 10, 11. i 12. postaju čl. 7, 8, 9, 10. i 11. Sa predloženim izmenama saglasio se predstavnik Komisije za usklađivanje saveznih zakona i drugih saveznih propisa sa Ustavom.

Za izvestioca Komisije određen je poslanik dr Danković.

Predsednik
Jovo Ugrčić s. r.

Članovi:

Liljana Maneva s. r., Borislav Stančić s. r., Dragutin Stanković s. r., dr Mihailo Ilić s. r., dr Dan Danković s. r.

IZVEŠTAJ

ZAKONODAVNO-PRAVNE KOMISIJE O PREDLO-
GU ZAKONA O DOPUNI ZAKONA O SAVEZNOM
BUDŽETU ZA 1963. GODINU

SAVEZNA SKUPŠTINA
Zakonodavno-pravna komisija
AS br. 36/1
27. XI 1963. godine
Beograd

SAVEZNOM VEĆU SAVEZNE SKUPŠTINE

Beograd

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine, na svojoj sednici od 27. novembra 1963. godine, razmatrala je Predlog zakona o dopuni Zakona o saveznom budžetu za 1963. godinu, koji je Skupštini podnelo Savezno izvršno veće.

Pošto je razmotrila predlog ovog zakona, Komisija izveštava Veće da na isti nema nikakvih primedaba.

Za izvestioca određen je poslanik Dragutin Stanković.

Predsednik
Jovo Ugrčić s. r.

Članovi:

Liljana Maneva s. r., Borislav Stančić s. r., Dragutin Stanković s. r., dr Mihailo Ilić s. r., dr Dan Danković s. r.

IZVEŠTAJ

ZAKONODAVNO-PRAVNE KOMISIJE O PREDLO-
GU ZAKONA O DOPUNI ZAKONA O SAVEZNOM
BUDŽETU ZA 1963. GODINU

SAVEZNA SKUPŠTINA
Zakonodavno-pravna komisija
AS br. 36/1
27. XI 1963. godine
Beograd

ORGANIZACIONO-POLITIČKOM VEĆU SAVEZNE
SKUPŠTINE

Beograd

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine, na svojoj sednici od 27. novembra 1963. godine, razmatrala je Predlog zakona o dopuni Zakona o saveznom budžetu za 1963. godinu, koji je Skupštini podnelo Savezno izvršno veće.

Pošto je razmotrila predlog ovog zakona, Komisija izveštava Veće da na isti nema nikakvih primedaba.

Za izvestioca određen je poslanik dr Dan Danković.

Predsednik
Jovo Ugrčić s. r.

Članovi:

Liljana Maneva s. r., Borislav Stančić s. r., Dragutin Stanković s. r., dr Mihailo Ilić s. r., dr Dan Danković s. r.

SAVEZNA SKUPŠTINA**i****SAVEZNI ODBOR
SOCIJALISTIČKOG SAVEZA
RADNOG NARODA
JUGOSLAVIJE****ZAJEDNIČKA SVEČANA SEDNICA****OD 29. NOVEMBRA 1963. GODINE****S A D R Ž A J****Pre dnevnog reda:**

1. Saopštenja
2. Pozdravni govor predsednika Savezne skupštine Edvarda Kardelja
3. Pozdravni govor George Georgiju Deža, predsednika Državnog saveta Rumunske Narodne Republike

Dnevni red:

1. Referat potpredsednika Savezne skupštine Mijalka Todorovića o značaju Drugog zasjedanja AVNOJ-a;
2. Donošenje Zaključaka o osnivanju Fonda AVNOJA-a.

PREDSEDAVAO
PREDSEDNIK SAVEZNE SKUPŠTINE
EDVARD KARDELJ

Početak u 10 č

(Ulazak u dvoranu Predsednika Republike Josipa Broza Tita sa prvim sekretarom Rumunske radničke partije i predsednikom Državnog saveta George Georgiju Dežom i članovima rumunske državne delegacije, potpredsednikom Republike Aleksandrom Rankovićem i članovima Izvršnog komiteta CK SKJ Veljkom Vlahovićem, Francom Leskošekom, Svetozarom Vukmanovićem, Jovanom Veselinovim, Vladimirom Bakarićem, Mihom Marinkom, Durom Pučarom, Blažom Jovanovićem, Ivanom Gošnjakom, predsednikom Saveznog odbora Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije Lazarom Koliševskim i predsednikom AVNOJ-a dr Ivanom Ribarom, prisutni pozdravljaju ustajanjem i burnim i dugotrajnim aplauzima.

Za predsedničkim stolom zauzimaju mesta predsednik Savezne skupštine Edvard Kardelj, predsednik Saveznog odbora Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije Lazar Koliševski i predsednik Drugog zasjedanja AVNOJ-a dr Ivan Ribar).

Predsednik Savezne skupštine Edvard Kardelj:

Otvaram Zajedničku sednicu Savezne skupštine i Saveznog odbora Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije.

Ova sednica sazvana je u sporazumu sa Saveznim odborom Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije u čast Dvadesetogodišnjice Drugog zasjedanja Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije, održanog 29. novembra 1943. godine u Jajcu.

Na ovoj svečanosti, povodom dvadesetog rođendana naše socijalističke Republike, učestvuju i članovi državne delegacije Rumunske

Narodne Republike sa Georgi Georgiju Dežom na čelu. (Svi ustaju i dugotrajno aplaudiraju).

Drugarice i drugovi, dozvolite mi da u ime svih vas srdačno pozdravim naše rumunske goste — šefa delegacije Rumunske Narodne Republike George Georgiju Deža i ostale članove delegacije (Dugotrajan aplauz). Nama je svima drago što su se drug Dež i članovi rumunske delegacije pridružili našoj proslavi najznačajnijeg datuma u istoriji naše revolucije i socijalističke države. Uvereni smo da će njihova poseta Jugoslaviji biti snažan podstrek daljem razvitku prijateljske saradnje između naše dve zemlje.

Prijatna mi je dužnost, takođe, da u ime čitavog ovog skupa srdačno pozdravim druga Tita. (Svi ustaju i dugotrajno aplaudiraju) Prisustvo druga Tita je našim ljudima uvek drago, a pogotovu nam je drago danas, jer njegovo ime i čitav njegov život su tako usko povezani sa svim onim događajima, bitkama i stvaranjima, koji su prethodili velikoj pobi naše narodno-oslobodilačke borbe i revolucije u Jajcu 1943. godine i koji su doveli do ostvarenja velikih ciljeva koji su proklamovani pre dvadeset godina u Jajcu. Radujemo se zato što je drug Tito svojim prisustvom dao poseban značaj ovoj današnjoj proslavi. (Dugotrajan aplauz).

Sednici prisustvuju, pored saveznih poslanika i članova Saveznog odbora Socijalističkog saveza, i većnici Drugog zasjedanja AVNOJ-a u Jajcu. (Dugotrajan aplauz). Njihovo prisustvo na današnjoj sednici daje ovom našem skupu posebno obeležje bliskosti onih istorijskih dana u Jajcu, kada su predstavnici naoružanog naroda iz temelja izmenili lik Jugoslavije. Toplo

pozdravljam u ime Savezne skupštine i Saveznog odbora Socijalističkog saveza sve prisutne većnike AVNOJ-a, a posebno druga Ivana Ribara, predsednika Drugog zasedanja AVNOJ-a. (Dugotrajan aplauz).

Pozdravljam takođe prisutne članove Saveta federacije, kao i sve goste koji prisustvuju našoj svečanosti.

Drugarice i drugovi, molim vas da minutom ćutanja odamo poštu palim i umrlim članovima Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije i svim ostalim borcima koji su dali svoje živote za stvar naše narodnooslobodilačke borbe i revolucije. (Svi ustaju i minutom ćutanja odaju poštu). Slava im! (Slava im!).

Drugarice i drugovi, šef državne delegacije Rumunske Narodne Republike drug George Georgiju Dež izrazio je želju da pozdravi ovaj skup i zato molim druga Deža da uzme reč. (Izlazak George Georgiju Deža na govornicu prisutni su pozdravili dugotrajnim aplauzom).

George Georgiju Dež, predsednik Državnog saveta Rumunske Narodne Republike:

Poštovani duže Tito,
duže predsedniče Savezne skupštine,
drugovi poslanici,

zahvaljujemo na pozivu upućenom državnoj delegaciji Rumunske Narodne Republike, koja se nalazi u poseti Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji, da prisustvuje ovoj svečanoj sednici i na pruženoj mogućnosti da odgovori na tople reči upućene ovde našoj zemlji i meni lično. Molim vas da mi dozvolite da vam prenesem srdačan pozdrav Velike narodne skupštine, Državnog saveta, vlade i rumunskog naroda i da iz sveg srca čestitam vama i celom jugoslovenskom narodu povodom velikog nacionalnog praznika Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. (Aplauz).

Rumunskom narodu su dobro poznati junaštvo i heroizam kojim su se jugoslovenski narodi borili protiv najokrutnijeg, najdivljijeg neprijatelja kojeg je poznavalo čovečanstvo — hitlerovskog fašizma. Još od početka drugog svetskog rata, kada su nemačko-fašističke trupe krenule da mačem i ognjem pređu evropske zemlje i kada su osvojile Jugoslaviju, jugoslovenski rodoljubi digli su se oružjem u ruci, organizovali su partizanske odrede da zaštite svoje domove i svoju svetu zemlju. Mada su bili angažovani u neravnopravnoj borbi, primorani da se suprotstave nadmoćnijem neprijatelju koji je raspolagao snažnom vojnom tehnikom, jugoslovenski partizani, a zatim Narodnooslobodilačka vojska uspeali su da imobiliziraju i da unište značajne kontingente neprijateljskih trupa. To je bio primer smelosti i hrabrosti koji je tada imao snažan odjek u zemljama koje su hitlerovci osvojili.

Borilišta i spomenici koje smo videli sada, kao i prilikom drugih poseta Jugoslaviji, predstavljaju impresionirajuća svedočanstva surovih iskustva kroz koja je prošao jugoslovenski narod u godinama rata. Svojim samopregorom i heroizmom, krupnim žrtvama i pretrpljenim patnjama jugoslovenski narod je krvlju upisao slavnu stranicu u istoriji borbe naroda za uništenje fašizma. Rumunski narod odaje svoju duboku poštu herojima koji su se žrtvovali za slobodu Jugoslavije.

Organizator otpora i oslobodilačkog pokreta jugoslovenskog naroda bila je Komunistička partija Jugoslavije. Naoružani iskustvom dugogodišnje revolucionarne delatnosti, jugoslovenski komunisti su mobilisali široke mase iz svih krajeva zemlje i predvodili ih u borbi za isterivanje okupatora, za stvaranje nove, narodne Jugoslavije. Na čelu te borbe nalazili su se rukovodioci koji su uživali autoritet i ugled u masama, a u prvom redu Vrhovni komandant Narodne armije, predsednik prve Narodne vlade Jugoslavije, istaknuti rukovodilac jugoslovenskog naroda, drug Josip Broz Tito (aplauz).

Mi smo svi potpuno svesni da je u sudbonosnom obračunu sa fašizmom, kada su bile dovedene u pitanje sudbina i sloboda naroda Evrope, odlučujuću ulogu u postizanju pobede nad hitlerovskom Nemačkom imao Sovjetski Savez, čije su slavne oružane snage uništile hitlerovsku ratnu mašinu, dajući time snažan polet oslobodilačkoj borbi naroda u zemljama koje je neprijatelj privremeno okupirao.

U tom gigantskom hvatanju u koštac, i rumunski narod je dao svoj doprinos uništenju nemačkog fašizma, borbom koju su vodile narodne rodoljubive snage koje je organizovala Komunistička partija Rumunije, a posle pobedonosnog oružanog ustanka, avgusta 1944. godine, borbom punom žrtava koju je rumunska armija vodila rame uz rame sa sovjetskom armijom, na antifašističkom frontu.

Posle oslobođenja od fašističkog jarma, u nizu zemalja trudbenici su pobedonosno izvršili narodne revolucije. Na taj način je počela nova etapa u kretanju čovečanstva ka socijalizmu.

U Jugoslaviji, narod, uzevši svoju sudbinu u vlastite ruke, izlečio je duboke rane izazvane ratom i hitlerovskom pljačkom i sproveo duboke društveno-ekonomske preobražaje. Od buržoasko-spahijske monarhije Jugoslavija se pretvorila u socijalističku federativnu državu koja ujedinjuje u istoj porodici ravnopravne nacionalne republike, državu u kojoj narod drži političku vlast, gospodar je sredstava za proizvodnju i gradi svoj novi socijalistički život.

Drugovi poslanici, srdačan prijem i gostoprimitstvo koje su nam ukazali jugoslovenski rukovodioci i trudbenici predstavlja za nas živi izraz prijateljskih osećanja koja jugoslovenski narod gaji prema rumunskom narodu.

Potpisivanjem rumunsko-jugoslovenskog ugovora o zajedničkoj izgradnji vodnog i plovidbenog sistema postavljamo temelje pretvaranja »kazana« u bogat izvor električne energije, svetlosti i snage u korist oba naša naroda.

Drugovi, živimo u veoma značajnoj epohi, u kojoj je socijalizam stekao superiornost u odnosu snaga na međunarodnoj areni, epohi u kojoj je sprečavanje novog svetskog rata postalo moguće zahvaljujući dubokim promenama koje su nastale u savremenom svetu, i u prvom redu, zahvaljujući jačanju snaga socijalizma i mira: svetski socijalistički sistem, miroljubive države Azije, Afrike i Latinske Amerike, međunarodna radnička klasa, narodnooslobodilački pokret, demokratski pokret za mir.

Ubeđeni smo, da u naše doba, agresivne težnje imperijalizma mogu biti zaustavljene ujedinstvenom i energičnom borbom svih snaga mira.

Suprotstavljanje reakcionarnih agresivnih krugova kretanju ka smanjenju zategnutosti u međunarodnom životu, metodi kojima oni pribegavaju u tom cilju, još jednom potvrđuju potrebu da narodi sačuvaju neoslabljenu svoju budnost, da pojačaju svoje napore kako bi u međunarodnim odnosima i u orijentaciji državnika prevagnuli razum i realističko shvaćanje činjenica da treba učiniti sve da se izbegne uništavajući raketno-nuklearni rat.

Mi smatramo da, posle zaključenja Moskovskog ugovora o zabrani nuklearnih proba u tri medijuma, treba uložiti neumorne i istrajne napore za rešavanje spornih problema putem pregovora, za likvidiranje hladnog rata i trke u naoružanju, jer svaki ugovor koji unapređuje stvar mira, svaka inicijativa koja ima za cilj da pokreće stvari u tom pravcu dobija u sadašnjim prilikama važan značaj i težinu.

Rumunska Narodna Republika, kao i ostale socijalističke države, deluju u tom duhu na međunarodnoj areni, podržavajući svaki konstruktivan predlog usmeren ka slabljenju zategnutosti između država.

Mi visoko cenimo doprinos Jugoslavije u odbrani mira, njene napore za rešavanje međunarodnih pitanja. U toku razmene mišljenja sa jugoslovenskim rukovodiocima, sa zadovoljstvom smo konstatovali da u glavnim međunarodnim pitanjima — mirna koegzistencija zemalja sa različitim društvenim sistemima, opšte i potpuno razoružanje, potpuno likvidiranje kolonijalnog sistema, mirno rešenje nemačkog pitanja — između vlada naših zemalja postoji potpuna saglasnost. Obe naše države deluju u pravcu pretvaranja Balkana u denuklearizovanu zonu, u zonu dobrosusedskih odnosa, mira i sporazumevanja među narodima.

Naša zemlja razvija privrednu saradnju, kooperiranje i međusobnu drugarsku pomoć sa

socijalističkim zemljama u interesu svog ekonomskog poleta i jačanja svetskog socijalističkog sistema u celini. U isto vreme, proširuje ekonomsku razmenu sa svim zemljama, smatrajući da neometani razvitak međunarodne trgovine, bez diskriminacija, predstavlja jedan od najefikasnijih puteva za poboljšanje međunarodnih odnosa.

Drugovi poslanici, u naše doba socijalizam je postao stvarnost na ogromnim prostranstvima zemaljske kugle, ideje marksizma-lenjinizma su stekle ogroman prestiž u svetu. Stvar mira, demokratije i društvenog progressa je nepobediva.

Povodom ove nezaboravne godišnjice, rumunski narod iz sveg srca deli radost jugoslovenskog naroda i želi mu nove uspehe u borbi za prosperitet svoje otadžbine, za veliku stvar socijalizma i mira. (Aplauz).

Predsednik Edvard Kardelj:

Zahvaljujemo drugu Dežu na lepim rečima koje je uputio nama, našim narodima, našim radnim ljudima. Uveren sam da izražavam želje svih vas ako zamolim druga Dežu da prenese rumunskom narodu našu toplu želju za daljim uspesima u njegovoj socijalističkoj izgradnji, u stvaranju uslova za sve lepšu sutrašnjicu rumunskog naroda. (Dugotrajan aplauz).

Drugarice i drugovi, predlažem da na dnevni red ove sednice stavimo dve tačke:

1. Referat potpredsednika Savezne skupštine Mijalka Todorovića o značaju Drugog zasedanja Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije i

2. Donošenje zaključaka o osnivanju fonda AVNOJ-a.

Da li se prima ovaj predlog? (Prima se).

Pre nego što pređemo na dnevni red, predlažem da zajednička delegacija Savezne skupštine i Saveznog odbora Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije položi venac na Grobove narodnih heroja u Beogradu. Da li se slažete s predlogom? (Svi se slažu).

Predlažem, u isto vreme, i delegaciju: Strahil Gigov, Lidiya Šentjurs, Đuro Kladarin, Ljubica Mihić, Osman Karabegović, Todor Vojvodić, Petar Zdravkovski, Laslo Rehak, Hasan Sinani i Nemanja Marković. Da li se prihvata ovaj predlog? (Prihvata se).

Dajem reč drugu Mijalku Todoroviću.

Mijalko Todorović, potpredsednik Savezne skupštine:

Drugo zasedanje Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije u Jajcu spada, nesumnjivo, u najkrupnije i najdalekosežnije događaje u čitavoj istoriji svih jugoslovenskih naroda. Odlukama u Jajcu, na današnji dan pre 20 godina, udaren je temelj današnjoj zajed-

nici, Socijalističkoj Federativnoj Republici i Jugoslaviji.

Da bi se ocenila sva veličina ovog događaja, treba imati u vidu njegove neposredne rezultate i dalekosežne posledice na revolucionarni tok i kasniju istoriju naših naroda, ali isto tako i uslove pod kojima je taj istorijski skup održan.

Te jeseni 1943. godine još je gotovo cela Evropa stenjala pod hitlerovskom fašističkom okupacijom. Ofanziva Crvene armije, započeta na Volgi krajem 1942. bila je u punom zamahu, ali su znatni delovi sovjetske teritorije još bili pod okupatorom, a zapadni saveznici su se bili, takoreći, tek dohvatili prve evropske obale na jugu Italije. Narodnooslobodilački rat u našoj zemlji trajao je već pune dve i po godine, u ognju rata bila je izrasla velika narodna armija i oslobođeni znatni delovi zemlje.

Ali, naša slobodna teritorija bila je još uvek izolovano ostrvo u moru evropske fašističke okupacije, a naša armija i naš front stotine i hiljade kilometara udaljeni od savezničkih grupa i sve do polovine 1943. godine praktično i bukvalno bez ikakve direktne pomoći sa bilo koje strane. Staviše, saveznici su »prvi put počeli priznavati našu Narodnooslobodilačku vojsku time što su poslali u Vrhovni štab Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije svoju misiju« tek sredinom 1943. godine. »Trebalo je proliti potoke dragocjene narodne krvi, rekao je drug Tito na Drugom zasjedanju AVNOJ-a, trebalo je da deseci hiljada najboljih sinova naših naroda polože svoje živote u toku dvogodišnje nejednake borbe sa neprijateljem, da bi na kraju istina o stvarnom položaju u Jugoslaviji prokrčila sebi put pred svjetskom javnošću. Možda nikada nijedan mali narod nije tako skupo došao do toga da uvjeri svjetsku javnost da je krv koja je prolivena u Jugoslaviji njegova krv, a ne onih sramnih izdajnika čije poglavice uživaju gostoprimstvo u savezničkim zemljama«.

Ali, uprkos svih teškoća, narodni ustanak, narodnooslobodilačka borba, pod rukovodstvom Komunističke partije, bila je široko zahvatila sve krajeve Jugoslavije, narodne mase su se svojom ogromnom većinom bile čvrsto opredelile za narodnooslobodilački pokret i sve šire i aktivnije učestvovala u borbi. U narodnooslobodilačku vojsku i partizanske odrede masovno su pristizali sve novi i novi borci i nije bilo nijednog kraja u zemlji gde se nisu borile njene jedinice. Narodnooslobodilački odbori, koji su već od prvih dana ustanka počeli nicati na područjima gde su deštvovali partizanski odredi, već su se bili široko rasprostrli ne samo na oslobođenoj teritoriji nego i na mnogim neoslobođenim delovima i sve više su se učvršćivali kao jedini i pravi organi vlasti na terenu. U dotadanjim ratnim operacijama protiv okupatora i njegovih slugu — domaćih izdajni-

slomom dveju najvećih neprijatelja u prvoj polovini 1943. godine, i poražavajući udarci oružanim snagama, ustaša, belogardista i drugih izdajničkih i kontrarevolucionarnih bandi. To je, dakle, bio istovremeno i period odlučujućih političkih pobeda nad reakcionarnim protivnarodnim snagama u zemlji i inostranstvu. Organizovanje bratoubilačke borbe, izdaja i otvorena saradnja s okupatorom definitivno su razobličili reakcionarnu buržoaziju, monarhiju i druge protivnarodne krugove i snage. U svesti aktivnih boraca i najširih narodnih masa sazrevala je ideja i odlučni zahtev da se istovremeno s proterivanjem okupatora izvrši konačni obračun sa svim što je staro, reakcionarno, što je bilo dugogodišnji izvor patnji i stradanja radnog naroda i da se Jugoslavija organizuje na novim društveno-ekonomskim i političkim osnovama. U ognju oslobodilačkog rata razgario se plamen narodne i socijalističke revolucije.

Ali, rukovodstvo našeg ustanka moralo je da računa s odnosima snaga u celini, s našim unutrašnjim i međunarodnim položajem. U to vreme, u drugoj polovini 1943. godine, i međunarodna situacija kao i međunarodni položaj našeg pokreta takođe su se povoljno odvijali. Hitlerovoj ratnoj mašini nanošeni su teški udarci na istočnom frontu i u Africi, iz fašističkog ratnog stroja izbačen je glavni saveznik — Italija: otpočela je druga, završna, pobedonosna faza antihitlerovskog rata. Iako naša borba dugo vremena nije priznavana i pomagana od vođstva pojedinih savezničkih zemalja, ona je svojom širinom i zamahom, svojom unutrašnjom snagom, ratnim rezultatima naših vojnih jedinica i heroizmom naših boraca stekla ogromne simpatije i moralnu podršku progresivnih snaga čitavog sveta. Sve to, kao i važna vojnička uloga koju je očigledno igrala naša narodnooslobodilačka vojska u sklopu opšteg antihitlerovskog fronta, uticalo je da i zvanični krugovi u savezničkim zemljama počnu sve pozitivnije da se odnose i aktivnije sarađuju sa narodnooslobodilačkom vojskom i Vrhovnim štabom. U sklopu opšteg strategijskog plana narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije, kao jaka antifašistička vojna formacija, primila je u stvari na sebe veoma krupnu ulogu razbijanja fašističkih snaga na Balkanu i povezivanja istočnog fronta i fronta u Italiji.

Snaga narodnooslobodilačke vojske došla je još jednom do izražaja u danima kapitulacije Italije, kada je razoružan veliki broj divizija, stvorene nove brigade i divizije narodnooslobodilačke vojske, kao i nekoliko vojnih jedinica od italijanskih dobrovoljaca antifašista. Taj događaj je takođe otvoreno pokazao širinu našeg pokreta i odnos snaga u zemlji: onog momenta kada je kapitulirala italijanska okupatorska armija praktično su nestale kontrarevolucio-

narne snage četnika, ustaša i belogardista kao ozbiljne oružane vojne formacije na čitavoj teritoriji koju su dotle držali Italijani. To je još više uticalo da u već do tada sazrelim uslovima narodnooslobodilački pokret preuzme konačno i formalno sudbinu zemlje u svoje ruke još u toku rata, da donese poznate istorijske odluke u Jajcu.

Dve su stvari najbitnije u tim odlukama:

Prvo, potvrda i ozakonjenje nove istinski demokratske revolucionarne vlasti — narodnooslobodilačkih odbora — i konstituisanje AVNOJ-a u vrhovno zakonodavno i izvršno narodno predstavničko telo Jugoslavije, kao i formiranje Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije, kao prve (privremene) vlade. Time je, u stvari, izvršeno konačno osvajanje vlasti, odnosno dograđena zgrada nove vlasti, čiju su osnovu činili narodnooslobodilački odbori; AVNOJ time postaje jedini predstavnik narodnog suvereniteta i suvereniteta nove države. Time je konačno i formalno odstranjena s vlasti protivnarodna, izdajnička klika u emigraciji i u zemlji. »Prvi put u svojoj istoriji, rekao je tada drug Tito, naši narodi šalju u taj svoj organ predstavnike koji su iznikli iz njihove sredine, koje oni slobodno biraju i u koje oni imaju zaista puno poverenje«.

Druga najkrupnija činjenica jeste rešenje nacionalnog pitanja u Jugoslaviji na bazi pune ravnopravnosti i samoopredeljenja naroda, odlukom da se nova Jugoslavija izgrađuje na federativnom principu. Danas, posle dvadeset godina zajedničkog života, zajedničkih borbi i rada u slobodnoj socijalističkoj zajednici, nama a naročito novim mladim generacijama zajednički život, bratstvo i jedinstvo naših naroda izgleda kao nešto prirodno, samo po sebi razumljivo i jednostavno, kao da drukčije nikada nije ni bilo, niti je moglo biti. Doduše, na Drugom zasjedanju AVNOJ-a u Jajcu predstavnici naroda nisu mnogo pregovarali i pogađali se oko odluke da će živeti u zajedničkoj državi i da ona treba da bude izgrađena kao bratska zajednica ravnopravnih naroda. Jedinstvo pogleda, saznanje o sudbinskoj povezanosti, ubeđenje da će nova zajednica morati da se razvija na socijalističkim društvenim osnovama i puno uzajamno poverenje bili su već iskovan i vatri zajedničke dvogodišnje oružane borbe. Činjenica da je svaki jugoslovenski narod digao ustanak protiv okupatora i s oružjem u ruci borio se za svoje oslobođenje i bolju budućnost, pod jedinstvenim rukovodstvom Komunističke partije Jugoslavije, značila je istovremeno da je svaki narod tom borbom već izvojevao suvereno pravo na punu ravnopravnost; iskustvo dvogodišnje zajedničke borbe svih naroda Jugoslavije, pod zastavom bratstva i jedinstva, pokazalo je opet očigledno svima da je bratska solidarnost i jedinstvo uslov pobeđe i garancija neza-

visnosti i boljeg života za svaki narod posebno i sve njih zajedno.

Što se komunista tiče, oni su te principe proleterske solidarnosti i bratstva već ranije ostvarili i iskovali u jedinstvenoj Komunističkoj partiji Jugoslavije u vreme teških revolucionarnih borbi, u uslovima ilegalnosti pre rata. U stvari, posle okupacije i komadanja Jugoslavije jedino je Komunistička partija Jugoslavije ostala kao jedinstvena jugoslovenska organizacija koju niko, pa ni fašistički okupator, nije mogao razbiti.

Ali, da se shvati istorijsko, rekao bih sudbinsko značenje ovog čina, treba se podsetiti na prilike i odnose koji su mu prethodili i koji su još i tada egzistirali tamo gde se četnički, ustaški, belogardistički i drugi reakcionarno-šovinistički uticaj održavao. Treba se setiti da su dvadeset godina stare Jugoslavije bile period trovanja odnosa i sejanja nepoverenja među našim narodima od strane vladajuće buržoazije i drugih reakcionarnih krugova. Treba se setiti da su od stare zajedničke države 1941. godine bile ostale samo ruševine, da je okupator bio potpuno raskomadao Jugoslaviju i posejao bratoubilački rat do istrebljenja. Mnogi među nama i sada pamte slike užasa iz 1941. i 1942. godine, gde četnička kama reže grlo nevinih muslimanskih staraca, a ustaški pop kašičicom vadi oči živoj pravoslavnoj deci.

Kako su dalekovido i spasonosno odjekivale tada Titove reči »bratstvo-jedinstvo«, koje su misionarski strpljivo i uporno širili i prenosili iz dana u dan partizani i ostali napredni ljudi. Koliko je partizanske krvi moralo biti proliveno da se zaustavi ovo pakleno uništavanje naših naroda koje je organizovao i podsticao sam okupator, potpomognut raznim pavelićima, nedićima, mihajlovićima, rupnicima itd.

To sa svoje strane pokazuje kako se i u našoj paroli »bratstvo-jedinstvo« ogleđao duboko ljudski, humanistički karakter naše revolucije. Čovek, ljudski život, sloboda i dostojanstvo, nacionalna osećanja i nacionalna prava bili su one vrednosti koje su pokretale milionske mase u nepoštenu borbu. Rešenje nacionalnog pitanja odlukom o federativnom uređenju temeljilo se, pre svega, na socijalističkom i internacionalističkom principu slobode i ravnopravnosti, bratstva i solidarnosti naroda. Tim principima se rukovodio naš revolucionarno-oslobodilački pokret i u pogledu nacionalnih manjina, a takođe u bliskoj saradnji sa drugim oslobodilačkim pokretima, kao i u našim neprekidnim nastojanjima, upornim i nesebičnim do revolucionarnog romantizma, da pomognemo naprednim pokretima i grupama susednih zemalja, čak i okupatorskih nacija — da organizuju svoje antifašističke vojne jedinice i odrede za borbu protiv zajedničkog neprijatelja, te da se i tim zemljama i narodima pomogne, u ok-

viru svojih snaga i mogućnosti, da one vlastitom borbom protiv sopstvene fašističko-imperialističke reakcije obezbede sebi lepšu budućnost posle opšteg sloma fašizma. Nije to, dakle, bila u pitanju samo čista taktika vojne i političke borbe, zasnovana na suvoj, racionalnoj analizi odnosa snaga, pitanja rezervi, mogućih saveznika itd., već rečeni socijalističko-internacionalistički princip i humanizam naše revolucije, njena bitna karakterna crta koja se produžava i kroz kasnije posleratne društvene i političke preobražaje i međunarodnu aktivnost sve do naših dana.

Odluka u Jajcu značila je konačni trijumf ideje bratstva i jedinstva, ona je još više ujedinila naše narode oko Komunističke partije Jugoslavije u zajedničkoj borbi za oslobođenje, jer je učvrstila perspektive i udarila temelje budućeg zajedničkog života i ravnopravnosti. »Odluka o federativnom uređenju Jugoslavije — pisao je u to vreme Boris Kidrič — pobudila je novi talas prsnog jugoslovenskog patriotizma, koji danas u srcu oseća i borbenim delima izražava svaki svesni Slovenac, Srbin, Hrvat, Crnogorac i Makedonac, svaki svesni Jugosloven.« Takve misli i osećanja, to oduševljenje obuhvatilo je najbolje sinove svih naših naroda.

U stvari na Zasedanju u Jajcu stvorena je prva nova narodna država u okupiranoj Evropi, formiran jedini parlament i vlada koji su na svom tlu, zajedno sa svojim narodima i svojom novom regularnom armijom, vodili borbu za konačno oslobođenje. Ta činjenica već sama po sebi govori da se kod nas radilo, u stvari, o jednoj istinskoj narodnoj revoluciji koja se razbukovala usred ognja narodnooslobodilačkog rata i koja je tom ratu davala unutrašnju sadržinu i snagu. Bez te činjenice ne bi se mogla objasniti širina i zamah našeg narodnooslobodilačkog pokreta i ogroman intenzitet borbe u vanredno teškim uslovima. Bez revolucionarne sadržine, bez perspektive da će se posle proterivanja okupatora izgrađivati život na novim političkim i društveno-ekonomskim osnovima, ne bi bilo moguće pokrenuti tako masovno radničku klasu, radno seljaštvo i sve ostale eksploatisane i progresivne snage u borbu koja je tražila nezapamćena samoodricanja i žrtve.

Bilo je za vreme drugog svetskog rata u raznim okupiranim zemljama, uporedo sa širokim pasivnim otporom naroda, oružanih akcija, diverzantskih grupa, partizanskih odreda itd. formiranih negde ranije, negde kasnije, sa većom ili manjom masovnošću i širinom itd. Ali, bile su to, najčešće organizacije i operacije orijentisane prema glavnim ratnim frontovima, ako ne i direktno podređene pojedinim savezničkim armijama, kao pomoćne snage za dejstvo u neprijateljskoj pozadini. U našem slučaju radilo se o jednoj samostalnoj, izvorno našoj komplet-

noj narodnoj revoluciji, u punom i pravom smislu te reči, revoluciji koja je počela kao ustanak protiv okupatora i njegovih slugu, domaćih izdajnika, ali koja je postepeno pokretala sve dublje i sve šire sva pitanja i sve osnove društveno-političkog života koja utiču na uspešno vođenje oslobodilačkog rata i koja boricima i narodu obezbeđuju uslove boljeg i srećnijeg života posle rata, pa se zbog toga nužno završila onako kako se u suštini od samog početka želelo i planiralo, kao socijalistička revolucija. Prva pobednička socijalistička revolucija posle Oktobarske.

Socijalistička revolucija Jugoslavije je proizvod mnogih suprotnosti, kako u Jugoslaviji tako i u savremenom svetu uopšte, koje je drugi svetski rat zaoštrio do kraja. Ona se odvijala u uslovima svetskog antifašističkog rata koji je objektivno stvarao opšte međunarodne pretpostavke za uspeh takvih revolucija. Ovo tim pre i utoliko više što je jedna od glavnih sila antihitlerovske koalicije, koja je na sebi nosila najveći teret, bila socijalistička zemlja, Sovjetski Savez, i kao takva pružala perspektive sigurnosti od eventualnih kontrarevolucionarnih i sličnih intervencija spolja. Stvar je u tome da su Komunistička partija Jugoslavije i njeno rukovodstvo umeli na vreme da uoče i iskoriste te međunarodne i unutrašnje suprotnosti, kao i opšte pogodnosti koje je antifašistički rat pružao, ali i da ispolje dovoljno hrabrosti za sav rizik, teškoće i žrtve koje traži ustanak i borba za konačno nacionalno i socijalno oslobođenje.

Naravno, i mi smo se osećali kao deo opšteg antifašističkog pokreta, kao deo antihitlerovske koalicije, bez obzira na to što nas s početka saveznički štabovi i vlade nisu priznavali i što još nismo imali nikakve materijalne veze i pomoći. Mi smo, naravno, s a m i digli ustanak za svoje oslobođenje, računajući pre svega na sopstvene snage, ali i na stvarni oslonac na Sovjetski Savez i ostale saveznike, samom činjenicom da oni učestvuju u ratu, da vrše glavni uticaj na odnos snaga u tom ratu, bez obzira na to kakve su privremeno naše geografske, fizičke itd. veze i odnosi. Od samog početka mi smo, dakle, pošli u ustanak i revoluciju onako kako se u nju mora poći: kao samostalan i nezavisan oslobodilački pokret i revolucija, kao partija i narod koji je sam odgovoran za svoju sudbinu i budućnost. Na taj način, mi smo do kraja izvršavali i svoju internacionalističku dužnost i obavezu, jer smo sve raspoložive snage revolucionarne avangarde i većinu naroda ubacili u središte internacionalne antifašističke borbe. Ali, to smo učinili i mogli smo učiniti upravo zbog toga što smo se osećali delom svetskog revolucionarnog i progresivnog pokreta i snaga, što smo imali poverenje u te snage, i što smo odnos snaga i perspektivu pobeđe nad inače daleko nadmoćnijim neprijateljem posmatrali u širim međunarod-

nim razmerama, što smo se oslanjali kako na odnos vojnih snaga na glavnim frontovima tako i na moralno-političku podršku progresivnih snaga i elemenata u čitavom svetu. Mi nismo nikad, ni za vreme rata ni kasnije, internacionalizam shvatili sa njegove formalne strane, kao upisivanje u članstvo neke internacionalne organizacije, kao što u ime vernosti i poverenja prema velikim saveznicima nismo nikad njima prepuštali sav teret borbe i odustajali od svoje samostalne uloge i doprinosa, svoje sopstvene odgovornosti.

Put kojim je naš pokret pošao bio je mnogo teži, ali gotovo jedini put dosledno oslobodilačke i internacionalističke borbe. Mi smo digli ustanak verujući u nepobedivost prve zemlje socijalizma, ali i da sami doprinesemo toj nepobedivosti. Zbog toga poverenja nismo čekali da nam Crvena armija ili neki drugi saveznik donese oslobođenje itd. Zbog toga ni jednog momenta nije mogla doći u pitanje nezavisnost našeg pokreta i naše revolucije, odnosno nije moglo doći u pitanje tretiranje naše armije i našeg pokreta kao ravnopravne savezničke armije. Svojom unutrašnjom snagom i međunarodnim ugledom mi smo se nužno, uprkos svemu, nametnuli kao ravnopravni i nezavisni samostalni saveznik.

Jajce je značilo odlučan korak i u tom pogledu. To su istorijski počeci i izvori, i tu je unutrašnja sadržina čitavog našeg nezavisnog kretanja, slobodnog socijalističkog razvitka i principijelne, na delu internacionalističke međunarodne politike kroz svih budućih dvadeset godina, sve do današnjeg dana. Naše rukovodstvo, Komunistička partija Jugoslavije, nije imalo da »izmišlja«, da kombinatorikom i spekulacijama dolazi do svoje strategije i taktike. Ono je jednostavno imalo da nastavlja i razvija našu demokratsku socijalističku revoluciju, da se kreće i rukovodi logikom same revolucije.

*
*

Odluke AVNOJ-a još nisu direktno formalno govorile o socijalističkom karakteru nove Jugoslavije. Iako je suština tih odluka predstavljala podlogu za kasnije socijalističke preobražaje, one to tada nisu ni mogle govoriti jer sam razvitak, stadijum u kome se nalazila naša borba i praksa oslobodilačke borbe i rata nisu to pitanje još direktno stavljali na dnevni red. Bitna karakteristika našeg rukovodstva iz narodno-oslobodilačke borbe i revolucije, sa drugom Titom na čelu, upravo je u tome što je znalo da uvek na vreme pred pokret postavlja one ciljeve i zadatke koje dati odnosi snaga, objektivni i subjektivni faktori stvaraju, omogućuju i nameću, odnosno koje široke mase mogu da razumeju, prihvate i sprovedu, nikad ne zakašnjavajući za objektivnim razvitkom, ali nikad

se ne razbacujući revolucionarnim frazama i zvučnim parolama koje stvarno ne pokreću borbu i ne ubrzavaju progres. Ali, istovremeno naše rukovodstvo nikad nije dopustilo da pokret skrene s osnovnog kursa, nije nikad gubilo iz vida korenite ciljeve naše Partije i revolucionarnog radničkog pokreta. To je omogućavalo da se u svakom strateškom planu i pri svakom novom taktičkom potezu iskoriste i pokrenu sve rezerve i učini maksimalni korak napred. Drugo zasedanje AVNOJ-a upravo je primer -- i u pogledu momenta kad je održano i u pogledu političke sadržine odluka koje su donesene -- veoma smelog ali realnog i pravovremenog poteza koji je imao odlučujući uticaj na čitav dalji razvitak. Federativno uređenje, odnosno bratstvo i ravnopravnost naroda i istinska demokratija kao bitne karakteristike nove vlasti, kako su formulisane u odlukama AVNOJ-a, ukazivali su borbama i čitavom radnom narodu na korenite društveno-ekonomske i političke promene posle rata, u krajnjoj liniji na socijalističku perspektivu.

U stvari, narodnooslobodilački odbori bili su po suštini, pa i po formi nova demokratska i revolucionarna radničko-seljačka vlast. Nije stvar samo u tome koliko je i kakvih formalno-pravnih akata uredno formulisanih i zapisanih donosila, već su bitni motivi kojima se nova vlast rukovodila, društveno-politička sadržina njenih odluka i postupaka, njene prakse, način izbora i stepen direktne odgovornosti pred narodom, odnosno stepen i efikasnost neposredne kontrole naroda nad radom narodnooslobodilačkih odbora itd. Jer, ona je nužno morala raditi bez i mimo raznih proceduralnih šema i šablona, bez raznih birokratskih ograda i okvira. Osim toga, vanredni ratni uslovi, nužnost odlučne jednostrane orijentacije prema potrebama fronta i vojske nisu pružali mogućnost za uporedno svestrano ispoljavanje njene društvene i političke sadržine u svim oblastima. Tako posmatrani narodnooslobodilački odbori su već sadržavali onu revolucionarnu suštinu i pokretačku snagu današnjeg sistema samoupravljanja i neposredne demokratije.

Bitna karakteristika jugoslovenske revolucije jeste u njenoj širini i masovnosti, u njenoj demokratičnosti i humanizmu od samog početka. Računajući s narodnim masama kao s osnovnim izvorima snage i glavnim nosiocem borbe za slobodu i progres, Komunistička partija Jugoslavije je još pre rata, naročito od dolaska druga Tita na njeno čelo, nastojala da pokrene, poveže i ujedini sve slojeve, sve narodne snage koje su bile nezadovoljne postojećim stanjem. Klasno i nacionalno ugnjetavanje i bezdušna eksploatacija i pljačka radničke klase i radnog seljaštva, najkrvaviji progoni i teror nad progresivnim ličnostima i pokretima, prodaja osnovnih nacionalnih interesa inostranim kapitalistima itd. godinama su gomilali duboko

nezadovoljstvo i mržnju naroda prema vladajućim krugovima stare Jugoslavije. Na toj osnovi već pred rat bio je ostvaren široki narodni pokret, borben, demokratski i patriotski, pod rukovodstvom Komunističke partije Jugoslavije, još šire i još čvršće povezali narodne mase oko Komunističke partije Jugoslavije koja je ostala s narodom i na čelu njegove borbe, kao što je to bila čitavo predratno vreme, uprkos progonu, teroru i drugim strahotama koje su njeni članovi morali izdržati. Godinama nagomilavano nezadovoljstvo i gnev naroda eksplodirali su 1941. u narodni ustanak. Široka platforma Komunističke partije Jugoslavije za opštenarodni ustanak protiv okupatora i borbu za narodno oslobođenje pokrenuli su i postepeno obuhvatili skoro celu radničku klasu, većinu seljaštva, najveći deo inteligencije i gotovo svu omladinu takoreći iz svih društvenih slojeva. Takvo masovno prisustvo omladine davalo je celom pokretu mladost, svežinu i dinamičnost, kao što mu je radnička klasa davala čvrstinu, upornost i izdržljivost.

Otuda su nužno i oblici oružane borbe i forme vlasti od samog početka bili postavljeni tako da u najvećoj mogućoj meri pokreću, aktiviziraju i organizuju što šire mase ljudi, sam narod. Otuda u narodnooslobodilačkim odborima ne treba tražiti u prvom redu kruti i stručni kancelarijski aparat, već pre svega organizovati aktivnost samog naroda, organe naroda koji se bori na život i smrt na frontu i u pozadini. Otuda ona nerazlučiva povezanost i saradnja vojnih štabova, vojno-pozadinskih komandi i narodnooslobodilačkih odbora, koja održava jedinstvo fronta i pozadine, odnosno jedinstvo dvaju osnovnih faktora revolucije — nove vlasti i nove armije kao naoružanog naroda.

Na temelju i u skladu s takvom širinom, odnosno opštenarodnim karakterom razvijao se i demokratizam našeg pokreta i naše vlasti, a s tim u vezi od samog početka i onaj duboki humanizam, kako u ciljevima tako i u metodima i sredstvima revolucionarne borbe. Narodnooslobodilački odbori su u stvari bili začetak takve vlasti koja je od početka nosila i začetak odumiranja vlasti. U tim činjenicama leži poreklo i izvor naše antibirokratske, demokratske i humanističke orijentacije kroz čitav protekli posleratni period. Tu su stvarni začeci ideja sadržanih u našem novom Ustavu. Takvu vlast, takvu državu proklamovao je AVNOJ 29. novembra 1943. i u tome je njegov istorijski značaj.

Takve odluke, ti rezultati bili su dovoljni da se učvrste tekovine dotadašnje borbe, da se vatra oslobodilačkog rata i revolucije dalje razgori. Drugo zasedanje AVNOJ-a osvetlilo je buduće perspektive, dalo novi podsticaj i zamah oslobodilačkoj borbi u zemlji. AVNOJ je učinio tada odlučujući korak u međunarodnom priznanju i afirmaciji narodnooslobodilačkog po-

kreća odnosno nove Jugoslavije. On je izvršio određeni uticaj na stav šefova antihitlerovske koalicije koji su na sastanku u Teheranu već 1. decembra, dva dana posle zasedanja AVNOJ-a, doneli zaključak o pomoći Narodnooslobodilačkoj vojsci i partizanskim odredima Jugoslavije. Odluke AVNOJ-a značile su anticipaciju naše buduće nezavisne politike.

Na temeljima i odlukama Jajca izrasla je današnja Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija.

Prošlo je dvadeset godina od prve sednice ovog visokog doma. Ali, uspomene na te revolucionarne dane su tako sveže i bliske, tekovine i ideje revolucije uvek prisutne i aktivne u našem svakodnevnom životu, one prožimaju naša savremena stvaranja. Zbog toga ovakvi jubileji ne mogu poteći bez bilansiranja rezultata, bez smotre naših snaga za nova preduzeća, nova ostvarenja i nove preobražaje na putu ljudske slobode i napretka. Naravno, ne može se za dvadesetak minuta izraziti sve ono što je za dvadeset godina skoro dvadeset miliona jugoslovenskih trudbenika ostvarilo i doživelo u ovom zaista istorijskom i zaista herojskom razdoblju, prepunom objektivnih i subjektivnih teškoća: sav samopregor i samoodricanje, sve revolucionarno oduševljavanje i sva teška iskušenja, radosti pobeđe i gorčine uzamaka, sve žrtve i svi uspesi.

Dozvolite mi zato da ukratko ukažem samo na neke najvažnije rezultate našeg dosadašnjeg razvoja i na neka od pitanja koja danas stoje pred nama.

Godinu i po dana posle Jajca pobedonosno je završen narodnooslobodilački rat, a zatim je otpočeo period dubokih društvenih, ekonomskih, političkih i drugih promena i preobražaja koji su iz osnova izmenili materijalne, kulturne i društvene uslove života radnog čoveka u našoj zemlji. Nova Jugoslavija, rođena u Jajcu, razvijala se i izgrađivala kao socijalistička zajednica slobodnih ljudi i naroda.

Organizovanje ekonomskog života na socijalističkim osnovama i neprekidno nastojanje da se nađu, učvrste i što više razviju odgovarajući društveno-ekonomski odnosi i njihovi oblici, omogućili su bez razvitka materijalno-proizvodnih snaga i materijalne osnove sve boljim uslovima života radnog čoveka i sve razvijenijim i potpunijim socijalističkim odnosima.

Posle velikih razaranja koje je pretrpela tokom rata i onako nerazvijena privreda Jugoslavije i obnavljanja osnovnih kapaciteta u prvim posleratnim godinama, naša privreda doživela je izvanredno visok uspon. U tom razdoblju podignute su i proširene mnoge fabrike i električne centrale, otvoreni novi rudnici i prošireni postojeći, izgrađene pruge i savremeni putevi i započet je proces mehanizacije i rekon-

strukcije poljoprivrede. Uvođenje nove tehnologije u sve oblasti proizvodnje sistematski menja privredu Jugoslavije iz skućene i tehnički zaostale u razudenu i tehnički naprednu privredu. Društveni proizvodi se za proteklih šesnaest godina, od 1947. do 1963. godine, uvećao skoro tri puta, a nacionalni dohodak po stanovniku porastao je od 90 na 204 hiljade dinara (cene 1962. godine). Karakteristična je i velika promena u strukturi proizvodnje. Učešće industrije u stvaranju društvenog proizvoda poraslo je od jedne trećine u 1947. godini na skoro jednu polovinu u ovoj godini; udeo poljoprivrede opao je sa 39 na 21 odsto zbog znatno bržeg porasta ostalih oblasti. Time privreda Jugoslavije dobija sve više industrijski karakter, što pokazuju i promene u strukturi stanovništva. Dok je za sedamnaest godina stare Jugoslavije (1921. do 1938) udeo poljoprivrednog stanovništva opao samo za 4 poena — od 79 na 75 odsto (u apsolutnom iznosu seljačko stanovništvo je raslo), u posleratnom periodu taj udeo je od 75 opao na manje od 50 odsto (odnosno ako se ima u vidu povremena zaposlenost seljaka u nepoljoprivrednim delatnostima, taj procenat je efektivno znatno niži). Takve promene su nastale zahvaljujući, pre svega, brzom porastu zaposlenih u industriji i drugim oblastima društvene privrede, koji se kretao po prosečnoj godišnjoj stopi od 7 odsto za svih šesnaest godina. To znači da su uporedo s jačanjem socijalističkog načina privređivanja i porastom produktivnosti rada radni ljudi prelazili sa manje produktivnog na produktivniji rad, iz skromnijih u bolje uslove života. Na taj način menjala se i fizionomija našeg društva, njegova prosečna produktivnost rada i uslovi za dalje preobražaje. U poljoprivredi, doduše, nije ostvaren onako brz uspon kao u industriji, ali već sadašnja dostignuća u krupnoj socijalističkoj poljoprivredi, zajedno sa kooperacijom, daju novo obeležje čitavom agrarnom sektoru naše privrede. Prosečna poljoprivredna proizvodnja poslednjih pet godina (od 1959. do 1963) veća je od prosečne poljoprivredne proizvodnje prvih posleratnih godina (od 1948. do 1952) za 56 odsto, mada je poljoprivredno stanovništvo do sada apsolutno smanjeno za oko jednu četvrtinu. To znači da je poljoprivredna proizvodnja po jednom poljoprivrednom stanovniku za jedanaest godina udvostručena. Uporedo s industrijom i poljoprivredom, sličan uspon i preobražaj doživele su i sve druge privredne oblasti, tako da danas socijalistički sektor u ukupnoj proizvodnji učestvuje sa oko 80 odsto.

Naravno, niko ne tvrdi da je dostignuti nivo naše privrede veoma visok i da bismo mi sada mogli zaspati na lovorikama. Svi znamo, na primer, da je naš nacionalni dohodak još uvek znatno niži nego u savremenim industrijskim zemljama. Ali, može se sa sigurnošću reći da sada raspolazemo takvom materijalnom osno-

vicom (realne investicije u osnovna sredstva po stanovniku su danas tri puta veće nego 1947) i takvim stručnim i drugim iskustvima i spremom koji su dovoljni za dalje nesmetano kretanje napred i da je naše socijalističko društvo u osnovi već dobilo svoju najneophodniju materijalnu osnovicu koja mu dozvoljava dalji, ako tako mogu reći, prirodni razvoj bez onih vanrednih mera koje su karakteristične za početne faze socijalizma u nerazvijenim zemljama, odnosno za dalje postepeno uklanjanje nasleđenih administrativnih i drugih neizbežnih ostataka ranijeg perioda. Osim toga, nema takvog nivoa koji bi se mogao smatrati apsolutno dovoljnim, gde bi se moglo stati ili čak bitno usporiti kretanje, kao što nema životnih uslova, materijalnog blagostanja itd., gde čovek ne bi težio za daljim napretkom i poboljšanjima. To bi značilo kraj progressa i kraj života. Bitno je ovde samo kretanje napred, brzina, toga kretanja, iz koga onda i proističe i stalno poboljšavanje materijalnih i kulturnih uslova života radnog čoveka, sve slobodniji i svestraniji razvitak njegove ličnosti. Bitno je da čovek može svakog dana reći da danas živi bolje i lepše nego juče i da je siguran da će sutra život biti još bogatiji, slobodniji i lepši nego danas. To je objektivni zakon razvitka društva. Iskustvo i najrazvijenijih zemalja, koje su nekoliko puta ekonomski bogatije od Jugoslavije, pokazuje da stagnacija proizvodnje, odnosno veoma niska stopa rasta izaziva nužno unutrašnje krize i poremećaje — političke, ekonomske, društvene itd. Upravo u brzini stabilnosti, dakle, u harmoničnosti materijalnog, duhovnog i društvenog kretanja, posmatrano, naravno, na duži rok, ogleda se efikasnost i preimućstvo jednog društveno-ekonomskog sistema i jedne politike. U tom pogledu naš posleratni razvitak i rezultati, posmatrani u celini, nesumnjivo su veliki.

Naime, prosečna stopa rasta društvenog proizvoda tokom proteklih šesnaest godina iznosi oko 7 odsto godišnje. Ako, pak, izuzmemo period od 1952. godine, u kome su dejstvovali vanredni faktori, onda stope rasta u poslednjem jedanaestogodišnjem periodu iznose: društvenog proizvoda i nacionalnog dohotka preko 9 odsto, industrijske proizvodnje 12, poljoprivredne skoro 6 a izvoza 11 odsto prosečno godišnje. S ovako visokom stopom rasta, i to u jednom relativno dugom razdoblju, bez obzira na povremena manja ili veća kolebanja, Jugoslavija spada u red zemalja sa najbržim ekonomskim razvitkom u svetu. To samo potvrđuje efikasnost našeg socijalističkog društveno-ekonomskog sistema i njegovih konkretnih oblika koje smo razvijali, bez obzira na razne greške, propuste ili promašaje, kojih je nužno moralo biti.

Na temelju brzog porasta proizvodnje i produktivnosti rada rasla je i lična potrošnja radbenika. Od 1952. do danas lična potrošnja porasla je preko dva puta, odnosno realna potro-

šnja po trudbeniku rasla je prosečno godišnje po stopi od oko 7 odsto. Mi se već danas nalazimo u fazi znatnijih, kvalitetnijih promena strukture lične potrošnje, sve bliže tipičnoj za industrijske zemlje i industrijsko stanovništvo, tj. u pravcu sve većeg učešća industrijskih roba, a naročito trajnih potrošnih dobara: nameštaja, električnih aparata, drugih tehničkih uređaja i slično. Radio, televizor, električni štednjak, frižider, mašina za pranje rublja, a uskoro i automobil, sve više postaju normalna imovina velikog broja domaćinstva. To, nesumnjivo, znatno proširuje tržište našoj industriji i otvara perspektivu i nameće obaveze za bitnije unapređenje tehničkih, tehnoloških, ekonomskih, organizacionih i ostalih metoda proizvodnje u pravcu visoko-produktivne, masovne, kvalitetne i jeftine.

U pogledu stambene izgradnje učinjen je takođe relativni napredak. Od 35 hiljada stanova u 1952. godini dostignuta je godišnja izgradnja od oko 110 hiljada stanova u ovoj godini. Međutim, to je još veoma malo. Ako želimo da uslovi stanovanja idu u korak sa kretanjem ostalih materijalnih i kulturnih uslova života, odnosno u skladu s kretanjem produktivnosti rada, a to je bezuslovno nužno, onda vrlo brzo, za koju godinu, moramo dostići tempo izgradnje od oko 200 hiljada stanova godišnje.

Na temelju takvog razvitka materijalne proizvodnje, i radi tog razvitka, kao i radi potpunijeg individualnog života i kompletnijeg razvoja ličnosti radnog čoveka, ostvaren je odgovarajući progres u oblasti školstva, obrazovanja i kulturnog nivoa uopšte. Obavezno osmogodišnje školovanje, koje je uvedeno tek posle rata, obuhvatiće uskoro svu decu školskog uzrasta. U srednjim školama broj učenika je od 1947. godine povećan oko tri i po puta, a broj studenata na univerzitetima u višim školama takođe tri i po puta; prošle godine bilo je oko 160 hiljada prema svega 17 hiljada 1939. Na taj način, već danas u strukturi prirasta zaposlenih na svakih deset trudbenika dolazi više nego jedan sa fakultetskom ili višom spremom. U našoj zemlji registrovana su 234 naučna instituta.

Sa poraslom materijalnom osnovom, to je, nesumnjivo, odlučujući faktor za dalji brz razvoj u svim oblastima ekonomskog i društvenog života. Tome je mnogo doprinela reforma školskog sistema u pravcu njegove demokratizacije i samoupravljanja. Ali, s obzirom na nasleđenu nepovoljnu strukturu i ogromne potrebe savremene proizvodnje i modernog industrijskog socijalističkog društva, kao i u skladu s ustavnim načelima, biće potrebno dalje razvijanje i usavršavanje sistema obrazovanja u cilju sve potpunijeg ostvarenja principa da svi članovi naše socijalističke zajednice — omladine i odraslih — imaju prava i mogućnost da se uporedo s proizvodnim i drugim radom školuju i

stalno podižu svoj stručni i kulturni nivo prema ličnim sklonostima i sposobnostima. Sve povoljniji materijalni uslovi, kao i skraćivanje radnog dana, proširivaće realnu osnovicu takvom sistemu i odnosima u ovoj oblasti.

Slični su rezultati i u oblasti zdravstva i socijalne zaštite stanovništva. Zdravstvenim osiguranjem obuhvaćeno je praktično sve stanovništvo, a više od polovine i penzijskim osiguranjem. Broj zdravstvenih ustanova je skoro udvostručen, a takođe i broj lekara. Zahvaljujući razvoju ove oblasti i opštem poboljšanju uslova života, prosečan ljudski vek u našoj zemlji je duži za čitavih 12 godina, tj. porastao je od 51 u 1948. na 63 u 1959. godini.

Uporedo s našim unutrašnjim razvitkom rasla je uloga, ugled i učvršćivao se međunarodni položaj naše zemlje. Naša međunarodna aktivnost proističe iz društveno-ekonomskog i političkog bića socijalističke Jugoslavije. Ona je u svim etapama našeg razvoja, kako u uslovima izolacije na početku rata tako i kroz tešku atmosferu hladnog rata, bila odlučno i dosledno usmerena na uspostavljanje pravednih međunarodnih odnosa, zasnovanih na principima najšire ravnopravne saradnje među svim zemljama. Pri tome, Jugoslavija je uvek vodila računa o realnim uslovima i nastojala da maksimalno dovede u sklad naše nacionalne interese s interesima međunarodne zajednice i opšteg interesa. Podrška i pomoć oslobodilačkim pokretima kolonijalnih i drugih zavisnih naroda i zemalja, ravnopravna i nesebična saradnja i podrška mnogim tek oslobođenim zemljama u njihovoj međunarodnoj afirmaciji i ekonomskom razvoju, posebno aktivnost druga Tita i njegovi putevi mira, doprineli su takvoj politici, odnosno aktiviranju i saradnji svih vanblokovskih i sličnih snaga u borbi za aktivnu miroljubivu koegzistenciju.

Materijalno-proizvodne snage savremenog sveta, a naročito brz razvoj nauke i tehnike, omogućuju i sve više nameću istorijsku neminovnost povezivanja i organizovanja svih zemalja sveta u jedinstvenu zajednicu na osnovi ravnopravne, konstruktivne i miroljubive saradnje i ljudske solidarnosti. Svest o tome sve više se širi i učvršćuje kod većine progresivnih ljudi svih država i naroda. Time pred našim očima sve više sazrevaju objektivni i subjektivni uslovi aktivne miroljubive saradnje, trajnog mira, opšteg bratstva i solidarnosti u svetu, o kojima su sanjali, koje su naučno predviđali i za koje su se borili najnapredniji, najhumaniji ljudi i pokreti svih naroda. Za ostvarenje takve svetske zajednice i uspostavljanje takvih odnosa među državama i narodima nužna je, pre svega, konačna likvidacija kolonijalizma u svim njegovim oblicima, odnosno konačno oslobođenje još neoslobođenih i zavisnih naroda i zemalja, neophodna je, zatim, široka i aktivna ekonomska saradnja bez raznih bari-

jera i diskriminacije i s tim u vezi opšta ekonomska pomoć zemljama u razvoju radi njihovog ravnopravnog uključivanja u svetsku privredu. Smatrajući se uvek aktivnim članom takve zajednice koja se rađa i boreći se za njeno ostvarenje politikom aktivne miroljubive koegzistencije, preko Ujedinjenih nacija i drugim putevima, socijalistička Jugoslavija time izvršava svoj socijalistički i humani zadatak, svoj internacionalizam.

Takva principijelna međunarodna aktivnost, kao i njen unutrašnji humani i demokratski socijalistički razvitak i uspesi obezbedili su široku međunarodnu povezanost i stabilan međunarodni položaj naše zemlje, njen moralni prestiž i ugled koji prevazilazi naše materijalne snage i geografsko-demografske veličine. Ukoliko je veća naša odgovornost prema svetskom progresu i prema našim unutrašnjim tekovinama i razvitku.

Naša današnja borba za jačanje socijalističkih sve humanijih odnosa, spaja se i prepliće sa nastojanjima drugih naroda i pokreta u svetu da borbom za mir i koegzistenciju obezbedimo nove još povoljnije opšte uslove za dalji napredak svih zemalja i naroda prema njihovim specifičnim uslovima i težnjama za progresivna kretanja u svetu u celini.

Drugovi i drugarice, nisam ove podatke o uspesima i dostignućima iznosio u ovom svečanom trenutku zato da bismo se sami pred sobom hvalili, ili što bismo verovali da smo postigli sve što treba postići. Iznosio sam ove činjenice zbog toga što one ulivaju veru i optimizam u našem daljem radu, u izvršavanju daljih zadataka i ostvarivanju daljeg progressa. Jer, uprkos ovom brzom usponu i tako krupnim rezultatima, mi smo svesni da se, u stvari, nalazimo tek na početku ostvarivanja punog materijalnog blagostanja i svestranog procvata naše socijalističke zajednice. Sada i u narednom periodu u našim planovima i programima isprepliću se mnogi nerešeni zadaci iz prošlosti, ostaci karakteristični za nerazvijene zemlje, a istovremeno sve šire nadiru i sve oštrije pritiskuju novi i složeniji zadaci i potrebe tipični za razvijenu privredu, za razvijeno socijalističko društvo.

Napredovanje naše zajednice u celini, u materijalnoj, kulturnoj, društvenoj i drugim oblastima tesno je povezano i direktno zavisno od opšte produktivnosti rada merene u nacionalnim razmerama.

Pred nama stoji neposredni zadatak rekonstrukcije poljoprivrede u krupnu mehanizovanu proizvodnju na socijalističkim osnovama, jer sitna i primitivna, umnogome pretkapitalistička poljoprivreda, danas angažuje skoro polovinu ukupne radne snage i zbog strahovito niske produktivnosti rada jako obara opšti nivo produktivnosti rada cele zajednice.

Mi se sada nalazimo na početku jedne faze direktnog i opšteg unapređenja, rekao bih, revolucionisanja proizvodnje i rada na bazi automatizacije i drugih savremenih naučnih, tehničkih i bioloških dostignuća, koja treba u narednim godinama bitno da povećaju produktivnost rada u industriji, poljoprivredi, transportu, trgovini, administraciji td. Ta naučna, tehnička i tehnološka otkrića dostigla su u svetu vrlo široke razmere, ona idu veoma brzo dalje napred i samo klasno — svojinski i drugi okviri koče njihovu širu primenu u korist opšteg blagostanja i napretka ljudi. Ograničenja takve vrste, naravno, kod nas nema, ali zato ima mnogo teškoća i prepreka subjektivne, materijalne i druge prirode.

U narednim godinama doći će do skraćivanja radnog vremena na temelju napretka proizvodnih snaga rada, a to će nametnuti potrebu za mnogim adaptacijama u svim oblastima društvenog života.

Brza izmena strukture stanovništva u pravcu visokoproduktivnog, industrijskog odnosno gradskog, sa socijalističkim odnosima proizvodnje i raspodele, bitno povećava i komplikuje naše zadatke u oblasti opšteg i ličnog standarda, u oblasti stambene i komunalne delatnosti, urbanizma, sistema obrazovanja i drugih društvenih delatnosti i službi.

Sva ova i druga pitanja rešavaće se novim sedmogodišnjim planom.

Izneo sam sve ove činjenice o dosadašnjem razvoju i zato da bismo još jednom više pokazali kakvu je revolucionarnu epohu otvorio ovaj spasonosni i jedino mogući put kojim je Komunistička partija Jugoslavije, sa drugom Titom na čelu, povela naše narode u ratu i posleratnoj socijalističkoj izgradnji.

Izneo sam ih i radi toga što smo upravo danas, kad proslavljamo jubilarni rođendan naše Republike, dan naše socijalističke revolucije, dužni da i u ovom svečanom trenutku kažemo da u temeljima svih naših ostvarenja i dostignuća leže revolucionarne, socijalističke, demokratske i humane ideje koje su rukovodile učesnike Zasedanja u Jajcu i nadahnjivale stotine hiljada boraca koji su se latili oružja i pošli u borbu na život i smrt pod zastavom nacionalne slobode, socijalizma i demokratije.

U ovoj dvadesetoj godini od donošenja prvih ustavnih odluka nove Jugoslavije mi smo usvojili novi Ustav koji zaokružava, upotpunjuje i učvršćuje čitav naš društveno-ekonomski i politički sistem. Donošenje novog Ustava obeležava završetak jednog razdoblja u našem razvoju. Novi Ustav daje nove podsticaje, on je program koji pruža nove šire okvire i utvrđuje pravac daljeg razvitka našeg socijalističkog društva, radi sve potpunijeg oslobođenja rada i čoveka, ka daljem razvitku socijalističkih i demokratskih odnosa i svestranog napretka i slo-

bode ljudi. Izvršavanje velikih, teških i složenih zadataka koji stoje pred nama u oblasti ekonomskog, kulturnog i ostalog razvoja omogućiće i zahtevaće dalje usavršavanje i razradu čitavog sistema društveno-ekonomskih odnosa i njegovih oblika, na temelju i u duhu Ustava, pre svega, sistema samoupravljanja, odnosno proširivanja prostora i materijalne osnovice slobodnoj, stvaralačkoj inicijativi pojedinaca, pojedinih radnih kolektiva itd.

Sva naša dosadašnja iskustva govore da nema tako sposobnog rukovodstva, ni tako genijalnih ljudi, da bi pojedinci ili male grupe mogli da zamene um i snagu, maštu i iskustvo, inicijativu i požrtvovanje miliona slobodnih stvaralaca. Uspeši koje smo do sada postigli bili su mogući pre svega zbog toga jer su oni bili briga i odgovornost miliona pojedinaca i desetine hiljada radnih kolektiva i drugih radnih zajednica, koji su u svojim radničkim savetima i upravnim odborima sami direktno utvrđivali politiku i planove, preduzimali i predlagali mere i sprovodili ih u svom i opštem interesu. Takav odnos prema opštim i vlastitim konkretnim zadacima u osnovi je ostvaren postojećim odnosima proizvodnje i raspodele u našoj zemlji. Samoupravljanje je obuhvatilo sve oblasti, sve društvene aktivnosti, čitav društveni život. Ono sve više ulazi u način mišljenja i ponašanja naših građana. Svaki pojedinac, radni čovek postaje tako svesni aktivni subjekt i nosilac napretka cele zajednice i svoje ličnosti u njoj.

Ali, to je još prva faza, ponegde tek početak novih odnosa i oblika. Pred nama stoji dalji razvitak socijalističkog društva, kako bi radnici — neposredni proizvođači i drugi stvaraoci u svojim radnim zajednicama i drugde još više bili u mogućnosti da preuzmu glavnu brigu i odgovornost za dalji privredni, kulturni i društveni razvoj, međusobno se sporazumevajući

i dogovarajući kao slobodni, svesni i odgovorni članovi socijalističke zajednice, bez posredovanja i arbitriranja »viših autoriteta«, tipa klasične buržoaske države ili savremene birokratije, kojima je kod nas već stvoreno »mesto u muzeju starina«.

To je glavna stavka u našem dvadesetogodišnjem bilansu i glavni zadatak u našem programu za naredni razvoj, glavna poruka Jajcu.

Živela Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija! (Dugotrajan aplauz).

Živeo drug Tito! (Dugotrajan aplauz).

Predsednik Edvard Kardelj:

Prelazimo na drugu tačku dnevnog reda: Donošenje zaključka o osnivanju Fonda AVNOJ-a.

Dozvolite mi da povodom ove jubilarne godišnjice Drugog zasedanja AVNOJ-a predložim da donesemo sledeći zaključak:

Preporučuje se nadležnim saveznim organima da se sredstvima federacije osnuje Fond AVNOJ-a iz koga će se dodeljivati nagrade za najviša dostignuća u svim oblastima našeg društvenog života. Osnivanjem predloženog fonda obeležićemo na dostojan način ovu jubilarnu godišnjicu Drugog zasedanja AVNOJ-a i, u isto vreme, zadovoljićemo već sazrelu potrebu da se na opštem jugoslovenskom nivou odaje društveno priznanje onima koji svojim izuzetnim zalaganjem i rezultatima svog rada doprinose razvitku i napretku naše socijalističke zajednice.

Da li se prima ovaj predlog? (Aplauz).

Konstatujem da je predloženi zaključak usvojen.

Ovim je dnevni red Svečane sednice iscrpen.

Zaključujem sednicu. (Aplauz).

(Sednica je zaključena u 11 č 30 min).

